ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK TARİH KURUMU YAYINLARI
XVI. Dizi — Sa. 57a

LOZAN TELGRAFLARI

II
(Şubat — Ağustos 1923)

BİLÂL N. ŞİMŞİR

TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVİ — ANKARA

1994

LOZAN TELGRAFLARI

II

(Şubat – Ağustos)

1923

BİLÂL N. ŞİMŞİR

LOZAN TELGRAFLARI
II

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK TARİH KURUMU YAYINLARI
XVI. Dizi — Sa. 57a

LOZAN TELGRAFLARI

TÜRK DİPLOMATİK BELGELERİNDE LOZAN BARIŞ KONFERANSI

CİLT
II
(Şubat — Ağustos 1923)

Hazırlayan
BİLÂL N. ŞİMŞİR
Türk Tarih Kurumu Üyesi

TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVİ — ANKARA
1994

CONSEIL SUPREME ATATÜRK POUR CULTURE, LANGUE ET HISTOIRE
PUBLICATIONS DE LA SOCIÉTÉ TURQUE D'HISTOIRE
SERIE XVI — No. 57a

TELEGRAMMES DE LAUSANNE

DOCUMENTS DIPLOMATIQUES TURCS SUR LA CONFERENCE DE PAIX DE LAUSANNE

VOLUME
II
(Février — Août 1923)

Éd. par
BİLÂL N. ŞİMŞİR
Membre de la Société Turque d'Histoire

IMPRIMERIE DE LA SOCIÉTÉ TURQUE D'HISTOIRE — ANKARA
1994

ATATÜRK SUPREME COUNCIL FOR CULTURE, LANGUAGE AND HISTORY
PUBLICATIONS OF TURKISH HISTORICAL SOCIETY
SERIAL XVI — No: 57[a]

LAUSANNE TELEGRAMS

TURKISH DIPLOMATIC DOCUMENTS ON THE LAUSANNE PEACE CONFERENCE

VOLUME
II
(February — August 1923)

Edited by
BİLÂL N. ŞİMŞİR
Member of Turkish Historical Society

PRINTED AT TURKISH HISTORICAL SOCIETY — ANKARA
1994

ISBN 975-16-0266-1 Tk.
ISBN 975-16-0652-7

İÇİNDEKİLER

Önsöz ve Giriş IX
Belgelerin Listesi ve Özetleri 1
Belgeler 147
Şubat 1923 (No. 1) 149
Mart 1923 (No. 2-24) 149
Nisan 1923 (No. 25-132) 185
Mayıs 1923 (No. 133-343) 250
Haziran 1923 (No. 344-532) 379
Temmuz 1923 (No. 533-706) 507
Ağustos 1923 (No. 707-721) 622
Ek Belge (No. 85-6.12.1922) 632
Dizin 637
Tıpkıbasımlar 671

ÖNSÖZ VE GİRİŞ

Lozan Telgrafları'nın birinci cildi 1990 yılında yayımlanmıştı ve Lozan barış konferansının birinci dönemiyle ilgili belgeleri kapsıyordu. Yaklaşık dört yıllık bir aradan sonra yayımlanan bu ikinci cilt, birinci cildin devamıdır ve Lozan konferansının ikinci dönemiyle ilgili belgeleri içermektedir.

Lozan barış konferansının birinci dönemi 20 Kasım 1922'den 4 Şubat 1923'e kadar sürdü. 4 Şubatta konferansa ara verildi ve delegeler ülkelerine döndüler. Türk heyeti Başkanı İsmet Paşa (İnönü) ve çalışma arkadaşları da zahmetli bir yolculuktan sonra, Bükreş-Köstence-İstanbul yoluyla 19 Şubat'ta Ankara'ya döndüler. Barış konferansı, 50 günlük bir aradan sonra, 23 Nisan'da yine Lozan'da çalışmalarına başlayacaktır.

Kitabın birinci cildinden Lozan konferansının birinci dönemi, ikinci cildinden de konferansın ikinci dönemi günü gününe izlenebilmektedir. Ama iki dönem arasında bir kopukluk, uzunca bir boşluk vardır. Bu boşluğu bir ölçüde doldurabilmek düşüncesiyle bu ikinci cilde bir "Giriş" bölümünün eklenmesi uygun görüldü.

Lozan konferansının birinci dönemi ile ikinci dönemi arasında geçen iki aya yakın süre içinde gözler öncelikle Ankara'ya çevrilmiştir. Konferansın kesilmesi büyük bir olaydı, her tarafta ve özellikle Türkiye'de büyük kaygı yarattı. Barış olacak mıydı, olmayacak mıydı? Barış yapılamayınca yeniden savaş mı başlayacaktı? Barış konferansı yeniden toplanabilecek miydi? Toplanabilmesi için Türkiye nasıl bir tutum takınacak, ne gibi isteklerde bulunacaktı? İtilaf devletlerinin tutumları ne olacaktı? Bu arada Ankara'da Hükümet ile Meclisin ilişkileri nasıl gelişecekti?

T.B.M.M.'ne ön bilgi

Barış konferansı Türkiye için yaşamsal önem taşıdığından Türkiye Büyük Millet Meclisi gelişmeleri çok yakından izliyor, izlemek istiyordu. Lozan konferansının birinci dönemi 77 gün sürmüştü. Bu zaman içinde Lozan konusu onbir defa TBMM'ne gelmişti. Yani Meclis, ortalama haftada bir Lozan konferansını görüşüp tartışmıştı. Beş defa gizli oturumlarda, altı defa da açık oturumlarda[1] Hükümet, Lozan konferansı konusunda Meclis'i sürekli bilgilendirmişti.

Konferans kesintiye uğrayınca da Hükümet, hemen Meclis'e sıcağı sıcağına bilgi sunmayı görev bildi. Başbakan ve Dışişleri Bakan Vekili Hüseyin Rauf Bey (Orbay), 5 Şubat günü, gizli oturumda Meclis'e bilgi sundu ve Lozan'daki son gelişmeler hakkında İsmet Paşa'dan alınan iki kapalı telgrafı milletvekillerine okudu[2].

Bu telgraflarında İsmet Paşa, Müttefiklerin son barış önerilerinin alındığını, kendilerine Türk karşı-önerilerinin gönderildiğini bildiriyor ve ekonomik sorunlar yüzünden konferansın kesildiğini haber veriyordu. Hüseyin Rauf Bey, yapmış olduğumuz bütün fedakarlıklara rağmen, İtilaf devletlerinin, bazı şirketlerin haksız çıkarları uğruna barış konferansını kesintiye uğratmış olduklarını belirtti. *"Bir takım şirketlerin, bir takım bankaların hukukunu, nameşru olan arzularını talep için sulh konferansı inkıtaa düçar olmuştur"* dedi. Belki Meclis'i yatıştırmak için, barış konferansının kesilmesine rağmen savaşın yeniden başlamayacağı umudunu da dile getirdi ve şöyle konuştu:

"İngilizlerle, bendenizin anladığım, bugün için müsademe tehlikesi yoktur. Bittabi, İsmet Paşa Hazretlerinin buyurdukları gibi, vaziyet henüz inkişaf etmemiştir. İnkıtaın mahiyet ve ciddiyetini söyleyemem, diyor. Bu da yakında taayyün edecektir. Şu halde bugün zan ve tahmin ediyorum ki, müsellah bir hareket olmayacaktır. Yarın inşaallah arzularımızı tatmin edici bir şekilde müzakerede bulunur. Müsellah hiçbir şey olmaz. Fakat kardeşlerimiz, evlatlarımız ve hepimiz binnetice muhakkak olarak hukukumuzu istihsal için yapılacak olan muharebeye hepimiz hazırız" [3].

[1] *TBMM Gizli Celse Zabıtları*, Cilt 3. ss. 1146-1163., 1169-1197, 1220-1229, 1236-1263 ve 1267-1271; ve *TBMM Zabıt Ceridesi*, cilt 25, ss. 112-120, 409-417; cilt 26 ss. 6, 141-171, 176-182, 505-513.

[2] *TBMM Gizli Celse Zabıtları*, 3, s. 1274-1276. Bu oturumda Rauf Bey'in Meclis'e sunduğu telgrafların tam metinleri: Bilal N. Şimşir, *Lozan Telgrafları I.* No. 499 ve 503.

[3] *TBMM Gizli Celse Zabıtları*, 3. s. 1276.

Meclis, o gün, Başbakanın verdiği bu bilgileri dinlemekle yetindi. Soru sormadı, görüşme istemedi, tartışma açmadı.

İki gün sonra, 7 Şubat günü, Başbakan Hüseyin Rauf Bey, İsmet Paşa'dan gelen son bir telgrafı daha Meclis'e sundu. 6 Şubat günü Lozan'dan çekilmiş bu telgrafında İsmet Paşa, en son gelişmeler hakkında bilgi veriyor, *"adli sistem hakkında yapılan beyanname hususunda en son bir şekle muvafakat ettim"* diyor, konferansın resmen kesilmemiş, yalnız müzakerelere ara verilmiş sayıldığını, Türk heyetinin de bu arada Ankara'ya geleceğini bildiriyor ve barış yapılmadı diye memlekette endişe yaratılmamasını telkin ediyordu[4].

Başbakan Hüseyin Rauf Bey, bu telgrafı okuduktan sonra Meclis'e biraz ek bilgi vermek istedi ve şunları söyledi:

"Bundan başka 6 (Şubat) tarihli Adnan Beyden aldığım bir telgrafı heyet-i aliyenize arzediyorum. General Pellé... inkıtaın beyhude yere olduğunu, adli kapitülasyonların tarafımızdan kabul edildiğini ve mesail-i maliyenin de kendi taraflarından kabul edildiğini, binaenaleyh sulhün imzasına bir mahzur kalmadığını söylemiştir. Bittabi bendeniz bunun derece-i sıhhatine vakıf değilim. Bugün de koridorlarda bahsedilen ajans havadislerine nazaran, güya bizim teklif ettiğimiz şeraiti Müttefikler kabul etmişler. Sulh imza edilmiştir. Bu hususta (Lozan'daki) heyet-i murahhasamızdan Hükümetimize hiçbir malümat gelmemiştir... Fransızlarla İtalyanlar, İngilizlerden daha ziyade istiklalimizin ruhuna temas eden, adli ve mali kapitülasyonlarda ısrar etmişlerdir ve aynı adamlar diyorlar ki, inkıtaa bir sebep yoktur, siz şunu kabul ettiniz, biz bunu kabul ettik, inkıtaa lüzum yoktur diyorlar. Onun için bu ajans haberlerine inanmıyorum... İnşaallah murahhaslarımız afiyetle geleceklerdir. Son günlere kadar hakikaten vazifelerini fevkalade maharetle idare eyleyen murahhaslarımızın son zamandaki bu vuzuhsuzluğu belki zaruret tahtında ve belki zaman kifayetsizliği yüzündendir. Kendileri gelince, tabiatiye, orada bulunup, duyup, görmüş, mücadele etmiş insanlardır, onları burada sarahaten söyleyeceklerdir"[5].

Başbakanın bu konuşması Meclis'te tartışma yarattı. Milletvekilleri kuşkuya düştüler. Acaba İsmet Paşa Ankara'yı olup-bitti karşısında mı

[4] *Ibid.*, s. 1284-1285 ve *Lozan Telgrafları I*, No. 504

[5] *TBMM Gizli Celse Zabıtları*, 3. s. 1285-1286.

bırakıyordu? Talimatının dışına çıkıp kapitülasyonları mı kabul etmişti? Yoksa Hükümet, Meclis'ten bir şeyler mi gizliyordu? Acaba Rauf Bey'in dilinin altında bir şeyler mi vardı?...

Önce Antalya mebusu Rasih (Kaplan) Efendi söz alıp Başbakanı sıkıştırdı. "Adli kapitülasyon hakkında bir takım talimattan bahis buyurdunuz ki, onlar kat'iyyen kabulü imkanı olmayan mesail idi. Bunlar Misak-ı Milli ile de telifi imkanı olmayan sözlerdir" dedi. Hüseyin Rauf Bey, *"Rica ederim, eğer bende bir malümat var da söyletmek için uğraşıyorsanız, vallahi yoktur. Bildiğimi söylüyorum"* dedi.

TBMM'nde "İkinci Grup" diye bilinen muhalefetin ileri gelenlerinden Erzurum mebusu Hüseyin Avni (Ulaş) Bey, hemen hükümete saldırmak için bu havayı fırsat bildi ve şöyle konuştu:

"Efendim, Vekil Beyden bir ricam var. Heyet-i murahhasa Heyet-i Vekileden ya veçhe alıyor veyahut almıyor. Heyet-i Vekileden aldığı veçhe dairesinde Heyet-i murahhasa hareket etmediği anda tabiidir ki, kendisi onları geri çekmekte serbesttir... Eğer İsmet Paşa Heyet-i Vekileyi unutmuş kendi başına yapıyorsa geri çekilmelidir... Aksi takdirde Meclisin amali hilafındaki teklif baştan başa efkarımıza muhaliftir... Biz kabul edemeyiz. Vekillerimiz kabul ederlerse bizim vekilliğimizden çıkarlar. Eğer kendileri bu hususta aciz iseler kendileri çekilirler."[6]

Başbakan H. Rauf Bey, son iki günde Lozan'dan alınan bilgilerin yetersiz ve belirsiz olduğunu, ama kaybedilmiş bir şey bulunmadığını anlattı. Bir karar vermeden önce, yakında Ankara'ya dönecek olan İsmet Paşa'yı dinlemek gerektiğini belirtti. *"Mesul olanın hakk-ı kelamını dinlemeden karar vermek kimsenin hakkı değildir. Ne olduğunu burada dinleyeceğiz, ondan sonra karar vereceğiz"* dedi[7]. Tartışmalar biraz daha sürdü ve sonunda başbakanın açıklaması o günlük yeterli görüldü.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde oldukça gergin bir hava vardı. İsmet Paşa'yı, Lozan'dan sonra Ankara'da da zor günler bekliyordu.

İsmet Paşa'nın Ankara'ya dönüşü Barış Konferansına ara verilince İsmat Paşa 7 Şubat günü Lozan'dan ayrıldı. Uçak olmadığı için trenle geliyordu. Yunanistan'dan geçmemek için de Bükreş ve Köstence üzerinden dönüyordu. Aylardan Şubat'tı, çok çetin bir kışa yakalandı. Dö-

[6] *Ibid., s. 1287*

[7] *Ibid., s. 1288*

nüşü gecikti. İstanbul'a 16 Şubat'ta, Ankara'ya da 19 Şubat'ta ulaşabildi. İsmet Paşa dönüşünü şöyle anlatıyor:

"Türkiye'ye dönmek üzere (Lozan'dan) hareket ettik. Romanya üzerinden gideceğiz. Çok fena bir kış hüküm sürüyordu. Nihayet Romanya'ya geldik. Romanya'da yollar kapalıydı, trenler işlemiyordu. Bir gemi istedim. Köstence'ye bir gemi gönderdiler.

"Romanya'da (Bükreş'te) bir gün kaldım. Romanya Hariciye Nazırı ile görüştüm. Bu bir gün içinde Romanya'daki İngiliz Sefareti vasıtasıyla bana Lord Curzon'un bir mesajını tebliğ ettiler. Kimsenin bilmediği bir mesaj. Bir sır gibi gizli tutulmuş, dostane yazılmış bir mesaj. Lord Curzon mesajında sulh olacağından bahsediyor, konferans esnasında Lozan'da çalıştığım gibi Ankara'da da sulh için uğraşacağımdan söz ediyor, bana muvaffakiyet diliyor ve aramızdaki münasebetlerin konferansta bir sulh ile neticelenmesi ümidini ve temennisini tekrar ediyordu. Ben de cevap verdim, teşekkür ettim" [8].

İsmet Paşa, İstanbul'a gelince (de) Lord Curzon'dan bir dostluk mesajı aldı. Curzon bu mesajında, Türkiye ile Müttefikler arasındaki sorunların çoğunun Lozan'da tatminkar bir çözüme bağlanmış olduğunu, İngiltere'nin bundan rahatlık duyduğunu, Türk ve İngiliz heyetleri arasında onbir hafta boyunca dostluk duyguları hüküm sürdüğünü, İngiltere'nin bundan da hoşnut kaldığını bildiriyor; bir dost olarak hatırlanmayı ve pek

[8] İsmet İnönü, *Hatıralar, 2. Kitap*, Bilgi Yayınevi, Ankara: 1987, s. 93-94.

İngiliz belgelerine göre ise Lord Curzon, İsmet Paşa'ya mesajını Bükreş'te değil, İstanbul'da ulaştırmıştır. Bükreş'teki İngiliz Elçisi Sr. H. Dering, 9 Şubat 1923 günü Lord Curzon'a çektiği 28 sayılı telgrafla. İsmet Paşa ve heyetinin 10 Şubat akşam üzeri Bükreş'e geleceğini bildirmiş ve paşaya iletilecek bir mesajı olup olmadığını sormuştur. Lord Curzon, ertesi günü verdiği cevapta, İngiltere'nin İstanbul temsilciliği aracılığıyla İsmet Paşa'ya bir mesaj gönderdiğini bildirmiş ve haberleşmenin tek kanaldan yürütülmesinin yerinde olacağını söylemiştir. *"I have sent a message to Ismet through his Majesty's representative at Constantinople, and I think it better not to multiply the channels of communications..."* demiştir. *(F.O. 424/256*, p. 525. No. 267: Lord Curzon to Sir H. Dering. Tel. No.10. of February 10. 1923)

İsmet Paşa, Bükreş'te, 10 Şubat günü ve 11 Şubat sabahı iki defa Romanya Dışişleri Bakanı M. Duca ile görüşmüştür. M. Duca, bu görüşmeleri hakkında hemen İngiliz elçisi Sir H. Dering'e bilgi vermiş ve 11 Şubat akşamı İsmet Paşa ile yemekte beraber olacağını bildirmiştir. İngiliz Elçisi, Lord Curzon'un İsmet Paşa'ya bir mesaj gönderdiğini, mesajın İstanbul'daki İngiliz temsilcisi tarafından paşaya iletileceğini bildirmiş ve bu haberi İsmet Paşa'ya şimdiden duyurmasını M. Duca'dan rica etmiştir. Sir H. Dering bunu Lord Curzon'a şöyle rapor etmiştir: "I have begged him (M. Duca) to say that His Majesty's High Commissioner at Constantinople has message for him (İsmet Pasha) from your Lordship" *(FO. 424/256.* p. 537, No. 271: Dering to Curzon. Tel. No. 32. of Feb. 11, 1923)

yakında kendisiyle el sıkışmayı umduğunu bildiriyordu. Yüksek Komiser Vekili Mr. Henderson, 17 Şubat sabahı İsmet Paşa ile görüştü ve Lord Curzon'un mesajını kendisine iletti. İsmet Paşa da Curzon'a teşekkürlerini ve dostluk duygularını gönderdi[9].

İsmet Paşa, yolda Lord Curzon'dan mesaj almış olarak İstanbul'dan Ankara'ya hareket ediyor. Yolda Atatürk'le buluşuyor. Bu buluşmasını şöyle anlatıyor:

"Eskişehir'de, İzmir'den gelmekte olan Atatürk ile buluştuk. Fevzi Paşa da beraberdi. Atatürk, (İzmir) İktisat Kongresi'nden geliyordu. Her ikisi ile ayrı ayrı ve beraber konuştum. Sulh yapmak ihtimali üzerinde kanaatimi öğrenmek istiyorlardı. Bir sulh ihtimali var mı, yok mu? Üzerinde durulan husus bu. Benim kendilerine naklettiğim, sulh ihtimali vardır. Biz konferansın birinci kısmında, başlıca İngilizlerle mücadele ettik ve İngilizler, kendi meselelerini çıkarabilmek için müttefiklerle beraber bulunmaya dikkat etmişlerdir. Büyük devletler ve küçük devletler, İngilizler etrafında müttehit bir cephe olarak davayı takip etmeye karar vermişlerdir. Evvelce de söylediğim gibi, Lord Curzon bu taktiği tuttu. Benim kanaatime göre, İngilizlerin sulha mani telakki ettikleri esaslı meseleler, konferansın birinci kısmında neticeye bağlanmış ve konferans böyle bitmiştir. İngilizlerle bir meselemiz kalmamış gibidir. Bundan sonraki meseleleri halletmek için hem mukavemetimiz daha kolay olacaktır, hem belki İngilizlerden yardım da göreceğiz...

"Bunları Mustafa Kemal Paşa'ya, Fevzi Paşa'ya anlatıyorum. Görüşüyoruz ve bir mutabakata varmak istiyoruz. Meselenin düğüm noktası, konferansın şimdiye kadar olan safahatında İngilizler ne dereceye kadar tatmin olmuşlardır ve konferans tekrar toplanırsa nasıl bir tavır takınacaklardır, bunu teşhis etmekte. İntibalarını Eskişehir'de nak-

[9] *Ibid., pp. 552-553, No. 402.;* Henderson to Curzon. No. 90. Telegraphic. February 17, 1923. Henderson, İsmet Paşa ile görüşmesini Curzon'a şöyle rapor ediyor:

"I saw Ismet Pasha this morning. (February 17, 1923)...

"I then delivered personal message in your telegram No. 31, and described to him British point of view as indicated in first part of that telegram. Ismet begged me to convey to you (Lord Curzon) a most friendly message in response to yours. He said that though you and he had disagreed on many points he had great admiration for and confidence in you, and that at Lausanne your opinion had been the only one that counted for him. I said that you had equally great sempathy and confidence in him. He added that he had always paid greatest attention to your advice...

"Generally speaking he was friendly and pacific and gave me impression of being most anxious to have your advice as to the course to pursue..."

lediyorum, İngilizlerin ehemmiyet verdiği meselelerin başında Boğazlar geliyordu...Benim görüşüme göre, Boğazların emniyetine bulunacak hal şekli, İngilizler için harp sebebi olabileceği gibi, Musul yüzünden de harple karşı karşıya kalmak mümkündü... Her iki mesele etrafındaki tehlikeleri bertaraf ettikten sonra, kapitülasyonlarda, adli ve mali meselelerde müttefiklerle beraber görünmelerine rağmen, daha ziyade Fransızların menfaatleri içinde kalan bu meselelerden dolayı İngilizler için harp ihtimali kalmıyordu. Atatürk'e bunları anlattım ve benim kanaatimce Lozan'da neticeye bağlanmış konuları hallettiğimizi kabul edersek, diğerleri üzerinde fikirlerimizi söyleyerek konferansa tekrar gidebiliriz, dedim...

"Bu esas üzerinde bir kanaate, bir mutabakata vardıktan sonra, Meclis içi ve Meclis dışı münasebetleri ona göre idare etmek için bir istikamet tayini arzusu bizim Eskişehir'de buluşmamızın hedefini teşkil etmiştir... Bundan sonra aramızda herhangi bir görüş ayrılığı olmaksızın Meclis'e gitmeye karar verdik...

"Eskişehir'de tren içinde yaptığımız görüşmede sulh olacaktır kanaatine vararak, görüş birliği halinde Ankara'ya hareket ettik"[10].

Meclis'e bilgi veriliyor

İsmet Paşa, Ankara'ya gelir gelmez doğruca toplantı halinde bulunan Bakanlar Kuruluna gitmiş ve orada da barış ihtimali bulunduğu yolundaki görüşünü tekrarlamıştır. Meclis görüşmelerinde nasıl bir yol izleneceği görüşülmüş ve bir karara varılmıştır.

İsmet Paşa, 21 Şubat günü Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin gizli oturumunda Lozan barış görüşmelerinin nasıl geçtiğini ve konferansa neden ara verildiğini anlattı[11]. Özetle şöyle konuştu:

"Barış görüşmeleri üç ana grup halinde yürütüldü... Her üç grupta da Türk heyeti, müttefiklerle karşı karşıya geldi. Türk heyeti Batı Trakya'da plebisit isteyince, karşısında bileşik bir direniş cephesi buldu. Halkoyuna başvurmak, Batı Trakya'nın Türkiye'ye katılmasını ilan etmek olacaktır dendi. Sırplar, Türk ordusu daha İstanbul'a yaklaşırken ta Bosna-Hersek'e kadar yer yerinden oynadı, dediler ve hep birlikte karşımıza dikildiler. Trakya sınırı çözümlenemeden kaldı.

"Musul'un bize geri verilmesini istedik. Bu sorunu önce İngilizlerle başbaşa görüştük. Sonra birbirimize karşılıklı muhtıralar verdik. Birbirimizi

[10] İsmet İnönü, *Hatıralar*, 2. Kitap, s. 95-96.
[11] *TBMM Gizli Celse Zabıtları*, cilt 3, s. 1290-1301.

ikna edemedik ve konu komisyona geldi. Bütün müttefikler bir tek cephe halinde bize karşı direndiler ve konferansı kesme tehdidinde bulundular. Suriye sınırını ve Musul sorununu bir bütün olarak bize onaylatmak istediler. Biz bütün gücümüzü Musul üzerinde yoğunlaştırdık. Musul, büyük bir sorun olarak askıda kaldı..."

İsmet Paşa, daha sonra Osmanlı borçları, savaş tazminatı veya tamiratı, Türkiye'deki yabancı şirketler, demiryolları, kapitülasyonlar vb. gibi konferansta görüşülen belli başlı sorunlar hakkında bilgi verdi. Konferansın nasıl kesildiğini anlattı. O oturumda son söz olarak, *"Taahhüt ettiğimiz bir şey yoktur. Hiç kimse bize şunu verdiniz, bunu verdiniz diye isnat edemez. Ne karar verirseniz kimse bir şey diyemez, onu tatbik ederiz. Mesele bundan ibarettir"* dedi[12].

Oturuma yarım saat ara verildi. Yeniden görüşmeler başlayınca İsmet Paşa bu defa bazı sorulara cevap verdi. Lozan'da yalnız Türkiye ile Yunanistan arasında nüfus ve esir mübadelesi sözleşmelerinin imzalanmış, bunlar dışında hiçbir imza atılmamış olduğunu belirtti. Toplantı o günlük o kadarla kaldı.

Meclis, bir hafta kadar sonra, 27 Şubat günlü gizli oturumunda Lozan konusunu tekrar ele aldı[13]. Müttefiklerin Türk heyetine sunmuş oldukları barış antlaşması projesi Türkçeye çevirip alelacele bastırılmış ve milletvekillerine dağıtılmıştı. Milletvekilleri bu defa projeyi okuyup Meclis'e gelmişlerdi.

İsmet Paşa, *"Bir kaç kelime ile projeyi Heyet-i Celilenize (Meclis'e) tekrar arz etmek isterim"* diye söze başladı. Projenin kabul edilemeyeceğini belirtti. *"Asıl muahedenin esasını teşkil eden mesail-i arziye, mesail-i maliye ve iktisadiye bunların her üçünü ayrı ayrı tetkik ettik, her üç esasta bize tebliğ olunan sulh projesi şayan-ı kabul görülmemiştir"* dedi. Projeyi tümüyle reddetmek gerekiyordu. Ama, konferansın kesilmesine meydan verilmemeli ve yeniden savaşın başlaması önlenmeliydi. Yani barış çabaları sürdürülmeliydi. Hükümetin görüşü bu doğrultudaydı. İsmet Paşa aynen şöyle diyordu:

"Muahede (projesi) heyet-i umumiyesi itibariyle ret olunmak lazım gelir. Heyet-i Vekile böyle muhtelif esaslarda bizim ihtiyacımızı tatmin etmeyen

[12] *Ibid.*, s. 1298.

[13] *Ibid.*, s. 1298.

bir muahedenamenin ret olunmasıyla konferansın inkita edeceğini görmüştür ve bu inkita, muallak sulh imkanını halen bertaraf eder ve hal-i harbi ikame edebilir... harbe mahal vermeksizin, samimi bir arzu ile yeniden sulh imkanını bulmak mutasavver midir ve böyle bir çare var mıdır? Bunu tetkik ettik... Heyet-i Vekilenin musib gördüğü hattı hareket şu oluyor: Mesail-i arziyede misak-ı milli ile menafiimizi azami surette kabil-i telif bulalım. Bir suret-i hal ile müttefiklerin teklifine yaklaşalım. Buna mesail-i sairede menafi-i hayatiyemizi temin edecek tadilat ile yeniden teklif ederek teşebbüs edeceğiz. Bizim verdiğimiz karar budur...

"Yapacağımız teklifte Meriç garbindeki araziden feragat edelim. Bu nokta-i nazara tekarrüp edelim mi, düşünüyoruz... Musul vilayetinin hallini talik ettik. Bir sene zarfında İngiltere ile halledilecektir. Mutabakat hasıl olmazsa Cemiyet-i Akvama müracaat edilecektir tarzındaki bir şekl-i hal (gürültüler) ile müttefiklerin nokta-i nazarına yaklaşmak istiyoruz. Şark ve garp hududu için düşündüklerimiz bunlardan ibarettir...

"Mesail-i arziyede bilfiil işgal etmediğimiz bir yeri işgal etmek, % 99 silahla oraya girmeye mütevakkıftır...

"İki şey var; biri mesail-i arziye, iktisadiye ve idariye. Hiçbir noktadan bizi tatmin etmiyorlar. Kamilen ret ederiz. Bu elinizdedir. İkincisi, yeniden sulh imkanı aramak lazımdır. Bu imkanı aramak için şunda fedakarlık edebilirsiniz, şunda edemezsiniz diye tayin etmeniz lazımdır"[14].

İsmet Paşa'yı dinledikten sonra muhalefet, hemen hükümete karşı şiddetli saldırıya geçti. Erzurum mebusu Hüseyin Avni (Ulaş) Bey, bütün Bakanların gelip Meclis'e bilgi vermeleri gerektiğini savundu. Dışişleri Bakanının açıklaması yetmezdi. İsmet Paşa Ankara'ya dönünce artık başdelege değildi, sadece Dışişleri Bakanıydı. Hüseyin Avni Bey soruyor: *"Efendiler, Paşayı ben dinledim, siz de dinlediniz. Sizden soruyorum ne dinlediniz?"* Muhalefet cevap veriyor: *"Hiç!"* Ve Hüseyin Avni Bey, hükümete yükleniyor:

"Efendiler, bir teklifim vardır. Gerek Heyet-i Vekile ve gerek Büyük Millet Meclisi Misak-ı Milliden zerre kadar feda ederse, icab-ı namus ve milli için çekilip gitmeli... (Bravo sesleri, şiddetli alkışlar)'"[15].

Erzurum mebusu Mustafa Durak (Sakarya) Bey söz alıyor ve şöyle konuşuyor:

[14] *Ibid.*, s. 1304-1306.
[15] *Ibid.*, s. 1307

"Musul'un bir sene sonraya taliki demek, arkadaşlar, Türkçe'de bir darbı mesel vardır, sona kalan dona kalır. Musul'u gaip etmek demektir. Musul'u gaip ettikten sonra, senin Şark'ta bir yerin kalmamıştır. Efendiler, ikincisi Karaağaç meselesidir. Efendiler Karaağaç'ı terketmek demek, Edirne'yi terk etmek demektir...

"Boğazların açık bulunması, İstanbul'un ve Marmara'nın teminatsız kalması demektir. İstanbul bizde yok demektir. Bunun başka manası yoktur"[16].

Eleştiriler birbirini izliyor. İzmit Mebusu Sırrı (Bellioğlu) Bey, yüksek sesle haykırıyor: "Lozan'a gittiler ve orada dahi misak-ı milliden feragat ettiler... Misak-ı milli çiğnendi, heba oldu, iptal edildi, battal edildi!" diyor ve güvenoyuna gidilmesini istiyor: *"Heyet-i Vekile, heyet-i murahhasa bizden itimat talep etsinler. Kendilerine itimadımızı beyan edelim, ondan sonra esas meseleyi müzakereye girelim."* Mersin mebusu Salahattin Bey (Köseoğlu), *"Mesele vatan meselesidir. Buna binaen vaziyeti iyi göreceğiz. Elimize verilen bu kağıt parçasıyla (barış projesi) ne ecnebilerin teklif-i hakikisini, ne de arkadaşlarımızın kabul ettiği şeyi görüyorum... Bu müzakereye hazırlıksız girersek anlaşamayız"* diyor[17].

Başbakan Hüseyin Rauf Bey söz alıyor. Sorularla, müdahalelerle sık sık kesilen uzunca bir konuşma yapıyor ve hükümetin görüşünü şöyle anlatmağa çalışıyor:

"Şimdi efendim, Hüseyin Avni Bey arkadaşımız, Hariciye Vekilinin ve müzakeratı idare buyuran heyet-i murahhasa reisinin beyanatını, derhal Misak-ı Milliyi muhil, şurayı terk etmek ve burayı terketmek ve bunlarla tagyir etmek şeklinde telakki buyurdular. Beyefendiler böyle bir şey yoktur... Hariciye Vekili Beyefendi... projeler tetkik edildikten sonra heyet-i umumiyesi itibariyle şayanı kabul değildir, dediler... heyet-i umumiyesi şayan-ı kabul olmadıktan sonra yapılacak diğer bir tedbir vardır. Karar verip harbe başlamak, efendiler bu ikisi arasındaki fark o kadar mühim ve o kadar hayati ve o kadar azim bir sahadır ki ondan ona intikal etmeden çok düşünmek ve çok tetkik etmek... lazımdır...

"Şimdi efendim mütalea ettik vaziyeti... mukabil bir proje hazırladık. İstiklal-i malimizi temin etmek, istiklal-i adlimizi temin etmek şartiyle, is-

[16] *Ibid.*, s. 1309.

[17] *Ibid.*, s. 1310-1311

tiklal-i millimizi temin etmek şartiyle; iktisadi mesail ki arız ve amik tekrar müzakereye ihtiyaç görülmüştür, onu talik etmek şartiyle, Karaağaç'tan sarahaten sarf-ı nazar etmek şartiyle, Musul'u talik etmek ve icabederse harp etmek imkanını elde tutarak... (gürültüler) müsaade buyurun; elde tutarak sulh için bir teşebbüste bulunmak... İşte efendiler hutut-u esasiyesini izah edebileceğimi zannettiğim Heyet-i Vekilenizin düşüncesinin esası budur...

"Bu şekilde bir çare düşündük. İşte bunu kabul ederseniz yaparız. Kabul etmezseniz irade buyurunuz, ferman buyurunuz harp ederiz. İşaret buyurunuz, pöstekimizi kaldırır gideriz. Bunlar elinizdedir. Bunların hepsi de sizin iradenizdedir"[18].

Başbakanın bu konuşması üzerine Konya milletvekili Refik (Koraltan) Bey, *"Rauf Beyefendi hepsini anlattınız... sözlerinizden hiçbir şey anlaşılmamıştır"* dedi. Rauf Bey, *"Bendeniz de anlatmaya çalışıyorum. Kudretim bu kadar, ne yapayım"* diye cevap verdi ve hükümet görüşünü bir kez daha kısaca anlattı. Hükümet, savaşa gitmeden önce bir defa daha barış girişiminde bulunmayı gerekli görüyordu ve Meclis'ten yetki istiyordu.

Sorgulamalar, tartışmalar yeniden başladı. Trabzon milletvekili Hafız Mehmet (Engin) Bey, İstanbul ne olacak diye sordu. Rauf Bey, barış antlaşmasında yabancı işgalicilerin İstanbul'u boşaltmaları şartı bulunacağını belirtti. Siirt milletvekili Necmettin (Bilgin) Bey başbakana özel bir soru yöneltti: Rauf Bey daha önceki bir konuşmasında Musul'un doğu illerimiz bakımından pek önemli olduğunu belirtmişti. Şimdi bu kanaatini değiştirmiş miydi? Rauf Bey, kanaatini değiştirmediğini söyledi ve *"Musul meselesi vilayatı şarkiyemiz meselesidir. Vilayatı şarkiye meselesi Türkiye meselesidir. Vilayatı şarkiye tehlikeye düşerse Türkiye tehlikeye düşer. Sözlerimi bu kanaatle söylüyorum"* dedi.

Bitlis milletvekili Yusuf Ziya (Koçoğlu) Bey, Misak-ı Milli üzerinde durdu ve Musul'un Misak-ı Milli içinde olup olmadığını sordu. Rauf Bey, içindedir dedi. Urfa milletvekili Pozan Bey, Suriye sınırının da Misak-ı Milli içinde olup olmadığını sordu. Rauf Bey, Suriye sınırlarının Lozan'da görüşülmediğini bildirdi ve şunları söyledi: *"Efendiler, Misak-ı Milliyi tebdil ve tağyir için mevcut ise yegane kuvvet Meclis-i Alinizdir. başka hiçbir kuvvet ve salahiyet onu tebdil edemez. Yegane kuvvet sizdedir."*

[18] *Ibid.*, s. 1311-1314.

Erzurum milletvekili Hüseyin Avni (Ulaş), Başbakana sataştı: *"Buraya iş görmek için değil, iskandil için gelmişler. Eğer iskandil için gelmişlerse dönsün gitsinler"* dedi. Rauf Bey sinirlendi: *"Biz buraya iskandil etmeye değil, demir atmaya geldik, demir atmaya"* dedi ve *"Beyefendiler, biz vazife ve vatan hizmetiyle iftihar ederiz, fakat bizimle eğlenilmeye tahammül edemeyiz"* diye gürledi[19].

Atatürk söz alıyor

Tartışmalar iyice kızışmaya başlamıştı. Tam bu sırada Atatürk, *"Usul hakkında söyleyeceğim"* deyip söze karıştı. *"Arkadaşlar, mevzubahis olan mesele cidden mühim ve naziktir. Bu meseleyi asabiyetle görüşmek gayri caizdir. Onun için bütün arkadaşlarımı sükuta davet etmek cür'etinde bulunacağım"* dedi ve şu konuşmayı yaptı:

"Malumu alinizdir ki, makasıd-ı millimizi istihsal edebilmek için bir çok vasıtalara teşebbüs edilmiştir. Üç buçuk, dört sene zarfında; fakat bunların hiçbiri münteci muvaffakiyet olmamıştır. Behemehal makasıd-ı milliyenin istihsali için kat'i bir muzafferiyete ihtiyaç vardı. Millet ve milletin öz evlatlarından mürekkep ordu o zafer-i katiyi istihsal etti. O zaferin neticesi olmak üzere makasıd-ı millimizin istihsal edilmiş olması lazım gelirdi. Bu emniyetle heyet-i murahhasamız vukubulan davet üzerine Lozan konferansına gitti. Aylardan beri bütün mesail mevzu-u münakaşa oldu. En nihayet İtilaf Devletleri heyet-i murahhasamıza bütün müzakeratın, münakaşatın netayici olmak üzere, bazıları üzerinde görüşülmüş ve bazıları üzerinde görüşülmemiş olan mevaddı ihtiva eder bir kitap verdiler. Bu kitabın muhteviyatı, yani sulh projesi, sulh şeraitini muhtevi proje diye koydukları eserin muhteviyatı heyet-i murahhasamız tarafından kabule şayan olmayacak mahiyette idi. Asıl bu muhteviyatın gayr-i kabili kabul olmasını istilzam eden mesail muayyendir. Yani bir çok hal edilmiş mesail, şayan-ı kabul görülebilecek nikat mevcuttur. Bununla beraber heyet-i umumiyesini kabul ederek suhü tesise mani olan noktalar barizdir. İşte heyet-i murahhasamız vukubulan talikten istifade ederek, merkez-i hükümete gelmiş ve vaziyeti Heyet-i Vekileye anlatarak yeniden bir talimat talep etmiştir... Heyet-i Vekile bir karar ittihazı mecburiyetinde kaldı. Bu karar ya müzkerat-ı sulhiyeyi kat etmek, harekat-ı fiiliye-yi askeriyeye başlamak ve yahut bu kararı tehir ederek herhangi bir zeminde tekrar sulh talebine imkan bulmaktır. Heyet-i Vekile heyet-i murahhasa ile bu nokta üzerinde imal-i fikir ettikten sonra, en nihayet vasıl oldukları karar —benim bildiğime

[19] *Ibid.*, s. 1313-1316.

göre— mutavassıt bir zemin üzerinde tekrar düvel-i itilafiyeden sulh talep etmektir. Ancak bu mutavassıt zemin bazı mühim noktaları ihtiva ediyor. Heyet-i celilenizi bu mühim noktalardan haberdar etmeksizin doğrudan doğruya mukabil bir proje ile heyet-i murahhasanızı göndermeye Heyet-i Vekile cesaret edememiştir. Çünkü cesaret edilemeyecek bir mes'eledir, bir vaziyettir. Binaenaleyh bugün burada yapacağımız şey bir projenin teferruatını müzakere etmek değildir. Esaslı bir iki nöktaya karar vermektir. Ve esaslı iki noktaya karar verdikten sonra onun teferruatı üzerine Heyet-i Celilenizin şimdiden iştigalinize lüzum yoktur. Onu Heyet-i Vekile, heyet-i murahhasa ve yahut herhangi bir hey'et yapabilir. Fakat onların yapamayacağı bir şey vardır ki, huzur-u alinize gelmişlerdir. Malumu alileri olduğu veçhile o şey hudut meselesidir..."

Atatürk, konuşmasını sürdürüyor ve sorunların neler olduğunu şöyle açıklıyor:

"Yapılacak noktalar: Birisi, Karaağaç'tan şimdiden sarfınazar etmek. İkincisi, Musul vilayeti mes'elesinin hallini bir sene zarfında İngilizlerle Türkiye'nin karşı karşıya geçerek intaç etmesine talik etmektir. En mühim mesele bu olarak geliyor. Sonra gayr-i kabili kabul olan bir takım mali mesaili ihraç etmek, hiçbir vakitte kabul edemeyeceğimiz bir şekilde bulunan mesail-i iktisadiyeyi dahi ihraç etmek. Diğer mesail şayan-ı kabul mahiyettedir... Vereceğimiz karar, Karaağaç'tan şimdiden sarfınazar edeceğimizi ifade etmek ve Musul mes'elesinin bir sene sonra halline muvafakat etmek mes'elesi. Buna muvafakat ettiğimizde zarar mı vardır? Kaideten şimdilik faide mi vardır? Buna muvafakat etmezsek ne yapmağa mecburuz? Bunları zan ederim, muhakeme edersek ve buna bir karar verirsek, bugünün işi halledilmiş olabilir... Bugün suhuletle hepimiz anlayabiliriz ki, Musul'u vermemekte ısrar edersek muharebeye dahil oluruz. Binaenaleyh Musul mes'elesini bir seneye kadar hal etmek üzere talik edip sulhe geçmek ve muharebeyi kabul etmemek mümkün müdür, kabil midir ve faideli midir?... Bazı arkadaşlarımızın, mesela Sırrı Bey (Bellioğlu) gibi arkadaşlarımızın medar-ı kelamı Misak-ı Milli oluyor. Heyet-i murahhasa Misak-ı Milliyi mahvetmiş, Heyet-i Vekile Misak-ı Milliyi feda etmiş. Ben de diyorum ki Sırrı Bey Misak-ı Millinin ne olduğunu anlamamıştır... Musul meselesinin hallini muharebeye girmemek için bir sene sonraya talik etmek demek, ondan sarfınazar etmek demek değildir... Musul mes'elesini bugünden hal edeceğiz, ordumuzu yürüteceğiz, bugün alacağız dersek bu mümkündür. Musul'u gayet kolaylıkla alabiliriz. Fakat Musul'u aldığımızı müteakip muharebenin hemen hitam bulacağına kani olamayız.

"Sözümün en sonu şudur: Heyet-i Vekileyi kendi mes'uliyeti dahilinde heyet-i murahhasaya yeniden talimat verip vazifesine devam ettirmek talep edilebilir ve yahut men edip harbe başlamak olabilir"[20].

Atatürk'ün bu konuşmasından sonra, Meclis'teki hava elektriklenecek gibiydi. Başkan, oturuma beş dakika ara verdi. Aradan sonra sorular ve tartışmalar başladı. Cebelibereket milletvekili İhsan Bey (Eryavuz), *"Musul'u bir sene sonraya bırakıyoruz. Yani bizim Meclis değil, yani bizden sonra gelecek Meclis bu işi halletsin... Musul gidiyor, bu ne kadar muazzam iş"* dedi. Musul için bir savaşa girilirse askeri durumun ne olacağını sorgulamaya kalkıştı. Atatürk, *"Ordumuzun kuvveti hangi kuvvetlerle karşılaşacaktır? Harp olursa safahatı ne olur? Çok rica ederim bunları burada mevzuu bahis ettirmeyiniz"* dedi ve şunları ekledi:

"Bence mesele gayet basittir. Orta yerde bir sene için mukadderatının taliki icabeden Musul meselesi vardır. Talik mi edelim, talik etmemek için harp mi edelim? Bu suale verilecek cevap gayet basittir. Eğer bu basit cevabı kendi aklımıza ve vicdanımıza karşı verecek olursak yapılacak muamele, Heyet-i Vekileyi kendi mes'uliyeti dahilinde serbest bırakmak ve başlamış olduğu şeyde devam ettirmek..."[21].

Sorular, tartışmalar devam etti. Lazistan milletvekili Abidin Bey (Atak), Musul'u *"süngü ile almak"* gerektiğini söyledi. Bu kadar orduya sahip olduktan sonra hiç kimseden korkmadığımızı belirtti. *"Çinliler de gelsin, Cavalılar da gelsin, hatta Hindistan'daki müslümanlar da gelsin. Nitekim geldiler. Ne oldu? Eskişehir bizde miydi? Kütahya bizde miydi? Bursa bizde miydi? Onu alan süngü orasını (Musul'u) da alır"* dedi. Mersin milletvekili Salahattin Bey (Köseoğlu), şimdiye kadar yapılan bütün açıklamaları yetersiz buldu. Hükümete Meclis'in emir vereceğini, Meclisin bir karar verebilmesi için Lozan müzakerelerinin bütün ayrıntılarını bilmesi gerektiğini savundu. Trabzon milletvekili Ali Şükrü Bey onu destekledi. *"Üç senelik mesainin kararını vermek mecburiyeti karşısında bulunuyoruz. Binaenaleyh bu kararın salim olabilmesi için, mutlaka cereyan eden müzakerenin her safhasına vakıf olmaklığımız lazımdır"* dedi. Sonunda, uzman ve danışman milletvekillerin ayrı ayrı dinlenmesine karar verildi[22].

[20] *Ibid.*, s. 1317-1318

[21] *Ibid.*, s. 1320-1321

[22] *Ibid.*, s. 1320-1325

Meclis'te görüşmeler: Rıza Nur'un konuşması

2 Mart 1923 Cuma günü, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Lozan barış antlaşması projesini bölüm bölüm görüşmeye başladı. Başbakan Hüseyin Rauf Bey, *"arazi meselesinden başlayarak mali, adli, iktisadi olarak devam etsin"* dedi. Mersin milletvekili Salahattin Bey (Köseoğlu), *"İstiklal meselesi evvela müzakere edilsin"* diye karşılık verdi. Bu kısa tartışmalardan sonra Başkan, Lozan'da ikinci Türk delegesi Dr. Rıza Nur Bey'i kürsüye davet etti.

Rıza Nur, konferansta kendisinin uğraştığı konular hakkında bilgi vermeye koyuldu ve şöyle söze girdi:

"Oraya gittiğimiz zaman karşımızda bütün cihanı bulduk. İngilizler, kendi müttefiklerini ve harp zamanında kendileriyle beraber hareket edenleri, ondan sonra Amerika, Japonya gibi uzak olanları, daha sonra Avrupa'da bitaraf kalmış ne kadar devlet varsa onları ve ondan sonra da Ermenileri, Geldanileri ve Asurileri... hepsini getirmişler ve hepsini önümüze sürmüşlerdir. Müthiş bir cephe... Lord Curzon da bunu ikide birde eliyle göstererek, karşınızda bir cephe-i müttehide var, demiştir... Karşımıza bir cephe-i küffar çıkmıştır... Hepsi de birden üzerimize hücum etmişlerdir... Sahayi harbiye teşbih ederseniz karşımızda bir cephe vardı ve biz ilk hatlarını almışız, diyebiliriz kendimize. Fakat ikinci bir hat, ikinci bir devre gelmiştir. Ona diyorlar ki idare-i mutavassıta... Yani bir devre-i müntakile (geçiş dönemi) diyebiliriz ki, öyle bir hatta orada tesadüf ettik ve onunla da uğraştık... iş mücadeleye dayanmış kalmıştı ve bundan ileri gidememişizdir. Ne kadar çırpındı isek de, didindi isek de olmamıştır ve nihayet bize bir muahede projesi vermişlerdir..."[23].

Bundan sonra Rıza Nur, konferansta uğraştığı yedi-sekiz konu hakkında bilgi verdi: Vatandaşlık, azınlıklar, sağlık işleri, rehineler, savaş tutsakları, adli kapitülasyonlar, nüfus mübadelesi gibi konuları ayrıntılarıyla anlattı[24]. Türk vatandaşı hristiyanların da artık askere gideceklerini belirtti. *"Hatta İstanbul Rumları icabederse Van'a gidip askerlik yapacaklardır"* dedi. Meclis, bu haberi *"çok güzel"* diye hoşnutlukla karşıladı. Fener Patrikhanesi, siyasi, idari ve adli yetkilerinden arındırılmış olarak İstanbul'da kalıyordu. Rum Patriği artık *"dini bir hassasından başka hiçbir şeyi kalmamış... adi bir köy papazı haline geçmiştir."* Bir milletvekili *"Patrikhane ünvanı kalıyor mu?"* diye sordu. Rıza

[23] *TBMM. Gizli Celse Zabıtları, Cilt 4. s. 4-5*

[24] *Ibid.*, s. 5–27.

Nur, *"Efendiler, her türlü evsafı gittikten sonra hiçbir meziyeti kalmamıştır. Pençemizin altında zebun bir halde kalacaktır"* diye karşılık verdi ve devam etti: *"Ermeni yurdu meselesi bitmiştir... Asuri, Geldani tabiatiyle bitmiştir"* dedi. *"Müslüman azınlık"* kavramının Lozan'da reddedilmiş ve Türkiye'de yalnız *"gayri-müslim azınlıkların"* varlığının kabul edilmiş olduğunu anlattı...

Sorulara geçildi. Meclis'te büyük ilgi vardı. Oturum Başkanı Ali Fuat Paşa (Cebesoy), kırk sekiz kişinin söz istediğini açıkladı. İzmit milletvekili Sırrı Bey (Bellioğlu), Batı Trakya Türklerinin İstanbul Rumlarına karşılık gösterilmesinin Misak-ı Milliye aykırı olduğunu ileri sürdü. Rıza Nur, konuyu açıkladı. Sırrı Bey ikna olmadı ve tartışma başladı. Öteki milletvekilleri araya girdiler. Üsküdar milletvekili Neş'et Bey (Özercan), *"Patrikhanenin her ne şekilde olursa olsun İstanbul'da kalması tehlikelidir"* dedi. Mersin milletvekili Salahattin Bey (Köseoğlu), azınlıklara tanınan hakların *"müebbet bir kapitülasyon"* olduğunu ileri sürdü ve eleştirdi. Bolu milletvekili Tunalı Hilmi Bey, Milletler Cemiyeti'nin azınlıkları bahane ederek Türkiye'nin içişlerine karışabileceğine dikkati çekti ve bir de soru sordu: Türk ortodoksları mübadeleye dahil miydi? Rıza Nur, bu konuda hüküm bulunmadığını bildirdi ve *"İsterseniz mübadele edersiniz, istemezseniz size tabidir"* dedi.

Bir soru üzerine, Rıza Nur, "sıhhi kapitülasyon" demek olan İstanbul'daki Meclis-i Ali-i Sıhhi'nin kaldırıldığını açıkladı. Bolu milletvekili Dr. Fuat Bey (Umay), yabancı doktorların kabul edilip edilmeyeceğini sordu. Rıza Nur, Türk karantina idaresine, danışman olarak, beş sene süreyle üç yabancı doktor alınacağını bildirdi. Bursa milletvekili Operatör Emin Bey (Erkul), karantina idaresinin maziye karıştığını söyleyerek tartışmaya girişti ve Rıza Nur'un memlekete kapitülasyonları getirdiğini ileri sürdü. Antalya milletvekili Rasih Efendi (Kaplan), devlet teşkilatımıza yabancı danışman alınmasını eleştirdi. Rıza Nur, sinirlendi. *"Ret ediniz, rica ederim. Beyefendiler, bizim yapabildiğimiz bu kadar... Göbeğimizi çatlatmışızdır, bu kadar yapabilmişizdir"* dedi.

Bundan sonra Rıza Nur, esir değişimi konusuna geçti. Yunanistan'daki savaş esirlerimizin toptan geri verilmesi sağlanmıştı. Türkiye'deki Yunan savaş esirleri ise barış yapıldıktan sonra geri verilecekti. Savaş esirlerinden başka, sivil esirler veya rehineler de vardı. Türk hükümetinin istatistiklerine göre, onbin kadar sivil insanımız rehin olarak Yunanistan'a götürülmüştü. Bunların üç bin kadarı geri veriliyor, öteki

yedibin insanımızın akıbeti ise bilinmiyordu. Bunların akıbeti ne olmuştu, bu insanlarımız nasıl öldürülmüştü? Bu konuda araştırma yaptırılacak ve sonucu dünyaya açıklanacaktı. Türkiye'deki Yunan sivil esirlerinin sayısı ise topu topu 100 kadardı.

Rıza Nur, Türkiye'deki yabancıların statüsü ve adli kapitülasyonlar konusunda bilgi verirken, yabancı konsolosluk mahkemelerinin yerine Türkiye'de karma mahkemeler kurulmasının istendiğini anlattı. Sonunda adalet teşkilatımıza yabancı hukuk danışmanları alınmasına razı olunduğunu bildirdi. Bu, Meclis'te uzunca bir tartışma yarattı. Bir milletvekili, yabancı danışmanların, yabancı kontrolü anlamına geleceğini söyleyerek hoşnutsuzluğunu dile getirdi. Karahisarısahip milletvekili Mehmet Şükrü Bey (Koç), bunun, *"yeni mahiyette adli kapitülasyon"* demek olduğunu savundu.

Mersin Milletvekili Salahattin Bey (Köseoğlu), yabancıların Türkiye'de toprak edinme hakkından duyduğu kaygıyı açıkladı. *"Emval-i gayr-i menkule tasarruf, ecnebiler için bu memleketi tamamen vermektir"* dedi ve *"araziyi kurtarmak"* gerektiğini belirtti. Rıza Nur bu görüşü paylaştı: Bu, Türkiye için gerçekten bir tehlikeydi. Özellikle İtalyanlar, toprak satın alarak Türkiye'yi kolonize etmek emelindeydiler. İtalya'da büyük bir nüfus fazlalığı vardı. Bu yüzden İtalya Trablus'u işgal etmişti, ama kıyıdan içeriye pek girememişti. İtalyanlar şimdi başka bir ülke arıyorlarsa göz dikecekleri yerlerden biri Türkiye idi ve bu çok önemliydi.

Rıza Nur'un dinlenmesi üç-buçuk saat sürdü. Kırkbeş kişi söz aldı. Vakit ilerlediği için oturuma son verildi ve görüşmelere ertesi sabah devam edilmesi kararlaştırıldı.

Tartışmalar. Hasan Beyin dinlenmesi

Meclis'in 3 Mart sabahki oturumu gergin bir havada başladı. Önce Malatya milletvekili Sıtkı Bey (Gür) bir önerge sundu. Barış projesi konusunun çok önemli olduğunu, aceleye getirilmemesi gerektiğini söyledi ve *"heyet-i murahhasamız, burada fasıl fasıl izahatta bulunsun. Ondan sonra hatiplerimiz kürsüye çıkarak mütaleasını beyan etsin, ondan sonra diğer fasıllara geçelim"* dedi. Gaziantep milletvekili Ali Cenani Bey, önergeyi destekledi. *"Bendeniz de aynı fikri müdafa etmek istiyorum"* dedi.

Muhalefetin en aşırılılarından olan Erzurum Milletvekili Hüseyin Avni Bey (Ulaş), daha da ileri gitti ve hükümeti saf dışı etmeğe kalkıştı. Şöyle konuştu:

"Heyet-i Vekile (Hükümet) bir proje yapıyor ve diyor ki bu suretle olursa şayanı kabuldür... Biz de diyoruz ki bu proje katiyyen gayr-i kabil-i kabuldür... Avrupa devletlerinin... vücuda getirdiği projenin altından çıkmak bizim Heyet-i Vekilenin iktidarı haricindedir. Affınıza mağruren diyorum ki Büyük Millet Meclisinin de iktidarı haricindedir. Heyet-i Vekile, mütehassıslar, alimler bulur (projeyi) kısım kısım müzakere ettirir, neticesini Heyet-i Celileye (Meclis'e) arz ederse o vakit Heyet-i Celile, bundan esaslı bir mesele çıkarır... Efendiler, harp yoktur. Harp edecek kimse yoktur. Bir tazyik altında değilsiniz... Tazyik altında neden sıkışıyorsunuz efendiler, hiçbir şey yoktur. Harp falan yoktur..."[25].

Muhalefetin Meclis görüşmelerini engellemeye kalkışması üzerine Başbakan Hüseyin Rauf Bey söz aldı ve şöyle konuştu:

"Arkadaşlar... saatlerce müzakere edildikten sonra verilen takrir kabul edilmiş ve mütehassısların ifadelerinin dinlenmesine karar verilmiştir. O karara rağmen Hüseyin Avni Bey arkadaşımız buraya çıkıp müzakere olmaz diye söylerse ve karar alınırsa bu Meclis'ten karar namı altında herhangi bir şey çıkmak imkanı var mıdır? Bir kere bunu Heyet-i Aliyenizin nazarı dikkatine arzetmek mecburiyet-i maneviyesindeyim. Proje ret edilir, hakkınızdır. Proje kabul edilir, hakkınızdır. Heyet-i Vekile tepelenir, hakkınızdır. Fakat müzakereyi yaptırmamak kimsenin hakkı değildir...

"Bugün müzakere cereyan eder, her gün karar değişir ve her kararın üzerinden bir celse geçtikten sonra usul hakkında söz söyleyerek karar iptal edilerek diğer bir karara sevk ediliyorsa müzakere yapmanın imkan ve ihtimali kalmaz...

"Hüseyin Avni Bey arkadaşımız buyuruyorlar ki: İhtisasımız kafi değildir. İlmimiz kafi değildir. İlim yuvaları yapalım. Her vekil kendi riyaseti altında ilim yuvalarında tetkik etsin, gelsin,. Meclisimizi de tenvir etsin, talim etsin, ilim sahibi olsun, ondan sonra karar verelim...

"Rica ederim efendiler, konferansa heyet-i murahhasanız buradan gitmeden evvel vekaletlerin riyasetleri altında, nezareti altında memleketimizde mevcut mütehassıslar toplanarak ilim yuvaları teşkil edilmiş ve müdafaa projeleri tertip edilmiştir... Murahhasları dinleyelim dediniz. Murahhaslardan birisi çıktı, dinlediniz. Dün kendisinin idare ettiği kısmı izah etti. Bundan sonra maliye mütehassısı arkadaşımız izahat verecektir.

[25] *Ibid.*, s. 30-32

Bundan sonra maliye mütehassısı arkadaşımız gelip söyleyecektir. Bir fikir hasıl olacak, bir karar vereceksiniz. Böyle şeyler yapılmaz, konuşulmaz dersiniz. Emriniz yapılır. Veyahut Heyet-i Vekilenin mes'uliyeti altında düşündüklerini yapsınlar dersiniz. Karar veriniz o yapılır. Harp olsun deyiniz, onu yaparız. Durunuz diye bir karar verirseniz dururuz efendiler, dururuz. Durmakla memleket kurtulmaz. Ya yürüyeceğiz, ya ricat edeceğiz. Bunun ikisinden birisine karar vermek lazımdır"[26].

Hüseyin Rauf Bey'in bu konuşması üzerine uzunca tartışmalar oldu. Kimi milletvekilleri, Hükümetin gizli bir barış projesi hazırlamış olduğunu ve bunu Meclis'ten sakladığını ileri sürdüler. Başbakan Hüseyin Rauf Bey, hiçbir şeyin Meclis'ten gizlenmediğini belirtti. *"Her şey açıktır size. Hiçbir taahhüt altına girmemiştir, Hükümetiniz. Serbestsiniz. Tehlikeleri söylüyoruz. Ya harp veya sulh."* dedi. Barış görüşmelerinde *"evdeki hesabın çarşıya uymadığını"* da ekledi. Bir milletvekili, Türk ordusunun zaferine rağmen Hükümetin "neden birden bire yelken bıraktığını" sordu. Başbakan, *"Efendim, yelken bırakmadık, yelken şişiyor"* dedi.

Tartışmalar uzadıkça uzadı. Bu arada çeşitli önergeler verildi. Bazı milletvekilleri barış antlaşması projesinin bölüm bölüm müzakere edilmesini istedi. Kimileri görüşmeleri yeterli gördü. Trabzon milletvekili Hafız Mehmet Bey (Engin) de verdiği önergede, *"Heyet-i Vekile'nin itimat meselesi mevzubahis edilerek akd-i sulh için itimadı haiz bir Heyet-i Vekilenin intihap buyurulmasını... teklif"* etti.

Bu tartışmalardan sonra müzakerelere devam edilmesi kararlaştırıldı ve Lozan'da üçüncü delege olan Maliye Bakanı ve Trabzon milletvekili Hasan Bey (Saka) kendi konularında bilgi vermek üzere kürsiye davet edildi.

Hasan Bey, önce, Osmanlı borçlarının taksimi sorununu anlattı. *"Alelumum düyun (borç) meselesinde nokta-i nazar ve davamız şudur: Türkiye Osmanlı İmparatorluğunun mabadı değildir. Temadisi değildir."* dedi. Mersin milletvekili Salahattin Bey (Köseoğlu), *"Babamızı neye inkar ediyorsunuz?"* diye sordu. Hasan Bey, *"İnkar etmiyoruz"* dedi ve ekledi: *"Babamız olduğuna nazaran yalnız (tek) oğlu biz değiliz. Bizden başka evlatları da vardır. Binaenaleyh vefat etmiş ve birçok evlatlar bırakmış bir babanın emlaki hakkında tesviyei düyun karşısındayız. Gerek deyni gerek*

[26] *Ibid.*, s. 32-33.

alacağı. Şunu arz edeyim ki bu tez muhasımlarımız tarafından kabul edilmiş değildir. Onlar bizi daha ziyade Osmanlı İmparatorluğunun yegane varisi ve onun temadisi gibi görmek istemektedir ve tekliflerini de daima o şekil dairesinde yapmışlardır."

Bundan sonra Meclis, barış projesinin ekonomik ve mali bölümlerini didiklemeğe ve maddeleri teker teker okutmağa başladı. Milletvekilleri, önlerinde bulunan basılı barış projesinden Hasan Bey'in okuduklarını satır satır izliyor, her cümle, hatta her kelime hakkında sorular soruyorlardı. Bu cümle ne demekti, neden böyle kaleme alınmıştı, şu kelime gerekli miydi, bu kelime yanlış değil miydi? Hasan Bey bir ara, *"Bana bütün maddeleri, her kelimeyi ayrı ayrı okutacak mısınız? Böyle başa çıkmaz"* diye yakındıysa da maddelerin didiklenmesinden vazgeçilmedi. Birçok milletvekili konuşmacıya sorular yöneltti. Hasan Bey her soruya teker teker cevap verdi. Ekonomik ve mali konularda Türk heyetinin Lozan'da nasıl bir yol izlediğini, neleri kabul, neleri reddettiğini anlattı. Görüşmeler bütün gün sürdü. Hasan Bey'in açıklamaları nispeten sakin bir hava içinde geçti.

O günkü son oturumda Dışişleri Bakanı İsmet Paşa, siyasi konular ve sınırlar hakkında açıklamalarda bulundu. Lozan'da izlenen tutumu ve bundan sonra neler yapılabileceğini anlattı. Vakit ilerlediği için sorulara zaman kalmadı ve görüşmelere 4 Mart günü devam edilmek üzere oturuma son verildi[27].

Meclis, Lozan tartışmalarını sürdürüyor.

İki günden beri aralıksız olarak Lozan'ı görüşen Türkiye Büyük Millet Meclisi, 4 Mart 1923 Pazar sabahı yeniden toplandı ve görüşmelerini sürdürdü. İlk oturumda Dışişleri Bakanı İsmet Paşa sorulara cevap verdi. Başbakan Hüseyin Rauf Bey'in açıklamaları dinlendi. İkinci oturumda Lozan delegasyonundan Diyarbekir milletvekili Zülfi Bey dinlendikten sonra görüşmelere geçildi[28].

İlk oturumda muhalefet İsmet Paşa'yı sorgulamaya koyuldu: Boğazlardan geçiş serbestliği kabul edilince İstanbul'un güvenliği nasıl sağlanacaktı? Konferans kesilmek üzereyken, son anda Müttefiklere bir öneride bulunulmuştu. Bunun için Hükümetten yetki alınmış mıydı? İsmet Paşa, danışmanlarıyla görüşmüş müydü? Danışmanlar da öneriyi

[27] *Ibid.*, s. 34–71.

[28] *Ibid.*, s. 74–104.

kabul etmişler miydi? Ettiklerine dair kendilerinden imza alınmış mıydı? Doğu sınırlarımız neden konferansta görüşülmemişti? Limni, Midilli, Sakız, Sisam gibi adaların Yunanistan'a terkedilmesine razı olunmuş muydu? Olunmuşsa bu adalardan Türkiye'ye eşkiya saldırılarını önlemek için ne gibi güvenceler alınmıştı? Yabancı askerler ne vakit, nasıl İstanbul'u boşaltacaklardı? Hükümetin verdiği talimatla Meclis'in görüşü arasında çelişki var mıydı? Anadolu Rumları mübadele edilirken neden İstanbul Rumları yerlerinde bırakılıyordu? Musul sorununun hallini bir sene sonraya ertelemek için Hükümetten yetki alınmış mıydı? Musul sorunu bir yıl içinde lehimize halledilmezse ne olacaktı? Yoksa Musul'dan bütün bütün vaz mı geçilecekti? Mısır'dan, Hindistan'dan gelen komiteler Halife hakkında Lozan konferansına muhtıralar sunmuşlar mıydı? vs. vs.

İsmet Paşa, bir-buçuk saat boyunca bu sorulara cevap verdi. Sözlü ve yazılı soruların sonu gelmiyordu. Oturum Başkanı Ali Fuat Paşa, soruları kesti ve Başbakan Hüseyin Rauf Beye söz verdi.

Hüseyin Rauf Bey, sık sık kesilen konuşmasında, gelişmelerin bir özetini yaptı ve Hükümet görüşünü anlattı. Şunları söyledi:

"Şimdi arkadaşlar itimad buyurunuz ki, her türlü hissiyat-ı şahsiyeden tecerrüt ederek kanaatımı Heyet-i Alinize arzediyorum... Karaağaç'ı terketmek, Edirne'nin bir mahallesi olarak mevzuubahis olduğu için, çok güç görüldü. Aleni celsede derhatır buyurursunuz Edirne iktisadı nokta-i nazarından muhakeme ederek bunu yapamayacağımızı harice karşı ifade etmişimdir. Bugün Heyet-i Vekileniz müttefikan bu Karaağaç istasyonunun bir vesile-i harp olmasını kabul etmiyor, yani ya Karaağaç'ı alacağız, yahut harp edeceğiz fikrinde değillerdir...

"Bundan sonra Musul gelir. Musul'un elimizden çıkması vatan-ı müşterekemiz için en büyük tehlikedir, kanaatı vardır... Musul deyince, ekseriyet-i kahiresi Türk ve Kürt olan, aslen bir olan ve bir millet olmamak için hiçbir sebep mevcut olmayan ve bu ırkla meskün olan mıntakayı murat ediyorum. Bu mıntaka mutlak ve mutlak Türkiye halkını teşkil eylemeli ve hududa dahil olmalı. Bugün heyet-i murahhasanızın aylardan beri mesaisi, münakaşatı ve intibaatının kendilerine verdiği kanaat, ki katidir, Musul'u behemehal alacağız fikrinde ısrar edersek, mutlaka ordu ile almak imkanı vardır. Çünkü bunun siyaseten almak imkanı olmadığına heyet-i murahhasamız kani olmuştur ve bize izah edince biz de kani olmuşuzdur. Eğer bir sene tehir edersek ve bu bir sene zarfında kuvvetle çalışırsak, hakiki

teşebbüsatta bulunursak vaziyetimizi idare edebileceğiz ve siyaseten bizim tarafa geçirmek imkanı mevcut olacaktır. (Ne ile sesleri). Eğer bir sene zarfında İngilizlerle başbaşa anlaşamazsak Cemiyet-i Akvama havale etmek şekli kabul edilmiştir. Heyet-i murahhasanız ariz amik düşündükten sonra, bazı mahzurlarına rağmen, Heyet-i Vekileniz de bunu kabul etmiştir...

"Şimdi arkadaşlar, Cemiyet-i Akvama gittikten sonra Cemiyet-i Akvam aleyhimizde karar verirse, ki her halde öyle karar verecektir, kabul etmeyeceğiz. Kanaatımız budur...

"Mali mesaili, istiklal-i millimizle gayr-i kabil-i telif gördüğümüz için reddediyoruz. Bazı mukabil teklifat yapıyoruz...

"Boğazlarda esas serbesti kabul ettikten sonra azami emniyet tertibatı alınmıştır.

"Evvelce de bilvesile arzettiğim veçhile, size muahede projesi olarak verdikleri şekli umumiyesi ile kabul etmek imkanı ve ihtimali yoktur. Hiçbir Türk, hiçbir müslüman müstakil memleket ararken bunu kabul edemez ve bugün onu atmalı ve muharebe yapmalıdır. Fakat heyet-i murahhasamızın oradan ayrılmadan evvel verdikleri mukabil teklifler ve intibaat bize bir ümit daha vermiştir. Bu ümit de mukabil tadilatla... tekrar bir müzakere açarsak, mutlak değil... mesela yüzde altmış nispetinde harpsiz bir sulh yapmak imkanını görüyoruz ve Heyet-i Aliyenize bunu teklif ediyoruz..."[29].

Bitlis milletvekili Yusuf Ziya Bey, barış aramak için yeni bir girişimde bulunmak fikrine karşı çıktı. *"Biz bekleyelim. Nasıl geldi Franklin Bouillon ayağımıza gelsinler sulh yapalım"* dedi. Hüseyin Rauf Bey, beklemenin gerçek çıkarlarımıza uygun düşmeyeceğini, sakıncalı olacağını anlattı. Zira İstanbul ve Boğazlar bölgesindeki yabancı işgal kuvvetlerinin oralarda kalışları uzamış olacaktı. Oralarda yabancı askerler bulundukça her an bir silahlı olay patlak verebilir ve Türkiye'yi de içine çekebilirdi. Hükümet, beklemeye taraftar değildi.

Bu konuşmalardan sonra oturuma on dakika ara verildi.

Hükümete sert eleştiriler

Toplantı yeniden başlayınca Meclis'te bir kaynaşma olduğu görüldü. 56 milletvekili konuşmak için adlarını yazdırmış, sıraya girmişti. Konuşmak isteyen başkaları da vardı. Usul hakkında kısa bir görüşmeden sonra konuşmalar başladı.

[29] *Ibid.*, s. 86-87.

Önce Diyarbekir milletvekili Zülfi Bey (Tigrel) kısa bir konuşma yaptı. Sınırlar ve Musul sorunu üzerinde durdu. Musul'un, İngilizler için bir petrol sorunu, Türkiye için ise mali bağımsızlık, ekonomik bağımsızlık sorunu olduğunu ve özellikle doğu Anadolu için "hayati bir mesele" olduğunu söyledi. *"Ben istemem ki Musul kalsın, sona kalan dona kalır"* dedi. Suriye sınırı konusunda hükümetin ilgisizliğini eleştirdi. *"Suriye'de Urfa ve Kilis'in nısfı (yarısı) gitmiştir. Mesuliyet hükümetin üzerinde kalır"* dedi. *"Niçin arkadaşlarımızdan birisi Fransız (Suriye) hududu meselesini sormadı?"* diye yakındı[30].

Erzurum milletvekili Hüseyin Avni Bey (Ulaş) kürsiye çıktı ve en sert konuşmalardan birini yaptı. *"Efendim... Meclis-i Alide milletin aleyhine harbin bir gün devamını arzu eden bir tek kimse yoktur. Hepimiz sulhe teşneyiz. Fakat... Sevr ahitnamesi de bir sulh idi, bunu da istemeyiz"* diye söze başladı ve hükümeti insafsızca eleştirdi. Şöyle konuştu:

"Efendiler, karşımızda yegane düşman İngilizdir. Bugün de, yarın da, o bir gün de İngiliz dostluğuna inananlar aldanırlar. Memlekete bilmeyerek ihanet ederler... Kendi kendimizi aldatmayız Efendiler. Musul bir sene hal-i intizarda bulunacak (bekleyecek). Bu ne demektir Efendiler? Bu, milletle istihzadır. İngilizlerden Mısır'ı aldınız. Kıbrıs'ı aldınız mı Efendiler? Musul'u bugün sana vermeyen ne için yarın versin? (İngiliz'in) Gayesi orada bir Kürt hükümeti teşkil edip, senin memleketini parçalayıp neticede bir Ermenistan teşkil etmek değil midir?... Yarın oralara Ermeniler hakim olacaktır. Ermeni harsı hakim olacaktır. Yarın orada Ermeniler hükümet kuracaktır. (Bravo sesleri, şiddetli alkışlar)... Ben Ermeni idealinden korkarım. Onun huzurunda biz korkmalıyız. Allah bize nasip etsin de Türk idealini görelim.

"Şimdi Efendiler, eğer feda etmek icabediyorsa millete yalancı bir sulh, yarım bir sulh getirmeyiniz. Bakın arz ediyorum. Musul'u bir sene sonraya talik etmek demek, milleti idlal etmek demektir. Efendiler, eğer veriyorsanız millete deyiniz ki, müddet-i muvakkate için bunu İngilizlere verdik... Birsene sonra Cemiyet-i Akvam vermezse harb edeceğim, diyerek aldatmayınız...

"Bugün sulha talip olmak için Heyet-i Vekile bizden İngilizlere taviz alıyor. Taviz verilmek lazım gelirse Meclis kararıyle sulh için verilir. Bugün sulha talip olup yeni bir müzakere açabilmek için Musul'dan kat'i sar-

[30] *Ibid.*, s. 90–91.

finazar ediyorum. Bunu -milleti aldatmam- Musul'u satmıştır diye bu kürsüden bağıracağım... İğfal ediyorlar derim. Çünkü bunun hilafını söyleyemezsiniz. Mısır vardır, Kıbrıs vardır. Bunun emsali vardır. Alamazsınız, o vakit alamazsınız. Fakat verirken bedava vermeyiniz. Muvakkaten lazım ise onu biraz pahalı verin Efendiler... Bizi bıraktıktan sonra kendi işlerine bakmak için onlar da bizim kadar sulha teşnedirler. Fakat biz sulhu pek ucuz yapıyoruz..."[31].

Bu eleştirilerden sonra Hüseyin Avni Bey, *"İzmir, Musul, İstanbul, hepsi bizim nazarımızda müsavidir"* dedi ve konuşmasını şöyle sürdürdü:

"Ben bu meselede isticale lüzum görmemekteyim. İstanbul'a taarruz Yunanlıların haddi değildir. İngilizlerin taaruzuna hiçbir zaman ihtimal göremiyorum. Çünkü zinde, kudretgar bir ordu lehülhamd daima başlarında bekliyor. Ondan sonra Efendiler, onlar bizi davet etti. Frankin-Bouillon İzmir'e nasıl koştu. Bize şaki ve çete diyenler, Mustafa Kemal Paşa'yı bir bardak su içersinde boğarım diyen İngiliz amirali nasıl geldi? Bunu düşününüz... Başkumandan paşa'ya söylüyorum ki, Paşa, ordunun başına otur, başka işin yoktur... Başkumandanlık vazifeni ifa et ve hudutlara bayrağını rekzet; bayrağını, süngünü (düşmanın) gırtlağına daya...

"Hayır efendim, hayır. Noksan sulh ile, yanlış zihniyetle yapılacak harekat hüsranla neticelenir. İsmet Paşa hazretlerinden son ricam: Avrupa'yı gezdiler, dolaştılar... Efendiler bu hangi sayede, hangi kuvvetle. İnönü (zaferi) sayesinde, Sakarya sayesinde, İzmir sayesinde gittiğini unutmasın ve onunla iftihar etsin. Yine o büyüklüklerin ipkasına çalışsınlar... Avrupa'ya muzaffer giden insan, gittiği gibi dönemeyen zat. Çok iyi gitti, fakat iyi dönemedi...

"İsmet Paşa cenk elbisesini giysin (Teşrif etsin sadaları)... Efendiler bu sulh bizim şerefimizle mütenasip değildir... Musul'dan bugün istifade mümkündür. Binaenaleyh açık, samimi, kat'i bir sulh talep ediyoruz; yoksa bulaşık, yarım, zelilane sulh istemiyoruz (Cıvık sesleri). Musul'un vaziyeti kat'iyen zelilanedir, cidden zaiftir...

"Yarım bir sulh yapmaktansa böyle bir sulh yoktur, diye kesmeli..."[32].

[31] *Ibid.*, s. 92-95

[32] *Ibid.*, s. 95-98.

Trabzon milletvekili Hafız Mehmet Bey (Engin), *"Bu dava hudut meselesi değil, istiklal davasıdır... Bize kalacak parçada hisse-i şayıa istemiyoruz."* dedi ve sözü, güvenoyuna getirdi:

"Hükümet gelmeli, demeli ki ben sulh yapacağım Efendiler, bana itimadınız var mıdır, yok mudur?... Heyet-i Vekilemiz hiçbir meselede üzerine mes'uliyet koymayacak da Meclisin emrini aynen yapacaksa bir Heyet-i Vekilenin ne lüzumu vardır? İmzası yoktur. Ben diyorum ki bunlar memleket evlatları. Eğer bunlara itimadımız yoksa iskat edelim ve yerine emniyet-i kamileyi haiz bir Heyet-i Vekile getirelim. Bunlar sulh yapsınlar. Yoksa bu 350 kişi ile ve bu sulh müzakeresi ile sulhi hüsn-ü neticeye iktiran ettirmeyiz."[33].

Edirne Milletvekili M. Şeref Bey (Aykut), Lozan'da İsmet Paşa'nın karşısına bir "birleşik cephe" çıkmış olduğunu hatırlattı. İzlenecek doğru bir dış politika ile Sırbistan'ı kendi tarafımıza çekip bu birleşik cephe önceden parçalanabilecek iken Hükümetin bunu ihmal etmiş olduğunu ileri sürdü. Yunanistan ile ahali mübadelesinde de yanlışlık yapıldığını, Mesta-Karasu ile Ustruma arasında kalan ve baştan başa Türk oğlu Türk olan pek verimli topraklara sahip ahalinin Batı Trakya dışında bırakılarak mübadele kapsamına sokulduğunu, bunun çok yanlış olduğunu söyledi.

Şeref Bey, ondan sonra, "bağımsızlık" kavramı üzerinde durdu. Misak-ı Milli'nin de, Kurtuluş Savaşımızın da asıl amacının *"bütün milli hudutları içinde müstakil, hür bir Türkiye meydana getirmek"* olduğunu vurguladı. Barış antlaşmasıyla bağımsızlık sağlanabilirse toprak fedakarlığı yapılabileceğini belirtti. Şunları söyledi:

"Musul meselesi Anadolu'nun hayati meselesidir. Anadolu'nun kan damarı, can damarı meselesidir... Yalnız bir Musul meselesi kalmıştır. Bir de Karaağaç'ın fedası... Evet ağlaya ağlaya, feryatları duya duya... Bir vücudu kurtarmak için kangren olmuş kısmı keserler? Bence Musul meselesini böyle verivermekten ise (bakmalı) diğer mesail hal olunmuş, aziz Türkiye tamamiyle istiklaline malik olarak milli hudutlar dahilinde teşekkül etmiş midir? Etmiş ise Heyet-i Vekile versin, kemal-i hürmetle ellerini öpelim...

"Eğer şimdi Heyet-i Vekile ve Heyet-i Murahhasa, Musul'u vermekle, Karaağaç'ı feda etmekle mesail-i maliye ve iktisadiyede bizim hür ve müs-

[33] *Ibid.*, s. 98

takil olacağımıza kanaatleri varsa versin, bendeniz de Rauf beyefendinin elini öpeyim, imza etsinler.(Alkışlar).

"Efendiler, 600 yıllık bir Edirne çocuğu Demir Taş Paşa'nın oğluyum. Düşününüz, bir Türk oğlu için kendi memleketinin bir kasabasını, bir mahallesini çekip, koparıp atmanın ne kadar elim olduğunu vicdanınıza bıraktım. Fakat memleketin şanı, şeref ve varlığı, istiklali, hayatı aziz Türkiye'nin yaşaması eğer Edirne'nin, Trakya'nın da gitmesiyle olacaksa verelim, yoksa veremem efendiler; kurtarın istiklalinizi, mali, adli, iktisadi, hür bir Türkiye yaratın; korkmayınız, dar bir muhitte kalın, korkmayın efendiler, milli hudutlar içinde kalın (Bravo sesleri.)... Zavallı Mehmetçiğin yurdunu şenlendirmek için eğer zavallı Mehmetçiğin yurdunu hür ve müstekil bir Türkiye olarak yaratacaksanız Efendiler, Musul'u da veriniz, Edirne'yi de veriniz; hiç korkmayınız. Çünkü Türk o kahraman nesildir ki varmaz yarım asra. Sonra bu istiklali ve hürriyeti verilen evladım varacak oralara, oralarını da alacaktır..."[34].

Şeref Beyin bu konuşması, 4 Mart günkü Meclis gizli görüşmelerindeki sonuncu konuşma oldu. Ertesi gün görüşmelere devam edilmek üzere o günkü oturuma son verildi.

Eleştiriler devam ediyor

Meclis'in 5 Mart sabahki oturumunda İzmit Milletvekili Sırrı Bey (Bellioğlu), ilk sözü aldı ve sert bir dille İsmet Paşa heyetine yüklendi. Lozan'da son dakikada müttefiklere "Misak-ı Milli mefhumuna külliyen mugayir" bir nota verilmiş olduğunu ileri sürdü. *"Bizim murahhaslarımıza verdiğimiz salahiyet, istedikleri zaman, arzu ettikleri veçhile Misak-ı Milli ahkamını dahi ayak altına alacak derecede mi idi?"* diye sordu. Konuşmasını şöyle sürdürdü:

"İsmet Paşa Hazretleri Misak-ı Milli mefhumunu tamamiyle bizim bildiğmiz gibi telakki edememiştir, telakkileri yanlıştır... Misak-ı Milli mefhumunu telakkide heyet-i murahhasamız yanılmıştır...

"Şu halde millete karşı bu hatanın cevabını vermek Heyet-i Celilenize (Meclis'e) terettüp edecektir... Tekrar düvel-i mutelife ile müzakereye girişecek olursak, Hükümetimiz yine aynı heyeti onlarla münakaşaya sevk edecek. (Hayır, o geçti sesleri)... Misak-ı Milli'nin müfadından katiyen zerre kadar fedakarlıkta bulunamayız. Her kim olursa olsun, Misak-ı Millinin bir kelimesine, bir harfine dokunacak olursa Meclis nazarında müstehak-ı teczıyedir.

[34] *Ibid.*, s.100–103.

"Binaenaleyh bunları tebdil ederek ve ikinci olarak karşılarına çıkaracağımız kimseler bunun ciddiyetini anlayarak ona göre hareket mecburiyeti anlayacaklardır. Bu mesuliyetin bize ait olduğunu itiraf etmeliyiz."[35].

Sırrı Bey, gittikçe eleştirilerinin dozunu arttırdı. İsmet Paşa heyetinin Lozan'da insiyatifi İtilaf devletlerine kaptırdığını, bu yüzden Karaağaç'ın kaybedildiğini söyledi. *"Daha nasıl Misak-ı Milli mefhumu iptal edilir, ben anlamıyorum"* dedi. *"Musul, mülhakatiyle birlikte Türkiye'nin ecza-yı mütemmimesindendir (ayrılmaz parçasıdır). Bunun hilafına hareket Misak-ı Milliyi iptal manasını tazammun eder"* diye konuştu. Ergani milletvekili Emin Bey, oturduğu yerden, *"Musul'u satıyorlar"* diye bağırdı. Antalya Milletvekili Hamdullah Suphi Bey (Tanrıöver) *"Bu sözü geri alsınlar"* diye yerinden fırladı. Meclis'te bir gürültü koptu. Oturum Başkanı Ali Fuat Paşa (Cebesoy), *"Böyle gürültü ile müzakere etmek imkanı yoktur. Celseyi tatil ediyorum"* dedi.

Bir buçuk saat sonra oturum açılınca Sırrı Bey kaldığı yerden konuşmasına devam etti. Adalar konusuna değindi. *"Her ne olursa olsun acilen sulh yapmak ve her ne pahasına olursa olsun sulh yapmak için bu adalardan kendi kendimize feragat mı ediyoruz?"* diye sordu. Türkiye'ye bırakılan İmroz ve Bozcaada için ise özerklik öngörüldüğünü, oysa Sevr antlaşmasında bile bu adalara özerklik tanınmamış olduğunu söyledi. Kıbrıs adası bir "bahşiş olarak" İngiltere'ye bırakılırken, antlaşmaya, adanın Yunanistan'a verilemeyeceğine dair ve Kıbrıs Türklerinin haklarını güvence altına alacak bir madde dahi konmamış olduğunu söyledi. *"Kıbrıs adasındaki müslüman kardeşlerimiz küffar elinde yanıp kalmıştır"* dedi.

Sırrı Bey, Halifenin öteden beri Türkiye dışındaki müslümanlar üzerinde hakk-ı kazası bulunduğunu, şimdi antlaşmayla bu haktan da feragat edildiğini ileri sürdü. *"Eğer bu hükümet hilafetin hukukunu da müdafaa etmeyi vazife edinmiş ise, maddi mevad gibi bundan da feragat edebilir mi?... Meclis-i Ali, bir kararı ile ahkam-ı şeriyeyi tahdit edebilir mi?"* diye sordu. Meclis sıralarından *"hayır"* sesleri geldi.

Gelibolu yarımadasında İngilizlere mezarlık arazisi tahsisini de eleştiren Sırrı Bey, İngiltere'nin burayı Cebelitarık gibi bir üs yapabileceğini söyledi. *"Orası da Cebelitarık olur, gafletimiz olur... Arkadaşlar buna şimdiden muhalefet etmek lazımdır"* dedi.

[35] *Ibid.*, s. 107-108.

Sırrı Bey, barış antlaşmasının *"istikbali tehlike altında, malen zayıf bir Türkiye"* yaratmakta olduğunu söyledi ve *"Allah beni böyle bir ahitnameye muvafakat etmekten esirgesin"* dedi. Son söz olarak da Sırrı Bey, bu Meclis'in Misak-ı Milliye yeminle bağlı olduğunu, bundan fedakarlık edemeyeceğini, fedakarlık yapmak gerekiyorsa bunu ikinci Meclisin yapmasının doğru olacağını söyledi ve genel seçimlere gidilmesini istedi. *"En karip zamanda Meclisin vazife-i tarihiyesi hitam bularak... gitmekliğimiz lazım gelecek... Beni yeminimle bağlayan Misak-ı Milliden fedakarlık etmek zamanı gelmiş ise, onu ahit ile bağlanmayan ikinci bir Meclis yapsın demeliyiz"* dedi[36].

Sırrı Beyden sonra Başbakan Hüseyin Rauf Bey söz aldı ve gerek Hükümete gerek İsmet Paşa heyetine yöneltilen eleştirilere tek tek cevap verdi. Kimsenin Musul'u verelim demediğini, şimdiye kadar verilmiş bir şey bulunmadığını, hükümeti Misak-ı Milli'yi çiğnemekle suçlamanın yanlış ve haksız olduğunu anlattı. Yeni bir barış girişiminde bulunmak lazım geldiğini, bu Meclis'in barış mı savaş mı bir karar vermek durumunda olduğunu, zamanın akıp gittiğini, kararsız geçen zamanın Türkiye'nin aleyhine olduğunu belirtti. *"Hadisat ve zaman hal-i tevakkufta değildir. Hal-i cereyandadır ve seri cereyan ediyor. Onun için Meclis-i Alinin harp ve sulh kararı alması lazımdır... Kararsızlıkla geçecek zaman, her an, bugünden ifade edemeyeceğim tehlikeli vaziyetler ihdas etmeye müsaittir."* dedi[37].

Başbakandan sonra Trabzon milletvekili Ali Şükrü Bey sert bir konuşma yaptı. Hükümeti ve İsmet Paşa heyetini şiddetle eleştirdi. Şunları söyledi:

"Müzakerata davet edilen biz olduğumuz halde ilk teşebbüs cereyan-ı müzakerat esnasında daima düşmanlara bırakılmıştır... Lord Curzon daima bize hamle etmiştir. Bizimkiler daima müdafaculıkta kalmışlardır. Bir defa cür'et gösterip hamle etmemişlerdir...

"Artık mesele heyet-i murahhasanın elinden çıkmış, Heyet-i Vekilenin eline geçmiştir. Ve Heyet-i Vekile bütün mes'uliyeti deruhte etmiş, teklif edeceği mukabil projeyi müdafaa ediyor...

[36] *Ibid.*, s. 111–118.

[37] *Ibid.*, s. 118–126.

"Rauf Beyefendinin söylediği veçhile, bizi iki gaye arasında bırakmıştır. Maalesef ya harp, ya sulh. Yani bu fedakarlığı yapmazsanız harbi göze alın diyor... Bu heyet-i murahhasanın, bu projenin değişmesi imkanı olsa bile, bu projeyi mademki vermişlerdir, sulh mesaili üzerinde bir sözleri olabilir mi?... Vazifeleri bitmiştir...

"Efendiler, soruyorum: düşmanların altı ay sonra iade etmiş olduğu bir toprak var mıdır? Yoktur efendiler... Musul'u bir sene sonraya bırakmak, bir Mısır yapmak demektir. Binaenaleyh neticede gasp etmek demektir. Bu da Girit gibi gidecektir. Binaenaleyh Musul'u bırakmak caiz değildir..."

Ali Şükrü Bey, Musul'dan başka barış projesinin çeşitli yönlerini eleştirdi. Suriye sınırına, Trakya sınırına, Karaağaç'a, Boğazlar'a, adalara, Yemen'e, azınlıklar konusuna değindi. Türk heyetinin Lozan'da başarısız kaldığı görüşünü tekrarladı ve son söz olarak, *"Yapılacak mesele efendiler,... başvermiş olan heyet-i murahhasamız hariç olmak şartiyle, yeni bir heyet-i murahhasa ile... bu işi asgari fedakarlikla bitirmektir"* dedi.

Bu konuşmadan sonra oturum başkanı Ali Fuat Paşa, söz söylemek üzere sıra bekleyen daha 70 kişi bulunduğunu açıkladı ve celsenin ertesi günü ertelenmesini istedi. Bu gün de sabahtan akşama kadar konuşmalar ve eleştirilerle geçmişti. Ama bir sonuca varılamamıştı. Oturum kapatılmadan Başbakan Hüseyin Rauf Bey, *"Bu böyle olmaz"* diye ayağa fırladı. Dedi ki:

"Arkadaşlar, biz hükümet miyiz? Biz hükümetiniz vazife göremiyoruz. (Niçin göremiyorsunuz, görün sesleri)... Eğer bu müzakereyi böyle neticesi gayri muayyen olarak, müspet teklifler dermeyan buyurmayarak devam ettireceksek, hükümetiniz tehlikeye kanidir. Bu böyle olmaz... Efendiler, ordulara kumanda eden bir Erkan-ı Harbiye Reisi var, bir hükümet var. Bunlar kararınızın ne olacağını anlamalı ki bir an evvel vazifesine hazırlanmalıdır. Bu nasıl olur. Altı gündür müzakere ediyoruz, aynı noktadayız"[38].

Toplantının sonunda otuza yakın yazılı soru ve önerge okundu. O günkü görüşmeler böylece kapandı.

Son eleştiriler ve Atatürk'ün araya girmesi

Meclis, 6 Mart sabahı tekrar toplandı ve Lozan barış projesi üzerindeki görüşmelerine devam etti. O sabahki ilk oturumlarda Erzurum milletvekili Durak Bey (Sakarya), Bitlis milletvekili Yusuf Ziya Bey (Koç-

[38] *Ibid. s. 128-140.*

oğlu) ve Gaziantep milletvekili Ali Cenani Bey uzun birer konuşma yaptılar ve barış projesini çeşitli açılardan eleştirdiler.

Kürt kökenli Yusuf Ziya Bey'in ilginç konuşmasından bazı parçalar aşağıya aktarıldı. Aynen şöyle diyor:

"Arkadaşlar, üç senedir kanlı cidal içinde biz mühim fedakarlığa katlanıyoruz. Kan döküyoruz, kurban veriyoruz. Bu cidalin ve bu verilen kurbanların semeresi, fevaidi millet için nedir? İşte bugün bunu rüyet ediyoruz...

"Diyeceğim ki arkadaşlar, bu Meclis-i Alinin bir ahdı, bir umdesi vardır. Evet bir ahdı, bir umdesi, bir gayesi vardır. Bu gaye, bu umde, bu hedef ise Misak-ı Milli denen raporda müspettir. Bu rapor ile müspet ve muayyendir. Arkadaşlar, hal böyle iken bu ne perhiz, bu ne lahana turşusu... Arkadaşlar tekrar ediyorum. Misak-ı Milli bir rapordur... Bu milletin, bu devletin hangi şerait dahilinde, hangi arazi üzerinde, hangi hudutlar dahilinde yaşabileceğini, bilakaydüşart hür ve müstakil olarak idamei hayat edebileceğini gösterir bir rapordur. Hayat raporu, baka raporu, istiklal raporudur...

"Arkadaşlar temeni ederim ki, Musul Türkiye'nin bir cüz'i densin. Çünkü Türklerle Kürtlerle meskün Türkiye'nin bir parçasıdır. Nısfından fazlası Kürttür. Musul'un, Kürdün tarihinde bir kıymeti, bir ehemmiyeti vardır. İhtimal (başka) bir mahalde olsa idi bu kadar telaş etmezdim. İhtimal ki başka bir yer olsaydı bu kadar telaş etmezdim... Arkadaşlar, bir insanı ikiye bölmek veyahut herhangi bir parçasını ayırmak mümkün değil ise Musul'u Türkiye'den ayırmak öylece mümkün değildir... Arkadaşlar, Musul'u talik etmek, Musul'suz sulh etmek, sulhun ferdasında Anadolu-i şarkide mühim bir cephe hazırlamak demektir. Binaenaleyh müsaadenizle açık kelimelerle maksadımı ifade edeceğim. Çünkü sesimi tarih dinliyor. Arkadaşlar, ben Kürdüm. Fakat Türkiye'nin tealisini, Türkiye'nin şerefini, Türkiye'nin terakkisini temenni eden Kürtlerdenim (Alkışlar). Esbabı ise lisanım, bana şeref veren lisanım, okur yazar olmaklığımdır. Bu ise kendi kavmim olan Kürtlerin değil, Türklerindir. Bunun için Türklerin tealisini isterim. Türklerin şereflenmesini isterim.

M. DURAK BEY (Erzurum) — Türk, Kürt meselesi yoktur.

YUSUF ZİYA BEY (Devamla) — *Arkadaşlar, benim bir imanım, kanaatim vardır... Türkle Kürt teşrik-i mesai ederek yaşamazlarsa, ikisi için*

(de) akibet yoktur. Vaziyet-i içtimaiymiz bunu gösteriyor . Binaenaleyh her hangisi, her hangisine ihanet ederlerse ikisi için de akibet yoktur...

"Kürdün vahdeti, Kürdün iteatı, Kürdün iki parçaya ayrılmasında değil, bir parça halinde idare edilmesindedir. Kürdün ruhuna zehir aşılanmamıştır. Siyaset zehiri aşılanmamıştır. Rica ederim, bu zehiri aşılamayın. İngilizler şırıngasını yanaştırmış, aşılayacak zehirle... Buna mani olunuz arkadaşlar. Mani olmazsanız arkadaşlar hareket çok tehlikelidir. Allah şahittir. Ta Toros silsilesine dayanır arkadaşlar...

"Ben Musul'u istemiyorum. Musul'u atıyorum. Musul'u kime verirlerse versinler. Süleymaniye'yi, Kerkük'ü almakla Türkün Kürdün vahdeti onunla temin edilir. Ben Musul'u terkettim, petrolü terkettim. Fakat Türkiye'nin en mühim bir uzvuna yapılan bir aşıdan Türkiye'yi kurtarmak istiyorum. Arkadaşlar, tekrar ediyorum. Ben mütehassısım. hem bildiğinizden çok mütehassısım. Kürdün bütün ruhuna, Kürdün kanaatına ve bütün Kürdün imanına vakıfım; rica ederim, bu siyasetin cereyanına meydan vermeyiniz . Binaenaleyh sizi Allah'a, tarihe, tarihin huzuruna çıkardıktan sonra bu etrafta sözüme nihayet veriyorum..."[39].

Gaziantep milletvekili Ali Cenani Bey, barış projesini yalnız mali ve ekonomik açıdan tahlil etti. Konuyu iyi incelemiş bir kişi olarak ciddi eleştirilerde bulundu ve yapıcı görüşler ortaya attı[40].

Ondan sonra oturuma on dakika ara verildi. Toplantı yeniden başlayınca Gazi Mustafa Kemal Paşa (Atatürk) söz aldı ve aşağıdaki konuşmayı yaptı:

"Arkadaşlar, altı yedi günden beri malum olan mesele üzerinde heyet-i aliyenizce müzakere cereyan etmektedir. Müteaddit hatip arkadaşlar söylediler ve lüzumu kadar tenkidat yapılmış olduğu kanaatindeyim...

"Binaenaleyh müzakeratın bundan sonra temadisinden bir faide memul olmadığı kanaatındayım ve belki şu muhit-i samimide şu ve bu tarzda söylenen sözler harice ve bilhassa düşmanlarımıza başka surette aksedebilir. Binaenaleyh mahzuru dai olması daha çok muhtemeldir...

"Malumu aliniz Lozan Konferansı birçok zaman temadi ettikten sonra itilaf devletleri heyet-i murahhasamıza müzakeratın hulasası olmak iti-

[39] *Ibid.*, s. 160–163.

[40] *Ibid.*, s. 166–173.

bariyle bir takım şeraiti muhtevi sulh projesi namile bir şey vermişti... Böyle bir sulh projesini bizim için kabul etmek mümkün değildir. Çünkü doğrudan doğruya istiklalimizi muhtel şeraiti ihtiva etmektedir.

"Binaenaleyh bilatereddüt müttefikan hepimiz söyleriz ki, bu projeyi biz kabul edemeyiz, sureti katiyede ret ederiz. Eğer İtilaf devletleri bize projeyi kabul ettirmekte musır olurlarsa o halde milletimiz için, Hükümet ve Meclisimiz için harp şekli zaruretinde tecelli etmiş olur. Yapılacak başka bir şey yoktur. Yani o zaman harp ederiz. Fakat bu son noktaya vasıl olmazdan evvel mevcut iş diğer tedabire tevessül ederek mümkün olduğu kadar harpten içtinab etmek ve esasat-ı hayatiyemizi mahfuz bulundurabilecek şerait tahtında sulh yolunda çalışmayı tercih etmeyen hiçbir arkadaşınız yoktur.

"Düveli müttefikanın malum olan projesine mukabil heyet-i murahhasanız bir mektup göndermiştir ki ağızlarda dolaşan mukabil proje bu olsa gerektir. Bu mektubun muhteviyatı doğrudan doğruya İtilaf devletleri projesini, muhteviyatını tenkit etmekten ve tarif etmekten ibarettir. Bu mektup usulü, diplomatik usulde her vakit yapılabilir ve yapılması muvafık olan bir tarzdır...

"Heyet -i murahhasa ki Heyet-i Vekileye karşı mesuldür. Heyet-i murahhasanın efal ve harekatından ve ona talimat vermiş olmaktan bittabi huzuru alinizde mesul olan da Heyet-i Vekiledir. Heyet-i Vekile, heyet-i murahhasanızı ariz ve amik dinledikten sonra yeni talimat vermek hususunda tereddüdü mucib birtakım noktaların mevcudiyeti dolayısiyle Heyet-i Celilenize geldi.

"Binaenaleyh sizden yeni bir veçhe talep ediyor... Bendenizce mesailin her noktası anlaşıldıktan sonra yeni bir veçhe vermek lazımdır ve verilecek olan veçhede bizim için çok mühim olan Musul meselesinin muvakkaten talikini mevzuubahs etmemek ve fakat idari, siyasi ve iktisadi vesair mesaildir... Heyet-i Vekile bu veçhe dairesinde heyet-i murahhasaya talimatı mahsusa vererek teşebbüsat-ı sulhiyesinde biraz daha devam edebilir.

"Arkadaşlar, ben şahsen vicdanıma ve kanaat-ı fikriyeme ve bütün tefekkürat ve tahkikatıma istinaden Heyet-i Aliyenize derim ki: Heyet-i murahhasamız kendisine tevdi edilen vazifeyi tamamen ve pek mükemmel bir surette ifa etmiştir... Binaenaleyh, eğer meseleyi hüsnü intac etmek istiyorsak bu heyet-i murahhasaya Heyet-i Celileniz tarafından dahi manen kuvvet verilerek mesaiye devam ettirilmek lazımdır. Bazı arkadaşların imza

ettiği bir takrir gördüm. Bu takrir esas itibariyle vukubulan maruzatıma tekabül etmektedir. Ben de o arkadaşlarıma iştirak ederek o takririn Heyet-i Celilenizce kabul edilmesini menafii memleket için, sulh için ve her şey için muvafik görmekteyim. Ayni şeyi ben de arzu ediyorum ve tekrar edeyim ki, böyle günlerce müzakere(nin) devam etmesi de her gün daha çok mahzurlar tevlit etmektedir. Maruzatım bundan ibarettir. Her halde çok müzakerat ve münakaşattan iyi bir netice çıkmayacaktır. Müzakerenin kifayetiyle arz ettiğim takririn kabulünü teklif ederim."[41].

Hükümete güvenoyu

Atatürk'ün bu konuşmasının ardından tartışmalar oldu, sorular soruldu. Muhaliflerden Lazistan milletvekili Ziya Hurşit Bey, Trabzon milletvekili Ali Şükrü Bey, Sinop Milletvekili Hakkı Hami Bey (Ulukan), ayrı ayrı Atatürk'ü sıkıştırmayı denediler. Van milletvekili Haydar Bey (Vaner) ise uzunca bir konuşmayla kendi görüşlerini ve eleştirilerini dile getirdi. İngilizler Musul'u almakla, kardeşçe beraber yaşayan ve birbirinden ayrılmayan Kürtlerle Türklerin arasına siyasal rekabeti sokacaklarını belirtti[42].

Bundan sonra, oturum başkanının teklifi üzerine, gürültüler arasında oylamaya gidildi ve çoğunlukla görüşmeler yeterli bulundu.

Hemen arkasından Atatürk'ün kabul edilmesini önerdiği önerge okundu. Saruhan milletvekili Reşat bey (Kayalı) ve 128 arkadaşı tarafından imzalanmış[43] olan önerge şöyle kaleme alınmıştı:

"Riyaset-i Celileye

"1. İtilaf devletlerinin Lozan Konferansı neticesi olarak heyet-i murahhasamıza tevdi ettikleri muahede projesi istiklalimizi muhil şeraiti ihtiva ettiğinden şayan-ı kabul değildir. İtilaf devletleri bu projenin kabulünde ısrar ettikleri halde tekliflerini katiyen ret ederiz. Bu takdirde harp milletimiz için zaruri olur.

"2. Pek mühim ve hayati olan Musul meselesinin hallini muvakkaten talik ve Avrupa hudutlarımızı tespit etmek için heyet-i murahhasamızın ve

[41] *Ibid.*, s. 173–174.

[42] *Ibid.*, s. 1175–180.

[43] Bu görüşmelere başkanlık etmiş olan Ali Fuat Paşa (Cebesoy), bu bildirinin "Saruhan Mebusu Reşat Bey ve 172 arkadaşı tarafından imzalandığını" yazmaktadır. Gl. Ali Fuat Cebesoy, *Siyasi Hatıralar*, İstanbul: 1957, s. 289, Biz, *TBMM Gizli Celse Zabıtları*'nda 129 imza saydık.

Heyet-i Vekilemizin verdikleri izahata muttali olduk. Mali ve iktisadi ve idari mesailde memleket ve milletimizin hukuk-u hayatiye ve istiklaliyesini tam ve emin olarak istihsal eylemek esas dahilinde sulh teşebbüsatına devam olunmasını ve Heyet-i Vekilenin heyet-i murahhasaya mezkür esasa göre vazife ve talimat vermesini teklif ediyoruz.

"Bilcümle memleketimizin sür'atı tahliyesi şart-ı kattidir. Ancak neticenin her ne olacaksa bir an evvel traesine intizar ederiz. 6 Mart 1339 (1923).

(Saruhan mebusu Reşat ve 128 arkadaşı)"

Bu önerge, Meclis'teki bütün "Birinci Grup" üyelerini etrafına toplamış, ayrıca bazı kararsız milletvekillerini de içerisine almıştır. İlk sunulan ve ilk okunan önerge buydu. Ondan sonra okunan ikinci bir önerge daha vardı. Onu da Sivas Mebusu Kara Vasıf Bey ve 60 arkadaşı imzalamıştı. Bu önerge etrafında da "İkinci Grup"un en sadık taraftarları toplanmıştı. Yani birinci önerge Birinci Grubun, ikinci önerge de İkinci Grubun önergesiydi. Bu iki önergenin arkasında bir düzine önerge daha sıralanmıştı. Nasıl oylama yapılacağı tartışıldı. Atatürk, tüzüğe göre, önce birinci önergeyi oya koyması gerektiğini oturum başkanına hatırlattı. Başbakan Hüseyin Rauf Bey, bu oylamanın aynı zamanda hükümete güven veya güvensizlik demek olduğunu söyledi.

Bazı muhalif milletvekillerin gürültüleri arasında oylama yapıldı. Başkan sonucu açıkladı: Oylamaya 190 kişi katılmıştı. 170 oyla Saruhan milletvekili Reşat Bey ve arkadaşlarının önergesi kabul edilmişti. Bu oturuma başkanlık etmiş olan Ali Fuat Paşa (Cebesoy) şunları yazıyor:

"Reylerin tasnifinden sonra İkinci Gruba mensup altmış azanın reye katılmadıkları anlaşılmıştı. İştirak edenlerin hepsi Birinci Grup azaları idi. Bunlardan yüz yetmişi takriri kabul etmiş, on dördü reddetmiş, altısı da müstenkif kalmıştı. İkinci Grup da pekala reye iştirak edebilir, eğer takrir içtihatlarına uygun değilse, Birinci Gruba mensup ondört aza gibi reddedebilirdi. Sulh meselesi gibi Birinci Büyük Millet Meclisi'nin en mühim bir davası karşısında leh veya aleyhte reyini izhar etmemesini İkinci Grup azasının hamiyet ve vatanperverliklerinden beklemezdim" [44].

Birinci önergenin kabulüyle Meclis, barış girişimlerine devam etmesi için Hüseyin Rauf Bey (Orbay) Hükümetine ve İsmet Paşa heyetine güvenoyu vermiş oldu. Lazistan milletvekili Ziya Hurşit Bey, oturduğu yer-

[44] Gl. Ali Fuat Cebesoy, *Siyasi Hatıralar*, s. 295..

den, 130 kişinin de muhalif olduğunu ileri sürdü. Ama ne olursa olsun, Hükümet, Meclis'ten zaferle çıkmış, muhalifleri yenilgiye uğratmıştı.

Sonuç açıklanınca Başbakan Hüseyin Rauf Bey, Meclise teşekkür etti. Hep birlikte barışa ulaşma dileğini dile getirdi. *"Eğer düşmanlarımız bu hakk-ı adaleti bizden esirgemek lüzumunda bulunurlarsa bu milletin silahı ve azm-i iradesinin bunu behemehal istihsal edeceğine benim imanım vardır"* dedi[45].

İsmet İnönü, uzun yıllar sonra yayımlanan *Hatıra-lar*'ında, ara dönemdeki bu Meclis görüşmelerini şöyle değerlendiriyor:

"Meclis müzakereleri tabiatiyle benimle çok çekişmeli geçtiği kadar, Atatürk müzakerelere karıştıkça bütün hücumlar ona karşı yapılıyor ve onun üstünde toplanıyordu. Lozan'dan dönerken, bizim Atatürk ile Eskişehir'de buluşmamız zihinlerde bazı tereddütler yaratmış. Meclis'ten evvel görüşülmüş bir takım kararlara varılmış olduğu zannıyla benim aleyhimde ve Atatürk aleyhinde nihayete kadar her türlü tenkitler, kötülemeler yapılmış, mücadele edilmiştir...

"Biz Atatürk ile olduğu gibi, Vekiller Heyeti ile de tamamen mutabakat halindeydik. Rauf Bey'de bir uzaklık ve memnuniyetsizlik görmedim. O da bizimle aynı kanaatte idi. Hep beraber Meclis'te mücadele etmeye karar vermiştik. Gerçekten müzakereler esnasında bir ayrılığımız olmadı...

"Meclis'te muhalifler, "İkinci Grup" adı altında teşkilatlı bulunuyorlardı. İkinci Gruba mensup mebusların hepsi, şimdi, sulh fırsatı kaçırıldı teranesi ile bütün hiddetlerini yenileyerek, hücumlarını yine Atatürk'e, Atatürk'ün idaresine ve onun çalışmalarını desteklediği, takip ettiği Lozan Sulh Heyeti ve hükümet politikası aleyhine tevcih etmişlerdi. Müzakereler sabahtan akşama kadar gizli olarak devam ediyordu...Biz ekseriya, Meclis'ten çıkınca, Vekiller Heyetinde toplanır, o günkü müzakereleri kısaca bir gözden geçirdikten sonra, ertesi gün takip olunacak hareket hattını görüşürdük.

"Meclis'teki müzakereler son derece haşin ve mütecaviz bir hava içinde devam ediyordu. Bazı meseleler üzerinde çok duruyorlar, bazı meseleleri fazla mühimsemiyorlardı. Mesela Boğazların emniyeti meselesinde çok ısrar etmediler... Fakat Musul üzerinde kıyamet kadar ısrar oldu... Arazi meselelerinde Meclisin havası son derece sert idi...

[45] *TBMM Gizli Celse Zabıtları*, Cilt 4. s. 181-191

"Nihayet milletvekillerinden birisi, çalışılmış, birtakım neticeler alınmış dedikten sonra, bundan dolayı İsmet Paşa'nın değiştirilmesi gerektiğini ve bu sebeple itimat oyu veremeyeceğini söylemişti... Diyordu ki: Yeni bir heyet gönderirsek, o, yeni şeyler alabilir...

"Meclis müzakereleri 6 Marta kadar sürdü ve nihayet bir karara varıldı... Büyük Millet Meclisi bununla... murahhas heyetine bir nevi itimat beyan etmiş oluyordu. Tebliğden (Meclis kararından), aynı zamanda, bizim Lozan'da neticeye bağladığımız meselelerin Meclisce tasvip edildiği, buna karşılık reddettiğimiz hususların reddedildiği anlamı çıkıyordu.

"Meclisten böyle bir netice almak kolay olmadı. Bu netice, birçok defa, belki hemen her gün, müzakerelerin düğümlendiği zamanlarda, Atatürk'ün müdahale ederek, davaları teşhis etmesi ile ve bizim hareket hattımızı, başlıca benim müdafaa tarzımı canla başla desteklemek ve korumak gayreti ile mümkün olmuştur."[46].

Atatürk de *Nutuk*'ta Meclis'teki bu görüşmelerle ilgili olarak şunları yazıyor:

"İsmet Paşa, Heyet-i Vekilede vaziyeti izah etti ve yeni talimat istedi.

"Meclis'in nokta-i nazarını almak lüzumlu görüldü. Mesele Meclis'e intikal etti. Bu babta, Meclis'te günlerce ve günlerce müzakereler ve münakaşalar geçti.

"Anlaşıldığına göre, muhalifler, Heyet-i Murahhasamıza, İsmet Paşa'ya hasm-ı biaman kesilmişlerdi. Güya, sulh olmuş iken İsmet Paşa yapmamış, avdet etmiş. Heyet-i Murahhasa, Heyet-i Vekilenin talimatı hilafına hareket eylemiş.

"27 Şubat 1923 celse-i hafiyesinde başlayan taarruzlar, 6 Mart 1923 gününe kadar hararetli, heyecanlı bir surette devam etti. Münakaşata ben de bidayetinden nihayetine kadar iştirake mecbur oldum. Muhalifler, adeta, ne istediklerini bilmez bir halde idi. Meclis'in müspet veya menfi bir karar vermesi imkansız hale geldi. Bizim, sarih olarak anladığımız şu idi ki, muhalifler, sulh meselesini, Mecliste, ihtirasata vasıta ittihaz etmek istiyorlardı. Efendiler, bazı matbuat da, bu ihtirası şayan-ı hayret ve ateşin bir surette, tehalükle körüklüyorlardı. Bu halet-i ruhiyede bulunan bir

[46] İsmet İnönü, *Hatıralar 2. kitap* s. 98–101.

Meclis ile sulh meselesini intaç etmek müşkül olacağını görmek tabii, fakat mucib-i teessür idi.

"Mecliste verdiğim umumi izahatla...Meclis'in, mevzu-i bahs mesele hakkındaki münakaşatı durdu. Fakat, muhalifler, hücum için sebepler icat ve ihtira etmekten, kendilerini bir türlü menedemiyorlardı"[47].

Barış dönemine geçilirken, Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin tarihi misyonunu artık tamamlamış olduğu anlaşılmağa başlanmıştı. Atatürk, *"Artık tereddüde mahal kalmamıştı ki, Meclis tecdit olunmadıkça (yenilenmedikçe), millet ve memleketin ağır ve mes'uliyetli işlerini tedvir etmeğe imkan yoktur."* der. Kısa bir süre sonra, 1 Nisan 1923 günü Meclis, yeniden seçimlere gidilmesini kararlaştıracaktı.

Müttefiklerarası Londra Toplantısı

TBMM'de günlerce süren gizli görüşmelerin sonucu, 6 Mart akşamı üzeri kısa bir bildiriyle kamuoyuna duyuruldu: İtilaf devletlerinin Lozan'da Türk heyetine sunmuş oldukları barış projesinin Türkiye'nin bağımsızlığına ters düşen hükümleri içerdiğinden kabul edilemez olduğu ve yeniden barış girişimlerinde bulunması için Meclis tarafından Hükümete yetki verildiği açıklandı.

Ertesi gün, İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiseri Sir H. Rumbold, bildiriyi Londra'ya telledi ve "oldukça tatminkar" diye nitelendirdi. Türk hükümetinin, Türkiye için daha elverişli barış şartları elde etmeyi amaçlarken aynı zamanda savaştan kaçınmaya özen gösterdiğini belirtti[48].

Türk hükümeti, Meclis görüşmelerinden hemen sonra, İtilaf devletlerinin barış projesine karşılık olarak Türk barış projesini hazırlayıp tamamladı. Proje, İsmet Paşa'dan Çağıran devletler Dışişleri Bakanlarına yazılan 8 Mart 1923 tarihli bir nota ile İstanbul'daki Fransız, İngiliz ve İtalyan Yüksek Komiserlerine sunuldu. Türkiye'nin barış yararına en geniş ödünlerde bulunduğu ve şimdi Müttefiklerden cevap beklediği belirtildi. Barış konferansı, bir Avrupa şehrinde veya İstanbul'da toplanabilirdi[49].

Böylece Türk hükümeti topu karşı tarafa atmış oldu. Şimdi düşünme sırası İtilaf devletlerindeydi.

[47] Gazi Mustafa Kemal (Atatürk). *Nutuk-Söylev, Cilt. 1920-1927.* Türk Tarih Kurumu Basımevi-Ankara: 1984, s. 960-962.

[48] *Documents on British Foreign Policy*, I/XVIII, p. 579. No. 427. n. 3

[49] *Bkz. aşağıda No. 6*

İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiseri, 9 Mart günü İsmet Paşa'nın notasını özetle Londra'ya telledi[50]. Arkasından, peşpeşe çektiği telgraflarla, Türk karşı projesi hakkındaki görüşlerini rapor etti. Yüksek Komiser Rumbold'a göre, Türk hükümetinin ileri sürdüğü istekler tatminkar olmaktan uzaktı. Ama, TBMM'nde aşırılara karşı büyük bir zafer kazanmış olan Ankara'nın ılımlı kanadı, İtilaf devletlerinden "yeni ödünler" elde ettiklerini göstermek, kanıtlamak durumundaydı. Bu bakımdan Türk isteklerinin bir bölümünü kabul etmek yerinde olacaktı. Barış konferansının İstanbul'da yapılması teklifine gelince, kabul edilirse Türkler bundan hoşnut kalacaklardı. Ama görüşmeler İstanbul'da yapılırsa Türkler bunu Lozan konferansından ayrı, yeni bir konferans sayabilirlerdi. Bu da sakıncalı olurdu. Her halde müzakerelere Lozan'da devam etmek daha doğru olacaktı[51].

12 Mart günü İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Curzon, Türk karşı önerilerini görüşmek üzere, Fransız ve İtalyan temsilcilerini acele olarak Londra'ya çağırdı. Türk karşı önerilerinin *"uzun ve önemli"* olması nedeniyle ve Müttefikler arasındaki birliğin korunabilmesi için böyle bir toplantının gerekli olduğunu söyledi. Toplantıda (a) Türk hükümetine verilecek cevap ve (b) barış görüşmelerinde izlenecek tutum hakkında uyum sağlanması amacı güdülecekti[52].

Fransa ve İtalya, Londra'da toplanmayı kabul edince, bu defa Curzon, toplantının 21 Martta başlamasını, 4-5 gün içinde çalışmaların tamamlanarak İsmet Paşa'ya cevap verilmesini, barış görüşmelerinin de Paskalya tatilinden hemen sonra başlamasını istedi. Japonya'yı da bu toplantıya çağırmayı önerdi[53].

Müttefiklerarası Londra konferansı, 21 Mart günü Lord Curzon'un başkanlığında toplandı. Toplantıya Fransa'dan M. Bompard, İtalya'dan Marki Garroni ve Japonya adına Baron Hayashi katıldılar[54].

Curzon, uzunca bir konuşmayla toplantıyı açtı. Özetle şu görüşleri ortaya attı: Barış konferansı keşke Lozan'da bitseydi de konuk heyetlere Londra'ya gelme zahmeti vermemiş olsaydı. Bu arada Venizelos da

[50] *Documents on British Foreign Policy, I/XVIII*, p. 582-587. No. 431.
[51] *Ibid.*, s. p. 588 No. 433.
[52] *Ibid.*, s. p. 596, No. 442..
[53] *Ibid.*, s. p. 596, No. 442
[54] Görüşme tutanağının tam metni için bkz. İbid., p. 602-612, No. 451.

Londra'ya çağırılmıştı ama kendisi, büyük devletler arasında yapılmakta olan bu toplantıya katılmayacaktı. Onun Londra'ya gelişi yalnız Yunan tamiratı konusuyla ilgiliydi.

Bu toplantının bir tek amacı vardı. O da, barış konferansını başarıya ulaştırmaktı. Önce, İsmet Paşa'ya verilecek cevap ve barış konferansının yeri kararlaştırılacaktı. Lozan konferansının nasıl kesintiye uğradığı hatırlardaydı. Lord Curzon bu konuya kısaca değinip geçiyordu. Delegeler Lozan'dan ülkelerine döndükten sonra Ankara Meclisi'nde karmaşık ve çetin tartışmalar olmuştu. Bunların ayrıntısı bir yana, sonucu şuydu ki, Mustafa Kemal ve İsmet Paşa'nın temsil ettikleri barış davası tartışmadan galip çıkmıştı.

İsmet Paşa'nın mektubu ve karşı önerileri şimdi Müttefiklerin elindeydi. Bu mektubunda İsmet Paşa, bütün suçu Müttefiklere yüklüyordu. Sanki Türkler masumdu. Ödün veren hep Türkler olmuştu sanki. Mektubun en önemli yanı, ekonomik konuların antlaşma dışında bırakılması önerisiydi. Bu, güç bir işti. Ekonomik konular antlaşma dışında bırakılırsa bunların çözümü sürüncemede kalabilirdi. Bu sorun Londra toplantısında herhalde enine boyuna incelenecekti.

Toplantının çalışma yöntemine gelince: Üç komite kurulabilirdi. Bunlardan biri mali, diğeri ekonomik ve üçüncüsü de genel konuları ele alabilirdi. Türk önerilerinin bir bölümü kabul edilebilir, bir bölümü reddedilebilir, bir bölümü de müzakere edilebilirdi. Curzon'a göre, İsmet Paşa'ya verilecek cevabın dostça kaleme alınması, genel çizgileri kapsaması, kısa tutulması yerinde olacaktı. Bu cevapta, Lozan'da kabul edilmiş sorunların yeniden tartışma konusu yapılmasını ve yepyeni istekler ortaya atılmasını Müttefiklerin hayretle karşıladıkları; bununla birlikte, barış görüşmelerini başarıya ulaştırma arzusuyla bazı konuların müzakere edilebileceği, bazı konuların ise müzakere edilemeyeceği; ekonomik konuların antlaşmadan ayrılamayacağı, fakat bunların da müzakere edilerek karşılıklı ödünlerle çözüme kavuşturulabileceği söylenebilirdi. Türk karşı projesinin kabul edilmiş değil, fakat sadece müzakere edilebilir olduğu açık, seçik biçimde belirtilmeliydi.

Toplantıda çözüme bağlanması gereken iki önemli konu daha vardı. Biri, barış konferansının yeriydi. Lozan mı, İstanbul mu, yoksa başka bir Avrupa şehri mi olacaktı? Türkler, pek ısrarlı görünmemekle birlikte, İstanbul'u öneriyorlardı. Lord Curzon ise Lozan'dan yanaydı. Çünkü İs-

tanbul'un genel havası, Müttefiklerin pek lehine olmazdı. Türk basını Müttefik heyetlerine saldırabilir, hatta "fanatik Türkler" Müttefiklere karşı gösteriler yapabilirlerdi. Venizelos'un İstanbul'da güvencede olup olmayacağı da belli değildi. Lozan'da toplanınca Türklere, barış konferansının kesilmemiş olduğu, devam ettiği izlenimi verilebilirdi.

Bu toplantının diğer önemli bir konusu, Büyük devletlerin Londra'da kendi aralarında bir mutabakata varmaları ve Lozan'da Türklerin karşısına birlik halinde çıkmaları olacaktı. Öyle ki Türkler, her devletten ayrı ayrı ödünler koparamasınlardı. Çünkü Lozan konferansı sırasında Türkler, bir gün Fransızlardan, ertesi gün İtalyanlardan, ondan sonraki gün de İngilizlerden daha elverişli şartlar elde edebilme düşüncesini hep taşımışlardı. Şimdi önemli olan, sapasağlam bir müttefik cephe kurabilmek ve Türklerin karşısına öyle çıkmaktı.

Lozan konferansında her toplantıdan sonra bir basın bildirisi yayınlanmıştı. Lord Curzon, bu Londra toplantısında basın için bildiri yayınlanmamasını öneriyordu. Sadece "toplanıldı' demekle yetinilebilirdi, ama toplantıda neler konuşulduğu, ne gibi kararlar alındığı hakkında bilgi vermekten kaçınılmalıydı...

Curzon'dan sonra Bombard söz aldı. Lozan konferansının son günlerinde olup bitenleri özetledi ve o zaman, ekonomik konuları antlaşma dışında bırakmanın sözkonusu edilmemiş olduğunu söyledi. Barış konferansının İstanbul'da toplanmasına Fransa'nın karşı çıkmayacağını açıkladı. Lord Curzon'un yöntemle ilgili önerilerini kabul ettiğini bildirdi. Bompard'a göre de Londra toplantısında basın bildirileri yayınlanmamalıydı; ama birçok gazeteci kendisine gelip duruyordu, bunlara hiçbir şey söylememek de olmazdı.

İtalyan Garroni, Curzon gibi düşünüyor, İsmet Paşa'ya verilecek cevabın kısa olmasını, konferansın Lozan'da toplanmasını yeğliyordu. Böylece Konferans, birinci konferansın devamı sayılacaktı.

Japon Hayashi, Türkiye ile barış yapılabilmesi için Japonya'nın da elinden gelen desteği esirgemeyeceğini, kendisine düşen görevi yapmaya hazır olduğunu söyledi...

Birinci toplantı böyle sona erdi. İngiltere başı çekiyordu. Curzon, Londra toplantısının ev sahibiydi, önceden hazırlanmıştı ve Müttefikleri yönlendiriyordu. Birinci oturumda Curzon'un ortaya attığı düşünceler,

hemen hemen aynen benimsendi. Üç komite kuruldu, çalışmaya koyuldu.

O gün öğleden sonraki uzatılmış toplantıda M. Bompard, ekonomik konular hakkında Fransız görüşünü anlattı. Buna göre, Türkiye'deki yabancı şirketlerin imtiyazları ve kazanılmış hakları geçerli sayılmalı ve bu geçerliliği Türklere kabul ettirmeliydi. Bunun için, ayrıntıya girmeksizin, genel nitelikte ifadeleri içeren birkaç maddeyi antlaşmaya sokmak ve Türkleri önceden bağlamak gerekiyordu. Aynı zamanda Türk hükümeti, şirketlerle doğrudan müzakere masasına oturmaya, şirketlerin imtiyazlarıyla haklarını kabul etmeye doğru itilmeliydi.

Kurulan üç komite 21-22 Mart tarihlerinde çalışmalarına başladılar. Türk projesini paylaştılar. Komitelerden biri projenin siyasi konular ve sınırlar ile ilgili bölümünü, diğeri ekonomik maddelerini ve üçüncüsü mali hükümlerini ele aldı. Türk önerileri madde madde didiklendi, incelendi ve bunlara karşı görüşler kaleme alındı. Her üç komite 26 Mart günü raporlarını tamamlayıp toplantıya sundular[55].

Kararlar Müttefikler, 27 Mart günü Lord Curzon'un başkanlığında yeniden toplandılar ve komitelerden gelen raporların ışığında özetle aşağıdaki kararları aldılar:[56]

İşgal altındaki topraklar: Türkler, barış antlaşması Ankara Meclisi tarafından onaylanır onaylanmaz yabancı kuvvetlerin İstanbul'u ve işgal altındaki öteki toprakları hemen boşaltmalarını istiyorlardı. Müttefikler bu isteği kabul etmeyeceklerdi. Gerekirse Türk hükümetiyle bu konuda özel bir anlaşma yapılabilirdi.

Meriç sınırı: Türkler, Meriç sınırı için thalweg hattını öneriyorlardı. Müttefikler, bunu reddedecek ve Meriç'in sol kıyısını sınır olarak kabul edeceklerdi.

Meis adası: İtalya, Meis adasını Türkiye'ye geri vermek istemiyordu ve bu konuda kararlıydı. Müttefikler, konferansta İtalya'yı Meis konusunda destekleyeceklerdi.

Diğer ülkelerin antlaşmaya katılmaları: Müttefikler, Belçika, Polonya, Portekiz ve Çekoslovakya'nın da yapılacak barış antlaşmasının mali ve

[55] Bu üç komitenin raporlarının tam metinleri için bkz. *Ibid, p.* 616-633. No. 455; p. 633-643. No. 456 ve p. 643-650. No. 457

[56] *Ibid.*, p. 650-665, No. 458.

ekonomik hükümlerine taraf olmalarını istiyorlardı. Türkiye bu isteği kabul etmemişti. Bu defa Müttefikler, Türklere bunu kabul ettirmek için ısrar edeceklerdi.

Silah ve cephaneler: Türkler, Müttefikler tarafından el konulmuş olan Türkiye'ye ait savaş gemilerinin, silah ve cephanenin geri verilmesini istiyorlardı. Müttefikler buna yanaşmayacaklar, sözkonusu silah ve cephanelerin artık kendilerine ait olduğunu ve barış antlaşmasıyla bir ilgisi bulunmadığını savunacaklardı.

Yabancılar rejimi: Türkiye, bu konuda tam bir mütekabiliyet istiyordu. Yani Türkiye'deki yabancı uyruklular hangi haklardan yararlanıyorsa, yabancı ülkelerdeki Türk vatandaşlarına da aynı hakların tanınması gerektiğini savunuyordu. Müttefikler, mütekabiliyeti kabule yanaşmayacaklardı. Fakat bunu uluorta reddetmenin de zor olacağını dikkate alarak, dolaylı ve kapalı biçimde red anlamına gelecek olan uygun bir maddenin hukukçulara yazdırılması kararlaştırıldı.

Hukuk danışmanları: İstanbul veya İzmir'de bir yabancının tutuklanabilmesi veya evinin aranabilmesi için Türkiye'de görevlendirilecek yabancı hukuk danışmanlarının izni gerektiği belirtilerek bu konudaki maddenin yeniden kaleme alınması kararlaştırıldı.

Yunan tamiratı: Yunanistan'ın Türkiye'ye verdiği zarar ve ziyanlar için tamirat bedeli ödemeye gücü olmadığı söylendi ve bir hakem mahkemesinin bu konuda karar vermesi fikri benimsendi.

Demiryolu istikrazı: Bompard, Türkiye'den 7 milyon altın lira tazminat istenmesini önerdi. Curzon, bu isteğin Lozan'da müzakereleri kolaylaştırmayacağını belirtti. Konu öyle kaldı.

Curzon'un isteği üzerine, toplantıda, ekonomik komite raporunun ayrıntısına girmekten ve bu konuları tartışmaktan vazgeçildi.

Müttefikler toplantısında, son olarak, İsmet Paşa'nın notasına verilecek cevap görüşüldü ve bir de basın bildirisi hazırlandı. Bildiride, Müttefiklerin *"bütün konular üzerinde tam bir görüş birliğine varmış oldukları"* belirtildi. Yani Türkiye'nin karşısında bir birleşik cephe oluşturulduğu mesajı verildi. 28 Mart günü Müttefikler, İstanbul'daki Yüksek Komiserleri aracılığıyla Türk notasına cevap verdiler[57].

[57] *DBFP*-I/XVIII, p. 666-669, No. 460.

Görülen o idi ki, Türk ve Müttefik görüşleri arasında hâlâ derin farklar vardı ve Lozan konferansının ikinci döneminde de Türk heyetinin işi zor olacaktı.

Bu hazırlıklardan sonra, Lozan barış konferansı 23 Nisan 1923 günü yeniden çalışmalarına başladı.

Ankara, 23 Nisan 1994

BİLÂL N. ŞİMŞİR
Büyükelçi
Türk Tarih Kurumu Üyesi

BELGELERİN LİSTESİ VE ÖZETLERİ

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
1	27 Şubat	*Paris Mümessilliğinden Dışişleri Bakanlığına tel. No. 1419*	149
		Paris'e ulaşan haberlere göre, barış konusunda TBMM'nde ikilik varmış. Bu söylentiler Fransa Dışişlerinden yayılıyor. (Bk. No. 2)	
2	1 Mart	*Dışişleri Bakanlığından Paris Mümessilliğine tel.*	149
		İlgi: No.1	
		Türkiye'de ikilik yoktur. Söylentileri yalanlayınız.	
3	1 Mart	*Paris Mümessilliğinden Dışişleri Bakanlığına tel No. 1425.*	150
		Lozan Konferansıyla ilgili Fransız "Sarı Kitap" mın ikinci cildi yayınlandı; postayla sunuyorum.	
4	7 Mart	*Dışişleri Bakanlığından Paris Mümessilliğine tel genelge.*	150
		TBMM, barış görüşmelerini sürdürmesi için Hükümete yetki verdi. Bu konuda yayınlanan resmi bildiri metni.	
5	7 Mart	*Paris Mümessilliğinden Dışişleri Bakanlığına tel. No.1452.*	151
		Franklin-Bouillon konferansta bize yardım edebileceğini söylüyor.	
6	8 Mart	*İsmet Paşa'dan çağıran devletler Dışişleri Bakanlarına mektup.*	152
		Antlaşma tasarısında değişiklik önerilerimizi eklice sunuyor ve aşağıda özetliyorum:	
		1. Merkep adacıkları ile Meis Adası Türkiye'ye bırakılmalı, Trakya sınırı Meriç'in thalweg çizgisi olmalıdır.	
		2. Borçların bölüştürülmesi ile ilgili 46. madde değiştirilmeli, 47. madde ise çıkarılmalıdır.	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		3. Adaların borç taksitleri işgal tarihlerinden başlatılmalı; demiryolu borçları da bölüştürülecek borçlar arasında bulunduğundan 50. madde çıkarılmalıdır.	
		4. Borç faizlerinin hangi parayla ödeneceğine ilişkin not tasarıdan çıkarılmalı.	
		5. Tamirat ile ilgili 57. madde değiştirilmelidir.	
		6. Savaş tutsakları ve mezarlıklara ilişkin bölüm, pek az değişiklikle kabul edilebilir.	
		7. Türkiye'de yabancılar rejimine ilişkin sözleşme değiştirilmeli ve belli ilkelere dayandırılmalıdır.	
		8. Aramızda barışçı ilişkiler kurulmasını engelleyecek derin görüş ayrılığı yoktur.	
		9. Ticaret sözleşmesine ve genel affa ilişkin bildiride ufak değişiklikler yapılmalıdır.	
		10. Zaptedilmiş Türk savaş gemileri ile silah ve cephane geri verilmeli.	
		11. Türkiye, barış yararına en geniş ödünlerde bulunmaktadır; sorunlar bir Avrupa kentinde veya İstanbul'da toplanacak bir konferansta çözüme bağlanabilir.	
		12. TBMM hükümeti, müttefiklerin cevaplarını bekler.	
7	10 Mart	*Paris Mümessilliğinden Dışişleri Bakanlığına tel. No 457*	*172*
		Konferansın İstanbul'da toplanması düşüncesine İngiltere ve Fransa yanaşmıyor.	
8	14 Mart	*Paris Mümessilliğinden Dışişleri Bakanlığına tel.1467*	*172*
		Konferansa gidecek Türk heyeti üyelerini öğrenmek istiyorlar. İtilâf heyetleri belli oluncaya kadar heyetimiz üyelerini gizli tutalım.	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
9	21 Mart	*Paris Mümessilliğinden Dışişleri Bakanlığına tel. No.1482.*	172
		1. Fransa Hükümeti, karşı projemizi 5 gün beklettikten sonra basına verdi. Bu arada gazetecilere yanlış bilgi sızdırdı.	
		2. Fransız heyeti Londra'ya gitmeden önce Paris'te toplandı. İktisadi konuların antlaşmadan çıkarılıp ilerde ele alınması gibi konuları görüştü.	
		3. Bompard, Londra'ya gönderildi. Konferansa katılmasını istemeyerek, maksatlı bazı haberler çıkaralım.	
		4. Karşı projemize cevap hazırlamak amacıyla Venizelos Londra'ya çağrılmış.	
		5. Fransa, Doğu sorunu konusundaki tutumunu sertleştiriyor.	
		6. Londra toplantısı, kesilen konferansı tekrar başlatacak gibi görünüyor.	
10	22 Mart	*Paris Mümessilliğinden Dışişleri Bakanlığına tel. No.1483*	174
		Londra uzmanlar toplantısı dün başlamış. Curzon, karşı projemizde kabul ve red olunacak noktaların belirlenmesini istemiş. Üç komisyon kurulmuş ve çalışmaların gizli yürütülmesi kararlaştırılmış. Bazı İngiliz gazeteleri Venizelos'un Londra'ya çağrılmasını protesto ediyorlar.	
11	23 Mart	*Dışişleri Bakanlığından Paris Mümessilliğine tel.*	175
		Notamıza cevap alamadık.	
		İşimiz geciktiriliyor. Sürekli girişim yapınız.	
12	23 Mart	*Paris Mümessilliğinden Dışişleri Bakanlığına tel. No. 1489.*	175
		1. Haberlere göre, Londra toplantısı çalışmalarını yarı yarıya bitirmiş, yabancı askerlerin Türkiye'yi boşaltmaları aşama aşama yapılacakmış.	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		2. Venizelos'un Londra'ya çağırılmış olması kimi İngiliz gazetelerinde eleştiriliyor. 3. Konferans İstanbul'da yapılırsa Venizelos buna katılmayacakmış. 4. Konferansın Nisan'ın ikinci haftasından sonra başlayabileceği söyleniyor.	
13	24 Mart	*Paris Mümessilliğinden Dışişleri Bakanlığına tel.* ..... *176* 1. Fransa Dışişleri görevlisi Peretti, Londra toplantısının yakında biteceğini ve barış konferansının Nisan ayı içinde toplanabileceğini söyledi. Fransız heyetine kimin başkanlık edeceğine henüz karar verilmemiş. Venizelos, Yunan tazminatı konusunda görüşü alınmak üzere Londra'ya çağrılmış. 2. Peretti, İstanbul'da Türk polisinin Fransızlara karşı sert davrandığından ve Türk gazetelerinin Fransa aleyhindeki yayınlarından yakındı. Fransa'nın Türkiye'ye dostça davrandığını söyledi.	
14	24 Mart	*Paris Mümessilliğinden Dışişleri Bakanlığına tel. No. 1493.* ..... *177* Basın haberlerine göre, Londra toplantısında Meis'in Türkiye'ye geri verilmesi, Merkep adalarının ise Bozcaada ile birlikte özerk olması kararlaştırılmış. Osmanlı borçlarıyla ilgili önerimiz kabul edilmemiş. Konferans yeri olarak Fransızlar İstanbul'u, İngilizler Lozan'ı önermişler.	
15	25 Mart	*Paris Mümessilliğinden Dışişleri Bakanlığına tel. No. 1497* ..... *178* Londra görüşmeleri son aşamaya gelmiş. Osmanlı borçlarıyla ilgili önerimiz reddedilmiş.	
16	26 Mart	*Dışişleri Bakanlığından Paris Mümessilliğine tel.* *178*	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		Borçlar sorunu, savaş nedeni olabilecek kadar önemlidir. Reddolunan teklifimizin açıklanmasını rica ederim. (Bkz. No.20)	
17	26 Mart	*Paris Mümessilliğinden Dışişleri Bakanlığına tel. No. 1499*	178
		Konferansın İstanbul'da toplanması gerçekleşecek gibidir. Lord Curzon katılmayacakmış. (Bkz. No.22)	
18	26 Mart	*Paris Mümessilliğinden Dışişleri Bakanlığına tel. No. 1498*	179
		Londra toplantısında, Meriç'le ilgili önerimiz reddedilmiş. Sırbistan, Osmanlı borçlarına katılmayacağını bildirmiş; Belçika da girişimde bulunmuş ve Konferansta çıkarlarının korunacağı yolunda söz almış.	
19	27 Mart	*Paris Mümessilliğinden Dışişleri Bakanlığına tel.No. 1500.*	179
		Londra Konferansı bugün kapanıyor. Karşı projemize dört bölümden oluşan bir cevap hazırlanmış.	
20	28 Mart	*Paris Mümessilliğinden Dışişleri Bakanlığına tel. No. 1502.*	180
		İlgi No. 16	
		Karşı projemizin tam metni elimizde yok. Borçlarla ilgili tezimiz Londra'da kabul edilmemiş. Borç taksitlerinin İngiliz Lirası üzerinden ödenmesi kararlaştırılmış. Londra projesi araştırılacak.	
21	28 Mart	*Paris Mümessilliğinden Dışişleri Bakanlığına tel. No. 1503*	180
		Yunanistan Türkiye'den 375 milyon İngiliz Lirası tutarında tazminat isteyecekmiş.	
22	28 Mart	*Paris Mümessilliğinden Dışişleri Bakanlığına tel. No. 1506*	181
		İlgi: No. 18	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		İngilizler, Konferansın İstanbul'da toplanmasına karşı çıkmışlar. İtalyanlar da İngilizlere katılmış. Resmi bilgi alınınca sunulacak.	
23	28 Mart- 1 Nisan	*Çağıran Devletler Dışişleri Bakanlarıyla Japonya Temsilcisinden İsmet Paşa'ya eş mektuplar* *181*	
		İlgi: No. 6	
		İngiltere, Fransa, İtalya ve Japonya Hükümetleri, 8 Mart tarihli mektubunuzda ve ekinde, Lozan'da çözüme bağlanmış konuları tartışmanız ve yepyeni konuları ortaya atmanıza şaşırdılar. Yine de karşı önerilerinizi görüşmeye hazırdırlar. Toprakla ilgili önerileri görüşme dışında bırakmak isterler. İkamet Sözleşmesi yeniden kaleme alınabilir.Antlaşma tasarısını tartışmaya yer yoktur. Ekonomik konular görüşülebilir ve bazı ödünler düşünülebilir. Müttefikler, vatandaşlarının kazanılmış haklarını korumak amacıyla ayrıntılı hükümler öngörmektedirler. Bu düşüncelerin saklı kalması koşuluyla görüşmelerin bir an önce başlaması için Lozan'a temsilciler göndermenizi beklerler. (Bkz. No. 30)	
24	29 Mart	*Paris Mümessilliğinden Dışişleri Bakanlığına tel.* *184*	
		Müttefik notasında, Lozan'da kabul etmediğimiz konuların tekrar görüşülebileceği bildirilecek. Toplantı tarihi belirlenmiş değil. Londra kararları notaya eklenmeyecek. Fransız heyeti henüz belli değil. Borçların nasıl ödeneceği konusu gizli tutuluyor. İngiliz Lirasıyla ödeyemeyeceğimizi Fransa Dışişlerine bildirdim. Venizelos da Türkiye'den tazminat isteyecekmiş.	
25	2 Nisan	*Dışişleri Bakanlığından Paris Mümessilliğine tel.1067* *185*	
		İlgi: No. 23	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		Müttefik notası alındı.(Notanın özeti).	
		Nota genellikle anlaşmaya yatkın görünüyor. Henüz karar vermedik. Meclise bilgi verdik. Nota'daki çekincelerden yakındım. Barış girişimlerimizi sürdüreceğimizi belirttim. Seçimlerin yenilenmesini önerdim. Kabul olundu.	
26	4 Nisan	*Paris Mümessilliğinden Dışişleri Bakanlığına tel. No. 1519.*	*187*
		1. Devletler, barış görüşmelerini bir sonuca eriştirmek istiyorlarmış. Ama İngilizlerin Çanakkale boğazından çekilecekleri şüphelidir.	
		Borçların İngiliz lirasıyla ödenmesi kararlaştırılmış sanıyorum. Görüşmeler uzun ve yorucu olacaktır.	
		2. Seçim kararımız üzerine bir basın açıklaması yaptım. Seçimler barış görüşmelerini olumsuz etkilemez.	
27	5 Nisan	*Dışişleri Bakanlığından Paris Mümessilliğine tel.*	*188*
		Seçim kararı hükümetin durumunu güçlendirmiştir. Hükümet, barış yolunda daha sağlam adımlarla ilerleyecek. Müttefikler de iyi niyetle davranırlarsa barış yapılması kolaylaşacaktır.	
28	5 Nisan	*Paris Mümessilliğinden Dışişleri Bakanlığına tel.*	*189*
		Fransa, Lozan'a daha az sayıda mütehassıs gönderecek. Öteki devletler de aynı düşüncede olabilir. Yeni seçimlerimizin anlamı doğru olarak yansıtılacak.	
29	6 Nisan	*Paris Mümessilliğinden Dışişleri Bakanlığına tel. No. 1523.*	*190*
		Hükümetimizden henüz cevap alınamadığı için Lozan Konferansının ne zaman baş-	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		layacağı İsviçre makamlarına duyurulamamıştır.	
30	7 Nisan	*İsmet Paşa'dan çağıran Devletlerin Dışişleri Bakanlarının eş notalarına cevap.*	*190*
		İlgi: No.23 Notalarınızı aldık. Karşı önerilerimizi görüşmeye hazır olmanızı memnuniyetle öğrendik. İkamet sözleşmesini yeniden kaleme almayı kabul etmenizden memnunluk duyduk. Yargı yönetimine ilişkin ayrı görüşler bağdaştırılmaya çalışılacaktır. Ekonomik hükümlerin andlaşmadan ayrılması önerisinin zaten kabul edilmiş olduğunu sanıyorduk. Ama sorunların tartışılmasına karşı değiliz. Türkiye, temsilcilerini 23 Nisan'da Lozan'a gönderecektir.(Bkz. No.31)	
31	10 Nisan	*Paris Mümessilliğinden Dışişleri Bakanlığına tel. No. 1528*	*194*
		İlgi: No. 30 Cevabi notamız 9 Nisan günü Fransa Dışişlerine ulaşmış ve basmda yayınlanmıştır. Barış umudu yinelendi.	
32	12 Nisan	*Dışişleri Bakanlığından Paris Mümessilliğine tel. No. 1222*	*195*
		İsmet Paşa cephedeki birlikleri teftiş ettikten sonra Lozan'a gidecek. Bu bilgiyi basına sızdırınız.	
33	12 Nisan	*Paris Mümessilliğinden Dışişleri Bakanlığına tel. No. 1542*	*195*
		Çağıran devletler delegeleri 23 Nisan'da Lozan'da olacaklar. Fransa heyetine general Pellé Başkanlık edecek. İngiliz delegesi Rumbold olacak. İtalya'dan Garroni gelebilir. Fransa'da, barış yapma arzusu daha güçlü görünüyor.	
34	23 Nisan	*Paris Mümessilliğinden Dışişleri Bakanlığına tel. No. 1545*	*196*

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		Yunan Dışişleri Bakanı Paris'e gelmiş ve görüşmeler yapmış. Yunanistan'ın Türkiye'ye tazminat vermeyeceğini söylemiş.	
35	15 Nisan	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. Çok Acele No. 11913*	196
		Japonya, Konferansın 23 Nisan'da Lozan'da toplanmasını kabul etmiştir.	
36	15 Nisan	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 11914*	197
		Celalettin Arif Bey, Amerika'nın bizimle barış yapma eğiliminde olduğunu bildiriyor ve Amerikan Açıkkapı politikasına dayanabileceğimizi söylüyor.	
37	15 Nisan	*Paris Mümessilliğinden Dışişleri Bakanlığına tel. No.* 1549	197
		İngilizler Boğazlar'da yeniden yığınak yapıyorlarmış.	
38	18 Nisan	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 1*	198
		Kurye Ekrem Bey geri gönderildi.	
39	19 Nisan	*Başbakan Hüseyin Rauf Bey'den İstanbul'da Dışişleri Temsilciliğine tel.*	198
		İsmet Paşa'ya talimat:	
		1. Adakale konusunda girişimde bulunup sonucunu bildiriniz. Adakale müdürü şimdilik görev yerine gitmesin.	
		2. Romanya, Dünya Savaşında Adakale'yi işgal etmemişti. Statüko devam ediyor demektir.	
40	19 Nisan	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 1*	199
		Balya madeni şirketiyle bir anlaşmazlık yoktur.	
41	19 Nisan	*Başbakan H.Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel.*	199

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		Genelkurmay Başkanlığından alınan bilgilere göre, Şeyh Mahmut İngilizlere karşı ayaklanmış ve karargâhını Serideşt yöresine kaydırmış.	
42	21 Nisan	*Başbakan H. Rauf Bey'den Lozan'da Mustafa Şeref Bey'e tel. No. 2.*	200
		(İsmet Paşa'ya)	
		Rusları Lozan'a çağırdık. Çiçerin, mutlu olduğunu ve Vorovski'nin Lozan'da Türk heyetiyle ilişki kuracağını bildiriyor.	
43	21 Nisan	*Başbakan H.Rauf Bey'den Lozan'da Mustafa Şeref Bey'e (İsmet Paşa'ya) tel. No. 3.*	200
		1. İçki yasağının uygulanması konusunda İstanbul'da işgal kuvvetleriyle sürtüşme var.	
		2. Konferans toplantılarının açık olmasının barışın sağlanmasında etkili olacağı söyleniyor.	
44	22 Nisan	*Başbakan H. Rauf Bey'den Lozan'da Mustafa Şeref Bey'e tel. No. 4*	201
		İsmet Paşa'ya	
		1. Hükümetimize başvurmaları için şirketlere çağrıda bulunduk. Henüz başvuran olmadı.	
		2. Şirketlerle İstanbul'da müzakerelere girişmek ve oraya göndereceğimiz heyetin başına Ali Fuat Paşa'yı getirmek istiyoruz. Görüşünüz nedir ? (Bkz. No. 52)	
45	22 Nisan	*(Dışişlerinden) Lozan'da Türk Heyeti Başkanlığına tel. No. 12126*	202
		Zatı devletlerinin (İsmet Paşa'mn) Rıza Nur, Hasan(Saka) ve Zekâi (Apaydın) Beylerin barış konferansı boyunca izinli sayılmaları TBMM tarafından kabul edilmiştir.	
46	22 Nisan	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel No. 4. Çok acele*	202

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		Zatıalinize suikast hazırlandığı duyulmuştur. Tedbirleri artırmanızı ve İsviçre hükümetine duyurmanızı rica ederim. (Bkz. No.47 ve 55)	
47	22 Nisan	*Dışişleri Bakanlığından Paris Mümessilliğine tel.*	*202*
		İsmet Paşa'ya suikast hazırlandığı duyulmuştur. Girişimde bulunulup İsviçre Hükümetinin daha müteyakkız olmasını sağlayınız. (Bkz. No. 46 ve 55)	
48	22 Nisan	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 2*	*203*
		Uluslararası Kızılhaç teşkilatı Anadolu'daki Yunan esir kamplarını ziyaret etmek istiyor. İzin verilmesi uygun olur. Kararın bildirilmesini rica ederim. (Bkz. No.63)	
49	22 Nisan	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No.3. Acele*	*204*
		İngilizler Musul, Kerkük, Süleymaniye'yi de hedef alan Chester projesinden kaygılı oldukları yolunda propaganda yapıyorlar. Fransızlar Samsun-Sivas hattından yakınıyorlar. Hakeme gidileceğini tahmin ediyorum. Bir mahkememizde önceden incelenirse kazanırız. Şirkete karşı bağlanmayı erteleyelim. (Bkz. No. 59.)	
50	22 Nisan	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 4*	*205*
		Boğazlar konusunda karar verilirken Rus heyetinin de Lozan'a çağrılmasını konferanstan isteyeceğim. (Bkz. No. 64)	
51	22 Nisan	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 5*	*205*
		22 Nisan Raporu:	
		1. Massigli, açış törenine gerek olmadığını, konferansın hemen işe koyulabileceğini söylüyor. Fransa'ya ait bazı imtiyazların başkalarına verildiğinden yakındı. Ben de ekonomik konuların antlaşma dışında bırakılmamasından yakındım.	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		2. Polonya Elçisi, Türkiye ile ilişki kurmak istediklerini söylüyor ve müzakere istiyor. Görüşünüz nedir? (Bkz. No.61) 3. Amerikan Elçisi Grew ile Chester projesini ve aramızda anlaşma yapılmasını konuştum.	
52	23 Nisan	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No . 6*.....	*206*
		İlgi: No. 44 Şirketlerle bir an önce görüşmelere başlanması görüşündeyim. Ali Fuat Paşa'nm atanması uygundur.	
53	23 Nisan	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No.7*.....	*207*
		Morning Post, Fransa'ya Batı Anadolu'da demiryolu ve Liman yapımı verileceğini yazıyor. Aydınlatılmamızı rica ederim. (Bkz. No.58)	
54	23 Nisan	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 8*.....	*207*
		23 Nisan Raporu 1. Konferans işe başladı. İsviçre'ye teşekkür edildi. Yarın birinci ve ikinci komiteler toplanacak. 2. Pellé ile Ankara Sözleşmesini görüştüm. Yeni talimat isteyecek. Askıdaki sorunları kendi aramızda çözüme bağlamayı konuştuk. 3. İtalyan, Meis adası konusunda direniyor.	
55	23 Nisan	*Paris Mümessilliğinden Lozan'da Türk Delegasyonu Genel Sekreteri Tevfik Kamil Beye tel*.....	*208*
		İlgi : No. 46 ve 47 İsmet Paşa'ya suikast hazırlandığı haberi İsviçre ve Fransa Hükümetlerine duyuruldu. Delegasyonumuza duyurulması ve bu telgrafın alındığının bildirilmesi. (Bkz. No. 56)	
56	23 Nisan	*Lozan'da Tevfik Kâmil Bey'den Paris Mümessilliğine tel*.....	*209*

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		İlgi : No.55 Suikast ile ilgili telgrafınız alındı.	
57	24 Nisan	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel No. 5*	209
		Numan Rıfat Bey Bükreş Elçiliği Başkatipliğine, Emin Ali Bey Paris Elçiliği Katipliğine ve Rüştü Bey Bern Elçiliği idaresine atanacaklardır. Görüşünüz nedir? (Bkz. No. 68)	
58	24 Nisan	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No.6..*	209
		İlgi: No. 53 "Morning Post" haberi asılsızdır.	
59	24 Nisan	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No.7*	210
		İlgi: No. 49 Chester projesine İngiltere karşı çıkmaz deniyor. Proje İtalyan işçisine iş yaratacaktır. Sözleşmesi kanun biçiminde olacaktır. Bunu mahkemelerimize inceletmek olmaz. Hakeme gitmeye imkan yoktur. Bu sorunun konferansla ilgisi bulunmamaktadır.	
60	24 Nisan	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 9*	211
		Fransız sermayeli Kadıköy Su Şirketi ile İstanbul Rıhtım Şirketi, Hükümetimizle görüşmek istediklerini bildirmişlerdir. Balya-Karaaydın hattı da yeniden ele alınmıştır. (Bkz. No. 67)	
61	24 Nisan	*Başbakan H.Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 51*	211
		Lehistan (Polonya) ile ilişki kurmak uygundur. Rusların kaygılarını giderip Polonyalılarla anlaşma yapılabilir.	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		Balkan ülkeleriyle de ilişki kuruyoruz. Cevat Bey'i Bükreş'e tayin ediyoruz. Sırbistan'a bir temsilci göndermek için girişimleri sürdüreceğiz. Siz de bu işi izleyebilirsiniz. Lozan Konferansı sonucunu beklemeden Polonya ile ilişki kurmak ve anlaşma yapmak daha yararlı olur. (Bkz. No. 72)	
62	24 Nisan	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No.10.*	*212*
		Felemenk (Hollanda) Boğazlar komisyonunda bir delege bulundurmak istiyor. Görüşünüz nedir? (Bkz. No. 69)	
63	24 Nisan	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 11*	*213*
		İlgi : No. 48 (Kızılhaç'ın Yunan esirlerini ziyaret isteğini) Fevzi Paşa'ya yazdım. Sonucu bildireceğim.	
64	24 Nisan	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 12*	*213*
		İlgi: No.50 (Boğazlar konusunda Rusları da Lozan'a çağırma düşüncesi) Moskova Büyükelçiliğine bildirildi.	
65	24 Nisan	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 9*	*213*
		Birinci ve ikinci Komiteler toplandı. 1. Birinci Komitede 1-5 maddeler görüşüldü. Meriç'te thalweg çizgisi uzun uzun tartışıldı. Taraflar görüşlerinde direndi. Suriye sınırı da hayli tartışıldı. Sorunu Pellé ile aramızda görüşeceğiz. Rumbold, Irak'ta statuquo'nun korunması şartıyla Irak sınırını görüşeceğini söyledi. Merkeb adalarıyla ilgili isteğimiz şartlı olarak kabul edildi.	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		2. İkinci Komite, çeşitli maddeleri uzmanlara yolladı. 3. Pellé ile Ankara Anlaşmasını görüştüm. Bir çözüm yolu bulacağını söyledi. 4. Montagna, Meis işini aramızda halletmeyi istiyor. Adanın Türkiye'ye karşı üs olarak kullanılmayacağını söylüyor.	
66	25 Nisan	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No.13* ..... *214* Türk-Rus ticaret görüşmelerinde Rus delege, Boğazlardan geçecek Rus gemilerine en çok kayrılan ülke hakkı tanınmasını istedi. Yoksa Lozan'da Türkiye'ye yardımcı olamayacaklarını söyledi.	
67	25 Nisan	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No.10* ..... *215* İlgi: 60 Balya madeniyle ilgili kararın tezelden bildirilmesi (Bkz. No.82)	
68	25 Nisan	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No.11* ..... *215* İlgi: No. 57 Emin Ali Bey'in geçici olarak Lozan'da kalmasına gerek vardır. Öteki atamalar bakanlığa bildirilmiştir.	
69	25 Nisan	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 12* ..... *215* İlgi: No. 62 Boğazlar Komisyonunda bir Hollanda delegesi bulundurmak örnek yaratır.	
70	25 Nisan	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 13* ..... *216* Cevat Bey Atina'ya atanmıştı. Yunanistan'da Türkiye'nin haklarını koruyan Hollanda, Atina ve Golos'taki memurlarımızın yerlerinde kalmalarını rica etmiştir. Bu ricayı kabul etmek uygun olur. (Bkz.No.79)	
71	25 Nisan	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 14* *216*	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		Hüseyin Ragıp Bey, bilgi vermek üzere Paris'ten Lozan'a gelmek istiyor. İzin verilmesini. (Bkz. No. 78)	
72	25 Nisan	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 15*	*216*
		İlgi: No. 61	
		Polonya ile anlaşma yapacağımızın, Moskova Büyükelçiliğimiz aracılığıyla Rus Hükümetine duyurulması uygun olur. (Bkz. No. 80)	
73	25 Nisan	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 16 (Zata mahsustur.)*	*217*
		Gazi Paşa hazretlerine,	
		İzmir ve İzmit'te ordunun durumunu mükemmel buldum. Konferans hızlı çalışıyor.	
74	25 Nisan	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 17*	*217*
		Milli Savunma Bakanlığına. Lozan'daki uçak okulu koşulları gönderilmişti. Bern'deki askeri uçak (havacılık) okulunun 1 yıllık ücreti öğrenci başına 9000 İsviçre frankıdır. Gönderilecek subayların Fransızca bilmeleri yararlıdır. Gereğini.	
75	25 Nisan	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 18*	*218*
		1. Üçüncü Komite çeşitli maddeleri uzmanlara yolladı.	
		2. Birinci Komitede, Meis adası ve Adakale hakkındaki isteklerimiz reddolundu. 19, 20, 21 ve 25. maddeler yeniden kaleme alınacak. Boğazlar görüşülürken Rusya, Ukrayna ve Gürcistan delegelerinin çağrılmalarını istedim. İngiliz, imzaya çağırılacaklarını söyledi. (Bkz. No. 81)	
76	26 Nisan	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 14*	*218*
		İlgi : No. 73	
		İlgi telgrafınızın bazı kelimelerinin tekrarı. 1. sayılı telgrafınız gelmedi.	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
77	26 Nisan	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 15* ..... *219* İngiliz ve Fransız şirketleri temsilcilerinin belli olduğu bildirildi. Görüşmelerin İstanbul'da yapılması duyuruldu.	
78	26 Nisan	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 16* ..... *219* İlgi : No. 71 Hüseyin Ragıp Bey'e hemen Lozan'a gitmesi duyuruldu.	
79	26 Nisan	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 17* ..... *219* İlgi : No. 70 Atina ve Golos'a atanan Cevat ve Mahmut Beyler görev yerlerine gitmişlerdir. Hollanda Elçiliğine duyuruldu.	
80	26 Nisan	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 18* ..... *220* İlgi : No. 72 Polonya ile ilişki kuracağımızı Rusya Hükümetine duyurulmasını Moskova Büyükelçiliğimize yazdım.	
81	26 Nisan	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 19 acele* ..... *220* İlgi : No. 75 İlgi telgrafın bir fıkrası anlaşılamadı.	
82	26 Nisan	*Başbakan H.Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 20* ..... 220 İlgi No. 67 Balya madeni hakkında yakında karar alınacak ve bildirilecek.	
83	26 Nisan	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 19*.....*221* Kızılhaç, Türkiye'deki Yunan tutsaklarına daha iyi muamele edilmesini, bütün tutsak	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		kamplarını gezmelerine izin verilmesini istiyor. Dörtyüz kişi hakkında bilgi rica ediyor. Bilgi verilmesini.	
84	26 Nisan	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 20* ..... *221* İlgi: No. 76 Eksik açılan ilgi teli tekrarlıyorum. 1 sayılı tel. açık çekilmişti.	
85	26 Nisan	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 21* ..... *222* 1. Üçüncü Komite 79-91 maddeleri görüştü. 79. madde tartışıldı. Yedi madde uzmanlara yollandı. 90. madde olduğu gibi kabul olundu. 2. Amerikalı ile görüştüm. Tamirat, Chester işlerini konuştum ve Amerika ile ayrı antlaşma yapma fikrini yineledim. Henüz talimat almamış. Kapitülasyonları öne sürdü. Uzun tartıştık. Ticari kapitülasyonlardan sözediyorlar.	
85 bis	26 Nisan	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 22* ..... *223* 72. maddede değişiklik yapıldı.	
86	26 Nisan	*Başbakan H. Rauf Bey'den Paris Mümessil Vekili Hüseyin Ragıp Bey'e tel.* ..... *223* İzahat vermek üzere İsmet Paşa'nın yanına gidiniz. (Bkz. No. 87)	
87	26 Nisan	*Paris Mümesil Vekili Hüseyin Ragıp Bey'den Dışişleri Bakanlığına tel. No. 1601* ..... *223* İlgi: No. 86 Cumartesi günü Lozan'a gidiyorum. Ayrıntılı rapor sundum.	
88	27 Nisan	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 21, 22, 23, 24* ..... *224* 1. Süleymaniye'de Şeyh Mahmut ve o havalideki Reisler Türkiye'ye bağlılıklarını bildiriyorlar ve bir anlaşma projesi ile üç kişilik bir heyeti bize gönderiyorlar. 2. Şeyh Mahmud'un emirlerimizi yerine getireceği söyleniyor. Tek kaygusu silah ve	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		cephane eksikliği imiş. İngilizler yüzünden durum bizim aleyhimize dönebilirmiş.	
		3. Genelkurmay Başkanı, İngiliz baskılarının önüne geçmek gerektiği görüşündedir. İngilizlerin Revanduz'u işgal etmeleri statükonun ihlalidir. İngiltere'nin dikkatini çekmek uygun olur.	
		4. İngilizler baskılarını sürdürürken aşiretleri harekete geçirmek gerekir. İngiliz delegesi ile görüşüp olumlu bir çözüm yolu bulmanızı rica ederim. (Bkz. No.123)	
89	27 Nisan	*Başbakan H.Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No.25*	225
		İlgi: No.63	
		Fevzi Paşa, Batı cephesindeki Yunan esirlerinin kızılhaç heyetince teftiş edilebileceğini, ancak yabancıların ordu mıntıkasında dolaşmalarının sakıncasını gidermek amacıyla yanlarına bir kimse verileceğini bildiriyor. Cevabınızı bekliyor.	
90	27 Nisan	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 26*	226
		İngiliz Yüksek Komiser Vekili, Adliye ve Borçlar konularının güçlük yaratacağını söylemiştir.	
91	27 Nisan	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 27*	226
		İtalyanlar Meis'i ilhak için ada halkına dilekçeler hazırlatıyorlarmış.	
92	27 Nisan	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 23*	227
		Lozan'daki hava kurumunu ziyaret ettim. Öğrencilerimizin hangisine gönderilebileceğini ayrıca arzedeceğim.	
93	27 Nisan	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 24*	227
		İsviçrelilerin Türkiye'de tarım, ticaret, inşaat alanlarında iş yapabilecekleri an-	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		laşılıyor. Yararlı olur kanısındayım. Hükümetin görüşü nedir?	
94	27 Nisan	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 25*	*227*
		Bern Elçiliğimizin İsviçre'ye 1500 franklık borcunun tezelden ödenmesini arzederim. (Bkz. No. 115)	
95	27 Nisan	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 26*	*228*
		1. Birinci Komitede biz kapitülasyonların 1914'ten beri kaldırılmış olduğunu söyledik. Müttefikler, Kapitülasyonların antlaşmayla kalkabileceğini ileri sürdüler. Amerikalı, kazanılmış haklarından vazgeçmeyeceğini söyledi. Madde, hukuk müşavirlerine yollandı.	
		2. Fransa, Ankara Anlaşmasıyla ilgili değişiklik önerilerimizi kabul etmiyor. Pellé Paris'e gidiyor. Dönüşünde cevap vereceğini söyledi. Borçlar konusuna Pellé'nin dikkatini çektim. (Bkz. No. 113)	
96	27 Nisan	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 27*	*229*
		Gazi Paşa'ya: Şeref Bey'in mebus yapılmasını arzederim.	
97	27 Nisan	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 28*	*229*
		Polonya elçisi konferans sonucunu beklemeden bizimle müzakereye başlayacaklarını bildirdi. On gün sonra müzakerelere başlayacağız. Ruslar pek hoşlanmayacaklar, ama Polonya ile anlaşma yapmak yararlı olacaktır. Rusların cevabını tezelden bildirmeniz. (Bkz. No.103)	
98	27/28 Nisan	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 29*	*230*
		İsviçre sermayedarlarını Türkiye'ye çağırmak için bir bildiri yayınlanıyor. Bu duyuru yararlı olacaktır. Onaylarını bekliyorum. (Bkz. No. 118)	
EK:1	27 Nisan	*İsviçre-Türkiye Dostluk Derneği Başkanı Fonjallaz'dan İsmet Paşa'ya mektup*	*231*

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		Duyuru taslağını ilişikte sunuyorum. Görüşünüzü tezelden bildirirseniz duyurunuzu hemen yayınatacağım.	
EK: 2		*Duyuru Metni*	232
		Anadolu'nun verimli bölgelerini işletmek üzere İsviçreliler katılmak isterlerse başvurmaları duyurulur.	
99	28 Nisan	*Başbakan H.Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 28*	232
		Vakit'te Rıza Nur'un bir demeci yayınlandı. Aynı doğrultuda bizim de yayın yaptırmamız uygun olur mu?	
100	28 Nisan	*Başbakan H.Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 29.*	232
		1. Yabancı şirketlere görüşmek üzere Ankara'ya gelmelerini duyurduk.	
		2. Aydın-Kasaba hattı şirketine de o yolda duyuru yapıldı.	
101	28 Nisan	*Başbakan H.Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 30.*	233
		İlgi : No. 95	
		Ankara Anlaşması konusundaki telgrafınıza açıklık getirilmesini istirham ederim. (Bkz. No. 120)	
102	28 Nisan	*Başbakan H.Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No.31*	233
		Şeyh Mahmut, İngilizlere bir çok zayiat verdirmiş. Şeyhe gönderilen Nasturiler yan çizmişler.	
103	28 Nisan	*Başbakan H.Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No.32*	234
		İlgi : No. 97	
		(Polonya ile İlişkilerimiz)	
		Cevap bekliyorum, alır almaz bildireceğim.	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
104	28 Nisan	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 30*	234
		1. Üçüncü Komisyonda çeşitli maddeler görüşüldü. Karma hakem mahkemesi işi uzmanlara yollandı.	
		2. Vorovski, Polonya ile anlaşma yapmamızda bir sakınca olmadığını söyledi. Ruslar konferansa davet olunmadılar. Belki imzaya çağırılacaklar.	
		3. Fransız gazeteleri Adana yöresine yığınak yaptığımızı yazıyorlar. Montagna Meis işini bitirmek gerektiğini söylemiş.	
105	28 Nisan	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 31*	235
		İlgi: No. 88	
		Irak sınırında statükonun muhafazası antlaşmanın onaylanmasından sonra geçerli olabilir. Girişimde yarar görmüyorum. (Bkz. No. 123)	
106	28 Nisan	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 32*	235
		Merkeb adaları yanlış anlaşılıyor. Antlaşmada Tavşan adaları yazılacaktır.	
107	28 Nisan	*Paris Mümessilliğinden Dışişleri Bakanlığına tel.*	236
		General Pellé yarın Paris'e geliyor. İsmet Paşa ile temaslarından memnun olduğunu bildirmiş.	
108	28 Nisan	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 33*	236
		Ankara ve İstanbul basını arasında nahoş tartışmayı yatıştırmaya çalışıyoruz. *Tanin* başyazarına Lozan'daki basın büromuzdan bilgi verilmesi yasaklanmış ise bunun kaldırılması uygun olur. Görüşünüzün bildirilmesini rica ederim.	
109	29 Nisan	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 34, 35, 36, 37*	237

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		1. General Townshend, bazı imtiyazların ihalelerinde kendi teklifinin tercih edilmesini istiyor.	
		2. Naum Efendi, gayri-resmi bir mektupla Londra'ya gönderilmişti. Townshend, bazı imtiyazlar için Naum Efendiyle anlaştığını yazıyor.	
		3. Townshend'e önerilerin iyi niyetle inceleneceği yolunda bir yazı vermek gerekir. Mme Townshend'e bu yolda bir mektup gönderilmesini rica ederim.	
110	29 Nisan	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 38 Zata mahsustur*	238
		Rıza Nur, gazeteye bir telgraf gönderiyor. Haberiniz var mı ?	
111	29 Nisan	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 39*	238
		Görüşmek için başvuran şirketlere Ankara'ya gelmelerini tebliğ ediyoruz.	
112	29 Nisan	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No.40*	239
		Fransız Balya-Karaaydın imtiyazını kabul ettik.	
113	29 Nisan	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 41*	239
		İlgi : No.95	
		(Ankara Anlaşmasıyla ilgili)	
		Değişiklik önerimizde ısrarlıyız.	
114	29 Nisan	*Başbakan H.Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 42*	240
		İstanbul'daki Polonya elçisi, anlaşma yapmak için Zatialinizden hala cevap alamadıklarını ve buna üzüldüklerini Rafet Paşa'ya bildirmiş.	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
115	29 Nisan	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 43*	240
		İlgi : No.94 Bern Elçiliğinin masrafı için 1000 liralık avans gönderildi. (Bkz. No. 151)	
116	29 Nisan	*Başbakan H.Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 44*	240
		İngilizler Hindistan'dan Basra'ya bir fırka yolluyorlarmış.	
117	29 Nisan	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 45*	241
		Genelkurmaydan bildirildiğine göre Revandız Müfrezemiz on gündür düşmanla çarpışmaktadır. Mücahitler sıkışık durumdadırlar.	
118	29 Nisan	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No.46*	241
		İlgi : No. 98 Görüşümüz yerindedir. İsviçre sermayesine kolaylık gösterilebilir.	
119	29 Nisan	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 33*	242
		Pierre Loti, Claude Farrére ve Madame Gaulis imzalarıyla yayınlanan bildiri konusunda görüşüm şudur: "Türkiye, mili sınırları içinde bağımsız olmak istiyor, politikasını değiştirmiş değildir. Ankara Anlaşmasının uygulanmasında Fransa'dan beklediğimiz iyi niyeti göremiyoruz. Fransa Türkiye ile işbirliği siyasetini Lozan'da ihmal etmiştir"	
120	29 Nisan	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel.No. 34*	243
		İlgi : No. 101 Ankara Anlaşması konusunda telgraf hatası olmuştur. "kabul ettikleri" kelimeleri, "kabul etmedikleri" olacaktır.	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
121	30 Nisan	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 47* ..... *243* Arnavutluk bizimle konsolosluk anlaşması yapmak istiyor. Uygun mudur?	
122	30 Nisan	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 48* ..... *244* Adnan Bey, Adakale konusunu Romanya Elçisi ile görüşmüştür. Elçi, memurlarımızın Adakale'ye gidebilmeleri konusunda Hükümetine danışacağını söylemiştir.	
123	30 Nisan	*Başbakan H.Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 49,50* ..... *244* İlgi : No. 105 ve No. 88 1. Şeyh Mahmud ile Özdemir Bey'in durumları pek zorlaştı. 2. Revandiz'in işgal edilmek üzere olduğu, İngilizlerin Musul'a karşı yığınak yapabilecekleri bildiriliyor. Görüşünüz nedir? (Bkz. No.125 ve 144)	
124	30 Nisan	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 51* ..... *245* İlgi : No. 104 İlgi şifrenizin bazı bölümleri açılamamıştır. İlgilileri uyarınız.	
125	30 Nisan	*Başbakan H.Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 52* ..... *245* Revandiz müfrezesi zor durumdadır. İngilizlerin dikkatini Elcezire cephesine çekerek baskıyı azaltmak üzere önlemler alınması emredildi. (Bkz. No. 144)	
126	30 Nisan	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 53.* ..... *246* Reji şirketi de Hükümetimizle görüşmek için başvurdu.	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
127	30 Nisan	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 54*	246
		İlgi : No. Fransız basınında yayınlanan bildiriye yumuşak bir dille cevap verdim. Fransızlardan yakındım. Yine de iyi ilişkilerimizin sürdürülmesi umudunu dile getirdim. Cevabım ajansta yayınlandı. (Bkz. No. 128)	
128	30 Nisan	*Başbakan H.Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 55, 56, 57, 58*	247
		Yayınlanan demecim özetle şudur : Ankara Anlaşmasının imzalandığı tarihteki siyasetimiz değişmedi. Bu anlaşmayla yüklendiğimiz görevleri yerine getirdim. Ama Fransa bize karşı iyiniyet göstermedi. Aramızdaki yüzyıllık dostluğu bir kenara bıraktı. Ama biz yine de Fransa'dan ümidimizi kesmedik.	
129	30 Nisan	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No.59*	248
		İlgi: No. 119 Pierre Loti, Claude Farrére ve Mme Gaulis'in yayınladıkları bildirinin özetini telleyiniz.	
130	30 Nisan	*Dr. Rıza Nur'dan H. Rauf Bey'e tel. No. 35*	249
		Vakit Gazetesine demeç vermedim. Hakimiyet-i Milliye'ye çekilen telgraf bir karar gereğidir ve karardan heyet reisi haberdardır. Tam yetkili bir delegeyim. Bir defacık olsun bir telgraf çekme yetkisi bana bahşedilmeyecek mi? Kusurumun bağışlanmasını arz ve istirham eylerim efendim Hazretleri. (Bkz. No. 135)	
131	30 Nisan	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 35 (Mükerrer).*	249

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		Müttefikler seçimlerimizin sonucunu beklemek eğiliminde. Sonuç ne vakit belli olacak? (Bkz. No. 134)	
132	30 Nisan	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 36*	250
		İlgi : No. 121	
		Arnavutluk ile ilişki kurmak yararlıdır.	
133	30 Nisan	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 60*	250
		İstanbul'da İngilizlerle ortak tersane inşaatı hakkındaki Şirket savaş çıkınca feshedilmişti. Konferansta bu feshin kabul ettirilmesi uygun olur.	
134	1 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 61*	250
		İlgi : No. 131	
		Seçimler lehimize gelişiyor. Sonuç Temmuz ortalarında belli olur.	
135	1 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 62*	251
		İlgi : No. 130	
		Rıza Nur Beye:	
		İstanbul basınına demeç vermediğinizi yalanlatacağım. *Hakimiyet-i Milliye*'ye şifreli havadis verilmesi kararından haberim yoktur. Olsaydı bunu kabul etmezdim. Gazete muhabirlerinin Hariciye şifresi ile telgraf çekmeleri uygun değildir.	
136	1 Mayıs	*Dışişleri İstanbul Murahhası Adnan Bey'den (Adıvar) İsmet Paşa'ya tel.*	252
		Antlaşma projesinin Türkçe ve Fransızca nüshalarından gönderildi.	
137	1 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 63*	252

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		Amiral Bristol ile görüşmeyeceğim. Görüşlerimizi Amerikan memuru Embri'ye bildirdim.	
		Polonya Hükümetinin yakında Türkiye ile diplomatik ilişki kuracağı bildirildi.	
138	1 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 37*	*253*
		1. "Tanin" gazetesi resmi bildirilerimizden mahrum edilmiyor. Kendilerine bundan fazla da verilmiyor. "Bu taifeye itimâd edilemez"	
		2. Rıza Nur "Vakit"e demeç vermemiştir.	
		3. "Hakimiyet-i Milliye"ye çekilen telgraftan haberim vardır. (Bkz. No. 145)	
139	1 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 38*	*253*
		30 Nisan raporu :	
		Uzmanlar çalıştı. Pellé döndü. Fransa'nın İngiltere'ye ortak askeri tedbirler önerdiği söyleniyor. Bunu hissetmedim.	
140	1 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 39*	*254*
		56 sayılı telin tekrarını rica ederim.	
		(Bkz. No. 128)	
141	1 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 40*	*254*
		İlgi : No. 121	
		Telgrafın açılmayan bölümleri tekrarlanmıştır.	
142	1 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 41*	*254*
		Pellé beni yemeğe çağırdı. Türk basınında Fransa aleyhindeki yayınlardan yakındı. Suriye sınırına yığınak yaptığımızı ileri sürdü. Gereken cevapları verdim. Hükümetin kararı nedir?	
143	1 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 42*	*255*
		1. Türkiye'de yabancıların durumu ile ilgili sözleşme görüşüldü. Değişikliklerimizin çoğu uygun görüldü.	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		2. Montagna, Meis üzerinde israr ediyor. Amerikalı, ikili görüşmelere başlamak istiyor. Önce ben bir mektupla kendisini anlaşma yapmağa davet edeceğim. O da buna cevap verecek.	
144	1 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 43*	255
		İlgi : No. 123 ve 125	
		1. Musul yöresinde gelişen İngiliz askeri harekâtı Lozan'da durdurulamaz. Yine de İngilizlerin dikkatini çekeceğim. Büyük askeri yığınak yapmamız doğru olmaz.	
		2. Basınımız Fransızlara karşı aşırı serttir. Fazla ileri gidiyoruz.	
145	2 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 64*	256
		İlgi : No. 138	
		Basını yatıştırmak için Adnan Bey'i görevlendirmiştik. "Tanin" ile ilgili bilgi Adnan Bey'in raporundan alınmıştı.	
146	2 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 56, 66, 67*	257
		Fransa, İstanbul'da girişimde bulundu; Türkiye'nin Suriye sınırına yığınak yaptığını iddia ediyor ve Türkiye'nin tehdidi altında Lozan barış görüşmelerini sürdüremeyeceğini söylüyor. Türk askerinin derhal geri çekilmesini istiyor.	
		Genelkurmay Başkanı'na yazdım. Gelecek cevaba göre karar verilecek.	
147	2 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 268*	258
		İlgi: No. 150	
		Yanlış anlaşılma olmuş, istediğimiz bildiri metnini tezelden tellemenizi rica ederim.	
148	2 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No.44*	258
		Montagna, kabotaj hakkının kaldırılmasına karşılık iki İtalyan kumpanyası ile özel bir	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		anlaşma yapmanızı istiyor. İmkan varsa uygun olur. Talimatınızı bekliyorum.	
149	2 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 45*	259
		Havacılık öğrenimine gönderilecek subaylar konusunda ayrıntılı rapor sundum. Kararın bildirilmesini.	
150	2 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 46*	259
		Farrère ve arkadaşlarının bildirisinin gönderilmesi. (Bkz. No. 164)	
151	2 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 47*	259
		İlgi: No. 115	
		Bern elçiliği için yalnız 3950 frank gelmiştir. Araştırma yaptırılması.	
152	2 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No.48*	260
		1. Venizelos, sefalet içinde olduğunu iddia ettiği Türkiye'deki Yunan tutsaklarının Kızılhaç'a devredilmesini istiyor.	
		2. Gereken cevabı verdim. Ayrıca Hükümetime arzedeceğimi söyledim.	
		3. Yunanistan'dan gönderilecek gıda maddelerinin Kızılhaç ve Kızılay aracılığıyla tutsaklara dağıtılacağı yolunda cevap verilebilir.	
153	2 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 49*	260
		1. Üçüncü komite, borçlar konusunu görüştü. Tartışma oldu. Konu uzmanlara yollandı.	
		2. Rumbold ile görüştüm. Irak'ta İngiliz askeri harekatının Lozan Konferansını etkileyebileceğini belirttim. Yalnız Şeyh Mahmud'a karşı harekat olduğunu, ayrıca sorup bildireceğini söyledi.	
154	3 Mayıs	*Başbakan H.Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No.69, 70.*	261

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		Fevzi Paşa'mn bildirdiğine göre İngilizler, Şeyh Mahmut'u ezmek için işgalimiz altındaki yerlere de saldırmışlar, zulüm yapmışlar, Kürdistan meselesini başlatmışlardır. Girişimde bulunmak gerekiyor.	
155	3 Mayıs	*Başbakan H.Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 71.*	*262*
		Yunanistan'dan şimdiye kadar 9917 asker, 4853 sivil tutsak döndü. Geride daha binlerce tutsak bulunduğu anlaşılıyor. Bunların geri verilmesi için girişimde bulununuz.	
156	3 Mayıs	*Başbakan H.Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 72*	*263*
		İlgi : No. 142	
		Kabotaj kalkmıştır. Şirketlerle görüşülebilir.	
157	3 Mayıs	*Başbakan H.Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 73.*	*263*
		İlgi : No. 142	
		Fevzi Paşa bildiriyor :	
		Sözkonusu yığınak önemsizdir. Tedbir almaya hakkımız vardır. Kıtalarımızın harekâtı Fransızların emrine tabi olamaz.	
158	3 Mayıs	*Başbakan H.Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 74.*	*264*
		İlgi: No.138	
		Resmi bildirilerden "Tanin"e de verilmesi.	
159	3 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 75..*	*264*
		İlgi : No.144	
		Adana mıntıkasında yığınak yoktur. Musul sınırında büyük yığınağa karar verilmiş değildir. Basınımızda Fransızlara karşı sert yayınlar istisnaidir.	
160	3 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 50*	*265*

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		Doklar ve Tersanelerle İnşaat-ı Bahriye şirketinin feshine dair muamele kapalı biçimde kabul ettirildi. Şirketin adı açıkca anılmadı. Bu kadar kafidir.	
161	3 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 51*	*265*
		1. Üçüncü komite, bazı maddeleri görüştü ve uzmanlara yolladı. Amerikalı, konuşma hakkını saklı tuttuğunu söyledi.	
		2. Mali görüşmeler bir noktada tıkanıp kaldı. Anlaşmazlık esaslıdır. Şanj noktasında düğümleniyor. Fransız gazeteleri saldırılarını durdurdular. (Bkz. No. 171)	
		3. Amerikan Elçisine görüşme için mektup gönderdim.	
162	3 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 52*	*266*
		Kapitülasyonların kaldırılması dolayısıyla yabancılardan alınmakta olan vergilerle ilgili madde değiştirilebilecektir.	
163	4 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 76, 77, 78*	*267*
		İlgi No. 142	
		1. Yığınak yoktur. Barış olacak diye askerimizi terhis ediyor ve denizden taşıyoruz ama Fransızların tutumu bizi kaygılandırıyor. Tehditler yararsızdır. Savunma için tertibat almak hakkımızdır. Mudanya mütarekesinin ruhuna riayet ettik ve ediyoruz.	
		2. Ankara Anlaşmasıyla üzerimize aldığımız yükümlülükleri yerine getirdik. Ama Fransa hükümeti aynı şeyi söyleyebilir mi?	
		3. Basınımız Fransa'ya karşı sert bir dil kullanmıyor. Fransız gazetelerinin aleyhimizdeki yayınlarına cevap veriyor.	
164	4 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 53*	*269*

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		İlgi : No. 150 Fransız bildirisi : "Türk dostlarımız, Fransa'nın Türkiye'ye yaptığı iyilikleri unutmamalısınız. Bugün İngiltere'ye herşey bahşedilirken Fransa'dan herşeyi esirgemek olmaz. Fransa'dan korkacak bir şeyiniz yoktur. Suriye sınırına yığınak yapmanız yanlıştır..."	
165	4 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 54* Müttefikler, geciken vergilerin alınmasına razı olmuşlardır. Ancak, İzmir yangınından zarar gören yabancılara kolaylık gösterilmesini istiyorlar.	*270*
166	4 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 55* Birinci Komite, adliye ve genel af konularını ele aldı. Evvelce Montagna tarafından kabul edilmiş bu sorunun tekrar tartışılmasına karşı çıktım. Görüşümde ısrar ettim. Çetin ve buhranlı bir tartışma oldu.	*270*
167	5 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 79.* Milli Savunma'dan bilgiler : Fransızlar, Mersin limanına uğrayan vapurlarda askeri malzeme bulunup bulunmadığını araştırmaya kalkışmaktadırlar. Ankara Anlaşması ile Fransa ile aramızda çarpışmalar durmuştu. Fransa, anlaşmayı çiğnemektedir.	*271*
168	5 Mayıs	*Başbakan H.Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 81* Merkezi Yunanistan'da bulunan bir çete teşkilatı, kıyılarımıza çeteler sokuyor. Aynı çete İstanbul'da bildiriler dağıtıyor. Yunanistan bu çeteleri koruyor ve besliyor. Lozan'da girişimde bulunmak uygun olur. Beyrut'taki Fransızlar da Ermeni çetelerine arka çıkıyor.	*272*

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
169	5 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlıga tel. No. 56*	274
		Bugün Komite toplantısı yoktur. Fransız ve İngiliz basınmda aleyhimize yayın yoktur. Bizim basın bunu dikkate alsın. Fransız notasına yumuşak cevap verilmesi uygun olur.	
170	6 Mayıs	*Başbakan H.Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No.83.*	274
		İlgi : No. 166	
		Montagna formülü'nün değiştirilmesinde ısrar ederlerse konferans kesilir.	
171	6 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 84*	274
		İlgi : No. 161	
		Muharrem kararnamesiyle ilgili bildirinin yayınlanmadıysa bildirilmesi. (Bkz. No. 237)	
172	7 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 86.*	275
		Genelkurmay'dan bildiriliyor : Bulgaristan'da İstanbuliyski yerini pekiştirdi. Bulgar siyaseti lehimize gelişiyor. Makedonya komiteleri arasında çarpışma oluyor.	
173	7 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 82*	275
		İlgi : No. 161	
		Tekrarı istenen telgraftır.	
		Muhtar Bey, Polonya ile ilişki kurmamıza Rusya'nın tepki göstermeyeceğini bildiriyor.	
174	7 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 87*	276
		Polonya Başkatibi, Polonya Hükümetinin Türkiye ile ilişki kurmaya karar verdiğini ve anlaşma yapması için İsviçre'deki Elçilerine talimat gönderildiğini bildirmiştir.	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
175	7 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 61*	276
		Şifre anahtarları için bir parola listesi gönderilmesini dilerim.	
176	7 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 62*	277
		1914 borcu ve 1911 avansı hakkında tezelden bilgi verilmesini dilerim. (Bkz. No. 190)	
177	7 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 65*	277
		1. Üçüncü komitede iktisadi konular ve ticaret sözleşmesinin dört maddesi görüşüldü. Borç hamilleriyle uyuşmaya varılması teklif ediliyor. Talimatlarının iş'arı,	
		2. Rumbold, Türkiye-Irak sınırı konusunda bir teklifte bulundu. Sınır hakkında anlaşma yapılıncaya kadar statüko korunacak, askeri harekat yapılmayacak. Hükümetin kararı nedir?	
178	7 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 66*	278
		İzmir'deki Rum bankalarında Rum ve Ermeni müşterilere ait kasaların açılmış olduğu yolunda ortak bir nota verdiler. Aydınlatılmamı dilerim.	
179	7 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. (55)*	279
		Montagna, Kabotajı kaldırdıklarını söyleyerek bazı kumpanyalarla Lozan'da anlaşma yapılmasını istedi. Hükümetin kararının bildirilmesini....	
180	8 Mayıs	*Başbakan H.Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel No. 88*	279
		Anadolu'da yakalanan eşkiyanın üzerinde çıkan evraktan bunların bazılarının Yunan ordusundan oldukları ve Yunanistan tarafından gönderildikleri anlaşılıyor. Bu olay kıyılarımıza yakın adaların nasıl kullanılacağını gösteriyor. Bunu protesto ediniz. Yayınlatınız.	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
181	8 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 89*	280
		Dışişlerinden istifa zorunda kalmış olan Mecdi Sadrettin'in gazeteci sıfatıyla Lozan'da bulunduğuna dikkatinizi çekerim.	
182	8 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 90.*	280
		Telgraflarınıza zamanında cevap verilmiş olduğu anlaşılmıştır.	
183	8 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 91*	281
		Fransa, Türk askeri taşımamaları için denizcilik şirketlerine emir vermiştir.	
184	8 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 92.*	281
		Yunanlılar, Dikili'ye erzak taşıyan gemileri torpillemeğe kalkışıyorlar. Protesto ediniz.	
185	8 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 68, 69*	281
		1. Birinci Komite, Trakya sınırıyla ilgili anlaşmayı görüştü. Kuleliburgas ile Bulgar sınırı arasındaki demiryolundan geçişleri ele aldı.	
		2. 152-159. maddeler hukuk müşavirlerine havale edildi. Tartışma oldu ve devam ediyor.	
		3. Bulgar delege ile görüştüm.	
186	9 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No.95.*	284
		Değiştirme birliklerimizi taşıyan bir vapur Fransızlar tarafından durdurulup aranmıştır. Girişimde bulunulması.	
187	9 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den Başbakanlığa tel. No.96*	284
		Hükümetle görüşecek şirketlerin Ankara'ya gelmeleri bildirilmiştir.	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
188	9 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No.97*	284
		Tekrarı istenen 82 sayılı telgrafı üç defa çektirdik. İki telgrafınız gelmemiştir. (Bkz. No.206)	
189	9 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 98.*	285
		Albay Mougin'in "resmi bir memur olmadığı" yolundaki sözlerini garip karşıladığımızı kendisine bildirdim.	
190	9 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No.99*	285
		İlgi: No. 176	
		1911 avansı ve 1914 borcu ile ilgili olarak Maliye'den alınan bilgileri sunuyorum. Ayrıca bir cetvel gönderilecek.	
191	9 Mayıs	*İstanbul'da Adnan Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No.2059..*	286
		Yazınızın ekleri Ankara'ya iletildi.	
192	9 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel No.71*	286
		Gecikmiş vergilerin 15 Mayıs'a kadar ödenmesi için baskı yapılması kat'iyyen uygun değildir. Ayrıca İzmir yangınından zarar görenlerin bu vergiden bağışlanması da kararlaştırılmıştır.	
193	9 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 72.*	286
		İkinci komitede borçlar görüşüldü. Yazım heyetine yollandı. Demiryollarına ait teminat akçesiyle ilgili müttefik teklifini Yunanlılar reddettiler.	
		Faizlerin hangi parayla ödeneceğinin konferansın yetkileri dışında olduğu söylendi. Altın ile ödemeyi kabul etmeyeceğimizi belirttim. Pellé görüşmelerin ertelenmesini önerdi. Muharrem kararnamesinin geçerli olduğunu kabul etmemiz isteniyor. Para cinsi konusunda	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		bir yükümlülük altına girmeden kabul edebiliriz. Şirketlerle görüşmeler başladı mı?	
194	9 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel.No. 73*	*288*
		Karaağaç ile Edirne arasındaki hattın statüsü hakkında bilgi verilmesini dilerim. (Bkz. No. 203)	
195	9 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 76*	*288*
		İzmir yangınından zarar gören şirketler, zararlarının bir bölümünü tazmin ettirip İzmir'de işlerini sürdürmek niyetindedirler. Uygun mudur? (Bkz. No. 225)	
196	9 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 79*	*288*
		1922 başlarında Anadolu'ya cephane ve dört uçak nakletmiş olan Fransız Marcel Savova, hükümetimizden 20 bin lira alacağı olduğunu söylüyor. Haklıysa tezelden ödenmesini istirham ederim.	
197	9/10 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 100*	*289*
		Anzavur'un oğlu Kadri, Çanakkale yakınında ele geçirildi. İngilizler bu eşkiyanın kendilerine teslimi gerektiğini ileri sürüyorlar. Zorla almağa kalkışırlarsa silah kullanılacak. İngilizlerin bu eşkiyayı korumağa kalkışmaları Mudanya Mütarekesine aykırıdır ve dostça olmayan bir davranıştır. İstanbul'da girişim yapılacaktır.	
198	10 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 93*	*290*
		Brüksel Elçiliğimizin kiraları gönderilmiştir.	
199	10 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 94.*	*290*
		İlişki kurmak için anlaşma yapılması gerektiği hakkında Hollanda Elçisine verdiğiniz cevap yerindedir.	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
200	10 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 101*	291
		Polonya ile müzakerelere başlayabilirsiniz.	
201	10 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 102.*	291
		İlgi : No. 177	
		Borç kuponları sorunu, barıştan sonra hamillerle aramızda halledilebilir. Genelkurmay Başkanı İngilizlerin Revanduz'u işgal ettikten sonra anlaşma teklifini resmiyet olarak değerlendiriyor. Revanduz'ın şu sırada işgalini kabul etmiyor. (Bkz. No. 202)	
202	10 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 103, 104*	292
		İlgi : No. 201	
		1. İngilizlerin Revanduz'u boşaltmaları gerekir. Ondan sonra statüko korunabilir.	
		2. Kabotaj konusunda, barıştan sonra ilgililerle doğrudan görüşmeye girişebiliriz.	
		3. İtilâf Devletleri, Ankara Anlaşmasının yürürlükte olduğunu taahhüd etmek istemediklerine göre, İskenderun ve Antakya'nın durumunun bir bildiri ile belirtilmesi yetebilir.	
203	10 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 105.*	293
		İlgi : No. 194	
		Karağaç-Edirne hattının işletilmesi vaktiyle Şark Şimendiferleri işleticisi şirkete devredilmiştir.	
204	10 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 106.*	293
		Ticaret Sözleşmesinin 4. maddesinde yapılan değişiklik uygundur.	
205	10 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 77*	293

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		İngiliz kömürleri ithalinin tarafımızdan menedildiği haberi doğru mudur ?	
206	10 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 78*	294
		82 sayılı telgrafı tekrar ediyorum.	
207	10 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 80*	294
		1. Ticaret Sözleşmesinin 5-12 maddeleri görüşüldü.	
		2. Rus heyetine otelde suikast yapıldı. Vorovski öldürüldü. İki arkadaşı ağır yaralandı.	
		3. Batı Trakya'dan göç ettirmelere karşılık Bulgaristan'daki Yunanlıların da oradan çıkarılmaları kararlaştırılmış.	
208	11 Mayıs	*Dışişlerinden Paris Mümessilliğine tel.*	295
		İlgi : No. 207	
		Dün akşam Rus delegeleri Lozan'da suikasta uğramışlardır. Resmi bilgi eksiktir.	
209	11 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 81*	295
		Yeniden ilişki kurmak için görüşmelere başlamamız için Amerika'lıya yazdığım mektuba olumlu cevap geldi. Önce danışmanlarımızın görüşmeleri kararlaştırılacak.	
210	11 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 82*	296
		Amerikalı, Ankara'daki Amerikan temsilcisine şifreli haberleşme izni verilmesini istedi. Verilecek kararın bildirilmesi müsterhamdır. (Bkz. No. 223)	
211	11 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 84*	296
		1. Birinci komitede 159. madde ile bizim eklediğimiz üç madde görüşüldü.	
		2. Terkedilen topraklarda İslami vakıflar ve mülkler konusu Sırp ve Yunan delegelerinin	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		sert itirazlarına neden oldu. Maddeler Hukuk müşavirlerine yollandı.	
212	11 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 84 (Mükerrer)*..	297
		Yunan tutsakları konusunda üç İtilaf devleti delegelerinden ortak bir nota aldım. Tutsakların kıyıda toplanmalarını istiyor ve orada Kızılhaç'ın kendilerine daha kolay yardım edebileceğini söylüyorlar. Ne cevap verilecek? (Bkz. No. 259)	
213	11 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 85*.....	298
		Basın temsilcisi Ahmet İhsan Bey, validesinin emeklilik maaşının gönderilmesini istemektedir.	
214	12 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 107*.	298
		Batı Trakya'nın adem-i merkeziyetle yönetileceği ve İslam cemaatının isteklerinin sorulduğu duyulmuştur. Yunan ordusunda ihtilal belirtileri görülüyormuş.	
215	12 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 108* .	299
		Âli Bey, Paris Mümessilliği ikinci katipliğine atanmış olmakla birlikte şimdilik Lozan'da kalabilir.	
216	12 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 109*	299
		Vorovski'nin katli üzerine "Vakit" gazetesine demeç veren General Pellé Türk heyetine karşı da suikast hazırlandığını söylemiş. Zatıalinizin ve heyetinizin son derece iyi korunmalarına dikkat buyurulmalarını rica ettim. Bu konuda Yüksek Komiserler aracılığıyla girişimde bulunduk. Yapılacak başka bir şey var mı? (Bkz. No. 229)	
217	12 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 110*	300

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		Telgraflarınızda bildirilen görüşler bir nota halinde İstanbul'daki Fransa Yüksek Komiserliği'ne bildirildi. Yüksek Komiser vekili bunların bir tehtid olduğunu ileri sürmüş ve Fransa'nın da asker göndereceğini söylemiştir.	
218	12 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 86*	*300*
		Şubat, Mart ve Nisan aylarında Türk altınının ortalama değeri neydi ? (Bkz. No. 224)	
219	12 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 88*	*300*
		1. General Pelle'yi yemeğe davet ettim ve Mersin limanında vapurlarda arama yapmalarından şikayet ettim. Muharrem kararnamesi sözkonusu oldu. Ödeme yapılacak para cinsi dışında diğer maddeleri teyid edebileceğimizi söyledim. Kabul etmiyorlar. Ankara Anlaşmasının meclislerde onaylanmasını istedim.	
		2. İtalyan, Meis, Kabotaj, Trablus tebaası işlerinin bitirilmesini istiyor. Kabotaj konusunda iki yıllık bir tasfiye süresi tanımaktan başka bir çare olmayacak. İtalyan, Sivrihisaryan kardeşlerin bırakılmasını tekrar istedi. (Bkz. No. 281)	
220	12 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 89*	*301*
		İki müteahhit İstanbul'daki İngiliz orduları için odun kestirmişler. İktisat Vekaleti kesilen odunlar için orman resmi istemiş ve müteahhitlerin mallarına elkoymuş. İngiliz heyeti, bir işgal ordusunun kestirdiği odunlar için vergi vermeğe mecbur olmadığını söylüyor. Gereğini (Bkz. No. 240 ve 519)	
221	13 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 302*	*302*
		İlgi : No. 205	
		İngiliz kömürü ithali menedilmiş değildir.	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
222	13 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya Tel. No. 112*	303
		Adnan Bey'e ve Paris'e çekilen tel : Bir Fransız gambotu, Mersin'e gelen İtalyan vapurunda arama yapmıştır. Egemenliğimize aykırı olan bu gibi hareketleri menetmek durumunda kalacağımızı ilgililere duyurunuz.	
223	13 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 113.*	303
		İlgi : No. 210	
		Karşılıklı olmak şartıyla Amerikan temsilcisine şifreli haberleşme izni verilebilir.	
224	13 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 114.*	303
		İlgi : No. 218	
		Osmanlı altını, Şubatta 692.22, Martta 634.84, Nisan'da 679.60 kuruş olmuştur.	
225	13 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 115.*	304
		İlgi : No. 195	
		İzmir yangınından dolayı sigorta şirketleri zararları ödeyebilir. Sigortalarla anlaşabiliriz.	
226	13 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 116.*	304
		İlgi : No. 193	
		Muharrem kararnamesini ancak çekince ile verebiliriz. Haliç vapurları şirketiyle görüşmeler başladı.	
227	13 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No.117*	305
		84 sayılı telgrafıma cevabınızı tezelden bildiriniz.	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
228	13 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 90*	305
		Kuruçeşme'de İtalyan Rossi'ye ait entrepo konusunda Montagna'nın ricası.	
229	13 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 91*	305
		İlgi: No. 216	
		Vorovski olayı dolayısiyle bize gösterilen ilgiye teşekkür.	
230	14 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 118.*	306
		Fevzi Paşa bildiriyor: Zoha yöresinde İngiliz süvarilerine birkaç el ateş edilmiştir.	
231	14 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 119*	306
		Yunanlıların eline geçen sancaklarımızın geri alınması için girişimde bulununuz.	
232	14 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel.*	306
		İlgi: No. 120	
		Yumurtalık Limanına demirleyen Fransız gambotu hakkında Adnan Bey'e ve Paris Mümessilliğine çekilen telgraf.	
233	14 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No.121*	307
		İki Ermeni çetesinin ve Çerkes Ethem'in İsviçre'ye geçtikleri bildiriliyor. İstanbul, Paris ve Roma'da girişimde bulunulması talimatı verdik.	
234	15 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya Tel. No.122.*	307
		Yakalanan eşkiyanın adı Altıntaşlı Musa'dır. Ek bilgiler gönderilecektir.	
EK:	16 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Müttefik Delegasyonları Başkanlarına imzalı nota.*	308
		Yunanistan Mudanya mütarekesini çiğneyerek Türkiye kıyılarına silahlı çeteler	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		göndermektedir. Bu eşkiyadan biri Midilli'den verilmiş Yunan belgeleriyle birlikte yakalanmıştır. Yunanistan tarafından Mütarekenin sürekli olarak çiğnenmesini protesto ederim. Ekselanslarının bunu durduracakları kanaatiyle saygılar sunarım.	
235	14 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No.124.*	*308*
		Adnan Bey'e gönderilen tel:	
		İzmir bankalarında Rum ve Ermenilere ait kasaların açılması yasanın bir gereğidir. Fransa'nın bu konuyla ilgilenmesi anlaşılamamıştır.	
236	14 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den Paris Mümessilliğine tel. No. 13066. Zata Mahsustur.*	*309*
		İki Ermeni çetesinin ve ayrıca Çerkez Ethem'in Almanya'dan İsviçre'ye geçtikleri bildiriliyor. Gerekli girişimlerde bulununuz.	
		(Bkz. No. 250)	
EK:	18 Mayıs	*Türkiye'nin Paris Mümessilliğinden Fransa Dışişleri Bakanlığına Nota No. 1678.*	*309*
		Suikast için iki Ermeni grubu ve Çerkes Ethem İsviçre'ye gönderilmiştir. Güvenlik makamlarının dikkatine sunulması.	
237	14 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No.92*	*310*
		İlgi: No.171	
		(Muharrem Kararnamesi ile ilgili) bildiri henüz yayınlanmamıştır.	
238	14 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 93*	*310*
		1. İkinci komite sağlık sorununu görüştü. Boğazlar sağlık komitesi kaldırıldı.	
		2. Venizelos ile tamirat işini görüştüm. Yunanistan'ın tamirat ödemeye gücü olmadığını, özür dileyebileceğini söylüyor ve bizim bununla yetinmemizi öneriyor.	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		Lozan'a gelen Yunan Dışişleri Bakanı da tamirat ödeyemeyeceklerini söylüyor. Üç gün sonra Venizelos'la yine görüşeceğim.	
		3. Rumbold ile Müttefik işgal kuvvetlerinin Türkiye'yi boşaltmaları sorununu ve Yunan tamiratı işini görüştüm. Üç gün sonra yine konuşacağız.	
		4. Montagna ile de Yunan tamiratı işini konuştum.	
		5. Konferans bunalımlı bir döneme girmiştir. Şu sırada basınımız ciddi ve gürültüsüz olmağa dikkat etmelidir.	
239	15 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 125.*	*312*
		İtalyan sermayeli Haliç vapurları şirketi savaşta el konulan vapurlara karşılık hükümetimizden 200 000 liralık zarar ziyan istiyor. Müttefiklere terk ettiği 12 milyon sterlin bu gibi istekleri karşılıyabilir. Görüşünüz nedir? (Bkz.No. 254)	
240	15 Mayıs	*Başbakan H.Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 126.*	*312*
		İlgi : No. 220	
		Belgrad ormanından kestikleri odun, kereste ve sağladıkları kömür için müteahhit Fotero ve Kendiros'un borçlarından dolayı mallarına ihtiyati haciz konmuştur. Borçlarını ödemeleri gerekiyor. (Bkz. No. 519)	
241	15 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 127*	*313*
		Türkiye'nin Mısır ve Sudan'dan vazgeçmesi tarihi 1914 olarak kabul edilirse Mısırlılar bundan zarar göreceklerdir. 1914 yerine antlaşmanın imzası tarihinin kabul edilmesi konusunda görüşünüz nedir? (Bkz. No. 244)	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
242	15 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 96*	313
		1. Üçüncü komite iktisadi konuları ve Ticaret Sözleşmesi maddelerini görüştü. Bazı maddeleri kabul ve bazı maddeleri ise uzmanlara havale etti.	
		2. General Pellé ile görüştüm. Vapurlarımızda arama yapılması konusunda Paris'ten cevap almamış. Yunan tamiratı nedeniyle konferans bedbin. Pellé, Doğu Trakya'ya Yunan saldırısının söz konusu olmadığını söylüyor. İtalyan Meis, ben de Montagna formülü üzerinde ısrarlıyız. Sert tartışmalar oldu.	
243	16 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 97 . Müstaceldir.*	315
		Polonya ile anlaşmalar yapabilmemiz için yetki belgesinin tezelden hazırlanıp gönderilmesini rica ederim. (Bkz. No. 265)	
244	16 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 98*	315
		İlgi : No. 241	
		Mısır gibi bizden ayrılan ülkelerin haklarının korunması için elimizden geleni yaptık. Daha fazlasını istemek Türkiye'nin zararına olur.	
245	16 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 99*	316
		Şevki Paşa İstanbul Üniversitesine 50 bin cilt kitap hediye etmiş. Bunların taşıtılması gerekiyor.	
246	16 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 101*	316
		İngiliz Parker ile Ferit Bey arasında istikraz işi konuşulmuş ve bu konudaki şifreyi İngilizler açmış. Aydınlatılmamız rica olunur.	
		(Bkz. No. 261 ve 308)	
247	16 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 102*	317

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		İlgi : No. 158 ve 233 Çetelere kolaylık göstermesinden dolayı Yunanistan şiddetle protesto edildi.	
248	16 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 103*	*317*
		1. Birinci komite askıdaki toprak sorunlarıyla siyasi konuları görüştü. Kuleliburgaz-Bulgar sınırı demiryolu ile ilgili madde kabul edildi. İngilizler, Arıburnu mezarlıkları konusunda ek bir öneride bulundular. Alt komitede okullar, dini kurumlar ve hayır kurumlarıyla ilgili beyanname tartışıldı. Sorun henüz bitmedi. 2. Hasan Bey'i Paris'e gönderiyorum. Borç senedi sahipleriyle görüşecek. (Bkz. No. 262)	
249	17 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 108..*	*318*
		1. Rumbold, Irak sınırı hakkında dokuz aylık bir süre önerdi. Kabul edilebilir. 2. Tamirat konusunda Venizelos ile anlaşamadık. Venizelos, tamirat yerine manevi tarziye üzerinde duruyor. 3. Sırp delegesi, Yugoslavya'daki İslam vakıflarıyla ilgili isteklerimize şiddetle karşı çıkıyor. 4. Pellé ile Yunan tamiratı konusunu konuştum. Arabuluculuk yapmağa çalışıyorlar.	
250	17 Mayıs	*Paris Mümessilliğinden Dışişleri Bakanlığına tel. No. 1680.*	*319*
		İlgi : No. 236 Komitelerin İsviçre'ye geçirecekleri şahıslar konusuna hem Fransa, hem de İsviçre hükümetlerinin dikkati çekildi.	
251	18 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 111*	*320*

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		Yunan heyeti, Bozcaada taraflarına torpil koyduğu yolundaki haberin asılsız olduğunu bildiriyor.	
252	18 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 112.*	320
		1. İkinci Komite, sağlıkla ilgili maddeleri kabul etti. Hazine-i hassa arazileriyle ilgili maddeler hukuk müşavirlerine gönderildi.	
		2. Pellé, Mersin'de gemilerimizin aranması konusunda ayrıntılı bilgi verdi. Paris'e giden Hasan Bey, çarşamba günü Osmanlı borçları işini görüşecek.	
		3. Polonya ile görüşmelere bugün başladık.	
253	18 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 113.*	321
		Fransız delegasyonu temettü vergisini vermemiş olan Fransız tüccarının İstanbul'da gümrük işlemlerinin yapılmadığını, bu yüzden bazı tahıl ürünlerinin depolarda telef olacağını bildiriyor, bunun Lozan'da varılan anlaşmaya ters düştüğünü söylüyor. Böyle bir tutum çalışmalarımızı zayıflatır. Bilgi verilmesi (Bkz. No. 263, 283)	
254	18/19 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 115.*	322
		İlgi : No. 239	
		Ötedenberi Türk tabiiyetinde olan şirketlerin zarar ve ziyanlarını Müttefiklere terkedilen 12 milyon liradan karşılamağa çalışmak, çelişkili ve aleyhimize olur.	
255	19 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 116*	323
		İlgi : No. 239	
		Birinci Komitede 19. ve 26. maddeler kabul edildi. Vakıflarla ilgili 159. madde reddedildi. Okullar, dini kurumlar ve hayır kurumlarıyla ilgili uzmanlar raporu kabul edildi. Yeni açılacak kurumlar ve okullar için hiç bir yükümlülüğe girmiyeceğimi belirttim. Genel af bildirisi görüşülürken Ekim	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		1922'de Türkiye'den kaçanların geri dönmelerine izin verilmesi istendi. 150'likler listesinin yayınlanması önerildi. Eski vatandaşların dönmeleri sorunu önemlidir. Bu vesileyle Ermenilerin geri dönmesinin ortaya atılmasından kaygılanıyorum. Tezelden aydınlatılmamı dilerim. (Bkz. No. 276)	
256	19 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlıga tel. No. 117*	325
		Acele.	
		Müttefikler, Yunan tamiratından vazgeçmemize karşılık Karaağaç'ı bize öneriyorlar. Ben zaten Karaağaç'ı istediğimizi, bunun Yunan tamiratına karşılık olamayacağını, ayrıca Müttefiklerden istediğimiz tamirat işiyle birlikte bunu da Hükümetime bildireceğimi söyledim. Konu şimdilik çok gizlidir. Hükümetin kararının bildirilmesini (Bkz. No. 271 ve 278)	
257	19 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlıga tel. No. 118.*	325
		Rumbold, İstanbul Telefon Şirketi konusunda bazı görüşler ileri sürdü. Bu görüşler yerinde gibi görünüyor. İncelenip verilecek cevap hakkındaki talimatlarının bildirilmesini dilerim. (Bkz. No. 279)	
258	19 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlıga tel. No. 120..*	326
		Genel af işi görüşülürken Rumbold bana iki soru yöneltti. Azınlıklara mensup kişilerin Türkiye'ye dönmelerine izin verilmediği ve bunların mallarının izinsiz tasfiye edildiği doğru mu? diye sordu. (Bkz. No. 276)	
259	20 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No.128.*	326
		İlgi: No.212	
		Genelkurmay Başkanlığından bildirildiğine göre Kızılhaç'ın Yunan esirlerini teftişine izin verilmiştir. Esirlerin bir yere toplanmasına durum elverişli değildir.	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
260	20 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 129.*	*327*
		Cephane nakliyatından dolayı Hükümetimizin Marsel Sava'ya 35 bin lira değil, 20 bin lira borcu kalmıştır. Bu borcun ödenmesindeki gecikme de ortakların kendi aralarındaki anlaşmazlıktan ileri gelmiştir.	
261	20 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No.130..*	*328*
		Parker'in önerisine ilişkin bir kayda rastlanamadı. Paris'ten sordum. (Bkz. No.308)	
262	20 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 122. Aceledir*	*328*
		70. madde yerine Müttefiklerin önerileri:	
		1. İtilaf devletlerince elkonulan 446,278 Osmanlı altını, mütareke yıllarında İstanbul hükümetine açılan krediler düşüldükten sonra bize geri verilmek isteniyor.	
		2. Düyunu Umumiye idaresivle İstanbul hükümeti arasında mütarekeden beri yapılan ödemeler ve tahsilat geçerli sayılacaktır.(Bkz. No.253, 283)	
263	20 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No.123. Aceledir*	*329*
		İlgi: No.253	
		Rumbold, temettü vergisi ödemelerinde gecikmiş İngiliz vatandaşları konusunu açtı. Bu insanlara mallarını Türkiye'den ihraçta engel çıkarıldığını belirtti. Bundan vazgeçilmezse konuyu komiteye getireceğini bildiriyor. İtalyanlar da aynı konudan şikayetçidirler. Malların ihracına engel olunması gibi bir tedbir varsa bunun kaldırılmasını dilerim.	
264	21 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No.131. Zata Mahsustur*	*330*

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		İlgi: No.248 ve 144 Telgraflarınızda hükümetimizi barış konusunu önemsememekle suçluyorsunuz. Merkezin hangi noktalarda görevini ihmal ettiğini ve barışı önemsemediğini açıklamanızı rica ederim. Biz, Lozan'daki heyetimizi endişeye düşürmeme çabası içindeyiz.	
265	21 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No.132.* ..... *331* İkişer takım yetki belgesi postayla gönderildi. (Bkz. No.243)	
266	21 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel . No.125* ..... *331* Pellé, "Peyam" vapurunun iadesi için emir verildiğini bildirdi.	
267	21 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 126..* ..... *331* 1. Şirketlerin Türk hükümetiyle müzakerelerinde dayanacakları esaslar öğrenilmiş ve sırayla sunulmuştur. Bu esaslarda bir yıl içinde anlaşma olmazsa hakeme başvurulması öngörülüyor. 2. İzmir-Aydın demiryolu başkanının bize olumlu davranacağı haber alındı. 3. Lord Curzon, şirketlerle müzakerelerin uzamasının barışı geciktirebileceğini yazıyor. Tezelden bilgi rica ederim. (Bkz. No. 270)	
268	22 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 133.* ..... *333* Yetimler konusunda Adnan Beyin görüşü uygun görüldü.	
269	22 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No.134.* ..... *333* Bükreş'teki Amerikan Elçisi, mümessilimize Lozan konferansında zaaf göstermeyin yollu tavsiyede bulunmuştur.	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
270	22 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 135.*	333
		İlgi: No. 267 Şirket temsilcileri peydarpey Ankara'ya geliyorlar. Müzakereleri en kısa zamanda anlaşma ile sonuçlandırmağa çalışacağız. En önemlisi Reji ile anlaşma konusudur. Reji sözleşmesinin şirket aleyhine döndürülmesi barış görüşmelerini nasıl etkiler? (Bkz. No. 286)	
271	22 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 128 Çok acele.*	334
		İlgi: No. 256 Yunan tamiratına karşılık Türkiye'ye Karaağaç'ın verilmesi konusunda Hükümetin görüşünün tezelden bildirilmesini rica ederim. (Bkz. No.278)	
272	22 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 129*	334
		Şirketlerin savaş yıllarındaki zararları, imtiyaz süreleri uzatılarak giderilebilir. Yunan tahribatından gördükleri zararların miktarının tezelden bildirilmesini rica ederim.	
273	22 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No.131*	335
		1. Genel af konusu görüşüldü. Ermenilerin ve son olaylarda kaçanların geri dönmeleri konusu tartışıldı. Anlaşması dolayısıyla İstanbul'dan ayrılmış olanların dönmelerine engel olunamaz. Malların tasfiyesinde bunun gözönünde tutulması gerek. 2. Hasan Bey yarın Paris'te borç senedi sahipleriyle buluşacak. 3. Rumbold, Irak sınırı için istenen mühlete cevap istedi. Dokuz ay diye cevap vereceğim. 4. Yunan tamiratı konusunda tezelden cevap bekliyorum.	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		5. On güne kadar Antlaşmanın bütün maddelerini bitirme eğilimi var. Ankara'da şirketlerle görüşmeleri bir haftada bitirmek gerekiyor. (Bkz. No. 284)	
274	23 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 136.*	*336*
		Musul'dan mebus seçilip gönderilmesi için başvurular vardı. Görüşünüz nedir? (Bkz. No. 288)	
275	23 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 137.*	*336*
		İlgi: No. 249 ve 273 Musul sorununun halli için 12 aylık süre evvelce kabul edilmişti. Üzerinde anlaşmaya varılmış sorunların yeni baştan açılıp görüşülmesini uygun bulmuyoruz.	
276	23 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 138.*	*337*
		İlgi: No. 258 ve 255 Rumbold'un memleketi terkeden Ermeni ve Rumların geri dönmeleri yolundaki soruları ve istekleri şiddet ve kat'iyetle red edilmelidir.	
277	23 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 139.*	*337*
		Tahran elçiliğimizden bildirildiğine göre, İran'dan Fransa'ya 25 subay gönderiliyor ve oradan altı uçak alınıyor. Bolşevikler Amanullah Han'a suikast düzenleyeceklermiş. İran kabinesi sarsılmaktadır.	
278	23 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 140.*	*338*
		İlgi : No. 266 ve 271 Karaağaç'a karşılık Yunan tamirat bedelinden vazgeçemeyiz. Tamirat bedeli alın-	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		mazsa borç ödenemez. Yunanlılar tamirat bedelini parayla ödemezlerse, İstanbul'daki Yunan vatandaşlarının malları ile ve 1913 sınırını kabul ederek borçlarını karşılıyabilirler. Bu sorun müttefiklerle aramızda barışa engel olmamalıdır. Yunanlıların konferansı kesebilecekleri tehdidi, onların tamirat ödemekten yan çizme niyetlerini gösterir. Bu noktaların kamuoyuna açıklanması da yararlı olur.	
279	23 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 141*	339
		İlgi : No. 257 Telefon şirketi sorunu Ankara'da halledilmeye çalışılıyor. Bu yolda cevap verebilirsiniz.	
280	23 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 142.*	339
		Müttefik kuvvetlerinin İstanbul'da işgal ettikleri binalar için tazminat konusunda sorumluluk kabul edemeyiz.	
281	23 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 143.*	339
		İlgi : No. 219 Barış yapıldıktan sonra kabotaj konusunda hiç bir kayda tâbi olamayız.	
282	23 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 144.*	340
		"Muvahhide" borç dışındaki borçların Frank olarak ödenmesini kabul ederiz.	
283	23 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No.145..*	340
		İlgi : No. 253 ve 262 Telgraflarınız üzerine, yabancıların temettü borçları konusunda ilgililere gereken emir	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		verilmiştir. Sigorta şirketlerinin ahaliden alıp hükümete henüz vermedikleri temettü hisseleri farklıdır. (Bkz. No. 331)	
284	23 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 147.*	*341*
		İlgi : No. 273	
		Şirketlerle görüşmeler bir haftada sonuçlanamayacaktır. Ama en kısa zamanda bitirilmeye çalışılacaktır.	
285	23 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 130*	*341*
		İzzet Paşa'nın vaktiyle İtalyanlarla yapmış olduğu Anlaşmadan dolayı herhangi bir yükümlülüğümüz yoktur. Zira daha sonraki hükümetin bu anlaşmayı feshetme yetkisi vardır.	
286	23 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 133*	*342*
		İlgi : No. 270	
		Şu sırada Ankara'da büyük bir mali sorun ortaya atmak barış için güçlük yaratır.	
287	23 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 136*	*342*
		Kütahya-Bandırma demiryolu imtiyazı için Nogara adlı İtalyan grubuna söz vermiş olduğum söylenmiş. Böyle bir vaadde bulunmadım. Düzeltilmesini.	
288	23 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 137. Aceledir*	*342*
		İlgi : No. 274	
		Şu sırada Musul'dan veya Şeyh Mahmut taraftarlarından mebus seçmek yararlı değil, zararlı olabilir.	
289	23 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 138 Aceledir*	*343*
		1. Bugün yalnız alt komiteler çalıştı.	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		2. Hasan beyin Paris'te borç senetleri sahipleriyle görüşmesinden bir sonuç alınamadı 3. Yunan tamiratı hakkında cevap bekliyorum.	
290	24 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 146.*	*343*
		Milli Savunma'dan bildirildiğine göre : Anılan torpillere ihtiyacımız vardır. Ama şu sırada taşınamayan bu torpillerin imha edilmemeleri için satılması uygun olur. (Bkz. No. 368)	
291	24 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 148.*	*344*
		1. Yunan vatandaşlarına ait mallar devletler hukuku kurallarına göre tasfiye ediliyor. 2. Türk vatandaşlarına ait malların tasfiyesi ise borçların ödenebilmesini amaçlıyor. Lozan konferansında sözkonusu olmaması yararlıdır.	
292	24 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 149, 150.*	*344*
		İlgi : No. 262, 263 Uzmanların önerdikleri maddelerin barış antlaşmasıyla bir ilgisi yoktur. Şirketlerle ve Reji ile sorunlar Ankara'da görüşüldüğünden Lozan'da bu konularda müzakereye girişilmemesini ve bir madde kabul edilmemesini rica ederim.	
293	24 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 139.*	*345*
		Hükümet, delagasyonumuzla kıyaslanamaz. Müttefiklerin eğilimini arzettim. Karar hükümetindir.	
294	24 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 140.*	*346*
		1. İtalya'da tutuklu üç vatandaşımızın affedilmeleri kararlaştırılmıştır.	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		2. Montagna, Sivrihisaryan kardeşler adlı iki İtalyan vatandaşını serbest bırakmamızı hatırlatıyor. Bu kimselerin salıverilmesini ben de sabırsızlıkla bekliyorum.	
295	24 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 141, 142, 143, 144 Çok acele*	346
		1. Yunan heyeti, iki gün sonra tamirat sorununu resmen açmayı ve o zamana kadar bizden bir cevap alamazlarsa konferanstan çekilmeyi düşündüğünü duyurdu.	
		2. Tamirat konusunda Ankara'nın ret cevabı verdiği önceden Lozan'da duyuldu. Şifrelerimiz açılıyor, ya da Ankara'dan bilgi sızıyor. Dikkatinizi çekerim.	
		3. Rıza Nur Bey ile benim kanaatimiz şudur : Karaağaç ve çevresine karşılık tamirat işini kapatmak uygun olur. Yunan ödeyemezse biz de borçlarımızı ödemeyiz, demek yanlış olur.	
		4. Halen askıda kalan Meis, Adakale, Merkeb Adaları gibi sorunlardır. Adli formül, borçlarımızı hangi para ile ödeyeceğimiz de çözüme bağlanmadı. Yunan tamirat işi çözüme bağlanınca barışa ulaşmak ümidi güçlüdür.	
		5. Hükümet Yunan tamiratı nedeniyle konferansın kesilmesini göze alırsa barış yapılması zordur.	
		6. Çıkarlarımıza uygun bir barış antlaşması yapılmaktadır. Hükümet daha fazlasına imkân görüyor ve konferansın kesilmesini göze alıyor ise ben bu görüşe katılamam ve memlekete geri dönerim.	
		7. Bu görüşlerimin Gazi'ye duyurulmasını dilerim. Makina başında cevap beklerim. (Bkz. No. 296)	
296	24 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Mustafa Kemal Paşa'ya tel. No. 145.*	349

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		İlgi : No. 295 Hükûmetle aramızda esaslı anlaşmazlık vardır. Anlaşamazsak geri dönmek kararındayım. Bu olağanüstü zamanda genel durumu izlemenizi istirham ederim.	
297	24 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 146.*	349
		1. Alt komite ticaret anlaşmasını tamamladı. 2. Amerikalılarla müzakereler devam ediyor. 3. Polonya ile görüşmelere kısa bir ara verildi.	
298	25 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 151*	350
		Genelkurmay Başkanlığından bildirildiğine göre, Yunanistan, Meriç kıyısında yığınak yapmaktadır. Yunan ordusunun savaşa hazır olduğu haber verilmektedir.	
299	25 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 153.*	350
		İlgi : No. 295 (Yunan tamiratı işinde Ankara'nın red cevabıyla ilgili) Telgraf, Bakanlar Kurulunca hazırlandı. Ankara'dan basına sızdırılmadı.	
300	25 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 154*	350
		İlgi : No. 295 Hükûmet kararıyla ilgili telgraftan sonra Gazi M. Kemal Paşa'nın telgrafı gönderilecek. (Bkz. No. 301)	
301	25 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 155. 156.*	351

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		İlgi : No. 295 ve 300 Gazi'nin başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu'nun kararı : 1. Barışa engel olan sorunlar bir bütündür. 2. Yunan tamiratı konusunda fedakarlık yapılırsa hiç değilse borç faizleri, yabancı askerlerin Türkiye'den erken çekilmeleri gibi askıdaki sorunlar lehimize sonuçlandırılmalıdır. Böylece, bize azami menfaat sağlayacak bir barış yapılabilir.	
302	25 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163*.....352 İlgi : No. 295 İlgi telgrafımız konusunda kendi görüşlerim: 1. Asıl sorun, Yunan tamiratı değil, barışın yapılmasına engel olan önemli sorunların halledilmemiş olmasıdır. 2. Ekonomik sorunlar halledilinceye kadar İstanbul'un işgal altında tutulacağından büyük ve ciddi kaygı duyuyoruz. 3. Borçların hangi parayla ödeneceği konusunun da lehimize halledilmeyeceği görülüyor. 4. Yunan tamiratı konusunda bizi fedakarlığa zorlamak istiyorlar. Bu fedakarlığı yapmakla barışa hizmet etmiş olmayız. 5. Barışa esas olacak sorunları bir bütün olarak toptan ele almak ve konferansın dikkatine sunmak gerekir. 6. Fedakarlık konusunda ısrar etmeyiniz. 7. Yunanlıların konferansdan çekilmelerini önlemek için onların arzularını kabul etmek lehimize değildir.	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		8. İtilaf devletlerini esaslı meseleleri halle davet ediniz.	
303	25 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No.164. Şifre*	*355*
		Telgrafları karşılaştırınca arada yanlış anlaşılma olduğunu gördüm. Tamiratı kabul ve kabul etmemede ısrar yoktur. Gözlerinizden öperim kardeşim.	
304	25 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya tel. No. 147*	*355*
		Montagna, Sivrihisaryan kardeşlerin serbest bırakılması ricasını tekrarlıyor. Bu iş beni küçük düşürüyor. Sivrihisaryan kardeşlerin serbest bırakılmasını emir buyurmanızı özellikle istirham ederim. (Bkz. No. 314)	
305	25 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 148*	*356*
		Müttefik delegeler ve Amerikalı, Yunan tamiratı işinin sonuçlandırılmasını telkin ettiler. Bu yüzden konferansın kesilmesi öngörülüyor. Antlaşmanın hemen bütün maddeleri çözüme bağlanmıştır. Birkaç sorun üzerinde tartışmalar sürmektedir.	
306	26 Mayıs	*Gazi M. Kemal Paşa'dan İsmet Paşa'ya tel. No. 165.*	*356*
		İlgi: No. 296	
		Durumu izliyorum. Tamirat işi nedeniyle geri dönmek kararınız doğru değildir. Hükümetle aranızdaki anlaşmazlık giderilir. Gözlerinizden öperim.	
307	26 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 166.*	*357*
		Fevzi Paşa'nın bildirdiğine göre:	
		Kuzey Suriye'de Fransızların Türk unsuruna karşı zulümleri devam ediyor. Silah	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		arama bahanesiyle Beylan'dan bir çok kişi tutuklanıp sürülmüştür.. Bu haberler henüz ajanslarla yayınlanmamıştır.	
308	26 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 167.*	*357*
		İlgi: No: 246 ve 261 Parker ile Ferit Bey'in vaktiyle Paris'te istikraz işini konuşmuş oldukları anlaşılıyor. İngilizlerin şifrelerimizi açtıkları yolundaki haberler Adnan Bey'e duyurulmuştur.	
309	26 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya Tel. No. 168..*	*358*
		Doğu Cephesi Komutanlığı bildiriyor: Özdemir Bey çekilmiştir. Şemdinli olayı 100 Kürt'ün 30 sandık cephane alıp gitmesinden ibarettir. Olağanüstü bir durum yoktur.	
310	26 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 151, 152*	*358*
		İlgi: No: 301 ve 302 1. İlgi telgrafları üzerine, Karaağaç'a karşılık Yunan tamiratından feragatı kabul ettiğimizi Delegeler Komitesinde açıkladım. 2. Konferans kesilecekse kuponların ödenmesi sorunu yüzünden kesilir. (Bkz. No. 312, 313)	
311	27 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 169.*	*360*
		Adnan Bey bildiriyor: Henderson, Yunanlıların toprak tavizini red edersek bir bunalım doğacağını söyledi. Yunanistan Meriç'i geçmeye kalkarsa, Müttefiklerin Mudanya Mütarekesini çiğnemiş olacakları yolunda karşılık verdim. Bir talimatla konuştuğunu sanıyorum.	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
312	27 Mayıs	*Gazi Mustafa Kemal Paşa'dan İsmet Paşa'ya tel. No. 170, 171, 172, 173, 174..*	360
		İlgi: No: 310 Tamirat konusu ile ilgili olarak Hükümet kararında üç esaslı nokta vardı. Delegasyonun harekatında Hükümetin görüşüne ve telgrafına uymayan noktalar görülmüştür. Bu anlaşmazlık noktaları önemlidir. Hükümette, olup bitti karşısında bırakılmak kaygısı doğmuştur. Tamirat sorunu yüzünden doğabilecek sakıncaları birkaç günde gidermek lazımdır. Müttefiklerde hasıl olan zihniyeti bildiriniz.	
313	27 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya Tel. No. 175.*	362
		İlgi: No: 310 Delegasyonun Yunan tamiratı konusundaki davranışı manidar görülmüştür. Önemli sorunların üç-dört günde sonuçlanacağı yolundaki kanaatin gerçekleşmesine kadar hükümetin görüşü değişmeyecektir.	
314	27 Mayıs	*Gazi Mustafa Kemal Paşa'dan İsmet Paşa'ya tel. No. 176. Zatidir.*	363
		İlgi: No: 304 Arkadaşların sizin hakkınızda olumsuz bir hisleri yoktur. Sivrihisaryan işiyle ilgileneceğim. Arkadaşlar, önemli sorunların istediğimiz gibi çözümlenemeyeceği kaygısı içindedirler. Durum naziktir. Muhataplarınıza dikkat.	
315	28 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 177.*	363
		Vorovski'nin öldürülmesinden sonra Rusya Hükümeti, Lozan Konferansına katılmamaya karar vermiş.	
316	28 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 178.*	364

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		Yunan eşkiyaları Meriç'i geçip İpsala tarafında üç çobanı kaçırıp öldürmüşlerdir. Gereken girişimde bulunmanızı rica ederim.	
317	28 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 155.. .....364*	
		50 bin liralık ödenek gönderilmesini rica ederim.	
318	28 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 156, 157 .....364*	
		1. Birinci komitede tamirat sorunu görüşüldü ve bu konudaki maddelerin yeniden yazılması alt komiteye havale edildi.	
		2. Rumbold, Trakya sınırı, Kuleli Burgaz demiryolu ve Bulgaristan'ın Ege'ye çıkışı konularının incelenmesini istedi.	
		3. Yarın adli beyanname işini görüşeceğiz.	
319	28 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 158 .....365*	
		1. Büyük sorunlardan hergün bir tanesinin ele alınması kararlaştırıldı. Hükümetle aramızda usul bakımından fark olmuştur. Yunan tamiratı işi de henüz kesinleşmiş değildir.	
		2. Düşmanlar içinde önce en tehlikelisini bertaraf etmek kuralına inanıyorum. Bu defaki bunalımda da buna dikkat ettim. Henüz hiç bir şey imza edilmemiştir. Hareketimiz yanlış bulunuyorsa değiştirebiliriz. Barış işinin yüzde doksan beşi hallolunmuştur. Emir ve karar sizlerindir. (Bkz. No. 321)	
320	28 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Mustafa Kemal Paşa'ya tel. No. 160. .....366*	
		Büyük sorunları önümüzdeki günlerde görüşeceğiz. Yunan tamiratı işini dâimi bir silah olarak kullanacağız. Hükümetimizi olup bittiler karşısında bırakmak gibi bir endişeye yer yoktur.	
321	29 Mayıs	*Mustafa Kemal Paşa'dan İsmet Paşa'ya tel. No. 179. .....367*	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		Telgrafınız memnuniyet vericidir. Başarı dilerim. Gözlerinden öperim.	
322	29 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 180*	368
		İlgi : No. 319 Çalışmalarınızı belli bir zaman içinde sonuçlandırmanızı dilerim.	
323	29 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 181.*	368
		Anılan kişinin İzmir'e dönüşüne izin verilmiştir.	
324	29 Mayıs	*Kilisli Rıfat'dan İsmet Paşa'ya tel. No. 2152.*	368
		Kilis'in acıklı durumunu saygıyla tekrar hatırlatırım.	
325	29 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 159..*	369
		Fransız basını, Yunan tamiratı konusunda hükümetle yazışmalarımdan sözetti. Bunun nasıl sızdığını anlamıyorum. Her hafta değiştirilmek üzere bir şifre parola listesi gönderilmesini rica ederim.	
326	29 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 161*	369
		Üç müttefik delege ve hukuk müşavirleri ile adli sorunları görüştük. Montagna formülünü değiştiren önemli maddeler üzerinde ciddi tartışmalar oldu. Görüşmeleri kesebileceğimizi hissettirdik.	
327	30 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 183.*	369
		Genelkurmay'dan bildirildiğine göre : Batı Trakya'da Yunan zulümleri devam ediyor. Topraklara Yunan göçmenler yerleştiriliyor. Bunun protesto edilmesi isteniyor.	
328	30 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 184..*	370

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		Teğmen Fethi Bey Lozan'a kurye olarak gitti ve onunla 15 bin lira gönderildi.	
329	30 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 162. Çok Acele*	370
		Yarın kuponlar işi görüşülecek. Bizce makul olabilecek üç ihtimal vardır. (Bkz. No. 334)	
330	30 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 164.*	371
		Sigorta şirketlerinin İzmir yangınından dolayı dörtte bir ödeme yaparak ülkemizde kalmaları İtalyanlar tarafından önerilmişti. Hükümetçe kabul edilmeyen bu önemli soruna tekrar dikkatlerini çekerim.	
331	30 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 165.*	372
		İlgi : No. 283	
		Sigorta şirketleri temettü vergilerinin takip edilmesini sağlamaya çalışacağız. (Bkz. No. 337)	
332	30 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 169.*	372
		İkamet sözleşmesi görüşüldü. Göç konusunda Japonlara karşı Türkiye'de ayırımcı muamele edilip edilmeyeceği soruldu. Türkiye'nin sırf ırka dayanarak farklı davranmayacağı bildirildi. Bunu bir mektupla teyid etmemiz isteniyor. Yoksa Japon heyeti rezerv koyabilir. Talimatlarının bildirilmesi.	
333	31 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 185.*	373
		İzmir'de elektrik imtiyazı almış olan Mösyö Pete'nin İzmir'e ve Ankara'ya gelmesi uygundur.	
334	31 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 186.*	373
		İlgi : No. 329	
		Kuponlar işinde birinci ihtimali tercih ediyoruz. Yani faiz kuponlarının kâğıt frank ile	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		ödenmesini. İkinci ihtimal de kabul edilebilir. Ama Muharrem kararnamesinin yürürlükte olduğunu kabul etmek sakıncalıdır. (Bkz. No. 344)	
335	31 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 187*	374
		İtalyan Haliç Şirketi işi ve Fransız sermayeli İstanbul Su Şirketi işi halledildi. Diğerleri de sonuçlandırılmaya çalışılıyor.	
336	31 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 188*	374
		Temettü vergisi ile İzmir yangını işinin bir ilgisi yoktur.	
337	31 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 189.*	375
		İlgi: No. 331	
		Sigorta şirketlerinin müslümanlara tam ödeme yapmaları önerildi mi? Bu şirketlerle de Ankara'da görüşme yapılıp işler sonuçlandırılabilir. (Bkz. No: 365)	
338	31 Mayıs	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No: 190..*	375
		İlgi: No: 332	
		Japonlara mektup verilmesi uygundur.	
339	31 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 171*	375
		Türkiye ile Müttefiklerin her biri arasında birer hakem mahkemesi kurulması konusu yakında komitede görüşülecektir. Bu mahkemeler biri Türk, diğeri ilgili devlet vatandaşı ve üçüncüsü tarafsız olmak üzere üçer kişiden oluşacaktır.	
340	31 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No 172*	376
		İkamet sözleşmesine yabancı hükmi şahıslara da Türk Cemiyetleri gibi muamele edileceği yolunda hüküm koydurmak istemişler ve bu istek reddedilmişti. Son ola-	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		rak zararsız bazı cemiyetler hakkında bazı güvenceler konması görüşü ihsas edilmiştir. Böyle bir karar var mı? ilgililerin dikkatinin çekilmesini rica ederim. (Bkz. No: 363)	
341	31 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 173.*	*377*
		İstanbul'u terkeden Rumlara ait malların satılacağı haber veriliyor. Rum kilisesindeki malların bir komisyon tarafından korunacağı, Rum okullarındaki eşyanın Milli Eğitime devrolunduğu bildiriliyor. İstanbul hapishanelerinde bir çok Rum bulunduğu, bazılarının ahali değişimi sözleşmesine ve Genel Af Bildirisine aykırı olduğu iddia ediliyor ve bunlara son verilmesi isteniyor. Ne cevap verileceğinin bildirilmesini. (Bkz. No: 378 ve 431)	
342	31 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 174*	*378*
		Borçlarla ilgili askıdaki sorunlar görüşüldü. Faizlerin hangi para ile ödeneceği konusunda kaygılı olduğumuzu söyledim. Yarın yine görüşeceğiz. İstanbul'da köprü bedeli kaldırılmış. Gereğini.	
343	31 Mayıs	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 177.*	*378*
		Türk-Yunan Tutsak Değişimi Komisyonuna 24.932 Frank borcumuz kalmıştır. Kızılhaç yeniden 20 bin Frank kredi açılmasını rica etti. Bu para bankaya verildi. (Bkz. No: 381)	
344	1 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 179. Çok acele.*	*379*
		İlgi: No. 334	
		Şimdiye kadar Duyunu Umumiye idaresinin kaldırılmasını istemediğimizi söylüyorduk. Son talimatları bu görüşün tam tersidir. Durumumuz gerçekten çok zordur. Birbiriyle çelişen talimatlarla hareket olanaksızdır.	
345	1 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 180.*	*380*

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		Üçüncü komitede iktisadi konular, İkamet sözleşmesi ve Ticaret sözleşmesi görüşüldü. Çeşitli maddeler kabul olundu. (Bkz. No. 357)	
346	1 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel No. 181*	380
		İstanbul'da "Genç Hristiyanlar Cemiyeti"nin kapatılması kararının barışın imzalanmasından sonraya bırakılması rica olunur.	
347	1 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 1911, 192, 193*	381
		Borç faizlerinin altınla ödenmesine imkan bulunmadığı konusunda Hükümetimizle delegasyonumuz arasında görüş birliği vardır. Altın veya altına yakın bir miktarla ödemeyi Hükümetimiz hiçbir zaman kabul etmemiştir. Faizlerin Frankla ödenmesi sağlanmadıkça Muharrem Kararnamesi beyannamesi ile devleti büyük bir yük altına sokmaktan kaçınınız. Bunu Ulusal Egemenlikle de bağdaştıramayız. Düyunu Umumiye İdaresinin kaldırılmasını istiyor değiliz. Muharrem Kararnamesinin egemenliğimize aykırı maddelerinin değiştirilmesi gerekir.	
348	2 Haziran	*Gazi Mustafa Kemal Paşa'dan İsmet Paşa'ya tel. No. 194, 195 Çok Aceledir.*	382
		Borç faizlerinin altınla ödenmesi olanaksızdır. Frankla ödenmesi sağlanmadıkça Muharrem Kararnamesinin geçerliliğini kabul etmek, bağımsızlığımıza ve ekonomik özgürlüğümüze ters düşer. Faizlerin Frankla ödenmesini sağlamak için ısrar etmenizi rica ederim. En önemli ve nazik sorun üzerindeyiz. Bunu halletmek zorundayız.	
349	2 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 196*	383
		Roma Mümessili Celâlettin Arif Bey istifa etmiş ve istifası Hükümetçe kabul edilmiştir.	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		Ama bu henüz kendisine duyurulmamıştır. Lozan konferansının devamı dolayısıyla bu konudaki görüşlerinin bildirilmesini rica ederim. (Bkz. No. 352)	
350	2 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 183.*	*384*
		Kuponlarla ilgili önerimizi kabul etmediler. Pazartesi günü imtiyazlar işini görüşeceğiz. Barış antlaşması yakında yapılabilirse Belçika, Portekiz, Çekoslovakya ve Polonya'nın antlaşmaya katılmasını yine sözkonusu ettiler. (Bkz. No. 360)	
351	2 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No.184.*	*385*
		(Gazi M. Kemal Paşa'ya)	
		Osmanlı borçları faizlerini altın veya sterlin ile ödemeyeceğimizi kabul ettirebilirsek bu bizim için pek büyük başarı olur. Önerilerimiz kabul edilmedi. Yeni bir öneri getireceklerini sanırım. Aramızda görüş ayrılığı yoktur. (Bkz. No. 358)	
352	2 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 185. Zata Mahsustur*	*386*
		İlgi: No. 349	
		Roma mümessili Celalettin Arif Bey'in görevinin Lozan Konferansıyla bir ilgisi bulunmadığından onun hakkında karara varmak hükümete aittir.	
353	2 Haziran	*İsmet Paşa'dan Venizelos'a nota.*	*386*
		Batı Trakya müslümanlarının sürgün edilmelerini protesto ederim. Ayrıca oradaki müslümanlara çeşitli baskılar yapıldığını dikkatinize getiririm. Ekselanslarının gereken girişimlerde bulunacağını umarım.	
354	3 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No.197*	*387*
		1. Periye bankasıyla ilgisini düzeltmek isteyen İstanbul Belediyesine bu işin ertelenmesi bildirildi.	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		2. Sivrihisaryan kardeşlerin serbest bırakılmaları kararlaştırılmıştır.	
355	3 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 198.*	*388*
		İngilizler, Abbas Hilmi Paşa'nın Londra'ya gitmesini arzu etmiyorlar. Paşa halen Türk vatandaşıdır ve Hidivdir.	
356	3 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No.199.*	*388*
		General Markov, Bulgaristan'ın Türkiye ile dostluk ilişkilerini sürdürmek istediğini bildirdi.	
357	3 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 200.*	*389*
		İlgi No: 345	
		1. Ticaret sözleşmesinde iki yıldan fazla süre uygun değildir.	
		2. Evvelce kabul edilmiş olan kabotaj hakkımız konusunda son bir fedakarlık yapılabilir.	
358	3 Haziran	*Gazi M.Kemal Paşa'dan İsmet Paşa'ya tel. No.202*	*389*
		İlgi : No. 351	
		1. Ödemelerin frank ile yapılması kabul ettirilirse Düyunu Umumiye idaresinin zararları hafifletilir.	
		2. Ben de aramızda görüş ayrılığı görmüyorum.	
359	3 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No.202 (Mükerrer)*	*390*
		Drama yöresinde Yunanlıların Müslüman halka zulüm ve katliam yaptıkları haber veriliyor ve bunların önlenmesi için aracılığımız rica ediliyor. (Bkz. No: 371)	
360	3 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 203.*	*390*

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		İlgi : No. 350 1. Kuponların ödenmesi konusunda çaba harcayıp bir sonuç olmak gerek. 2. Şirketler işi burada görüşülüyor, Chester projesini orada görüşmeyiniz. 3. Portekiz gibi devletlerle görüşmekden kaçınılması gerekir. Bu iş şirketler işi. Düyunu Umumiye sorunu halledildikten sonra çözüme bağlanabilir.	
361	3 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 204.*	*391*
		İktisat Vekâleti, Amerikalılara Türkiye'de kömür mıntıkası vaad etmemiştir ve yabancılara imtiyaz vermeğe taraftar değildir.	
362	3 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 205.*	*391*
		İlgi : No. 364 Köprü geçiş bedeline el konulması Belediyenin işidir. Ama işlerinin düzeltilmesi Belediye'ye tavsiye edilmiştir. (Bkz. No. 364)	
363	3 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 206.*	*392*
		İlgi : No. 340 Birçok Müslümanı Hristiyan yapmaya çalışan Genç Hristiyanlar cemiyetine karşı tedbir almak ile yabancıların Türkiye'de oturma hakkı başka başka konulardır.	
364	3 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 186.*	*392*
		Köprü geçiş ücretlerine İstanbul Belediyesi'nce el konulması konusunda İngiliz delegesi girişimde bulunmaktadır. Bu tedbirden vazgeçilmesini istiyor. Verilecek cevabın bildirilmesini rica. (Bkz. No. 362)	
365	3 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 187*	*393*

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		İlgi : No. 337 Sigorta şirketleri ile Lozan'da müzakereye girişilmesi sözkonusu değildir. İngiliz şirketleri müzakere için Ankara'ya başvuracaklardır.	
366	4 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 207. Zata mahsusdur*	393
		Reji bedelleri Türk parasıyla ödenirken Duyunu Umumiye kuponları için altın istenmesinin mantıksızlığı İtilaf devletleri delegelerinin yüzlerine vurulabilir.	
367	4 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 188 Acele*	394
		Ankara'da görüşmeler yaptığı söylenen Doklar ve Tersaneler Şirketi hakkında hükümetin görüşü nedir. (Bkz. No. 370)	
368	4 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 189*	394
		İlgi : No. 290 Torpillerle ilgili telleri Berlin'de Ziya Bey'e bildirilmişti. Ziya Bey anılan torpiller konusunda kesin emir beklemektedir. Gereğini (Bkz. No. 416)	
369	4 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 191, 192*	395
		Birinci komite, Suriye ve Irak sınırlarına ilişkin sorunlar dışındaki bütün sorunları karara bağladı. Tavşan adaları bize bırakıldı. İtalyanlar Meis adasını bize karşı üs olarak kullanmayacaklarını taahhüt ettiler. Yabancıların usul-i idaresine ilişkin sözleşmenin süresi 7 yıl olarak kabul olundu. Genel af işi uzun uzun tartışıldı. 150 kişi genel af dışında bırakıldı. Yurt dışındaki yüzbinlerce ermeninin geri dönüp dönemeyeceklerini sordular. Bunun genel af dışında bir sorun olduğunu belirttik. Bu sorun kapanmış oluyor. Topluca dönüş için	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		hiçbir yükümlülük almıyoruz. (Bkz. No. 384)	
370	5 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 208.*	*396*
		İlgi : No. 367 Doklar şirketi temsilcileri Ankara'ya geldiler. Bazı tekliflerde bulundular. Anlaşma olmazsa hakeme başvurulmasını istediler. Hükûmet Doklar Şirketini feshedilmiş sayıyor ama konferans sonucuna kadar idareye çalışıyor.	
371	5 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 209.*	*397*
		İlgi : No. 359 Yunanlılar Karaağaç'ı harabeye çeviriyorlar. Bunu engellemek için gerekli girişimlerde bulunmanızı. (Bkz. No. 401)	
372	5 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 210, 211 Müstaceldir.*	*398*
		1. Yabancı şirketlerin bazılarıyla anlaşmaya varıldı. Bazılarıyla da yakında anlaşmaya varılabilecektir. 2. Düyunu Umumiye sorunu halledildikten sonra şirketler işinin halli teferruat kabilindendir. 3. Yabancı tebaanın menfaatleri de Düyunu Umumiye sorununun halline bağlıdır. Bu işi sonuçlandırmak için ısrar ediniz.	
373	5 Haziran	*İsmet Paşa'dan İstanbul'da Adnan Bey'e tel. No. 193.*	*399*
		Selahattin Adil Paşa'ya : İstanbul'un boşaltılması konusunda kumandanlığın istediği bir şey varsa tezelden bildirilmesi.	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
374	5 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 194*	399
		İstanbul'un boşaltılması konusunda Genelkurmay'ın istediği özel bir şey varsa tezelden bildirilmesi. (Bkz. No. 379)	
375	5 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 195.*	399
		İsviçreliler Türkiye'deki manganez madenlerini işletmek istiyorlar. (Bkz. No. 538)	
376	5 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 196..*	400
		Anadolu'daki Yunan esir kamplarını teftiş için gönderilen Dr. Burkhardt, Ankara'ya gelecek. Gereken iznin verilmesi.	
377	5 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 197, 198.*	400
		1. Bütün delegelerin özel toplantısında Pellé 1914 yılında Fransızlara verilmiş olan imtiyazlarla ilgili anlaşmaların geçerli sayılmasını istedi ve barış antlaşmasına bu konuda bir madde eklenmesini önerdi.	
		2. Bu işin konferansın yetkisi dışında olduğunu söyledim. Hükümetin görüşü nedir?	
		3. Barış, kuponlara ve imtiyazlara dayanıp kalmıştır.	
378	6 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 214.*	401
		İlgi : No. 341	
		Venizelos'un Rumlar hakkındaki şikâyeti içişlerimizle ilgilidir. Emlâk-i metrûke yasası Yunan vatandaşlarına uygulanmıyor. Düşman vatandaşlarının mallarının tasfiyesinin, devletler hukuku esaslarına göre yapılması kararlaştırılmıştır.	
379	6 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 215. Çok Acele.*	402

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		İlgi : No. 374 Genelkurmay, işgale üç haftada son verilmesi, zaptedilen silah, gemi ve binaların aynen iadesi görüşündedir.	
380	6 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 216 Acele*	402
		Reji şirketi ile anlaşmaya varıldı.	
381	6 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 217*	403
		İlgi : No. 343 Esir değişimi komisyonu için 20.000 frank gönderildi.	
382	6 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 218*	403
		Avrupa'daki Türk öğrenciler için Roma mümessilliğine 2000 ve Paris mümessilliğine 1000 lira gönderildi ve bu temsilciliklerimizden konuyla ilgili rapor istendi.	
383	6 Haziran	*İstanbul Kumandanı Salahaddin Adil Paşa'dan İsmet Paşa'ya tel. No. 2193.*	404
		Görüşlerim : Önce İstanbul boşaltılmalı. Karma bir tahliye (boşaltma) komisyonu kurulmalı. Müttefikler, el koydukları malzemeyi ve eşyayı hiçbir yere götürmemeli, Anadolu'da ulaşım bizim kontrolümüze geçmeli; tutuklu veya hükümlü vatandaşlarımız bize teslim edilmelidir.	
384	7 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 219.*	405
		İlgi : No. 258, 276, 369 (Ermeni ve Rumların geri dönmeleri konusundaki) görüşümüz daha önce bildirilmişti.	
385	7 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 220.*	405

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		Belgrad'da bulunan Cevad Bey'in bildirdiğine göre : Yugoslavya hükûmeti, borçlar yüzünden barış antlaşmasını imzalamamayı düşünmekte, fakat Yugoslavya ile Türkiye arasında normal diplomatik ilişki kurmak istemektedir.	
386	7 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 221*	406
		Belgrad'da bulunan Cevat Bey'in bildirdiğine göre, Karaağaç'ın Türkiye'ye geri verilmesine Yugoslavya'nın itirazı Türkiye'ye güvensizlikten değil, tutarlı olma düşüncesinden kaynaklanıyormuş.	
387	7 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 222*	406
		Hint Hilâfet komitesinden alınan bir telgrafta, Müttefiklere yardım eden Türk tebaası için genel af istenirken, Türkiye'ye taraftarlık ettikleri için tutuklanan Gandhi'ler gibi birçok Hindlinin de affedilmesi isteniyor.	
388	7 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 223, 224*	407
		1. Barış, kuponlar (borçlar) işinin halline ve işgalin sona erdirilmesine bağlıdır. Bunlar bir çözüme bağlanmadan imtiyazlar, ticaret sözleşmesi vb. gibi konularda şimdilik fedâkarlık etmek söz konusu olamaz.	
		2. Herşeyden önce borçlar işi halledilmeli ve işgal sona erdirilmelidir. Ondan sonra başka konularda fedakârlık düşünülebilir.	
389	7 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 199*	408
		1. Görüşme yoktu. Delegeler, cevap bekliyorlar.	
		2. Amerikan delegesiyle demir yolu imtiyazını konuştum.	
		3. Pellé, 1914 imtiyazını tanımamızı ve Reji ile görüşmemizi istiyor. Kuponlar konusunda kendi görüşünde ısrar ediyor.	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		4. İtalyanlar, kuponlar işinde özel olarak bir ara formül önerdiler. Kabul etmedim. Hükümetin düşüncesi nedir?	
390	7 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 200.*	*410*
		Askıdaki sorunlar şunlardır :	
		1- Tahliye (boşaltma), 2- Ankara Anlaşması, 3- Musul sınırı, 4- Karaağaç Rumlarının mübadelesi, 5- Ermenilerin ve Rumların geri dönmeleri, 6- Demiryolları, 7- Belçika ve Portekiz'in antlaşmaya katılmaları, 8- Kabotaj, 9- Ticaret anlaşmasının süresi, 10- Romanya, Yunanistan ve Sırbistan ordularının götürdüklerinin iadesi, 11- Hakem mahkemesi kurulması, 12- Doklar şirketi, 13- Sigorta şirketleri, 14-Silâh kaçakçılığı, 15- Bahriye ganimeti, 16- Hazine-i Hassa emlâki, 17- Nakdi evrakın taksimi, 18- Kuponlar, 19- 1914 imtiyazının tanınması.	
391	7 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 201.*	*411*
		(İlgi : No. 390'nun devamı)	
		Heyetimiz durumu şöyle görüyor :	
		1. Yalnız kuponlar ve imtiyazlar işi birinci derecede önemlidir. Askıdaki diğer sorunlar barışa engel değildir.	
		2- Düyûnu Umumiyeyi kaldırmak mümkün değildir. Üç teklif verdik. Müttefiklerden cevap bekliyoruz.	
392	7 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 202.*	*412*
		(İlgi : No. 391'in devamı)	
		3- Chester'lerden zarar görenlerin ve 1914 sözleşmelerinin nasıl telafi edileceğini hükümet belirleyebilir.	
		4- Zaman bizim aleyhimize de çalışacak diye kaygılanıyoruz.	
393	7 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 203*	*413*

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		(İlgi : No. 392'nin devamıdır) Kanaatimce, kuponlar sorununu halletmek için üç şıktan biri kabul edilerek barış yapılabilir. Başka bir hal çaresi yoktur. Tezelden emirlerinizi bekliyorum.	
394	7 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 204 Acele* ..... *413* "Tan" gazetesi kuponlar ve imtiyazlar yüzünden yeniden krize girildiğini ve konferansa ara verilebileceğini yazıyor. Hükümetin talimatı ne olacaktır? (Bkz. No. 404)	
395	7 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 205.* ..... *414* İlgi : 370 Doklar Şirketi hakkında antlaşmada kayıt yoktur. İmtiyazlar sorunu da antlaşma dışında bırakılmıştır. Bu sorunu, Lozan'da ortaya atmamız uygun olmaz.	
396	7 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 206.* ..... *415* Şirketler işlerinin halledildiğini Pellé'ye bildirdim. Kendisinden de kuponlar işinde iyi haber beklediğimi söyledim. Kuponlar yüzünden konferansa ara vermeğe veya müzakereleri sürüncemede bırakmaya razı olamayacağımızı belirttim. O da bu fikirde göründü. Kuponlar hakkında cevap bekliyoruz.	
397	7 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 207.* ..... *416* 82. maddeye eklenen fıkralarla imtiyaz sözleşmelerinin yürürlüğü kabul edilmemiş oluyor. Doklar ve limanlar şirketiyle ilgili sözleşmeler de geçerli, fakat eski imtiyaz geçersiz oluyor. Bunu kabul etmemize müsaadelerini rica ederim.	
398	7 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 209* *417*	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		Sigorta şirketleri temettü vergilerinin hükümetçe istenmesi sağlanmıştır. Bu konuda müttefikler resmen beyanatta bulunacak ve bu beyanat tarafımızdan senet sayılacaktır.	
399	8 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 208.. .....417* 1. Rumbold, boşaltma (tahliye) konusunda bize uygun talimat almış. 2. Sırp ve Romen temsilcilerle görüştüm. Kuponlar yüzünden kendilerinin de tehlikeye düşebileceklerini anlattım. Cevat Bey'e bu konuda talimat verilmesi. 3. Şirketlerle yaptığımız anlaşmayı her tarafa yayıyorum. (Bkz. No. 400)	
400	8 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 225.....418* İlgi : No. 399 Cevat Bey'e talimat verildi. Şirketlerle görüşmeler çabuklaştırılıyor.	
401	8 Haziran	*İsmet Paşa'dan Venizelos'a mektup.....418* İlgi : No. 371 Karaağaç'tan her şeyin, hatta evlerin kapı ve pencerelerin bile Yunanistan'a taşındığını, taşınamayan eşyaların da yokedildiğini haber aldım. Bu hareketlerin önlenmesi ve götürülen eşyanın geri verilmesi için müdahalenizi rica ederim. (Bkz. No. 402)	
402	8 Haziran	*Venizelos'tan İsmet Paşa'ya mektup No. 1643.....418* İlgi : No. 401 Mektubunuzu Atina'ya telledim. Karaağaç halkının eşyaları yoketmesi onların aleyhinedir. Alıp götürüldüğünü söylenen eşyalar konusuna gelince, Yunan halkı kendi mallarını istediği gibi kullanabilir ve başka yere taşıyabilir.	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
403	8 Haziran	*Paris Mümessilliğinden Dışişleri Bakanlığına tel. No. 1780.*	419
		Bompard, Lozan Konferansı hakkında Senato'ya bilgi vermiş ve şirketler konusunda anlaşma olmazsa hakeme gidilebileceğinden ve borçların frankla ödenmesini istediğimizden sözetmiştir. Basın, Fransa ısrar ederse Türklerin boyun eğeceğini yazıyor.	
404	9 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 226. Çok acele.*	420
		İlgi: No. 394	
		Konferansa ara vermeye razı olmayacağız. Yeni talimata gerek yoktur.	
405	9 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 227*	420
		Türkiye'deki Yunan esirleri yaklaşık 361 subay ve 4897 erden ibarettir. (Bkz. No. 450)	
406	9 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 228.*	420
		Bükreş temsilcimizin bildirdiğine göre, Yunanistan Küçük İtilaf'a girmek istiyormuş. Ama girse bile Küçük İtilaf Türkiye aleyhinde bir yükümlülük almayacakmış.	
407	9 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 214*	421
		Toplantı olmadı. Amerikalı kuponlar konusunda bir beyanname önerdi. Reddettik. Pelle ve Papa'nın vekili Türkiye'deki katolik okullarına Türk öğretmenler atanmasına itiraz ettiler.	
408	9 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 215*	421
		İzmir'deki Fransız bankasının kasalarının açıldığı ileri sürülüyor. Bilgi ve talimat verilmesi. (Bkz. No. 413)	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
409	10 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 229*	422
		M. Beti gelince kabul edilecek.	
410	10 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 230..*	422
		Hasan Beyin Paris'teki görüşmeleri hakkında bilgi verilmesi.	
411	10 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 231*	422
		Rus delegesine yapılan suikaste tepki olarak, Moskova hükümetinin askeri tedbirlere başvurması ihtimalinden sözediliyor.	
412	10 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 232.*	423
		Doğu Demiryolları Şirketiyle anlaşmaya varıldı.	
413	10 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 233.*	423
		İlgi: No. 408	
		1. İzmir'de Fransız bankalarında açılması istenen kasalar bazı tüccarlarımıza aittir. Bankaya ait kasalara müdahale edilmiyor.	
		2. İstanbul'daki Atina bankasının haklı kapatılma sebepleri vardır. Buna Fransa Komiserliğinin karışmasını reddettik. Hak sahipleri bankanın iflasını isteyebilirler. Banka, yasal yolla tekrar açılabilir.	
414	10 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 234.*	424
		Çok acele	
		(Bulgaristan'da) İstanbuliyski kabinesinin devrilmesi ve tutuklananlar arasında Makedonyalı'ların bulunması Avrupa'da nasıl karşılandı? (Bkz. No. 423)	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
415	11 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No.235.*	424
		(Fevzi Paşa'dan Yarbay Tevfik Bey'e) İngiliz talimname ve nizamnameleri satın alıp göndermenizi rica ederim.	
416	11 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 236..*	425
		İlgi: No. 358 Almanya'daki torpillerin satılmasını Berlin'e bildirilmesi.	
417	11 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 216 Acele.*	425
		İlgi: No.372 Hasan Bey Paris'te kupon sahipleriyle görüştü. Ortak bir beyanname vermişler. Muharrem Kararnamesiyle borç anlaşmalarının yürürlükte olduğundan sözediliyor.	
418	11 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 217 Acele*	426
		Mütefik delegeleriyle kuponlar işini görüştüm. İngiliz, borç anlaşmalarının değiştirilmesine imkan görmediğini, barış antlaşmasından sonra Türkiye ile alacaklılar arasında görüşmeler yapılabileceğini söylüyor. Fransız da aynı görüşte. Yani Muharrem Kararnamesini teyid etmemizi istiyorlar. Frank'tan başka bir şeyle ödeyemiyeceğimizi bildirdik....	
419	11 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 219*	427
		İlgi: No. 415 İlgi'deki telgrafın tekrarını rica.	
420	11 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 218..*	427
		1. Kuponları kağıt frank'la ödeyebileceğimizi bildirdik ve bunun kabulünü istedik.	
		2. Kabul etmeyeceklerini söylediler.	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		3. Hükümetin kararını bekliyoruz. (Bkz. No.432)	
		4. Yarın imtiyazlar görüşülecek. Bu konuda Antlaşmaya bazı genel prensipler koydurmak istiyorlar.	
421	11 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den Paris Mümessilliğine tel.*	428
		1. Borç faizlerini ancak frank ile ödeyebileceğimizi ve başka türlü bir ödemeyi mümkün görmediğimizi Anadolu Ajansı aracılığıyla açıkladık.	
		2. Bu açıklamanın ajanslar ve basın aracılığıyla yayınlatılmasını rica ederim.	
422	11 Haziran	*İngiliz Delegesi Sir Horace Rumbold'dan İsmet Paşa'ya mektup*	429
		İlgi : No. 401 ve 402	
		Karaağaç'ta eşyaların Yunanistan'a taşındığı veya yok edildiği yolundaki mektubunuzun örneğini Venizelos'a ilettim.	
423	12 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 220.*	429
		İlgi: No. 414	
		"Temps" gazetesi, yeni (Bulgar) hükümetinin Türklerle bir macera arayabileceğinden sözetti. Buradaki çevreler halen bir bekleyiş içindedirler.	
424	12 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 237*	430
		Bir Amerikan şirketi Ereğli'de elektrik santralı kurup İstanbul'a elektrik vermeyi teklif etmişti. Bu konuda bir gelişme olmadı. İtalyanlar başvururlarsa şartları görüşülebilir.	
425	12 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 238.*	430
		Bükreş temsilcimiz Cevad Bey, Sırbistan Kralı ile görüşmüş. Kral, kuponlar yüzünden	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		barışın tehlikeye girmesinin cinayet olacağını söylemiş. Türkiye ile sorunlarını çözerse Yunanistan'ın Küçük İhtilaf'a alınabileceğini bildirmiş.	
426	12 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 239.*	*431*
		Kuponların altınla ödenmesi imkansızdır. Altın istemek haksızlıktır. Fransa bile borçlarını kağıt frank ile ödemektedir. Frankla ödeme, yapabileceğimiz azami fedakarlıktır. Maliye Bakanlığının bu yoldaki açıklamasının basında yayınlatılması mercudur.	
427	12 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 241.*	*432*
		Fenerler avansı paylaşılan borçlara dahil midir? (Bkz. No. 446)	
428	12 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 242*	*432*
		Albay Mougin'den alınan bir mektupta kendisinin resmi sıfatla Yüksek Komiser Delegesi olarak Türk Hükümeti nezdinde görevlendirilmiş olduğu bildirilmektedir.	
429	12 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 243.*	*433*
		Bükreş temsilcimiz, Bulgaristan'daki Hükümet darbesinin Sırbistan'da derin etki yapmış olduğunu bildiriyor. Bulgar hükümeti dış politika konusunda güvence vermiş.	
430	12 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 244.*	*433*
		Bükreş temsilcimiz, kuponlar konusunda girişim yaptığını bildiriyor. Romanya ve Sırbistan'ın Müttefikler aleyhinde bir tutum takınamayacaklarını belirtiyor.	
431	12 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 245*	*434*

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		İlgi : No. 341	
		İstanbul'da tutuklu Rumlar hakkındaki şikayet bir yanlışlıktan kaynaklanmış olabilir. Kumandanlıktan cevap beklenmektedir. (Bkz. No. 565)	
432	12 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 246.*	*434*
		İlgi : No. 420	
		Kuponlar işi Gazi'nin Başkanlığında görüşüldü. Faizlerin frankla ödeneceği tespit edilmeden, Muharrem Kararnamesi ve sözleşmeler hakkında beyanname verilemez. Bu işin bizim görüşümüze göre sonuçlandırılması gerek. İmtiyazlar ve şirketler konusunda müzakereden kaçınmanızı rica ederim.	
433	13 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 227 (247).*	*435*
		İlgi : No. 399	
		Doklar şirketi adına gelen heyet, imtiyazların şartlarını kabul ettirmek istemiştir. Kendilerine eski imtiyazın feshedilmiş olduğu, fakat yeni tekliflerde bulunurlarsa incelenebileceği bildirilmiştir.	
434	13 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 221*	*436*
		Baş delegelerle özel olarak imtiyazlar konusunu görüştük. Bu işin Ankara'da şirketlerle müzakere edildiğini söyledik. Şirketler temsilcilerinin önemli bir bölümünün Ankara'da anlaşmaya varamadıklarını, bu durumda antlaşmaya bazı maddeler koymak gerektiğini, yoksa antlaşmayı imzalamayacaklarını söylediler. Antlaşmaya imtiyazlar konusunda bazı prensipler koymak istiyorlar. Bunu kabul edemeyeceğimizi belirttik. İşleri sonuçlandırılmış olan şirketler hangileridir?	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
435	13 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 222*	*438*
		Venizelos, 1918'den önce İstanbul'da oturan Rumların malları hakkında alınan tedbirlerin anlaşmaya aykırı olduğunu ileri sürdü ve bunların kaldırılmasını istedi. Bu başvuruyu reddetmek, Batı Trakya müslümanları hakkındaki girişimlerimize ters düşebilir. Verilecek cevabın bildirilmesini rica... (Bkz. No. 480, 491)	
436	13/14 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 223-224 Acele.*	*439*
		İlgi : No. 432	
		1. Kuponlar hakkında Pellé'ye resmi bildirimde bulundum. Meselenin ciddiyeti ve ağırlığı konuşuldu. Pellé, şimdilik kimseye bir şey söylenmemesini rica etti ve yarın sabaha kadar vakit istedi. Bir söylentiye göre bize bir teklif yapılacak.	
		2. Ödence akçesi olarak Frankın belli bir kurunu tespit için teklif almadık.	
		3. Düşünülen beyannamenin anlaşmaya bağlı olduğu yolunda bir şart teklif ettim. Pellé, kabul etmedi. (Bkz. No. 438)	
437	14 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 249.*	*440*
		Cevad Beyin bildirdiğine göre :	
		Bulgar darbesinden Romen hükümeti memnun, Sırp hükümeti ise kaygılıdır. Bulgar elçisi ise durumun yatışacağını söylüyormuş.	
438	14 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel.*	*441*
		İlgi : No. 436	
		Frankın kurunu şimdiden tespit doğru değildir. Beyannamenin sonuna eklenecek kayıt uygundur.	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
439	14 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 251*	442
		Yunanlılar şimdiye kadar 325 subay, 6 doktor ve eczacı, 9790 er ve 4758 sivil rehine iade etmişlerdir. Biz Yunanlılara 325 subay, 30 papaz ve doktor, 10143 er, 543 sivil rehine iade ettik. Bize yeni listeler verildi. İnceletiyoruz. Yunan tâbiyetinde olanlar varsa derhal teslim edilecek. Yunanistan henüz bütün esirlerimizi iade etmemiştir. Yapılan araştırmaya göre, Yunanistan'da halâ 900-1000 kadar esirimiz vardır. Bizim elimizde kalan Yunan esirleri ise barış antlaşması yapılamadan geri verilemezler.	
440	14 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 252 Acele*	443
		Şirketler ve imtiyazlar işleri Türkiye'de ilgililerle çözüme bağlanıyor. Elektrik şirketiyle de anlaşmaya varıldı. Antlaşmaya bu konuda prensipler konmasını kabul edemeyiz. Kuponlar ve tahliye sorunları halledildikten sonra askıda kalan bazı şirketler ve imtiyazlar işleri de çözüme bağlanır. Birkaç şirketin gayri meşru isteklerinin anlaşmaya konmasına razı olamayız.	
441	14 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 253 Aceledir.*	444
		İlgi : No. 434	
		1. Reji şirketi, İstanbul Telefon Şirketi ve İzmir-Kasaba Demiryolu Şirketi hükümetimizle anlaşmaya varmışlar ve memnun kalmışlardır. Müttefiklerin bu konuda söyledikleri asılsızdır.	
		1. Borasit Madeni sorunu da çözüme bağlanmıştır.	
442	14 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 225, 226, 227*	445

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		1. Müttefik uzmanlar, imtiyazlarla ilgili protokolün kesin şeklini uzmanlarımıza bildirdiler. Protokol metni aynen sunulmaktadır.	
		2. Bu protokol başdelegelerin kesin teklifleri olarak yakında bize sunulabilir. Ne yapacağımızın lütfen bildirilmesini istirham ederim.	
443	14 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 229.*	*447*
		1. Müttefikler, kuponlar konusunda beyanname öneriyorlar. Beyanname metni aynen sunulmaktadır.	
		2. Pellé, frankla ödemenin ve beyannameden vazgeçmenin Fransa için kabul edilemeyeceğini bildirdi. Rumbold, barış sorunu birkaç noktada düğümlenmiştir. Bu böyle devam edemez diyor. Başka konularda anlaşma olursa tahliye konusunda zorluk çıkmayacağını söylüyor. O da frankla ödemeyi ve beyannameden vazgeçmeyi kabul etmiyor. Ben, her ikisine kabul edemeyeceğimizi bildirdim. Durum çok gergindir. Hükümetin kararının derhal bildirilmesini istirham ederim.	
		3. Sorun çözümlenineeye kadar Borçlar İdaresinin toplayacağı gelirlerin Türk hükümetine teslim edilmeyeceği de bildirildi.	
444	15 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 254, 255, 256*	*448*
		İlgi: No. 443	
		Gazi ile birlikte görüşüldü.	
		1. Müttefiklerin teklif ettikleri beyanname metni ile izah ve tefsirde çelişki görülmüştür. İzah ve tefsirden, Düyûnu Umumiye gelirlerinin bir bölümünü almaya hakkımız olduğu anlaşılıyor. Bu durumda anlaşmazlık giderilmiş oluyor.	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		2. Hükûmetin kararı : Yukardaki izah ve tefsir eklenirse beyanname kabul edilebilir. 3. Düyûnu Umumiyenin işe başlamasının mali yıl sonuna ertelenmesi gereklidir.	
445	15 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel.*	*449*
		İlgi : No. 441 Hükûmetimizle şirketler arasındaki görüşmeler Müttefikler arasında da olumlu kanaat yaratıyor.	
446	15 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 232.*	*450*
		İlgi : No. 427 Fenerler şirketi gibi imtiyazlı şirketlerle ilgili bir madde konferansın birinci döneminde kabul edilmişti. Bu madde şimdi de kabul edilmişti. Üç adet fenerler avansı borç taksitine dahildir.	
447	15 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 223, 234*	*451*
		1. Venizelos, ön barış yapılmasını önermiştir. Müttefikler kabul etmemiş. 2. Bulgar, Trakya'dan tranzit geçişle ilgili hükümleri imza edeceğini bildirdi. Dedeağaç'tan denize çıkış konusunda görüşümüzü sordu. 3. Sırp temsilcisi, Dışişleri Bakanlarının son konuşmasını getirdi. Bizim için olumlu cümleleri var.	
448	16 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 257*	*452*
		İlgi : No. 443 ve 447 Anlaşılamayan iki telgrafınızın tekrarı mercudur.	
449	17 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 258*	*452*
		İlgi : No. 260	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		Milli Müdâfaa Vekaletinden bildirildiğine göre, cephane taşımadan dolayı Hüsnü Bey ve Sava'ya olan 20 bin lira borç için adı geçenler başvurmamıştır.	
450	17 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 259*	*453*
		İlgi : No. 405	
		Miktarı bildirilen Yunan esirlerinden başka 9495 yerli Rum da vardır.	
451	17 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 260*	*453*
		Yunanistan'ın müslüman köylerin emlakini Yunan göçmenlerine dağıtmak için bir kanun çıkardığı bildiriliyor. Gerekli girişimin yapılması mercudur.	
452	17 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 261-262*	*455*
		Bazı şirketler zarar ziyan talep etmektedirler. Müttefiklere terkettiğimiz 12 milyon liradan bu zararların da karşılanabileceği görüşündeyiz. (Bkz. No. 464)	
453	17 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 235 Acele*	*456*
		Kuponlarla ilgili beyanname hazırlanıyor. Duyunu Umumiyenin toplayacağı gelirlerin bir bölümünü Türk hükümetinin alacağını beyannameye koydurmaya çalışıyoruz. Duyunu Umumiyenin işe başlamasını Mart'a kadar ertelemek imkansız.	
454	17 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 236.*	*456*
		Ziya Hüsnü'nün verdiği projenin arkasında bir İsviçre şirketi vardır. Görüşmeye hazırdırlar ve cevabınızı bekliyorlar. (Bkz. No. 466)	
455	18 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 263*	*457*
		İngilizler Revandiz'i işgal etmişlerdir. Boşaltmaları için girişimlerde bulunmanız müsterhamdır. (Bkz. No. 500)	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
456	18 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 264*	457
		Fevzi Paşa'nın bildirdiğine göre, Faysal Musul'a gelmiş. Nusaybin'in güneyindeki Fransızlarla aşiretler arasında gerginlik başgöstermiştir.	
457	19 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 265*	458
		(Taksim) Emlak şirketiyle anlaşmaya varıldı.	
458	19 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 266*	458
		İlgi: No. 450	
		Kızılhaç delegelerine Ankara'ya gelme izni verildi.	
459	19 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 267*	458
		Yunanlılarla gemi değişiminde Yunan tarafının fazlaca para ödemesi gerekecektir. Çünkü iade edecekleri gemi ve malların değeri azdır. (Bkz. No. 473)	
460	19 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 268. Gizli ve Zata mahsusdur.*	459
		Trakya'dan Anadolu'ya 18 top götüren "Ümmid" vapuru İngilizler tarafından tutuklandı ve toplar boşaltıldı. Olayın, görüşümüze göre savunulması isteniyor. Bilgilerine.	
461	19 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 269*	460
		Düyûnu Umumiyenin hükümete devredilecek gelirleri miktarı franka denk olmalı. Marttan önce gelirleri Düyûnu Umumiyeye devretmeye imkan yoktur.	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
462	19 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 241*	460
		İsviçre grubunun teklifleri hakkında hükümetin görüşü nedir?	
463	19 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 242*	460
		İlgi: No. 439	
		Venizelos'la esirler işini konuştum. Bütün esirlerimizin iade edildiğini söylüyor. (Bkz. No. 572)	
464	19 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 243*	461
		İlgi: No. 452	
		Şirketlerin savaş zararlarını tazmin etmemizi yine istiyorlar. Türk tabiiyetindeki bu şirketleri, öteki Türk şirketler gibi saymak gerekir. (Bkz. No. 574)	
465	19 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 244*	462
		Kuponlar konusunda özel temaslarda bir anlaşma sağlanamıyor.	
466	20 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 270*	462
		İlgi: No. 454	
		Bir İsviçre şirketi adına verilen teklifi görüşmeye hazırız. Yetkili vekillerini Ankara'ya gönderebilirler.	
467	20 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 271*	462
		Karaağaç'ın Yunanlılar tarafından tahribini önlemek için girişimde bulunmanız mercudur. (Bkz. No. 489, 543)	
468	20 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 272*	463
		Vatandaşlarımızın takas ve mahsup edilecek zarar ve ziyanlarına savaşyıllarının zarar ve ziyanları da dahil midir? (Bkz. No.481)	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
469	20 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 245*	463
		İlgi: No. 458 ve 460 İlgi'deki telgraflardan biri alınamadı, diğeri de açılamadı. (Bkz. No. 470)	
470	20 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 273*	464
		İlgi: No. 469 Telgrafları yolda karıştırıyorlar. Açılamayan telgraf tekrarlandı.	
471	20 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 246.* 1.Reji ile yapılan anlaşmada hesaplar nasıl tasfiye edildi? 2.Türk kıyılarında kabotaj yapmakta olan yabancı şirketlerden hangilerinin bir süre kalmasına izin verilecek? (Bkz. No. 474)	
472	20 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 247*	464
		Kuponlar yüzünden Fransız basını bize karşı bir kampanya başlattı. İngiliz basınında da aleyhimizde sert yazılar çıkıyor. Suriye sınırı konusunda da Fransız kamuoyu kışkırtılıyor. Suriye sınırı kozunu Fransa'nın elinden almak gerek. Hükümetin kararı nedir?	
473	20 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 248.*	465
		İlgi: No. 459 Savaş ganimetleri konusunda Yunanlılarla kararlaştırılan formül yalnız gemilerin karşılıklı olarak geri verilmesini öngörüyor. Yunanlıların elinde bizim 37 teknemiz var. Yunanistan'ın elindeki teknelerimiz konusunda açık bilgi verilmesi.	
474	21 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 276.*	465

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		İlgi: No. 471 1. Reji ile yapılan anlaşmada Düyunu Umumiye ile ilgili meselelerde değişiklik yapılmadı. 2. Kabotaj konusunda yalnız İngiliz, Fransız ve İtalyan kumpanyalarına belli bir süre gözyumulabilir.	
475	21 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No.277*	*466*
		İlgi: No. 465 ve 472 Kuponlar işi Gazi ile birlikte görüşüldü. Durum şüphesiz ciddidir. Kararımız kesindir. Barışın tek engeli kuponlar işi halledilmedikçe öteki konularda konuşmayınız.	
476	21 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 278*	*467*
		İlgi: No. 473 Bizim Yunan'a iade edeceğimiz 21 tekne, değer ve tonaj bakımından Yunanlıların bize geri verecekleri 37 tekneden daha önemlidir.	
477	21 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 279*	*467*
		Bağımsızlığını teyid için yüzbinlerce evladının kanlarını dökmüş olan Türk Milletini harbci gibi göstermek ve Fransa kamuoyunu Türk Milleti aleyhine kışkırtmak yanlıştır. Basının ve kamuoyunun doğru aydınlatılması gerekir. Suriye sınırında hiçbir yığınak yapmıyoruz. Oysa Fransızlar Kırıkhan dolayında askeri yığınak yapmışlardır. Bunu protesto etmek gerekir.	
478	21 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 280.*	*468*
		1. İzmir bankalarındaki kasalar hakkında evvelce cevap verilmişti.	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		2. Sigorta şirketlerinden alacaklı olanların da mahkemeye başvurabilecekleri bildirilmişti. Fransa hükümetinin bunu ters göstermesi garip karşılanmıştı. Fransız notasına bu yolda cevap verilmesi.	
479	21 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 249.*	470
		Kuryelere verilen elbise bedeli ile yevmiyeler konusunda aydınlatılmamızı rica ederim. (Bkz. No. 495)	
480	21 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 250.*	471
		İlgi : No. 435	
		Mübadele dışında tutulan İstanbul Rumlarına emlak-i metruke konusunun uygulanmaması için Venizelos tekrar başvurdu. Cevabın çabuklaştırılmasını rica.	
481	21 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 251*	471
		İlgi: No. 460	
		Takas ve mahsub edilen vatandaş zarar ve ziyanlarına Mütareke döneminin haciz bedelleri de dahildir. Ama bunun sınırlamaları vardır.	
482	22 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 274.*	472
		İstanbul depolarındaki silah ve cephanemiz İngilizler tarafından taşınmaktadır. Silah ve cephanemizin yerlerinde bırakılmaları için girişimde bulunmanızı rica ederim.	
483	22 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 275.*	473
		Gazi Paşa aleyhine hareket eden komite üyeleri henüz Ankara'ya gelmemişlerdir. Yakalanabilmeleri için kimliklerinin araştırılıp bildirilmesini rica ederim.	
484	22 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 253.*	473
		Müttefik başdelegelerinden aldığım ortak bir notada, 15 Nisan 1923 tarihli yeni emvali	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		metruke kanunumuzun mülkiyet hakkına aykırı olduğu ve bundan kendi vatandaşlarının da zarar görecekleri söyleniyor ve kanunun uygulanması protesto ediliyor. Kanunun uygulanmasını kabul edemeyecekleri bildiriliyor. (Bkz. No. 509)	
485	22 Haziran	*İsmet Paşa'dan İstanbul'da Adnan Bey aracılığıyla Başbakanlığa yazı. No. 64.*	475
		1. İsviçreli bir subay, Türkiye'de açılacak havacılık okulunda öğretmenlik yapmak istiyor.	
		2. Lozan Havacılık Okulu müdürü de Türkiye'de havacılık okulu açmak için başvurmuştu. Verilecek cevabın bildirilmesini rica ederim.	
486	23 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 254*	476
		1. Ekonomik komitede bazı ufak konular görüşüldü.	
		2. Kuponlar sorunu halledilmeden hiçbir esaslı sorunu halletmeyeceğimiz yolunda girişimde bulundum.	
		3. Suriye sınırındaki yığmak konusundaki görüşümüzü anlattım.	
		4. İstanbul'dan alınıp götürülen silah ve malzeme konusunda girişimde bulundum.	
		5. "Tanin" gazetesi, Fransız ve Düyunu Umumiye görüşlerini savunuyor.	
		6. Kuponlar yüzünden heyetimizin eli kolu bağlanmış gibidir. Önce bu durumdan azad edilmemizi istirham ederim.	
487	23 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 255.*	477
		Fransızlar, rehin tutulan "Progresse" vapurunu teslim etmek için girişimde bulundular.	
488	23 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 256.*	478
		İsviçre, Türkiye ile ekonomik ve ticari anlaşma yapmak ve Türkiye'de elçilik açmak	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		isteyebilir. Tutumumuz ne olacaktır? (Bkz. No. 494)	
489	23 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 257*	*478*
		İlgi: No. 467	
		Venizelos, Karaağaç'ın tahrip edildiğini yalanladı. (Bkz. No. 659)	
490	23 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 259, 260.*	*478*
		1. Müttefikler, bir gündem metni gönderdiler ve askıdaki çeşitli sorunları bizimle görüşmek istediklerini bildirdiler.	
		2. İngiliz, diğer sorunlar halledildikten sonra tahliye konusunda son sözü söyleyeceklerini bildirdi.	
		3. Pellé, kuponlar konusunda talimat beklediğini söyledi.	
		4. İngiliz, imtiyazlar konusunda, antlaşmaya bazı prensipler konması için ısrar etti ve diğerleri bu görüşe katıldılar. Kuponlar ve tahliye sorunları halledilemeden bu konuda bir görüş bildirmeye yetkimiz olmadığını belirttik.	
		5. Sanırım önce şirketler ve imtiyazlar sorunlarını halletmek istiyorlar.	
		6. Fransızlar, şirket ve imtiyaz işlerinde tatmin olmayan İngilizleri kuponlar konusunda kendilerine çektiklerini düşünüyor ve memnun görünüyorlar.	
		7. Müzakereler, dört beş saat sürmüş ve pek çetin safhalardan geçmiştir. Talimat bekliyorum. (Bkz. No. 497)	
491	24 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 283*	*481*
		İlgi: No. 435,480	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		Emvali metrukeyle ilgili 15 Nisan 1923 tarihli kanun İstanbul'un asıl yerlilerine uygulanamıyor. Kanun yalnız Türk vatandaşlarına uygulanıyor. Dolayısiyle Venizelos'un iddiası doğru değildir.	
492	24 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 284*	*482*
		Miletvekili seçimleri hükümetin lehine gelişmekte ve Müdafaa-i Hukuk adayları seçimleri kazanmaktadırlar. Bilgilerine sunulur.	
493	24 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 285*	*483*
		(Roma temsilcimiz) Celalettin Arif'in istifası kabul edilmiş, yerine Suad Bey (Davaz) atanmıştır.	
494	24 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 286*	*483*
		İlgi: No. 488	
		İsviçre hükümetinin anlaşma tekliflerini hükümete bildirmenizi rica ederim.	
495	24 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 287*	*483*
		İlgi : No. 479	
		(Kuryelere yevmiyeler) bundan sonra da verilir.	
496	24 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 289*	*484*
		Fevzi Paşa'nın bildirdiğine göre, Fransızlar, Suriye sınırında üç hatta yığınak yapmaktadırlar.	
497	24 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 290*	*485*
		İlgi : NO. 490	
		Kuponlar ve tahliye sorunları halledilmedikçe öteki sorunlar üzerinde mü-	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		zakere kabul edilmemesi hakkındaki kararımız kesindir. (Bkz. No. 506)	
498	24 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 291*	*484*
		Fevzi Paşa'nın bildirdiğine göre, sınırda bir Fransız subayı ile dört asker, kimliği bilinmeyen kişilerce öldürülmüştür. Ermeni ve Rumlar İskenderun taraflarından göç etmektedirler.	
499	24 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 261.*	*485*
		Üçüncü komitede Müttefik delegeleri İzmir'deki sigorta şirketleriyle ilgili bir beyanname okudular. Bu sorunun Konferansta sözkonusu edilmeyeceğini ve beyannameye hayret ettiğimi söyledim. Bu konuda bilgi istirham ederim.	
500	24 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 262.*	*486*
		İlgi : No. 455	
		(İngilizlerin Revandiz'i işgali üzerine) evvelce girişimde bulunulmuştu. Burada tekrar girişimde bulunmak doğru olmaz.	
501	24 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 263, 264 Acele*	*487*
		İlgi : No. 490	
		Edinilen bilgiye göre, kuponlar konusunda Poincaré inat ediyor. İmtiyazlar sorunu burada hallolunabilseydi, barışa engel olan kuponlar işi ve Poincaré'dir denebilecekti. Kuponlar ve imtiyazlar konusunda bize ültimatom biçiminde baskı yapabilirler. İmtiyazlar işini halledersek kuponlar konusunda Fransa yalnız bırakılmış olur. Talimatlarının bildirilmesi müsterhamdır. (bkz. No. 510)	
502	24 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 265*	*489*
		Esir mübadelesi için kurulan Kızılhaç Komisyonu, görevini bitirdiğini konferansa bildirmiştir.	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
503	25 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 293*	489
		Sakız-Çeşme kabloları imtiyazını almış olan şirket temsilcisi bizimle görüşmeler yaptıktan sonra memnun olarak Londra'ya döndü.	
504	25 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 294*	490
		Trakya'dan Anadolu'ya taşımakta olduğumuz toplara ve "Ümid" vapuruna İngilizler el koydular ve Mudanya mütarekesine aykırı davrandığımızı ileri sürdüler. Oysa anılan mütareke anlaşmasında bunu engelleyen hüküm yoktur. Tam tersine İngilizlerin hareketleri Mudanya Mütarekesine aykırıdır. Bunu protesto ediniz ve topların geri verilmesini isteyiniz.	
505	25 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 267*	491
		İlgi : No. 479 ve 495	
		Kurye teğmen Fethi Bey'in ödeneği hakkındaki cevapları anlaşılamadı. Doğru işlem ne ise onun bildirilmesini istirham ederim. "Her vesileyle imalı tecavüzlere artık tahammülüm kalmamıştır".	
506	25 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 269, 270.*	491
		İlgi : No. 497	
		Kuponlar işi halledilmeden imtiyazların halledilmesine girişilmeyecek ama kuponlar hallolduktan sonra tutumumuzun ne olacağını Hükümet sessiz geçiştiriyor. Delegasyonumuzun bütün hattı hareketi Ankara'dan yönetilmek isteniyor. Bize güvenilmezse bizim aracılığımızla barış yapmak imkansızdır. Beni böyle ağır bir sonuca alet etmek haksız, insafsız ve emsalsiz bir zulümdür. Aramızdaki sorunu halletmek için Ankara'ya gitmek elzemdir. Ancak yanlış anlaşılmayı hükümetin gidermesi gerekir. (Bkz. No. 510)	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
507	25 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 271*	*492*
		Barış projesinde Maliye Bakanlığının Düyûnu Umumiye idaresine bir mektup gönderilmesi öngörülüyor. Mektup geçmişi ve pürüzlerini temizlemeyi amaçlıyor. Proje metni. (Bkz. No. 515)	
508	26 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 295*	*493*
		Lozan'da istikraz için müzakereler yaptığımız yolunda basında yayınlar yapılıyor. Bu yayınların yalanlanması ve borç aradığımız fikrinin giderilmesini rica ederim. (Bkz. No. 518)	
509	26 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 296*	*493*
		İlgi: No. 484	
		Emval-i metruke kanunu, vatandaşlarımızın haklarını korumayı amaçlıyor. Kaçakların ve kayıpların hakları da güvence altına alınıyor. Bu kanun yabancılara uygulanmıyor.	
510	26 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 297, 298, 299, 300*	*494*
		İlgi: No. 501, 506	
		Gazi'nin huzurunda görüşüldü. Hükümetin tahliye ve kuponlar işini esas saydığı ve kuponlar sorunu halledilmedikçe diğer sorunlar üzerinde müzakerelere girişilmeyeceği bildirilmişti. Şirketler ve imtiyazlar konusunda da talimat verilmiş, sorulan hususlar cevapsız bırakılmıştı. Hükümet delegasyonumuzun faaliyetlerini sınırlamıyor. Kuponlar ve tahliye sorunları halledildikten sonra, bazı esaslara göre imtiyazlar görüşülebilir.	
511	26 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 268.*	*496*
		Haczedilmiş silah ve malzememiz tahliye maddelerinde ayrıca belirtilecektir.	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
512	26 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. 273*	496
		Rumbold'la görüştüm. Kuponlar işinin derhal hallini tekrar istedim. Kuponlar, tahliye ve imtiyazlar sorunlarını birlikte görüşüp görüşmeyeceğimizi sordu. Hükümetin görüşü nedir? (Bkz. No.514)	
513	27 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 303*	497
		İlgi: No. 517	
		Delegasyon üyelerinden yılda iki defa Avrupa'ya gidenlere elbise bedeli verilmiyor.	
514	27 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 304. Çok acele*	497
		İlgi: No. 512	
		Tahliye ve kuponlar işi çözüme bağlandıktan sonra, imtiyazlar görüşülebilir.	
515	27 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 305.*	498
		İlgi: No. 507	
		Düyunu Umumiye'ye verilecek metin kararlaştırıldı. Sunulmaktadır. (Bkz. No. 540)	
516	27 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 306*	498
		Avanslar konusunda Osmanlı Bankasıyla anlaşmaya varıldı. Bazı şirketlerle de anlaşma oldu.	
517	27 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 274.*	499
		İlgi: No. 513	
		Delegesyonumuz üyelerinden elbise parası almayanlar hakkındaki cevaplarının çabuklaştırılmasını rica.	
518	27 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 275*	499

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		İlgi: No. 509 (Lozan'da istikraz görüşmeleri yaptığımız yolunda) yayın yapan Türk gazetelerinin dikkati çekildi. Yabancı basında bu konuda yayın olmadı.	
519	28 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 307* ..... *499* İlgi: No. 220, 240 (Yabancı ordular için odun kesen müteahhitlerin alacakları) hakkında takibat devresi değiştirilmiyor.	
520	28 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 308.* ..... *500* İsviçre-Türk Dostluk Derneği Başkanının Ekonomik tekliflerini görüşmeye hazırız.	
521	28 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 309* ..... *501* Yunanistan'daki vakıflarla ilgili maddenin çıkarılmış olduğu yolunda bir haber yayınlandı. Bilgi verilmesi mercudur.	
522	28 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 310* ..... *501* İngiliz Eastern telgraf şirketi kablolarıyla İzmir'den çekilen telgraflardan dolayı şirketten alacağımız vardır. İngiliz ve Yunan delegeleri nezdinde gereken girişimlerin yapılmasını rica ederim.	
523	28 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 311* ..... *502* Romanya nezdinde girişimde bulunuldu. Girişim yabancı elçileri hayli etkiledi.	
524	28 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 276.* ..... *502* (Sultan Osman) zırhlısının son taksitiyle ilgili haber yanlıştır ve muhtemelen Düyunu Umumiye idaresinden çıkmıştır. Para, Türkiye Milli Bankasındadır. (Bkz. No. 531)	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
525	28 Haziran	*Paris Mümessilliğinden Dışişleri Bakanlığına tel. No. 1861*	503
		İngiliz Başbakan Lozan'daki gecikmenin borçlar işinden kaynaklandığını, ama bu zorluğun aşılacağını söylemiştir.	
526	29 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 312*	504
		Mr. Riket hakkında bilgi verilmesini rica ederim. (Bkz. No. 529)	
527	29 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 278.*	504
		Toplantı olmadı. Müttefik delegelere sorunların çözümünü beklediğimizi hatırlattım. Talimat beklediklerini söylediler.	
528	29 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 279.*	504
		Gazi Paşa'ya sunulur:	
		İtalyan delegesi Sivrihisaryan kardeşler hakkında bilgi bekliyor. (Bkz. No. 532)	
529	29 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 280.*	505
		Mr. Riket, her işe karışan, karanlık bir insandır.	
530	29 Haziran	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 281.*	505
		1. Bugün Müttefiklerle temas olmadı. Ortada söylentiler dolaşıyor.	
		2. Yeni Bulgar temsilcisi Karaağaç'ın Türklere verilmesine karşı çıktı.	
531	30 Haziran	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 313*	506
		İlgi: No. 524	
		"Sultan Osman" zırhlısının son taksitinin Türkiye milli Bankası tarafından iadesi şimdilik ertelenmiştir.	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
532	30 Haziran	*Gazi Mustafa Kemal'den İsmet Paşa'ya tel. No 314*	506
		Sivrihisaryan kardeşler bulunamamıştır.	
533	1 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 315*	507
		Çekoslovakya ile ilişkiler kurulması için görüşmelere başlanması uygun görüldü.	
534	1 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 282*	507
		İlgi: No. 522	
		"Eastern" şirketinden alacağımız konusunda konferansta bir girişime gerek yoktur.	
535	1 Temmuz	*Paris Mümessilliğinden Dışişleri Bakanlığına tel. No. 1868*	507
		Müttefiklerin muhtırasının gecikmesi yazışmalardan ve konferansın kesilmesi sorumluluğundan kaynaklanmıştır.	
536	2 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 316*	508
		İlgi: No. 499	
		İzmir yangınından zarar görenler, zararlarının sigortalara tazmin ettirilmesi için hükümete başvurdular. Kendilerine mahkemelere başvurmaları söylendi.	
537	2 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 317*	508
		Fenerler idaresiyle görüşüldü ve anlaşma hazırlandı. İmtiyaz sahiplerinin gelmesi bekleniyor.	
538	2 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 318.*	509
		İlgi: No. 375	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		Türkiye'de maden işletmek isteyen İsviçreliler ülkemize bir inceleme heyeti gönderebilirler.	
539	2 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 283*	509
		Askıdaki sorunların çözümü için hiçbir toplantı yapılmadı. Bugün davetçi devletlere bir nota verdim. Kuponlar işini biran önce halledilmesini istedim.	
540	3 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 285.*	510
		İlgi: No. 515	
		Sterlinle ödemeyi tanımayacağımızı müttefiklere kabul ettiremiyoruz. Bu konuda katı ve ısrarlıdırlar. (Bkz. No. 541)	
541	3 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 319*	510
		İlgi: No. 540	
		Kuponlar işi halledilmeden bu konuda bir taahhüdde bulunulmaması.	
542	3 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 320.*	511
		Barış yapıldıktan sonra kuzey Suriye'de tutuklu bulunanların affedilmesi için girişimde bulunulması uygun olacaktır.	
543	3 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 321*	511
		İlgi: No. 467, 489	
		Karaağaç belediyesine aid değirmen yıkılmaktadır. Yapılan girişimin yenilenmesini rica.	
544	3 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 323*	512
		İlgi: No. 548	
		Yeni pasaport nizamnamesinde Amerikalılara ayrımcılık yapılmayacaktır.	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
545	3 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 324.*	512
		Aydın demiryolu şirketiyle anlaşmaya varıldı.	
546	3 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 325*	512
		İlgi: No. 545 Bugüne kadar başvuran şirketlerle anlaşmaya varılmıştır. Fenerler şirketi temsilcisi Ankara'ya dönmektedir. Bilgi edinilmesi.	
547	3 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 284.*	513
		Türkiye'de iki yıl kabotaj yapacak üçer Fransız, İngiliz ve İtalyan şirketi gösterilmiştir. Diğer şirketler Türkiye'den çekileceklerdir. Kabulü gerekli görülüyor. (Bkz. No. 551)	
548	3 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 286.*	514
		1. Konferansa verdiğim nota basma da sızdı. Kuponların barışa tek engel gibi gösterilmesi İngilizlerle Fransızları telaşlandırdı. Çeşitli söylentiler dolaşıyor. 2. Amerikalı, yeni pasaport nizamnamemizin Amerikalılara karşı ayrımcılık gözettiğinden şikayet etti. (Bkz. No. 544)	
549	3 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 387.*	515
		Tahlisiye (kurtarma) idaresi hakkında bilgi verilmesini istirham ederim. (Bkz. No. 560)	
550	3 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 288*	515
		1. Mali ve iktisadi komiteler toplandı. Barışa başlıca engelin kuponlar olduğu bir daha gözlendi. 2. Düyûnu Umumiye'den ödenen paraların Frank üzerinden artan miktarını tanımamak olmayacak. Geçmişin bu pürüzünü temizlemek gerek.	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		3. Notamıza Müttefikler cevap verdiler. Onlar da cevaplarını basına sızdırdılar. Söylentiye göre, kuponlar sorunu halledilinceye kadar tahliyeyi geciktireceklermiş. (Bkz. No. 553)	
551	4 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den Başbakanlığa tel. No. 327*	*516*
		İlgi: No. 547	
		1. Anılan şirketlere ancak altı ay süreyle kabotaj hakkı tanınabilir.	
		2. Küçük şirketlerin römarkaj hakkı yalnız İstanbul limanında tanınabilir. Ama şimdilik bunu açıklamak olmaz.	
552	4 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 328*	*517*
		Lahey'de Devletler Hukuku Akademisinin açılışına Türkiye hükûmeti de davet edilmiştir. Delegasyondan bir kişinin törene gönderilmesini rica ederim.	
553	4 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 329.Zata mahsusdur*	*517*
		İlgi: No. 550	
		Kuponlar sorunu halledilinceye kadar İstanbul ve çevresinin işgal altında tutulmasını kabul edemeyeceğimiz şimdiden Müttefiklere hatırlatılabilir. (Bkz. No. 567)	
554	4 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 330*	*518*
		Kont Ostrorog'a, Tersaneler şirketi görüşmelerini Ankara'da sürüncemede bırakması söylenmiş.	
555	4 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 332*	*518*
		Ziraat Bankasına uzman bulmak için Zekâi Bey'in Viyana ve Budapeşte'ye gitmesine gerek görülmemiştir.	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
556	4 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 339.*	*518*
		Aydın demiryolu şirketi temsilcisi Mr. Parker hükümetimizle anlaştıktan sonra Rumbold'a ve "Times" gazetesine olumlu birer telgraf çekmiştir.	
557	4 Temmuz	*Hariciye Vekaleti Vekili H. Rauf Bey'den Lozan'da Türk Heyeti Başkanlığına Yazı. No.6235/15345*	*519*
		Seyrisefain Müdürlüğünce hazırlanan ve örneği ilişikte sunulan defterde yer almayan "Karadeniz" vapuru hakkında da gerekli girişimde bulunulmasını takdirlerine.	
558	4 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 290.*	*520*
		Osmanlı Bankasıyla Maliye arasında anlaşma olduğunu bildirmiştim. Bu konuda bilgi verilmesi. (Bkz. No. 561)	
559	4 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 291*	*520*
		İzmir yangınından zarar görenlerin sigorta şirketlerinden alacakları için Türk mahkemelerine başvuracakları yerde bu konuda karma hakem mahkemesine başvurulması telkin olunmaktadır. Hükümetin görüşü nedir? (Bkz. No. 562)	
560	5 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 333.*	*521*
		İlgi : No. 549	
		Tahlisiye (kurtarma) idaresi de teslim alınmıştır.	
561	5 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 334*	*521*
		İlgi : No. 558	
562	5 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 335*	*522*
		İlgi : No. 559	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		Sigorta şirketlerinden alacaklar için Lahey Hakem Mahkemesine başvurulması uygun görülmüştür.	
563	5 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 336*	522
		İlgi : No. 550	
		Düyünu Umumiyenin Frank'tan fazla ödemelerini kuponlar işinin hallinden sonraya erteliyoruz.	
564	5 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 337*	523
		İstanbul'da işgalin devam etmesi için başvuran kimse olmadığı anlaşılmıştır.	
565	5 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 338*	523
		İstanbul'daki tutuklular arasında Yunan vatandaşı yoktur. (Bkz. No. 431)	
566	5 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 339*	524
		İtalyanlar Ereğli'de kömür işletmesi ve elektrik santrali kurmak için başvururlarsa başvuruları incelenecektir.	
567	5 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 292.*	524
		İlgi : No. 553	
		Kuponlar işi halledilinceye kadar işgalin sürdürülmesini kabul edemeyeceğimizi evvelce bildirmiştim.	
568	5 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 293*	524
		1. İngiliz gazeteleri müttefikler arasındaki anlaşmazlığın artık gizlenemeyeceğini yazıyorlar Fransa, kuponlar işinin halline kadar İstanbul'daki işgalin devam etmesini istemiş. İngiltere buna razı olmamış.	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		2. Bir İngiliz gazetesi "Tanin"e dayanarak bazı tacirlerin İstanbul'da işgalin devam etmesi için başvuruda bulunduklarını yazıyor.	
569	5 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 294.*	525
		İlgi : No. 552	
		Heyetimizden Lahey'e bir kimse göndermeye imkan yoktur.	
570	5/6 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 295.*	525
		Delegasyondan ilk kafile 9 kişinin Türkiye'ye dönmesi uygun görülmüştür. Hikmet Bey' de izinli olarak ayrılmıştır.	
571	6 Temmuz	*Paris Mümessilliğinden Hariciye Vekaletine tel. No. 1901*	526
		Matin gazetesi, İngiltere ve Fransa'nın görüş ayrılıkları yüzünden Lozan Konferansının uzadığını yazıyor.	
572	7 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 340*	526
		İlgi: No. 463	
		Yunanistan'dan 15741 esir teslim alındı. Yunanistan'da kalan 5081 kadar esirimizin durumunu incelemek üzere oraya bir heyet göndermek istiyoruz. (Bkz. No. 635)	
573	7 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 341*	527
		Genelkurmay, Irak sorununun halli için öngörülen 9 aylık süre içinde hiçbir askeri tedbir alınmaması yolundaki kararda, Revandız'm boşaltılmasının kaydedilmesi gerektiği görüşündedir.	
574	7 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No.342*	527
		İlgi: No. 464	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		İlgi telgrafları Vekaletlere bildirilmiştir. İçişleri vekaleti şirketlerle ilgili tamamlayıcı ve açıklayıcı bilgi istemektedir. (Bkz. No. 624)	
575	7 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 296.*	528
		Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya:	
		Emirnamenizi her gün dikkatle okuyorum. Gazetelerde görülen aleyhimizdeki yayınların sebebi, gayretsizliğimiz ve başarısızlığımız değildir. Elimizden gelen gayreti gösteriyoruz. Bundan fazlası ültimatom vermek olur. Bu kadar büyük karar kolay verilmez. Birgün sözlü olarak hesap verebilirsek hak kazanacağımızı ümid ediyorum. Görevimizi yapacağız. Ordumuza tekrar yol vermek gerekirse içimizde ukde kalmayacaktır.	
576	7 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 297*	529
		1. Paris'te Müttefikler görüşmüşler. Kuponlar işi halledilinceye kadar işgali devam ettirme hakkındaki Fransız teklifi reddedilmiş. Heyetimizin bir bölümünün dönüşü dikkati çekti.	
		2. Yunanlılarla bütün sorunlarımızı hallettik. Aramızda bir sorun kalmadığını ortak bir mektupla konferansa bildirdik. Venizelos, bizimle ayrı bir barış yapmaktan korktuğunu ima etti. Bu konuda hükümetin görüşü nedir? (Bkz. No.581)	
		3. Askıdaki sorunlar müzakere edilirken imtiyazlar da görüşülecektir. İmtiyazlar ve şirketler hakkında derhal bilgi verilmesi müsterhamdır.	
		4. Tahliye işi görüşülürken muhafaza alınmış gemilerimizin adlarını bilmek istiyorum. (Bkz. No. 579)	
577	7 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 299. Aceledir*	531
		1. Kuponlar hakkında iki türlü teklifte bulundular. Birinci şıkkı reddettik.	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		2. İkinci şıkta bizden beyanname isteklerinden vazgeçiyorlar, buna bazı şartlar koşuyorlardı. Biz beyanname verilmemesini kabul ettik, fakat borçlarımızı altın ve sterlin ile ödeyemiyeceğimizi de belirttik.	
		3. Kabotaj için altı ayı kabul etmiyor, iki yıl diye ısrar ediyorlar. Son kararınız nedir?	
578	7 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 302*	533
		Osmanlı Bankasının imtiyaz süresinin iki yıl uzatılmasını rica ediyorlar. Cevabımız ne olacak? (Bkz. No.582)	
579	8 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 343*	533
		İlgi: No. 576	
		Müttefikler tarafından İstanbul'da enterne edilmiş savaş gemilerimizin adları sunuldu.	
580	8 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 344*	534
		İlgi: No. 585, 587	
		1. Durum Gazi'nin huzurunda görüşüldü. Kupon ve tahliye (boşaltma) sorunlarının aldığı son şekle göre barışın yapılabileceği kanaati doğdu.	
		2. Muharrem kararnamesi konusunda ifadelerimizin zapta geçirilmesiyle yetinilebilir.	
		3. Tahliye şartları kabul edilebilir. Ama el konulan silah ve cephanemizin geri verilmesini istiyoruz. (Bkz. No. 589)	
		4. Kabotaj konusunda altı aylık süre için ısrar ediniz.	
		5. Doklar ve Samsun-Sivas hattı için yeni imtiyazlar verilebilir veya masrafları tazmin edilebilir. Eastern kablo şirketinin imtiyazı 1920'de sona ermişti.	
		6. Asıl sorun halledilmiş olduğuna göre diğer sorunları imkan ölçüsünde hal-	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		letmenizi ve başarmanızı diliyoruz.(Bkz. No. 583)	
581	8 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 345*	*536*
		İlgi: No. 576 Yunanistan ile ayrı anlaşma caizdir.	
582	8 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 346*	*536*
		İlgi: No. 578 Osmanlı Bankasının imtiyazını azaltmak mümkün değildir.	
583	8 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 347*	*536*
		İlgi: No. 580 "Turkish Petroleum" kumpanyası 1914'te kurulmak istenmiş fakat kurulamamış idi. Şirkete bahşedilmiş bir hak yoktur.	
584	8 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 348*	*537*
		İlgi : No. 576 Doklar şirketi temsilcileri Ankara'da iyi kabul görmüşler, görüşmelerinden memnun kaldıklarını söylemişler ve geri dönmek üzere Londra'ya gitmişlerdi.	
585	8 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 298. Acele*	*538*
		Müttefikler ile kuponlar, tahliye ve imtiyazlar işi özel olarak görüşüldü. Görüşme sert geçti. Yarın öğleye kadar cevap istiyorlar, son emirlerinizi bekliyoruz. (Bkz. No. 580)	
586	8 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 300*	*538*
		Müttefikler, imtiyazlarla ilgili olarak hazırlamış oldukları protokolü okudular. Protokoldeki hükümlerin şimdiye kadar hü-	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		kümetimizle anlaşmaya varamamış şirketlere uygulanacağı belirtiliyor.	
587	8 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 301*	541
		İlgi : No. 580	
		İşgale son vermek (tahliye) için Müttefiklerin teklif ettikleri protokol sunulmaktadır. Barış antlaşmasının TBMM tarafından onaylandığı Yüksek Komiserlere bildirildikten sonra altı hafta içinde işgal sona erdirilecektir. Görüşlerimizi bildirdik.	
588	8 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 303 Acele.*	543
		Kumpanya işini arzumuza göre hallettik.	
589	8 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 304*	543
		İlgi : No. 580	
		Antlaşma imzalanınca el koymuş oldukları toplarımızı ve cephanemizi geri verecekler.	
590	9 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 349*	543
		İlgi : No. 589, 595	
		Telgraflarınız eksik geldi. Tamamlanınca makina başında cevap vereceğim.	
591	9 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 350.*	544
		Cevat Bey'in bildirdiğine göre, Romanya ile Türkiye arasında yeniden ilişki kurulmasından Polonyalılar memnun kalmamışlar.	
592	9 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 351, 352, 353*	544
		İlgi : No. 594, 595	
		Gazi'nin huzuru ile görüşüldü.	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		1. Bu defa istenen imtiyazlar, on yıl boyunca Anadolu'da demiryolu, İstanbul'da tersane inşa ettirmeyerek bizi zayıf düşürmeyi amaçlıyor. Bunu şiddetle reddetmek gerekir.	
		2. Türkiye, böyle imtiyazlar vererek gelecekteki ekonomik kalkınmasını sınırlayamaz. Bunun açıkça kendilerine anlatılması lâzımdır.	
		3. Tahliye'de kara ve deniz kuvvetleri birbirinden ayrılamaz. Kara kuvvetlerini çektikten sonra donanmayla işgali devam ettirebilirler.	
		4. Kabul edemiyeceğimiz noktalar üzerinde direnirlerse 3 şirketin gayrımeşru menfaatleri yüzünden dünyayı barıştan mahrum bıraktıklarını kamuoyuna açıklayıp reddedersiniz. (Bkz. No. 598)	
593	9 Temmuz	*İstanbul'da Adnan Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 2327 Acele*	*546*
		İstanbul'daki Fransız Generali Gülhane'de yaptırdığı kazıda çıkan antika eserleri teslim etmiyor. General Pellé nezdinde girişimde bulunmanızı rica ederim.	
594	9 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 305*	*546*
		1. Tahliye protokolü lehimize değiştirildi. Müttefikler işgal kıtaları kavramına deniz kuvvetlerini dahil etmiyorlar. Dahil edilmesini istedik.	
		2. Müsadere etmiş oldukları silah, cephane ve malzemeyi iade etmelerini kabul ettirdik.	
		3. Irak sınırı ile ilgili müzakerelerin tahliyeden sonra başlaması kabul ettirildi.	
		4. İmroz ve Bozcaada görüşüldü. Bu konuda müzakerelere devam olunacak.	
595	9 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 306, 307, 308, 309. Acele*	*548*
		İlgi : No. 592	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		1. Kuponlar, imtiyazlar ve tahliye sorunları bir blok halinde yeniden görüşüldü. Kuponlar işi halledildi. Tahliye de halledildi, denebilir. 2. İmtiyazlar konusunda sorun başlıca üç şirketle ilgilidir. Régie Général, Turkish Petroleum ve Armstrong. (Bunların izahı). Kararınız nedir? 3. Şirketlerle ilgili bir mektup istediler. Düyûnu Umumiye'nin ödemeleri üzerinde ısrar ediyorlar. Kabotaj sorunu malumdur. Barış, yukardaki sorunlara kalmıştır. Kanaatımızca, alabileceğimiz herşey alınmış, memleketin geleceğini zarara sokacak ağır bir yükümlülük alınmamıştır. Bu sorunları toptan kabul veya red cevabınızı makina başında beklerim. (Bkz. No. 590, 592)	
596	9 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 310 Acele*	*551*
		İstanbul'da idam edilmek üzere olduğu söylenen 17 Rum sorunu ortalığı alevlendirir. Yunanistan'da müslümanların idamına neden olur. Tam barış imza edilirken bizi zor durumda bırakır. İdamdan vazgeçilmesini istirham. (Bkz. No. 604)	
597	10 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 312. Acele*	*552*
		İmtiyazlarla ilgili protokolün, Armstrong ve Régié Général (Samsun-Sivas Hattı) ve Turkish Petroleum şirketleri konusundaki ikinci maddesini aynen sunuyorum. (Bkz. No. 601)	
598	10 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 313. Acele.*	*554*
		İlgi : No. 592 1. Armstrong ve Samsun-Sivas (Régié Général) şirketlerine ödenecek zarar ve ziyanı sınırlandırdık.	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		2. Armstrong'un rüçhan hakkı, devlet tarafından tersane, vesaire yapılmasına engel değildir. Sorun bizim için hayati değildir.	
		3. İşgal donanmalarının da toptan çıkarılmasını teklif ettim. Henüz cevap vermediler.	
		4. Barış ve Savaş konusunda tekrar karar vermenizi istirham ederim.	
599	10 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 314*	555
		Hemen 3000 İngiliz lirası gönderilmesini rica. (Bkz. No. 602)	
600	10 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 315. Acele.*	555
		İlgi : No. 592, 598	
		Müttefik deniz kuvvetlerinin de Türkiye'den çekilmesi isteğimize karşılık, her devletin Boğazlar'da ikişer kruvazör bulundurmasını isteyeceklermiş. Hükümetin görüşünün tezelden bildirilmesini rica ederim. (Bkz. No. 611)	
601	10 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 316 Acele*	556
		İlgi : No. 597	
		Protokolün Turkish Petroleum Şirketiyle ilgili paragrafının Fransızcasını sunuyorum.	
602	11 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 354. Acele*	556
		İlgi : No. 599	
		(İstenen para) telgrafla gönderiliyor. (Bkz. No. 631)	
603	11 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 355*	557
		Bir daha girişimde bulunup kabul ediniz.	
604	11 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 356*	557

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		İlgi : No. 596 (Suçlu 17 Rum)'un cezaları bir kaç gün içinde infaz olunmayacaktır.	
605	11 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 357*	557
		İlgi : No. 608 İngiliz işgal kuvvetlerinin satmak istedikleri bazı eşya ve erzakı gümrüğü ödenmek şartıyla, satın alabileceğimizi bildirebilirsiniz. (Bkz. No. 616)	
606	11 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 358, 359*	558
		İlgi : No. 597, 598, 600, 601 1. Telgraflarınız Gazi'nin huzurunda görüşüldü. Üç şirketin arkasında nüfuz bölgeleri kurma fikri yatmaktadır. 10 yıllık rüçhan hakkı hiç kabul edilemez. 2. Armstrong için zararı telafi veya başka bir imtiyaz söz konusu olabilir. 3. Hükümet görüşünü muhafaza etmektedir. "Üç şirketin gayrimeşru menfaati için sulhün tehlikeye girmesi müstab'ad görüldüğünden iktisadi istiklalimizle gayr-ı kabil-i telif olan hususat-ı maruzanın reddi..."	
607	11 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 360*	560
		Zikredilen formülde, Armstrong Dikers, Régie Géneral ve Turkish Petroleum şirketleriyle ilgili belgelerin bir hakem tarafından incelenmesi ve ona göre karar verilmesi öngörülüyor. Hakemin Divan üyelerinden seçileceği belirtiliyor.	
608	11 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa ve İstanbul Kumandanlığına tel. No. 317*	561
		General Harington, götürmek istemediği bazı maddeleri ve enkazı satıp elden çı-	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		karmak istiyormuş. Buna olumlu cevap vermekte sakınca görmüyorum. (Bkz. No. 605 ve 613)	
609	11 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 318.*	561
		İşgal sona erinceye kadar Mudanya mütarekesinin yürürlükte olacağını tanımamızı istiyorlar. Bu süre içinde asayişin korunması için talimat verilmesini arzederim. (Bkz. No. 613)	
610	11 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 319*	562
		1.Rumbold, İngiliz hizmetinde bulunan Türk vatandaşı Ermeni, Rum ve Arnavutların Türkiye'den kovulacakları yolunda bir haber almış. Bunu şiddetle protesto etti. Bu günlerde her yeni mesele antlaşmaya yeni bir madde konmasına sebep olabilir. Bundan kaçınılması gerekir. (Bkz. No. 612)	
		2.Pellé, Suriye'ye giden Ermeniler sorununu açtı. Ayrıca bir mektupla başvuracakmış.	
611	12 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 361 Acele*	563
		İlgi: No. 600	
		Yabancı deniz kuvvetlerinin de tamamen boşaltılması esastır.	
612	12 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 362*	563
		İlgi : No. 310	
		(Ermeni, Rum ve Arnavutların Türkiye'den kovulacakları yolunda) bir karar ve uygulama yoktur. Müttefikler yoktan sorun yaratmak istiyorlar.	
613	12 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 363*	563
		İlgi: No. 609	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		Müttefiklerin güvenlikleri için kaygıya yer yoktur. Genel af beyannamesi barış antlaşması onaylandıktan sonra uygulanabilir.	
614	12 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 364*	564
		İtalyan Dinarı, Ereğli madenleri için Fransızların güçlük çıkardıkları yolunda Lozan'a telgraf çekmiş. Fransızlar tarafından bir zorluk yoktur. Bilginize.	
615	12 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 365*	564
		Fransız Fenerler idaresiyle de anlaşma sağlandı.	
616	12 Temmuz	*İstanbul Kumandanı Selahattin Adil Paşa'dan İsmet Paşa'ya tel. No. 160. Çok acele*	564
		İlgi: No. 608	
		İngilizlerin satmak istedikleri eşyanın bir bölümünün satın alınması uygun görülmüştür. Bir bölümünün de daha sonra onları devralacak gruplardan satın alınması düşünülüyor. Asgari bir zaman gerekiyor.	
617	12 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 320. Acele.*	565
		1. Bugünkü görüşmede bütün tali sorunlar halloldu. Dört sorun askıda kaldı. Bunlar, tahliyede savaş gemilerinin de çekilmeleri, Armstrong, Reji ve Turkish Petroleum şirketlerinin imtiyazları.	
		2. Müttefikler, talimatların kesin olduğunu, tekliflerini kabul etmezsek kuponlar, imtiyazlar ve tahliye sorunlarının hallini geri alacaklarını ve barış olmayacağını, konferansın kesileceğini bildirdiler. Görüşümüzde ısrar ettik.	
		3. Durum ciddidir. Artık bu son ve kat-i safhadır. Barış sorunu Chester kayasına	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		çarpmıştır. Tezelden talimatlarının bildirilmesini. (Bkz. No. 618)	
618	13 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 366, 367 Çok Aceledir*	*566*
		İlgi : No. 617	
		Gazi'nin huzuriyle alınan kararlar :	
		1. Chester imtiyazı Meclis'ten geçmiştir. Hükümet bunu değiştiremez. Bunu anlatmak gerek.	
		2. Régie Général 'in Samsun-Sivas imtiyazı Meclis kararıyla Amerikalılara verilmiş ve feshedilmiştir. Bundan dolayı tazminat veya yeni bir imtiyaz vermeye hazırız. Karadeniz bölgesinde beş yıllık rüçhan hakkı da verebiliriz.	
		3. Armstrong Vikers şirketine de benzer haklar tanıyabiliriz.	
		4. Turkish Petroleum'e hak tanımak Chester imtiyazıyla çelişir. Müttefikler bizi çıkmaza sokarak sonuç alamayacaklarına inandırılmalıdırlar.	
		5. Barışa tek engel tahliye sorunu kalırsa, o zaman ikişer kruvazör bulundurma tekliflerini kabul edebiliriz.	
		6. Müttefiklerin Chester imtiyazını bozdurarak Meclisin imtiyaz verme hakkını iptal ettirmek ve devletimizi küçük düşürmek niyetleri yüzünden konferans kesilirse buraya hareketiniz ve barışın neden yapılamayacağını dünya'ya ilan etmeniz gerekir.	
619	13 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 322. Acele.*	*568*
		Osmanlı Bankasının imtiyazını iki yıl süreyle uzatmaya imkan var mıdır? Varsa çok gizli olarak bana bildirilmesi. (Bkz. No. 621)	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
620	14 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 368* ..... Genelkurmay, Irak sınırındaki statükonun ihlâl edilmemesi kaydını Mudanya Mütarekesinin imzası tarihinden başlatılmasını istiyor.	*569*
621	14 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 370* ..... İlgi : No. 619 Osmanlı Bankasına iki yıl daha imtiyaz verme işi incelemeyi gerektirir.	*569*
622	14 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 371* ..... "İkdam" gazetesi, Düyûnu Umumiye'nin eski şeklini muhafaza edeceğinin tarafınızdan bildirileceğini yazıyor. Yalanlayabilmek için bu haber hakkındaki görüşünüzü bekliyoruz. (Bkz. No. 627)	*569*
623	14 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 323. Acele.* ..... Emval-i metruke kanunu kayıp ve kaçakların taşınmaz malları hakkında neler öngörüyor? (Bkz. No. 629)	*570*
624	14 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 324* ..... İlgi : No. 574 Şirketlerle ilgili olarak istenen tamamlayıcı bilgileri sunuyorum : Yabancı sermayeli Türk şirketlerine Yunanlıların verdikleri zararları Yunanistan ödeyecek. Yabancı şirketlerin savaştan dolayı uğradıkları zararların tazmini isteminden vazgeçildi. Zararların tarafımızdan tazmin edileceğine dair bir hüküm yoktur. Şirketlerin hizmetinden yararlanmamıza karşılık hesapları göreceğiz.	*570*
625	14 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 325 Acele.* ..... Bugün de müttefiklerle bir temas olmadı.	*572*

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
626	14 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 326.*	572
		Müttefikler, Türkiye'deki vatandaşlarından ve şirketlerinden harp kazançları vergisi alınmamasını ortak bir notayla rica etmektedirler. Bu vergiden vazgeçmek gerekir. Verilecek cevabın bildirilmesi. (Bkz. No. 630)	
627	14 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 327*	573
		İlgi : No. 622	
		Borçlarla ilgili açıklamayı sunuyorum. Düyûnu Umumiye'nin eski şeklini muhafaza edeceği hakkında mektup verdiğimin veya vereceğimin aslı yoktur. Ama bu haberi sükûnetle geçiştirmek uygun olur.	
628	15 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 372*	574
		Abbas Hilmi Paşa, barış antlaşması onaylanıncaya kadar kendisinin Mısır Hidivi olarak tanınmasını isteyen bir telgraf gönderdi. Cevap verebilmek için aydınlatılmamızı rica ederim. (Bkz. No. 649)	
629	15 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 373*	575
		İlgi : No. 623	
		Kayıp ve kaçakların emlakinin bedelleri kendi adlarına gelir kaydediliyor.	
630	15 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 374*	575
		İlgi : No. 626	
		Müttefik vatandaşlarının harp kazançları vergisinden bağışlanmaları adaletsizlik yaratır ve uygun olmaz.	
631	15 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 328*	575
		İlgi : No. 599, 602	
		Gönderildiği bildirilen para gelmedi. (Bkz. No. 641)	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
632	15 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 329 Acele.*	576
		1. Müttefikler, 16 Temmuz'da toplanmayı teklif ettiler.	
		2. Müttefik teklifinde, Boğazlar sözleşmesi yürürlüğe girinceye kadar Müttefik donanmalarının Boğazlardan serbestçe geçişini öngörüyor. (Bkz. No. 633)	
633	16 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 375*	577
		İlgi : No. 633	
		Müttefik donanmalarına Boğazlardan tam geçiş hakkı tanınamaz. Çünkü bu, tahliye olamamış anlamına gelir. (Bkz. No. 639)	
634	16 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 376.*	577
		Batı Trakya Türkleri topluca adalara sürülmüşler ve hapislerde inletilmektedirler. Bunların memleketlerine dönmeleri için girişimde bulunmanız mercudur.	
635	16 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 330*	577
		İlgi : No. 570	
		Esirlerimizin durumunu yerinde incelemek üzere bir Kızılay heyetinin Yunanistan'a gönderilmesi kabul edilmiştir.	
636	16/17 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 331, 332 Acele*	578
		Bütün gün görüşmeler oldu ve şöyle uyuşma sağlandı :	
		1. *Tahliye Sorunu* : Kara ve deniz kuvvetleri birlikte çekilecek. Yani tahliye tam olacak. Boğazlar sözleşmesi yürürlüğe girinceye kadar Boğazlardan geçiş tanındı. Bu konuda artık geri dönülemez.	
		2. *İmtiyazlar Sorunu* : Régie Général ve Armstrong şirketlerinin haklarının saklı tu-	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		tulacağı yolundaki cümle ve rüçhan hakları çıkarıldı. Turkish Petroleum şirketi protokolden tamamen çıkarıldı.	
		3. Sorular lehimize halloldu. Artık oturum yoktur. Antlaşma bir kaç gün içinde imzalanabilir.	
637	17 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 377*	*579*
		Kızılhaç heyeti Anadolu'daki esirleri ziyaret etti ve Türkler hakkındaki iddiaların asılsız olduğunu gördü.	
638	17 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 378*	*580*
		Yunanistan'dan Türkiye'ye göçedenler bazı işleri için Yunanistan'a gidince orada askere çağırılmaktadır. Bunu önlemek için girişimde bulunmanız.	
639	17 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 333.*	*580*
		İlgi : No. 633	
		(Müttefik donanmalarının Boğazlardan geçişleriyle ilgili) şifreyi geç aldım. Sorun halledildi. Durmaksızın geçişin tanınmasında sakınca yoktur.	
640	17 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 334*	*581*
		1. Komiteler son toplantılarını yaptı. Antlaşma 24 Temmuz'da imzalanacak.	
		2. Antlaşma imzalanınca genel affı uygulamaya başlayacaklar.	
		3. Ermeni göçmenlerin dönüşleri için bir yükümlülük alamayacağımızı bildirdik.	
		4. Kabotaj konusunda Romanya ile kırgınlık oldu.	
		5. Turkish Petroleum için hiç bir yükümlülük ve sorumluluk altına girmeyeceğimizi belirttim. Sorun kapandı.	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		6. Borçları altın ve Sterlin ile ödemeyeceğimizi tekrar kesinlikle ifade ettim.	
		7. Osmanlı Bankasının imtiyazını Hükümete tavsiye etmemi istediler. Nezaketen edeceğimi söyledim. Bu sorun da bitti.	
641	18 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 379*	*582*
		İlgi : No. 631	
		3000 İngiliz lirasının gönderildiği Banka'dan anlaşılmıştır.	
642	18 Temmuz	*İstanbul'da Dışişleri temsilcisi Adnan Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 2349.*	*582*
		İlgi : No. 631, 632	
		Beklenen para bugün telgrafla gönderilmiştir.	
643	18 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya tel. No. 635, 636 Acele*	*582*
		1. Konferansın sona erdiğini üçgün önce Hükümete arzetmiştim. Hiçbir cevap alamadığımızdan bir tereddüt olduğunu sanıyorum. İmtiyazlar sorunu yüzünden bir tereddüt olamaz.	
		2. Tahliye konusunda tasavvur edilen sakınca giderildi. Durmaksızın Boğazlardan geçiş sağlandı. Bu konuda da tereddüdü gerektirecek bir şey görmüyorum.	
		3. Hükümet, kabul ettiklerimizi reddetmek istiyorsa, imza yetkisini bizden alabilirler. Hükümetten teşekkür beklemiyoruz. "Muhasebe-i âmâlimiz millete ve tarihe mevdû'dur" (Bkz. No. 644)	
644	19 Temmuz	*Gazi Mustafa Kemal Paşa'dan İsmet Paşa'ya tel. No. 380*	*584*
		İlgi : No. 643	
		Hiç kimsede tereddüt yoktur. Hararetle tebrik için Antlaşmanın imzalanmasını bekliyoruz. (Bkz. No. 647)	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
645	19 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 381*	585
		İlgi : No. 640 Antlaşmanın 24 Temmuz'da imzalanması Hükümetçe uygun görüldü.	
646	19 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 337*	585
		1. İtalyan Donarı, Ereğli maden işinin Fransızlar yüzünden ilerleyemediğini tellemiş. 2. Sivrihisaryan kardeşlerden biri Afyon'da, diğeri Akhisar'da imiş. 3. Antalya bölgesinde demiryolu yapımı için İtalyanların 1913-14 yıllarında imzaladıkları anlaşma metnini bana verdiler. Montagna dürüst davranmak için bunu açıklamamış. 4. İstanbul'da kalacak Beyaz Ruslar için yapılan teklifleri postayla gönderiyorum. 5. Genel af yürürlüğe girinceye kadar onarılamayacak cezalar verilmemesi heyetlerce taahhüt edildi. 6. Ruslar Boğazlar sözleşmesini imzaya çağrıldılar.	
647	20 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya tel. No. 338*	586
		İlgi : No. 644 Her dar zamanda Hızır gibi yetişirsin. Sana bağlılığım bir kat daha artmıştır.	
648	20 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 339 Acele*	586
		1. Sırbistan Antlaşmayı imza etmeyecektir. Sebebi bizimle ilgili değildir. İkili antlaşma imzalamak isterlerse kabulde sakınca görmem. Hükümetin kararının bildirilmesi. 2. Polonya anlaşması bitmiş gibidir. Belki daha önce imzalanacaktır. 3. Amerika ile askıda dört beş sorun var. Vazgeçerlerse anlaşmayı bitireceğim.	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		4. Curzon'un Antlaşmayı imzaya gelemiyeceği bildiriliyor. Rumbold'un imza yetkisi vardır.	
649	21 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 382*	*587*
		İlgi : No. 628	
		Abbas Hilmi Paşa'nın başvurusu ile ilgili görüşlerinin tezelden bildirilmesini istirham ederim. (Bkz. No. 667)	
650	21 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 383*	*588*
		İlgi : No. 646, 648, 652	
		1. Sırp delegesi Antlaşmayı imzalamadan ayrılırsa, Türkiye'nin kendisine düşen borç hissesinden başka hisseden sorumlu olmayacağı yolunda bir açıklamayı zapta geçirtmemiz uygun olur. Antlaşmayı Sırplara da imzalatmak bizim çıkarımızadır.	
		2. Amerika ile anlaşma yapmak için Lozan'da kalmanız uygun değildir. Müzakerelere İstanbul'da devam edilebilir.	
		3. İtalya yoluyla dönüşünüzde bir fayda görülmüyor.	
651	21 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 384*	*589*
		Tahliye protokolünün birer örneğinin cepheye, İstanbul Kumandanlığına ve Refet Paşa'ya gönderilmesi.	
652	21 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 340.*	*589*
		20 Temmuz raporu:	
		1. Amerikan delegesi anlaşma sonuçlanıncaya kadar müzakereye devam etmek, bizi uzun müddet Lozan'da tutmak niyetinde. Amerika ile aramızdaki sorunları sırayla sunuyorum. Müzakereleri İstanbul'a kaydırmak zor olacak. Hükümetin görüşü nedir? (Bkz. No. 650)	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		2. İtalyan, Bandırma-Kütahya hattı için dönüşümde Roma'ya uğramamı telkin ediyor. Hükümetin talimatı nedir? (Bkz. No. 650)	
		3. Polonyalılarla 23 Temmuz'da anlaşma imzalayacağız.	
653	21 Temmuz	*Paris Mümessilliğinden Dışişleri Bakanlığına Rapor.*	*591*
		Fransa'da Lozan barışı eleştiriliyor. Antlaşma birinci derecede Türkler için, ikinci derecede de İngilizler için bir zafer, Fransa için ise bir hezimet sayılıyor. Fransa'nın Doğu'da dört yüzyıllık nüfuzunun yokedildiği söyleniyor.	
654	22 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 385*	*593*
		Bombay'dan Hilafet Komitesi Başkanı Gandi imzasıyla Halifeye bir mektup gönderilmiştir. Mektupta İstanbul Üniversitesinde Urdu dilinin kaldırılmasından yakınılıyor ve Hindistan'dan gönderilen paraların Halifeye ulaşmamış olmasından sözediliyor. Mektubun Gandi tarafından gönderilmediği şüphesi doğmuştur. Bir tahkikat yaptırılması mercudur.	
655	22 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 386*	*594*
		Akbaş cephanesinin taşınması yüzünden halen Patras hapishanesinde tutuklu bulunan Hacı Osman Oğlu Recep'in kurtarılması için girişimde bulunulmasını....	
656	22 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 387*	*594*
		Rusya, Boğazlar Sözleşmesini İstanbul'da imzalayacağını bildirdi.	
657	22 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 388*	*594*
		Bütün memlekette kutlama törenleri için Barışın imza günü ve saatinin bildirilmesini rica ederim. (Bkz. No. 668)	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
658	22 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 389*	595
		İngilizlerce zaptedilen "Karadeniz" vapuru hakkındaki yazımızın cevabını çabuklaştırılmasını rica ederim. (Bkz. No. 675)	
659	22 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 390*	595
		İlgi: No. 489	
		Karaağaç'ta Yunan tahribatının somut örnekleri haber verilmekte ve tahribatın devam ettiği bildirilmektedir. (Bkz. No. 689)	
660	22 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No.391*	596
		İlgi:No. 663 ve 650	
		(Amerika ile müzakereler konusunda) kararımızı bildirmiştik.	
661	22 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 341*	596
		1.İngilizler, İtilaf ordularının satacakları eşya ve erzakın daha sonra ihracı konusunda bir anlaşmazlık bulunmadığını bildirdiler. (Bkz. No. 662)	
		2.İngiliz amele taburlarında çalışmış altı Rum'un kovuşturulmamasını rica ettiler.	
662	22 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 392*	597
		İlgi:No. 661/1	
		(İngiliz ordusundan alınacak eşya ve erzakın ihracını engellemek konusunda) bir karar yoktur.	
663	22 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 342. Acele.*	597
		İlgi:No. 660	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		Amerikan delegesi Grew, müzakerelerin İstanbul'a kaydırılmasına şiddetle karşı çıktı. Askıdaki konular üzerinde derhal anlaşmaya varabilirsek buna hazır olduğumu, yoksa müzakerelerde bir yarar görmediğimi söyledim. Görüşmelerin özetini sunuyorum. Barış antlaşması imzalandıktan sonra Amerika karşısında kalacağım. Hükümetin emri nedir?	
664	23 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 393.*	*599*
		İlgi: No. 665, 666	
		Amerikalılarla anlaşma mümkün olmazsa evvelce yapıldığı gibi işlem yapılması uygundur.	
665	23 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 343. Acele.*	*599*
		Amerikan cemiyet, şirket ve vatandaşlarının Türkiye'den zarar ziyan talepleri hakkında Amerikalıların son tekliflerini sunuyorum. (Bkz. No. 664, 666)	
666	23 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No.344*	*600*
		Danışmanlarımız Amerikalılarla son toplantılarını yaptılar. Bazı konularda anlaşma oldu. Kapitülasyonlar, azınlıklar, adli beyanname, telsik ve Amerikan talepleri gibi konularda anlaşma olmazsa görüşmeler kesilecek. Hükümetin kararının tezelden bildirilmesi. (Bkz. No. 664)	
667	23 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 345.*	*601*
		İlgi: No. 649	
		Abbas Hilmi Paşa hakkında İngilizlerden cevap bekliyorum.	
668	23 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 346.*	*601*
		İlgi: No. 657	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		Barış, 24 Temmuz saat 15'te imzalanmağa başlanacak.	
669	24 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 394*	601
		Girit'ten bazı Türkler idama mahkûm edilmişlerdi. Hükmün infaz olunmaması için girişimde bulunmanızı rica.	
670	24 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 395.*	602
		Asil milletimizin başarısı olan barış bayramı ve kurban bayramı dolayısıyla tebriklerimi beyan ederim.	
671	24 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 348. Acele.*	602
		İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Romanya ve Yunanistan ile Türkiye arasında barış Antlaşması 24 Temmuz'da imza edildi. Sırbistan, Türkiye ile ilgili olmayan nedenlerle Anlaşmayı imza etmedi.	
672	24 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 349. Acele*	603
		İlgi: No. 664	
		Ticaret konusunda Amerikalılara, Yunanistan'a verdiğimizden daha azını vermek mümkün değildir. Durumun tezelden açıklığa kavuşturulmasını istirham ederim. (Bkz. No. 677)	
673	24 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 350.*	603
		Kurban bayramı dolayısıyla heyetimizin tebriklerini sunarım.	
674	24 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 351, 352, 353 Acele*	603
		Barış için Lozan'da büyük şenlikler yapılıyor. Ben Amerikan delegesiyle bu akşam sekiz saat görüşme yaptım. Kendilerine vakit bırakmamak Amerikalılarda hayal kırıklığı	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		yaratıyor. Görüşmeler kesilecekse bunu belli sorunlar nedeniyle yapmak gerekir. Askıdaki sorunların son durumu hakkında bilgi sunuyorum. Amerikalılar en ziyade, zarar ziyan taleplerine önem veriyorlar. Bizim için de önemlidir. Sorunun ne kadar kapsamlı olduğu hakkında bilgimiz yoktur. Ticaret sözleşmesinde en çok kayrılan ülke statüsünü kabül etmemek mümkün değil. Büyük bir dava kazandığımız bir günde Amerikan belasını tahrik etmemek için itidalli hareket edilmesini ve tezelden talimat verilmesini istirham ederim. (Bkz. No. 682)	
675	24 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 354*	*606*
		İlgi: No. 658 "Karadeniz" vapuru konusunda girişimde bulunulmasına olanak görmüyorum.	
676	24 Temmuz	*Dışişleri Bakanlığından Paris Mümessilliğine tel. No. 2281*	*606*
		İsmet Paşa'dan alınan ve barış Antlaşmasının imzalandığını bildiren telgrafları sunuyorum. Milletimizin ve ordumuzun kahramanlıklarının Allahın himayesine mazhar olduğu gibi asil milletimizin terakki yolunda da aynı mazhariyete nail olmasını Allahtan niyaz eder ve tebrikler sunarım.	
677	25 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 396*	*607*
		İlgi:No. 672 Amacımız Amerikalılara, diğer devletlere verdiğimizden daha fazlasını vermemektir. Bir yanlış anlaşılma olmuştur.	
678	25 Temmuz	*Gazi Mustafa Kemal Paşa'dan İsmet Paşa'ya tel. No. 396*	*607*
		Millet ve Hükümetin Zât-ı Devletlerine vermiş olduğu yeni görevi başarıyla ta-	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		mamladınız. Zât-ı Devletinizi ve heyetimiz üyelerini teşekkürle tebrik ederim.	
679	25 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel.*	608
		İlgi: No. 671	
		Hükümet, azimkâr ve fedakâr milletimizin halik-i hayât ve istikbalini müemmin bir ahidnamenin tanzimindeki mesaiden dolayı başta Zât-ı Devletleri olduğu halde heyetimize tebrikler sunar.	
680	25 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya tel. No. 355*	609
		İlgi: No. 678	
		1. Taltifleriniz ve tebrikleriniz heyetimiz üyelerini şükran duygularına gark etti. Barışın imzalanması doloyısıyla, davamızın gerçek bayraktarı olan Zât-ı Devletlerine tazimlerimizi ve tebriklerimizi sunarız. İsmet.	
		2. Pek duygulandım. Teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım- Doktor Rıza Nur.	
		3. Lütufkâr tebriklerinize karşılık verebilmekten acizim. Allah, büyük hizmetlerinizi devamlı kılsın- Hasan	
681	25 Temmuz	*Paris Mümessilliğinden Dışişleri Bakanlığına tel. No. 1980.*	609
		Fransa'da halk, barış yapılmış olmasından memnun. Üç gazete anlaşmayı eleştiriyor. Öteki gazeteler yorum yapmıyor. Hükümet bekleyişte.	
682	26 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 398*	610
		İlgi: No. 674, 652, 663.	
		1. Birkaç gün gecikmeyle Amerikan anlaşması yapılabilecekse ona göre hareketiniz tabiidir.	
		2. Hükümet, Amerikan belasını gereksiz yere tahrik etmek niyetinde değildir.	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		3. Azınlıklar konusunda Müttefiklere taahhüt ettiklerimizden daha fazlasını kabul edemeyiz.	
		4. Ermenilerin memleketimize dönüşlerini gerektirecek bir yükümlülük altına girilmemesini isteriz.	
683	26 Temmuz	*İsmet Paşa'dan İstanbul'da Adnan Bey'e tel.*	611
		Heyetimizin bir bölümü yarınki trenle hareket edecek. Evrak sandıklarının aldırılması mercudur.	
684	26 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 356. Çok Acele.*	611
		Hemen 50 bin İsviçre frangı gönderilmesi mercudur. (Bkz. No. 686)	
685	27 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 399.*	612
		İlgi: No. 688	
		İlgi telgrafınız İzmir'de Gazi Paşa'ya iletildi. Cevabı en geç yarın verilecek.	
686	27 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 400*	612
		İlgi: No. 684	
		Para yarın gönderilebilecek.	
687	27 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 401*	612
		Amiral Bristol, Türkiye ile Amerika arasında anlaşma yapmanın kolay olmayacağını, çünkü Amerika kamuoyunun aleyhimizde olduğunu, Senato'dan geçirebilmesi için yumuşak bir barış yapmak gerekeceğini söylemiştir.	
688	27 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 357 Acele.*	613
		Amerikalılarla askıda yalnız zarar ziyan talepleri sorunu kaldı. Anlaşma olursa veya görüşmeler kesilirse en kısa zamanda dö-	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		neceğim. Rıza Nur ile bazı arkadaşları burada bırakmayı düşünüyorum. Makina başında cevap bekliyorum. (Bkz. No. 685, 693)	
689	27 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 358* ..... *613* İlgi : No. 659 Venizelos, Karaağaç'taki tahribatın durdurulması için hükümetine yazacağını söyledi.	
690	27 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa ve Adnan Bey'e tel. No. 359.* ..... *614* Venizelos, hükümeti nezdinde girişimde bulunacağını söylemiştir.	
691	27 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 361* ..... *614* Ahali mübadelesi sözleşmesinin de, barış Antlaşmasıyla birlikte yayınlanmak üzere İstanbul'a gönderilmesi.	
692	27 Temmuz	*Paris Mümessilliğinden Dışişleri Bakanlığına tel. No. 1988.* ..... *614* 1. Baldwin, Türkiye ile barış yapılmış olmasından dolayı sevincini dile getirmiş, fakat İngiltere'nin dokuz yıldır Doğu'da kaybettiği ticareti geliştirebilmesinin zor olacağını söylemiştir. 2. Poincaré, Pellé'yi kabul ederek kutlamıştır.	
693	28 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 402* ..... *615* İlgi : No. 688, 682 1. Amerikalıların talep ettikleri zararların mahiyeti, cinsi henüz bilinmiyor, Bu konuda hakem kabulü mümkün görülemiyor. Konuyu iyi niyetle inceleriz. 2. Ermenilerin memleketimize dönüşlerine imkan verecek şartlardan kesinlikle kaçınmak gerek.	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		3. Gazi, Amerikan taleplerinin tartışmasına İstanbul'da devam edilebilir, diyor ve heyetin Lozan'dan toptan dönmesini gerekli görüyorlar. Hükûmet de aynı görüştedir. Bir kaç gün içinde sonuca varılabilirse tamamlayıp dönmeniz uygundur.	
694	28 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 403*	616
		Boğazlar sözleşmesini imzalayacak Rus temsilcisi, Ağustos'dan önce İstanbul'da bulunma emri almıştır.	
695	28 Temmuz	*İsmet Paşa'dan İstanbul'da Adnan Bey'e tel.*	616
		Tahir Bey, antlaşma çevirisiyle hareket etti. Antlaşmanın yanlışsız olarak en geç bir hafta içinde basılması gereklidir.	
696	28 Temmuz	*İsmet Paşa'dan İstanbul'da Adnan Bey'e tel.*	617
		Sandıklarla birlikte gönderilen iki hurcun, heyet oraya varıncaya kadar İstanbul'da saklattırılması mercudur.	
697	29 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 362.*	617
		"Temps" gazetesi Ankara kaynaklı bir haberinde, Antlaşmanın Ağustos sonuna doğru Meclise verileceğini yazıyor. Doğru mu? (Bkz. No. 698)	
698	29 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 405. Zata mahsustur*	617
		İlgi : No. 697	
		Meclis 2 Ağustos'ta toplantıya çağrıldı. Ama komisyonların seçilmesi zaman gerektirir.	
699	29 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 363. Çok Acele.*	618
		1. Amerikalıların talepleriyle ilgili hükûmet talimatını aldık. Amerikan heyetine bir formül sunduk. Kabul ederlerse sorunu halletmiş olacak, kaygılardan kurtulacak idik. Amerikalılar kabul etmediler. Anlaşma ol-	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		mazsa sorun ileriye bırakılır dedim. Hükümetine sorup cevap verecek. Formülün incelenip tezelden cevap verilmesini istirham ederim. (Bkz. No. 700)	
		2. Amerikalılara sunulan formül metni.	
700	30 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 406*	*619*
		Mübadele sözleşmesiyle ilgili sorulara cevabınızın bildirilmesini rica ederim.	
701	30 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 407*	*619*
		İlgi: No. 699	
		Amerikalılara sunulan formül uygundur.	
702	30 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 364. Acele..*	*620*
		İlgi: No. 699	
		1. Amerikalılara, ihtiyaten, ikinci bir formül sunduk. Amerikan heyeti bunu da hükümetlerine gönderecek. Kabul ederlerse ben de kabul edeceğim ve böylece Amerikan antlaşması hemen imzalanabilecek,	
		2. Amerikalılara sunulan ikinci formül metni. (Bkz. No. 703)	
703	31 Temmuz	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 408. Aceledir*	*621*
		İlgi: No. 702	
		Amerikalılara sunulan ikinci formülde, "Amerikan tebaası" kavramına açıklık getirilerek buna 1914 tarihine kadar Türkiye'de mevcut "Amerika tebaası" şeklinde düzeltilmesi zaruridir.	
704	31 Temmuz	*İstanbul'da Adnan Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 2388.*	*622*
		Masraflarını çıkarabilmek için Antlaşmadan	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		3000 nüsha fazla bastıralım mı?	
705	31 Temmuz	*İsmet Paşa'dan İstanbul'da Adnan Bey'e tel.* İlgi: No. 704	622
		Fazla üç bin nüsha bastırılması uygundur.	
706	31 Temmuz	*İsmet Paşa'dan Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya tel. Zâti.*	622
		Tebrik yazmıştık. Cevap alamadık. Hasta mısınız? Dargın mısınız?	
707	1 Ağustos	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No.409 Acele*	622
		Gazi Paşa, Amerikan Misyoner Cemiyetlerinin muhtemel taleplerine karşı, benzer kurumlar için kabul edilenler dışmda hiçbir yükümlülüğe girilmemesi talimatını vermiştir.	
708	1 Ağustos	*İstanbul'da Adnan Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 2375 Acele.*	623
		Gazi Paşa, İstanbul'a ne zaman gelebileceğinizi bilmek istiyor. Hareket zamanınızı bildirmenizi rica ederim. (Bkz. No. 716)	
709	1 Ağustos	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No.367.*	623
		Son yazılarınız üzerine girişimde bulunma imkanı kalmadı.	
710	2 Ağustos	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 410*	624
		Mösyö Macdonald ile Yung'un Ankara'ya gelmeleri uygundur.	
711	2 Ağustos	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel.*	624
		Anadolu içlerine geziye çıkıyorum. Dışişleri Bakanlığına Mareşal Fevzi Paşa vekalet edecektir. (Bkz. No. 717, 718)	
712	2 Ağustos	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 369*	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		Çok Acele	624
		1. Amerikan heyetiyle aralıksız çalışıyoruz. İkinci formül üzerinde uyuşma sağlandı.	
		2. Ancak 1914 tarihine kadar Türkiye'de mevcut Amerikan tebaası kaydı ciddi anlaşmazlık yarattı. Sonunda bir çare bulduk. Biz açık oturumda bir beyanatta bulunacağız. Onlar da bunu senet sayıyoruz, diyecekler. Biz kendi görüşümüzü koruyacağız, onlar da kendi görüşlerini. Başka çare yoktur.	
		3. Misyoner Cemiyetlerinin de talepler ileri sürmeye hakları vardır.	
		4. Kısacası, Amerikan talepleri bizi ilerde bunları incelemek, sonuçlandırılacakları görüşmelerle belirlemek ve sonra bunlara çare aramaktan başka yükümlülük getirmiyor. Eğer iki hükümet de kabul ederse antlaşma imzaya hazırdır. Hükümetimizin emir ve kararı nedir?	
713	2 Ağustos	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 370.*	626
		Türkiye'de inşaat, kibrit fabrikası ve maden işleriyle ilgilenen İsviçre inceleme heyeti görüşmeler yapmak üzere harekete hazırdır. Ama önce bir Türk-İsviçre Bankası kurulmasını gerekli görüyorlar. Buna itiraz edilip edilmeyeceğini bilmek istiyorlar. Tezelden cevap bekleniyor.	
714	2 Ağustos	*İsmet Paşa'dan İstanbul Kumandanlığına ve Adnan Beyefendiye yazı.*	627
		Tahliye protokolüyle ilgili tutanaklar ilişikte sunulmuştur.	
715	3 Ağustos	*Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 411 Aceledir.*	627
		İlgi : No. 712	
		Gazi Paşa'nın huzurlarıyla görüşüldü.	
		1. Amerikan talepleri konusunda ya-	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		pacağınız beyanatınızda eski vatandaşlarımızın dönüşünü kabul edeceğimiz gibi ters bir mana çıkmamalıdır. Zira bu gibilerin memleketimize girmelerine engel olmak konusunda ısrarlıyız. 1914 yılına kadar Türkiye'de bulunan esas Amerikalıların zarar ve ziyanlarını incelemeyi kabul ederiz.	
		2. Yeni Meclis, 11 Ağustos'ta toplanacak ve ilk iş olarak Antlaşmayı onaylayacaktır. Heyetin bu tarihten önce Ankara'da bulunması gerekir. Amerikalılarla müzakereleri buna göre sonuçlandırıp dönmenizi rica...	
716	3 Ağustos	*İsmet Paşa'dan İstanbul'da Adnan Beyefendiye tel.*	*628*
		İlgi : No. 708	
		Hareket günümü henüz tâyin edemiyorum. Edince bildireceğim.	
717	4 Ağustos	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 372.*	*928*
		Rauf Beyefendinin seyahat nedeni hakkında mümkünse bilgi verilmesini istirham ederim. (Bkz. No. 718)	
718	4 Ağustos	*Mareşal Fevzi Paşa'dan İsmet Paşa'ya tel. No. 414*	*629*
		İlgi : No. 717	
		Rauf Beyefendi pek yorgun olduğundan dinlenmek üzere Sivas'a gitmiştir.	
719	6 Ağustos	*İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 374.*	*629*
		1. Amerikan talepleri konusunda anlaşmaya varılamadı. Amerikalılar, taleplerle ilgili maddeyi çıkarıp anlaşmanın imzalanmasını teklif ettiler. Kabul ettik. Amerika ile bir genel antlaşma ile bir suçluların iadesi anlaşmasını 6 Ağustos'ta Lozan'da imzalayacağız.	
		2. 7 Ağustos'ta hareket ediyoruz. 10 Ağus-	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve özü	Sayfa
		tos'ta İstanbul'da, 12 Ağustos'ta da Ankara'da olacağız. Antlaşmanın basılıp Meclis'e dağıtılmasını istirham ederim. 3. İstanbul'da Halife'yi ziyaretim konusunda Hükümetin emirlerinin bildirilmesini istirham ederim.	
720	6 Ağustos	*İsmet Paşa'dan Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya tel. No. 375*	630
		1. Amerikalılarla bir umumi Antlaşma ile suçluların iadesi anlaşması bugün imza edildi. Görev yerine getirilmiştir. 7 Ağustos'ta hareket ediyoruz. 2. Antlaşmaları sizin bana verdiğiniz altın kalemle imzalamıştım. Uygun görürseniz bu kalemi, sizin adınıza, İstanbul Üniversitesine sunarım. 3. Kavuşmayı ne kadar hasretle beklediğimi tasavvur edemezsiniz. Sonsuz sevgi ve saygıyla gözlerinizden öperim, Sevgili kardeşim.	
721	6 Ağustos	*İsmet Paşa'dan İstanbul'da Adnan Beyefendiye tel. No. 89*	631
		1. Amerikan Anlaşmaları imzalandı. 7 Ağustos'ta hareket ediyoruz. 10 Ağustos'ta İstanbul'a varacağız. Basılmış olması gereken Antlaşmaların dağıtılmak üzere Ankara'ya ulaştırılması. 2. Karaağaç'tan geçişimde güvenlik için kendiliğinizden girişimde bulunmanızı. 3. İstanbul'da görüşmelerimi şimdiden ayarlamanız uygun olur. En önemlisi Harington'la yapacağım görüşmedir. 4. Karşılama gösterileri için aşırılığa kaçılmamasını özellikle rica ederim. İstanbul'da bir otelde eşimle bana bir yer ayırtmanızı da rica ederim.	
Ek Belge		*No. 85, 6.12.1922*	632

BELGELER

No. 1

Paris Mümessilliğinden Hariciye Vekâletine

Tel. *27 Şubat 1923*
No. 1419

Ankara'daki müzâkerat-ı hâzıra hakkında Paris'e akseden haberler Büyük Millet Meclisinde inkısar-ı âranın pek kuvvetli olduğu, Mustafa Kemal Paşa Hazretleri ve Zat-ı Devletlerinin Lozan'da mesâi-yi nihaiyesi dairesinde sulha muvafık, Erkân-ı Harbiye Reisi Fevzi Paşa ile bazı rüfekasının bilâkis şiddetle muhalif oldukları şeklindedir. Resmî ve nîm resmî bazı ağızlarda dolaşan ve kısmen de matbuata akseden bu gibi rivayetlerin Fransız hariciyesine varid ve oradan sâdır bulunduğu... bera-i malûmat mâruzdur.*

PBA - K. 372/1

* Paris Mümessilliği, 28 Şubat gününü aynı konuda 1424 sayıyla Dışişlerine bir telgraf daha çekti:

"Ankara'daki ihtilâfın kuvvetlendiği hakkındaki" rivayetlerin devam ettiğini bildirdikten sonra şu telkinde bulundu:

"Avrupa politikacılarının bu gibi rivayetlerden ümide düşmelerine sed çekecek tedabir ittihazı rey-i devletleridir."

Bu telgraf üzerine, İsmet Paşa, Fransız basınındaki bu gibi söylentilerin yalanlanması talimatını verdi. (Bkz. No. 2)

No. 2

Hariciye Vekâletinden Paris Mümessilliğine

Tel. *1 Mart 339 (1923)*

1424 numaralı telgrafnamenizde bahsedilmiş rivayatın hiçbir veçhile aslı ve esası yoktur. Mesail-i hariciyede millet ve hükümet birlik halindedir. Mustafa Kemal Paşa'ya itimad her zamandan ziyade kuvvetlidir. Münâsip surette bu gibi şayiat-ı bedhaneyi tekzib eylemenizi rica ederim.*

İSMET

PBA - K. 372/1

* Bu talimat üzerine Paris mümessilliği, 3 Mart 1923 günü Fransız gazetelerine şu yalanlamayı gönderdi:

"Bureau de Presse Turc

Paris, le 3 Mars 1923

Prière d'inserrer:

"Des informations tendancieuses ont été publiées par une certaine presse au sujet d'une prétendue division qui se manifesterait à la Grande Assemblée Nationale de Turquie, des divergences qui existeraient entre le Gouvernement et cette même Assemblée, et de l'ébranlement de la situation politique de Mustafa Kemal Pacha.

"Le Bureau de Presse Turc est autorisé à démentir ces rumeurs dénuées de tout fondement, et à déclarer que la nation, l'Assemblée et le Gouvernement font un bloc indissoluble dont la confiance en la personne de Mustafa Kemal Pacha est plus forte et plus entière que jamais.

Le Bureau de Presse Turc"

PBA - K. 372/1

No. 3

Paris Mümessilliğinden Hariciye Vekâletine

Tel. *1 Mart 1923*
No. 1425

1- Fransız Hariciyesi dün Sarı Kitabın ikinci cildini neşretti*. Bu cilt 1 Şubattan 4 Şubata kadar teati edilen vesaik ile Konferansın akameti hakkında Bompard'ın raporunu muhtevidir. Bompard, bu raporunda, adem-i i'tilâfın bilnihaye iktisadî ve adlî hususat üzerinde temerküz eylediğini beyan ve İngiliz Heyet-i murahhasasının azimeti sebebiyle mesaiyi tâlik mecburiyeti hasıl olduğunu, mamafih zaman-ı münâsipte tekrar başlanmak maksadıyle mesai-i mezkûrenin kapanmadığını ilâve etmektedir.

2- Kitap posta ile takdim kılınmıştır.

PBA - K. 372/1

* Lozan Konferansı hakkında Sarı kitabın birinci cildi 17 Şubat 1923 günü yayınlandı. Bkz. Cilt I,No. 543

No. 4

Hariciye Vekâletinden Paris Mümessilliğine

Tel. *7 Mart 339 (1923)*
Tamim

Heyet-i murahhasamıza Lozan konferansında tevdi olunan sulh projesi hakkında tahkikatına devam eden Türkiye Büyük Millet Meclisi

müzâkeratına devam için Hükümete ekseriyet-i azime ile mezuniyet vermiştir. Bu babdaki teblig-i resmî aynen zîrde münderictir:

"İhtilâf Devletlerinin Lozan Konferansı müzâkeratı neticesi olarak Heyet-i murahhasamıza tevdi ettiği sulh muahede projesi istiklâlimizi muhil şerait ihtiva ettiğinden şayan-ı kabul görülmemiştir. İtilâf devletleri bu projenin aynen kabulünde ısrar ettikleri halde husule gelecek neticenin mes'uliyetinden müteberîyiz.

"Pek mühim ve hayatî olan Musul meselesinin bir müddet-i mevkute zarfında halli, mâli, iktisadî ve idarî mesailde millet ve memleketimizin hukuk-u hayatiye ve istiklâliyesinin tam ve emin olarak istihsali, sulhü müteakib memalik-i meşgulemizin sür'atle tahliyesi esasları dahilinde sulh teşebbüsatımıza devam olunması için Hükümete ekseriyet-i azime ile mezuniyet verilmiştir"*

İSMET

PBA - K. 372/1

*Paris mümessilliği bu resmî bildiriyi Fransız basınına şöyle duyurmuştur:

"Communiqué du Bureau de Presse Turc à Paris

Paris, le 8 Mars 1923

Le Bureau de Presse Turc nous adresse le communiqué officiel du Gouvernement de la Grande Assemblée Nationale au sujet du projet de paix présenté à Lausanne par les Alliés à la Délégation turque:

"Le projet de paix soumis à notre délégation par les Puisances de l'Entente, en tant que résultat de la conférence de Laussanne est considéré comme inacceptable parce qu'il renferme des stipulations qui lésent notre indépendance. Si les Puissances de l'Entente insistent sur l'acceptation de ce projet tel qu'il est nous dégageons notre responsabilité pour les conséquences.

"Le Gouvernement a été autorisé par une forte majorité à continuer les négociations de paix en les basant sur une solution qui sera apportée, dans un laps de temps restreint à la question importante et vitale de Mossoule; à obtenir d'une façon complète et sûr, dans les questions financières économiques et administratives, les droits essentiels et souverains de la nation et du pays ainsi que l'évacuation rapide de nos territories occupés, immédiatement après la conclusion de la paix."

(PBA - K. 372/1)

No. 5

Paris Mümessilliğinden Hariciye Vekâletine

Tel. *7 Mart 1923*
No. 1452

Franklin-Bouillon bugün, yeni konferans olduğu ve Paris'te toplandığı takdirde kuliste hususî surette çalışarak meselemize yardım edebileceğini Zat-ı Devletlerine arzı rica eylemiştir.

Aynen maruzdur.

PBA - K. 372/1

No. 6

Ismet Pasha to the Marquess Curzon of Kedleston

Excellence, *Angora, le 8 mars 1923*

J'AI l'honneur de transmettre ci-joint à votre Excelence les modifications proposées par mon Gouvernement au projet de Traité de Paix ainsi qu'aux projets de conventions annexes remis à Lausanne par les délégations des Puissances alliées à la délégation turque.

Avant d'exposer les considérations sur lesquelles se base mon Gouvernement pour demander ces modifications, je tiens à résumer succinctement les événements qui ont précédé et suivi le départ de Lausanne des différentes délégation.

Les Puissances alliées avaient remis à la délégation turque le projet de Traité de Paix le 31 janvier 1923. La délégation turque avait demandé un délai de huit jours pour étudier ce projet et faire connaître sa réponse. Son Excellence le président de la délégation britannique avait déclaré que ses occupations an Angleterre ne lui permettaient pas de rester encore une semaine à Lausanne et prié la délégation turque de donner sa réponse au bout de quatre jours. Les représsentants de la Turquie, tout en faisant remarquer que ce délai etait absolument insuffisant pour examiner un projet contenant plus d'une centaine de pages, ont néanmoins promis de s'efforcer à satisfaire le désir de la délégation britannique, sous réserve de profiter de la plénitude du délai qu'ils ont demandé, si toutefois ils ne parvenaient pas à terminer leur réponse à la date proposée. La délégation turque n'a pas été libre de consacrer ces quatre jours entièrement à l'étude du projet; en effet, la moitié de la journée du 1er février fut absorbée par la réunion de la Commission des Détroits, tandis que pendant les trois jours suivants elle a dû se réunir avec les délégations alliées.

La délégation britannique ayant irrévocablement décidée de quitter Lausanne le 4 février, la délégation turque a cru devoir faire dans l'intérêt de la paix mondiale un dernier effort. Par sa déclaration du 4 février 1923, elle a fait remarquer aux délégations alliées que grâce aux négociations et échanges de vues qui ont eu lieu à la Conférence de Lausanne, on était arrivée en ce qui concerne les questions fondamentales à un accord suffisant pour établir la paix. Par suite des concessions que la délégation turque venait de faire en acceptant la frontière occidentale de la Thrace

telle qu'elle fut proposée par les Puissances alliées; en accédant moyennant certaines conditions équitables acceptées d'ailleurs par la délégation britannique, au point de vue du Gouvernement anglais en ce qui concerne les terrains de sépultures d'Anzac; en agréant la proposition d'établir une administration locale dans les îles d'Imbros et de Ténédos et celle relative aux îles du Dodécanèse, bien que cette dernière question n'eût fait jusque-là l'objet d'aucune discussion; en consentant à l'exclusion du programme de la conférence de la question de Mossoul pour qu'elle soit résolue à l'amiable dans l'espace d'une année, entre la Turquie et la Grande- Bretagne enfin en énumérant les autres questions territoriales ainsi que celles d'ordre financier, sanitaire, judiciaire, et autres sur lesquelles une unité de vues s'était déjà établie ou un rapprochement s'était produit après les dernières propositions dela délégation turque, cette déclaration concluait qu'il ne restait aucun obstacle sérieux à la signature de la paix. Dans cet ordre d'idées, la délégation turque proposait que ces questions essentielles qui sont d'ailleurs celles qui forment les éléments constitutifs de tout traité normal de paix, fussent immédiatement signées, les négociations devant continuer sur les points restés en suspens. Ainsi la délégation turque, ayant employé toute sa bonne volonté et consenti à tous les sacrifices compatibles avec la souveraineté de la Turquie, faisait appel tant aux représentants alliés qu'à l'opinion publique mondiale devant lesquels elle se libérait, à juste titre, de toute responsabilité si malgré tous ses efforts, la paix ne serait pas encore réalisée.

À la réunion qui eut lieu dans l'après-midi du 4 février les délégations alliées insistèrent sur la signature tel quel, du projet que'elles avaient preparé sans la participation de la délégation turque, en consentant à ce que celle-ci pût formuler des réserves sur cinq articles et une annexe seulement, articles et annexe ne représentant d'ailleurs qu'un intérêt secondaire.

Toutes les questions y compris les questions économiques restées en litige, ainsi que celles qui n'avaient jamais figuré dans les ordres du jour de la conférence ou encore celles qui furent introduites dans le traité sous une forme entièrement différente de celle qui avait été établie d'un commun accord dans les sous-commissions, tel par exemple le cabotage, devaient, sans discussion ni réserve, être signées par les délégués turcs. Ce procédé consistant à dicter les conditions de paix à la Turquie à laquelle on avait mainte fois déclaré qu'elle serait traitée sur un pied d' égalité avec les autres Puissances contractantes, n'a pas abouti à un résultat. La délégation britannique est partie de Lausanne immédiatement après la

séance. Les autres délégations suivirent le lendemain et le jour suivant son exemple.

Après des negociations, qui ont duré deux mois et demi et qui ont permis de trouver pour bien des questions une solution admise de part et d'autre, si l'on avait fait droit à la juste demande de la Turquie concernant le court délai qu'elle a demandé et si l'on ne s'était pas surtout départi, à la dernière phase de la conférence, de la procédure régulière qui avait donné de si bons résultats, la paix déjà été conclue pour le plus grand bien de toutes les nations.

Si depuis le 4 février dernier les hostilités n'ont pas recommencé, il faut l'attribuer en premier lieu à la volonté de paix témoignée par le peuple et le Gouvernement turcs.

Si le texte du projet avait été arrêté d'un commun accord, comme cela était convenu dès le début, la plupart des amendements qui y figurent actuellement n'auraient pas eu de raison d'être étant donné que les textes auxquels elles se rapportent auraient été conçus de manière à répondre au point de vue commun des parties contractantes, et ce d'autant plus qu'un grand nombre de modifications concernent plutôt la rédaction.

Pour faciliter l'étude des modifications demandées, le projet est écrit sur deux colonnes; celle de gauche contient le texte original des Alliés, les parties supprimées ou modifiées étant soulignеées, tandis que sur la colonne de droite est porté le texte amendé, les parties soulignées représentant les modifications ou adjonctions.

En ce qui concerne la Partie I (Clauses politiques), comme il ressort de l'examen du projet ci-joint, il n'y a aucune modification de fond. Les questions territoriales sont réglées conformément aux propositions des Puissances alliées.

Si la Turquie a cru devoir demander que les îlots inhabités de Merkeb dépendant de Ténédos suivent le sort de ce dernier; si elle a demandé que la petite île de Castellorizo qui, vu sa proximité au littoral turc avait été maintenue par la décision des grandes Puissances en 1914 avec les îles d'Imbros et de Ténédos sous la souveraineté turque, reste également sous la même souveraineté; enfin, si elle a demandé qu'au lieu de la rive gauche, la ligne de thalweg de la Maritza forme la frontière de la Thrace orientale, elle ne pense pas avoir fait des demandes qui puissent être considérées comme inéquitables, ou contraires aux principes, généralement admis dans la fixation des frontières, ou encore aux vues ma-

nifestées par les Puissances alliés elles-mêmes. Toutes les autres modifications au sujet des clauses territoriales ou politiques se rapportent, ou à la rédaction, ou à des questions de détail ne pouvant influencer la solution des questions fondamentales adoptées d'un commun accord.

Pour ce qui est de la Partie II (Clauses financières), les Puissances alliées ayant elles-mêmes accepté au dernier moment la répartition du capital nominal de la dette publique ottomane, l'amendament apporté à l'article 46 n'est qu'une rectification en conséquence.

Etant donné que les relations entre le Gouvernement turc et l'Administration de la Dette publique sont d'ordre strictement intérieur, l'article 47 relatif à une entente à intervenir entre la Turquie et le Conseil de la Dette ne pourrait figurer dans le Traité de Paix.

Les îles de Dodécanèse et les îles attribuées en vertu de l'article 12 à la Grèce se trouvent dans une situation de fait et de droit presque identique. Dès l'instant que les premières, bien qu'elles seront attribuées à l'Italie par le Traité de Paix à intervenir, participent aux dettes ottomanes antérieures au 17 octobre 1912 les secondes doivent à plus forte raison prendre une quote-part des mêmes dettes et non de celles existant au 1er novembre 1914 comme il est prévu au projet des Alliés. Dans le même ordre d'idés, les annuités, dues par ces deux groupes d'îles restées depuis une dizaine d'années sous l'occupation des Puissances auxquelles elles seraient attribuées aujourd'hui et qui ont intégralement profité de leurs revenus, devraient être exigibles, non à partir de la mise en vigueur dudit traité, mais bien à partir d'une date se rapprochant de leur occupation. C'est ainsi que pour les îles de Dodécanèse la date du 7 octobre 1912, c'est-à-dire à peu près celle du Traité de Lausanne et pour les autres îles celle du Traité d'Athènes sont adoptées comme point de départ. Les articles 48 et 52 sont amendés en conséquence.

Les emprunts contractés en vue de la construction de voies ferrées ont de tout temps figure parmi les dettes à répartir entre la Turquie et les territoires détachés. La Commission financière réunie à Paris après la guerre balkanique n'avait soulevé aucune objection à ce sujet. Dans le projet de Sèvres rédigé sans aucune participation de la Turquie, les Puissances alliées n'avaient non plus hésité à inclure dans le tableau de la dette publique ottomane les detes en questions. Or, soumettre à l'arbitrage un principe consacré à maintes reprises par les Puissances elles-mêmes, lésera énormément les intérêts de la Turquie, laquelle, par suite

de la remise à plus tard de la répartition des dettes prévue au Traité de Berlin et de l'exclusion de cette même répartition d'un grand nombre de dettes, tel par exemple l'emprunt intérieur, a déjà assumé de très lourdes charges financières. Elle ne pourrait donc consentir à ce que l'élimination du tableau de dettes des charges relatives aux lignes de Chemins de fer de Bagdad, de Soma-Panderma et de Hodeïda-Sanaa puisse être mise en discussion dans un tribunal d'arbitrage. C'est pour ces motifs que l'article 50 ainsi que l'Annexe II aux Clauses financières sont supprimés.

Les Puissances alliées conviennent que le réglement des annuités arriérées incombant aux Etats copartageant la dette publique ottomane autres que la Turquie, si effecté sans intérêt dans le délai de vingt années à compter de la mise en vigueur du Traité de Paix. Il n'y aurait aucune raison pour qu'on réserva à la Turquie un traitement inégal à cet effet. De plus, la Turquie ayant indûment réglé la majeure partie des services d'intérêt et d'amortissement des quotes-parts afferentes aux Etats susmentionnés, rien ne serait plus juste que de demander que, jusqu'à concurrence des somes ainsi payées par elle, les annuités arriérées à payer par ces Etats soient affectées au réglement des annuités arriérées de la Turquie. D'ailleurs, étant donné le réglement, dans le sens indiqué , des annuités arriérées à payer il n'y aurait pas lieu de prévoir une solution quelconque pour les revenus afectés au service de la dette publique ottomane qui n'auraient pas encore été versés. La modification de l'article 53 et la suppression de l'article 54 sont dues aux considérations précédentes, alors que l'élimination du premier paragraphe de l'article 56 relatif au maintien du décret de Mouharrem est déjà agréée par les Puissances alliées.

La note explicative de l'Annexe I aux Clauses financières, concernant la monnaie dans laquelle le paiement des intérêts et de l'amortissement des dettes devrait être effectué, doit être supprimé du projet pour deux raisons importantes:

1. Etant donnée la dévaluation de la devise turque, il y a une différence énorme entre la valuer du papier-monnaie turc et celle des papiers des diverses Puissances alliées, ce qui mettrait la Turquie dans l'impossibilité de payer les annuités de la dete publique ottomane restant à sa charge, indistinctement dans la monnaie turque ou dans celle desdites Puissances, come autrefois;

2. Comme il a été observé plus haut à maintes occasions, les relations du Gouvernement turc avec ses créanciers ayant un caractère privé, de

pareilles dispositions ne sauraient guère trouver place dans un acte international.

Les Puissances alliées avaient renoncé au cours des réunios des deux derniers jours à leur demande relative au payement par la Turquie de 12,000,000 de livres turques or contre la renonciation par celle-ci à ses créances résultant tant du transfer consenti par l'Allemagne et l'Autriche en vertu des Traités de Paix de Versailles et de Saint-Germain, que des versements effectués pour les navires de guerre autrefois commandés en Angeleterre. Par conséquent, la Section II des Clauses financières relative aux réparations fut supprimée à l'exclusion de l'article 57 adapté en Turquie par l'armée et les autorités helléniques.

La Partie III (Clauses économiques) allant de l'article 71 à l'article 117 inclus contient bien des questions sur lesquelles l'accord n'avait pu encore être établi entre les représentants turcs et alliés. Le réglement de ces questions nécessitant un échange de vues entre les Etats intéressés, le Gouvernement de la grande Assemblée nationale de Turquie estime nécessaire de les disjoindre du Traité de Paix pour continuer à part leur négociation.

La Partie IV (Voies de Communications et Questions sanitaires) est acceptée à l'exception de quelques paragraphes des articles 129 et 130 concernant la constitution et les attributions d'un comité sanitaire des Détroits.

Les trois conseillers que la Turquie se propose de nommer à l'Administration sanitaire des Frontières, parmi les médecins spécialistes européens, pourraient rendre des services importants à cette administration.

Les deux premières sections de la Partie V au sujet des prisonniers de guerre et des sépultures sont intégralement acceptées; la troisième section ne comporte pas de modifications essentielles meritant d'être signalées.

Les conventions concernant le régime des Détroits et les frontières de Thrace, à l'exception de l'article 4 de cette dernière, supprimé par les Alliés, sont entièrement maintenues.

Pour ce qui est de la convention relative au régime des étrangers en Turquie, il y a lieu de relever en premier lieu que cette convention devrait porter plutôt le titre de "Convention d'Etablissement entre la Turquie et les

Puissances alliées" et avoir pour objet non seulement la condition des ressortissants de ces Puissances en Turquie mais en même temps celle des citoyens turcs dans les territoires de ces Puissances.

Toutes les modifications que le Gouvernement de la grande Assemblée nationale a cru devoir introduire dans cette convention sont inspirées des considérations suivantes:

1. L'abrogation définitive des Capitulations est reconnue par les Puissances alliées;

2. Cette reconnaissance entraîne come conséquence immédiate la nécessité de conformer toutes les relations entre la Turquie et les pays alliés aux exigence des règles du droit international général et de la pratique généralement suivie entre les nations indépendantes;

3. D'après les règles et pratiques internationales, les conditions qui régissent l'accès et le séjour des ressortissants d'un Etat sur les territoires d'un autre Etat, leur régime fiscal ainsi que leur situation judiciaire devant les tribunaux, dans ces territoires, sont réglées par des conventions conclues pour une durée déterminée sur la base de réciprocité ou du traitement, à titre réciproque, de la nation la plus favorisée.

Le projet de convention remis par les Puissances alliées ne tient aucun compte des principes susénoncés. En effet, le chapitre (1), concernant l'accès et le séjour, n'étant limité par aucune durée, n'ayant pour objet que le sort unilatéral des ressortissants alliés sur le territoire turc et enfin écartant toute conception de réciprocité en faveur des ressortissants turcs sur les territoires des Puissances alliées, présente tous les caractères d'une véritable capitulation. La sincéritée des Puissances alliées, quand elles déclarent reconnaître l'abrogation des Capitulations et respecter l'indépendance de la nation turque, exige necessairement qu'elles ne veuillent obtenir de la Turquie des concessions qu'elle ne saurait accorder à celles- ci ni chercher à crée une situation qui ne'existe nulle part.

Le Gouvernement de la grande Assemblée nationale de Turquie croit qu'il est à peine nécessaire d'ajouter que les retouches faites à la Convention d'Etablissement ont pour but de lui imprimer le caractère normal d'une convention de ce genre, de sorte que le texte amendé ne contient aucune disposition qui ne soit consacrée par la pratique des nations.

La Convention comerciale et la Déclaration sur l'Amnistie ne comportent aucune changement essentiel qui n'ait été discuté entre les deux parties ou agréé par les Puissances alliées, la plupart des amendements se rapportant, come dans les autres cas, soit aux questions d'une importance secondaire, soit à la rédaction.

Le texte de la déclaration qui sera faite par la Turquie concernant l'engagement pour une duré de cinq années des conseillers légistes européens, est maintenu dans la forme errêtée d'un commun accord à la derniére heure avec les Alliés.

En outre, je crois devoir rappeler qu'avec la conclusion de la paix les navires de guerre turcs internés et les armes et munitions gardées en dépôt par les Puissances alliées doivent être restitués à la Turquie. Le bien-fondé de cette demande ayant d'ailleurs été reconnu par les délégations alliées lors de négociations de Lausanne, l'adjonction au Traité de Paix d'une déclaration contenant l'engagement des Puissances alliées à cet égard avait été décidé.

Les explications qui précèdent mettent en évidence encore une fois qu'entre les vues du Gouvernement de la grande Assemblée nationale de Turquie et celles des Puissances alliées il ne subsiste aucune divergence profonde de nature à empêcher le rétablissement des relations pacifiques entre leurs pays respectifs.

En ouvrant les Détroits en temps de paix comme en temps de guerre au pavillon de toutes les nations amies et en consentant à la création de zones démilitarisées, au grand préjudice de la défense de ses territoires; en renonçant, en faveur des Puissances alliées, à ses droits sur bien des îles ayant une importance stratégique pour la protection des côtes de l'Asie Mineure; en abandonnant ses droits sur Karagatch, au grand détriment de la vie économique d'Andrinople; en concédant aux Puissances alliées la jouissance des terrains de sépulture situés dans la péninsule aux Puissances alliées la jouissance des terrains de sépulture situés dans la péninsule de Gallipoli par déférence pour les sentiments de piété nourris par leurs nations à l'égard des soldats tombés sur les champs de bataille; en acceptant les dispositions relatives aux droits des minorités non musulmanes; en n'insistant pas actuellement, tout en réservant ses droits à ce sujet, sur l'insertion au tableau de la dette publique ottomane à répartir, des dettes de l'empire ottoman existant à la date du Traité de Berlin, bien que cette répartition fût solennellement acceptée par les

grandes Puissances; en admettant également que bien des charges financières de l'Empire ottoman telles que celles résultant de l'emprunt intérieur, des dettes flottantes, &c., ne figurent pas dans le tableau susmentionné; en se désistant de sa demande relative au respect du droit de la Turquie sur les biens privés de l'Etat situés sur les territoires détachés; en admettant l'engagement pour une durée de cinq années de conseillers légistes choisis sur une liste dressée par la Cour permanente de Justice internationale, ainsi que de médecins spécialistes européens comme conseillers sanitaires; en s'efforçant, enfin, de trouver pour chaque question intéressant particulièrement les alliés une solution entrant autant que possible dans leurs vues, le Gouvernement de la grande Assemblée nationale de Turquie se trouve avoir fait toutes les concessions en son pouvoir dans l'intérêt de la paix.

Mon Gouvernement espère que si les Puissances alliées sont également animés des sentiments pacifiques dont la Turquie n'a cessé de faire preuve notamment durant les derniers trois mois, une conférence qui se réunirait dans une ville quelconque de l'Europe, ou préférablement à Constantinople, pourrait, dans l'espace de deux semaines, consigner dans un Traité de Paix les questions énumérées ci-dessus et au sujut desquelles les négociations poursuivies à Lausanne ont eu pour résultat, soit d'établir une concordance de vues, soit de créer un rapprochement entre les manières de voir de la Turquie et des Puissances alliées.

Le Gouvernement de la grande Assemblée nationale de Turquie, considérant qu'il est d'un devoir impératif pour toutes les parties intéressées d'éliminer les facteurs pouvant mettre de nouveau en danger la tranquillité du monde et d'empêcher qu'au lieu des relations pacifiques et normales désirées par tous les peuples, les horreurs des dernières années ne se reproduisent encore une fois par suite d'une nouvelle conflagration, prie les Puissances alliées de bien vouloir lui faire connaître leur réponse dans le plus bref délai possible.

Veuillez agréer, &c.

Le Ministre des Affaires étrangères et
Président de la Délégation turque,
M. ISMET

F.O. 421/256, p. 657-661, No. 458/1

Sir H. Rumbold to the Marquess Curzon of Kedleston. -(Received March 11)

(No. 156)

(Telegraphic) R. *Constantinople, March 10, 1923*

FOLLOWING is analysis of points of divergence between Allied and Turkish drafts in Part 1 of treaty and the two connected conventions. References are to Allied draft of 31st. January as printed. There are a very small number of other divergencies of absolutely no importance.

Preamble, Turks insert new third paragraph, viz., "and considering taht these relations must be based on respect for independence and sovereignty of States".

Article 1. Turks omit "subject to such special provisions as may be made." They add provision for evacuation of all occupied territory immediately after ratification of treaty by Turkey without awaiting any other ratification.

Article 2. Altered in three places in accordance with [? omitted: stipulation] that river frontier should be thalweg instead of left bank.

Article 3. Turks add, under Syria provision that Franco-Turkish Agreement is to remain entirely in force with all its annexes.

Under Irak they substitute for two paragraphs in Allied draft two new paragraphs providing (1) that frontier between Turkey and Irak shall be settled amicably between Turkey and Great Britain within twelve months of coming into force of agreement, and (2) that, failing agreement, dispute shall be referred to Council of the League of Nations.

Article 5. Turks suppress entirely first sentence of second paragraph.

Article 12. Modified so as to retain islets of Merkeb under Turkish sovereignty as being dependent on Tenedos.

Article 15. Modified so as to retain Castellorizo under Turkush sovereignty.

Article 16. Turks suppress second paragraph. They add two new paragraphs, providing (1) that [? article 3] shall not interfere with stipulations of article 7 of Franco Turkish Agreement, or with clauses of procceedings of signatories of agreement, and (2) that Ada Kale shall remain under Turkish sovereignty.

Articles 17. and 19 Turks add in each paragraph [? group omitted] absolving Turkey from all obligations in regard to Turkish loans secured on Egyptian tribute and Cyprus revenue respectively.

In last paragraph of article 19 they substitute "born and habitually resident" for "born or habitually resident". They add further paragraph enablig persons who become British subjects under this article to opt for Turkish nationality in accordance with general provisions of nationality sections.

Article 21. Turks add at end of first paragraph words " in accordance with special convention of even date. Consequent drafting is made in paragraph 2 without change of sense.

Article 25. Turks accept subject to replacement of words "spiritual prerogatives" in paragraph 2 by words "religions prerogatives exercised outside Turkey"

Article 26. Turks replace words "agree to abrogate" by words "declare completely abrogated." They add at the end of first paragraph words "and economic and financial system resulting from Capitualitons." They suppress paragraph 2 entirely

Article 27. Turks add clause providing that persons who are already habitually resident in Turkey and have acquired Turkish nationality are not affected Nationality clauses, including article 35, are accepted as they stand. Only divergence is that period of option in last sentence of article 32 is put at one year instead of two. No change in minorities clauses.

No change in Straits Convention. Thracian Frontier Convention: Article 4 is of course suppressed

Remainder is untouched, but Turks add new article in following sense: "Section of Orient Railway between Kuleli Bourgas and Bulgarian frontier shall be worked under control of representatives of Turkey and Greece. Travellers and goods passing over this section to or from Turkey shall enjoy free transit, free of taxes and passport formalities. Turkish travellers and goods passing between Adrianople and other places in Turkey shall be free of any taxes or control at Karagatch during stop necessary for change from main line to branch line. Branch line shall be worked throughout by Turkey in order to secure traffic of Adrianople; and travellers and goods from Adrianople shall be forwarded from Karagatch to their destinations without delay."

F.O. 424/256, p. 633-634, No. 420

No. 6

Ekselâns İsmet Paşa'nın Çağıran Devletler Dışişleri Bakanlarına Gönderdiği Mektup

Ankara, 8 Mart 1923

Ekselâns,

Laussanne'da Müttefik Devletler Temsilci Heyetlerince Türk Temsilci Heyetine sunulan Andlaşma tasarısıyla buna ekli Sözleşmeler tasarılarında Hükümetimin yapılmasını teklif ettiği değişiklileri bu mektuba bağlı olarak Ekselânslarına göndermekle onur duymaktayım*.

Hükümetimin bu değişiklikleri isterken dayandığı düşünceleri açıklamadan önce, çeşitli Temsilci Heyetlerinin Lausanne'dan ayrılmalarından önceki ve sonraki olayları kısaca özetlemeyi gerekli görmekteyim.

Müttefik Devletler, Barış Andlaşması tasarısını Türk Temsilci Heyetine 31 Ocak 1923 tarihinde vermişlerdi. Türk Temsilci Heyeti, bu tasarıyı incelemek ve cevabını bildirmek üzere, sekiz günlük bir süre istemişti. İngiliz Temsilci Heyetinin Sayın Başkanı, İngiltere'deki işlerinin, Lausanne'da bir hafta daha kalması olanağını vermediğini söylemiş ve Türk Temsilci Heyetinden cevabını dört gün sonunda bildirmesini rica etmişti. Türkiye Temsilcileri, yüz sahifeyi aşan bir tasarıyı incelemek için bu sürenin kesin olarak yetmeyeceğini bildirmekle birlikte, cevaplarını teklif olunan süre içinde yetiştiremezlerse, istedikleri sürenin tamamından yararlanmak hakkını saklı tutmak üzere, İngiliz Temsilci Heyetinin isteğini yerine getirmeğe çalışacaklarını vaat etmişlerdi. Türk Temsilci Heyeti, bu dört günü, tasarının incelenmesine tümüyle ayırma özgürlüğünü bulamamıştır. Gerçekten, 1 Şubat gününün yarısı Boğazlar Komisyonunun toplantısıyla harcanmış, öteki üç gün boyunca da Türk Temsilci Heyeti, Müttefik Temsilci Heyetiyle toplantılar yapmak zorunda kalmıştır.

İngiliz Temsilci Heyeti, 4 Şubatta Lausanne'dan ayrılmağa kesin karar vermiş olduğundan, Türk Temsilci Heyeti, dünya barışı yararına, bir son çabada daha bulunmağı bir görev saymıştır. Türk Temsilci Heyeti, 4 Şubat 1923 tarihli bildirisinde, Lausanne Konferansına yapılan görüşmeler ve öne sürülen karşılıklı görüşlerle, temel sorunlara ilişkin ola-

rak, barış yapabilmeye yeterli bir anlaşmaya varılmış olduğuna Müttefik Temsilci Heyetlerinin dikkatini çekmiştir. Bu bildiri, Türk Temsilci Heyetinin, Trakya'nın Batı sınırını Müttefiki Devletlerce teklif olunduğu biçimde kabul ederek; İngiliz Temsilci Heyetince de kabul edilmiş bulunan bir takım hakgözetir şartlar karşılığında, İngiliz Hükümetinin Anzac'daki mezarlıklara ilişkin görüşüne katılarak; İmroz ve Bozcaada adalarında bir yerel yönetim [mahallî idare] kurulması teklifiyle —Oniki Ada sorunu o vakte kadar hiç bir görüşme konusu olmamışken— bu adalar [Oniki Ada] için yapılan teklifi kabul ederek; Musul sorununu, Türkiye ile İngiltere arasında bir yıl içinde barışçı bir yoldan çözümlenmek üzere Konferans programından çıkartılmasına rıza göstererek; son olarak da, toprakla ilgili öteki sorunlarla, maliye, sağlık, yargı sorunları ve başka sorunlar gibi , üzerlerinde bir görüş birliği oluşmuş ya da Türk Temsilci Heyetinin son tekliflerinden sonra bir yakınlaşma doğmuş olan sorunları sayarak, barışın imzalanması için önemli bir engel kalmadığı sonucuna varıyordu. Bu düşünce dizisi içinde, Türk Temsilci Heyeti, olağan herhangi bir barış andlaşmasını oluşturan unsurları da meydana getiren bu temel sorunların hemen imza edilerek, görüşmelerin, askıda kalan noktalar üzerinde sürdürülmesini teklif etmekteydi. Böylece, bütün iyi niyetini kullanmış ve Türkiye'nin egemenliğiyle bağdaşabilir bütün fedakârlıklara katlanmış olan Türk Temsilci Heyeti, hem Müttefik Temsilcilerine, hem de dünya kamu oyuna seslenmekte ve onlara, bütün çabalarına rağmen barışı gerçekleştirmek olanağı gene de elde edilemezse, artık onlara karşı, haklı olarak, her türlü sorumluluktan kendisini kurtulmuş saydığını bildirmekteydi.

4 Şubat öğleden sonra yapılan toplantıda, Müttefik Temsilci Heyetleri, Türk Temsilci Heyetinin, aslında ikinci derecede bir önemi olan, yalnız beş madde ile bir ek'e ilişkin çekinceler [ihtirazî kayıtlar] öne sürmesine razı olarak, Türk Temsilci Heyeti katılmaksızın hazırlamış oldukları tasarıyı, olduğu gibi, imzalamasında direnmişlerdir.

Üzerinde bir anlaşmaya varılamamış ekonomik sorunlarla, Konferansın gündemine hiç alınmamış ya da Alt-komisyonlarda ortak bir anlaşmayla saptanmış olduğundan bambaşka biçimde Andlaşmaya konulmuş sorunları da —örneğin kabotaj— kapsamak üzere, bütün sorunların, hiç bir tartışmaya girişmeden ya da hiç bir çekince öne sürmeksizin, Türk Temsilcilerince imzalanması istenmiştir. Böyle bir tutum, öteki bağıtlı Devletlerle eşitlik düzeyinde işlem göreceği kendisine bir çok kez söylenmiş olan Türkiye'ye, barış şartlarını zorla kabul ettirmek an-

lamına gelmekte olduğundan, bir sonuca varılamamıştır. İngiliz Temsilci Heyeti, [bu] toplantıdan hemen sonra, Lausanne'dan ayrılmıştır. Öteki Temsilci Heyetleri de, bir ya da iki gün sonra, İngiliz Temsilci Heyetinin verdiği örneği izlemişlerdir.

İki buçuk ay sürmüş ve bir çok sorunlar üzerinde her iki tarafça kabul edilen bir çözüm bulunmasıyla sonuçlanmış görüşmelerden sonra, Türkiye'nin bu kısa süreye ilişkin isteği kabul edilseydi ve özellikle, o kadar iyi sonuçlar vermiş bulunan olağan usulden ayrılınmasaydı, bütün uluslara en büyük yararlar sağlıyacak barışın gerçekleşmesi de daha o zaman mümkün olacaktı.

Geçen 4 Şubattan bu yana, savaşa yeniden başlanmamış olmasının nedenini, her şeyden önce, Türk halkı ile Türk Hükümetinin göstermiş olduğu güçlü barış isteğine bağlamak gerekir.

Tasarı metni, önceden kararlaştırılmış olduğu üzere, görüş birliği içinde saptanmış olsaydı, bu metinde şimdi görülen değişiklik tekliflerinden çoğuna gerek olmayacaktı; çünkü, bu değişiklik tekliflerinin ilgili bulunduğu metinler, bağıtlı tarafların ortaklaşa görüşlerini karşılar biçimde düşünülmüş olacaktı; özellikle değişiklik tekliflerinden bir çoğunun, daha çok, kaleme alış biçimine ilişkin bulunması, söylediklerimizi bir kat daha doğrulamaktadır.

Yapılması istenilen değişikliklerin incelenmesini kolaylaştırmak için tasarı iki sütun üzerine yazılmıştır; soldaki sütun, Müttefiklerin asıl metnini kapsamaktadır; bu metinde, çıkartılmış ya da değiştirilmiş satırların altı çizilmiştir; sağdaki sütunda ise, değiştirilmiş metin yer almaktadır; altı çizilmiş yerler değişiklikleri ya da eklemeleri göstermektedir.

(I) sayılı Bölüme (siyasal hükümler) ilişkin olarak, ekli tasarının incelenmesinden anlaşılacağı üzere, özle ilgili hiç bir değişiklik yoktur. Ülke (toprak) sorunları, Müttefik Devletlerin teklifleri uyarınca çözüme bağlanmıştır.

Türkiye, Bozcaada'ya bağımlı olan ve kimsenin yaşamadığı Merkep adacıklarının*, Bozcaada gibi işlem görmesini istemeği zorunlu görmekle, Türk kıyısına yakınlığı bakımından, Bozcaada ve İmroz adaları gibi, Türk egemenliği altında kalmasına Büyük Devletlerce 1914 de karar verilmiş olan Meis *(Castellorizzo)* adacığının Türk egemenliği altında bırakılmasını istemekle, son olarak da, Doğu Trakya sınırının, Meriç'in sol kıyısını değil de, *thalweg* çizgisi olmasını istemekle, hakgözetirliğe ya da sınırların

* Fransızca metinde "îlots inhabités de Merkeb" (S.L.M.)

saptanmasında genellikle geçerli sayılan ilkelere, ya da Müttefik Devletlerin açıkladıkları görüşlere aykırı gibi sayılabilecek isteklerde bulunuş olduğunu düşünmemektedir. Ülke (toprak) sorunlarına ya da siyasal hükümlere ilişkin öteki değişiklik tekliflerinin hepsi ya metnin kaleme alınış biçimine, ya da görüş birliğiyle kabul edilmiş temel sorunlara ilişkin çözümleri etkilemeyecek olan, ayrıntı niteliğindeki sorunlarla ilişkindir.

(II) sayılı Bölüme (malî hükümler) gelince, Müttefik Devletler, Osmanlı Devlet Borcunun [Düyun-u Umumiye-i Osmaniye'nin] nominal anaparasının bölüştürülmesini, son dakikada, kendileri kabul etmiş olduklarından 46 ncı maddedeki değişiklik, bunun sonucu olan bir düzeltmeden başka bir şey değildir.

Türk Hükümetiyle Osmanlı Devlet Borcu Meclisi arasında yapılacak anlaşmaya ilişkin 47 nci maddenin, barış Andlaşmasında yeri olmamak gerekir.

Oniki Ada *(Dodécanèse)* ile, 12 nci Madde uyarınca Yunanistan'a verilen adalar, hem olgusal (fiilî) hem de hukuksal yönden, neredeyse aynı durumda bulunmaktadırlar. Oniki Ada, yapılacak Barış Andlaşmasıyla İtalya'ya bağlanmaları gerekmekle birlikte, 17 Ekim 1912 den önceki Osmanlı Devlet Borcuna katıldıklarına göre, [Yunanistan'a verilecek adaların da], Müttefiklerin tasarısında öngörüldüğü üzere, 1 kasım 1914 tarihinde varolan borçlardan değil, fakat yukarıda sözü geçen borçlardan bir pay almaları çok daha gerekli olmaktadır. Aynı düşünce dizisine uygun olarak, bugün kendilerine geçirilmeleri düşünülen ve gelirlerinden tümüyle yararlanmış bulunan Devletlerin aşağı yukarı on yıldır işgalleri altında bulundurdukları bu iki grup adaların borçlu oldukları yıllık taksitlerin de, söz konusu Andlaşmanın yürürlüğe konuluşu tarihinden değil, fakat onların işgal tarihlerine yakın bir tarihten başlatılarak istenebilmesi gerekecektir. Böylece, Oniki Ada için, 17 Ekim 1912, başka bir deyimle Lausanne (Ouchy) Andlaşmasının tarihi, öteki adalar için de Atina Andlaşmasının tarihi başlangıç noktası olarak kabul edilmiştir. 48 nci ve 51 nci maddeler, buna göre değiştirilmiştir.

Demiryolları yapımı için girişilmiş borçlanmalar (istikrazlar), her zaman, Türkiye ile, Türkiye'den ayrılan topraklar arasında bölüştürülecek borçlar arasında bulunmuştur. Balkan Savaşından sonra Paris'de toplanan Maliye Komisyonu, bu konuda hiç bir itiraz öne sürmemiştir. Türkiye'nin hiç bir katılması olmaksızın kaleme alınmış Sèvres tasarısında da, Müttefik Devletler, bu borçları, Osmanlı Devlet Borcu [Duyun-u

Umumiye-i Osmaniye] çizelgesine koymakta duraksamamışlardır. Durum bu iken, Büyük Devletlerin kendilerince bir çok kez kabul edilmiş ve onaylanmış bulunan bir ilkeyi hakemliğe bağlı kılmak, Türkiye'nin çıkarlarına çok büyük zararlar verecektir; Türkiye, Berlin Andlaşmasında öngörülen borçların bölüştürülmesinin ileri bir tarihe ertelenmesi- örneğin, iç borçlanma gibi- bir çok başka borçların bölüştürme dışı tutulması yüzünden, pek ağır mali yükümler altına girmiş bulunmaktadır. Bu yüzden, Türkiye, Bağdat, Soma-Bandırma, Hudeyde-San'a demiryollarına ilişkin yükümlerin borç çizgelgesinden çıkartılması konusunun bir hakemlik mahkemesinde tartışılmasına razı olamaz. Bu nedenlerledir ki, 50 nci madde ile mali hükümlerin (II) sayılı ek'i, tasarı metninden çıkartılmıştır.

Müttefik Devletler, Osmanlı Devlet Borcunun —Türkiye dışında— paydaşları olan Devletlere düşen gecikmiş (birikmiş) yıllık taksitlerinin, Barış Andlaşmasının yürürlüğe girişinden başlıyarak yirmi yıllık bir süre içinde faizsiz olarak ödenmesini uygun görmektedirler. Böyle olunca, bu konuda, Türkiye'ye eşit olmayan bir işlemde bulunmak için de herhangi bir neden söz konusu olmamak gerekir. Üstelik, Türkiye, yukarıda sözü geçen Devletlere düşen payların faiz ve amortisman hizmetlerinin büyük bir parçasını, bir zorunluluğu yokken , ödemiş bulunduğundan, bu Devletlerin ödemeleri gereken birikmiş (gecikmiş) yıllık taksitlerin, Türkiye'nin böylece ödemiş bulunduğu paraları karşılayıncaya kadar, Türkiye'nin ödememiş olduğu birikmiş (gecikmiş) yıllık taksitlerin ödenmesine ayrılmasını istemesi kadar haklı bir şey olamaz. Kaldı ki, gecikmiş (birikmiş) yıllık taksitler belirtildiği üzere ödeneceğinden, Osmanlı Devlet Borcu hizmetlerine ayrılmış olup da henüz ödenmemiş bulunan gelirler için, bir ödeme biçimi öngörmek de gerekli olmayacaktır. 53 ncü maddenin değiştirilmesi ve 54 ncü maddenin tasarı metnininden çıkartılması yukarıdaki düşüncelere dayanmaktadır; *moratorium* kararnamesinin yürürlükte tutulmasına ilişkin 50 nci maddenin ilk paragrafının metinden çıkartılmasını ise Müttefik Devletler, daha önce kabul etmiş bulunmaktadırlar.

Borçların faiz ve amortismanlarının hangi para ile ödeneceğine ilişkin olan mali hükümerin (I) sayılı Ek'ini açıklayıcı not, önemli iki nedenle tasarıdan çıkartılmıştır:

1. Türk parasının (dövizinin) değerinin düşürülmesi (devalüasyonu) yüzünden, Türk kâğıt parasının değeri ile çeşitli Müttefik Devletlerin kâğıt paralarının değeri arasında pek büyük bir fark olmuştur; bu durum, Türkiye'yi, Osmanlı Devlet Borcundan kendisine düşecek yıllık taksitleri,

eskiden olduğu gibi, ayırım gözetmeden Türk parasıyla ya da söz konusu Devletlerin parasıyla ödemek olanaksızlığında bırakabilecektir.

2. Yukarıda bir çok vesile ile belirtildiği üzere, Türk Hükümetinin alacaklıları ile ilişkileri özel bir nitelikte olduğundan, bu gibi hükümlerin uluslararası bir belgede pek de yeri olmasa gerektir.

Müttefik Devletler, son iki gün içindeki toplantılarda, Türkiye'nin, gerek Versailles ve Saint-Germain Andlaşmaları uyarınca Almanya ve Avusturya'nın kabul ettikleri geçirimden (transferden), gerekse İngiltere'ye daha önce ısmarlanmış savaş gemileri için yapılmış ödemelerden doğan istemlerinden vazgeçmesine karşılık, Türkiye'ce 12.000.000 Lira ödenmesine ilişkin istemlerinden vazgemişlerdi. Böyle olunca, onarımlara ilişkin malî hükümlerin II nci Kesimi, tasarı metninden çıkartılmış, yalnız 57 nci madde yeni düzenlemeye uydurulmuş, Türkiye'de Yunan ordusunun ve Yunan makamlarının verdikleri zararların onarılmasına ilişkin 58 nci madde de tasarıda bırakılmıştır.

71 nci Maddeden 117 nci Maddeye kadar giden maddelerden oluşan III ncü Bölüm (ekonomik hükümler), Türk ve Müttefik Temsilciler arasında henüz anlaşmaya varılamamış bir takım sorunları kapsamaktadır. Bu sorunların çözüme bağlanması ilgili Hükümler arasında görüşmelerde bulunulmasını gerektirdiğinden, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, görüşmeleri ayrıca sürdürmek üzere, bunların Barış Andlaşmasından çıkartılması gerektiği kanısındadır.

IV ncü Bölüm (Ulaşım yolları ve Sağlık sorunları), Boğazlar'da bir sağlık komitesi kurulması ve bu komitenin yetkileri konusunda 129 ncu ve 130 ncu maddelerde bir takım fıkralar dışında, kabul edilmiştir.

Türkiye'nin, Avrupa'lı uzman hekimler arasından seçerek, sınırlarının sağlık açısından yönetimine atamak niyetinde olduğu üç danışman, bu yönetime önemli hizmetlerde bulunabilirler.

V nci Bölümün, savaş tutsaklarıyla mezarlıklara ilişkin ilk iki Kesimi, tümüyle kabul edilmiştir; Üçüncü Kesimde, belirtmeğe değer değişiklikler yapılmamıştır.

Boğazlar'a uygulanacak rejime ve Trakya sınırlarına ilişkin sözleşmeler, Trakya sınırlarına ilişkin Sözleşenin, Müttefiklerce metinden çıkartılan, 4 ncü maddesi dışında olduğu gibi tutulmuştur.

Türkiye'de yabancılara uygulanacak rejime ilişkin Sözleşmeye gelince, önce, bu Sözleşmenin, "Türkiye ile Müttefik Devletler arasında yer-

leşme (ikamet, *établissement*) Sözleşmesi' başlığını taşımasının daha yerinde olacağını belirtmek gerekir. Sözleşmenin konusu da, yalnız bu Devletler uyruklarının Türkiye'deki durumunu değil, aynı zamanda Türk yurtdaşlarının bu Devletler ülkesindeki durumlarını da kapsamak gerekir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin, bu Sözleşmeye getirmek zorunluluğunu duyduğu değişiklilerin hepsi aşağıdaki görüşlerden esinlenmektedir:

1. Kapitülasyolara kesin olarak son verilmesi Müttefik Devletlerce kabul edilmiştir.

2. Bu kabul, derhal, Türkiye ile Müttefik ülkeler arasındaki bütün ilişkilerin, genel Devletler hukuku kuralları gereklerine ve bağımsız uluslar arasında genellikle izlenen uygulamaya uydurulması zorunluluğu sonucunu yaratmaktadır.

3. Uluslararası kurallara ve uygulamaya göre, bir Devletin, bir başka Devletin ülkesine giden uyruklarının, bu ülkeye girişlerini ve orada kalışlarını yöneten şartlarla, bu uyrukların, söz konusu ülkelerdeki mahkemeler önünde yargısal durumları, karşılıklı olmaya (mütekabiliyete), ya da, karşılıklı olarak en çok gözetilen ulus (en fazla müsaadeye mazhar millet) işlemine dayanan, belirli bir süre için yapılmış sözleşmelerle düzenlenmektedir.

Müttefik Devletlerce sunulmuş olan Sözleşme tasarısı, yukarıda belirtilen ilkeleri gözönünde hiç tutmamaktadır. Gerçekten, ülkeye giriş ve orada oturma *(séjor)* konularına ilişkin I nci Kesim, hiç bir süreyle sınırlı olmadığından, yalnız Müttefik uyruklarının Türk ülkesindeki durumlarını tek-taraflı olarak düzenlediğinden, son olarak da, Müttefik Devletler ülkelerinde Türk uyrukları yararına her türlü karşılıklı olma (mütekabiliyet) görüşünü bir yana bıraktığından, gerçek bir Kapitülasyon niteliklerini göstermektedir. Kapitülasyonların sona erdiğini kabul ettiklerini ve Türk ulusunun bağımsızlığına saygı gösterdiklerini bildiren Müttefik Devletlerin içtenliği, kendilerinin bulunamayacakları ödünleri (tâvizleri) Türkiye'den elde etmek istememelerini ve hiç bir yerde olmayan bir durum yaratmağa kalkışmamalarını, zorunlu olarak gerektirmektedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, yerleşme (ikamet) Sözleşmesinde yapılan küçük düzeltmelerin, bu Sözleşmeye, bu nitelikteki bir Sözleşmenin olağan niteliğini verme amacını güttüğünü söylemeyi bile gerekli görmemektedir; böylelikle, değiştirilmiş metin, ulusların uygulamasına aykırı düşecek hiç bir hüküm kapsamamaktadır.

Ticaret Sözleşmesi ile genel affa ilişkin Bildiri, taraflar arasında söz konusu edilmemiş ya da Müttefik Devletlerce kabul olunmamış hiç bir önemli değişiklik getirmemektedir; değişikliklerin çoğu, öteki konularda olduğu gibi, ikinci derecede önemli sorunlara ya da kaleme alış biçimine ilişkindir.

Türkiye'nin, beş yıllık bir süre için, Avrupa'lı hukuk danışmanlarını hizmete almasına ilişkin olarak yapacağı bildirinin metni, son saatte, Müttefiklerle görüş birliği içinde saptanan biçimde bırakılmıştır.

Bundan başka, şunu hatırlatmam gerekir ki, Müttefik Devletlerce gözaltı *(internés)* edilen Türk savaş gemileriyle, depolarda tutulan silâhlar ve cephanenin, Barış yapılır yapılmaz, Türkiye'ye geri verilmesi gerekmektedir. Bu istemin haklı bir temele dayandığını, Müttefik Temsilci Heyetleri, Laussanne'daki görüşmeler sırasında, zaten kabul etmiş olduklarından, Müttefik Devletlerin bu konuda yükümünü belirten bir bildirinin Barış Andlaşmasına konulması da kararlaştırılmıştır.

Yukarıdaki açıklamalar, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetiyle Müttefik Devletlerin görüşleri arasında, bu Devletlerin birbirleriyle barışçı ilişkiler kurmalarını engelleyecek derin hiç bir görüş ayrılığı bulunmadığını açıkça ortaya koymaktadır.

Boğazlar'ı, gerek barış gerekse savaş zamanında, bütün dost ulusların bayraklarına (gemilerine) açarak; kendi topraklarının savunulmasına büyük zarar verebilecek biçimde, silâhtan arındırılmış bölgeler kurulmasına rıza göstererek; Küçük Asya kıyılarının korunması bakımından stratejik bir önemi olan adaların bir çoğu üzerindeki haklarından Müttefik devletler yararına vazgeçerek; Edirne'nin ekonomik hayatına büyük zarar dokunacak biçimde, Karaağaç üzerindeki haklarını bırakarak; savaş alanlarında ölen askerlere kendi uluslarınca beslenen dinsel duygulara saygıyla, Müttefik Devletlere, Gelibolu yarımadasında bulunan mezarlık topraklarından yararlanma hakkı tanıyarak; Müslüman-olmayan azınlıkların haklarına ilişkin hükümleri kabul ederek; Berlin Andlaşmasının yapıldığı tarihteki Osmanlı İmparatorluğu borçlarının bölüştürülmesi Büyük Devletlerce resmen kabul edilmişken, bu borçlanmaların, Osmanlı Devlet Borcu (Düyun-u Umumiye-i Osmaniye) çizelgesine konulmasında —bu konudaki haklarını saklı tutmakla birlikte— direnmeyerek ve iç borçlanmalardan, dalgalı borçlardan, v.b. doğan malî yükümler gibi, yukarıda sözü geçen çizelgede bulunmayan bir çok malî yükümleri de kabul ederek; Türkiye'nin, ayrılan topraklardaki Devlet özel mallarına ilişkin hakkına saygı gösterilmesi isteminden vazgeçerek; Mil-

letlerarası Daimî Adalet Divanınca düzenlenecek bir çizelgeden hukuk danışmanlarını, ayrıca sağlık danışmanı olarak Avrupa'lı uzman hekimleri, beş yıllık bir süre için hizmete almayı kabul ederek; son olarak da, Müttefikleri özellikle ilgilendiren her sorun için, mümkün olduğu kadar onların görüşüne uygun bir çözüm bulmağa çalışarak, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, barış yararına, elinden gelen en geniş ödünlerde (tâvizlerde) bulunmuş olmaktadır.

Hükümetim —Müttefik Devletler de Türkiye'nin özellikle son üç buçuk ay boyunca gösterdiği barışçı duygulardan aynı ölçüde esinlenirlerse— Avrupa'nın herhangi bir kentinde ya da, öncelikle, İstanbul'da toplanacak bir Konferansın, Lausanne'deki görüşmelerin bir görüş birliği ya da Türkiye ile Müttefik Devletlerin görüşleri arasında bir yakınlık da yarattığı, yukarıda sayılan sorunların, bir Barış andlaşmasında çözüme bağlanabileceğini ummaktadır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, dünyanın esenliğini yeniden tehlikeye düşürebilecek etkenleri ortadan kaldırmanın ve bütün halklarının istemekte oldukları barışçı ve olağan ilişkiler yerine, son yıllardaki korkunç yıkımların yeni bir parlama sonucunda bir kez daha ortaya çıkmasını önlemenin, ilgili Taraflar için kesin bir görev olduğunu göz önünde tutarak, Müttefik Devletlerden, cevaplarını mümkün olduğu kadar kısa bir süre içinde bildirmelerini diler.

Derin saygılarımın kabulünü rica ederim, Ekselâns.**

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti
Dışişleri Bakanı,
Lausanne Barış Konferansında
Türk Temsilci Heyeti Başkanı,
İmza: M. İSMET

* Türk karşı önerilerinin tam metni için bkz: *Lozan Barış Konferansı Tutanakları. Belgeler* (Çeviren Seha L. Meray). Takım I, Cilt 4, Ankara: 1972, s. 28-65.

** Bu mektup ve eki Türk karşı önerileri, özel kurye ile Ankara'dan İstanbul'a ulaştırıldı ve İstanbul'da Dışişleri temsilcisi Dr. Adnan (Adıvar) Bey tarafından 9 Mart 1923 günü Müttefik Yüksek Komiserlerine sunuldu.

No. 7

Paris Mümessilliğinden Hariciye Vekâletine

Tel. *10 Mart 1923*
No. 1457

Mukabil notamızda Konferansın İstanbul'da olması hakkında izhar edilen arzuya Fransız ve İngiliz Hükümetlerinin muvafakat etmek fikrinde olmadıkları maruzdur.

PBA - K. 372/1

No. 8

Paris Mümessilliğinden Hariciye Vekâletine

Tel. *14 Mart 339 (1923)*
No. 1467

Müstakbel Heyet-i murahhasamız riyasetinde Zat-ı Devletlerinin bulunacağı buraca malûm olmakla beraber heyetimizin diğer azalarının kimlerden müteşekkil olacağını şimdiden anlamağa ehemmiyet verdikleri görülüyor. Lozan'da İtilâf heyet-i murahhasasına Curzon'un riyaset etmiş olmasının verdiği misali nazar-ı dikate alan Fransızların gerek Türk, gerek İngiliz heyet-i murahhasalarının aza-i esasiyesini öğrendikten sonra kendi murahhaslarını tayin etmeleri muhtemeldir. Ayni maksadın tarafımızdan da takibi ile Zat-ı Devletlerine refakat edecek heyet-i murrahhasamız azasının İtilâf murahhasları taayyün edinceye kadar hafi tutulmasında faide mülâhaza etmek hâtıra olarak mâruzdur.

PBA - K. 372/1

No. 9

Paris Mümessilliğinden Hariciye Vekâletine

Tel. *21 Mart 339 (1923)*
No. 1482

1- 16 Mart tarihinde gelen mukabil projemizi Hükümet beş gün beklettikten ve bu fasıla esnasında teklifatımız hakkında matbuat ve efkâra istediği telkinatı icraya gayretten sonra nihayet dün projemizi gazetelere tevzi etmiştir. Tevzi edilen senet yalnız muaddel maddeleri ihtiva etmekte olup aynen kabul ve ipka ettiğimiz mevad mevcut değildir. Projenin

vürûdu ile neşri arasındaki müddette Hariciye Nezaretinden gazetecilere garip bazı malûmat verilmiştir. Meselâ 16 ncı maddeye ilâve ettiğimiz fıkra ile Suriye'de hakimiyet maksadını takib ettiğimiz ve hal-i harp münâsebetiyle haczettiğimiz emvali iade etmeyeceğimiz vs. gibi şeyler söylenmiştir. Buna karşılık 16 ncı maddede fıkra-i ahırasında İskenderun'a aid ve Türkiye'de İtilâf... emvalinin elyevm mahcûz bulunmadığı tarafımızdan anlaşılmış ve berai malûmat irshali istirham edilmiş... Hariciyeden aldıkları malûmatı tahkika gelen gazetecilere izah-ı hakikat suretiyle malûmat-ı mahsusanın intişarı akîm bırakılmıştır.

2- Fransız heyet-i murahhasasının Londra'ya hareketinden evvel Hariciyede vaki içtima hakkında alınabilen bazı malûmata göre mevad-ı iktisadiyenin muahededen ihracı teklifi ile beraber projede birinci maddeye ilâve ettiğimiz tahliye-i arazi kaydının icrası halinde mevad-ı iktisadiyenin âtiyen müzâkeresi esnasında ellerinde hiçbir vasıta-i tazyik kalmayacağı ve düyunumuzun tarz-ı tediyesine müteallik teklifin İngilizlerin menfaatine ve Fransızların zararına müsaid kapı açacağı gibi hususat da mevzuubahs olmuştur. Meis adası hakkındaki teklifin de kabul edilmeyeceği zannolunuyor.

3- Bompard'ın Londra'ya izamına, birisi İngilizlere metbu olmuş bir murahhas göndermek suretiyle cemile, ikincisi Poincaré'nin inadı suretinde iki sebebe atfolunuyor. Her ikisinin Lorrain'den... olmalarının ve tarafeynin ailesi arasındaki münâsebatın da tesiri şüphesizdir. Mumaileyhin gelecek konferansa tâyini Ankara'ca arzu edilmiyor ise Türklerden şiddetiyle meşhur bazı zevatın Heyet-i murahhasamıza dahil olacaklarının havadis tarzında işaası ihtimal ki müessir olur. Gazetelerin neşriyat-ı muhtelifesine (?) rağmen İstanbul'da içtima hakkında 10 Mart tarihli telgrafımda maruz nokta-i nazarı henüz tebdil eden malûmat mevcut değildir.

4- Londra'da mütahassıs heyetin içtimaı münâsebetiyle Venizelos İngiliz Hariciyesi tarafından gayr-i resmî surette Londra'ya dâvet edilmiştir. Yunan sefiri elyevm Londra'da değildir. Bu dâvet mukabil projemize cevap ihzarı sırasında Yunanistan'a ait mevad için merkumun iştirak(?) maksadına matuftur. Müstakbel konferasta Yunanistan'ın iştirakinin de düşünüldüğüne şüphe yoktur.

5- Delâil-i muhtelifeden anlaşıldığına göre Fransız hükümeti iki üç günden beri şark meselesindeki (tutumuna ?) kuvvet ve şiddet vermeğe çalışıyor. Bununla evvelâ Fransa'da şiddet politikası taraftarlarının

memnun edilmesi, sâniyen Türkleri tahfif (?) maksatlarını takip ettiği zannolunuyor.

6- Zann-ı âciziye göre Londra konferansı teklifatımızın bir kısmını reddetmekle beraber konferansın zaman-ı içtimaını tayin ederek Lozan'da kopan rabıta-i müzâkereyi tekrar bağlayacağı muhtemel görüldüğü maruzdur.

PBA - K. 372/1

No. 10

Paris Mümessilliğinden Hariciye Vekâletine

Tel. *22 Mart 339 (1923)*
No. 1483

Matbuata nazaran Mütehassıslar Konferansı dün öğleden sonra İngiliz Hariciye Nazırı Curzon'un bir nutkiyle küşad edilmiştir. Curzon nutkunda mukabil teklifatımızın müzâkerat-ı cedide esası olabileceği hakkında vaktiyle verilen kararı hatırlatarak, mütehassıslardan projemizde kabul ve red olunacak kısımları tâyin etmelerini istemiş, İngiliz mütehassısların projemize karşı hissiyatı itilâfcı... ve düvel-i mü'telifenin tesanüdünün faidesinden bahs etmiştir. Düvel-i saire murahhasları ayni mealde cevap vermişlerdir.

Badehu birisi siyasi ve adlî, ikincisi malî ve üçüncüsü iktisadî üç komisyon teşkil olunmuştur. Komisyon hitam-ı mesaisine kadar tebliğ neşredilmemesi takarrür etmiştir. Mütehassıslar konferansının nihayete kadar hafi tutulmasını Poincaré'nin arzu ettiği söyleniyor. Birinci maddedeki tahliye teklifimiz hakkında İngilizlerin fikri İstanbul'dan başlamak üzere tahliyeyi tedricen tatbik imiş.

Mütehassıslar konferansı, mukarreratı Hükümetlerin tasvibine müteallik ihtiyari bir içtima mahiyetinde telâkki edilmektedir.

159 ncu madde hakkında Belçika'nın Londra'da teşebbüsatta bulunacağı Daily Mail ve Daily Express ile diğer bazı gazetelerin Venizelos'un Londra dâvetini protesto etmekte oldukları maruzdur.

PBA - K. 372/1

No. 11

Hariciye Vekâletinden Paris Mümessilliğine

Tel. *23 Mart 339 (1923)*

Mukabil projemiz ve müstakbel bir konferans akdi hakkında serian bir cevap itâsı ricalı notamıza cevap alamadık. Gazetelerin neşriyatında Londra'da haftalarca sürecek konferans ve teati-i efkâr istidlâl olunuyor. İşimizin mümkün mertebe tâliki istinbad olunuyor. Bu babda tazyikat icrasiyle iş'arını ve bunun bulunduğunuz Hükümet nezdinde mütemadi teşebbüsat icrasiyle fikirlerinin sür'atle anlaşılmasını rica ederim.

İSMET

PBA - K. 372/1

No. 12

Paris Mümessilliğinden Hariciye Vekâletine

Tel. *23 Mart 339 (1923)*
No. 1489

1- Londra'dan gelen haberlere nazaran siyasî ve adlî komisyon dün tahkikatını bitirmiştir. Malî ve iktisadî komisyonlar bugün de devam edeceklerdir. Pazartesi günü Heyeti Umumiye toplanarak üç komiyonun raporlarını telif ve tetkik edecektir. Matbuat, Muahedenin Büyük Millet Meclisinde tasdikinden sonra memalik-i meşgulenin tahliyesinin derhal değil, fakat merhale merhale icrası tasavvurunu bugün de tekrar etmekte, bundan başka 16. maddeye Ankara itilafnamesine ait merbutatın meriyeti hakkındaki ilavemizin reddedileceğini yazmaktadır. Her iki mes'elenin de İtilaf devletlerinin ..... şüphe vereceği hakkında matbuatımız ve ajans tarafından neşriyat icrası ..... reyi devletlerinindir.

2- Venizelos Londra'ya vusulünde İngiliz Hariciyesinin bir memuru tarafından istikbal edilmiştir. Bir kısım Londra gazeteleri, Türkleri şüphelendirecek olan bu daveti dün de tenkide devam eylemişlerdir. Davete aleyhtar bir İngiliz mebusunun da Hükümetten bu babda sual sorduğu maruzdur.

3- Fransız Hariciyesine mensup bir memur (?) âcizlerine Venizelos'un Londra'ya davetinin Fransız Hükümetine ihbar edilmediğini söyledi. Paris Rum mehafilinde Konferans İstanbul'da olursa Venizelos'un oraya git-

meyeceği ve esasen muahedeye vazı imza arzusunda bulunmadığı beyan edilmektedir.

4- Fransız Hariciyesinde müstakbel Konferansın yortularından sonra, yani Nisanın ilk haftasından sonra başlaması muhtemel görülmekte olduğu maruzdur.

PBA - K. 372/1

No. 13

Paris Mümessilliğinden Hariciye Vekâletine

Tel. *24 Mart 1923*

C. 23 Mart tarihli tele.

1- Bugün Hariciye Nezaretinde Peretti'yi ziyaretle Londra konferansı müzâkeratının uzayıp uzamayacağını ve ne zaman hitam bulacağını sordum. Cevaben bu babta bu sabah Bompard'dan aldıkları bir telgrafta müzâkeratın Fransız, İngiliz, İtalyan ve Japon mütehassıslarının ittilâfı tammı dairesinde muntazaman devam ettiğini ve işlerin Pazartesiye kadar hitamı ümidinde bulunduğunu bildirdiğini söyledi ve kanaat-ı şahsiyesinin de bu merkezde olduğunu ilâve etti. "O halde Şark Konferansı ne zaman başlar?" dedim. Her halde uzun sürmez. Pazartesiye kadar hazırlanacak olan İtilâf projesinin üç Hükümet tarafından tasvibi ve badehû bunun İstanbul'a ve Ankara'ya irsali için muktezi zaman da nazar-ı itibara alınınca yeni konferansın Nisan haftasına toplanmasını ümid ederim dedi. Badehu mahal-i içtima hakkında fikrini sordum ve projemizdeki İstanbul teklifinin suhulet-i muhabere nokta-i nazarından fevaidini anlattım. Fransız Hükümetinin İstanbul'da içtimaa taraftar olduğunu ve bunu Londra konferansına teklif ettiğini, fakat konferansın bu babda henüz bir karar vermediğini söyledi. Müstakbel Fransız heyetine tekrar Bompard'ın riyaset edip etmeyeceği hakkındaki malûmatını anlamak istedim. Cevaben henüz bir karar vermedik, İstanbul'da ictima edilirse ihtimal General Pellé memur edilir dedi. Anladığıma göre müstakbel Fransız heyet-i murahhasasına Bompard'ın riyaseti fılhakika henüz mukarrer değildir. Bundan sonra Peretti'ye Venizelos'un Londra'ya sebep ve maksad-ı dâvetini sordum. Bu dâvetin Fransız Hariciyesinin malûmatı olmadan, zannına göre mukabil projemizdeki Yunanistan tazminatı mes'elesinde reyi alınmak maksadiyle çağrılmış olacaktır, diyerek bu sabah takdim edilen telgrafnamedeki malûmatı teyid eyledi.

2- Badehû Peretti İstanbul'da polisimizin diğer ecnebilerden ayrı olarak tahsisen Fransız tebaasına karşı şiddet gösterdiğinden ve matbuatımızın Fransız aleyhindeki neşriyatından şikâyet etti. Polisimizin Fransızları diğer ecnebilerden ayrı bir muameleye tabi tuttuğu hakkında aldıkları malûmatın doğru olmaması lâzım geldiğini beyan ve matbuat mes'elesinde bendeniz de mütekabilen bir kısım Fransız gazetelerinin neşriyatına nazar-ı dikkatini celbeyledim. Peretti, mülâkatın hitamına doğru, Fransa'nın Türkiye'ye ne kadar dostluk ettiği hakikatinin bir gün tezahür edeceğini, yalnız Fransız hükümetinin harekâtında müstakil olmadığını daima nazar-ı itibara almamızı beyan ve hükümetin hissiyat-ı hayırhahanesini Zat-ı Devletlerine arzetmemi rica eyledi.

3- 23 Mart tarihli telgrafname-i Devletlerinde konferansa aid istidlâatın gazetelerin neşriyatına atfolunması, konferans hakkında takdim kılınan mufassal ve muhtelif sekiz kıta telgrafın Ankara'ya vusulü hakkında tereddüt hasıl eylediğinden tarih-i muhaberenin emniyetini tâyine madar olması için bu babdaki telgraflarımızın vusulüne dair malûmat itasına müsaade buyurulması müsterhamdır.

PBA - K. 372/1

No. 14

Paris Mümessilliğinden Hariciye Vekâletine

Tel. *24 Mart 339 (1923)*
No. 1493

1- Londra konferansının üçüncü yevm-i içtimaı hakkında matbuatın verdiği malûmata nazaran Siyasî Komisyon Meis adasının Türkiye'ye iade edilmesine, Merkep adalarının da Bozcaada ile beraber muhtar olmasına karar vermiştir. Mektepler hakkında İtilâf projesinde mevcut ahkâm Fransızların talebi üzerine ilga ve kapitülasyonlara müteallik Montagna-teklifi reddolunmuştur. Türkiye'nin bazı mesaili doğrudan doğruya Düyûn-u Umûmiye idaresi ile hal hususundaki teklifimizi Malî Komisyon dâyinleri mesnetsiz bırakacağı mülâhazası ile kabul etmemiş, fakat diğer bir şekil ihzar eylemiştir. Bu şeklin ne olduğu malûm değildir.

2- Mahall-i içtima meselesi suret-i iptidaiyede mevzuubahs olmuş, Fransızlar İstanbul'u, İngilizler Lozan ve İtalyanlar bir İtalyan şehrini teklif eylemişlerdir. Fakat henüz bir karar ittihaz olunmamıştır.

PBA - K. 372/1

No. 15

Paris Mümessilliğinden Hariciye Vekâletine

Tel. *25 Mart 1923*
No. 1497

Londra'dan gelen haberlere nazaran Komisyonlar mesailerini bitirmişlerdir. Pazartesi günü heyet-i umumiye toplanarak mesaiyi tâyin ve mukabil projeyi takrir edecektir. Mali Komisyon, kırkbeşinci maddenin üçüncü fıkrasında Düyûn-u Umûmiye Meclis-i idaresine müteallik tadilimizi red ile şekl-i sabıkı iade eylemiştir. Kezalik ecnebilerin kabiel harp haiz oldukları hukuk-u tarifeye aid teklifat-ı sabıkanın tarafımızdan reddini de kabul etmiştir.

PBA - K. 372/1

No. 16

Hariciye Vekâletinden Paris Mümessilliğine

Tel. *26 Mart 1923*

C. 25 Mart tarihli tele :

Düyûn faizlerinin altın veya İngiliz lirası ile tediyesini talep etmek müzâkereyi akîm bırakıp harbi dâvet ettikleri (edecek) kadar ehemmiyetli bir meseledir. Bu babda reddolunan teklifimizin projemizde madde ve fıkra tasrih edilerek tavzih edilmesini rica ederim.*

İSMET

PBA - K. 372/1
Bkz. No. 20

No. 17

Paris Mümessilliğinden Hariciye Vekâletine

Tel. *26 Mart 339 (1923)*
No. 1499

Alınan malûmat-ı hususiyeye nazaran Konferansın İstanbul'da toplanması tahakkuk etmiş gibidir. İngiltere Hariciyesince Konferansın Nisan'ın 10'una doğru içtima ve İngiltere'nin Harington ve Horace Rumbold tarafından temsili tasavvur edilmektedir. Curzon gitmeyecektir. Maruzdur.

PBA - K. 372/1

No. 18

Paris Mümessilliğinden Hariciye Vekâletine

Tel. *26 Mart 339 (1923)*
No. 1498

Londra'da Mütehassıslar Konferansı dün de mesaisine devam etmiştir. Siyasî Komisyon Meriç'te sabit bir hat-tı fasıl (?) tespiti mümkün olmadığı mülâhazasiyle bu babdaki teklifimizin reddine karar vermiştir. Lozan projesinin iktisadi kısmında yeniden bazı tadilat yaptıkları anlaşılmaktadır. Balkan Hükümetlerinin Düyun-u Umumiyeye iştirakleri ve Yunanistan'dan istediğimiz tazminat prensiplerinin hükümetler arasında takarruru muvafık görülmüş ve mütehassıslarca bir karar ittihaz olunmamıştır. Sırbistan Hükümeti Londra'da yeniden teşebbüste bulunarak Düyun-u umumiyeye iştirak etmeyeceğini bildirilmiştir. 159 ncu maddedeki tadilâtımız aleyhine Londra'da Belçika Sefiri tarafından vaki olan teşebbüse Konferans, müstakbel Konferansta Belçika hukukunun muhafazasına çalışılacağı suretinde cevap verilmiştir.

(HÜSEYİN RAGIP)

PBA - K. 372/1

No. 19

Paris Mümessilliğinden Hariciye Vekâletine

Tel. *27 Mart 339 (1923)*
No. 1500

Londra'dan gelen haberlere nazaran Konferans bugün Curzon'un bir nutkuyla kapanacaktır. Gazetelere göre cevabî nota teklifatımızdan evvelâ aynen kabul edilen, saniyen tadilât ile kabul edilen, sâlisen münakaşa edilecek olan, rabian reddedilen mevaddı muhtevi dört kısımdan mürekkep (?) bulunacaktır. Fikr-i âciziye göre, Müttefikler notası Lozan'da takarrur eden hususatta ısrar, diğerlerinde münakaşayı kabul esaslarına istinad edeceği Yunanistan'dan istediğimiz tazminatın müstakbel konferansta Yunanlılarla Türkler arasında müzakeresine talik edileceği maruzdur.

(HÜSEYİN RAGIB)

P.B.A. - K. 372/1

No. 20

Paris Mümessilliğinden Hariciye Vekâletine

Tel. *28 Mart 339 (1923)*
No. 1502

C. 26 tele*

1- Elimizde mukabil projemizin metni kâmili bulunmadığından Türkçe gazetelerde münteşir nâkıs metinler de birbirini tutmadığından emir buyurulan izahat Sarı kitabın ikinci cildindeki Müttefik projesi üzerinden ikinci maddede arzedilmiştir.

2- Düyunu umumiyeye müteallik mevad... ve elli altıncı maddeden sonra gelen düyun cetvelinin izahı noktası tarafımızdan tayyedilmiş idi. Londra konferansı tezimizi kabul etmemiş, fakat sabık eshamı notada tebdil ederek, düyun taksitlerini İngiliz lirası üzerine tediyesi kararlaştırılmak suretiyle hakikatte esası muhafaza etmiştir.

3- Gazetelerde intişar eden ve evvelki telgrafta muhtemel kaydiyle ve haber olarak arzedilmiş bulunan bu noktanın yeni Londra projesindeki metni hakikisinin tahkikine çalışılarak arzedileceği maruzdur.

(HÜSEYİN RAGIB)

PBA - K. 372/1
* Bkz. No. 16

No. 21

Paris Mümessilliğinden Hariciye Vekâletine

Tel. *28 Mart 339 (1923)*
No. 1503

Londra'dan gelen bir habere nazaran Venizelos, dün Curzon tarafından kabulü esnasında Atina'dan aldığı talimata tevfikan Yunanistan'ın da tehcir edilen Rumların zarar ve ziyanına mukabil Türkiye'den 375 milyon İngiliz lirası tazminat isteyeceği, ancak Türkiye tazminat iddiasından vazgeçerse mukabilen Yunanistan'ın da sarf-ı nazar edeceğini söylemiştir.

PBA - K. 372/1

No. 22

Paris Mümessilliğinden Hariciye Vekâletine

Tel. *28 Mart 339 (1923)*
No. 1506

26 Mart tarihli ve 1499 numaralı telgrafname zeylidir.

Konferansın İstanbul'da olacağı hakkında Fransa Hariciyesinde mevcut kanaatin Londra'da sabık Paris Sefiri Hardinge ile İngiliz Maliye Müsteşarından naklen acizlerine gelen malûmatı hususiye ile de teyidi görülmesi üzerine İstanbul'da içtimaın tahakkuk ihtimali evvelce arz edilmiş idi. Filhakika iptida Lozan'ı isteyen İngilizlere Fransız murahhaslarının ısrarıyle İstanbul'a razı olmuş gibi idiler. Ahiren alınan malûmatı hususiyeye nazaran, bunu müteakip İngiliz Hariciyesine Horace Rumbold'dan İstanbul'da içtimaın mahzurlu olduğunu iddia ve izah eden bir rapor gelmesi üzerine İngilizler İstanbul'da toplanmağa muvafakatten tekrar vazgeçmişlerdir. İtalyanlar da İngilizlere iştirak ettikleri cihetle İstanbul'da içtima ihtimali zail olmuş gibidir. Karar hakkındaki malûmatı resmiyenin Hariciyeden tahkikat icrasıyla ayrıca arzedileceği maruzdur.

Bu sabahki ajanslar Nisan evasıtında Lozan'da toplanılmasına karar verildiğini yazmaktadırlar.

PBA - K. 372/1

No. 23

Çağıran Devletler Dışişleri Bakanlarıyla Japonya Temsilcisinin, Türkiye Dışişleri Bakanı İsmet Paşa'ya, 8 Mart 1923 Tarihli Yazısına Karşılık Olarak, Gönderdikleri Birbirine Eş Mektupların Metni

28 Mart - 1 Nisan 1923

Ekselâns,

İngiltere, Fransa, İtalya ve Japonya Hükümetleri, geçen Ocak ayının 21 inde, Lausanne'da Türk Temsilci Heyetine sunulan Barış Andlaşması tasarısıyla buna ekli Sözleşme ve Bildiri tasarılarında birtakım değişiklikler yapılmasını teklif etmek üzere, 8 Mart tarihinde kendilerine gönderdiğiniz mektuba ekli notayı özenle incelemişlerdir.

Bu Hükümetler, Ekselânsınızın sunduğu çeşitli teklifleri ve bunları desteklemek üzere öne sürdüğü kanıtları, şimdilik, ayrıntılarıyla tartışmaya girişmek niyetinde değillerdir. Şu var ki, bu Hükümetler, geçen Şubatın 4 ünde, Lausanne'da, İngiliz, Fransız, İtalyan ve Japon Temsilci heyetlerine gönderdiğiniz mektuplarda Sizin de çözüme bağlanmış olarak kabul buyurduğunuz çeşitli sorunları ekselânsınızın yeniden tartışma konusu yapmasına, üstelik, karşı-tekliflerinizin arasına, tümüyle yeni sorunlar ortaya çıkaran bir çok maddeler tasarıları koymuş bulunmasına şaşmaktan da kendilerini alamamaktadırlar. Bununla birlikte, Türkiye ile Bağıtlı Taraflar arasında adaletli ve sürekli bir barış yapılmasını hızlandırma bakımından duydukları güçlü istekle, Çağıran Devletler, Ekselânsınızın notasında ve bu notaya ekli karşı-tekliflerde ortaya atılan çeşitli noktaları görüşmeğe hazır bulunduklarını hemen belirtmek de istemektedirler; şu kadar ki, bu görüşmeler sonucunda Çağıran Devletlerin karar alma özgürlüğü saklı tutulması ve 3 Şubat notanızda öne sürülmemiş olup da, daha önce kararlaştırılmış bulunan ülke [toprak] sorunlarıyla ilgili hükümlerde temelden bir değişiklik yapabilecek nitelikte herhangi bir teklifin bu görüşmeler dışında bırakılmasını da, kendiliğinden anlaşılacağı üzere, bu Hükümetler, çekince [ihtirazî kayıt] olarak öne sürmektedir.

Öte yandan, Ekselânsınız, yerleşme [ikamet] ve yargı yetkisi Sözleşmesinin konusu olan hükümlerin karşılıklı olmasına [mütekabiliyetine] özel bir önem verir göründüğünden, Çağıran Devletler, Türkiye'nin karşılıklı olma [mütekabiliyet] ilkesinden yararlanmasını, uygulamada mümkün olabilecek biçim ve genişlikte tanımak üzere, bu Sözleşmenin yeniden kaleme alınmasını, ilke bakımından kabul ettiklerine Ekselânsınızın inanmasını istemekle mutluluk duymaktadırlar.

Aynı zamanda, Çağıran Devletler, Ekselânsınızın 8 Mart tarihli mektubuna ekli notada değiştirilmeden olduğu gibi tutulan 31 Ocak tarihli Andlaşma tasarısının maddelerinden hiç biri üzerinde yeniden tartışma açılmasına yer olmadığını düşünmektedirler; meğer ki, Andlaşmanın başka yerlerinde yapılacak bir değişiklik, [daha önce] kabul edilmiş maddelerde de değişiklikler yapılmasını zorunlu kılmış ola. İkinci olarak, Çağıran Devletler, mektubunuzun kapsadığı karşı-teklifler arasında bulunan, adaletin yönetimine ilişkin Bildiri konusunda Türk karşı-tasarısını, Müttefiklerin bu kondaki 3 Şubat tarihli ilk tasarılarıyla bağdaştırmak için bütün çabalarını harcamağa hazır iseler de, bu Devletlerin, İngiliz, Fransız, İtalyan ve Türk Temsilcilerinin Beau Rivage Otelinde

yaptıkları toplantıdan sonra açıklanan Müttefiklerin bildiri tasarısındaki değişikliklerden herhangi biriyle bağlıymış gibi sayılmamaları da gerekmektedir.

Çağıran Devletler Hükümetlerinin, durumlarını açıklığa kavuşturmaları gereken bir başka nokta daha vardır. Ekselânsınızın notasında, ekonomik hükümlerin Andlaşmadan ayrılmasını ve Andlaşmanın imzalanmasından sonra, ekonomik hükümlerin Taraflar arasında görüşmelere konu olmasını teklif etmektesiniz. Ekselânsınızın da bildiği üzere, Çağıran Devletlerin Türk Temsilci Heyetiyle uzun görüşmelerden sonra sunmuş bulundukları maddeler tasarısı Çağıran Devletlerin ve uyruklarının çok önemli [hayatî] çıkarları söz konusu olan bir takım konular kapsamaktadır. Böyle olunca, Çağıran Devletler, Ekselânsınızın sunduğu karşı-teklifleri görüşmeğe hazır olduklarını şimdi bildirirken, bu görüşmelerin, ekonomik hükümleri de kapsayacağının iyice bilinmesi gerekmektedir. Kaldı ki, Çağıran Devletler, yeni görüşmeler sırasında ve karşılıklı bir takım ödünlerle [tâvizlerle], Andlaşmaya konulacak bu çeşit hükümler üzerinde bir anlaşmaya varmanın mümkün olacağını da düşünmektedirler.

Bu hükümlerden bir kaçı, Türkiye'deki Müttefik Devletler uyrukları ile bu uyrukların sermaye yatırmış bulundukları ortaklıklara [şirketlere] kazanılmış [muktesep] haklarının ve 1914 den bu yana meydana gelmiş olaylardan zarara uğramış çıkarlarının korunmasını olduğu kadar, sözleşmelerin [*contrats*], bu olayların doğurduğu yeni ekonomik koşullara uydurulmasını da sağlıyacak kuralları görüş birliği içinde saptamak amacını gütmektedir. Bu önemli sorunun çözüme bağlanmasını hızlandırmak amacıyla, Müttefik Devletler Hükümetleri, bu konuyla ilgili uyruklarını, bu Barış Andlaşması tasarısına konulmuş hükümlere dayanarak, Türk Hükümetiyle düzenlemelere varabilmek için, bu Hükümetle görüşmelere girişmeye çağırmış bulunmaktadırlar. Bu görüşmeler mutlu bir sonuca varırsa, Müttefik Devletler Hükümetleri bu düzenlemelerin yapıldığını görmüş olacaklarından, Andlaşma tasarısında aynı konuya ilişkin olarak öngörülen şimdiki hükümlerin varlık nedeni de kalmayacak ve barışın yapılması bu yüzden büyük ölçüde kolaylaşmış gibi görünecektir. Öngörülen düzenlemelerin yapılmaması durumundadır ki, Müttefik Devletler, uyruklarının çok önemli [hayatî] çıkarlarını bu yoldan korumak amacıyla, asıl Barış Andlaşmasına, geçen 31 Ocak tarihli tasarıdaki hükümlere benzer ayrıntılı hükümler konulmasında direnmek zorunda olacaklardır.

Üstelik, bir takım ayrıntıların çözüme bağlanmasını, Türk Hükümetiyle ilgili Hükümetlerden her biri arasında ileride yapılacak görüşmelere bı-

rakarak, ekonomik hükümlerden bir kaçını, gerekirse, daha genel bir biçimde ele almak da mümkün olacaktır.

Ülke değişiklikleri, Ekonomik hükümler ve Adaletin yönetimine ilişkin Bildiri konusunda, yukarıdaki düşünceler saklı kalmak çekincesiyle [ihtirazî kaydıyla], Çağıran Devletler öteki Bağıtlı tarafların Temsilcileriyle birlikte, bir an önce, Lausanne'da görüşmelere girişmek üzere, Temsilciler göndermenizi ekselânsınıza bildirmekle onur duymaktadırlar.

Çağıran Devletler, bu görüşmelerde, her iki tarafın da aynı ölçüde iyi niyet göstermesiyle, barışın güçlükle karşılaşmaksızın yapılmasının mümkün olacağı kanısındadırlar; Çağıran Devletler, Türk Hükümetinin bu konudaki istek ve dileklerine ilişkin olarak, kendilerine Ekselânsınızın vermiş bulunduğu güvenceyi memnunlukla senet saymaktadırlar; Çağıran Devletler, bu duyguları ve bu umutları paylaşmakta, bu tutumu, Lausanne'da yeniden toplanacak Konferansın başarısı yönünde hayırlı bir işaret saymaktadırlar.

Lozan Barış Konferansı.Tutanaklar Belgeler,Takım I,Cilt 4, s. 66-67

No. 24

Paris Mümessilliğinden Hariciye Vekâletine

Tel. *29 Mart 339 (1923)*

1- Bompard bu sabah Londra Konferansı projesini hamilen Paris'e geldi. Öğleden sonra Peretti'yi ziyaret eyledim. Mumaileyhiten aldığım izahata göre, 8 Mart tarihli notamıza verecekleri müşterek cevabı bu akşam veya yarın İstanbul komiserlerine bildireceklerdir. Bu notada Lozan'da tarafımızdan kabul edilmemiş olan mevadı Devletlerin tekrar münakaşaya hazır oldukları bildirilecektir. Notaları, Londra'da tadil veya red olunan mevadı ihtiva etmeyecektir. Peretti'ye mahall-i içtima tayin olunduğu halde tarih-i içtimaın niçin tâyin edilmediğini sordum. Cevaben bunun Türkiye'ye karşı bir cemile-i nâzikane olarak tâyin edilmediğini ve Hükümetimizin vereceği cevapta hangi tarihte içtimaı arzu ederse onun kabul veya derhal ictima edileceğini söyledi ve meseleyi tehir mahiyetiyle olmadığını ilâve etti. İstanbul'dan niçin vazgeçildiğini sordum. Fransa'nın ciddiyetle İstanbul fikrini müdafaa ettiğini ve Curzon'un üç defa tebdil-i fikir ettiğini teyid eyledi.

2- Londra Konferansı mukarreratını cevabî notalarına koymamalarının sebebi, mütalea-i âciziye göre, birisi menfî, yani bu mukarrerata karşı tarafımızdan şimdiden ittihaz-ı karara ve hazırlanmağa meydan vermemek, diğeri müspet, yani şimdiden müşterek imza ile bağlanarak bilâhare ric'atlerini imkânsız kılmamak, binnetice pazarlık kapısını kapamamış olmak...

3- Peretti'ye taraflarından gönderilecek heyet-i murahhasanın ne şekilde teşkil edileceğini, tam bir heyet-i murahhasa mı yoksa bir mütehassıslar heyeti mi olacağını sordum. Bu hususta henüz bir karar vermedik, fakat benim hususî fikrimce evvelâ mütehassıslar gitmeli, meseleleri konuşmalı, karar verdikten sonra murahhaslar gidip imza etmeli, dedi. M. Poincaré de bu fikirde mi diye sordum. Cevaben evet dedi ve bunun hem daha masrafsız, hem daha amelî olacağını söyledi.

4- Peretti'ye 28 Mart tarihli telgarfta maruz düyunun İngiliz lirasiyle tesfiyesi kararının doğru olup olmadığını sordum. Londra konferansı mukarreratını henüz okumadığını söyledi. Bu babda izahat vermekten imtina ettiği anlaşılıyordu. Bunun üzerine böyle bir teklifin tarafımızdan kabulü katiyyen imkânsız olduğunu ve bunun yalnız haksız değil, maddeten de gayri mümkün bulunduğunu şimdiden nazar-ı dikkatine vazetmeyi faideli bulduğumu beyan eyledim. Mamafih Peretti'nin söylemekten imtina ettiği bu kararı sür'atle tahkike çalışıyorum.

5- Venizelos'un tazminat isteyeceğinin doğru olup olmadığını sordum. Evet, Türkiye Anadolu tahribatı için israr ederse o da mukabeleten bunu isteyecekmiş. Fakat biz bunu Türk-Yunan meselesi addediyor ve icab etmedikçe karışmak istemiyoruz, dediği maruzdur.

PBA - K. 372/1

No. 25

Hariciye Vekâletinden Paris Mümessilliğine

Tel. *2 Nisan 339 (1923)*
No. 1067

1- Düvel-i Müttefika Hariciye Nazırlarının müttehid meal cevabî notası dün gece alındı. Cevabî notamızda ve ona merbut mukabil teklifatta mevzuu bahis nukatı derhal münakaşa etmeğe âmade bulunduklarını bildiriyorlar. Münakaşa neticesine kadar Hükümetlerin serbest-i hukuku

4 Şubat tarihli notamızda kayıt ve .... edilmiştir. Ahkâm-ı arziyenin esaslı bir tebdiline saik olacak teklifatın istisnası kaydı ihtiraziyesini dermeyan ediyorlar. Fiiliyatta mümkün olacağına hükmedebilecek tarz ve vus'at dairesinde Türkiye'ye muamele-i mütekabile esasını tanımak üzere (.....) ve selahiyeti adliye mukavelenamesinin yeniden tahririni esas itibariyle kabul ediyorlar. Bilâ tadilat ipka edilen maddeler hakkında münakaşaya mahal olmadığı fikrindedirler. Meğer ki Muahedenin diğer aksamında bir tadil binnetice o mevadda da bir tadilat etmiş olsun. Diğer taraftan Montagna'nın idarei adliyeye mütedair beyanname projesinde teklif ettiği tadilat ile kendilerini mukayyet addetmiyorlar. Mevadd-ı iktisadiyenin münakaşasını istiyorlar. Şirketlerin mukavelelerinde şeraiti cedide ihzariyeye tevfik için icrası talep olunan tadilatı şirketlerle Hükümat arasında müzakerat ile bir tarzı tasfiye ve i'tilafa iktiran edemezse, projelerdeki ahkâma müteakip ahkâmı metni muahedeye derc etmek istiyorlar. Ve ahkâmı iktisadiyeden bazıları da umumi bir surette hini hacette bazı teferruatın Hükümetimizle alakadar hükümat arasında bilahare müzakeresi suretiyle halli ciheti terkolunarak mevzuubahs edilmesi mümkün olabileceğini söylüyorlar. Ve nihayetde mümkün mertebe sür'atle müzakerata tekrar iptidar için Lozan'a murahhaslar izamını talep ediyorlar.

Notanın meali umumisi itilâfperver görülmektedir. Bu nota üzerine tarz hareketimiz hakkında henüz bir karar vermedik. Vaz olunan kuyudu ihtiraziye müzakere esnasında hüsnüniyetimiz akamete uğratabilir. ..... arzusu esasının anlaşılması intiabat ve ihtisasatımızın bilinmesine tabidir.

2- Meclise malûmat verdim. Kuyudu ihtiraziyeden şikayet ettim. Notada vazolunan itilafperverliğin tarafımızdan azami mukabele göreceğini, tekrar ..... muayyen mesaili arziye üzerinde adlî, malî ve iktisadî hukuku hayatiye ve istiklaliyeyi temin edecek yolda teşebbüsatı sulhiyeye devam edileceğini ifade eyledim. Müzakeratı sulhiye neticesinin milletin en evvel mahassalai efkârı olan ve bir karara iktiran eylemesi için tecdid-i intihabatı teklif eyledim. Aynı mealde 110 mebus tarafından verilen takrir heyeti umumiyede müttefikan kabul olundu. Ve yeniden intihabat icrası takarrur etti. Meclisten aldığımız min'am (?) ve niyet dahi teşebbüsatı sulhiyemize bilfasıla devam edeceğiz. Bu mukarreratın oraca tarzı tesirini ve intihabat neticesini beklemeksizin müzakerata devam suretinde (verilmesi muhtemel) cevabımızın ne suretle telakki olunacağını tahmin ve iş'ar buyurmanızı rica ederim.

Müttefikler notasında tasdiki müteakip memaliki meşgulenin tahliyesinden hiç bahsetmemişlerdir. Halbuki bu nokta bizim için bir meselei siyasiye-i esasiyedir. Bu noktai nazardan, resmî ve hususî mehafilde tedavül eden efkarı bildiriniz.

Meclis, Hükümet etrafında fevkalade müttehit ve tasvipkâr bir vaziyettedir.*

PBA - K. 372/1

* Bu telgraf üzerine Paris Mümessilliğimiz ertesi gün Fransız basınına aşağıdaki açıklamayı göndermiştir:

COMMUNIQUE DU BUREAU DE PRESSE TURC A PARIS A LA PRESSE FRANÇAISE

Paris, le 3 Avril 1923

Prière d'insérer:

Le Bureau de presse turc communique ce qui suit:

Le Gouvernement turc a paris connaissance de la note responsive alliée et l'a comuniquée, après examen, à la Grande Assemblée Nationale. Après avoir fourni à l'Assemblée des renseignements complémentaires à ce sujet, Son Excellence İsmet Pacha, Ministre des Affaires Etrangères, estimant que les décisions futures des prochaines négociations de paix gagneraient à être ratifiées par une nouvelle représentation nationale, demanda qu'il fût procédé à de nouvelles élections. La proposition du Ministre des Affaires Etrangères, appuyée par une motion signée par 110 députés, a été votée à l'unanimité. Il est entendu, que l'Assemblée actuelle siégera jusqu'à la réunion de la nouvelle Assemblée.

P.B..A.- 372/1

No. 26

Paris Mümessilliğinden Hariciye Vekâletine

Tel. *4 Nisan 339 (1923)*

No. 1519

(Kısmen)

Cevap 2 Nisan tarihli tele:

1- Millerand ve Poincaré'nin bilvasıta muttali olduğum bazı efkârına ve Peretti ile diğer bir kısım Hariciye rüesası ve Hariceyeye mensup bazı zevat ile doğrudan doğruya vaki temaslar neticesinde ihtisasatım, Devletler bizden haksız şeyler koparmak iştihasından tamamen vazgeçmemiş olmakla beraber müzakeratı bir neticeye eriştirmek istedikleri merkezindedir. 29 Mart tarihli telgrafımda Londra Konferansı mukarreratının notalarına dercedilmesine sebep olarak atfettiğim münakaşa kapısını açık bırakmak mütaleası, Londra'dan avdet eden bazı mütehassısların ifadeleriyle de teeyyüd etmiştir. Bu mütealeata rağmen müstakbel konferansın muvaffakiyet-i katiyesine şimdiden muhakkak nazariyle bakarsam acele hüküm vermiş olurum. Çünkü

evvelâ ... İngiliz lirasıyle tediyei düyûn meselesi hakkında devam eden tahkikatıma nazaran Londra'da böyle bir karar verildiğini zannetmek icap ediyor. Bu karar bittabi münakaşaya mütehammildir (?) ve kat'i değildir, fakat zihniyeti gösterir. Sâlisen Hükümetimizle doğrudan doğruya anlaşmak tavsiyesini alan şirketlerin sulhe karşı ika-i müşkülâttan ne dereceye kadar içtinab edeceklerini muhtaci nakil görmüyorum. Elhasıl fikri acizeye göre, müzakerat-ı müstakbele uzun ve yorucu olacaktır. Fakat sulhün imzasını imkânsız görmüyorum.

2- Yeni intihabat kararı hakkında 2 Nisan'da bir kısım matbuata gelen bazı haberler meseleyi yanlış bildirmişler ve bu da bazı tesirat tevlit eylemişti. Aynı gün icabedenler lüzumu veçhile tenvir edildiği gibi, dün telgrafnamelerinin vürudu üzerine intihap hakkındaki izahat-ı Devletleri dairesinde keyfiyet tamim edilmiş, bir taraftan yeni intihabat teşebbüsünün müzakeratı sulhiyenin cereyanına menfî bir tesir yapacağına ihtimal vermiyorum. Bu fikrim resmî mahiyeti haiz bazı istidlâlata müsteniddir.

PBA - K. 372/1

No. 27

Hariciye Vekâletinden Paris Mümessilliğine

Tel. *5 Nisan (1923)*

İntihabat-ı cedideye mübaşerete Meclisce karar verilmesi Hükümetin mevkiini tahkim etmiştir. Sulh mes'elesinde memleketin ârayi hakikiyesinin bir daha tecellisine lüzum gören Hükümet tecelli edecek âradan emin olmasaydı mevkiini zayıf düşürmek için hiçbir vakit Meclise intihabat-ı cedideyi iptidar için müracaatta bulunmaz idi. İntihabata iptidar edilmesi teklifinin bilhassa Heyet-i Murahhasa riyasetinde cem'etmede olan Hariciye Vekili tarafından (.....) sulh mes'elesinde Hükümetin daha sağlam hatvelerle ilerlemesinden emin olduğuna delildir. Binaenaleyh bu suretle Meclisin müttefikan intihabata başlamak hakkındaki kararı vermesi de bu nokta-i nazarı teyid eder. İntihabat-ı cedide neticesinde tahassul edecek âra memleketimizin ötedenberi malûm olan esasat dairesinde nail-i sulh olması keyfiyeti tasyif (?) değil, teshil edeceğine şüphe yoktur. Bu yolda mevkii muhkem olan Hükemetin ve âtiye ümitle nazar eden Meclisin itimad-ı taammına ihraz eden Heyet-i Murahhasa Düvel-i İtilafiyenin göstereceği hüsnüniyet ve teshilat dairesinde

milletin malûm olan hukukunu metin bir surette müdafaa eyler, cihan sulhünü temin için tarafımızdan yapılan âzamî fedakârlıklar Müttefikler tarafından takdir olunarak bu fedakârlık nispetinde hüsnüniyet ibraz ettikleri takdirde sulh-ü cihanın kolayca saha-i ârayı husul olmuş kabul olunacaktır. Diğer taraftan BMM vazifesine devam etmekte olduğundan Heyet-i Murahhasa sulh teşebbüsatından varacağı netice ..... şimdiki Meclise arzı ve karar istihsali mümkün ve tabiîdir efendim.

İSMET

PBA - K. 372/1

No. 28

Paris Mümessilliğinden Hariciye Vekâletine

Tel. *5 Nisan 339 (1923)*

1- Peretti'yi dünkü ziyaretim esnasında Lozan'a gönderilecek Fransız heyeti murahhasasının sureti teşkili hakkında tekrar malûmat rica eylemiştim. Mûmaileyh henüz bir karar olmadığını ve akşam Poincaré'nin bu babdaki kati fikrini sorup bendenize bildireceğini söylemiş ve bugün tekrar mülakatımızı takarrur eylemiş idi. Bugünkü ziyaretimde Peretti, Poincaré'nin şimdilik Lozan'a miktarı mümkün mertebe az olmak üzere yalnız mütehassıslar göndermek ve nutuk iradı ve saire gibi merasim yapmamak fikrinde olduğunu söyledi. Diğer hükümetler de aynı fikirde mi dedim. Henüz teati-i efkâr edilmediğini beyan etti.

2- Mamafih bugün Reuter ve İstefani ajanslarının neşrettiği nim resmî telgraflarda Curzon ve Garroni'nin ve Londra'dan mevrud diğer bir telgraf haberinde Japon Sefiri Hayashi'nin şimdilik Lozan'a gitmeyecekleri bildirildiğine nazaran diğer devletlerin de aynı fikirde bulunması ..... (muhtemeldir?)

3- Hükümetimizle doğrudan doğruya müzakere için ..... içtima edecek şirketlere fazla kazanmak heveslerine mağlup olarak mesaii sulhiyeyi müşkülata uğratmamalarının Hükümetçe kendilerine tavsiyenin muvafık olacağını Peretti'ye söyledim. İfademi kabul eyledi.

4- Acizleri tarafından da verilen izahat ile yeni intihabatın manası resmî ve hususî mehafil ve matbuatta nokta-i nazarımıza tamamiyle muvafık olarak takarrur (?) ve tamim eylediği malûmaten maruzdur.

PBA - K. 372/1

No. 29

Paris Mümessilliğinden Hariciye Vekâletine

Tel. *6 Nisan 339 (1923)*
No. 1523

Bern'deki Fransız Sefareti kâtiplerinden Lagardin (?) İkinci Lozan Konferansı hakkında Vaud kantonu Reisine resmen tebliğ ettiği bu sabahki gazetelerde görülmesi üzerine keyfiyet Hariciye'den tahkik olunmuş ve alınan cevapta... Hükümetimizden henüz cevap gelmediği cihetle bittabi İsviçre'ye kat'i tebliğ mümkün bulunmadığı bildirilmiş olmakla bera-i malûmat maruzdur.

(HÜSEYİN RAGIB)

PBA - K. 372/1

No. 30

Ismet Pasha to the Marquess Curzon of Kedleston

Constantinople, le 7 avril 1923

Excellence,

Le Gouvernement de la grande Assemblée nationale de Turquie a eu l'honneur de recevoir la note que les Gouvernements de Grande-Bretagne, de France, d'Italie et du Japon ont bien voulu lui envoyer, en réponse à sa communication du 8 mars 1923.

Sans vouloir provoquer de controverses sur le point de savoir si les contre-propositions du Gouvernement turc tendent en réalité à revenir, comme le croient ces Gouvernements, encore une fois sur les questions qui auraient été considérées comme réglées dans la lettre du 4 février de la délégation turque, mon Gouvernement prend acte avec satisfaction de la déclaration des Puissances invitantes, qui font connaître qu'elles sont prêtes à discuter les points soulevés tant dans la note turque du 8 mars que dans les contre-propositions y annexées. Il pense que ces contre-propositions ne contiennent aucune modification substantielle des stipulations territoriales ni aucune autre modification de ces dernières qui ne fût ou ne puisse être équitablement admise par les Puissances alliées elles-mêmes.

Le Gouvernement de la grande Assemblée nationale de Turquie tient tout particulièrement à exprimer son contentement au sujet de l'ac-

ceptation par les Puissances d'une nouvelle rédaction de la Convention d'Etablissement en vue de reconnaître à la Turquie le bénéfice de la réciprocité. Il ne peut s'empêcher de croire que, dans le même esprit d'équité, elles prendront également en bienveillante considération les autres justes observations faites par la Turquie relativement à cette convention.

Le Gouvernement de la grande Assemblée nationale de Turquie ne peut dissimuler sa surprise de ce que les Puissances invitantes, en promettant de déployer leurs efforts pour concilier le contre-projet turc de déclaration concernant l'administration de la justice en Turquie avec le projet allié, aient manifesté la tendance de rouvrir la discussion au sujet d'une importante question qu'il considérait à juste titre comme déjà réglée d'un commun accord avec les Puissances alliés intéressées. En effet, le texte qui se trouve inséré parmi les contre-propositions turqes n'est pas, à proprement parler, un projet turc; mais il est, au contraire, le résultat du maximum d'efforts déployés en commun par les délégués agissant au nom des Alliés et la délegation turque en vue de rapprocher les projets respectifs des deux parties contractantes. D'autant plus que cet arrangement, connu sous le nom de "Formule de Montagna," fut confirmé à maintes reprises au cours des suggestions tant orales qu'écrites des Puissances alliées qui eurent lieu les jours suivant le 4 février.

En ce qui cencerne les clauses économiques, la délégation turque était convaincue que, par sa proposition de les disjoindre du traité, tout en continuant leur négociation, elle accélérait la conclusion de la paix désirée par toutes les nations. Après le départ de Lausanne, les suggestions ainsi que les comunications orales et écrites des Puissances alliées nous faisaient connaître l'acceptation de cette proposition. On peut craindre à juste titre que le fait pour les Alliés de revenir encore une fois sur une acceptation déjà donnée et de demander que les clauses économiques soient discutées en même temps que le traité ne rende plus difficile la paix ou n'en retarde la conclusion.

Toutefois, la Turquie, appréciant à sa juste valeur le désir témoigné par les Puissances alliées, en vue de régler favorablement les questions économiques pendantes, ne s'oppose pas à la discussion des questions qui peuvent régulièrement faire l'objet des négociations internationales; elle a invité, comme le proposaient, d'ailleurs, les Alliés, à des négociations directes les bénéficiaires des concessions données autrefois par la Turquie et des arrangements équitables sont intervenus déjà avec une partie de ces bénéficiaires.

En se ralliant aux espoirs et souhaits des Puissances invitantes pour le succès de la conference à reprendre à Lausanne et en se conformant au désir manifesté par celles-ci relativement au départ aussitôt que possible des représentants turcs, le Gouvernement de la grande Assemblée nationale a l'honneur d'informer les Gouvernements de Grande-Bretagne, de France, d'Italie et du Japon qu'il enverra ses délégués plénipotentiaires pour qu'ils puissent commencer les négociations avec les délégués plénipotentiaires des autres hautes parties contractantes à la date du 23 avril prochain dans la ville susmentionnée.*

İSMET

(*) Dışişleri Bakanlığı İstanbul temsilcisi Adnan Bey (Adıvar), bu notayı aşağıdaki mektupla Müttefik Yüksek komiserlerine sunmuştur.

Adnan Bey to Sir H. Rumbold

Excellence, Constantinople, le 8 avril 1923

J'AI l'honneur, d'ordre de mon Gouvernement, de remettre à votre Excellence ci-joint, le texte de la réponse du Gouvernement de la grande Assemblée nationale de Turquie à la note que leurs Excellences les Ministres des Affaires étrangères alliés ont bien voulu adresser, en date du 28 mars dernier, au Ministre des Affaires étrangères du Gouvernement de la grande Assemblée nationale de Turquie.

Je serai reconnaissant à votre Excellence de vouloir bien transmettre cette réponse, que je viens de recevoir télégraphiquement, à son Excellence Lord Curzon of Kedleston, Ministre des Affaires étrangères du Gouvernement de Sa Majesté britannique.

Mon Gouvernement se propose de livrer demain, le 9 avril, le texte de cette note à la publicité.

Veuillez agrér &c.
DR. ADNAN

F.O. 425/257, p. 52-53, No. 80/2

No. 30

Çağıran Devletlerin Birbirine Eş Notalarına, Türk Hükümetinin İstanbuldaki Müttefikler Yüksek- Komiserilerine, 8 Nisan 1923 Tarihinde Sunduğu Karşılık

Ankara, 7 Nisan 1923

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, 8 mart 1923 tarihli yazısına* karşılık olarak, İngiltere, Fransa, İtalya ve Japonya Hükümetlerinin notalarını almakla onur duymuştur.

* Bkz. No. 6

Türk Hükümetince öne sürülen karşı-tekliflerin, Türk Temsilci Heyetinin 4 Şubat tarihli mektubunda çözüme bağlanmış gibi sayılabilecek sorunlara, Müttefikler Hükümetlerinin düşündükleri biçimde, bir kez daha dönülmesi anlamına gerçekten gelip gelmediği sorununu tartışma konusu yapmak istemeksizin, Hükümetim, gerek 8 Mart tarihli notada, gerekse bu notaya ekli karşı-tekiflerde ortaya konulan noktaları görüşmeğe, Çağıran Devletlerin hazır bulunduklarını açıklayan bildiriyi memnunlukla öğrenmiştir. Hükümetim, bu karşı-tekliflerden hiç birinin, ülke sorunlarına ilişkin hükümlerde esaslı bir değişiklik kapsamadığı gibi, Müttefik Devletlerce hakgözetir olarak kabul edilmemiş ya da kabul edilmeyebilecek hiç bir değişiklik de kapsamadığı kanısındadır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, Türkiye'ye, karşılıklı olma (mütekabiliyet) ilkesinden yararlanmayı tanımak üzere, yerleşme (ikamet) Sözleşmesinin yeniden kaleme alınmasını (Çağıran) Devletlerin kabul etmelerinden duyduğu memnunluğu özellikle belirtmek ister. Türk Hükümeti, bu Devletlerin, aynı hakgözetirlik anlayışı içinde , bu Sözleşmeye ilişkin olarak Türkiye'nin öne sürdüğü haklı öteki görüşleri de olumlu bir davranışla gözönünde tutacaklarına inanmaktan da kendisini alamamaktadır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, Çağıran Devletlerin, Türkiye'de adaletin (yargı) yönetimine ilişkin Türk karşı-tasarısını Müttefiklerin tasarısıyla bağdaştırmağa çalışacaklarına sözverirken, ilgili Müttefik Devletlerle görüş birliği içinde daha önce çözüme bağlanmış bulunduğunu haklı olarak düşünmekte olduğu önemli bir sorun üzerinde yeniden bir tartışma açma eğilimi göstermelerinden duyduğu hayreti gizleyemez. Gerçekten, Türk karşı-teklifleri arasına alınmış bulunan metin, aslında, bir Türk tasarısı değil, Müttefikler adına davranan Temsilcilerle Türk Temsilcilerinin, bağıtlı her iki tarafın tasarılarını birbirine yakınlaştırmak amacıyla harcadıkları en büyük çabaların ürünüdür; özellikle, "M. Montagna formülü" adıyla tanıan bu çözüm, 4 Şubatın ertesi günü, Müttefik devletlerce yapılan telkinler sırasında, hem sözlü hem de yazılı olarak, bir çok kez doğrulanmıştır.

Ekonomik hükümlere gelince, Türk Temsilci Heyeti, bunların görüşülmesine ara vermemekle birlikte, bu hükümlerin andlaşmadan ayrılmasına ilişkin teklifiyle, bütün ulusların özlemekte oldukları barışın gerçekleştirilmesinin hızlandırılmış olacağı kanısında bulunmaktaydı. Lausanne'dan ayrıldıktan sonra, Müttefik Devletlerin gerek sözlü gerekse yazılı olarak yapmış oldukları telkinler ve bildiriler, bize, bu teklifin kabul

edilmiş olduğu sanısını vermişti. Müttefiklerin, önce kabul ettiklerini açıkladıktan sonra, bundan, bir kez daha caymalarının ve ekonomik hükümlerin Andlaşma ile aynı zamanda görüşülmesini istemelerinin, barışın gerçekleştirilmesini daha güçleştirmesinden ya da geciktirmesinden haklı olarak korkulabilir. Bununla birlikte, Türkiye, askıda kalmış ekonomik sorunların olumlu bir biçimde çözümlenmesi yolunda Müttefik Devletlerce açıklanan isteği gerçek değeriyle gözönünde tutarak, uluslararası görüşmelere her zaman konu olabilecek sorunların tartışılmasına karşı çıkmamaktadır. Türkiye, Müttefik Devletlerce de teklif edildiği üzere, vaktiyle vermiş bulunduğu ayrıcalıklardan (imtiyazlardan) yararlananları doğrudan doğruya görüşmelerde bulunmağa çağırmıştır. Üstelik, bu ayrıcalık sahiplerinden bir takımıyla hakgözetir düzenlemeler de yapılmıştır.

Lausanne'da yeniden toplanacak Konferansın başarısı konusunda Çağıran Devletlerce açıklanan umut ve dileklere katılarak ve Türk Temsilcilerinin mümkün olduğu kadar bir an önce yola çıkmalarına ilişkin Çağıran Devletlerin isteğine uyarak, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, bu Temsilcilerini, sözü geçen kentde (Laussanne'da), önümüzdeki 23 Nisanda, öteki Yüksek tarafların Temsilcileriyle görüşmelere girişebilmeleri için göndereceğini, İngiltere, Fransa, İtalya ve Japonya Hükümetlerine bildirmekle onur duyar.

İSMET

No. 31

Paris Mümessilliğinden Hariciye Vekâletine

Tel.
No. 1528 *10 Nisan 339 (1923)*

Cevabî notamız Hariciyeye dün sabah gelmiş ve Mümessilliğin muvafakati alındıktan sonra matbuat ile neşredilmiştir. Davetlerine icabetimizi evvelce tahmin ettikleri cihetle notamızın Hariciye ve matbuatta husule getirdiği tesirde şayanı arz esaslı nukat yoktur. Umumiyetle evvelki murahhaslarımızı muhafaza ile beraber müzakereyi kabul ettiğimiz şeklinde muhakeme, fakat sulhü intac ümidi tekrar olundu.

Berayı malûmat maruzdur.

PBA - K. 372/1

No. 32

Hariciye Vekâletinden Paris Mümessilliğine

Şifre tel. *12 Nisan 1923*
No. 1222 *[Alınışı 13 Nisan (1923)]*

İsmet Paşa ordu kumandanlığı karargâhı umumîsine azîmet etmiştir. Karargâhtan cepheyi teşkil eden bilumum kıtaatı ziyaret ve teftiş ettikten sonra ve fakat Mayıs'ta Lozan'da bulunmak üzere seyahatine devam (edecektir).

Bu malûmatın münasip tarzda matbuatı mahalliye ile mahiyeti resmiyede olmamak üzere neşr ve tamimine itina buyurulması.

HÜSEYİN RAUF

PBA - K. 372/1

No. 33

Paris Mümessilliğinden Hariciye Vekâletine

Tel. *12 Nisan 339 (1923)*
No. 1542

1- Hususî surette icra edilen tahkikata nazaran, davet edilen devletler murahhaslarının ayın 23'ünde Lozan'da isbatı vücut etmeleri mukarrerdir. Zamanı azimetleri henüz taayyün etmemiş ise de mesafenin karibinden dolayı bir iki gün evvel hareketleri muhtemeldir. İtalyan hükümeti 23 Nisanı kabul ettiğini Fransız hariciyesine bildirmiştir. İngiltere'den henüz bir tebliğ gelmemiş ise de bugün, yarın vürudu şüphesiz addolunuyor.

2- Heyet-i Murahhasamıza İsmet Paşa Hazretlerinin riyaset edecekleri hakkında İstanbul'dan gelen haberler üzerine Fransızlar Lozan'a yalnız mütehassıs izam hakkındaki sabık nokta-i nazarlarını tebdil etmişlerdir. İhbar edildiği veçhile Fransız Heyet-i Murahhasasına General Pellé'nin riyaseti takarrur etmiş ve kendisine tel-grafla tebliğ olunmuştur. İngiliz ve İtalyan murahhaslarının kim olacağı hakkında icra ettiğim tahkikatı hususîye, Fransız Hükümetine bu babda henüz bir tebliğ gelmediği merkezindedir. Mamafih mukaddema arzedildiği gibi, İngiliz Murahhasının

Horace Rumbold olması muhakkak gibi görülmektedir ve İtalya'dan Garroni'nin gelmesi muhtemel addedilmektedir.

3- Fransız Hariciyesinde sulhü intac arzusunun bugünlerde 4 Nisan tarihli telgrafımda maruz nisbeten daha kuvvetli bir surette hissedildiği maruzdur.

(HÜSEYİN RAGIB)

PBA - K. 372/1

No. 34

Paris Mümessilliğinden Hariciye Vekâletine

Tel. *13 Nisan 339 (1923)*
No. 1545

Monte Carlo'da Venizelos ile görüşen Yunan Hariciye Nazırı (Alexandrios) Paris'te 36 saat kalmış ve Poincaré tarafından kabul edilmişti. Yapılan tahkikatı hususiyeye nazaran mülâkat Alexandrios tarafından talep edilmiş ve Yunanistan'ın Türkiye'ye kat'iyyen tazminat vermeyeceği ifade olunmuştur. Yunanistan'ın Hariciye müsteşarına bu hususta hiçbir tebliğde bulunmaması mülâkatın ehemmiyetsizliğine delil addolunuyor. Hususî istihbaratımın da bu merkezde olduğu maruzdur.

(HÜSEYİN RAGIB)

PBA - K. 372/1

No. 35

İsmet Paşa Hazretlerine

Tel. 11913 *15/4/39*
Gâyet müsta'celdir. *(15/4/923)*

Madde 1- Salahattin Adil Paşadan vârid olan telgrafnâme ikinci maddede ma'rûzdur.

Madde 2- Japonya fevkalâde komiseri nezd-i âcizâneme gelerek hükümetinin konferansın 23 Nisan 39 da Lozan'da ictimâını kabul ettiğini bildirmiştir Efendim.

HÜSEYİN RAUF

No. 36

İsmet Paşa Hazretlerine

Tel. *15/4/39*
No. 11914 *(15/4/923)*

Madde 1- Celalettin Arif Beyden vârid olan telgrafnâme ikinci madde ma'rûzdur.

Madde 2- Amerika mehâfilinden hâsıl eylediğim fikre göre Amerika Lozan'da bizimle bir sulh akdine meyyâldir. Hattâ Child'in bu hususda murahhas olacağı ümmid edilmektedir. Chester meselesi Fransız ve İngilizlerde büyük te'sir uyandırmış ise de burada bir te'sir icrâ eylemedi. İtalyanlar Chester'in İtalyan amele kullanacağı ümmidinde bulunduklarından memnundurlar. Boston Post gazetesine verdiğim bir mülâkatda Avrupalıların tazyîk-ı siyâsî ile bizi vesâyet-i iktisâdiye tahtında bulundurmak arzularından şikâyet eyledim. Amerika'nın açık kapı siyâsetine istinad olunabilir. Bu bâbda Amerikan a'yânından Johnson ile görüşmeye teşebbüs eylediğim ma'rûzdur.

HÜSEYİN RAUF

No. 37

Paris Mümessilliğinden Hariciye Vekâletine

Tel. *15 Nisan 339 (1923)*
No. 1549

Fransız Hariciyesine mensup bir zat İngilizlerin Boğazlarda yeniden tahkimat yaptıkları hakkında haber geldiğini söyledi. Doğruluğu muhtemel olduğu kadar şu esnada maksadı mahsusa ile de söylenmiş olması muhtemel olan mezkûr haber berayı malûmat maruzdur.

HÜSEYİN RAGIB

No. 38

İcrâ Vekilleri Hey'eti Riyâset-i Celîlesine

No. 1 *18 Nisan 339*
Açık keşîde edilmiştir. *(18/4/923)*

Taraf-ı âcizîden Rıza Nur Beyefendiye vâki' olan iş'âr üzerine kuriye sıfatiyle hey'et-i murahhasaya iltihâk ettirilmiş olan Ekrem bey emr-i devletleri üzerine harcırâhı bi't-tesviye iâde olunmuştur Efendim.

İSMET

No. 39

Dersaadet Murahhaslığı Vekâletine

Tel. *19 Nisan 339*
(19/4/923)

Âtideki şifrenin İsmet Paşa Hazretlerine takdîmi.

Madde 1- Adakale hâdisesi hakkında bu bâbdaki dosya tedkîk edilerek yeniden Romanya Murahhaslığı nezdinde teşebbüsât icrâsı ve neticenin sür'atle iş'ârı ve o âna değin elyevm İstanbul'da bulunan Adakale Müdürü Firuz Beyin mahall-i me'mûriyetine hareket etmemesi lüzumunun mumhaileyhe tebliği.

Madde 2- Adakale'nin vaz'iyyeti elyevm şöyle muhâkeme edilmelidir: Harb-i Umûmî'de Romanyalılarla münferid musâlaha akd ettiğimizden ada Romenler tarfından fi'len ve kâlen işgâl edilmemiş idi. Münferid müsâlahadan sonra aramızda resmen hâl-i harb hâsıl olmamıştır. Şu halde statüko devâm ediyor demektir.

Madde 3- Bu mes'eleyi İsmet Paşa Hazretlerine arz ve îzâh buyurmanızı rica ederim Efendim. (Dersaadet 19 Nisan 39)

İcra Vekilleri Heyeti Reisi
HÜSEYİN RAUF

No. 40

Lozan'da Türk Hey'et-i Murahhasası Reisi İsmet Paşa Hazretlerine

No. 1

Ankara,
Keşîdesi 19/4/39 (1923)
Vürûdu 21/4/39 (1923)

1- 17 Nisan 39 tarih ve 1200 numaralı telgrafnameye zeyldir:

İktisat Vekâletinden alınan ma'lumât ber vech-i âtî ma'rûzdur.

Balya Ma'deni Şirketi ile el-hâletü hâzihi hiçbir ihtilâf yoktur. Şirket asgarî masrafla ma'deni muhâfazaya çalışmaktadır. Şirketin istediği ecnebi mutehassısları celbetmesine kânun-i sânîden beri muvâfakat olunmuş ve şirketce mutehassıslar taharrî edilmekte bulunmuştur

1 numara ve 19/4/39 tarihlidir.

HÜSEYİN RAUF

No. 41

Lozan'da İsmet Paşa Hazretlerine

No. Bilâ

Ankara,,
Keşîdesi 19/4/39 (1923)
Vürudu 21/4/39 (1923)

Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Riyasetinden alınan telgrafnâme hülâsası zîrde ma'rûzdur:

Revandiz'in otuz sekiz kilometre cenubundaki Titvan'da(?) bulunan Özdemir Beyin yanından 28 Martta hareket edip Kevar'a (?) gelen Mülâzım Şükri Efendinin ifâdesine nazaran Şeyh Mahmut karargâhını (köy soymak, sû-i zan arada) Ser-i deşt mevkiine nakletmiş ve İngilizlere karşı hareket-i isyâniyeye başlamış ve Revandiz müfrezesinden takviye kıtaâtı gönderilmiş ve Bağdat'tan birtakım ahâli ve Kerkük'ten ba'zı zevât Şeyhe iltihâk etmiştir. Kerkük'te ahâli tarafından altı ve Şeyh Mahmut'un ma'iyetindeki aşâir tarafından birkaç İngiliz tayyaresi iskât edilmiştir. Simko Yetvane'de (?) Özdemir Beyle görüşerek Şaklava'ya gitmiştir. Ravandiz muhiti sâkin imiş.

HÜSEYİN RAUF

No. 42

Mustafa Şeref Beye

No. 2

Ankara,
Keşidesi 21/4/39 (1923)
*Vürudu (22/4/339 (1923)*İsmet

Paşa Hazretlerine:

Madde 1- Buradan müfârekatınızda görüştüğmüz vechile Muhtar Beyin suâline cevâben Rus hey'et-i murahhasasının Lozan'a tarafımızdan da'vet edileceğine dâir olan telgrafnâmenin Çiçerin'e tebliği üzerine müşârün ileyh tarafından Moskova Sefâretimize gönderilen mektup sureti ikinci maddededir.

Madde 2- Türkiye hey'et-i murahhasasının, Rusya ve Ukrayna ve Gürcistan hey'et-i murahhasasının da Lozan'da huzûrunu taleb edeceği hakkında karar mübelliğ olan pek sevimli mektubunuzu almakla bahtıyar oldum. Cebhe-i vâhidemizin devâm-ı mevcudiyetini nazar-ı cihâna irâe eden keyfîyet-i mes'ûdeden Vorofski'yi derhal haberdâr ettim. Mumâileyh Lozan'da Türk hey'et-i murahhasasiyle te'sîs-i temâs ve münâsebet edecektir*.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 50

No. 43

Mustafa Şeref Beye

No. 3

Ankara,
Keşidesi 21 Nisan 39 (1923)
Vürudu 22/4/339 (1923)

Madde 1- İstanbul'da men'-i müskirât konununun tatbiki münâsebetiyle mevcudiyetlerini kabul ettiğimiz İ'tilâf Kuvvetleri (eksik) elli kadar muhtelif mahallin istisnâsını taleb etmekte ve Mudanya Mukavelenamesi mücibince bu hususa bizim de iğmâz-ı ayn etmemiz zarurî görülmekte (okunamadı). İşgal kuvvetlerinin kanunlarımıza karşı gayr-ı meşrû' müdâhalesinden sarf-ı nazar sıhhî ve insanî nokta-i nazardan tevlîd ettiği muzır evâkıbı neşr ve i'lân etmemize vâbeste bulunduğu.

Madde 2- Bu def'a Konferans ictima'larının behemehal alenî olmasını ve müzâ-kerâtın her tarafa ve bilhassa hey'et-i murahhasamız nokta-i nazarının en kısa zamanda neşr ve i'lanının sulhü istihsâlde çok kuvvetli bir âmil olacağı şâyaân-ı i'timâd ve hürmet haricden bazı zevâtın telkinât-ı samîmânesinden bulunduğu ma'rûzdur.

HÜSEYİN RAUF

No. 44

Mustafa Şeref Beye

No. 4

Ankara,
Keşidesi 22 /4/39 (1923)
Vürudu 22/4/339 (1923)

İsmet Paşa Hazretlerine:

1- Bu ayın ikisinde mesâili hall ve tesviye içün hükümetimize mürâcaatları zımnında (yapılmak ân ve her vücud?) neşr ve i'lân edilen beyannâmelere rağmen bugüne kadar bir türlü mürâcaat vâki' olmamıştır.

2- Miralay Mojen ile mükâlemimizde Berlin Sefiri Mösyö Lor'un Fransız şirketleri namına hükümetimizle müzâkere içün memleketimize geleceği ve fakat zamanı muayyen olmadığı anlaşıldı. Biz şirketler tarafından Ankara'da müzâkere müşkilâtı dermiyân etmeleri (?) yakında İstanbul'da müzakereyi te'mîn içün mütehassıs bir hey'eti göndermeyi düşünüyoruz. Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleriyle müşterek fikrimiz hey'etin riyâsetine en münasib zâtın dâhil ve hâricde emniyyet ilkâ edecek olan Ali Fuat Paşa Hazretleri bulundu. Bu bâbdaki ma'lumât ve mütâleâtınızı rica ederim.*

HÜSEYİN RAUF

*Bkz.No.52

No. 45

Hey'et-i Murahhasa Riyâset-i Celîlesine

No. 12126 *22/4/39*
(22/4/1923)

Zât-ı devletlerile Sıhhıye Vekili Sinop Mebusu Rıza Nur ve Trabzon Mebusu Hasan ve Adana Mebusu Zekâî Beylerin sulh konferansının devâmı müddetince me'zûniyetleri Türkiye Büyük Millet Meclisinin 14/4/39 tarihli yirmi dördüncü ictimâında hey'et-i umûmiyece kabul edildiği Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyâset-i celîlesinin 15/4/39 tarih ve Zabıt ve Kavânîn Müdiriyeti 21/9: 547 numaralı tezkire-i cevâbiyesine atfen İcra Vekilleri Hey'eti Riyâsetinden iş'âr kılınmıştır Efendim*.

* Bu telgrafın altında imza yok. Dışişleri Bakanlığından gönderilmiş olduğu sanılıyor.

No. 46

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 4 *Ankara,*
Keşidesi : 22 /4/39 (1923)
Gayet müsta'celdir. *Vürudu : 22/4/339 (1923)*

Zât-i sâmîlerine karşı suikasd içün Yunanistan'da eşhâs-ı lâzimenin ihzâr edildiği ve bugünlerde İngiltere pasaportu ile Kıbrıslı Mamapoli nâm-ı müsteâriyle zât-ı sâmîlerine ve Refet Paşa Hazretlerine suikasd maksadiyle hareket edeceği mevsûkan istihbâr edilmiştir. Tertibât-ı tahaffuziyenin tezyîdini rica ederim. İsviçre hükümetini münâsib suretle keyfiyetden haberdâr buyurmaları mercûdur.

HÜSEYİN RAUF

No. 47

Hariciye Vekâletinden Paris Mümessilliğine

Tel. *22 Nisan 1923*

Lozan'da İsmet Paşa'ya karşı suikast içün Yunanistan'dan eşhası lâzımenin ihzâr edildiği ve bugünlerde İngiliz pasaportuyla Kıbrıs adalı

Mamapoli namı müstear iyle İsmet Paşa ve Refet Paşa hazretlerine suikast maksadiyle hareket edecekleri istihbar edilmiştir.

Suret-i müessirede (?) teşebbüsatı lâzimede bulunarak İsviçre Hükümetince bir kat daha müteyakkız bulunulmasının teminini rica ederim*.

HÜSEYİN RAUF

PBA - K. 372/1

* Bu telgrafı alır alamaz Türkiye'nin Paris Mümessilliği Fransa Dışişleri Bakanlığına aşağıdaki muhtırayı sunuştur:

MISSION DIPLOMATIQUE TURQUE A PARIS
AU MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES DE LA
REPUBLIQUE FRANÇAISE

23.4.1923

Il résulte des informations sûres parvenues au Ministère des Affaires Etrangères de Turquie, qu'un certain nombre de personnes ont été designées en Grèce, en vue d'organiser des attentats contre İsmet Pacha. A cet effet, un individu, déguisé sous le faux nom de Mamapoli le Chypriote, en porteur d'un passeport anglais, a quitté la Grèce, dernièrement.

Considérant que l'individu en question ainsi que les autres, pourraient traverser la France et les pays limitrophes, la Mission Diplomatique Turque qui a, d'autre part, porté cette information à la connaissance du Gouvernement Suisse, a jugé utile d'en saisir aussi le Ministère des Affaires Etrangères du Gouvernement de la République pour qu'il veuille bien en aviser la Sûreté Générale.

P.B.A. - K.372/1

No. 48

İcra Vekilleri Hey'eti Riyâset-i Celîlesine

No. 2 *23 Nisan 339 (22/4/1923)*

Beynelmilel Salîb-i Ahmer Komitesi Reisi Mösyö Ador tarafından Hilâl-i Ahmer'e vuku' bulan mürâcaatda iâde edilen Yunan üserâsının müessif hâlinden dolayı duçâr-ı edîşe olan komitenin bîtarafâne ve insâniyetkârâne mürâkabe zarûretî cihetiyle Anadolu'da kalan sâir Yunan üserây-ı harbiyesini ziyâret hakkındaki taleblerini sûret-i kat'iyyede tekrar eylediği ve işbu taleb reddolunacak olursa her türlü mes'ûliyetden teberrî olunarak redd kararımızın neşrolunacağı beyâniyle hükümetimizin

bu bâbda müsaid bir karar ittihâz edeceğinden ümmidvâr oldukları ve âcilen cevâb bekledikleri bildirilmiştir.

Mösyö Ador âcizlerine mürhacaat ederek İzmir'deki delegelerinin üserâ garnizonlarını ziyâret etmesine müsâade olunmasını rica etmiştir. Salîb-i Ahmer'den iki delege bu hususda ayrıca benimle görüşeceklerdir. Üserâ garnizonlarının Salîb-i Ahmer tarafından ziyâretine müsâade olunması mütâlaasındayım. Her halde ittihâz olunacak karârın sür'at-ı iş'ârı ma'rûzdur.

İSMET

No. 49

İcra Vekilleri Hey'eti Riyâset-i Celîlesine

No. 3 *22 Nisan 339*
Müsta'celdir *(2/4/1923)*

Chester projesi Musul, Kerkük, Süleymaniye istikâmetini de istihdâf ettiğinden muallak bir kısım arâziye âid imtiyâzât verilmesini İngilizler endîşe ile propaganda yapıyorlar. Fransızlar ise Samsun-Sıvas hattı imtiyâzı sebebiyle müştekîdirler. İstanbul'da görüştüğüm Amiral Bristol ihtiyâtlı bulundu. Gazetelerin neşriyâtına göre Amerika da mes'eleyi îcâb ederse bir hakeme havâle edebilir. Hülâsa mes'elenin er geç hakeme havâle edilmesini ben muhakkak tahmîn ederim. Biz eşkâl ve usûl i'tibâriyle kendimizi haklı bulduğumuzdan keyfiyet bir mahkememizde tedkîk ve muhâkeme olunursa muhakkak hak kazanırız, fakat hakeme gidersek hakem eşkâl ve merâsime değil, icraât ve fi'liyâta dikkat ve devletlere karşı efrâdın hukukunu tercih ile me'lûf olduğundan da'vayı kaybetmemiz şübhe götürmez. Ve da'va kaybolursa vereceğimiz tazminât bizim arzumuz ve tahminimize tâbi' olmaz, bilakis hakemin takdîrine mevdû' olur. Hülâsa Meclisin kararını imtiyâz içün hükümete me'zuniyet i'tâsı şeklinde telakki ederek Kumpanyaya karşı imzâ verip bağlanmayı te'hîr etmeği tekrar teklîf ederim. Birkaç gün içinde inkişâf edecek vaz'iyyete göre işe devam etmek yine mümkündür*.

İSMET

* Bkz. No. 59

No. 50

İcra Vekilleri Hey'eti Riyâset-i Celîlesine

No. 4 *22 Nisan 339*
(22/4/1923)

C: 21 tele*

Takarrür ettiği vechile Boğazlar mes'elesinde karar-ı kat'înin ittihâzı ve imzaların teâtisi içün Rus hey'et-i murahhasasının dahi Lozan'a da'vetini bir nota ile zaman-ı münâsibinde Konferanstan taleb edeceğiz. Münâsib ise Çiçerin'e o yolda iblağı re'y-i devletlerine menûtdur.

İSMET

* Bkz. No. 42

No. 51

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 5 *22 Nisan 339*
(22/4/1923)

22 Nisan Raporudur:

1- Kâtib-i Umûmî Massigli'ye nazaran Konferans devâm üzere olduğundan yeniden küşâd ve umûmî celseye lüzûm yoktur. Tâli komisyonlar doğrudan doğruya işe başlayacaklardır. Bu akşam gelecek murahhaslarla yarın öğleden evvel görüşeceğim ve işin cereyânını kararlaştıracağız. Fransa'ya âid ba'zı imtiyâzât diğerlerine verilmiş gibi şikâyet etti. Mevâdd-ı iktisadiyenin muâhededen ihrâcını kabul etmişlerken tekrâr vaz'etmelerinden de ben şikâyet ettim.

2- Lehistan Bern Sefirinin beyânâtı ber vech-i âtîdir: Türkiye ile tabiî münâsebât te'sisini Polonya cidden arzu etmektedir. İstanbul'da diğer komiserler arasında bulunan hey'etini komiser mahiyetinde görünmemek için geri çağırıyor. Tabiî münâsebât içün müzâkere istiyor ve iki sûret teklîf ediyor. Ya bütün mukâvelâtı akdederek münâsebete başlamak yâhud evvelâ esâsları kararlaştırarak münâsebât-ı diplomatikiyeyi te'sîs ve ba'dehu peyderpey mukâvelâtı itmâm eylemek. Konferans netîcesi ile aynı zamanda Leh mukâvelâtının imzası da şâyân-ı arzu olduğunu söyledi. Cevâben Konferans müsbet veya menfî netîce versin Lehistan

müstâkilen mukâvele yapmak istiyor mu ve Konferansa tâbi' olmaksızın Lehistan mukavelesini her halde imza edebilir miyiz dedim. Bu ciheti kendi kanâatiyle te'yîd etmekle berâber hükümetinden soracağını ve bildireceğini söyledi. Ben de kendisine sekiz gün zarfında hükümetimin cevâbını va'dettim. Nokta-i nazar-ı devletlerinin iş'âr müsterhamdır.*

3- Amerika'nın Bern Sefiri Grew hükümetin dostluğunu beyân ve sırası geldikçe âsarını göstereceğini te'mîn ve kendisinden bir arzum oldukça hemen mülâkata ve mümkün olan hizmeti yapmağa hazır olduğunu söyledi. Sözü Chester mes'elesine intikâl ettirerek Amerika'nın vaz'iyyetini sordum. Hükümetinin imtiyâz mukavelesinin teferruâtını henüz tedkîk etmekte olduğunu söyledi. Konferansta mevzû-i bahs olursa hareketimi sordu. Bu bir mes'ele-i siyâsiye olmadığından Konferansa taalluku olmadığını ifâde edeceğim dedim. Sonra derakab Amerika ile aramızda muâhede akdetmek konuşuldu. Evvelce Konferansın nihâyetini beklemek kararında olduklarını ma'hazâ şimdi keyfiyeti bir def'a daha tedkîk edeceğini ve cevâb vereceğini söyledikten sonra Amerika ile muâhedeyi nasıl düşündüğümü sordu. Münâsebât-ı diplomatikiyeyi te'sîs eden basit bir muâhede ve onu müteâkib konsolos ve ticâret mukavelelerinin müzâkeresine devâm şeklinde düşündüğümü söyledim. Adlî mes'ele ile müessesat ... ve mekâtibi sordu. Her ikisi içün ma'lûm olan beyânâtımı yapacağımı bildirdim. Dostluk ve hizmet te'minâtı ile ve cevâb vermek va'dı ile ayrıldı.

İSMET

* Bkz. No. 61 ve 72

No. 52

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 6 *23 Nisan 339*
(23/4/1923)

C: 22*

Dört murahhasla hususî bir ictimâ'da mesâil-i iktisâdiyenin tarz-ı müzâkeresi mevzû-ı bahs oldu. Şirketlerin hükümetimizle müzâkeresi netâyicini ilâ nihâye bekleyemyeceklerini îmâ ettiler. Bi'il-mukâbele şirketlerin da'vetimize icâbet etmeleri lüzûmunu ve bunların hükümetimizle kendi mes'elelerini halletmeleri tarafeyn notalarında takarrür ettiğinden burada mevzû-i bahs edemeyeceğimizi ifâde ettim. Pellé tarafımızdan da'vetin ancak bir haftalık iş olduğunu ve Rumbold eğer şirketler ile hü-

kümet arasında hallolunur ise mes'ele kalmayacağını söyledi. Binaen aleyh şirketlerle bir ân evvel müzâkereye başlamak mütâlaasındayım. İstanbul'da müzâkereye bizce mâni' yoktur. Ali Fuat Paşanın ta'yini musîbdir Efendim.

İSMET

* Bkz. No. 44

No. 53

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 7 *23 Nisan 339 (24/4/1923)*

Morning Post gazetesine İstanbul'dan yazıldığına göre Türk Hükümeti Chester projesi münâsebetiyle Frasa ile zuhûra gelen ihtilâfı halletmek niyetinde olduğundan Fransa'ya Eskişehir-Bursa-Bandırma arasında şimendifer ve Bandırma'da liman inşaâtı verecekmiş. İşbu neşriyât hakkında ma'lumât lütuf buyurulması mercüdur.*

İSMET

*Bkz. No. 58

No. 54

Hey'et-i Vekîle Riyâset-i Celîlesine

No. 8 *23 Nisan 339 (23/4/1923)*

23 Nisan 339 raporudur:

1- Müttefiklerin eski ikinci murahhasları ile Pellé hazırdırlar. Öğleden sonra hususî bir ictimâ'da konferansın tarz-ı mesâisi ta'yîn olundu. Konferansın şekli onların bir murahhasları riyâsetinde mütehassısların madde madde projeyi tedkîk ve îzâh etmeleridir. Üç komite tefrîk edilmiştir. Bunu müteâkib İsviçre hükümetine teşekkür etmek üzere nîm resmî bir ictimâ' akdolundu ve Müttefiklerle tarafımızdan İsviçre'ye teşekkür ve serî' bir sulh temenniyâtı izhâr olundu. Yarın arâzi ve siyâsî maddeleri mütâlaa edecek olan İngiliz riyâsetindeki birinci komite ile mesâil-i mâliyeyi mütâlaa edecek Pellé riyâsetindeki ikinci komite ictimâ edeceklerdir. Konferansın resmen yeniden açılmış olup olmadığını

mevzû-ı bahs ettim. Konferans devâm üzere olduğundan resmen işlerine yeniden başlanmış addolunduğunu te'yîd ettiler.

2- Pellé ile bugün iki def'a mülâkât ettim. Ankara İ'tilâfnâmesinin bütün tevâbii ile mer'iyyeti kaydını reddediyor ve Türkiye ile Fransa arasındaki bir mukâvelenin teferruâtı üzerine Müttefiklerin münâkaşasını da'vet etmeğe lüzûm olmadığını iddia ediyor. Mukni' îzâhât ve müddeiyâtını üzerine hükümetinden yeni ta'limât isteyeceğini söyledi. Muallak olan mesâil-i mâliye ve sâirenin mütehassıslar arasında veya hususî mükâlemâtımızla halledilmesi ihtimâli konuşuldu.

3- İtalyan Meis Adasında kat'iyyen musırdır. Ve bu mes'ele hallolunmazsa İtalyanların müşkilât ve aksi halde suhûlet yapacaklarını iddia ve isti'câl ediyor. Adanın bir üss-i askerî olarak kullanılmamasını Türkiye'ye karşı İtalya'nın taahhüd etmesini teklif ediyor.

İSMET

No. 55

Paris Mümessilliğinden Lozan'da Türk Delegasyonu Kâtibi Umumîsi Tevfik Kâmil Beye

Tel. *Paris, 23 Nisan 339 (1923)*

1- Hariciye Vekaletinden şimdi alınan telgrafta Lozan'da İsmet Paşa Hazretlerine suikastta bulunmak maksadiyle Yunanistan'da aşhası lâzime ihzar edildiği ve bu günlerde İngiliz pasaportiyle ve Mamapoli namı müstearîyle bir şahsın Yunanistan'dan hareket ettirildiği mevsuken istihbar olunduğu bildirilmektedir.

2- Mezkûr haber İsviçre Hükümetine iblağ edilmiş, eşhas-ı merkumenin Fransa'ya gelmesi ihtimaline karşı Fransız Hariciyesine de tebliğ olunmuştur.

3- Heyet-i Murahhasa içinden lâzım gelenlerin de malûmattar edilmesi keyfiyeti arz ve bu telgrafın alındığının derhal iş'ar buyurmanızı rica ederim.

(HÜSEYİN RAGIB)

PBA - K. 372/1

No. 56

Tevfik Kamil Beyden Paris Mümessilliğine

Tel. *23 Nisan 1923*

Suikast tertibatından bahs telgrafnameleri alınmıştır efendim.

TEVFİK KÂMİL

PBA - K. 372/1

No. 57

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 5 *Ankara 24/39*
(24/4/923)

Bükreş Sefaretine ta'yin buyurulan Cevat Beyin gösterdiği lüzûma binâen İsviçre Sefaretini idareye me'mur Nu'man Rıf'at Beyin Bükreş Sefareti Başkitâbetine ta'yini takarrür etmiştir. Nu'man Rıf'at Beyden inhilâl eden Paris Sefareti kâtipliğine elyevm Konferans kitâbetinde bulunan Emin Âli Beyin ve Bern Sefâretini idareye me'mur olmak üzere de mülgâ Bern sefâreti İkinci kâtibi Rüşdi Beyin ta'yinini mütâlea eylemekteyim. Bu bâbdaki mütâlea-i devletlerinin iş'ârını rica ederim.*

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 68

No. 58

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 6 *Ankara, 24/4/39*
(24/4/923)

23 Nisan ve 7 numaraya:*

Bundan evvelki aynı meseleye dâir telgrafnâmeleri cevâbı bugün suret-i husûsiyede görüşülüp arz edilecektir. Morning Post gazetesinin neşriyâtı kat'iyyen esasdan âridir.**

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 53
** Lozan'da telgrafın altına şu not düşülmüştür:
Tekzibine lüzûm olmadığı ifâde buyurulmuştur. Dosyasına / 25 Nisan 39

No. 59

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 7 *Ankara, 24/4/39 (1923)*
Vürudu: 25/4/39 (1923)

C: 22 Nisan ve 3 numaralı tele: *.

Chester projesi hakkında Avam Kamarasında hükümetden vuku'bulan istîzâha cevâben, şimdiye kadar İngiliz tebaasına bahşedilmiş olan imtiyâzât ile teâruz etmiş olmadıkça Türkiye tarfından tefviz edilen imtiyâzâta karşı İngiltere'nin muhâsım bulunmasına mahal yoktur denmiş olduğu Paris mümessilliğimizden bildirilmiştir. Bundan başka evvelce verilmiş ma'den imtiyâzâtı da varsa da sahiplerinin hukukunun mahfûz bulunduğu da verdiğmiiz imtiyâzât şerâiti cümlesindendir.

İtalya hükümetinin telakkisine gelince: Aldığımız ma'lumata göre İtalyan amelesine bir sahâ-i faaliyet açacak şekilde telakki edilmiştir. Zât-ı mukâveleye gelince: Türkiye'nin teşrîî ve icraî mümessili bulunan Türkiye Büyük Millet Meclisince ta'dilât icra edilerek bir kanun şeklinde kabul ve tedvîn edilmiş ve hükümete icrası hususu tevdî' olunmuştur. Binâberin Meclisce kabul olunan bu kanunun imtiyâz içün hükümete me'zuniyet i'tâsı şeklinde telakkiye imkân-ı hukukî ve fi'lî yoktur.

Mahâkimimize tedkik ettirilmesi cihetine gelince: Meclisten kanun şeklinde çıkan bu mukâvelenin diğer bir kanun ile naz'edilmedikçe hükmü mer'î ve mu'teber olduğuna nazaran vâzı'-i kanunun vaz'ettiği kavânîni salâhiyeti dairelerinde hükme me'mûr mahâkim bu kanunu tedkîk hatta tefsîr bile edemez. Hakeme tevdiine gelince, hakk-ı hakimiyetimizin tecezzî kabul etmez bir küll olduğundan vâzı'-ı kanunumuz tarafından vaz'edilen bu kanunun herhangi (bir kelime okunamadı) bir hakemce ta'dîl ve tatbikini münâkaşa suretiyle müdâhalesi merdûddur. Çünkü hakk-ı hâkimiyetimizle gayr-ı kâbil-i te'lîfdir. Şu halde hakeme gitmek imkân-ı hukûkîsi de yoktur. Binâen aleyh ... Nisan ve 5 numaralı telgrafnâme-i devletlerinde Amerikalıların suâline cevaben buyurulduğu gibi mes'ele siyâsî olmadığı gibi Konferansa da alâkası yoktur. Fransız Régie Générale Şirketinin nokta-i nazarı her zaman en vâsi' bir fikr ile ve hüsn-i niyetle hükümetin tedkika hazır olduğu ve bu hususa hayli zaman evvel umum şirketlerin metâlibini beyan ve halle iktirân ettirmek içün da'vet edildiklerinden ve bir an evvel gelip mesaili doğrudan doğruya

Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti ile halletmelerinden başka çare-i hall olmadığını suret-i kat'iyye ve nihâiyyede ifâde etmek yegâne tarz-ı hall bulunduğunu icâb edenlere ifhâm buyurmanız zarurîdir efendim.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 49

No. 60

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 8 *Ankara, 25/4/39 (1923)*
Vürudu: 25/4/39(1923)

Sermayesi Fransız olan Kadıköy Su Şirketi ile İstanbul Rıhtım Şirketi da'vetimizi memnuniyet ve şükrân ile kabul ettiklerinden ve merkez-i idarelerinden salâhiyet alarak müzâkerâta ibtidâr eyleyeceklerini iş'âr ve İstanbul'u mahall-i müzâkere olmak üzere istid'â eylediklerini; kezâ Fransız imtiyâzı olan Balya-Karaaydın temdîd hattı imtiyâzı 336 senesinden sonra verildiğinden hükümetimize müracaat eden şirketin metâlibi tedkik edilmiş ve yeniden, mukâvele tarzında ve tarafeyni tatmin edecek bir şekilde Nâfiaca tanzim edilerek Hey'et-i Vekileye sevkedilmek üzere ihzâr olunmuştur. Beray-ı ma'lumât ma'rûzdur.*

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 67

No. 61

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 9 *Ankara, 24/4/39 (1923)*
Vürudu: 25/4/39 (1923)

5 numaralı telgrafnâme-i devletlerinin ikinci ve üçüncü maddeleri cevabıdır:*

Lehistan ile te'sis-i münâsebât ve prensiplerimiz dahilinde mukavelât esas i'tibariyle muvâfıkdır. Bu husus bugün içün düşündüğümüz yegâne mahzûr Rusları kuşkulandırmamaktır. Bidâyetden beri Küçük İ'tilâf'a dahil olan Lehistan Fransa'dan izâhât-ı lâzımeyi istemiş ve suret-i mahremânede bize anlaşmak teklif etmişti. Zât-ı devletlerinin orada Rusların bu endişesini vesâit-i münâsibe ile izâleye çalışması ve bir taraftan da te'sîs-i münâsebât ve akd-i mukâvelât hususunda anlaşmanız münâsiptir.

* Bkz. No.51 ve 72

Bir de Balkan hükümetleri ile te'sis-i münâsebâta başladığımızı ve bu miyânda Cevat Beyi Bükreş'e ta'yin ve yarın tahrik edeceğimizden bunu şu veya bunun aleyhinde bir hareket tasavvurundan ileri gelmeyip bir ân evvel Balkanlar'daki alâka-i hem-civârımîmizin îcâbâtını icrâ etmekte olduğumuzu ifâde edeceğiz. Sırbistan'a da salâhiyetdâr bir mümessil göndermek içün teşebbüs idâme etmek fikrindeyiz. Tarafınızdan da keyfiyetin ta'kibi muvâfıkdır. Cevat Bey dahi suret-i mahremâne ve hususiyede Bükreş'ten belki seyâhat tarîki ele Belgrad'a gitmek suretiyle aynı maksadı te'mine çalışacaktır.

Lehistan ile te'sis-i münâsebâtın ve mukâvelât akdinin Lozan Konferansının menfi veya müsbet netâyicine intizâr edilmeyerek takriri daha fâideli olur ve mukâvelâtın akdinden sonra mümessil i'zâmı ile te'sis-i münâsebât müreccahdır.

HÜSEYİN RAUF

No. 62

İsmet Paşa Hazretlerine

No.10

Ankara, 24/4/39 (1923)
Vürud: 24/4/923 (1923)

İstanbul'daki Felemenk Sefiri, Felemenk'in ticaret-i bahriyesinin Boğazlar ve İstanbul ile alâka-i külliyesinden bahisle verdiği takrirle Boğazlar Komisyonunda endişelerinin de bir delegesinin bulunmasını kabul etmemizi rica ediyor. Mütâlaa-i devletlerinin ve bu bâbda evvelce kendi taraflarından Konferansa bir mürâcaat vâki' olup olmadığının âcilen iş'ârını rica ederim.*

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 69

No. 63

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 11 *Ankara, 24/4/39 (1923)*
Vürudu: 24/4/923 (1923)

C. iki numaralıya:*

Bu bâbdaki tervîckâr mütâlaanızı Fevzi Paşa Hazretlerine tasvîben yazdım. Bir taraftan da Müdâfaa-i Milliye Vekili garnizonlarda âcilen istihzârât yapılmasını emretmiştir. İzmir'den cevâben alınacak neticeyi arz edeceğim.**

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 48
**Bkz. No. 89

No. 64

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 12 *Ankara, 24/4/39*
(24/4/923)

4 numaralı telgrafnâme-i devletleri cevabıdır:*
Moskova Sefâretine iş'âr-ı keyfiyet edilmiştir.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 50

No. 65

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 9 *24 Nisan 339*
(24/4/1923)

Bugün Birinci ve İkinci Komiteler içtima etti:

1- Birinci Komite öğleden evvel ictimâ' ederek birinci maddeden on beşinci maddeye kadar mevâddı müzâkere etti. İngiliz murahhası birinci maddenin müteâkib bir celsede müzâkeresini teklîf ve her halde tahliye şerâitinin muâhedenin imzâsından evvel takarrür ettirileceğini beyân etti. İkinci maddedeki thalweg talebimiz hakkında uzun müzâkerelerden sonra iki taraf nokta-i nazarında sâbit kaldı. Mes'ele hallolunmadan ta'lîk olundu. Üçüncü maddede Suriye hududu hayli münâkaşayı mûcib oldu. Fransa ve Türkiye'yi alâkâdar eden Ankara İ'tilâfnâmesinin beyn'el-milel bir muâhedeye idhâline İngiltere ve İtalya muhalefet ettiler. Fransa Hü-

kümeti de i'tilâfnâme mer'î olduğunu beyânla berâber ta'dilâtımızı kabul etmedi. İ'tilâfnâmenin sekizinci maddesinde musarrah hudud yerine madde metninin aynen derci teklîf olundu. Her iki taraf nokta-i nazarında ısrar ettiğinden mes'elenin Ceneral Pellé ile aramızda münâkaşası takarrür etti. Aynı maddenin ikinci kısmında münderic Irak hududunda Rumbold evvelce murahhaslar arasında takarrür ettiği vechile Irak'ta statükonun muhâfazası şartıyla teklifimizin şâyân-ı kabul olunduğunu ve bu hususda bizimle ayrıca görüşeceğini söyledi. Beşinci maddedeki ta'dilâtımız maddenin birinci satırının ikinci kelimesi olan (?) ve üçüncü kelimesinin hazfı ile kabul olundu. Merkeb adaları hakkındaki talebimiz İmroz ve Bozca adalarının tâbi' oldukları şerâit dâhilinde kabul ve buna müteallik mevâddın o sûretle ta'dîli tekarrür etti.

2- İkinci Komite mesâil-i mâliyenin müzâkeresinde muhtelif maddeleri mütehassıslara havâle etti. Düyûn-ı Umumîyenin te'diye olunacağı para mes'elesine henüz temâs edilmedi.

3- Ceneral Pellé ile mülâkât ederek Ankara İ'tilâfnâmesinin mer'iyyetini muâhede kuvvetiyle te'yîd ve tevsîk etmek ağır bir mes'ele-i esâsiye olduğunu îzâh ettim. Bir sûret-i hall bulmağa çalışacağını söyledi. Fransa hükümetinin ilâvâtımızı kabulden imtinâ' etmekte olduğu görülüyor.

4- Montagna Meis Adasının aramızda sûret-i hallini ve buna mukâbil adanın askerî üs olarak kullanılmamasını İtalya'nın Türkiyeye karşı taahhüd etmesini ve muâhedenin 52. maddesinde İtalyan adalarına âid olarak teklîf ettiğimiz düyûnun bu şartla kabulünü teklîf ve şiddetle ısrâr etti.

İSMET

No. 66

İsmet Paşa Hazretlerine

No.13 *25/4/39 (1923)*

Türk-Rus ticaret muâhedesini müzâkereye me'mur hey'etin 22 Nisan ictimâında Rus murahhası Ticaret-i Hâriciye Komiserliği Mümessili Mösyö Ardenski ber vech-i âtî idâre-i kelâm etmiştir.

Rusya ile ticaret imkânını bahşeden "Vanştorg"ın Türkiye hükümetince tanınmazsa Rusya'nın Lozan'da Türkiye'ye müzâheret edemeyeceği gibi Garb Devletleriyle de anlaşmaya çalışacağını, bil'akis ticaret muâhedesinin ruhunu teşkil eden bu madde ile Boğazlardan mürûr edecek Rus gemilerine en ziyâde

mazhar-ı müsâade olan millet muâmelesinin tatbikını te'mîn eden bu maddenin kabulü takdirinde Rusya hükümetinin Türkiye'ye her vechile zahîr olacağını ve arada mevcud ihtilâfâtın derhal def'edileceğini ve bu sözlerin hükümeti tarafından da te'yîd olunacağını söylemiştir. Ertesi gün Rusya Sefaretinden gelen Mösyö Şahofski'ye Ardenski'nin beyânâtının hükümet nâmına olup olmadığı ve o sözlerin Ardenski'nin şahsî muhâkemeleri mi olduğu sorulmuş; bunlara serfâretin iştirâk eylediğini söylemiştir. Tarafımızdan Ardenski'nin Rusya hükümeti ile ticaret muâhedesi akdine me'mur sahib-i salâhiyet bir me'mur olmadığından onun sözlerinin Sefâret tarafından bu suretle te'viline imkân olmadığı cevabı verilmiştir. Berây-ı ma'lumât ma'rûzdur.

HÜSEYİN RAUF

No. 67

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 10 *25 Nisan 339 (25/4/1923)*

C: 8*

Balya ma'deni hakkında kararın bir ân evvel tebliği ma'rûzdur.

İSMET

*Bkz. No. 60

No. 68

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 11 *25 Nisan 39 (1923)*

C.: 5:*

Âli Beyin burada hizmetine ihtiyâc vardır. Me'muriyetine ta'yîn olunarak muvakkaten burada kalması teklîf olunur. Diğer ta'yinler Vekâlet-i Celîleye mevdû'dur.

İSMET

* Bkz. No. 57

No. 69

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 12 *25 Nisan 39 (1923)*

C:10*

Felemenk tarafından Konferansa mürâcaat vâki' olmamıştır. Boğazlar Komisyonunda Felemenk'in bir delegesinin bulunmasını kabul etmemiz

diğer devletlerin de bu bâbda metâlib dermiyân etmelerine emsâl teşkil edeceği ma'rûzdur..

İSMET

* Bkz. No. 62

No. 70

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 13 *25 Nisan 339*
(25/4/1923)

Atina Sefârethânesinde bulunan Aris Efendiyle Golos Şehbenderhânesi tercümanının hizmetlerinde ibkâları veya yerlerine diğer me'mûr gönderilmesi hakkında Felemenk Hâriciye Nâzırının vuku'bulan mürâcaatı üzerine Cevat Bey Atina'ya me'mur edilmişti. Felemenk'in Atina Sefiri Mösyö Montagna'ya mürâcaatla eski me'mûrların yerlerinde ibkâlarını rica etmiştir. Mümkün ise Felemenk Sefâretinin teklîfini tervîc etmek muâvafık olacağı mütâlaasında olduğum ma'rûzdur.*

İSMET

* Türkiye'nin Yunanistan'daki çıkarlarını Hollanda koruyordu. Bkz. No. 79

No. 71

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 14 *25 Nisan 339*
(25 Nisan 1923)

Paris Mümessil Vekili Hüseyin Ragıp bey îzâhât vermek üzere Lozan'a gelmek arzusundadır. Mahzûr görülmezse müsâade i'tâsı menût-ı re'y-i sâmîleridir*.

İSMET

* Bkz. No. 78

No. 72

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 15 *25 Nisan 339*
(25/4/1923)

C: 24/4/39 tele:*

Lehistan ile akdedeceğimiz mukâvelâtdan Rusların kuşkulanmamasını te'mîn içün Moskova sefâreti vâsıtasiyle Rus hükümetinin keyfiyetden ha-

berdâr edilmesini ve Lehistan'ın Lozan'a bu maksatla murahhas gönderdiğinin ve bu murahhasla vaktimiz müsâid olunca prensiplerimiz dâhilinde mukâvelât akdedeceğimizin mezkûr hükümete bildirilmesini ve işbu tebligâtın Moskova'da icrâ eylediği te'sîrin istikşâfı mütâlaasındayım. Netice-i karârın iş'ârına müsâade buyurulması.

İSMET

* Bkz. No. 61 ve 80

No. 73

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 16 *25 Nisan 339*
Zâta Mahsûsdur *(25/4/1923)*

Gazi Paşa Hazretlerine ma'rûzdur:

İzmir ve İzmit seyahatımda ordunun aksâm ve erkânı ile temâs ettim. Ordunun vaz'iyyet ve ahvâlini mükemmel buldum. Konferans bârid fakat fa'âl ve serî' bir mâhiyetde görünüyor. Bî-pâyân tahassür.

İSMET

No. 74

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 17 *25 Nisan 339*
(25/4/1923)

Müdâfaa-i Milliye Vekâletine:

Lozan'daki husûsî tayyâre mektebinin şerâiti Mustafa Şeref Bey tarafından evvelce takdîm kılınmıştı. Bern'deki resmî askerî tayyâre mektebi de şartlarını bildirmiştir. Teklîf posta ile takdîm kılındı. Hülâsası şudur: Tahsil müddeti bir sene, iskân ve iâşe hâric olmak üzere tahsil masrafı beher talebe içün dokuz bin İsviçre Frankıdır. İskân ve iâşe ayrıca Türk hükümetince te'mîn olunacak.

Hangi mektep tercîh olunursa daha ziyâde ma'lûmat istihsâli mümkündür. Gönderilecek zâbitânın her halde ma'lumât-i ibtidâiyeye mâlik olması ve mümkünse Fransızca bilmesi fâidelidir. İcâbının emir buyurulması.

İSMET

No. 75

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 18 *25 Nisan 339 (1923)*

1- Üçüncü Komite iktisâdî mevâddın müzâkeresine başladı. Muhtelif mevâdd mütehassıslara havâle olundu. İkinci maddeden Türk şirketlerine taallük eden hükm kayd-ı ihtyâtî ile çıkarıldı.

2- Birinci Komite onbeşinci maddeden yirmialtıncı maddeye kadar müzâkere etti. Meis ve Adakale adaları hakkında talebimiz İtalyanlar ve Romenler ve Müttefikler tarafından reddolundu. Onaltıncı maddede Ankara İ'tilâfnâmesinin yedinci maddesi hakkındaki talebimiz aynen reddolundu. Fakat nazar-ı dikkate alınacağına ve bu hususta tatmin olunacağına dâir Fransız hey'eti beyânâtda bulundu. Yeni bir tarz-ı tahrîr teklif edecekler. Ondokuz, yirmi, yirmibir ve yirmibeşinci maddelerdeki ta'dilâtımız hüsn-i telakkî olunarak yeniden bizi tatmîn edecek bir tarzda tahrîri hukukşinâslara havâle olundu. Yirmibirinci maddenin müzâkeresinde Boğazlar mes'elesinin herhangi bir sûretle müzâkeresinde Rus ve Ukrayna ve Gürcistan murahhaslarının hazır bulunmasını ve binâenaleyh da'vet edilmelerini resmen taleb ettim. İngiliz, Boğazlar mes'elesinde müzâkere edilecek birşey kalmadığını ve imzâ etmek isterlerse da'vet olunacaklarını beyan etti.

İSMET

*Bkz. No. 81

No. 76

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 14 *26/4/339 (1923)*

16 numaralı telgrafnamede* (mükemmel buldum) kelimelerinden (fakat) kelimesine kadar olan fıkranın tekrârı. 1 numaralı telgrafnâme-i devletleri vürûd etmemiştir.**

HÜSEYİN RAUF

* No. 73
** Bkz. No. 84

No. 77

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 15 *Keşidesi: 26/4/39 (1923)*
Vürudu: 27/4/39 (1923)

Adnan Beyden alınan telgrafnâmede İngiliz Komiser Vekili Henderson'un İngiliz sermayeli şirketlerin murahhaslarını ta'yin ettikleri ve Londra'da harekete âmâde bulundukları ve müzâkereye nerede ve hangi tarihte başlanacağı anlaşılır anlaşılmaz hareket edeceklerini tebliğ ettiği ve İngiltere'den gelecek murahhasların sekiz kişi kadar olacağı; Fransız Komiser Vekilinin de Türkiye'de alâkadâr Fransız sermayeli dört şirketin murahhaslarını ta'yin ettiğini ve bunların derhal harekete âmâde olduklarını ve isimlerinin karîben hükümete bildirileceğini bir takrîr-i şifâhî ile bildirdiği iş'âr ve her ikisinin müzâkerâtın İstanbul'da olması lüzumunu bildirdiği ilâve kılınıyor. Berây-ı ma'lumât arz olunur Efendim.

HÜSEYİN RAUF

No. 78

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 16 *Keşidesi:26/4/39(1923)*
Vürudu:27/4/39(1923)

Ragıp Beyin hemen nezd-i devletlerine hareketi tebliğ olundu Efendim.**

HÜSEYİN RAUF

**Bkz. No.71

No. 79

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 17 *Keşidesi: 26/4/39 (1923)*
Vürudu: 27/4/ 39 (1923)

25 Nisan ve on üç numaralı telgrafa cevaptır.*

Alınan müteaddid şikâyât üzerine Atina'dan Eris Efendi ile Golos'daki Necib Efendilerin tebdillerinin icrasına mecburiyet hasıl olmuştur. Ve yerlerine ta'yin kılınan Cevat ve Mahmut Beyler mahall-i me'muriyetlerine

azîmet etmek üzere hareket etmişlerdir. Felemenk hükümetinin evvelce vuku'bulan iş'ârâtı da sâbık me'murların mümkün olduğu takdirde ibkası veya tebdil yolunda idi. Keyfiyet Adnan Bey vasıtası ile Felemenk hükümetine bildirilmek üzere Felemenk Sefaretine tebliğ ettirildi Efendim.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 70

No. 80

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 18 *Keşidesi: 26/4/39 (1923)*
Vürudu: 27/4/39 (1923)

15 numaralı telgrafnâme cevabıdır.*

Lehistan ile te'sis-i münâsebâta ve akdedilecek mukâvelâta mütedâir mütâlaa-i devletlerini Moskova sefirimize bildirdim. Münâsib suretle keyfiyeti Rusya hükümetine bildirmesini tebliğ ettim. Neticeyi ihtisâsı ile birlikte âcilen yazmasını iş'âr ettim. Alınacak cevabı derhal taraf-ı devletlerine bildireceğim.

HÜSEYİN RAUF

*Bkz. No. 72

No. 81

İsmet Paşa Hazretlerine

Müsta'cel *Ankara, 26/4/39*
No. 19 *(26/4/1923)*

25 Nisan ve 18 numaralı telgrafnâme cevabıdır.*
Birinci maddenin ikinci fıkrasında: (ikinci maddeden Türk şirketlerine taaluk eden hükme) aid madde eldeki projede bulunamamış ve anlaşılamamıştır.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 75

No. 82

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 20 *Ankara, 26/4/339*
(26/4/1923)

Balya ma'deni hakkında Pazar günkü Hey'et-i Vekilede karar ittihaz edileceğini ve derhal zât-ı devletlerine arz edebileceğimi ümmid ederim.

HÜSEYİN RAUF

No. 83

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 19 *26 Nisan 339 (26/4/1923)*

Bugün Beyne'l-milel Salîb-i Ahmer hey'etinden iki zât âcizlerini ziyâret ederek beyânât-ı âtiyede bulundular:

1- Yunan hükümeti ve İzmir'de bulunan Beyne'l-milel Mübâdele Hey'eti a'zâsı müşâhedeye müsteniden Yunan üserâsının memleketimizde fena iâşe, iskân ve ilbâs edildiklerinden ve maaş almadıklarından şikâyet etmişler. Salîb-i Ahmer Yunan üserâsının gıda, ilbâs ve maaş hususûnda daha iyi muâmele edilmesini rica ediyor.

2- Beyne'l-milel Mübâdele Hey'etine yalnız İzmir civârında dört üserâ karargâhını gezmesine müsâade edilmiş, diğer bütün karargâhların da gezilmesi içün mümessillerine mesâade istiyorlar.

3- Hayât ve memâtları hakkında Amerika ve İngiltere ve her yerden ma'lumât taleb olunan dört yüz kişiden Hilâl-i Ahmerce yalnız dört kişi hakkında ma'lumât verilmiş. Bu bâbda teshilât i'tâsını rica ediyorlar.

Bu mürâcaat resmî ve şikâyet mâhiyetindedir. Memleketimizdeki üserâ karargâhlarını ziyâret mes'elesi hakkında kendilerine cevâb vereceğimi va'dettim. Bu bâbda sür'at-ı mümkine ile ma'lumât i'tâsına müsâade buyurulması ma'rûzdur.

İSMET

No. 84

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 20 *26 Nisan 339 (1923)*

C. 14 numaraya:*

"Mükemmel buldum. Konferans bârid ve fa'al... ilâh". Bir numaralı telgrafnâme Ekrem Beyin iâde edildiğinden bahs olup Çorlu'dan açık olarak keşîde edilmişti Efendim.

İSMET

* Bkz. No. 76

No. 85

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 21 *26 Nisan 339 (1923)*

26 Nisan ve 21 numeroludur:

1- Üçüncü Komite bugün öğleden sonra 79 dan doksan birinci maddeye kadar olan ahkâm-ı iktisâdiyeyi müzâkere etti. 79 uncu madde tayyolundu. Bununla berâber Müttefikler işbu tayy keyfiyetinin mes'elenin mâlî ahkâm miyânında tekrâr müzâkere edilmesine mâni' olmayacağını beyân ettiler. Biz mes'elenin halledildiğini iddia ettik. Kısa ve şiddetli bir münâkaşa oldu ve madde buradan hazfedildi. Fakat mâliye kısmında yeniden mevzû-ı bahs olacak görünüyor. Sekseninci madde şirketlerin hükümetimizle netice-i müzâkerâtına ta'lik olundu. 81, 82, 84, 85, 86, 88, 89 uncu maddelerin tedkîki mütehassıslara havâle olundu. 87 inci madde her iki tarafın haklı metâlibini te'lif edecek bir tarzda yeniden tedkîk olunacak. Doksanıncı madde aynen kabul olundu.

2- Amerikalı ile görüştüm. Ta'mirât işinde Müttefiklerin gösterdiği tavr-ı rücû'âmîzi mevzû-i bahs ve şikâyet ettim. Alâkadâr olduğunu söyledi. Chester işini görüştüm, Konferansta mevzû-ı bahs olursa Konferansın bunu müzâkereye salâhiyeti olmadığını iddiâ edeceğimi söyledim. Kendisinin de fikri bu olduğunu söyledi. Sonra Amerikalılarca ayrıca muâhede akdini tekrâr ettim. Henüz ta'limât almadığını fakat 78 muâhedesi mûcebince kapitülasyon ahkâmından istifâde ihtimâlini ortaya sürdü. Bunun üzerine uzun müdâvele-i efkâr ettim. Amerikalıların kapitülasyon gibi bizim hassas bir noktamıza dokunduklarını Ankara'ya söylediğim zaman büyük bir inkisâr-ı hayâl ve Chester işi üzerine soğuk duş yapacağını söyledim. Ankara'ya neticeye kadar endîşeli bir şey söylemeyeceğim ümmidini izhâr etti. Ticarî kapitülasyondan bahsediyorlar. Bristol bana İstanbul'da mâkabline şâmil gümrük kanunu üzerine Amerika'da endîşe olduğunu bildirmiş idi. Bir de bu münâsebetle Bristol Bursa'ya gelerek zât-ı devletleri ile mülâkât ihtimâlini bana sormuş, ben de kendisine bunu şu sırada zannetmemekle berâber Ankara'ya İmberie'ye yazmak lüzûmunu söylemiştim. Berây-ı ma'lûmât arz ederim.

İSMET

No. 85 bis

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 22 *26 Nisan 339*
(26/4/1923)

C. 19

Ahkâm-ı iktisâdiye hakkında 72 inci maddede (veyahut müttefiklerin menâfiinin galib bulunduğu şirketlere aid) ibâresinin tayyına, bu şirketlerin menâfiini himâyeden vazgeçmedikleri kayd-ı ihtirâzîsiyle razı olmuşlardır.

İSMET

No. 86

Hariciye Vekâletinden Paris Mümessilliğine

Tel. *26 Nisan 1923*
(Vürudu 27 Nisan 1923)

İsmet Paşa Hazretlerinin gösterdiği lüzum üzerine vaziyet hakkında izahat vermek üzere müşarileyh nezdine hareket ediniz.*

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 71,78,87
P.B.A-K.372/1

No. 87

Paris Mümessilliğinden Hariciye Vekâletine

No. 1601 *26 Nisan 339 (1923)*

C. 26 Nisan tarihli tele*

1- Yarınki Cumartesi günü Lozan'a hareket ile Pazartesi günü Paris'e avdet eyleyeceğim arzolunur.

2- Vaziyet hakkında 25 Nisan posta ile ve İstanbul murahhaslığı vasıtasiyle mufassal rapor takdim kılındığı berai malûmat maruzdur.

HÜSEYİN RAGIP

P.B. A.- K. 372/1

* Bkz. No. 86

No. 88

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 21, 22, 23, 24. *Ankara, 27/4/39 (1923)*

No. 21

Madde 1- Süleymaniye'de Şeyh Mahmud nezdine gönderdiğim Fettah Efendi avdet etti ve Şeyh Mahmud tarafından memhûr ve o havâli rüesâsının ve şeyhlerinin mazbatalarının da melfûf bulunduğu mektubunu getirdi. Umumiyet i'tibarıyle Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetine itâatlarını arz ediyorlar. Ancak o havâlide bulunan Özdemir Beyin vaz'iyetini ihâta edememesinden kendilerine teklif ettiği on maddelik ve şemme-i muhtâriyeti ihtiva eden bir i'tilâfnâme projesini de kabul etmiş bulunuyorlar ve berây–ı tedkik ve tasvib Fettah Efendi riyâsetinde salâhiyyet–i tâmmeyi hâiz olduklarına dâir ellerinde i'timadnâmeleri bulunan üç kişilik bir hey'eti bize gönderiyorlar.

No. 22

Madde 2- İ'timâd ettiğim Fettah Efendi şifâhen Şeyh Mahmud'un hergünâ evâmirimizi harfiyyen icraya âmâde bulunduğunu, meselâ bu sene o havâlide meb'us intihabı arzu edilirse derhal icra ettireceğini te'min ediyor. Yegâne endişesinin silâh ve cebhane noksanı bulunduğunu söylüyor. Buna karşı İngilizlerin Nasturi ve Hindli taburlarla bir taraftan Şeyh Mahmud ve kendisine muti' olan aşâir aleyhine teşebbüsât-ı ekidesi diğer taraftan Musul mes'elesinin İngilizler (aleyhinde,lehinde?) Türklerle esâsen halledilmiş bulunduğu o havâlide İngiliz tarafından vâsi' mikyasda telkin edilmesi ve daha mühim olup tayyâre ve ihrâk bombaları ile bilâ tevakkuf köyleri, bilhassa zer'iyyâtı imhâ etmeleri vaz'iyyetinin Şeyh Mahmud ve binnetice bizim aleyhimize tebeddül eylemesi tehlikesinin yüksek olduğunu söylemiştir. O havâlide bulunmuş ve yakından temas eylemiş olmak i'tibariyle bu beyânâta iştirâk ediyorum.

No. 23

Madde 3- Erkân-ı Harbiyye-i Umûmiyye Reisi Paşa Hazretleri 25 Nisan tarihli telgraflarına vaz'iyyeti (pek ?) yakından mütâlaa ettikten sonra İngilizlerin maddi ve ma'nevi tazyıklarının bir ân evvel önüne geçilmezse âtiyen bu mıntıkada lehimizde bir hareket beklemek imkânı kalmaz ve şimdiye kadar İngilizlerin Kürdistan istiklâli işâasına vâsi' bir

sâha-i cevelân te'min edilmiş olur. Binaen aleyh İngilizlerin işâa(sına) manî' olmağa çalışarak vaz'iyyeti-i askeriyyemizi za'fa düşürmekten kurtarmak icab edecektir. Uzun müddetten beri işgâlimizde bulunan Revandiz havâlisini İngilizlerin işgâle teşebbüs etmelerinin Lozan'da tarafeyn murahhasları arasında takarrür ettirilmiş esâsâta münâfi olduğunu ve istatükoyu ihlâl edeceğini zannediyorum. Doğrudan doğruya kıtaât-ı muntazamanın taht-ı işgalinde bulunan Revandiz ile zâhiren şahsi bir suretde (Zara'?) ve Süleymaniye arasında ahâli-i mahalliye ile müştereken müdâfaa–i nefis için hareket eden Özdemir Bey harekâtını yekdiğerinden tefrik etmek lâzımdır. İngiltere hükümetinin Revandiz vaz'iyyeti hakkında nazar-ı dikkatinin celb edilmesinin muvâfık olacağı kanâatı iş'âr buyurulmuştur.

No. 24

Madde 4- Fevzi Paşa Hazretlerinin bâlâdaki kanâtlarına tamâmen iştirâk ederim. İngilizlerle Musul ve Kürdistan-ı cenûbi mes'elesinin aramızda halli için bir sene müddetle kabul etmiş bulunduğumuz istatüko kendi taraflarından da mahfûziyeti ile kâimdir. Sâlifü'z-zikr tazyıklarda devam ve ısrâr ederlerse aşâirin harekete gelmesi ve getirilmesi zarûri olacaktır. Bu hareket şüphesiz tevessü' eder. Bi'n-netice daha muntazam kıtaâtı da cezb ve mahall-i harekâta celbeder ve İngilizler için çok muzır, bizim için de Musul ve Kürdistan mukadderâtının (aleyhimize?) hallediileceği anlaşılıncaya kadar icrasını arzu ettiğimiz bir hareket olur. Bu şeklin hudûsuna mânî' yegâne tedbir, zât-ı sâmilerinin İngiliz murahhas-ı mes'ulü ile görüşerek bu mahâzırı izâle edecek müsbet bir suret-i hall bulmanızdır. Teşebbüsâtınız neticesinin (alâkadarânı da) haberdâr ederek vaz'iyyeti tenvir için iş'âr buyurmanız mercûdur.

HÜSEYİN RAUF

No. 89

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 25 *Ankara, 27/4/39 (1923)*

24 Nisan ve 11 numaralı telgrafnâmeye zeyldir.*

Fevzi Paşa Hazretlerinden mevrûd telgrafnâme sureti ber vech-i âti ma'rûzdur ve cevabınıza muntazırdır.

1-Elimizde mütevâzin (?) bulunan ve nisbeten daha zaif olan Yunan üserâsı esâsen sevk edilmiştir. Elyevm mevcud üserânın kendi ordumuz

* Bkz.No. 63

etrâfında dahi mevcud olan elbise noksanından başka mûcib-i şikâyet ve endişe hiçbir halleri yoktur -anlatılmıştır?- ve Mağnisa'daki üserâ İzmir'deki Mübâdele Komisyonu tarafından da evvelce teftiş edilmiştir. Binaen aleyh Garb Cephesi emrinde İzmir'de, Kasaba'da, Alaşehir'de ve Torbalı'da bulunan asker Beynelminel Salib-i Ahmer Hey'eti murahhasının teftişine vaz'olunabilir. Müdâfaa-i Milliye Vekâleti emrinde Uşak ve Afyon'da bulunan üserânın dahi vekâlet-i mezkûre ile bi'l-muhâbere görülmesi mümkündür. Ancak herhangi bir ecnebinin ordu mıntıkasında dolaşması mahzûrunu bertaraf etmek maksadıyla seyâhatında tarafımızdan bir zât terfik edilebilmesi için - ve ne zaman teftişe geleceğinin- iş'âr buyurulması mercûdur.

HÜSEYİN RAUF

No. 90

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 26 *Ankara, 27/4/39 (1923)*

Madde 1- Adnan Beyden alınan telgrafnâme aynen ikinci maddededir.

Madde 2- İngiliz Komiser Vekili ile mülâkatımda Konferansta iki mes'elenin müşkilât ihdâs edeceğini söyledi. Biri adliye, diğeri Düyûn-ı Umumiye meselesi. Adli mesâilde uzun uzadıya münâkaşa ettik. İngilizlerin Montagna formülünü reddetmekte ısrar edecekleri anlaşılıyor.

HÜSEYİN RAUF

No. 91

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 27 *Ankara, 27/4/39 (1923)*

İtalyanların Meis Adasının İtalya'ya ilhakı hakkında ada ahalisine Lozan Konferansına göndermek üzere mahzar tertib ettirmekte oldukları istihbâr edildiği berây–ı ma'lumât ma'rûzdur.

HÜSEYİN RAUF

No. 92

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 23 *27 Nisan 39 (1923)*

Bugün Lozan'daki tayyâre müessesesini ziyâret ettim. Diğerleri de tedkik olunacaktır. Talebelerimizin hangisine gönderilmesi muvâfık olacağı hakkında ayrıca ma'ruzâtda bulunacağım.

İSMET

No. 93

Hey'et-i Vekile Riyâsetine

No. 24 *27 Nisan 339 (1923) (1923)*

Lozan'da mu'teber ve yüksek bir İsviçreli ile mükâlemâtımızda İsviçrelilerin memleketimizde, bilhassa memâlik-i mustahlasada zirâi, ticâri, inşâi teşebbüsâtda bulunabilecekleri anlaşılmaktadır. Muhterik köy ve şehirlerin kısmen olsun ihyâsı ve bitaraf İsviçre'nin Türkiye'nin terakkisine alakadâr edilmesini mühim addetmekteyim. Bu bâbda hemen teşebbüsâta girişmek niyetindeyim. İsviçreliler gazetelere tebligât yaparak bizimle temâsa gelmelerini i'lân edeceklerdir. Hem teşebbüsât-ı iktisâdiye için teshilât, hem siyâset âlemine bir hüsn-i misâl irâesi için de keyfiyet fâideli olur. Benim düşündüğüme nazaran İzmir-Uşak arasındaki vâdide ve Eskişehir havâlisinde arâzinin servetinden istifâdeye ve bu yolda te'minâta mukâbil teşebbüsât-ı ta'miriye mümkündür. Teşebbüsâtda bilhassa iltizam edilen bir ihtiyâc varsa onu ve bize ne derece salâhiyet revâ görüleceğinin, velhâsıl hükümetin nokta-i nazarının sür'at-ı iş'ârı ma'ruzdur.

İSMET

No. 94

Hey'et-i Vekile Riyâset-i Celilesine

No. 25 *27 Nisan 339 (1923)*

Bern Sefâretinin Teşrin-i sâni ibtidâsından muhâbere masârafının bâliğ olduğu 1500 İsviçre Frankının tesviyesi İsviçre hükümetince sefâretden mükerreren taleb edildiği anlaşılmış olmağla meblağ-ı

mezbûrun bir ân evvel tesviyesi husûsuna müsâade buyurulması ma'rûzdur. Keyfiyetin müsta'celiyetine mabni bu meblağ Hey'et-i Murahhasadan muvakkaten te'diye edilmiştir Efendim.*

İSMET

*Bkz.No.115

No. 95

Hey'et-i Vekile Riyâsetine

No. 26 *27 Nisan 339*
(27/4/1923)

1- Birinci Komite öğleden sonra 26 ve 27 inci maddelerle hukuk müşâvirlerine havâle olunan ba'zı mevâddı müzâkere etti. 26 ıncı maddenin müzâkeresi pek harâretli münâkaşâtı mûcib oldu. Biz kapitülasyonların lağvettiğimiz tarihten ya'ni 1914 ten beri mülgâ olduğunu ve bunlar zâten tarafımızdan verildiğinden lağv için mukâbil tarafın muvâfakatına lüzûm olmadığını söyledik. Müttefikler kapitülasyonları lağve âmâde iseler de bunun ancak muâhedenin imzâsıyla olabileceğini iddia ettiler. Amerikalı, Amerika'nın hukuk-ı müktesebesinden vazgeçmeyeceğini ve vakt-i müsâidin hulûlünde kapitülasyonları lağvetmek tasavvurunda olduğunu beyân etti. Maddenin tedkiki ve yeniden tahriri hukuk müşâvirlerine havâle olundu. 27 inci maddeyi Fransızlar hemen aynen kabul ettiler. İtalyan bunun için bizimle ayrıca görüşeceğini söyledi.

2- Ceneral Pellé iki gün sonra avdet etmek üzere Paris'e gidiyor. Ankara İ'tilâfnâmesine atfen üçüncü maddedeki ilâvâtımızı kabul etmedikleri ma'lumdur.* Fransa hükümeti muâhedenin imzâsıyla beraber bize ayrıca bir mektûp yazarak Ankara İ'tilâfnâmesinin bütün merbûtâtı ile mer'i olduğunu ve muâhedenin buna halel irâs etmeyeceğini te'yid edeceğini söylüyor. On altıncı maddede Ankara İ'tilâfnâmesine ma'tûf kuyûda gelince bunun yerine mukâvelât-ı husûsiye ile te'min edilen hukuka halel irâs etmez şeklinde yazmayı teklif etti. Ankara İ'tilâfnâmesinin zikrini ve Ankara İ'tilâfnâmesi ahkâmına halel irâs etmez şeklini şahsen zarûri gördüğümü ma'hazâ hükümetimin her iki madde hakkında kararı kat'i olduğundan on altıncı maddede bu tashihâtı kendisi muvâfık görürse bir def'a hükümete arz edeceğimi söyledim. Avdetinde cevab vereceğini

* Bkz.No. 113

bildirdi. Bu iki madde müşkil bir mahiyet almak isti'dâdında olduğundan esâsı ihlâl etmeyen bir sûret-i tesviye hakkında hükümetin nokta-i nazarının iş'ârı müsterhamdır. Ceneral Pellé'ye bilhassa mes'elelerin en mühimmi Düyûn-ı Umûmiyede bizden İngiliz Lirası te'diyesi taleb olunacağını ve bunu Paris'e iyi anlatmasını ifâde ettim. Eğer bu hususda munsıf olmazlarsa Türkiye'nin en fakir köylüye kadar kemâl-i kanaat ile reddedeceğini, mes'elenin vehâmetinin cidden nazar-ı dikkate alınmasını ifâde ettim. Ceneral Veygand Suriye'ye gitmezden evvel Lozan'a gelip Pellé' ile görüşecek ve bu esnâda benimle bir da'vetde bulunacak idi. Lozan'a gelmesi mümkün olmazsa kendisine bir diyeceğim olup olmadığını sordu. Selâm ve temenni-i muvaffakiyet, hudud hâdiselerinin kat'iyyen men'i. Hemhudud Türk menâtıkında Ankara İ'tilâfnâmesiyle muayyen ahkâma tamâmi-i riâyet tavsiye ve ümidimiz vechile bir sulha varsak aradaki münâsebâtın Suriye ve Türkiye'de izâle-i müşkilât için büyük zımân olacağını ifâde eyledim.

İSMET

No. 96

Hey'et-i Vekile Riyâsetine

No. 27 *27 Nisan 339*
(27/4/1923)

Gazi Paşa Hazretlerine ma'rûzdur.

Mustafa Şeref Beyin muktedir ve emin olan mümtâz şahsına in'itâf-ı nazarı celbeder ve Halk Fırkasının meb'usu olarak tervic ve te'yidini tasvib-i âliye arz eylerim.

İSMET

No. 97

Hey'et-i Vekile Riyâsetine

No. 28 *27 Nisan 339*
(27/4/1923)

Polonya'nın Bern Sefiri bugün tekrar gelerek hükümetinden aldığı telgraf üzerine bizimle icra edecekleri müzâkere için Konferansın neticesine bakmayacaklarını bana tebliğ etti. Benim de müsâid cevâb aldığımı bildirdim. Bu halde on gün sonra Polonya Konferansına başlamak

görüşüldü. Ancak Sefire hükümetinden aldığı tebligâtı bana tahriren bildirmesini ve bunu Ankara'ya bildireceğimi ve kendisine beş gün zarfında cevab-ı kat'î vereceğimi ilâve ettim. Maksadım bilhassa Moskova'ya tarafımızdan verilecek ma'lûmatın te'siri hakkında ilk cevâbı almaktır. Bunun ta'cilini istirhâm ederim. Gerçi Ruslar her ne olsa Polonya ile münâsebete girmemize memnun olmayacak iseler de diğer taraftan eğer biz Polonyalılar ile münferid bir muâhedeyi intâc ve hattâ müzâkere etmekle Müttefiklerden biri ile ayrıca müzâkere etmiş olacağımızdan keyfiyet bizim için de fâidelidir. Sefirin tebligâtını aynen de arz edeceğim.*

İSMET

* Polonya Büyükelçisi ertesi günü, İsmet Paşa'ya aşağıdaki mektupla görüşmelere başlama kararını teyit etmiştir.

S.E.M. Modzelewski, Envoyé de Pologne à Berne, à S.E. Ismet Pacha, Ministre des Affaires Etrangères de Turquie

Berne, le 28 avril 1928

Excellence,

Au cours de l'entretien que Votre Excellence a bien voulu m'accorder hier, Elle m'a fait connaître les dispositions de Son Gouvernement à entamer, à Lausanne, avec le Gouvernement polonais, les négociations que nous avions projetées au cours des entretiens précédents.

De mon côté, j'ai eu l'honneur de confirmer à Votre Excellence les mêmes dispositions du Gouvernement polonais qui avait cru bon de faire des propositions à ce sujet après et malgré l'ajournement de la Conférence de Lausanne, en février dernier, et qui est actuellement prêt à poursuivre les négociations mentionnées ci-dessus indépendamment de la marche de la conférence.

Il resta entendu au cours de ce même entretien d'hier que l'ouverture des négociations aura lieu le 7 du mois prochain, sous réserve de l'approbation du Gouvernement de la Grande Assemblée Nationale de Turquie.

J 'attendrai, par conséquent, la réponse que Votre Excellence voudra bien me faire tenir au sujet de la fixation de cette date, et je La prie d' agréer les assurances de ma très haute considération.

No. 98

Hey'et-i Vekile Riyâsetine

No. 29 *27-28/4/339(1923)*

İsviçre sermayedârlarını memleketimizde çalışmağa da'vet için İsviçre-Türk Muhibler Cem'iyeti Reisi tarafından İsviçre gazeteleriyle neşri teklif olunan beyânnâme suretidir:

Anadolu'da mahsuldâr ve büyük bir istikbâle mâlik vâsi' menâtıkın işletilmesi keyfiyeti tedkik olunmaktadır. İsviçre umûr ve muâmelâtının

inkişâfıyle alâkadâr olan Ankara hükümeti İsviçreli banker, mühendis, zürrâ' ve tüccarânın mutasavver işbu umûr-ı nâfiaya iştirâki mes'elesini tedkike âmâdedir. Bu umûra iştirâk etmek isteyenleri kaydetmek ve İsmet Paşa Hazretleri ile Türkiye Hükümeti a'zâlarının himâye-i âliyesinde bir tedkik hey'eti teşkil eylemeği zirde vâziu'l-imzâ deruhde etmiştir. Alâkadârânın bu işe tahsis edebilecekleri sermâye ve bugüne kadarki mesâilerini tasrih ederek zirdeki adrese kaydedilmeleri ve teklifatda bulunmaları rica olunur. Miralay Fonjalla.

Evvelki telgrafımda izâh ettiğim işbu mes'ele ve beyânnâme hakkındaki emr-i sâmilerinin sür'at-ı iş'ârını istirhâm ederim. Esâsen mes'ele harab yerlerimizde inşaât ve zirâat şirketleri teşkili ve ahvâl-i siyâsiyeye bakmaksızın Türkiye'de İsviçre sermayesinin işletilmesi imkânını tedkik ve arzu edilmesi sûretinde tarafımdan vâki' olan telkinât üzerine başlamış olduğundan keyfiyetin bu sûretle i'lânında fâideden başka bir şey tasavvur etmiyorum. Muvâfakat-ı devletlerine intizâr ederim.*

İSMET

* Bkz.No.118

No. 98'e ek 1*

A Son Excellence le Dr.Riza Nur Bey, Ministre des Affaires Sanitaires et de l'Assistance Sociale

Lausanne, Chateau de Beaulieu,
Avenue Bergières 7, le 27 avril 1923

Conformément à notre entretien de ce matin, j 'ai l 'honneur de vous soumettre le texte de l 'appel que je voudrais faire paraître dans tous les journaux de Suisse aussi vite que possible.

Je vous serais très reconnaissant si vous vouliez bien me dire si vous êtes d 'accord avec les termes de ce texte et si il correspondent â vos intentions.

Je serai heureux de connaître votre décision encore aujourd 'hui si possible, afin de faire immédiatement les démarches en vue des publications.

Veuillez agréer, Excellance, l 'expression de mes sentiments les plus dévoués.

1 texte.

(Signé) Col. A. Fonjallaz
Téléphone 48 39

*Ekler yalnız telgrafın orjinalinde vardır ve Ankara'ya tellenmemiştir

No. 98'e ek 2

APPEL

La mise en valeur de vastes régions productives et d 'un grand avenir en Asie Mineure est â l'étude. Intéressés par le développement des affaires de la Suisse, le gouvernement d 'Angora serait prêt à examiner la question d'une participation de banquiers, ingénieurs, agriculteurs et commerçants suisses aux travaux projetés.

Le soussigné s 'est chargé de recueillir les adhésions et de constituer un groupe d 'études, sous la Haute protection de S. E. İsmet Pacha et de membres du gouvernement de Turquie.

Prière aux intéressés de s'inscrire de suite à l'adresse ci-dessous et de faire leurs offres, en indiquant les disponibilités et l'activité déployée jusqu' à ce jour.

Lausanne, Avenue Bergères 7,
le 28 avril 1923
Colonel A. Fonjallaz

No. 99

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 28 *Ankara, 28/4/39 (1923)*

Vakit Gazetesi, Lozan'daki muhbirinin 23 Nisan tarihli telgrafnâmesine atfen Rıza Nur Beyefendinin lisanından Fransızların Suriye'ye General Veygand'ı göndermesine mukâbil biz de ordumuzu gönderdik tarzında neşriyâtda bulunduğu, bu bâbda bizim de burada aynı tarz ve istikamette neşriyâta müsâademiz Konferans marzisine muvâfakatı nokta-i nazarından muvâfık mıdır? İş'ârını rica ederim.

HÜSEYİN RAUF

No. 100

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 29 *Ankara , 28/4/39 (1923)*

1- Mesâil-i iktisâdiye (de) alâkadâr şirketlerle anlaşmak için salâhiyetdâr mümessillerin Ankara'ya gelmelerini Fransız ve İngiliz mü-

messillerine bu bâbdaki tebligâtına cevâben Adnan Bey vasıtasile tebliğ ettik.

2- Aydın-Kasaba hattından şirketlerden salahiyettâr mümessiller intihab ettiklerini ve ne zaman nereye azîmetleri lâzımgeleceğini istifsarına cevaben Nâfıa Vekâleti Ankara'ya gelmelerini tebliğ etti. Berây-ı ma'lumat ma'rûzdur.

HÜSEYİN RAUF

No. 101

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 30 *Ankara, 28/4/39 (28/4/1923)*

Dokuz numaralı telgrafnâme-i devletlerinde üçüncü maddenin müzâkeresinde Fransız hey'eti de i'tilâfın mer'î olduğunu beyân ile beraber ta'dilâtımızı kabul etmedi denildiği halde 26 numaralı telgrafnâme-i devletlerinde Ankara İ'tilafnâmesine atfen üçüncü maddedeki ilâvâtımızı kabul ettikleri ma'lumdur deniliyor.* Bunların hangisinin doğru olduğunun sür'at-ı emr ve iş'ârı müsterhamdır Efendim.**

C.- Üçüncü maddeki ilâvâtımızı kabul etmiyorlar.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No.95
** Bkz.No.120

No. 102

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 31 *Ankara, 28/4/39 (28/4/1923)*

Madde 1- Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Riyâsetinden mevrûd telgrafnâme aynen ikinci maddede ma'ruûzdur.

Madde 2- Şeyh Mahmud'un İngilizlere karşı icra ettiği harekâtda İngilizlere birçok zâyiât verdirdiği, üzerine gönderilen Nasturî'lerin aşâir arasında Hintli asker ve Türk askeri de bulunduğunu bahâne ederek mücâdeleye iştirâkden imtinâ' ettikleri, ahali ve aşâirin beş yüz Rupye

maaşla askerliğe da'vet edildiği halde cevab-ı redd vermiş oldukları, Sencar Yezidîlerinin de İngilizlere asker vermemekte oldukları Elcezire cephesi kumandanlığının iş'ârına atfen arz olunur.

HÜSEYİN RAUF

No. 103

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 32 *Ankara, 28/4/39 (1923)*

28 Nisan ve 28 numaralı telgrafnâme cevabıdır.*

Müsta'cel telgrafla Muhtar Beyden sordum. Makine başında cevabını beklediğimi de ilâve ettim. Vürûdunda âcilen arz olunacaktır Efendim.

HÜSEYİN RAUF

*Bkz.No.97

No. 104

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 30 *28/4/339 (1923)*

1- Bugün Üçüncü Komisyon 91 inci maddeden 112 inci maddeye kadar olan kısmı müzâkere etti. 91,92,93 üncü maddeler, hayat sigortası bahsı ve 101 inci madde mütehassıslara havâle, imtiyazât bahsının müzâkeresi şirketler müzâkerâtının netîcesine ta'lîk, 102, 103, 104, 105 ve 106 ıncı maddeler kabul olundu. 107 inci madde ile alâkadâr olanların hükümete mürâcaatları îcâb edeceğini söyledi. Mes'ele bir daha tedkîk olunacak. Muhtelit hakem mahkemesi kısmı mütehassıslara havâle olundu.

2- Vorovski ile görüştüm. Polonya ile müstakilen ve bir ân evvel hukuk-ı umûmiyeye müstenid bir muâhede akdinde bizim için fâide olduğu ve esâsen bir mahzûr bulunmadığı zemininde ifâde-i merâm etmiştir. Ruslar da'vet olunmadıkları gibi İsviçre hükümeti tarafından dahi Moskova ile kuriye münâsebâtına müsâade edilmemiştir. Tahminime göre muâhedenin aksâm-ı sâiresinde mutâbakat hâsıl olduktan sonra kendilerini imzâya da'vet edecekler. Kendisi hükümetinin imzâ edip etmeyeceği husûsunda bir şey diyemiyor. Bu husûsda ma'lumât ve ta'limat henüz almamış.*

* Bkz.No. 124

3- Fransız gazetelerinde bizim Adana mıntıkasında bir kolordu tahşîd ettiğimizden hiddetle bahsolunuyor. Pellé yedinci ve ondördüncü fırkalarımızın sevkinden bahsetmiş idi. Şâyân-ı ehemmiyet olmamakla beraber hâricden bir Fransız bir aya kadar bize göstereceklerini söylemiş olduğu mustahberdir. Burada İngiliz mahâfiline nazaran Mayıs nihâyetine doğru muâhedenin bitmesi muhtemeldir. İngilizler adlî beyânnâmede ta'dilât fikrinde ısrâr edecekler imiş. Montagna bugün Rıza Nur Beyi görerek Meis Adasının tesviyesi lüzûmunda ısrâr etti. Vorovski muhâveresinde Meis Adasını tahrik etmek bir sehiv olduğunu ve İtalyan milliyetperverlerine bir sebeb-i inâd verildiğini ifâde etti.

İSMET

No. 105

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 31 *28 Nisan 339 (1923)*

21 ilâ 24 numaraya cevabdır.*

Muâhedeye Irak hududu hakkında derci İngilizlerce teklif olunan istatükonun muhâfâzası mes'elesi ancak muâhedenin tasdîkı ânından başlayacak olan bir sene için mu'teber olabilir. Bununla beraber istatükonun muhâfazası taahhüd edilmiş olması her iki tarafın iki taraf işgalinde kalan arâzide mahallî kuvvetlerle faâliyetde bulunmasına mânî' değildir. Binaen aleyh İngiliz hey'eti nezdinde bir teşebbüs yapılmasına imkân ve bunda fâide olmadığı mütâlaasındayım Efendim.**

İSMET

* Bkz No.88
** Bkz No.123

No. 106

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 32 *28 Nisan 39 (1923)*

Muâhedenin on ikinci maddesine ilâve ettiğimiz *Merkeb Adaları* ismi ba'zı sû-i tefehhümü mûcib olmuştur. Muâhedeye merbût İngilizce haritada Bozcaada şimâlinde ve Anadolu sâhilinden dört mil açıkta bulunan adalara Tavşan Adaları ismi verilmiştir. Bozcaada ile sâhil arasında ve

karasularımız dâhilinde küçük bir ada vardır ki, İngilizce haritalar bunu Merkeb Adası diye gösteriyorlar. Bizim kasdettiğimiz karasularımız hâricinde ve Bozcaada şimâlinde bulunan birkaç adadan mürekkeb adalardır ki, bizim Türkçe bir milyon haritada Mavro Adası diye yazılıdır. Binâen aleyh kat'î muâhededе Merkeb Adaları yerine Tavşan Adaları yazılacaktır. Berây-ı ma'lûmât ma'rûzdur.

İSMET

No.107

Paris Mümessilliğinden Hariciye Vekâletine

Tel. *28 Nisan 39 (1923)*

1- General Pellé Hükümeti ile temas etmek üzere yarın Paris'te bulunacaktır.

2- General dün Peretti ile vaki telefon muhaveresinde İsmet Paşa ile temaslarından beyanı memnuniyet eylediğini Peretti ifade eyledi. Maruzdur.

PBA-K.372/1

No. 108

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 33 *Ankara, 29/4/39 (1923)*

İntihabât ve ba'zı zâtî beyânât dolayısiyle İstanbul ve Ankara matbuâtı arasında hâdis olan ve şahsıyâta intikal ederek kirli bir renk alan münâkasâta nihayet vererek şekl-i ma'kûl ve meşrûa ircâ' maksadı ile Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri ile hemfikir olarak buradaki intihab hey'etinin matbuât kısmı ile müştereken İstanbul matbuâtına bu yolda telkinât yapmak suretiyle teşebbüsde bulunduk. Bu bâbda mukâbil tarafda görülen Tanin gazetesinin de aynı mesleki ta'kib etmesi ile maksad te'min edilmiş olacaktır. Halbuki mesmuâtıma nazaran orada bulunan sermuharririne matbuât büromuzdan ma'lumât verilmesi resmen men' buyurulmuş. Vâki' ise ref' istisnâyî ve sert olan bu muâmele düşündüğümüz tarz-ı i'tilâfı müstahyel kılacaktır. Zât-ı sâmilerince zaruri görüldü ise ona göre de tanzîm-i umûr edebilmek için mütâlaa-i sâmilerinn iş'ârını rica ederim.

HÜSEYİN RAUF

No. 109

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 34,35,36,37 *Ankara, 29/4/39 (1923)*

No. 34

Ceneral Towshend'den biri 25 Mart, diğeri 9 Nisan tarihli iki mektub aldım. Birisinin aslı ve cevab müsveddesi Naci Beydedir. Zât-ı devletlerinizi tenvir eder. Hülâsası, Ceneral Towshand geçen sene Ankara'ya geldiği zaman İngiltere'de lehimize çalışabilmek için ba'zı imtiyâzâtın ihâlesinden aynı şerâit tahtında kendi teklifinin tercihine dâir hükümetin nokta-ı nazarını anlamak istemiştir. Mes'ele Heyet-i Vekilede mevzû-ı bahs edilerek bu yolda kendisine şifâhi vaidde bulunmak muvafık görülmüştü. Şimdi mevkiinin Türklerin kendisine teveccühü olmadığı cihetle mütezelzil bulunduğu ve birçok mâlî grupların kendisine müracaat etmekte olduklarını ileri sürerek Heyet-i Vekilenin bu muvâfakatının tahririî olarak kendisine tebliğini benden rica ve isti'câl ediyor. Aksi takdirde namus ve şerefinin muhakkaka ihlâl edilmiş bulunacağını söylüyor.

No. 35

Madde 2- Sâbık Hahambaşı Naum Efendi İngiltere'de lehimizde cereyan hazırlamak vazifesiyle yedine mahrem ve Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümetinin lehdârı bulunan İngiliz sermayelerinin teklifini hüsn-i kabul ve tedkika âmâde bulunduğuma dâir mübhem ve gayr-ı resmî taraf-ı âcizîden imza edilmiş bir kâğıt verilerek hükümetin ma'lumatı tahtında gönderilmiştir. Ceneral Towshend ilk mektubunda Naum Efendinin; yeğeni bulunan Kont de Forsvil ile görüştüğü ve Ceneral Towshend'ın müzâheret ettiği mâli grupları hükümetimizin tercih edeceğini taht-ı karara aldığını, yeğeninin Naum Efendi ile Van, Bitlis gaz imtiyazı için anlaştığını yazıyor. Bu anlaşmanın zât-ı sâmilerinin tasvîbi ile Ankara'ya gönderildiğini de ilâve ediyor.

No. 36.

Ayrıca bakır ma'deni de va'dedildi diyor. Hülâsa Towshend'in vaz'iyyetini ıslâh için bizce hükümet kararı olan ve muayyen imtiyâzâtın kendisine tercîhan verileceğini ifâde eder bir vesikayı âcilen istiyor. İyi kötü lehimizde çalışan bu zâta da bittabi' kendi taraflarından bir teklif vâki' olmadan ve usulü dâiresinde tedkik edilmeden böyle vâsi' ve kat'î bir taahhüdü-i resmîde bulunamayız. Ancak bu mektuplardan bahsederek Türk dostu olmak i'tibâriyle muayyen .....(okunamadı) hakkında

tekliflerinini hüsn-i niyet ve a'zâmî suhûlet gösterilmek suretiyle tedkik edileceğini yazmak lüzûmu da vardır kanaatındayım.

No. 37.

Nacı Bey zât-ı sâmîlerine izâhât verdikten sonra mutâlaama iştirâk buyurulduğu takdirde ma'rûz kaldığı müşkilâtı izâle ve âcizlerine yazdığı mektubdan bahisle Paris'te Basano Sokağında iki numarada Madam Towshend'e ve en kısa vâsita ile zât-ı sâmîleri veya Naci Bey tarafından nâmına olarak tasvibinize iktirân edecek tarzda bir mektup gönderilmesi ve zamanın darlığından bu vasıtaya mürâcaata mecburiyet hâsıl olduğunun da ilâvesini rica ve neticeden ma'lumât i'tâsını istirham ederim.

HÜSEYİN RAUF

No. 110

İsmet Paşa Hazretlerine

No . 38 *Ankara, 29/4/339 (1923)*

Zât-ı sâmîlerine mahsûsdur.

28 Nisan tarihli bugün aldığım Kerami ismi kapalı Rıza Nur Bey tarafından imza edilmiş Hakimiyet-i Milliye Gazetesine muharrer telgrafı gazeteye vereceğim. Ancak bu tarz muhâberenin doğru olduğuna kâni' değilim. Ma'lumât-ı devletleri var mıdır? İş'ârını rica ederim.*

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 130

No. 111

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 39 *Ankara, 29/4/339 (1923)*

Madde 1-

Bugüne kadar hükümetle müzakere ve toplanmalarını teshîl için Nafıa Vekâletine mürâcat eden:

1- İzmir- Kasaba Demiryolu

2- Şark Demiryolları

3- İstanbul ve Galata Rıhtımları

4- İzmir Liman ve Rıhtım
5- Galata Tunel
6- Dersaadet Tramvayı
7-İstanbul Elektrik
8- İstanbul Su Şirketleridir.

Son dördü Şehir Emaneti ile şimdiden müzâkereye başlamışlardır.

Madde 2-

Mürâcaat edenlere Ankara'ya gelmelerinin tebliği Hey'et-i Vekilece takarrür etmiştir. Burada Taşhanı tahliye , tathîr ve ihzâra teşebbüs ediyoruz. Berây-ı ma'lumât arz ederim.

HÜSEYİN RAUF

No. 112

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 40 *Ankara, 29/4/339 (1923)*

Bugünkü Hey'et-i Vekile ictimâında Fransız Balya- Karaaydın şimendifer imtiyâzı kabul edilmiştir. Arz olunur Efendim.*

HÜSEYİN RAUF

*Telgrafın altına Lozan'da şu not düşülmüş:
Hey'et-i murahhasa görecek. Matbuâta ma'lumât verilecek.

No. 113

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 41 *Ankara, 29/4/339 (1923)*

27 Nisan ve 26 numaralı telgrafnâmenin ikinci maddesine cevaptır:*

Hükümet, projede tarafımızdan teklif edilen ta'dilâtda musırdır Efendim.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No.95

No. 114

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 42 *Ankara, 29/4/339 (1923)*

Bugün Re'fet Paşa'dan aldığım bir telgrafnâmede İstanbul'daki Lehistan sefirinin suret-i hususiyede mürâcaatın münferid bir muâhede akdi için zât-ı devletlerine vâki' olan tahrirî mürâcaatlara leh veya aleyhinde bir cevap alamadıklarından pek müteessir olduklarını ifâde eylediği bildiriliyor. Aynı zamanda vâsıl olan bir mektubda Lehistan sefirinin sizinle temasına tavassut ettiğini söyleyen Kırım'lı Seyyid Ca'fer de Lehistan Sefirinin cevâb-ı muvâfakat intizârında bulunduğunu hatta muvâfık gördüğümüzü fakat .... edeceğimizi ifâde etmemizin de kendilerini memnun ve tatmîn edeceğini bildiriyor.

Berây-ı ma'lumât ma'rûzdur.

HÜSEYİN RAUF

No. 115

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 43 *Ankara, 29/4/339 (1923)*

C. 25 telgrafnâmeye:*

Bern Sefâretine muhâbere masrafı için 7 Nisanda Bank-ı Osmanî vasıtası ile Numan Rıf'at Beye bin liralık avans gönderilmiş ve Heyet-i Murahhasa tahsısâtından verilen mikdârın iâdesi kendisine yazılmıştı.**

HÜSEYİN RAUF

*Bkz. No. 94
** Bkz. No. 151

No. 116

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 44 *Ankara, 29/4/339 (1923)*

1- Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Riyâsetinden alınan telgrafnâme ikinci maddededir.

2- İngiliz Erkân-ı Harbiye istihbârâtından bir muhbir vasıtası ile alınan ma'lumâta nazaran İngilizlerin Hindistan'dan Basra'ya kadar İngiliz ve Hintlilerden mürekkeb bir fırka nakletmekte oldukları İstanbul Kumandanlığından bildirilmektedir.

HÜSEYİN RAUF

No. 117

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 45 *Ankara, 29/4/339 (29/4/1923)*

Ravandiz müfrezesi ve Kaymakamı Özdemir Bey emrindeki aşâirin on günden beri beş, altı bin kadar düşman kuvvetlerinin taarruzları karşısında hâl-i müsâdemede bulunduğu Özdemir Bey'in raporlarından anlaşıldı. Mücâhidin vaz'iyetinin pek sıkışık olduğu ve Kevar'dan mezkür müfreze zâbitinden alınan ma'lumâta nazaran Şemdinyan'daki mücâhidînin hatt-ı ric'atını kesmek ve Şemdinyan'da bulunan bir mikdar cephaneyi gâret etmek üzere Seyyid Tuhubari zâbitanı kuvvetlerinin Şemdinyan'a beş saatlik bu'dı mesâfeye geldikleri ve düşman tayyârelerinin "Berdusiye" mıntıkasını bombardıman ettikleri rüesâdan Fettah Bey'in ve ..... Hanın mecrûh olmasını ve Şemdinyan, Kevar'deki vaz'iyyetinin te'mini için Van'daki Şemdinyan mücâhidînine muâvenet olarak yolların açılmasına intizâr eden iki yüz neferlik mücâhidînin Kevaçığ'a ve Şemdinyan'a 28 Nisanda tahrik edileceği Elcezire cebhesi kumandanlığından mevrûd Van'daki sekizinci Fırka Kumandanlığının telgrafına atfen Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyâsetinden bildirilmektedir. Berây-ı ma'lumât ma'rûzdur.

HÜSEYİN RAUF

No. 118

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 46 *Ankara, 29 Nisan 39 (1923)*

C. 27 ve 28 Nisan 24 ve 29 numaralara:*

Mutâlaatınız musîbdir. Ancak İsviçre sermayedârları tarafından vaki' olacak ciddî her teklifi a'zamî teshilât göstermek suretiyle âid olduğu

* Bkz.No. 98

vekâletlerce tedkîk edilmek üzere taraf-ı devletlerinden vesâtat buyurulması sureti muvâfık görülmektedir.

HÜSEYİN RAUF

No. 119

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 33 *29/4/339*
(29/4/1923

Gazetelerde Pierre Loti, Claude Farère ve Madame Gaulis imzalarıyla intişâr eden beyânnâmeyi Madame Gaulis bana bir mektuba leffen gönderdi. Beyânnâme aynen gazetelerde intişâr etmiş olduğundan tekrar edilmemiştir. Bu beyânnâmeye oradan münâsib sûretde cevâb verilmesi münâsib olur. Bu cevab hakkında mütâlaa-i âcizî ber vech-i âtîdir:

" Türkiye'nin Ankara İ'tilâfnâmesinin akdi esnâsında tesbit ettiği siyâsetinde bir tebeddül olmamıştır. Türkiye kendisine millî hudutları dâhilinde her türlü kuyûddan âzâde bir mevcûdiyet te'mîninden başka bir gâye peşinde değildir ve istilâ emelleri beslemekten uzaktır. Maatteessüf Fransa ise bu İ'tilâfnâmenin en mühim aksâmını tatbîkde şimdiye kadar beklediğimiz hüsn-i niyeti göstermemiştir. Fransa, istiklâlimize ve mesâil-i hayâtımıza mütaallik mesâilde bize muâvenet şöyle dursun bi'l-akis en ziyâde bu mesâilde bize hücûm etmiştir. Bundan mâadâ Türkiye'yi en bî-amân bir esaret-i mâliyeye düçâr edecek metâlibde hâlâ ısrâr eden Fransa'dır. Lozan Konferansının ilk kısmında her husûsda İngiltere'yi takviye etmiş ve Fransa'nın Türkiye ile sıkı bir teşrîk-i mesâiye müstenid siyasetini ihmâl etmiştir. Eğer İngiltere Konferansın ilk kısmında ba'zı menâfi' te'mîn edebilmiş ise sırf Fransa'nın muâveneti (?) ile olmuştur. Ruhr'da İngiltere'nin bî-tarafîsini te'mîn için Fransa İngiltere'nin Şark siyâsetini tervîc ve muâvenet etmiştir. Bu ahvâl karşısında Fransızların şikâyeti tamâmen haksızdır. Bununla beraber Fransa'nın hakîki menâfiinin icâbâtına tebean dürüst bir hatt-ı hareket ta'kib edeceğini tahmîn ederiz."

İSMET

Fransa, Suriye hududunda Ermeni teşkilâtını tevsî', hududda emniyeti izâle, müstemleke kıtaâtı sevk ve diğer taraftan askerî tayyâreleri memleketimiz dâhilinde yakalanacak derecede bunların tecâvüz faâliyetlerini tezyîd, diğer tarafdan mikdârının yakında tezyîd olunacağını i'lân, hudud mıntıkasındaki ahâliyi tazyîk ve teb'îd gibi tedâbîr ve istihzârâte tevessül etmiştir ki bunlara karşı memleketin müdâfaasından cidden endîşe hâsıl olmuştur. Fransa efkâr-ı umûmiyesi gazetelere verilen tebligât-ı munzamma ile iğlâk ve ... (*)

* Bu satırlar, ayrı bir kalemle, oldukça karışık ve okunaksız bir yazı ile metne eklenmiştir. Bkz. No. 127, 129, 164

No. 120

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 34 *29/4/339*
(29/4/1923)

C. 30 numaraya:*

26 numaralı telgrafnâmemizdeki "ettikleri" kelimesi telgraf hatâsı olup doğrusu "kabul etmedikleri ma'lûmdur" olacaktır Efendim.

İSMET

* Bkz. No. 101

No. 121

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 47 *Ankara, 30/4/339 (1923)*

Arnavutluk Hükümeti hariciye nâzırı imzasıyla varid olan bir takrirde Büyük Millet Meclisi Hükümeti ile Arnavutluk Hükümetinin beyninde hukuk-ı düvel ahkâmına ve münâsebât-ı düveliye esâsına müstenid olmak üzere bir konsolosluk mukâvelenâmesi akdi zımmında teklifatda bulunularak nüshateyn olarak irsâl edilen mukâveleden bir nüshasının ba'de'l-imza iâdesi taleb ve iltimas edilmektedir. Zâtı devletleri nezdinde Arnavutluk Hükümeti ile de konsolosluk mukâvelesi akdine dâir salâhiyetnâme mevcud bulunduğundan şu esnâda hükümet-i mezkûre ile

bir konsolosluk mukâvelenâmesinin akdi Hey'et-i Vekîle kararı ile oradaki vaz'iyyete nazaran ne dereceye kadar muvâfıkdır iş'ârını rica ederim.*

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 132

No. 122

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 48 *Ankara, 30/4/339 (30/4/1923)*

1. Madde– Adnan Beyden alınan telgrafnâme ikinci maddededir.

2. Madde– Adakale mes'elesi hakkında bugün Romanya sefîri ile görüştüm ve bir nota tevdî' ettim. Adakale ahalisinin bizim me'murları istemediğini cevâben söyledi ise de bunun vâki' olamayacağını ifâde ettim. Me'murînimizin azîmeti için hükûmetine telgrafla mürâcaat edeceğini söyledi. Bir iki güne kadar cevâba intizâr ediyorum.

HÜSEYİN RAUF

No. 123

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 49,50 *Ankara, 30/4/339 (30/4/1923)*

C. 31 numaraya*

No. 49

Cenubî Kürdistan'da son günlerde cereyan eden ve sırasıyla arz ettiğim hâdisâtın şekl-i ahîri, İngilizlerin teşkil eyledikleri kuvvetlerin taarruzu karşısında sühûlet (?) iltizâm eden Şeyh Mahmud ile Özdemir Beyin vaz'iyyetinin çok müşkilleşmesinden Özdemir Beyin vaz'iyyeti kavrayamadığını kendisinin mu'terîf bulunması suretinde idi. Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyâsetine oraya havâliyi bilir büyük rütbeli ve vaz'iyyetin vüs'atını hüsn-i idare edebilecek, ihâtası bi't-tecrübe ma'lûm bir kumandanı, Tebriz'e ve Huy ve Selmas'a (?) şehbenderlikler refâkatına kâtip sıfatı ile küçük rütbeli erkân-ı harb zâbiti ta'yini ve i'zâmı lüzûmunu teklîf etmiştim.

* Bkz.No. 105

No. 50

Bugün aldığım 29 Nisan tarihli cevâbî telgrafnâmelerinde bundan yirmi gün mukaddem Erkân-ı Harbiye Kaymakamı Veysel Beyin Revandiz müfrezesi kumandanlığına ta'yin edildiği, fakat İngilizlerin son taarruzu üzerine vaz'iyyetin tamâmen değiştiği, Revandiz'in işgâl edilmek üzere bulunduğunu, zât-ı sâmîleri tarafından evvelce yapılmasını teklif ettiği teşebbüsât-ı siyâsiyenin ehemm bulunduğunu ve te'kîden Revandiz'deki vaz'iyyet-i hâzıranın ihlâlinden tevellüd edecek vehâmetin İngiliz murahhaslarına irâesi musırran rica edilmekte ve icâbı takdirde zât-ı devletlerinden vâki' olacak teklifâtı takviye içün de Musul'a karşı tahşidatda bulunabilecekleri ilâve olunmaktadır. Zamanın darlığı ve Revandiz İngilizler tarafından işgâl olununca aleyhimize inkilab edeceği orada lehimizde vaz'iyyetin avâkibi ve bi'n-netice ıslâh içün kuvvet isti'mâli mecburriyeti, şimdiden buna kat'i, müsbet bir netice vermese de tehlikeyi İngilizlere ifhâm zarûreti vardır. Musul'a karşı teklif edilen tahşidât hakkındaki mutalaa-i sâmîleri ile teşebbüsât neticesinin sür'at-ı iş'ârını rica ederim.

HÜSEYİN RAUF

No. 124

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 51 *Ankara, 30/4/39*
(30/4/1923

30 numaralı şifrenizin ikinci maddesinde* "mahzûr bulunmadığını ifâde etmiştir" cümlesinden sonra "müsâade edilmemiştir" cümlesine kadar olan kısım ile üçüncü maddedeki "İngilizler adliyeyi" kelimesinden "Montagna" kelimesine kadar olan kısım halledilememiştir. Telgraf hatâsına mahal verilmemesi hususunun lâzım gelenlere emir buyurulması mercûdur.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 104

No. 125

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 52 *Ankara, 30/4/39*
(30/4/1923

Revandiz müfrezesiyle bu mıntıkadaki bize tarafdâr aşâirin on günden beri devam eden düşman taaruzu karşısında sıkışık bir vaz'iyyete girdikleri anlaşılmaktadır. Devam eden müzâkerât-ı sulhiye esnâsında [eksik] mukâbil harekât-ı askeriye îfâsı suretiyle tashihi şimdiki halde

muvâfık görülmedi. Revandiz ve Şemdinyan üzerine yapılan bu tazyikin tahfîfi içün Elcezire cebhesi mıntıkasında İngiltere'nin nazar-ı dikkatını bu cihete celb edecek tedâbîr ittiâzı ve bilhassa aşâir ve tebdil-i kıyâfet etmiş ba'zı efrâd ve zâbitân ile faaliyete geçilmesi emrolunmuştur.

HÜSEYİN RAUF

No. 126

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 53 *Ankara, 30/4/39 (1923)*

Reji Şirketi de doğrudan doğruya hükümetimizle anlaşmak içün mürâcaat etmiş, müzâkerenin İstanbul'da icrâsını iltimâs eylemiştir. Ankara'ya gelmeleri taleb-i kat'isi karşısında pek yakında salâhiyetdâr me'murînini buraya göndermesi kaviyyen me'mul bulunmuştur. Berây-ı ma'lumât ma'rûzdur.

HÜSEYİN RAUF

No. 127

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 54 *Ankara, 30/4/39*
(30/4/1923

28 Nisan ve 33 ve 39 numaralı telgrafnâmeler cevabıdır.*

Fransız gazetelerinde neşredilen beyânnâmeye cevâben Anadolu Ajansı muhâbiri ile mülâkât-ı âcizânem şeklinde Fransız ve cihan efkâr-ı umumiyesine hitâb ederek mülâyım bir lisan ile cevab verdim. Cevabımda mütâlaa-i sâmîleri dâiresinde cüz'î ta'dilât yapılmıştır. Fransa'nın Ankara İ'tilâfnâmesini tamâmen tatbik etmediği, bizim ise bununla der'uhte ettiğimiz vazâifi tamâmen îfâ ettiğimizi ve Fransızların Şark'daki ve asırlardan beri aramızdaki münâsebet-i medeniye ve iktisâdiyeyi ihmâl ve dostluğu terk ederek muhtekir mâliyecilerin müdâfi'liğini yaptığını ve Suriye hududunda bizi bihakkın endişeye düşürecek tedâbir ittihâz eylediğini söyledim. Bununla beraber aramızdaki münâsebâtın iyi bir suretle devam edeceğinden ümmidvâr olduğumuzu ve vaz'iyyeti, şimdiye

* Bkz.No. 119

kadar hak ve adâlet yolunda da ref'-i âvâz eden Fransız efkâr-ı umumiyesinin bi-hakkın takdir edeceğinden şübhem olmadığını ilâve ettim. Bu cevab burada ve İstanbul matbuâtında ajans vasıtası ile neşredilmiştir.**

HÜSEYİN RAUF

** Bkz. No. 128

No. 128

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 55,56,57,58 *Ankara, 30/4/39 (1923)*

No. 55

28 Nisan tarihli telgrafnâme cevabıdır:*

Bugünkü ajans ve gazetelerle mülâkat tarzında ber vech-i âtî neşriyâtda bulunulmuştur:

"Anadolu Ajansı muhâbiri İcrâ Vekilleri Hey'eti Reisi ve Hâriciye Vekâleti Vekili Rauf Beyefendinin cevâbları ber vech-i âtîdir:

S- Ankara İ'tilâfnâmesiyle bir seneyi mütecâviz bir müddetten beri aramızda muhâdenet teessüs eden Fransa hükümeti ve murahhasları ile Lozan'daki mukâbil vaz'iyetimiz nedir?

C- Türkiye'nin Ankara İ'tilâfnâmesini akdettiği esnâda beyân ettiği siyâsetde bir tebeddül (yoktur)."

No. 56

Türkiye her memleket gibi kendisine millî hududlar dâhilinde her nevi' kuyûddan âzâde bir mevcudiyet te'mininden başka bir gaye (peşinde?) değil (dir). Bu gaye-i millî hakk-ı mevcudiyeti te'min i'tibâriyle bi't-tabi' gâyet meşrû'dur. Türkiye bundan başka bir gaye arkasında [değildir] ve kat'iyyen istilâ emelleri beslemekten uzak bulunuyor. Türkiye Ankara İ'tilâfnâmesiyle der'uhte ettiği vazâifi tamâmen tatbik etmiştir. Maatteessüf Fransa bu i'tilâfnâmenin en (?) aksâmını tatbikde şimdiye kadar beklediğimiz hüsn-i niyeti göstermemiştir. Fransa istiklâl ve hayâtî mesâilimizde bize muâvenet şöyle dursun bi'l-akis Fransa diplomasisi Şark'ta mine'l-kadîm Fransa ile mevcut ilmî, iktisadî münâsebâtımızı ihmâl ederek ve asırlardan beri iki kavim mecbûren mevcud dostluğu bir tarafa bırakarak Şark'ta

* Bkz.No. 119

No. 57

İmtiyâz peşinde koşan bir takım mâliyecilerin mütemâdî ve haksız metâlibâtını takviye etmek ve Türkiye'yi bî-âmân bir takım muhtekirlerin yedinde mâlen ve iktisâden esir bulundurmak siyâsetini tercih etmiştir. Sergüzeştçi mâliyecilerin gayr-ı meşrû' menâfii uğrunda Türkiye dostluğunu ihmâl etmiş ve Fransız kavmini dahi Şark'da sulhdan mahrûm edebilecek bir tarîk ihtiyâr eylemiştir. Fransa Suriye hududu üzerinde Ermeni teşkilâtını tevsî ve huzûr ve emniyeti izâle etmektedir.

No. 58

Askerî tayyârelerin memleketimiz dâhilinde şikâyet olunacak derecede faaliyetlerini tezyîd ve müstemlekât kıtââtı sevk ve bunların mikdârının yakında tezyîd olunacağını i'lân, hudud mıntıkasındaki ahâliyi teşvik (?) veya teb'id gibi tedâbîr ve isnâdâta tevessül etmiştir ki bunlara karşı memleketimizin müdâfaası nokta-i nazarından bi-hakkın endişe etmemek imkânı yoktur. Buna rağmen Fransa'nın hakîki menâfiinin îcâbâtına teb'an dürüst bir hatt-ı hareket ta'kib edeceği hakkındaki ümmidimiz tamâmen zâil olmadığı gibi hakâik-ı ahvâlin gerek hükümet-i müşârün-ileyhâca müdâfaa yolunda ref'-ı âvâz eden Fransız matbuâtı ile efkâr-ı umûmiyesince tamâmen görülüp anlaşılacağından ümmidvârız.

HÜSEYİN RAUF

No. 129

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 59 *Ankara, 30/4/39 (1923)*

28 Nisan tarihli 33 numara telgrafnâme cevâbıdır.*

Pierre Loti, Claude Farrère ve Madame Gaulis imzaları ile gazetelerde intişar eden beyânnâmenin buraya vürûdu ile anlaşılması zamana mutevakkıf olduğu gibi telgrafnâme-i devletlerinden leh ve aleyhte olup olmadığı vuzûh ile anlaşılamamıştır. Ruhlu noktalarının mümkün mertebe aynen hülâsasının bildirilmesi Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerince de arzu edilmektedir.**

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 119

** Bkz. No. 164

No. 130

Hâriciye Vekîli Rauf Beyefendiye

No. 35 *30 Nisan 339 (1923)*

Tarafımdan Vakit gazetesine değil hiçbir gazeteye Lozan'da mülâkât verilmemiştir. Bu gibi mülâkâtı yalnız hey'et-i murahhasa reisi verir. Hâkimiyet-i Milliye gazetesine çekilen telgrafa gelince Ankara'da iken Ankara gazetelerine bir rüchan olmak içün verilen karar mûcebince yapılmıştır. Bu karardan hey'et reisi de haberdârdır. Telgrafnâme-i sâmîlerinde hey'et-i murahhasa muâmelâtından olan bu işten ma'lumâtdâr olup olmadıkları İsmet Paşa Hazretlerinden soruluyor. Şurasını arz edeyim ki, çok kusuru olan bu âciz arkadaşınızın bir bâriz hasleti vardır ki o da correcte olmaktır. Aynı zamanda şunu da söylemek mecbûriyetini hissediyorum ki, buraya me'mûrîn-i tâliye-i muâvineden değil salâhiyyet-i kâmiliyi hâiz bir murahhas isem de bir def'acık olsun telgraf çekmek salâhiyyeti bana bahşolunmayacak mıdır? Şurası da muhakkak ki, bu gazetenin alâkadarlarından olmadığımdan onda menfaatım yokdur. Ancak bir karârın icrâsını vazîfe zanniyle tevessül eylediğimi ve kusurumun afv ve safh-ı sâmîleriyle örtülmesi niyâzını arz ve istirhâm ve takdîm-i ihtirâmât eylerim Efendimiz Hazretleri.*

DOKTOR RIZA NUR

* Bkz. No. 110 ,135 ve 138

No. 131

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 35 (Mükerrer) *30 Nisan 339 (1923)*

Müttefiklerde intihâbâtın netîcesini beklemek temâyülü mahsûsdur. Ne vakit hitâm bulacağı, netâyici ne vakit belli olacağı hakkında ma'lûmât i'tâsını rica ederim.*

İSMET

* Bkz. No. 134

No. 132

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 36 *30 Nisan 339 (30/4/1923*

C. 47*

Bizce husûsî bir mütâlaa yoktur. Te'sîs-i münâsebât fâidelidir.

İSMET

* Bkz. No. 121

No. 133

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 60 *Ankara, 1/5/339 (1/5/1923)*

İstanbul'daki tersanemizi bu bâbdaki mukâvelenâmeye tevfîkan işletmek üzere harbden evvel teşekkül etmiş müşterekü'l-menfaa Dok, Tersane ve İnşâât-ı Bahriye Şirketi me'murlarından hizmet-i devletde bulunan İngiliz me'mûrîn-i bahriyesiyle beraber İngiltere'ye azîmetleri ve harbin i'lânı üzerine 11 Teşrin-i sânî 33 tarihinde mezkûr şirketin feshi i'lân edilmişti. Mes'ele Konferansta mevzû-ı bahs edildiği takdirde fesih keyfiyetinin kabul ettirilmesi menâfiimize daha muvâfık bulunduğu anlaşılmıştır. Bu husûsa imkân hâsıl olmadığı takdirde şirketin devâm ve bekâsı, mahzûrlu olan mukâvele-i evveliyenin ta'dîli şartıyla kabul olunması ma'rûzdur.

HÜSEYİN RAUF

No. 134

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 61 *1 Mayıs 339 (1923)*

30 Nisan ve 39 numaralı cevabıdır.*

Gazi Mustafa kemal Paşa Hazretleri ile görüştüm. Kanâat ber vech-i âtîdir:

* Bkz.No. 131

Bilâ istisnâ bütün memleketde intihabât lehimize inkişaf etmektedir. Karşımızda programlı ve şuurlu bir muhâlefet olmadığı gibi ma'lûm ve muayyen beş on zâtdan mâadâ... dahi yoktur. (mâba'dı kâmilen yanlıştır). Netice temmuz evâsıtında taayyün edecektir.

HÜSEYİN RAUF

No. 135

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 62

Ankara, 1/5/339
Vürûdu (9/5/1923)

Rıza Nur Beye:

İstanbul matbuâtının oradaki muhâbirlerine ma'lûm olan tarzda beyânâtda bulunulmadığı hakkındaki iş'ârınız üzerine Adnan Bey vâsıtasile tekzîb ettireceğim. Hâkimiyet-i Milliye muhâbirinin şifre ile havâdis vermesi içün burada karar verildiğinden haberdâr değilim. Ma'lûmâtım olsaydı câiz görmez ve bugün de olduğu gibi muvâfakat etmezdim. Zât-ı sâmîlerinin müşâvir bulunmayıp bi'l-akis Hey'et-i Murahhasamızın bir rüknü olduğunu Hey'et-i vekilede bir refîkiniz olarak bilmekliğimin zarurî olduğuna şüphe etmemeli idiniz. Ancak Hey'et-i murahhasa a'zalarının merkezle ayrı merci'-i muhâbere olmadığı ve bunun sür'at-ı muâmele nokta-i nazarından mahzurlu bulunduğu bizzât sizin de mûcib-i i'tirâzınız olmağla bir kere daha anlaşılmış idi. Telgraf çekmek hakkınızın nez'edildiği tarzında telakki buyurmamanızı rica ederim. Gazete muhbirlerinin Hâriciye şifresi ile bir gazeteye havâdis vermeleri muvâfık görülmemiştir. İmza koymakla murahhaslık, koymamaklık, müşâvirlik (.....) ile olmadığına bu ma'ruzâtımdan sonra siz de iştirâk buyurursunuz zannederim. İstihdâf edilen gâyeye (üç grup okunamadı) ve merkezle muhâberâtın riyâsetin ma'lumâtı ve kararı ile cereyânını te'mindir. Murahhasımızı unutarak müşâvir addetmekten mütevellid değildir.*

7 Mayısta tekrarı taleb edilen 62 numaralı telgrafnâmedir. 8 Mayısta tekrar edilmiştir.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 130

No. 136

İsmet Paşa Hazretlerine

Dersaadet, 1/5/39 (1923)

C. 27 Nisan

Muâhede-i sulhiye projesinin Türkçesinden elli ve mevcudu kalmayan Fransızcasından da ancak yirmi aded Fransız Sefâreti kuriyesiyle gönderilmiştir Efendim.

ADNAN

No. 137

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 63 *Ankara, 1/5/39 (1923)*

Burada bulunan Amerika me'mûrîninden Embri on gün için İstanbul'a gitti. 26 Nisan ve 21 numaralı telgrafnâmenizde iş'âr ve takdir buyurulduğu vechile Bursa'da Amiral Bristol ile görüşmek üzere buradan müfârekâtım mümkün olamayacağından Amerikalılarla muhâvere mülhem (mühim ?) olup nokta-i nazarımızı Embri'ye telkîn ettim. Şimdilik kâfidir mütâlaasındayım.

30 tarihli Adnan Beyden aldığım telgrafta Türkiye ile Lehistan arasında münâsebât-ı muntazama te'sisi zımnında Lozan'da zâten devletlerle müzâkerâta ibtidâr edildiği... Dersaadet Hey'et-i Murahhasasının lağvedildiği ve karîben münâsebât-ı diplomasiyenin te'sisinden hükümet kat'iyyen ümmidvâr olduğu, Polonya hey'et-i murahhasasından imzalı takrirde iş'âr edilmiştir ve bu vesiyle ile Lehistan'ın taksimi esnâsında Türkiye'nin ittihâz eylediği vaz'iyyet ve karara meydan verilmemesi bir lisan-ı sitâyışla bahsedildiği bildirilmiştir.

HÜSEYİN RAUF

No. 138

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 37 *1 Mayıs 339*
(1/5/1923

C.

1- Matbuât İdaremizin resmî beyânâtından Tanîn men ve mahrûm edilmemektedir. Bundan fazla olarak Tanîn'e beyânât ve ma'lumât i'tâsına müsâade olunmamıştır. Kendisiyle münâsebetimiz yoktur. Menbaı zikredilmemiş olan mesmûât-ı devletlerinin esâsı budur. İzmir'de Belediyede halka karşı bizzat vâki' olan beyânâtımı mütâkip Tahsin ve Doktor Nazım Beyler güyâ mübâdele-i ahâli içün hükümetin tedâbir ittihâz etmediğini öne sürerek yüksek sesle ve benimle münâkaşaya girişmiş olduklarından bu tâifeye bir sûretle i'timâd edilemez.*

2- Rıza Nur Beyin Vakit muharririne mülâkat yaptığı gayr-ı vâki'dir. Tekzîb edilmiştir.

3- Hâkimiyet-i Milliye gazetesine ayrıca ma'lûmât i'tâsı teshîl edilmek içün Rıza Nur Bey tarafından telgraf çekilmiştir. Ma'lumâtımız tahtındadır.**

İSMET

* Bkz. No. 145 ve 158
** Bkz. No. 130 ve 135

No. 139

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 38 *1 Mayıs 339*
(1/5/1923)

30 Nisan raporudur.

Dün ta'tîl idi. Bugün mâlî ve iktisâdî mütehassıslar çalıştılar. General Pellé Paris'den avdet etti. Adana'da tahşidât-ı askeriye Fransız mahâfilinin başlıca vesîle-i güft u güyîdir. Evvel emirde bu harekâtın durdurulması yahud Konferansın inkıtâı zemininde teklifât yapılacağı ve Fransa'nın müşterek tedâbîr-i askeriye ittihâzını İngiltere'ye teklîf ettiği işâa olunmaktadır. Bu derece ileri bir fikr-i teşebbüs henüz hissetmedim. Pellé ile yarın görüşeceğim.

İSMET

No. 140

İcrâ Vekilleri Riyâsetine

No. 39 *1 Mayıs 339 (1923)*

56 numaralı telgrafnâme halledilemediğinden tekrarı mercûdur.*

İSMET

* Bkz. No. 128

No. 141

İcrâ Vekilleri Riyâsetine

No. 40 *1 Mayıs 339 (1923)*

C. 51 numaraya*

Birinci fıkraya: Ruslar da'vet olundukları gibi İzviçre hükümeti tarafından dahî Moskova ile kuriye münâsebâtine müsâade edilmemiştir. İkinci fıkraya: İngilizler adlî beyânnâmede ta'dilât fikrinde ısrâr edeceklermiş.

İSMET

* Bkz. No. 124

No. 142

İcra Vekilleri Hey'eti Riyâsetine

No. 41 *1 Mayıs 339 (1923)*

Bugün Ceneral Pellé beni yemeğe da'vet etti. Sonra benim yanıma gelerek Fransa hükümetinin bir tebligatından ma'lumât verdi. Fransız Mümessil Vekîli Adnan Beye giderek matbuâtımızın tehdîdâmiz neşriyâtından ve Meydan-ı Ekbez'de tahşîdâtımızdan şikâyet ve eğer kıtaât geri alınmazsa Konferansın inkıtâ' edeceğini beyân etmiş imiş. Yedinci Piyâde ve on dördüncü Süvari fırkalarımızın sevkolunduğunu, on sekizinci Fırkanın nakledilmekte olduğunu ve İkinci Kolordunun bu sûretle tamâm olduğunu söylüyor. Lâzım gelen cevâbları verdim ise de teşebbüsün ne tarzda ve ne meâlde olduğunu bilmediğimden bu bâbda ve hükümetin kararı husûsunda âcilen ma'lumât i'tâsını rica ederim. *

İSMET

* Bkz. No. 146, 157 ve 163

No. 143

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 42 *1 Mayıs 339 (1923)*

1 Mayıs 339 ve 42 numroludur:

1- Bugün Üçüncü Komitede Türkiye'de ecnebilerin usûl-i idâresine dâir mukâvele projesinin birinci, üçüncü ve dördüncü fasılları müzâkere olundu.

Komite projenin muhtelif aksâmında yaptığımız ta'dilâtın kısm-ı a'zamını muhikk görerek tedkîk ve tahrîri içün hukuk müşâvirlerine havâle etti.

İkinci maddeye muhâceretin men'i hakkında ilâve ettiğimiz cümle bilhassa İtalyanların muhâlefetine uğramıştır. İtalyanlar muhâcereti tecvîz veya men' her hükümetin bir hakk-ı tabîîsi olduğundan bunun bilhassa muâhedeye derci hakkımızı tahdîd edeceğini ileri sürdüler.

2- Bugün sırasiyle Pellé, Montagna ve Amerikalı ile mülâkât ettim. Montagna Meis adasına ısrar ve bir ân evvel hallini rica etti. Adanın makâsıd-ı askeriye içün kullanılmayacağının taahhüd edileceğini tekrar eyledi. Amerikalı kendileriyle muâhede müzâkeresine başlamak esâsını görüştü. Te'sîs-i münâsebât, konsolosluk, ikâmet ve ticaret mukâveleleri tanzîmi ve adlî beyânnâmenin kendilerine de verilmesini teklîf ediyor. Ben şâyed Konferans inkıtâ' ederse kendilerinin de kat'etmeyerek devâm ve intâc etmelerini bidâyetden ifâde etmelerini dermiyân ettim. Kabul edilen şekle nazaran evvelden ben bir mektup ile kendisini bir muâhede akdine da'vet edeceğim. O da cevâb verecektir. İmzalı resmî bir mektuba karşı redde ma'ruz kalmamak içün evvel emirde mektubumu imza etmeyerek kararlaştıracağımız bir müsveddeyi göstereceğim. O bunun üzerine hükümetinin cevabını istihsâl edecek. Sonra resmî ve imzâlı mektuplar teâtîsi ile Amerika ile konferansı resmen açacağız. O zamana kadar keyfiyet mahrem kalacaktır.

İSMET

No. 144

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 43 *Lozan, 1 Mayıs 3 9 (1923)*

1 - Mayıs 39 ve 43 numroludur.

C. 49, 50 ve 52 numaraya.*

Musul mıntakasında aleyhimizde inkişâf eden İngiliz herekât-ı askeriyesi buradaki siyâsî teşebbüsâtımızla durmaz. Ma'hazâ İngilizlerin

* Bkz.No. 123 ve 125

nazar-ı dikkatını sûret-i husûsiyede celbedeceğim. Tarafımızdan nâkıs ve yarım tedâbîr-i askeriye muvaffakiyetsizliği artırır. Büyük tahşidât ise hem Fransızlara hem İngilizlere i'lân-ı husûmet demektir ki, bunun da siyâseten mahzûru derkârdır. İngiliz efkâr-ı umûmiyesi suret-i umumiyede sâkin iken onların da tahrîkinde fâide olmasa gerektir. Adana mıntakasında bulunan kıtaâtın tâ Meydan-ı Ekbez'e kadar ileri sürülmesini anlamadığım gibi Musul'da da büyük tahşidâtda fâide göremiyorum.

Buralarda şâyi' olduğuna göre gazetelerimiz bilhassa Ankara'dakiler Fransızlara karşı fevka'l-âde şedîddirler. Gerçi Fransız gazeteleri de bize aleyhdar iseler de şiddet bizde fazla ve Fransızların sükûnet temâyülâtına karşı şiddetde devâm olunduğu iddiâ olunuyor. Kendimizi hâdisâta kaptırmış olmaktan endîşe ediyorum. Tedâbîrimizde fazla ileri gittiğimiz âşikârdır.**

İSMET

** Bkz. No. 159 ve 264

No. 145

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 64 *Ankara, 2/5/339 (1923)*

37 numaralı telgrafnâme cevabıdır:*

Tanin muharriri hakkındaki mesmuâtımın menbaını ziretmediğim, gizlenmesi lüzûm ve ihtiyacından ileri gelmemiştir. Bu hususda evvelce keşîde ettiğim telgrafta arz ettiğim gibi Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri ile hem-fikir olarak mabuâtı süküte ircâ' içün Hariciye Vekâletinden vazîfeten bu işlerle de meşgul olan Murahhas Adnan Beye yazmıştım. Adnan Beyin teşebbüsâtını hâvi raporunun bir fıkrası idi. Nazım ve Tahsin Beyler hadisesinden bu telgrafınızla haberdar ve müteessir oldum. Muhteviyâtını Adnan Beye de yazıp o yolda tanzîm-i hareket etmesini tebliğ edeceğim.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 138

No. 146

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 65, 66, 67 *Ankara, 2/5/39 (1923)*

C. 41 numaralı tele*

No. 65

Madde 1- Telgrafnâmenizin vusûlünden sonra Adnan Beyden İstanbul'daki Komiser Vekilinin muhâveresine dâir telgrafı vâsıl oldu. Aynen ikinci maddededir. Gerek iş'ârâtınızı, gerek Adnan Beyin telgrafını Adana havâlisinde teftişte bulunan Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisine yazdım. Alacağımız cevab üzerine hükümetçe ittihâz edilecek karar ayrıca arz edilecektir Efendim.

Madde 2- Bugün Fransa Komiser vekili Mösyö Curelli saat 5.30 sonrada nezd-i âcizâneme gelerek Poincaré'den, meâlini âtide naklettiğim telgrafnâmeyi okudu. Bu telgrafta deniyor ki:

"Fransa, Türkiye'nin bir piyade ve bir süvari fırkasını Suriye hududuna tahşîd ettiğini, İsmet Paşanın tekziblerine rağmen sûret-i mevsûka ve kat'iyyede istihbâr etmiştir.

No. 66

Sulh konferansı esnâsında Suriye hududunda bu gibi tahşidât ve harekat–ı askeriyenin Fransızları tahvîf içün icrâsı doğru değildir ve Fransa hükümeti Türkiye'nin tehdidi altında Lozan'da sulh müzâkerelerine devâm edemez. Bu noktaları Adnan Beye izâh ederek Türk askerinin Suriye hududundan bilâ te'hîr geri çekilmesini taleb ettiğimizi söyleyiniz. Biz Müdanya mukâvelenâmesinin ruhuna tevfîk hareket ederek Suriye'deki kuvvetlerimizi tezyîd etmedikten başka tenkıs bile eyledik. Ankara Mukâvelenâmesinin akîb-i imzasında Meclis-i Meb'usân kürsüsünden i'tilâf akdettiğimiz Türkiye'ye emin olduğumuzu söyledik. Bundan başka son zamanlarda Türkiye matbuâtında Fransa aleyhine görülen cûş-ı hurûş-ı hücûmun sulh müzâkeresi esnâsında hiçbir fâide te'min etmeyeceğini ilâve ettiler".

İşte şu meâldeki telgrafnâmeyi Curelli okuduktan sonra buna serîan bir cevab verilmesini rica ve (iki grub noksandır) söylenip söylenmeyeceğini suâl eyledi. Bendeniz de beyânât-ı devletleri dâiresinde

* Bkz.No. 142

idâre-i kelâm ederek tahşidâtdan haberdâr olmadığımı söyledim. Bunun üzerine mumâileyh "Kerç" nâmındaki Sovyet vapurunun İzmir'den asâkiri hâmilen Mersin'e hareket ettiğini ilâveten ifâde etti. Bundan da haberdâr olmadığımı ve Sovyet vapurlarının bizim limanlardan asker nakletmediğini ve bu askerlerin olsa olsa zuafâ olacağını söyledim. Poincarée'ye yazılmak üzere serîan cevab i'tâsını tekrar rica eyledi.

No. 67

Fırkaların gönderildiğine dâir haberi tekzîb ettiğim sırada cebinden bir kâğıt çıkararak piyade Yedinci Fırkanın Balıkesir'den, Süvari On dördüncü Fırkanın Akhisar'dan hareket ettiği ve On yedinci Fırkanın da derdest-i tahrîk bulunduğu ve bu Fırkalardan birinin Dörtyol, diğerinin Toprakkale üzerinden Osmaniye'ye gittiği tafsılâtını verdi. Bu teblıgâta verilecek cevabın âcilen emr ve iş'ârını rica ederim Efendim (Adnan).

HÜSEYİN RAUF

No. 147

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 68 *Ankara, 2 Mayıs 39*
2/5/1923)

C. 2 Mayıs 39 kırk altı numaraya :*

Telgrafınız anlaşılmamıştır. Claude Farère'le rüfekâsının beyânnamesini göndermenizi biz sizden rica ettik. Halbuki siz bu telgrafınızla bizden istiyorsunuz. Bir yanlışlık vardır. Size mektupla gönderdiklerinin bir suretini âcilen keşîde buyurmanızı rica ederim .

HÜSEYİN RAUF

* Bknz. No. 150

No. 148

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 44 *2 Mayıs 339*
(2/5/1923)

Montagna ile mülâkâtımda poti (?) kabotaj mes'elesinin muâhede ile lağvını kabul edeceklerini, fakat bundan mutazarrır olacak Lloyd ve Serviçi Maritim Kumpanyalarının doğrudan doğruya Türk Hükümeti ile iki üç sene için husûsî bir mukâvele yapmalarını teklîf ediyor. Bizim için bir

mes'ele-i hayâtiye olan poti kabotajın muâhedede imzâsına İtalyanlar ısrâr ile muhâlefet etmiş olduklarından eğer bir iki İtalya kumpanyası ile husûsî bir mukâveleye imkân varsa bunun muvâfık olacağı mütâlaasındayım. Bu husûsda ta'limâta intizar ederim.*

İSMET

* Bkz. No.156

No. 149

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 45 *2 Mayıs 339 (2/5/1923)*

Tayyarecilik tahsîline gönderilecek zâbitânın tahsîli hakkındaki mufassal rapor Adnan Beyefendi vâsıtasiyle takdîm kılınmıştır.

Raporun vüsûlünü müteâkib karârın iş'ârı ma'rûzdur.

İSMET

No. 150

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 46 *2 Mayıs 339 (2/5/1923)*

C.59.*

Farère ve rüfekâsının beyânnâmesinin tercümesi ajanslar tarafından gazetelerde el'ân tebliğ olunmadıysa aynen verilmek üzere iş'ârı ma'rûzdur.

İSMET

* Bkz. No. 147

No. 151

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No.47 *2 Mayıs 339 (1923)*

C.43*

Bern Sefâretinde hâne kirası ve eşya taksiti olduğu tasrîh edilmiş olan (3950) Frankdan başka para vâsıl olmamış olduğu Numan Beyin ifâdesinden anlaşılmıştır. Keyfiyetin muhasebece yeniden tedkîk ettirilmesini rica ederim.

İSMET

* Bkz.No.115

No. 152

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 48 *2 Mayıs 339 (1923)*

1- Venizelos'dan aldığım bir mektupta ahîren îâde olunan Yunan üserâsının hâl-i sefâletinden şikâyet ve bunların Yunanistan'la Türkiye arasında münâsebât-ı tabîiyenin teessüsünü işkâl edecek mâhiyetde olduğu beyân edildikten sonra bizde kalan Yunan üserâsının Beyne'l-milel Salîb-i Ahmer tarafından irâe edilecek bir adaya nakli ve orada akd-i sulha kadar mezkûr Salîb-i Ahmerin taht-i teftişinde bulundurulması veyahud merkûmunun Anadolunun bir veya birkaç limanında tecemmu' ettirilip Beyne'l-milel Salîb-i Ahmer vâsıtası ile Yunan hükümeti tarafından iâşelerine müsâde olunması insâniyet nâmına rica edilmektedir.

2- İâde olunan Yunan üserâsının sefâleti hakkındaki şikâyete Mübâdele-i Üserâ Komisyonunda Türk Murahhası Ömer Lütfi Beyin Hilâl-i Ahmer Riyâsetine gönderdiği rapor muhteviyâtına göre cevâb verdikten sonra merkûm üserânın bir ada veya bir iki limana nakli mes'elesini hükümetime arz edeceğimi ve alacağım cevabı kendisine bildireceğimi beyân ve bi'l-mukâbele 17 ve 21 Nisan tarihli tahrirâtınızdaki şikâyâtı serdeyledim. Venizelos'un üserâ hakkındaki talebi bâ mukâvele taahhüdâtımız hâricinde ise de buradan ve yeniden cevâb-ı redd vermiş olmamak içün keyfiyeti hükümete nakl eyledim.

3- Üserânın limanlarda tecemmu' ettirilmesi kabul edilmediği takdirde bunlara gerek Yunan hükümeti, gerek Yunan Salîb-i Ahmeri tarafından gönderilecek olan her türlü mevâddın Beyne'l-milel Salîb-i Ahmer ve Hilâl-i Ahmer vâsıtası ile derhal tevzî' ettirileceği yolunda cevâb i'tâsını muvâfık mütâlaa etmekteyim Efendim.

İSMET

No. 153

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 49 *2 Mayıs 339 (1923)*

1- Bugün Üçüncü Komite Düyûn-ı Umûmiye bahsını müzâkere etti. Birinci îzâhnâme ve Muharrem Karanâmesi içün tarafımızdan

beyânnâme i'tâsı mesâili münâkaşâtı da'vet etti. Mes'ele mütehassıslara havâle olundu. 1915 Muâhedesi ile Bulgaristan'a Karaağacı terk ederken Karaağaç nâmına Düyûn-ı Umûmiye hissesi verilmediğinden Yunanistan da Karaağaç dolâyısiyle Düyûn-ı Umûmiye hissesi almayacağını iddiâ etti. Fransızlar bunu kabul etmedi. Keyfiyet tedkîk olunacak.

2- Rumbold ile görüştüm. Mülâkât iyi idi. Musul'da istatükodan bahsedilirken İngiliz harekât-ı askeriyesi olduğunu ve taht-ı işgâlimizde bunun arâzi aleyhine emr-i vâki'ler yapıldığını beyân ve bu ahvâl bi'z-zarûr tedâbîr-i mütekâbileyi istilzâm edeceğini ve siyâsetimizi hâdisata tâbi' kılarak gayr-ı muntazır vukuât ve Konferansı rahatsız edecek te'sirât olacağını söyledim. Yalnız Şeyh Mahmud isyânı sebebiyle iâde-i intizâm içün Süleymaniye civârında harekât olduğu ve bunun da hitâm bulduğunu, taht-ı işgâlimizde bulunan arâzi aleyhine bir teşebbüs olmadığını söylemekle berâber vâzıh ma'lâmât alarak bildireceğini ve telgrafla da teşebbüs edeceğini söyledi.

İSMET

No. 154

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 69,70 *Ankara, 3 Mayıs 39 (1923)*

No. 69

1- Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisi Fevzi Paşa Hazretlerinin telgrâfnâmesi ikinci maddedir. Evvelki iş'ârât-ı devletlerinde mahallî kuvvetlerin harekâtı istatükoyu ihlâl etmez buyurulmuştu. Halbuki bu rapordan İngilizlerin muntazam kuvvetlerle işgâlimiz altında bulunan yerlere taarruz ettikleri anlaşılıyor. Ona göre teşebbüsâtda bulunmak zarûreti vardır. Bu bâbda mümkün olanın icrâsını rica eyliyorum. Bilhassa tedkikât içün evâmir-i mahsûsa verdim.

2- İngilizlere karşı kıyâm eden Şeyh Mahmud'u ezmek içün İngilizlerin tertib ettikleri plân ber vech-i âtî suretde tabik olunmuştur. (Şifrenin tekrarı mercûdur.).

Mahmud'un bizimle ittisâlini kesmek içün muâvenet gördüğü Revandiz ve civârını işgâl ile Kerkük ve Süleymaniye'yi her taraftan tecrîd etmek gâyesiyle kuvvetleri Revandiz üzerine tevcih ettiler. Ve şimdilik Süleymaniye civârında tayyare bombardımanı ile iktifa ettiler. Bu harekâta başlamazdan

evvel Nisan bidâyetinde Bağdat'tan tayyare ile bir İngiliz ceneralı gelerek, teşebbüsât-ı mezkûreyi eşrafa ihsâs ile avdet etti. Avdetini müteâkib aynı zamanda Revandiz üzerine tahşidât başladı. Revandiz üzerine yapılan harekât yalnız yerli kuvvetlerle yapılmamıştır.

No. 70

İngiliz ve Hind taburları ve İngiliz topcu ve tayyareleri iştirâk etmiştir. Binâen aleyh mes'ele her iki tarafın işgalinde kalan yerlerde mahallî kuvvetlerin faaliyetinden ibâret değildir. Revandiz üzerine vâsi' mikyasda bu İngiliz harekât-ı askeriyesinde İngiliz siyâset-i kadîminin bâriz hutût-ı esâsiyesi tezâhür etmektedir. Bize rabt-ı kalb (.....eksik) kereler bi'zzarûr ta'kibine mecbur olduğumuz muattal siyâset karşısında en müdhiş zülum ile hurdehaş ederek ve tayyare bombaları ile köylünün mezruâtı tahrîb olunarak İngiliz kuvvet ve azameti karşısında Kürtleri tamâmen muti' bir hâle soktuktan sonra pul, para ve lutf-u in'âm ile Kürtleri düştükleri felâketden arzu ettikleri istiklâle İngiliz eliyle mazhar edecek ve bu suretle teessüs ettirilcek bir Kürdistan kanlı tecrübelerden sonra bize dargınmış gibi bir çehre gösterecektir. Binâen aleyh Kürdistan mes'elesinin başlamış olduğu ve bu mes'elenin ciddiyetle nazar-ı dikkate alınmağa şâyân olduğunu arz ederim.

HÜSEYİN RAUF

No. 155

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 71 *Ankara, 3/5/39 (1923)*

Yunanistan'dan şimdiye kadar avdet eden üserâmızın mikdârı 329 zâbit, 9588 askerdir. Sivil üserâmızdan 1918 i Trakyalı olmak üzere 4853 sivilden ibârettir. Halbuki Dâhiliye Vekâletinin iş'âr-ı sâbıkından anlaşıldığına göre sivil üserâdan binlerce kardeşlerimiz Yunanistan'ın muhtelif mahallerinde kalmıştır. Bu suretle avdet eden üserâmızın ifâdâtiyle de teeyyüd etmiştir. Yunan hükümetince i'lân edilen afv-ı umûmî kanununa rağmen hâla birçok üserâmız mahbûs ve zindanlarda her gün işkencelere ma'rûz bırakılmıştır. Yunan hükümetinin bu tarz-ı hareketi sivil ve harb üserânın iâdesine mütedâir mukâvelenâme ahkâmının birinci maddesi hüküm ve ruhuna tamâmen mugâyırdır. Yunan hükümetinin mukâvelenâme ahkâmına riâyet ederek bir ân evvel üserâmızın iâdesinin te'mîni hususunda teşşebbüs buyurulmasını rica ederim Efendim.*

RAUF

*Lozan'da telgrafın altına şu not düşülmüş:
İki gün evvel bu mes'ele hakkında Venizelos'a yazılmıştır. Hıfzı.

No. 156

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 72 *Ankara, 3/5/39 (1923)*

2 Mayıs ve 44 numaralı telgrafnâme cevabıdır.*

Poti (?) kabotaj mülgadır. Husûsî şirketlerle ba'de's-sulh lüzûmuna göre muayyen iskeleler (santigram) görüşmek mümkün bulunduğu zannındayız.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz.No. 148

No. 157

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 73 *Ankara, 3 Mayıs 39 (1923)*

C. 1 Mayıs 39, kırk bir tele:*

1- Fevzi Paşa Hazretlerinden bu hususa dair mevrud telgrafname aynen ikinci maddededir.

(Hükümetin kararı bilâhire arz edilecektir)

2- Bahsedilen tahşidât mûcib-i şikâyet bir mâhiyette olmayıp dislokasiyon tebdilinden ibâretdir. İzinli giden efrâdımızı bahren sevk ve i'zâm ediyoruz ki bu Müttefiklere i'timâdımızın en büyük bir delîlidir. Irak'ta ve Suriye hududlarımızda İngiliz ve Fransızların yaptıkları harekâta mukâbil tedâbîr ittihâzına salâhiyyetimiz derkârdır. Buna müdâhale doğrudan doğruya istiklîl-i hareketimizi ihlâl eder ki kabul olunamaz. Gerçi Fransızlar bizi tehdîd ile iş görmek istiyorlar. Bu tehdîdât haksız ve lüzûmsuzdur. Buna karşı mantıkî ve mu'tedil cevablarla mukâbele olunmalıdır. Kıtaâtımızın harekâtı Fransızların emrine tâbi' olamaz. Bizim yaptığımız me'zuniyet ve hazerî tertibât tamâmen sulh-perverâne olduğu halde Fransızların bunu sû-i telakki etmeleri câiz değildir. Mutâleât-ı âcizânemin bundan ibâret olduğu ma'rûzdur.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 142

No. 158

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 74 *Ankara, 3/5/39*
(3/5/1923)

C. Nisan 37 numara*

Hey'et-i murahhasamızın matbuât idare(si) tarafından resmî tebligâtın kanûnen intişârı memnû' olmayanının Tanin'e i'tası men'i hakkında karar devletleri ta'dilini buradaki rüfekây-ı mesâiniz muvafık gördüklerinden zât-ı âlîlerinden rica ediyorlar. Husûsî beyânât ve ma'lumât i'tâsı bittabi' münhasıran i'tâ buyuracak zevâtın arzu ve kanâatına tâbi'dir.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 138

No. 159

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 75 *Ankara, 3/5/39*
(23/5/1923)

1 Mayıs telgraf cevabıdır:*

Suriye, bilhassa Musul hududlarında nâkıs ve yarım tedâbir-i askeriyyenin gayr-ı câiz olan ve vaz'iyyet-i siyâsiye ve mukâbil taraf harekât-ı tecâvüziyesi zarûreti takdirinde Suriye hududunda mühim tedâbîr alınırken İngilizler ve Fransızlar müttehid cebhe (almak ne ise) sevk ve i'zam etmekten ictinâb muvafık olacağı nokta-i nazarında müttehidiz. Adana mıntakasında zannettiğiniz tertibât-ı askeriye yoktur. Musul hududunda henüz büyük tahşidâta karar verilmiş değildir. Adana mıntakasındaki kuvvetleri burada iken müştereken verilen karar tatbikâtıdır. Fransızlara karşı şedîd ve aleyhdâr (istisna? harekât) yalnız sizin iş'ârınız (iki yüz tahvîl) suretiyle yapılan beyânâtdır. Son günlerde Ankara gazeteleri Fransızlara karşı fevkalâde şedîd değildirler. Kendimizi hâdisâta kaptırmaktan ve bilhassa kaptırmış olmaktan kat'iyyen endişeye mahal yoktur. Vaz'iyet-i umûmiyeyi pek büyük sükûnetle telakkî ve ta'kib etmekteyiz. Hiçbir şey içün acele etmeğe henüz zarûret olmadığı mülâhazasında bulunuyoruz. Bu mülâhazamızı ağleb-i ihtimâl sizin iş'ârât ve mülâhazâtınız tebdil edecektir. Fazla ileri gidilmiş (iki satır açılamamıştır).

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 144

No. 160

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 50 *3 Mayıs 39*
(3/5/1923)

Doklar ve Tersânelerle İnşaât-ı Bahriye Şirketinin infisâhına dâir olan muâmele kapalı bir şekilde şöyle kabul ettirilmiştir: Mukavelât bahsının seksen ikinci maddesinin (h) işâretli fıkrası" Şirketin te'sîsine mütedâir mukâvelât". Bu mukâvelât şirketi teşkîl eden tarafeynden birinin ahkâm-ı kanuniyesi mûcebince fesh edilmiş değilseler me'iyyü'l icrâdır" şeklinde ta'dîl olunmuştur. Buna nazaran mezkûr şirket hem İngiliz kanun-ı millîsiyle hem de bizim ahkâm-ı kanuniyemiz muktazâsınca münfesih olmuş olduğundan fıkrayı böylece kabul ettik. Bu şirketin açıktan bahsını etmedik. Etmiş olsaydık belki bunu istisnâ etmeğe kalkarlardı. Fakat İngilizlerin muhâriblerle akid-i şirketi men'eden kanunlarına tevfikan fesh ve tasfiye etmiş oldukları ba'zı şirketler olduğu için bu kaydı ilâve etmek istemeleri bizde de mütekâbil olmak ve bizim de feshettiklerimiz varsa mu'teber tutulmak şartıyla kabul ederiz diyerek mukâbele etmek fırsatını verdi ve onlar belki bizim feshetmiş olduğumuz bir şirketin de olabileceğini farzetmeyerek bu tekâbülü kabul etmiş oldular. Bendeniz bu kadarını kâfi görüyorum. Ayrıca şirketi tasrîh ederek şübhelerini tahrîke lüzûm yoktur kanâatındayım Efendim.

İSMET

No. 161

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 51 *3 Mayıs 339*
(3/5/1923)

1- Bugün Üçüncü Komite ahkâm-ı iktisâdiyenin sekizinci faslını, ikâmet mukâvele projesinin ikinci faslını tedkîk ve netîcede mütehassıslara havâle etti. Takâlif bahsının 11 inci maddesinde muharrer medenî şirketler ve 12 inci maddesindeki teşvîk-ı sanâyi için ecnebilere de vergi muâfiyeti bahşı mes'eleleri hayli münâkaşayı mûcib oldu. On beşinci maddenin birinci fıkrasının tayyını kabul ettilerse de harb dolâyısıyla müessisânlarının mutazarrır olmasından ikinci fıkranın ibkâsında ısrâr ettiler. Amerikalı bu bahislerin Amerika'yı alâkadâr (ettiğini?) ve ileride beyânatda bulunmak hakkını muhâfaza ettiğini beyân etti.

2- Mâlî müzâkarât bir noktada tıkanıp kalmıştır. O nokta şanj mes'- elesidir. 8 inci îzâhnâme ve Muharrem Kararnâmesinin te'yîdi beyânnâmesi karşılıklara âid kırk yedinci madde ve düyûn cedvelindeki altın kelimesi üzerinde teklifâtımız şanj esâsına taalluk etmektedir. Fransızların nokta-i nazarı muâhede ile sâbık mukâvelât ve kontratların te'kîdi ile sulha varmak ve sonra hâmiller ile görüşmektir. Bizim nokta-i nazarımız sâbık kontratların te'yîdi esâsında şanja dâir bir kayd-ı ihtirâzî koymak mecbûriyetinde olduğumuz, yoksa muâhede ile umûmî bir taahhüde giriştikten sonra hâmillerin karşısına bu taahhüd ile çıkamayacağımız zemînindedir. Görülüyor ki, ihtilâf esâslıdır. Bunu halletmek içün hâmillerin vekilleri kim ise şimdiden gelip bizimle görüşmesini ve mes'eleyi tasrîh ve halletmemizi istiyoruz. Onlar da hâmillerle müzâkerât husûsî bir mes'ele olup hükümetlerin buna karışamayacağını iddiâ ediyorlar. Henüz ümmidi kesmedim. Ceneral Pellé ile bugün bu mes'eleyi ciddî bir sûretde müzâkere ettim. Şanj husûsunda nasıl bir i'tilâfa varacak isek şimdiden varmamızı ve bu bâbda kim salâhiyyetdâr ise bizimle görüşmesini yoksa ale'el-ıtlâk istikrâz mukâvelâtını te'yîd ederek geçemeyeceğimizi söyledim. Zannederim hükümeti ile muhâbere ederek bize cevâb verecek. Eğer bu şıkkı kabul ettirebilirsek hâmiller ile şanj husûsunda ayrıca bir mukâveleyi sulh muâhedesi ile beraber imzâ etmek lâzımgelecektir. Fransız gazeteleri hücûmlarını durdurdular. Ceneral Pellé bunu işâret ederek mukâbeleye intizâr ettiğini îmâ eyledi. Gazetelerimizin lisânında âcilen ta'dilât ikâını ve münâsebâtın bilmukâbele teskînini istirham ve cevâba intizâr ederim.

3- Amerika Sefîrine ayrıca müzâkere içün mektup müsveddesini gönderdim. Leh Safîri cevâb bekliyor.*

İSMET

* Bkz. No. 173

No. 162

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 52 *3 Mayıs 339*
(3/5/1923)

Kapitülasyonların ilgâsı hasebiyle ecânibden alınmakta olan vergilerin îâdesine müteallik yetmiş beşinci madde şu meâlde ta'dîl olunabilecektir:

"Vaktiyle vergiden müstesnâ olan ecânibden 15 Mayıs 923 tarihine kadar tahsîl edilicek olan bekâyânın îâdesi lâzım gelmeyecektir. 15 Mayıs 923 tarihinden sonra ise yalnız sene-i hâliye vergisinin tahsîline devâm edilecek ve geçen seneler bekâyâsı aranmayacaktır. Eğer mezkûr tarihten

sonra da bekâyâ tahsîl edilirse işbu muâhede mer'iyyete geçtiği zaman bu nevi' tahsîlâtın eshâbına iâdesi îcâb edecektir. Fakat o tarihe kadar tahsîl edilen bekâyâ bu hükümden hâricdir".

Ya'ni bekâyâdan aldıklarımızı vermeyeceğiz, almadıklarımızı da bağışlayacağız neticesine varmış bulunuyoruz. Ancak tarih pek yakın olduğu içün tahsîlâta o zamana kadar germi verdirilmesi ve vaz'iyyetden me'mûrînimizin haberdâr kılınması lâzımdır. Bu tarihi biraz daha ileri atmağa yahud geçen seneki vergilerin bekâyâsının dahî tahsîline devâm olunabilmesini te'mîne çalışıyorum. Ma'mâfîh bu son ihtimâl kuvvetli değildir Efendim.

İSMET

No. 163

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 76, 77, 78 *Ankara, 4/5/339 (4/5/1923*

No. 76

41 numaralı telgrafnâme cevabıdır:*

No. 76

Bahsedilen tarzda tahşidât yoktur. Lozan'da cereyân eden müzâkerâtın Müttefiklerle müşterek arzu ve mesâimizle sulha müncer olacağı kanâatı ordumuzu hazerî dislokasiyona göre şimdiden tertib etmek fırsatını bize bahşetti kanâatından mütevellid dislokasiyon tebeddülü vardır. Bu miyânda efrâdımıza me'zûniyet veriyoruz ve Müttefiklerin hüsn-i niyetlerine i'timâden me'zûn efrâdın bazılarını memleketlerine bahren sevk eyliyoruz. Müttefiklere olan i'timâdımızın en bâriz delîli bulunduğundan aksi telakki edilmemesi îcâb eder. Buna mukâbil Fransızların Suriye hududumuzda mükerreren tekzîbâta rağmen Ermeni büyük kuvvetlerinin tahaşşüdü, askerî tayyarelerinin mütemâdiyen arazimiz üzerinde istikşâfât cevelanları yapması bizi müdâfaa-i vatan nokta-i nazarından bi-hakkın endişenâk ediyor. Bu, Müttefiklerin bizi konferans esnâsında tehdîd ve muhıll-i istiklâl addettiğimiz ba'zı husûsâtı kabul ettirmeye ma'tûf ise de fâidesizdir.

No. 77

Sulhun ümmidi ile dislokasiyonda icra edilen tebeddülâtı birgünâ mâhiyet-i tecâvüzkârânesi bulunmadığına sûret-i kat'iyyede emîn olabilir.

* Bkz. No. 142

Ancak müdâfaay-ı vatan için tedâbîr ve tertibât ahzında mutlak olan salâhiyetimiz de derkârdır. Bu hususdaki harekâtın hâricî herhangi te'sirin arzu ve emrine tâbi' kalamayacağı da bedihîdir. İstihbâr ettikleri dislokasyon tebeddülât (noksan) me'zûniyet i'tâsı ve hazerî tertibât ahzından mütevellid olduğundan ve temâmen sulhperverâne maksada ma'tûf bulunduğundan Fransa hükümetinin bunu sû-i telakki etmesi câiz değildir. Mudanya Mukâvelenâmesinin ruhuna elîm şerâit altında olmakla beraber biz harfiyyen rıâyet ettik ve etmekteyiz. Suriye ile olan vaz'iyyet ve münâsebâtımızı da ta'yin eden Ankara İ'tilâfnâmesine gelince

No. 78

Ankara İ'tilâfnâmesinin bize tahmîl ettiği bi'l-cümle taahhüdâtı harfiyyen ve temâmen îfâ ettik. Bunu dâimâ isbâta hazırız. Fakat yine mezkûr i'tilâfnâmenin Fransa'ya tahmîl ettiği taahhüdâtın Fransa'ca temâmen icra edildiğini Fransa hükmeti bize karşı dermiyân edebilir mi? Küçük bir misâl olarak ikinci, yedinci ve on üçüncü maddeleri zikredebiliriz. Fransa hükümetinin i'tilâfnâme ahkâmına mugâyır harekâtından dolayı turûk-ı resmiyye ile şikâyetlerde bulunduğumuz ve bunları tarafeyn münâsebâtına sû-i te'sîr edemeyecek şekilde hallerini iltimâs ettiğimiz halde bugüne kadar müsbet bir netice istihsâl imkânı bulunamamıştır. Gerek Ankara İ'tilâfnâmesinin akdinde ve gerek bundan evvel ictimâ' eden Lozan müzâkerâtı sırasında ben Meclis kürsüsünden en şâmil ve samimî ma'nâsiyle Fransız milletinin ve matbuâtının ve bu miyânda Poincaré'nin niyât-ı hayrhâhâne ve hâlisânesinden bir lisan-ı hayrhâhâne ile bahs ve en müşkil şerâit altında lâyık olmadığı mağdûriyetlere ma'rûz bırakılan milletimizi teskin ve ümmide sevk eyledim. Bir de Ankara İ'tilâfnâmesinin Fransa'ya tahmil ettiği ma'nevî taahhüd vardı ki o da Müttefiklerle sulh akdinde bize, kabul ettiği esâsât dâiresinde müzâhir bulunacak idi. Maatteessüf tekmîl hüsn-i niyet ve samimiyetimize rağmen müşkilâtın en büyüğünü, bu taahhüde tâbi' olması lâzımgelen Fransa hey'et-i murahhasasından gördük.

Matbuât hakkındaki şikiyete gelince her (noksan) ve hiç bir kontrole tâbi' olmayan ale'l-umûm matbuât (bir kelime noksan) bilhassa Ankara matbuâtı şiddetli lisan kullanmıyorlar. Fransız matbuâtının gayr-ı muhikk olan aleyhimizdeki tecâvüzkâr makalelerini yalnız tenkid ile iktifâ ediyorlar.

HÜSEYİN RAUF

No. 164

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 53 *4 Mayıs 339 (1923)*

1- Beyânnâmenin tercümesi zîrde ma'rûzdur:*

"Aziz dostlarımız Türkler! Bu kadar buhranlı bir dakîkada bütün düşüncemizi size söylemek mecbûriyetinde bulunuyoruz. Üç cihet vardır ki bunları unutmamalısınız. 1- Mondros'tan sonra Fransa işlerinize müdâhale ve kimseyi iclâ etmemiştir. 2- Hiç bir devlet Ankara hükümetini tanımak istemezken Fransa muhâfaza edebileceği Kilikya'yı Mösyö Lloyd George her ne demiş olsa da size iâde ve Anglo-Saksonların böylece takbîhini celbederek sizinle bir mukâvele akdetmiştir. 3- Yunan ordusu İngiltere'nin rızâsıyla alacağı İstanbul üzerine yürürken paytahtınıza duhûlü onlara men'eden Fransız askerleri olmuştur. Siyâset-i umûmiyenin muktazâsı Fransa'nın kendisine rabdetmiş olduğunuz ümmidleri tahakkuk ettirmesine müsâid olmamıştır.

"Ma'mafih bundan dolayı kendisine kîn saklamak gâyet haksız olur. Zîrâ bu vaz'iyyet kendisine i'lân etmiş olduğunuz harbin netîcesidir. Halbuki mâzîde o sizin için harb etmişti. Sâika-i hiddetle kat'î menâfiinizi fedâ ederek bugün yaptığınız gibi İngiltere'ye her şeyi bahş ve Fransa'dan her şeyi dirîğ etmek garib bir dalâlet eseri olur. İngiltere'den bekleyeceğiniz şey yalnız az çok kapalı iktisâdî ve belki de siyâsî esârettir. Mısır'ın misâli size bunu göstermektedir. Fransa'dan korkacak bir şeyiniz yoktur ve mâzîde olduğu gibi meveddetkârâne bir iştirâk-i mesâî arzû etmelisiniz. Bize hücûm etmek için Suriye hududuna asker tahşîd ettiğiniz şâyiâsı deverân ediyor. Bir cinnet olacak olan bu hâle inanmak istemiyoruz. Zîrâ bu sûretle İngiltere'nin en azîz hülyâsını tahakkuk ettirmiş olurdunuz: Yunanistan yerine size karşı Fransa'yı çarpıştırmak. Nihâyet Suriye'yi tahliye ederse Cem'iyyet-i Akvâm mandasını İngiltere'ye tahvîl edeceğini düşününüz. Fransa İngiltere'yi bırakarak İstanbul'u tahliye ederse vaz'iyyetinizin ne olacağını düşününüz. Âkıbeti meşkûk olan korkunç bir harb yapmaksızın oraya giribileceğinizi zannediyor musunuz? O kadar uzun müddet gösterdiğiniz basîreti inkâr ederek çare bulunmaz kararlar almak üzere bulunduğunuz sırada bunu fikr-i selîminize son bir mürâcaat addediniz."

* Bkz. No. 129

2- Ma'hazâ Claude Farère bu beyânnâmesi üzerine şimdiye kadar Türkleri müdâfaa ettiğinden dolayı kendisine itâb eden Echo National gazetesine şiddetli bi mukâbele yaparak yine bizi şiddetle müdâfaa ve Fransız diplomatlarını şiddetle tahtîe etmiştir.

İSMET

No. 165

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 54 *4 Mayıs 339 (1923)*

Dünkü telgrafnâmede mevzû-u bahs ettiğim vergi mes'elesinde Müttefikler geçen sene vergileri bekâyasının tahsîlinde devâm olunmasına bu kere muvâfakat ettiler. Ancak İzmir'deki harîk sebebiyle mutazarrir olan ecânibin geçen seneye âid temettü' vergilerinin bekâyası on beş Mayıstan sonra aranmasın diyorlar. Temettü' vergisi kanununu dahî bu gibi bir ma'zeret-i meş'rûayı kabul edeceği cihetle bunun kabulünde beis görmüyorum Efendim.

İSMET

No. 166

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 55 *4 Mayıs 339 (1923)*

Bu gün Birinci Komite idâre-i adliye ve afv-ı umûmîye müteallik beyânnâmelerin tedkîkiyle sulha mâni' olan ve halli îcâb eden esaslı mes'elelerden birine temâs etti. Rumbold, Türk mukâbil teklifinin ecnebi tebaasına kâfî te'minât bahşetmemesinden gayr-ı kâbil-i kabûl olduğunu ve binâen aleyh kendileri bir beyânnâme lâyihası hazırladıklarını beyân ve mes'elenin beray-ı tedkîk hukuk müşâvirlerine havâlesini teklîf etti. Japon, Fransız ve İtalyan murahhasları da aynı meâlde beyânâtda bulundular. Evvlece Montagna tarafından Müttefikler nâmına kabul edilmiş olan bir mes'elenin tekrar münâkaşa edilmesini kabul edemeyeceğimizi ve kabul edilen şeklin tarafımızdan yapılabilecek a'zamî fedâkârlık olduğunu beyân ve mes'elenin halledilmiş bulunduğunu bi't-tasdîk ruznâmeye geçilmesini taleb ettim. Rumbold ve müteâkiben Montagna 4 Şubat akşamı

murahhaslar ictimâından sonra Montagna tarafından kabul edilen şeklin Müttefikleri bir taahhüd altına alamayacağını ve o vakit sulh muâhedesi projesini hey'et-i umûmuyesiyle imzâ içün Montagna tarafından yapılan husûsî bir teşebbüs olduğunu beyân ettiler. Montagna formülünün Müttefikler nâmına Montagna tarafından kabûl edilmiş olmasından mâadâ Konferans Kâtib-i Umûmîsi vâsıtasıyla Bompard ve Mougin'in mektubu ile de Poincaré tarafından kabul edildiğini ve Bükreş'de de Hâriciye nâzırı tarafından Montagna formülünün kabulü esâsına istinâden müzâkerâta tekrar başlamak teklîfi karşısında bulunduğumu ve bizim içün hayâtî bir ehemmiyeti hâiz olan bu mes'elede daha ziyâde fedâkârlık yapamayacağımızı beyân ve keyfiyetin kat'iyyen hitam bulmuş olduğunu ilâve ettim. Pellé, Mougin'in resmî mümessil olmadığını ve Bompard'ın şahsî fikri olduğunu söyledi.* İngiliz'in sâdece Montagna formülünü kabul edemeyeceğini ifâde etmesine mukâbil İtalyan ve Fransız celse nihâyetinde tevzî' olunacak yeni teklîfin tarafımızdan hiç olmazsa tedkîkini ve bir i'tilâf bulmak içün hüsn-i niyet göstermemizi rica ettiler. Nokta-i nazarımızda ısrâr ettim. Müttefikler de nokta-i nazarlarını muhâfaza ettiler. Müzâkere ta'lîk olundu. Çetin ve buhrânlı bir münâkaşa geçti.**

Amerikalı da taharri-i mesâkin ve tevkîf mesâiline ehemmiyet verdiğini beyân etti. Montagna formülünün kendileri tarafından da evvelce kabul edildiğini söyledim.

İSMET

* Bkz. No. 189

** Bknz. No. 170

No. 167

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 79 *Ankara, 5 Mayıs 39*
(5 Mayıs 1923)

1- Müdâfaa-i Milliye Vekâletinden aldığım tezkirede Adana Valisinin şifresine atfen ma'lûmât-ı âtiye i'tâ olunmaktadır.

2- Mersin'e gelecek vapurların içlerinde orduya yarayacak eşya bulunduğu takdirde ihrâcına muhârebât içün liman dahilinde taharrî etmek

üzere düvel-i müttefika nâmına Mersin'de bulunan Fransız torpidosunun me'mur edildiği hakkında Fransız Mümessilliğine bir telsiz telegraf geldiğinin Mersin Mutasarrıflığından istihbâr edildiği bildirilmekte ve Fransızların bu yoldaki hareketleri gayr-ı melhûz bulunduğu ilâve olunmakta ve Fransızların bu harekete cür'etleri halinde mümkün mertebe mümânaat edilmesi ve derhal ma'lûmât i'tâsı Mutasarrıflığa yazıldığı iş'âr kılınmakta idi.

3- Böyle bir halin vukuunu me'mûl etmediğimden bu haberin derece-i sıhhatı hakkında tahkikât icrâsını Adana valisine yazdım. Aldığım cevabda vak'a hadd teennî ile tebeyyün etmiştir.

No. 80

Dün Fransız bandıralı Mersin'e gelen "Alba ...(?)" nâmındaki vapur Fransız torpidosundan gönderilmiş olan zâbit tarafından kontrol edilmiş ve tüccara âid (aranmak otomobil keşmekeş ihrâc edemezdik) [?] mümânaat olunmak içün ayrı ayrı serbest bırakılmıştır. Alınan mütemmim ma'lûmât da mukârin-i hakikattır. Bugünlerde Mersin limanına uğrayan diğer vapurlarda dahi taharriyât icra edilmiş ve mezkûr vapurlarda eşyâ-yı askeriyemiz ve zâbit ve efrâdımız olup olmadığı tahkik edilmiştir. Aynı zamanda karantina nizâmına Atina'da tecâvüz edilmektedir. Mezkûr Fransız zâbitânı pratike vermeden evvel vapurlara dâhil olmaktadırlar. Fransızlarla aramızda Ankara İ'tilâfnâmesi mûcebince hal-i muhâsama nihâyet bulmuş olduğundan teşebbüsâtda bulunarak neticeden ma'lûmat i'tâ, nümûnesinin bir sûretinin Paris Mümessilliğine tebliğini rica ederim.

HÜSEYİN RAUF

No. 168

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 81 *Ankara, 5/5/339*
(5/5/1923)

Madde 1- Merkezi Yunanistan'da Eşref, sâbık Yüzbaşı Edhem ve rüfekâsından mürekkeb bulunan bir şubesi Midilli'de Osmanlı İhtilâl Komitesi ünvanını takınmış çete teşkilâtı Midilli karşısındaki sevâhilimize ellişer kişilik çeteler ihrâcına devam etmektedir. Tenkil edilmekle beraber o havâlide sâkin ahâlinin de bunların taarruzları ve ta'kibâtı yüzünden elîm zararlarını mûcib olmaktadır. Bu hareketleri hiyânetlerinde sebât ve devâm ettiklerini göstermektedir.

Madde 2- Aynı komite İngiliz Konsolosu ve İstanbul'daki İngiliz İstihbârât şu'besi vâsıtası ile İstanbul'a ve sevkettikleri çeteler vâsıtası ile de Anadolu'ya esası Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerini nazar-ı âmde güyâ iskât ettiği herzeyân-ı âmîz ifadeler teşkîl eden Türkçe ve Fransızca beyânnâmeler neşretmektedir.

Madde 3- Mudanya Mukâvelesiyle miyânemizde millî muhâsamenin nihâyet bulduğunu tasdik eden Yunanistan hükümeti bu eşirrâyı memleketinde himâye etmekle kalmayıp maddî ve ma'nevî muâveneti a'zamî derecede göstermekte ve memleketimize karşı taarruzlarını ihzâr ve te'mîn eylemektedir. Zaman münâsib ise oraca bu bâbda teşebbüsât-ı müessirede bulunmak muvâfık olur.

Madde 4- Yakında Ermenilerin de müşterek olduğu büyük bir takımın Sisam'a hareket ettirileceği, oradan Kuşadası sevâhiline ihracla Söke ve Konya istikâmetlerinde faaliyete girileceği mevsûkan istihbâr edilmiştir. Bu komiteye, Beyrut'taki Fransız me'mûrîninin gayr-ı memnun Türklerle Suriye'de bulunan Ermeni çetelerin iltihakını teşvîk ettiklerine dâir de emârât mevcuddur. Berây-ı ma'lûmât arz olunur Efendim.*

HÜSEYİN RAUF

* Bu telgraf üzerine Lozan'daki Türk delegasyonu barış konferansı Sekretaryasına aşağıdaki notayı göndermiştir:

Le 12 mai 1923

La Delégation turque a l'honneur de porter à la connaissace du Secretariat Général de la Conférence de la Paix de Lausanne, les faits suivants en le priant de bien vouloir les communiquer à toutes les autres Délégations présentes à la Conférence.

Une organisation dirigée par les anciens chefs de bande Echref, l'ex-capitaine Edhem efe (?) et dont le centre se trouve en Grèce possède dans l'île de Mételin une section dénommée "Comité Révolutionaire Ottoman" qui continue à envoyer sur la côte de l'Anatolie située en face de cette île des bandes composée de cinquante personnes chacune.

Quoique ces bandes soient régulièrement (... ?) détruites ou chassées leurs incursions continuelles n'en causent pas moins de graves dommages à la population riveraine.

Ce même Comité envoie en cette ville ainsi qu'en Anatolie des proclamations destinées dans la pensée de leurs auteurs à discréditer les membres du Gouvernement de la Grande Assamblée Nationale de Turquie.

Le Gouvernement hellénique qui d'après la convention d'Armistice de Moudania s'est engagé à cesser les hostilités contre la Turquie ne se contente pas de protéger les chefs de bandes susmentionés mais encore leur donne tout l'appui moral et matériel en son pouvoir et prépare et soutient toutes leurs agressions contre la Turquie.

La Délégation turque au nom de son Gouvernement proteste énergiquement contre ces violations systématiques de l'armistice et attire l'attention des Grandes Puissances sur les dangers que la continuation d'un pareil état de choses les peut faire courir à la tranquillité de l'Orient.

No. 169

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 56 *5 Mayıs 339 (1923)*

1- Bugün Komite ictimâı yoktu. Yalnız hukuk müşâvirleri ve Kuleli Burgas - Bulgar hududu şimendifer hattından tarz-ı istifâdemizi ta'kîbine me'mûr husûsî komite ictimâ' etti.

2- Fransız ve İngiliz gazetelerinde aleyhimize neşriyâta tesâdüf olunmuyor. Bizim gazetelerin de Fransız ve İngilizler aleyhinde şiddetli neşriyâtda bulunmamaları husûsuna bilhassa nazar-ı dikkat-ı âlîyi celbederim.

3- Suriye hududunda tahşîdâtımıza müteallik Fransız notasına verilecek cevâbımızın mu'tedil ve i'tilâfperver olmasını da muvâfık ve elzem görmekteyim.

İSMET

No. 170

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 83 *Ankara, 6/5/339 (1923)*

55 numara ve 4 Mayıs tarihli telgrafnâme cevabıdır:*

Evvelce teklifiniz üzerine burada Hey'et-i Vekile ve Meclisce kabul edilen Montagna Formülü'nün tebdiline imkân olmadığından ısrârları halinde maateessüf inkıtâ' zarûrî olur Efendim.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 166

No. 171

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 84 *Ankara, 6/5/339 (1923)*

3 Mayıs tarih ve 51 numaralı telgrafnâme cevabıdır:*

Madde 1- Telgrafnâmenizin ikinci maddesinde mezkûr muharrem Kararnâmesini müeyyid beyânnâmenin evvelce taraf-ı âlîlerinden tanzîm ve teklîf edilen suretde mi, yoksa muahharen Mâliye tarafından mevdû'

* Bknz. No. 161

şeklinde mi? Mevzû'-ı bahs edildiği ve tarafınızdan i'lân edilip edilmediği anlaşılamadığından tasrîhi;

Madde 2- Mezkûr beyânnâme tarafınızdan neşr edilmemiş ise ve neşri zamanı hulûl ettiği Mâliyece icrâ edilmek üzere iş'ârı mercûdur.**

HÜSEYİN RAUF

** Bkz. No. 237

No. 172

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 86 *Ankara, 7 Mayıs 39 (1923)*

Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Riyâsetinden mevrûd telgrafnâme ber vech-i âtîdir:

İstamboliski'nin büyük bir ekseriyet ile mevkiini muhâfaza ve tahkîm ettiği ve Bulgar siyâsetinin lehimize inkişâf etmekte olduğu ve Bulgarların Konferansta her halde Garbî Trakya mes'elesinin mevzû'-ı bahs olmasını, tâbiiyyet-i Osmaniye'de olduklarını ve hükümetle Makedonya Komitesinin hâl-i ihtilâfda olduğu ve iki tarafın çetelerinin musâdeme ettiklerini ve dört maktûl (?) ile hükümet tarafının mağlûb olduğu Sofya muhbirinin iş'ârına atfen İstanbul'dan alınan raporda bildirilmektedir.

HÜSEYİN RAUF

No. 173

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 82 *Ankara, 7/5/339 (1923)*

Tekrarı taleb olunan 82 numaralı telgrafnâmedir:

3 Mayıs ve 51 numaralı telgrafnâme cevabıdır.*

Madde 1- Matbuât hakkındaki teklifâtınızı te'mînen sâliklerine emîn vesâitle tebligât-ı mahremânede bulundum. Şu esnâda kendilerinden hakikî müzâheret taleb ettim. Te'minini ta'kib edeceğim.

Madde 2- Bugün 5 Mayısta Muhtar Beyden aldığım 30 Nisan tarihli telgrafnâmenin Lehistan'a âid olan hülâsa-i mütâleâtı âtîdedir: Muhtar

* Bkz. No. 161

Bey mütâlaa ve ihtisası (intâc?) Lehistan'ın teklifinden Moskova'nın kuşkulanmasına siyâseten bir sebeb ve ahdî bir hak mevcud olmayıp bi't-tabi' Lehistan ile fi'l-hâl münâsebât te'sisine teşebbüsmüz Rusya hükümetini bize karşı daha mülâyım bir tavır almağa sevkedeceği kuvvetle zannedilecek merkezindedir. Hattâ Çiçerin bir mülâkâtında Lehistan'ın Romanya ile akdettiği iktisâdî i'tilâfnâme ma'mûlât-ı sınâiyesini Karadeniz'e indirmek içün büyük sühulet bahşettiğinden Lehistan'ın bu müsâid vaz'iyyetinden istifâde teşebbüsünün pek tabiî olduğu ve Türkiye ile Lehistan herçi bâdâ bâd te'sîs-i münâsebâtı işkâl ve ta'vik edecek bir sebeb bulunmadığını söylemiştir.**

HÜSEYİN RAUF

** Bkz. No. 174

No. 174

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 87 *Ankara, 7 Mayıs 39 (7/5/1923)*

1- Adnan Beyden alınan telgrafnâme ikinci maddededir.

2- Mülgâ Lehistan Delegasyonu Başkâtibi nezdime gelerek hükümetinin Türkiye ile münâsebât-ı resmiyeye girmeye ve artık Müttefiklerin bu husûsdaki mümânaatlarını aslâ nazar-ı dikkate almamağa karar verdiğini ve bu husûsu İsviçre'da Lehistan Sefirine İsmet Paşa ile görüşüp sulh olmasa dahi akd-i mukâvele etmesi içün emir verildiğini tebliğ etti.*

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 161, 173

No. 175

İcra Vekilleri Hey'eti Riyâset-i Celîlesine

No. 61 *7 Mayıs 339 (7/5/1923)*

Tedbîr-i ihtiyâtî olarak ilk gelecek kuriye ile her hafta değiştirilmek üzere şifre miftâhları içün bir parola listesi tanzîm ve irsâline müsâade buyurulması.

İSMET

No. 176

Hey'et-i Vekîle Riyâset-i Celîlesine

No. 62 *7/5/339 (1923)*

Husûsât-ı âtiyenin Mâliye Vekâletinden tahkîkiyle âcilen cevâb i'tâsını rica ederim:

1- 1914 istikrâzı ile tesviye edilen avanslar hangileridir ve tarih-i tesviyeleri nedir?

2- Elli beş milyon Marklık 22 Haziran 1911 tarihli avans tesviye edilmiş ise hangi istikrâzdan mütehassıl mebâliğ ile ve hangi tarihte tesviye olunmuştur?*

İSMET

* Bkz. No. 190

No. 177

Hey'eti Vekîle Riyâsetine

No. 65 *7 Mayıs 339 (1923)*

1- Bugün Üçüncü Komitede ahkâm-ı iktisâdiyenin emvâl hukuk ve menafi bahsiyle ticaret mukâvelenâmesinin dört maddesi müzâkere ve ba'zı mevaddı ta'dilâtımız vechile kabul ve ba'zı mevâddı tekrar tedkîk olunmak üzere mütehassıslara havâle olundu. Ticaret mukâvelenâmesinin dördüncü maddesi de ikinci fıkranın tayyı ve birinci fıkraya milletin faâliyet-i iktisâdiyesini muhâfaza kaydının ilâvesi ile aynen kabul olundu.

Ceneral Pellé celse nihâyetinde gazetelerde intişâr eden beyânâtı münâsebetiyle Düyûn-ı Umûmiye-i Osmâniye hâmilleriyle Türkiye arasında halli îcâb eden kuponlar mes'elesine Fransa hükümetinin müdâhale hakkı olmadığını tavzîh etti. Te'diye parasının cinsi husûsunda ne lehinde ve ne aleyhinde bir taahhüde girmeden sulha vâsıl olmak teklîf olunuyor. Şimdiden hâmillerle uyuşmaya çalışmağa da teşebbüs şıkkı vardır. Bunun içün hâmiller vekîli buraya gelebilir ve yahud Paris'e murahhas gönderebiliriz. Hangi şık tercih buyurulduğunun iş'ârı.

2- Rumbold bugün beni ziyâret ederek Irak ile hududumuza müteallik madde içün âtîdeki teklîfi yaptı:

"Türkiye ile Irak arasındaki hudud muâhede-i hâzıranın mevki'-i mer'iyyeti vaz'ından i'tibâren altı ay zarfında Türkiye ile İngiltere tarafından bir sûret-i muslihânede hallolunacaktır. Müddet-i mezkûre zarfında her iki hükümet uyuşamadığı takdirde ihtilâf Cem'iyyet-i Akvâm meclisine arz olunacaktır. Türk ve İngiliz hükümeti hudud hakkında bir karar verilinceye kadar, tâlii bu karara tâbi' arazinin hâl-i hâzırında herhangi bir tebeddül yapabilecek bir hareket-i askeriye ve sâirede bulunmamağı mütekâbilen taahhüd ederler."

Rumbold ahvâl-ı hâzıradan bahsederken hâlen evvelce boş bularak işgâl ettiğimiz Revandiz gibi ba'zı mevâkiin işgâlinden başka bir şey yapılmadığını ve Türk arâzisine hiç bir hareket yapmadıklarını söyledi. Evvelki teklîflerinde bir sene zarfında Irak hududunun halli (diye) yazıldığından şimdi ta'dîlin altı ay va'de içün hükümetin kararını istirhâm ederim.*

İSMET

* Bkz. No. 201

No. 178

İcra Vekilleri Hey'eti Riyâset-i Celîlesine

No. 66 *7 Mayıs 39 (1923)*

Bugün alınan müşterek bir notada İzmir'deki Rum bankalarında Rum ve Ermeni müşterilere âid kasaların me'murîn-i mahalliye tarafından açıldığı, alâkadârân Türk tâbiiyetinde olsalar bile bu tedbîrden maksûd tasfiye veya musâdere olduğu takdirde muâhede ile ekalliyetlere te'mîn edilecek hukuka münâfî olduğu gibi mübâdele mukâvelesi muktâziyâtından olan tasfiyeye de halel îrâs edeceği ve mûdi'lere karşı banka aksiyonlarının mes'ûliyetini müeddî olmak veya eshâb-ı matlûb arasında bulunan tebaalarını ızrâr etmek i'tibâriyle işbu tedbîrin tebaalarına da taalluku olduğu beyânıyle diğer cihetden 5 Mayısta İstanbul'daki Atina Bankasının büroları kapattırıldığı beyânıyle bu gibi bir hâdisenin Konferans mesâisi üzerinde sû-i te'sîr hâsıl edeceği bildirilmiş ve ayrıca kasaların açılması hakkındaki kararın geri alınması iltimâs edilmiştir. Bu bâbda tenvîr buyurulmaklığımı rica ederim.

İSMET

No. 179

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. (55) *7:8/5/39 (1923)*

Montagna bu akşam beni ziyârete geldi ve kabotajı lağvettiklerini ve yalnız bir iki sene içün bir iki kumpanyalarıyla husûsî bir i'tilâf yapılmasını ve kumpanya vekillerinin Ankara'ya gitmeyerek burada bizimle mes'eleyi halletmelerini musırren rica ediyor.

Ankara İ'tilâfnâmesinin bütün mevâddının mer'iyyeti hakkında diğer İ'tilâf Devletlerinin taahhüde girişemeyeceklerini tekrar ediyor. Ankara İ'tilâfnâmesinin bütün ahkâmı Fransa ile Türkiye Meclisleri tarafından tasdîkını taleb etmek şıkkından başka şimdilik çıkar bir yol görünmüyor ve bence de mahzûru mühim bir sûret-i hall değildir. Hükümetin yeniden esâslı bir tedkîk etmesini ve netice-i karârın iş'ârını rica ederim.

İSMET

No. 180

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 88 *Ankara, 8/5/339 (1923)*

Zeyl:

1- Altıncı Kolordu mıntıkasında hayyen derdest edilen şakîlerden (Altun ... Mevsim?) üzerinde zuhûr eden Yunan ordusu tarafından mu'tâ vesika-i askeriyeden kendi Midilli'de Yunan kıtaâtı Çerkes bölüğünde müstahdem bulunduğu Bölük Kumandanı "Umurazis" imzâ ve Midilli Merkez Kumandanlığı mührü ile musaddak olup elde edilmiştir.

2- Bu suretle hal-i muhâsamaya nihâyet verilmediğini kabul eden Yunan hükümeti kıtaâtından bir kısmını Anadolu'ya sevk ile musâdemât icrâsına fi'len teşebbüs ettiği sâbit oluyor. Ale'l- umûm sâhilimize civâr adaların Yunanlılarca ne husûsda kullanılacağı ve Meis Ada'da Anadolu'ya taarruz içün baskın kuvvetlerine tahşîd hizmeti görebilecek hususda bu hâdise canlı bir misâl teşkil ediyor. Yunan ordusuna mensub efrâdın bu sûretle istihdâmını icâb edenler nezdinde şiddetle protesto, neticeden ma'lûmât i'tâ ve tensîb buyurulursa oraca neşr ve i'lân edilmesi mercûdur.

8 Mayıs 39 ve 88 numaralıdır. Bu şifre 5 Mayıs ve 81 numerolu telgrafnâmenin zeylidir.

HÜSEYİN RAUF

No. 181

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 89 *Ankara, 8/5/339 (1923)*

Mukaddemâ Hey'et-i Murahhasa'ya iltihak edip Lozan'dan firâr eden Suad Reşad'ın refîki ve mahremi olduğu anlaşıldığından Hâriciye hizmetinden isti'fâya mecbur kalan Mecdi Sadreddin Efendi (nin) gazete muhâbiri sıfatıyla Lozan'da bulunduğu okunan makalelerden anlaşıldı. İhtiyâten nazar-ı dikkat-ı devletlerini celbederim Efendim.

İSMET

No. 182

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 90 *Ankara, 8 Mayıs 39 (1923)*

7 Mayıs ve 60 numaralı telgraf cevabıdır:

1 Mayısta keşide edilip iki Mayısta alınan ve Fransız mümessili Vekilinin Adnan Beye vâki' olacağı tebligât hakkındaki nokta-i nazarının iş'ârına mütedâir olan telgrafnâmenize 3 Mayıs tarihli ve 73, 4 Mayıs tarih ve 76, 77, 79 numaralı telgrafnâmelere cevab verilmiştir. Lehistan mes'elesine dâir telgraflarınıza gelince yirmi iki Nisan ve beş numaralı telgrafınıza yirmidört Nisan ve dokuz numara ile yirmi yedi Nisanda ve 28 numaralı telgrafınıza 27 Nisanda ve 32 numara ile cevab verilmiş ve en son Moskova Sefâretimizden bu bâbda istihsâl edilen ma'lûmât beş Mayıs ve 82 numara ile arz edilmiştir.

HÜSEYİN RAUF

No. 183

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 91 *Ankara, 8/5/339*
(8/5/1923)

Paris Mümessilliğimizden alınan telgrafnâmede: Fransa'nın tarafsız gemilerinin Türk asâkiri nakletmemesini kendi tâbiiyetinden olan kumpanyalara emrettiği ve İngiliz ve İtalya kumpanyalarına da aynı sûretle tebligât-ı lâzime icrâsını Londra ve Roma'dan taleb ettiği bildirilmektedir. Berây-ı ma'lûm

HÜSEYİN RAUF

No. 184

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 92 *Ankara, 8/5/339*
(8/5/1923)

Yunanlılar tarafından Bozcaada civarında sâbih torpiller bırakılarak Dikili'ye erzak nakleden sefâine karşı sû'-i kasd tertibinde bulunuluyor. Bu tarz hareketin bize muzır olduğundan ziyâde milel-i sâire sefâinini de azîm tehlikeye ilkâ ettiğinden alâkadârânı âcilen haberdâr ve Yunanlıların bu hareketini şiddetle protesto buyurmaları mercûdur.*

HÜSEYİN RAUF

* Telgrafın altına Lozan'da şu not düşülmüş:

Protesto edilmek üzere İkinci Dâireye tevdîi. 9 Mayıs 39. Matbuât Bürosuna da verildi, 10 Mayıs 39. Bkz. No. 251

No. 185

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 68, 69 *8 Mayıs 39*
(8/5/1923)

1- Bugün Birinci Komite Trakya hududlarına âid i'tilâfnâmenin nihâyetine Kuleliburgas'la Bulgar hududu arasındaki şimendifer için ilâvesini teklîf ettiğimiz maddeyi ve ahkâm-ı umûmiyeden 152 inci mad-

deden 159 uncu maddeye kadar olan kısmı müzâkere etti. Kuleliburgas civârında Türk-Yunan hududundan Bulgar hududuna kadar olan şimendifer kısmında yolcuların ve emtianın hiçbir vergi ve pasaport muâmele ve taharrîsine hâcet kalmadan seyâhat etmeleri kabul olundu. Yunanlılar bidâyetde yalnız Edirne ile olan dâhilî münâkalât içün şerâit-i mezkûreyi kabul edip hâricî nakliyâtımızı da te'mîn eden Karaağaç-Bulgar hududu kısmını hâric tutmak istiyorlardı. Muvaffak olamadılar.

İşbu tedâbirin tatbîki Cem'iyyet-i Akvâm tarafından intihâb olunacak bir komiser tarafından te'mîn olunacak. Türk ve Yunan hükümetleri komiserin nezdine birer mümessil ta'yîn edecekler. Mümessiller ahkâm-ı mevzûayla muhâlif harekâtdan komiseri haberdâr edecekler. Mümessillere vazîfelerinin îfâsı içün serbestî-i tâm verilecek ve ma'yetleri bulunabilecek.

Karaağaç ile Edirne arasındaki şu'benin Türkiye tarafından işletilmesini taleb etmiştik. Fransız hey'eti bu teklifimizin, bu şu'benin işletilmesinin Türkiye kontrolü altında cereyânı sûretinde ta'dîlini teklîf etti. Yunanlılar her iki şekli de kabul ettiler. Fransızlar bu şu'benin kumpanya veya hükümetden hangisine işleteceği mes'elesinin, Türkiye'nin kumpanya ile tanzim edeceği dâhilî bir mes'ele olduğunu ileri sürerek bütün şu'be üzerinde Türkiye kontrolünün zikriyle iktifâ edilmesini teklîf etti.

No. 69

Cem'iyyet-i Akvâm tarafından ta'yîn olunacak komiserin Harb-i Umûmîye iştirâk etmemiş devletler tebaasından olmasını taleb etmiştik. Fransızlar adem-i i'timâd ihsâs eden bu kaydın ref'inin ve keyfiyet-i ta'yînin Cem'iyyet-i Akvâm'a terkini istediler. Mes'ele bir daha görüşülecek.

Maddenin nihâyetinde şâyed Türkiye Edirne ile İstanbul-Kuleliburgas hattını rabtederse bâlâdaki ahkâm-ı mevzûa yalnız Kuleliburgas-Karaağaç kısmı içün mefsûh olur cümlesini ilâve etmiştik. Yunanlılar Edirne'ye Meriç şarkından ayrı bir şimendifer yaptıktan sonra dahî Karaağaç- Bulgar hududu kısmında aynı teshîlâtın, kontrolün ref'i şartıyla, idâmesini kabul ettiler. Biz bu halde dahî Karaağaç- Bulgar hududu kısmı içün kontrolün devâmında ısrâr ettik. İ'tilâf hâsıl olamayan noktalar tekrâr husûsî komitede müzâkere olunacaktır.

2- 152 ilâ 159 uncu maddeler hukuk müşâvirlerine havâle olundu. Mü'telifîn işgâl mıntıkasındaki İ'tilâf mahkemeleri tarafından verilen hü-

kümlerle Belçika, Lehistan, Portekiz ve Çekoslavakya'nın ahkâm-ı iktisâdiye ve mâliyeden aynen istifâde hakları büyük münâkaşayı mûcib oldu. Kendileriyle müttefikan Türkiye'ye karşı harbeden işbu devletleri aynı ahkâmdan müstefîd etmek kendileri için bir zarûret olduğunu ma'mâfih işbu kaydın muâhededen ihrâcıyla ayrıca tarafımızdan bir beyânnâme ile taahhüd olunabileceğini ileri sürdüler. (Bir cümle okunamadı). Ahvâl ve şerâit-i iktisâdiyenin adem-i tevâkufu hasebiyle aynı ahkâmın Türkiye ile işbu devletler arasında yapılacak muâhedeye derc olunamayacağını ve her birisiyle ayrı ayrı muâhede akdine hâzır olduğumuzu beyân ettik. Münâkaşa henüz bitmemiştir. Amerikalılarla edilecek müzâkere için cevâb bekliyorum. Polonya ile müzâkere eğer vâki' olsaydı çok kuvvetli olacaktık. Bu gece ve yarın Lehistan için cevâb gelirse Vorovski ile görüşerek Lehistan ile müzâkereyi açacağım.*

3- Bulgar murahhası ile görüştüm. Yunanlılar Sırplar ile Selânik üzerine şimdilik anlaşmışlar. Kendi münâsebetleri Sırplar ile iyi ve bir i'tilâf mevcud imiş. Şimdi sarâhaten Yunanlılar aleyhine bir şey yok ise de âtîde kuvvetle ümmid vardır. Sırpların Yunanlılara zahîr olmadıklarını beyân ediyor.**

İSMET

* İsmet Paşa, Bern'deki Polonya Elçisi Modzelewski'ye aşağıdaki mektubu yazmış ve görüşmelerin 14 Mayıs'ta başlamasını istemiştir.

No. 2 *Lausanne, le 3 Mai 1923*

Excellence,

Je vous remercie pour votre lettre du 28 Avril dernière et pour les dispositions amicales qui y sont manifestées à l'égard de mon pays.

J'ai immédiatement cablé à mon Gouvernement afin de demander son approbation pour l'ouveture des négociations le 7 courant, mais malheureusement par suite des difficultés et des retards que subissent les commnications télégraphiques il ne m'a pas été possible d'avoir encore une réponse je crains même que cette réponse ne puisse me parvenir avant la date susindiquée. C'est pourquoi je serais reconnaissant à Votre Excellence de bien vouloir retarder d'une semaine c'est-à- dire jusqu'au 14 courant l'ouverture des négociations afin que je puisse lui faire connaître auparavant la décision de mon Gouvernemet.

Je prie en attendant Votre Excellence de bien voulour agréer les assurances de ma très haute considération.

Signé: İSMET

** Bkz. No. 200

No. 186

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 95 *Ankara, 9/5/339*
(9/5/1923)

Efrâd-ı müstebdelemizi hâlen İzmir'den Mersin limanına gelen Rus bandıralı "Kerç" vapuru limanın beş mil açığında Fransızların Lyon gambotu tarafından tevkif ve taharrî ile serbest bırakılmış olduğu Adana Vilâyetinin iş'ârından anlaşılmaktadır. Bu hususda lâzım gelen teşebbüsâtın icrasıyle neticesinin inbâsı mütemennâdır.

HÜSEYİN RAUF

No. 187

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 96 *Ankara, 9/5/39*
(9/5/1923)

Arîz u amîk tedkikât neticesinde hükümetle doğrudan doğruya anlaşmak üzere gelmekte olan şirket vekilleriyle Ankara'da mesâilin hallinin ve suhûlet nokta-i nazarından enseb olduğu anlaşıldığından alâkadârâna o sûretle tebligât-ı lâzime icrâ edilmiştir. İstanbul'da müzâkere halinde dâhilî, hâricî müessirâtın mesâili işkâl edeceği taayyün ediyor. Burada istirâhatları te'mînen yataklı garat salonlu her türlü nezâfete riâyet edilecek vagonlar bir iki güne kadar celb ve ihzâr edilmiş bulunacaktır. Berây-ı ma'lûmât ma'rûzdur.

HÜSEYİN RAUF

No. 188

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 97 *Ankara, 9 Mayıs 39*
(9/5/1923)

Tekrarı taleb buyurulan seksen iki numaralı telgrafnâme yedi Mayısta iki def'a keşîde edildi. Gerek birinci gerek ikincinin şifre edilen müsveddeleri tedkîk ettik. Hiçbir hatâ görülmediğinden telgrafnâmenin ya yolda teşvîş edildiği veya orada açılamadığı anlaşılmıştır. Telgrafnâmeyi üçüncü def'a tekrar ettirdik. Yirmi iki ve altmış yedi numaralı telgrafnâmeniz vürûd etmediğinden gönderilmeleri mercûdur.

HÜSEYİN RAUF

No. 189

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 98 *Ankara, 9 Mayıs 39*
9/5/1923)

4 Mayıs 55 numaralı telgrafnâme cevabıdır.*

Miralay Mojen'i bugün da'vetle 4 Mayıstan i'tibâren kendisinin resmî bir me'mûr olmadığını ifâde eylemesini garîb telakki eylediğimi ve bu suretle vaz'iyyetde mübhemiyet hâsıl olduğundan tenvîr ve tashîhi lüzûmunu söyledim ve şikâyet ettim. Bu ifâdeye karşı burada mevkii kalmadığını ve derhal Poincaré'ye mürâcaatla tashîh edeceği cevabını verdi. Miralay Mojen'in buradaki mesâisi zâtınızca ma'lûm olduğundan bu sûretle hareket zarûrî görülmüştür. Berây-ı ma'lûmât arz olunur Efendim.

HÜSEYİN RAUF

*Bkz. No. 166

No. 190

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 99 *Ankara, 9/5/39*
(9/5/1923)

62 numaralı telgrafnâme cevabıdır.*

Mâliye Vekâletinden alınan cevab ber vech-i âtîdir:

1- 22 Haziran 911 tarih elli beş milyon Marklık avans 18 Mayıs 1914 tarihinde 1914 istikrâzından tamâmen tesviye edilmiştir.

2- 1914 istikrâzı ile tesviye edilen avanslar yirmidir. Bunlar kısmen muayyen karşılık (.....) le mütebâki iki yüz elli iki milyonluk otuz iki bin altıyüz yetmiş altı Frank altmış yedi Santim, elli beş milyon Mark da dâhil 1914 istikrâzından te'diye edilmiştir. Tarih-i te'diye 18 Mayıs , 20 Haziran, 25 Haziran , 3 Temmuz , 6 Temmuz , 5 Eylül 1914 tarihlerinde tesviye edilmiştir.

Ona göre Bank Fransez bir Türkiye Millî ve Selânik Bankaları bir Bank-i Osmânî beş Selânik Bankası bir Şehir Emâneti bir Reji bir Düyûn-ı Umûmiye dokuz (?) elli beş milyon Marklık bir ki (?) cem'an yirmi avans muâmelesidir.

3- Bu hesabın oradaki dosyalardan ihrâcı da mümkündür.

4- İhtiyâten bir cetvel ilk vâsıta ile takdîm olunacaktır.

HÜSEYİN RAUF

*Bkz. No. 176

No. 191

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 2059 *İstanbul, 9/5/39 (9/5/1923)*

3 Mayıs 339 tarih ve 5 numaralı tahrirât-ı aliyyelerinin melfûfâtı Ankara'ya irsâl kılındı Efendim.

ADNAN

No. 192

İcra Vekilleri Hey'eti Riyâset-i Celîlesine

No. 71 *9/5/39 (9/5/1923*

Son iki seneye âid temettü' vergileri on güne kadar te'diye olunmadığı halde gümrüklerce mallarının tevkîf ve muâmelelerinin men'i için bi'l-cümle tedâbîrin ittihâz edileceği İstanbul'da polis tarafından alâkadârâna teblîğ edildiği Londra'dan 8 Mayıs tarihli Ajans Royter telgrafından bildirilmektedir.

Bekâyâ vergilerin 15 Mayıs 39 tarihine kadar tesrî-i tahsîli hakkında müttehaz tedâbîr şikâyât ve mürâcaâtı mûcib olduğundan tahsîlât-ı mezkûrenin tazyîkât ile icrâsı kat'iyyen muvâfık olmadığı ve 1338 senesi tekâlifi bekâyâdan ma'dûd olmayıp bunların her zaman tahsîline muvâfakat edilmiş olduğundan bu husûsda da tazyikât icrâsı sûretiyle tahsîlâtın tesrî' ve teşdîdi iyi bir te'sîr hâsıl etmeyeceği ve bâ-husûs İzmir harîkinden müteessir olanların bu vergilerden istinâsı mukarrer olduğundan tahsîlâtda bu cihet de nazar-ı i'tibâre alınması, 15 Mayıs 39 tarihinden sonra tahsîl edilecek bekâyânın sulhun akdi hâlinde iâdeleri mukarrer olduğundan târih-i mezkürden sonra bekâyâ tahsilâtına imkân bulunmadığı arz olunur.

İSMET

No. 193

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 72 *9/5/39 (9/5/1923)*

1- Bugün Düyûn-ı Umûmiye-i Osmâniye faslının mütehassıslar komitesinde tedkîk olunan mevâddı İkinci Komitede müzâkere olundu. Tarz-ı tahrîre âid ba'zı ta'dilât kabul ve şekl-i kat'îsinin tesbîti için tahrîr

hey'etine havâle olundu. Şimendiferlere âid te'mînât akçesi mes'elisinde Yunanlılar yalnız ilk Konferanstaki teklifleri vechile coğrafî taksîm neticesinde tahakkuk edecek hisseye iştirâki kabul ve Mü'telifîn teklifini reddettiler.

İstikrâz kuponlarının te'diyesi mes'elesinde bir numaralı lâhikaya dâir îzâhnâmeyi tayyettiler. Fâizlerin hangi nevi' para ile te'diye olunacağının Konferansın dâire-i salâhiyeti dâhilinde olmadığını ve bunun taahhüdât-ı sâbıka vechile Türkiye ile hâmiller arasında halli iktizâ edeceğini ve Türkiye içün yeniden bir taahhüd altına girmek mevzû-ı bahs olmadığını ve ancak taahhüdât-ı sâbıkayı tanıdığını beyân etmesi lâzım geldiğini söyledi. Muharrem Kararnâmesiyle diğer istikrâz kararnâmelerinin te'yîdinden maksad fâizlerin altın olarak te'diyesini taahhüd ise bunu kabul etmeyeceğimizi ve kudretimiz hâricinde bir taahhüd altına giremeyeceğimizi ve bir taraftan mukâvelâtın te'yîdi, diğer taraftan bu mes'elenin şimdilik hallolunamaması alayhimizde olduğunu ve hâmillerle şimdiden müzâkereye hazır olduğumuzu ve taahhüd edilecek paranın tasrîhi lüzûmunu ve şanj beliyyesinin Türkiye aleyhinde halledilmesine muvâfâkat etmeyeceğimi beyân ettim.

Ceneral Pellé bu mes'elede aramızda ihtilâf mevcud olduğunu ve müzâkerenin ta'lîkini teklif etti.

Düyûn-ı Umûmiye mes'elesinde son vaz'iyyet şudur: Düyûn-ı Umûmiye cedvelindeki altun kelimesi ile birinci îzâhnâme ve muâhede metninde Muharrem Kararnâmesinin istikrâz mukâvelelerinin te'yîdine dâir olan mevâdd tayyolunuyor. Yalnız bizden bir beyânnâme ile Muharrem Kararnâmesinin ve iki istikrâz mukâvelâtının mer'iyyetinin te'yîd olunması taleb olunuyor. Biz bu beyânnâmeyi ancak te'diye akçesinin cinsi hakkında bir taahhüdü tazammun etmemek üzere kabul edeceğimizi veyahud hâmillerle şimdiden anlaşmamızı teklîf ediyoruz. Onlar da kayd-ı ihtirâzımızı adem-i kabulde ve hâmillerle anlaşmak mes'elesinde kendilerine adem-i taallukunda musırdırlar. Hükümetin nokta-i nazarı nedir?*

2- Şirketlerle müzâkere başladı mı? Mösyö Steg buradan geçerken şirketlerin temdîd-i imtiyâzı yalnız 1918 senesiyle müntehî (?) harb müddeti kadar ya'ni dört senelik taleb olacağını söylemişti. Berây-ı ma'lumât.

İSMET

* Bkz. No. 226

No. 194

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 73 *9 Mayıs 339*
(9/5/1923)

Karaağaç'la Edirne şehri arasındaki şu'be hattı hükümet veya kumpanyadan hangisinin malıdır. Ve bu şu'benin işletilmesi içün kumpanya ile hükümet arasında bir mukâvele olup olmadığının iş'ârı ma'rûzdur.*

İSMET

* Bkz. No. 203

No. 195

İcra Vekilleri Hey'et-i Celîlesine

No. 76 *9 Mayıs 39 (1923)*

İzmir harîkinde emvâli yananların sigortaları ale'l-ekser harb ve ahvâl-i harb tehlikelerini dahî tazammun ediyor mu idi?

Burada alâkadârların verdiği ma'lûmâta göre sigorta poliçelerinde mevcud kuyûda nazaran harîkzedelerin sigorta bedelini alamayacakları anlaşılıyor. Kumpanyalar âtiyen İzmir'de işlerine devâm edebilmek emeliyle zâyiâtı kısmen tazmîn etmek içün aralarında bir i'tilâf yapmak niyetindedirler. Bu maksadla i'tilâf aramak üzere İtalyan kumpanyalarından birisi tavassut etmektedir. Tasvîb muvâfık olur mu? İş'ârı müsterhamdır.**

İSMET

** Bkz. No. 225

No. 196

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 79 *9 mayıs 39 (1923)*

1922 senesi bidâyetlerinde İstanbul'dan Anadolu'ya piyâde ve topcu cebhânesiyle dört tayyâre ve sâire nakleden Fransız Marcel Sava işbu muâmelât neticesinde hükümetden henüz otuz beş bin Lira alacağı ol-

duğunu ve bu meblağdan yirmi bin Liranın havâlesi mâliyece verilmiş fakat hiç bir te'diyât icrâ kılınmadığını beyân ekmektedir. Mumâileyh ihtilâfın Fransız hükümeti ma'rifetiyle ve teşebbüsât-ı siyâsiye kuvvetiyle halline teşebbüs etmeyerek hakkından ve müşkil zamanlarda ifâ ettiği hizmetin ehemmiyetine emîn olarak Türk makâmatı nezdinde iddiay-ı hak tarîkını tercîh ve ta'kîb atmekte ve mes'elenin hallolunmadığını görmekle müteessir olduğunu ifâde etmektedir. Eldeki vesâika göre mumâileyhin alacağı hükümetce tahakkuk etmiş ise sür'at-ı mümkine ile tesviyesini, mumâileyhin mühim mesâilde nâfi' olmakta bulunduğundan hükümetin karaârından sür'atle ma'lûmât i'tâsını bilhassa istirhâm ederim.*

İSMET

*Bkz. No. 260

No. 197

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 100 *Ankara, 9:10/5/39*
(9:10/5/1923)

Anzavur'un oğlu Kadri Çanakkale civârında jandarma karakollarımız tarafından mecrûhan elde edilmiştir. Çanakkale İngiliz Kumandanı bu eşkıyanın İngiliz askerine teslim olduğundan ve binâen aleyh bunların mes'uliyeti İngilizlere âid bulunduğundan ve kendilerine teslimini îcâb edeceğinden ve bu bâbda Ceneral Harrington Salâhaddin Âdil Paşaya mürâcaat ettiği ve Paşa dahi telgraf çektiği ve teslim olunmadıkları halde gayr-ı dostâne bir suretde alınacaklarına dâir Mutasarrıfa bir nota vermiştir. Dâhiliye Vekâleti tarafından Kal'a Mutasarrıflığına eşkıyanın her ne bahâya olursa olsun teslim olunmamaları ve kuvve-i cebriyeye karşı silâhla mukâbele olunması içün kat'î emir verilmiştir. Hâdisenin civardaki Kolorduya intikali halinde mes'ûliyyet tamâmen İngilizlere âid olacaktır. Kemâl-i ehemmiyyetle Ceneral Harrington'un ve İngiliz me'mûrîn-i siyâsiyenin nazar-ı dikkatlerinin celbolunması ve diğer cihetden Yunanlıların bu eşkıyaya müzâhereti ma'lûm olduğundan Çanakkale İngiliz Kumandanının dahi resmen kendilerini Türk pence-i kanunundan kurtarmak içün sarf-ı mesâî etmesi gayr-ı dostâne bir hareket ve eşkıyaya müzâheret ve Mudanya Mütârekesiyle nihâyet bulan harekât-ı hasmâneye mübâşeret telakki olunacağı ilâve kılınması Adnan Beye yazılmıştır. Teşebbüsât neticesi ayrıca arz edilecektir.

HÜSEYİN RAUF

No. 198

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 93 *Ankara, 10/5/339 (1923)*

64 Numaralı telgrafnâme cevabıdır.*

Brüksel Sefârethânesinin on dört Marta kadar kirası olup gönderilen 7000 Belçika Frankından başka on dört Eylüle kadar sene-i hâliyeden altı aylık kira olarak da 7000 Belçika Frankı Hey'et-i Vekîle kararı ile 30 Nisanda gönderilmiştir.

İsmail Nazım Beyin Teşrin-i sânîden Mayıs nihâyetine kadar muhassasâtının beş Nisanda ve yirmi bir Nisanda Mâliye Vekâletince gönderilmiştir.

HÜSEYİN RAUF

* Bu tel arşivde bulunamadı.

No. 199

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 94 *Ankara, 10 Mayıs 39 (10/5/1923)*

Felemenk Bern Safîri ile ...? Sefirine verilen cevablar ve gerek Felemenk ve gerek bu gibi devletlerle te'sis-i münâsebât hususunda akdi muktazî mukâvelâta dâir serd ve ityân buyurulan mutâlaa-i aliyyeleri muvâfıkdır. Bu dairede Adnan Beye ta'limât verilmiştir. Felemenk Bern Sefîrine mülâkât-ı âlîleri esnâsında şifâhen tebligât yapılmasını daha muvâfık bulmaktayız. Bu husûsât hakkında nokta-i nazarımız bu merkezde ve kat'î olduğundan tahrîrî cevab vermekte mahzûr görülememiştir.

HÜSEYİN RAUF

No. 200

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 101 *Ankara, 10/5/339*
(10/5/1923)

8 Mayıs ve 69 numaralı telgrafnâmenin ikinci maddesine cevaptır:*

Moskova'dan gelen muvafık cevabı hallolunamayan şifrede arzetmiştim. Lehistan ile müzâkereye başlayabilirsiniz.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 185

No. 201

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 102 *Ankara, 10/5/339*
(10/5/1923)

7 Mayıs ve 65 numaralı telgrafnâme cevabıdır:*

Birinci maddeye: Düyûn-ı Umûmiye kuponlarının Frank olarak (iki satır kat'iyyen halledilemedi) ve doğru hâmillerle sulh ve harb te'siri altında görüşmekten ise sulhdan sonra halledilmesi muvafıkdır. Keyfiyyetin ba'de's-sulh hâmillerle aramızda müzâkere ile halledileceğinin ifâde edilmiş bulunmasını da faydalı görüyoruz.

İkinci maddeye: Bu maddedeki iş'ârâtınızı Mar'aş'da bulunan Erkân-ı Harbiye-i Umûmiyye Reisine de makine başında yazılarak bugün cevabı alındı. Müşârün-ileyh İngilizlerin Revandiz'i işgâl ettikten sonra böyle bir teklifde bulunmaları sû-i niyete atfediyor. Kürtler nazarında irâka-i satvetden ve bizi mağlûb vaz'iyyetde ve kendilerini muzaffer halinde Kürt efkâr-ı umûmiyesine günden güne maksadlarının bâhir olduğunu söylüyor (bu cümlede kelimeler atlanmıştır). İki seneden beri alınmış bulunan Revandiz'in mütâreke halinde bulunduğumuz şu sırada işgâlini kat'iyyen kabul etmiyor ve oranın sulhan veya harben işgâlimizi âtiyen siyâsetimiz nokta-i nazarından pek mühim görüyor.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 177

No. 202

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 103,104 *Ankara, 10/5/39 (1923)*

102 numaranın mâba'dıdır:*

Altı aylık va'deyi de kabul etmiyoruz ve İngilizlerin de cenubî Kürdistan'da ve muzaffer vaz'iyyetde müstakil Kürdistan propagandasına fa'âlâne girişiklerini söyliyor. Bunun bütün Kürdistan'a teşmîlini pek kolay görüyor. Hey'et-i Vekile işgâl edilen Revandiz'in İngiliz âletleri tarafından tahliyesiyle hâl-i sâbıkına iâdesi lüzûmuna kâni'dir. Özdemir Bey müfrezesi İran'a geçmeye mecbur edilmiştir. Eslihasından tecrîd edildikten sonra İranlılar tarafından Van mıntıkasından memleketimize iâde edilmek üzere nezâret altında sevk edilmekte bulunmuştur.

Bu vaz'iyyetin lehimize tashihinin derece-i ehemmiyeti zât-ı sâmîlerince de teslîm buyurulur. Cenubî Kürdistan mes'elesinin İngilizlerle aramızda halli müddeti altı aya tenzîl etmekle istihdâf edilen gâyenin İstanbul'un tahliyesi tamam olmadan İngiliz (bir satır halledilemedi) bu nokta-i nazardan İstanbul ve Boğazlar tahliye edildikten sonra bu mes'elenin kat'î safhaya girmesini istiyoruz. Onun içün bir senenin tenkîsini fâideli bulmuyoruz. Revandiz'in tahliyesiyle hal-i sâbıkının iâdesinden sonra istatükonun muhâfazasını taahhüd etmek muvâfık olur.

No. 104

Madde 3- Kabotaj mes'elesi hakkında mukaddemki iş'ârınıza cevâben ba'de's-sulh alâkadârlarla hükümetimizin doğrudan doğruya müzâkere etmesi esâsının kabul edildiği arz edilmişti. Bu kararda sâbitiz.

Madde 4- Şimdiye tadar vâkı' olan iş'ârât-ı devletlerinde olduğu gibi bu madde de esaslı tedkîka tâbi' tutuldu. Erkân-ı Harbiyye Reisinin mütâlaası; mevâdd-ı umûmiyyesinin muâhedeye derci, bilhassa İskenderun, Antakya vaz'iyyetinin umûm tarafından tasdîkı lüzûmu merkezindedir. Fransızların elyevm orada her cihetle tazyîk icrâsiyle ahâliyi hicrete icbâr ettiklerini söyliyor. Hey'et-i Vekile Ankara İ'tilâfnâmesinin bütün mevâddının mer'iyyeti husûsu (nda) İ'tilâf Devletleri taahhüde girişmek istemediklerine nazaran Fransa

* Bkz. No. 201

hey'et-i murahhasası tarafından bu cihetin, bilhassa İskenderun ve Antakya vaz'iyyetinin bir (mektup ?) veya beyânâme ile te'kîd edilmesi suretiyle iktifâ olunabileceği mütâlaasındadır.

HÜSEYİN RAUF

No. 203

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 105 *Ankara, 10/5/39 (1923)*

73 numaralı telgrafnâme cevâbıdır.*

Karaağaç-Edirne arasındaki hatt Haziran 332 tarihli mukâvelenâme mûcebince 8840 Türk Lirası mukâbilinde hükümet hesabına Şark Şimendiferleri İşletici Şirketi tarafından inşâ olunarak işlettirilmesi de 3 Teşrin-i sânî 333 tarihli mukâvelenâme ile mezkûr şirkete tevdî' edilmiştir.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 194

No. 204

İsmet Paşa Hazretlerine

No.106 *Ankara, 10/5/39 (1923)*

Ticaret muâhedesinin dördüncü maddesinde icrâ edilen ta'dilâtı İktisad Vekâleti muvâfık bulmaktadır.

HÜSEYİN RAUF

No. 205

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 77 *10/5/39 (1923)*

Gazete havâdisine nazaran münhasıran Ereğli kömürlerimizin sürümünü te'mîn etmek maksadıyla İngiliz kömürlerinin İstanbul'a idhâli

tarafımızdan men'edilmiş, aslı var mıdır? Var ise müzâkere ettiğimiz ticâret mukâvelesine nazaran da memnûât miyânında bulunmayan ve resmi muayyen olan kömür içün böyle bir karar ittihâzında sebeb ne olduğunun tenvîr buyurulması müterhamdır.*

İSMET

* Bkz. No. 221

No. 206

İcra Vekilleri Hey'eti Riyâset-i Celîlesine

No. 78 *10/5/339 (1923)*

C. 97 numaraya:

1- 67 numaralı telgrafnâmemiz 82 numaralı telgrafnâmenizin tekrârı hakkında idi. 22 numaralı telgrafnâmemiz 26 Nisan tarihli olup 19 numaranızın cevâbıdır. 2 inci maddede tekrâr edilmiştir.

2- Ahkâm-ı iktisâdiye faslında ilâh....

İSMET

No. 207

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 80 *10/5/39 (1923)*

1- Bugün Üçüncü Komite ticâret mukâvelenâmesinin 5-12 inci maddelerini müzâkere etti. Altıncı madde cüz'î bir ta'dîlât ile, on birinci madde ta'dîlâtımız vechile kabul, diğer maddeler mütehassıslara havâle ve ba'zı noktaların müzâkeresi de husûsî mükâlemât netîcesine intizâren ta'lik olundu.

Ta'lîk olunan mevâdd ticâret mukâvelesi ahkâmından bütün düvel-i müteâkidenin siyyânen beş sene müddetle istifâde etmesi ve beş sene müddetle memâlik-i âkideye kabotaj hakkının tanınmasıdır. Sekizinci maddeye ilâvelerimiz de esâs i'tibâriyle kabul ve tarz-ı tahrîrinin tedkîk ve tesbîti içün havâle olundu.

2- Ruslara mukîm oldukları otelde sû-i kasd yapılmıştır. Vorovski maktûl, iki refîki ağır yaralıdır. Kâtilin tutulduğu ve bir İsviçre'li olduğu söyleniyor. Tafsılât nâkısdır. *

3- Bulgar murahhaslarından öğrendiğime nazaran Garbî Trakya'daki Yunan tehcîrine mukâbele olmak üzere Bulgaristan'daki Yunanlıları ihrâc edeceklerini üç gün mühletle Yunanlılara teblîğ etmişlerdir. Aralarında ciddî ihtilâf vardır.

İSMET

* Bkz. No. 208

No. 208

Hariciye Vekâletinden Paris Mümessilliğine

Tel. *11 Mayıs 1923*

İsmet Paşa'dan dün gece aldığım telgrafta dün akşam Lozan'da ikamet ettikleri otelde Rus murahhasları suikaste maruz kalmışlardır. Vorovski telef olmuş ve iki refiki ağır surette yaralanmışlardır. Katilin İsviçreli olduğu söyleniyorsa da malûmat-ı resmiye nâkıstır.

HÜSEYİN RAUF

PBA- K. 372/1

No. 209

Heyet-i Vekîle Riyâsetine

No. 81 *11/5/ 339*
(11/5/1923)

Amerika müşâhidi, Amerika ile Türkiye arasında münâsebâtın îâdesi, konsolosluk ve ticâret muâhedesi akdi, Türkiye'de ve Amerika'da iki taraf tebaasının teessüs şerâitini tesbit için müzâkerâta girişmeği da'vet eden 5 Mayıs tarihli mektubuma on Mayısta müsbet cevâb verdi. Mumâileyh bu hususda resmî müzâkerâta girişmezden evvel husûsî müzâkerâtla yapılacak muâhede esâsâtının tesbiti için hükümetinden me'zûniyet aldığını bildirdi. Husûsî ifâdesine göre sûret-i husûsiyede tesbît olunacak esâsât Amerika hükümetinin tasvîbine iktirân ettikten sonra resmî müzâkerâta girişilecektir. Buna göre müşâvirlerimizin husûsî müzâkerâta girişmesi takarrür etti. Adlî sistemde Montagna Formülünden fazla bir şey

yapmamak karârında kat'î ve sâbit bulunduğumuza nazar-ı dikkatını celbettim. Amerikalı müşâvir almak ve Adana ve Samsun'da hukuk müşâvirleri nezâretini kabul etmek gibi müsâadâtı istimzâc etti. Gayr-ı müsâid bulundum.

İSMET

No. 210

Heyet-i Vekîle Riyâsetine

No. 82 *11 Mayıs 339 (1923)*

Amerika müşâhidi Ankara'daki Amerika mümessilinin İstanbul ile şifreli muhâberâtda bulunmasına müsâade edilmesini rica etti. Hükümetin gayr-ı resmî me'mûrlara şifreli muhâbere hakkı tanımak prensip i'tibâriyle ve sû-i emsâl olacağından dolayı öteden beri i'tinâ ile ihtirâz ettiğini ifâde ettim. Cevâben bu husûsda emsâl bulunduğunu söyledi. İttihâz buyurulacak karardan ma'lûmât i'tâsı müsterhamdır.*

İSMET

* Bkz. No. 223

No. 211

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 84 *11 Mayıs 339 (1923)*

1- Bugün Birinci Komitede tekrar 159 uncu madde ve ba'dehu ilâve ettiğimiz üç madde müzâkere olundu. Aramızda uzun uzadiye müzâkere edilerek âkidînin ihtiyâcâtına göre tanzîm edilmiş bir muâhededen sâlis devletlerin aynen istifâdeleri bizim ve mevzû-i bahs dört devletin menâfiine tevâfuk etmeyeceğini ve bu devletlerle bir muâhede akdi içün temasda olduğumuzu ve şâyed Konferans böyle bir madde tasavvur ederse bu hâlin bu devletlerle olan müzâkerât ve münâsebâtımıza sû-i te'sîr edeceğini söyledim. Bu dört devletin ahkâm-ı iktisâdiyeden istifâdesini herhangi bir şekilde zâmin bir formülün bulunması içün

maddenin tahrîr hey'etine havâle teklîf olunmuşken ısrârımız üzerine Rumbold metâlibimizi tatmîn edebilecek bir teklîf hazırlayacağını beyân etti. Mes'ele bu sûretle ta'lîk olundu.

2- Arâzi-i metrûkeden ahâlisi mübâdeleye tâbi' olmayan arâzideki evkâf-ı islâmiye hukukuna ve emvâl-i menkûle ve gayr-ı menkûle hakk-ı tasarrufuna riâyet mes'elesi Sırb ve Yunan hey'etlerinin şiddetli i'tirâzâtını da'vet etti. İşbu hukukun memleketlerinin kavânîn-i esâsiyesi ve Harb-ı Umûmî nihâyetinde akdolunan muhtelif muâhedelerde münderic ekalliyetler kısmında ahkâm te'mîn edilmiş olduğunu ve bilhassa ikinci maddenin diğer devletlerde Müslümanlar lehine bir nevi' kapitülasyonlar ihdâsı demek olduğunu iddiâ ettiler. Taleb ettiğimiz ahkâmın muâhedât-ı sâbıka ile müeyyed hukuk-ı müktesebe olduğunu ve ekalliyetler hakkındaki ahkâmın umûmî mevâddan ibâret olmasından arâzi terki hasebiyle ahkâm-ı mahsûsaya ihtiyâc olduğunu söyledik. İtalyanlar adalar içün evkâf-ı islâmiye hukukunu mukâbele şartıyla tanıyacaklarını söylediler. Her iki madde berây-ı tedkîk hukuk müşâvirlerine havâle olundu.

Teklîf ettiğimiz üçüncü madde Venizelos'un muhâlefet ve reddine uğradı. Mumâileyh Yunan hükümetinin bu emlâki de satın alamayacağını ve bir çok münâkaşalar netîcesinde hakk-ı tasarrufa riâyet ettiğini, yalnız hükümetin mübâyaa hukukuna mu'teriz olduğunu söyledi. Bu madde de tavzîh ve tedkîk olunmak üzere havâle olundu.

İSMET

No. 212

İcra Vekilleri Riyâset-i Celîlesine

*No. 84 (Mükerrer)** *11/5/39*

İngiliz, Fransız ve İtalyan murahhaslarının imzâsiyle aldığım 10 Mayıs tarihli müşterek bir notada îâde olunan Yunan üserây-ı harbiyesi hakkında Beyne'l-milel Salîb-i Ahmer Komitesi raporu ile Komite Reisi Mösyö Ador'un bir mektubu mevzû-ı bahs edilmekte ve üserây-ı merkûmenin ahvâl-i sıhhiye ve elbiseden mahrûmiyetleri hakkında aldıkları ma'lûmâtın ânifü'l- arz rapor ve mektup münderecâtını te'yîd edecek bir mâhiyetde olduğu zikredilmektedir.

* 84 rakamı yanlışlıkla tekrarlanmış olabilir. Belgenin asıl sayısının 84 değil, 83 olabileceği akla geliyor.

İstihbârât-ı mezkûre elyevm iâde edilmeyen üserânın aynı elîm vaz'iyyetde bulunduğunu istidlâl ettirmekte olduğundan bu bâbdaki i'tilâfnâmenin 4 üncü maddesinin 3 üncü fıkrasının şimdiden tatbîkini ve mümkün olamadığı takdirde bunların Anadolu sevâhil-i cenubiyesinde mahdûd yerlerde cem' edilmesini tavsiye ve ricâ ediyorlar ve bu takdirde Salîb-i Ahmer Komitesi tarafından daha suhûletle muâvenet görebileceklerini ilâveten dermiyân ediyorlar. Bu fikir kabul edildiği halde Yunanistan'ın da masârife iştirâk edeceği ümmidinde bulunduklarından tedbîr-i mezkûrun sûret-i tatbîkını tesbît etmek üzere Beyne'l-milel Salîb-Ahmer Komitesini Türk ve Yunan hey'et-i murahhasları ile temâsa girmesi içün da'vet etmeleri zımnında bizden müsâade taleb etmektedirler. Ber vech-i bâlâ notaya hükümetimizce münâsib görülen cevâbın âcizlerine iş'âr ma'rûzdur.**

İSMET

** Bkz. No. 259

No. 213

İcra Vekilleri Riyâset-i Celîlesine

No. 85 *11/5/39 (1923)*

Matbuât Müdîriyetinin Münih'te mümessili olarak bulunan ve Konferansın her iki safhasında aynı vaz'iyyetle nezdimizde bulunmuş olan Ahmet İhsan Beyin bi't-tabi' nezdinde ikâmet eden vâlidesinin tekâud maâşı tesviye edilmediği bildirilmektedir. Mumâileyhâ maâşının devâm-ı i'tâsı muâmelesinin emr u irâdesi ma'rûzdur.

İSMET

No. 214

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 107 *Ankara, 12 Mayıs 39 (1923)*

Trakya'dan ma'lûmât-ı âtiye alınmıştır:

İsturumca'ya kadar tevsî' olunan Garbî Trakya'nın adem-i merkeziyet usûlü ile idare olunacağı Cem'iyyet-i İslâmiyye'ye bildirilerek mahallî Türklerin mutâlebâtı sorulmuştur. Ve Cem'iyyete hükümetin işlerine ka-

rışmayacaklarını ve resmen bir şey yapamayacaklarını bildirmişlerdir. Yirmi beş Nisanda Karaağaç'ta Yunan Başkumandanı milletin sulh istemediğini ve harbin Yunanistan içün pek çok menfaatler te'mîn edeceğini söylemiş olmasına rağmen ordunun harb istemediği bildirimektedir. Yunan ordusuna ihtilâl emâreleri ve Komünistlik cereyanları başladığı müstahberdir.

HÜSEYİN RAUF

No. 215

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 108 *Ankara, 12 Mayıs39 (12/5/1923)*

Paris Mümessiliğinin İkinci Kitâbetine Hey'et-i Murahhasa maiyyetinde bulunan Âli Beyin ta'yini beş Mayısda karara iktirân eylemiştir. Şimdilik iş'âr-ı sâmîleri vechile Hey'et-i Murahhasa maiyetinde vazîfesine devâmı ve Konferans hitâmında mahall-i me'mûriyetine azîmeti muvâfık görülmüştür.

HÜSEYİN RAUF

No. 216

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 109 *Ankara, 12/5/39 (12/5/19223)*

Vakit muhâbiri gazetesine Vorovski'nin katli hâdisesi dolayısiyle muhtelif hey'et-i murahhasaların teesürâtını hikâye sırasında Ceneral Pellé'nin sulh müzâkerelerinin bir ân evvel hitâm bularak bu nevi' teşebbüsâta vesiyle kalmamasını temennî ettiği ve aynı zamanda Türk Hey'et-i Murahhasasına karşı sû-i kasd tertibâtı yapıldığından haberdâr olduğu ve İsviçre'nin nazar-ı dikkatını celbettiğini söylediği bildiriliyor. Bu bâbda kendisinden tafsilâtı alarak âcilen iş'ârını, zât-ı sâmîleri ile rüfekây-ı kirâmın son derece mahfûziyetine i'tinâ buyurmalarını rica ederim. Dün bu bâbda Adnan Bay ve mümessiller vâsıtasiyle İ'tilâf Devletlerinden behemehâl mahfûziyet ve emniyyet taleb ettiğimden, başkaca yapılacak bir şey var ise bildirmenizi sûret-i mahsûsada rica ederim.*

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 229

No. 217

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 110 *Ankara, 12/5/39 (1923)*

C. 9 Mayıs ve 70 numaralı tele:

76, 77 ve 78 numaralı telgrafnâmelerdeki * nikât-ı nazar Fransız notasına cevâb olarak Adnan Bey vâsıtası ile Komiserliğe okunarak tebliğ ettirilmiştir. Curelly bu tebligâtı not etmiş ve cevâbda Fransa'ya karşı bunun tehdîd olduğunu ve buna mukâbil Fransa'nın da asker göndereceğini ifâde ve Bahr-ı Sefîd Şark Filosunun da Şark hududlarına gelmek üzere emir aldığını ilâve etmiştir. Adnan Beye tarafımızdan verilecek cevâbda, tehdîd mâhiyetindeki mukâbil beyânâtın fâideyi mûcib olmadığı ve bizim mukâbil beyânâtımıza müdellel cevâb beklediğimiz işâret edilmiştir.**

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 163

** Telgrafın altına Lozan'da şu not düşülmüş:
Mersin limanındaki taharriyâtdan dolayı teşebbüsât icrâ edilmiş ve Ceneral cevâb vereceğini bildirmiştir. Merkeze tebliğ olunur. Dosyasına
12 Mayıs 339

No. 218

Hey'et-i Vekîle Riyâset-i Celîlesine

No. 86 *12/5/39 (1923)*

Sene-i hâliye Şubat, Mart ve Nisan zarfında Türk altınının şehrî vasatî kıymetinin Mâliye Vekâletinden tahkîk ve iş'ârı ma'rûzdur.*

İSMET

*Bkz. No. 224

No. 219

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 88 *12/5/339 (1923)*

1- Bugün Komite ictimâı yoktu. Tâlî Komiteler çalıştılar.

2- Bugün Ceneral Pellé ve Fransız hey'etinden birkaç kişiyi öğle yemeğine da'vet etmiştim. Mersin açıklarında vapurların muâyenesi

mes'elesinden şikâyet ettim. Teşebbüsâtı netîcesini haber verecektir. Arada muallak olan mesâili muâyene ettik. Fâizlerin te'diyesi husûsunda iki gün zarfında Paris'ten beklediği cevâb üzerine konuşacağız. Bu husûsda bizden taleb olunan beyânnâmede Muharrem Kararnâmesinin ve kontratının te'yîdi mevzû-i bahsdir. Biz bunda te'diye olunacak paranın cinsi içün de bir te'yîd ma'nâsını görüyoruz ve beyânnâmede hükümetle hâmiller arasında hallolunacak para cinsi hâric olmak üzere diğer ahkâmı te'yîd edebileceğimizi söyliyoruz. Onu da bunlar kabul etmiyorlar. Çünki mukâvelâtın ta'dîli demektir diyorlar. Bu husûsda tarafeyne şübhe vermemek üzere hâmillerle şimdiden bir anlaşma yapmak çâresi aranıyor. İki gün sonra tekrar arz ederim. Ankara İ'tilâfnâmesine atfen muâhede teklîf ettiğimiz mevâdd hakkında aramızda mektup teâtisi kabul ediyor. Fakat ben Ankara İ'tilâfnâmesinin Fransa ile Türkiye arasında müteâkiben Meclislerde tasdîk olunmasını taleb ettim. Buna da iki gün sonra cevâb verecek.

3- İtalyan murahhası bir kaç gün içinde Meis Adası, kabotaj ve bir de Tarabulus tebaasına âid muallak mevâddın bitirilmesini yoksa diğerlerinin mev'ûd ve emin olan iştirâkine istinâden hareket edeceğini söyliyor. Kabotaj husûsunda Fransızlar da beş sene içün muâhededе olduğu gibi ibkâsında musırdır. Pake ve Mesajeri kumpanyalarının işlerini tasfiye edinceye kadar zamana ihtiyâcı olduğunu söyliyor. Bu kabotajın muâhededen çıkarılması içün iki sene müddetle bir tasfiye müsâadesi imkânı aranmasından başka bir çâre görmedim ve bu mes'eleyi ona göre halletmelerini mütehassıslara söyledim

İtalyan murahhası Rand ve Berj isminde iki Sivrihisariyan biraderlerin bırakılmasını tekrar rica ediyor. Bu evvelce de vaad edilmiş idi. Tervîci müsted'âdır.

İSMET

No. 220

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 89 *12/5/39 (1923)*

İngiliz hey'et-i murahhasası İstanbul'daki İngiliz kıtaâtı içün iki müteahhid tarafından kat'olunan odunlardan dolayı mevcud ihtilâfın hallini

benden rica etti. İhtilâf şu imiş: Biri Osmanlı tebaası bir Rum, diğeri bir Fransız tebaası İngiliz ordusu içün odun kesmişler. İstanbul'da idâre değişince İktisâd Vekâleti bütün işgâl müddeti esnâsında kat'olunan odunlar içün orman rüsûmu taleb etmiş ve müteahhidlerin emvâli müsâdere olunmuş. Müteahhidlerin hilâf-ı usûl kat'iyâtda bulunduklarından İngiliz ordusundan mâadâ ahâliye de sattıklarından hükümet rüsûmdan mâadâ ayrıca ceza da almak istiyormuş. Bu sûretle müteahhidlerden büyük bir meblağ taleb olunuyormuş. İstanbul'daki İngiliz karargâh-ı umûmîsi rüsûm mes'elesinin hükümetle müteahhidler arasında hallolunacak bir mes'ele olmadığı kanâatında imiş. Müteahhidler İngiliz karargâhının emriyle hareket etmişler. Sû-i isti'mâlât içün müteahhidlere yapılan isnâdâtda dahî mübâlağa varmış. İngiliz hey'eti İstanbul'un tahliyesini müteâkib bu mes'eleden dolayı müteahhidlerin mutazarrır olmalarını haysiyet ve şerefine magayır bulmakta ve tahliye mesâilinin tesbiti sıralarında bu mes'elenin de tasfiye edilmesini rica etmektedir.

İngiliz hey'eti İngiliz Karargâh-ı Umûmîsinin fikrini müdâfaa ederek bir işgâl ordusunun kendi ihtiyâcı içün lâzım olan oduna kat'iyye rüsûmu vermeğe mecbûr olmadığı iddiâ ve sû-i isti'mâlâtın da İstanbul'da İngiliz ve Türk me'mûrlarıyla müştereken tahkîk ve kesbît ettirilmesi içün hükümetden İstanbul'a emir verilmesini rica ediyor. İcâbının emir buyurulması.*

İSMET

* Bkz. No. 240

No. 221

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 111

Ankara, 13/5/39
(13/5/1923)

10 Mayıs ve 77 numaralı telgrafnâme cevâbıdır:*

İngiliz kömürlerine karşı iş'ârınız vechile muâmele mesbûk olmadığı gibi mutasavver de değildir.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 205

No. 222

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 112 *Ankara, 13 Mayıs 39 (1923)*

1- Adnan Beyefendiye ve Paris Mümessilliğine keşîde edilen bir telgrafnâme ikinci maddede berây-ı ma'lûmat ma'rûzdur.

2- Mersin'den gelen İtalyan bandıralı bir vapura Fransız gambotundan li-sebebin asker bulunup bulunmadığını sorarak avdet ettiği Adana Vilâyetinden bildirilmektedir. Başka limanlarımızda ve kara sularımızda taharriyât devâm ettiği takdirde hakk-ı hâkimiyetimize mugâyır olan bu muâmelenin izâlesi içün Fransız bandıralı vapurların limanlarımızda ihtilâtını men'e mecbûr kalacağımızın lâzım gelenlere tefhîmi mercûdur.

HÜSEYİN RAUF

No. 223

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 113 *Ankara, 13/5/339 (13/5/1923)*

11 Mayıs ve 82 numaralı telgrafnâme cevabıdır:*

Aynı vazîfe ve vaziyyetde Amerika'ya göndereceğimiz me'mûrumuza aynı salâhiyyet verilmek şartıyle buradaki Amerika me'mûruna şifre ile muhâbere müsâadesi Hey'et-i Vekîlece kabul edildi.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz, No. 210

No. 224

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 114 *Ankara, 13/5/39 (13/5/1923)*

12 Mayıs ve 86 numaralı telgrafnâme cevâbıdır:*

İstanbul nakid piyasasının Osmanlı Bankasınca tanzîm edilmekte olan fiat cedvellerine göre Osmanlı altununun Şubat zarfındaki vasatî fiatı altı yüz doksan iki kuruş yirmi iki santimdir. Mart zarfındaki altı yüz otuz

* Bkz. No. 218

dört kuruş seksen dört santim, Nisan zarfındaki altı yüz altmış dokuz kuruş altmış santim olduğu ma'rûzdur.

HÜSEYİN RAUF

No. 225

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 115 *Ankara, 13 Mayıs 39*
(13/5/1923)

On Mayıs tarihli telgrafnâme cevâbıdır.*

İzmir harîki ahvâl-i harbiyeden mütevellid olmayıp âdî yangındır. Emvâli yananın sigortaların ahvâl-i harbiye tehlikesini de ihtivâ etmesi mukâvelenâme şartlarına taâbi'dir. Hukûkan sigortalar harîkzedegâne sigorta bedelini tesviye etmek mecburiyetindedirler. Her halde Müslüman harîkzedelerin hukuk ve menâfiini te'mîn ve tesviye etmek suretiyle sigortalarla anlaşabiliriz.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 195

No. 226

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 116 *Ankara, 13/5/39*
(13/5/1923)

C. 10 Mayıs 72 numara:*

1- Muharrem Kararnâmesi hakkındaki beyânnâmeyi ancak te'diye akçesinin cinsi hakkında bir taahhüdü tazammun etmemek kayd-ı ihtirâzîsi ile ya'ni Mâliyenin verdiği müsvedde şeklinde verebiliriz. Bunun hâricinde bir hatve ileri atmak imkân hâricindedir. Düyûn-ı Umûmiye hâmilleri ile temasa gelmek bu vaz'iyyet karşısında fâidesizdir. Çünki Konferans neticesi hâmillerle olan müzâkarâta ta'lîk edilince bi't-tabi' hâmiller i'tilâf cihetine yanaşmayacaklardır. Bu ise müzâkerâtı sürdürmekten başka bir netice vermeyecektir.

* Bkz. No. 193

2- "Dineri" geldi. İktisât Vekâleti ile İtalya sermayeli olan Haliç Vapurları Şirketi hakkında müzâkereye başladı. Diğerleri bayramın beşinci günü müretteb program dâiresinde geleceklerdir.

HÜSEYİN RAUF

No. 227

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 117 *Ankara, 13 Mayıs 39 (13/5/1923*

Altı Mayıs ve 84 numaralı telgrafnâme cevâbının serîan iş'ârı mütemennâdır.*

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 171

No. 228

İcra Vekilleri Hey'eti Riyâsetine

No. 90 *13/5/39 (1923)*

Kuruçeşme'de İtalyan Rossi'ye âid antreporların yüzde altmış sekiz hissesinin Amerikalı Vesli Kon'a ferâğına müteferri' muâmelâtın bir ân evvel ikmâli Montagna tarafından iltimâs edilmektedir. Cereyân-ı hâle nazaran iltimâs zâten bir muâmele-i tabiiyyenin devâm ve ikmâli mâhiyetindedir.

İSMET

No. 229

Hey'et-i Vekîle Riyâset-i Celîlesine

No. 91 *13/5/39 (1923)*

C. 12:*

Vorovski hadisesi sebebiyle hey'et-i murahhasa için hükümetce ibrâz buyurulan alâkaya arz-ı teşekkür ederim. Yapılacak başka bir şey olmadığı ma'rûzdur.

İSMET

*Bkz. No. 216

No. 230

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 118 *Ankara, 14 Mayıs 39 (1923)*

1- Fevzi Paşa Hazretlerinden alınan telgrafnâme berây-ı ma'lûmât ma'rûzdur.

2- Sekiz Mayıs gecesi Zaho civârında bulunan Zabor Suyu üzerindeki Kerkeder karyesi yakınında geçit aramak üzere suya giren İngiliz süvârileri tarassud postalarımızın dur emrine itâat etmemiş olduklarından üzerlerine bir kaç el silâh atılmış ve geri çekilmiş oldukları Elcezire Cebhesi Kumandanlığından iş'âr edilmiş olmağla berây-ı ma'lûmât ma'rûzdur.

HÜSEYİN RAUF

No. 231

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 119 *Ankara, 14/5/39 (1923)*

Mütârekeden beri her nasılsa Yunanlıların eline geçmiş olan sancaklarımızın iâdeleri için hey'et-i murahhasamızın teşebbüsâtda bulunması Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Riyâsetinden alınan telgrafnâmede rica edildiğinden muktezâsının îfâsı mercûdur.

HÜSEYİN RAUF

No. 232

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 120 *Ankara, 14/5/39 (1923)*

1- Adnan Beye ve Paris Mümessilliğine keşîde edilen bir telgrafnâme ikinci maddede ma'rûzdur.

2- Bedid Fransız gambotunun 7/8 Mayısta Ceyhan nehri munsabını ve etrafını projektörlerle tarassud edip ertesi günü Yumurtalık limanında demirlediği ve müteâkiben hareket ettiği Adana Mıntıka Kumandanlığının iş'ârına atfen Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Riyâsetinden bildirilmektedir.

Fransızların sevâhilimizi tedkîk ve tarassudu aramızdaki mevcud münâsebâte sû-i te'sir edecek mâhiyetde bulunduğundan bu husûsun adem-i tekerrürü hakkında teşebbüsât-ı müessire icrâ ve neticesinin inbâsı mercûdur.

HÜSEYİN RAUF

No. 233

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 121 *Ankara, 14/5/39 (1923)*

Madde 1- Adnan Bey ve Paris, Roma Mümessilliklerine çektiğim telgrafnâme berây-ı ma'lûmât ma'rûzdur.

Madde 2- Almanya'daki Taşnak ve Hınçak Merkez-i Umûmîlerince iki grubun İsviçre'ye i'zâm edildikleri, kezâ Almanya'da bulunan Çerkez Edhem'in İsviçre'ye geçtiği mevsûk kaydıyla bildiriliyor İcâb edenler nezdinde derhal nazar-ı dikkatı celb ile teşebbüsâtda bulunmanızı; bundan evvel aynı mes'ele hakkında 5 Mayıs tarih ve 81 numaralı çektiğim telgrafın cevâbı ile beraber neticenin sür'at-ı iş'ârı mercûdur.*

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 236,247 ve 250

No. 234

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 122 *Ankara, 14/5/39 (14/5/1923)*

9 Mayıs ve 74 numaralı telgrafnâme cevabıdır:

Altıncı Ordu mıntıkasında derdest edilen şakînin ismi Altuntaş'lı Musa'dır. Bölük Kumandanının ismi de "Amurasis" dir. Vesâikin fotograflarının ba'de'l-ahz suretlerinin irsâli Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Riyâsetinden rica edilmiştir. Vürûdunda derhal takdim edilcektir. *

HÜSEYİN RAUF

* Bu bilgiyi de aldıktan sonra İsmet Paşa, Mudanya Mütarekesini imzalayan İngiltere, Fransa ve İtalya'nın Lozan'daki Heyet Başkanlarına aşağıdaki mektubu gönderdi:

İsmet Pacha aux Présidents des Délégations des Puissances invitantes

16 Mai 1923

Excellence,

La délégation turque avait, en date de 12 courant sub 5 fait connaître au secrétariat général de la conférece les agissements des autorités helléniques qui, contrairement aux stipulations du traité d'armistice de Moudania, protègent et appuient le débarquement des bandes de brigands sur les côtes de l'Asie-Mineure et avait prié le susdit secrétariat général de bien vouloir porter ces faits à la connaissance de toutes les délégations présentes à la conférence.

Je me vois aujourd'hui dans l'obligation de m'adresser directement aux chefs des délégations des puissances invitantes qui ont participé à la conclusion de l'Armistice en question pour leur demander de bien vouloir entreprendre les démarches nécessaires afin qu'un terme soit mis aux agissements précipités qui sont de nature à faire courir de graves risques à la tranquilité de l'Orient.

Dernièrement en effet on a capturé vivant un de ces brigands nommé Altoun-Tachli Moussa qui se trouvait porteur d'une feuille d'identité délivrée par les autorités militaires helléniques de l'île de Mételin. Cette feuille d'identité spécifie que le brigand susmentionné fait partie de la compagnie circassienne des troupes grecques concentrées à Mételin et le fait est attestée par la signature du commadant de cette compagnie "Amourasis".

En protestant énérgiquement contre les violations continuelles de l'armistice par la Grèce, persuadé que Votre Excellence ne manquera pas d'intervenir afin que ces agissements cessent et dans l'attente de connaître le résultat de vos démarches,je vous prie, Excellence, d'agréer avec mes remerciements anticipés les assurances de ma plus haute considération.

(Signé) ISMET

No. 235

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 124 *Ankara, 14/5/39 (1923)*

1- İzmir Bankalarındaki Rum ve Ermenilere âid kasaların küşadı hakkında Curelly'nin mürâcaatı üzerine Adnan Beyden alınan bir telgrafnâmeye verilen cevab ikinci maddededir.

2- Tasfiye kanunu mûcebince fırâr veya tagayyub eden eşhâsın menkûl ve gayr-ı menkûl bilcümle emvâli tasfiyeye tâbi' olduğundan bankalarda bulunan husûsî kasalarına tasfiye komisyonları tarafından vaz'-ıyed edilip küşâdı zarûriyât-ı kânuniyedendir. Ancak bu muâmelenin îfâsında anahtarlar elde bulunmadığından kasa dairelerinin sanatkârlara açtırılarak derûnundan nukûd ve defâtir alındıktan sonra kasa dairelerinin masârıfı emvâl-i metrûke hesabından verilmek üzere ta'mîri ve arzu olunduğu takdirde zuhûr edecek mikdâra âid, me'mûrîn-i mahsûsa

tarafından tanzîm edilecek zabıtnâmelerin birer suretlerinin bankalara verilmesi evvelce mahalline tebliğ edilmiş idi. Herhangi bankada olursa olsun, tagayyub veya firâr eden eşhâsa âid kasaların tasfiye komisyonlarınca küşâdı lâzimeden olup bunun tebdiline imkân-ı kanûnî olmadığı ve tasfiye kanununa tâbi' eşhâsın Fransa tâbiiyeti ile alâkaları olmadığına nazaran bu keyfiyetin Fransa hükümetince sorulması esbâbı anlaşılamamıştır. Bundan maksad Fransa teb'a ve menâfii tasfiye kanununa tâbi' eşhâs zimmetine taalluku dolayısiyle mevzû'-ı bahs ise eshâb-ı matlûbun tasfiye komisyonlarına mürâcaat ettikleri takdirde ihkak-ı hakları tabiîdir.

HÜSEYİN RAUF

No. 236

Paris Mümessilliğine

Tel. No. 13066 *14 Mayıs 339 (1923)*

Zata mahsustur

Almanya'daki Taşnak ve Hınçak merkezi umumisince iki grubun İsviçre'ye izam edildikleri; keza Almanya'da bulunan Çerkez Edhem'in İsviçre'ye geçtiği mevsuk kaydiyle bildiriliyor . İcâb edenler nezdinde derhal nazarı dikkati celp ile teşebbüsatta bulunmanızı ve neticenin telgrafla sûret-i iş'ârını rica ederim.*

HÜSEYİN RAUF

PBA- K. 372/1

* Bkz. No. 250 ve 233

Bu telgraf üzerine Paris Mümessiliğinden Fransa Dışişleri Bakanlığına aşağıdaki nota gönderilmiştir:

MİSSION DIPLOMATİQUE TURQUE A PARİS AU MİNİSTERE DES AFFAIRES ETRANGERES DE LA REBUPLİQUE FRANÇAISE

No. 1678 *Le 18 Mai 1923*

La Mission Diplomatique Turque est informé par son gouvernement que deux groupes d'individus ont été dépêchés à Lausanne par les sièges centraux des comités révolutionnaires arméniens, Hintchak et Tachnak, à Berlin, en vue de perpétrer des attentats. D'autre part le nommé Tcherkess Edhem, chef de bande circassien à la solde des Grecs, qui se trouvait dernièrement en Allemagne, vient de se rendre en Suisse.

En portant ces faits à la haute connaissance du Ministère des Affaires Etrangères de la République, la Mission Diplomatique Turque le prie instamment de bien vouloir en saisir la sûreté générale.

P.B.A.-K.372/1

No. 237

Hey'eti Vekîle Riyâset-i Celîlesine

No. 92 *14 Mayıs 339*
(14/5/1923)

C. 84*

Beyânnâme Mâliye tarafından mevdû' şekilde olup hey'et-i murahhasaca henüz i'lân edilmemiştir. Te'diye mes'elesi bir karara iktirân ettikten sonra tarafımızdan kabul ve i'lân edilecektir.

İSMET

* Bkz. No. 171

No. 238

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 93 *14/5/39*
(14/5/1923)

1- Bugün İkinci Komite Sıhhiye mes'elesini müzâkere etti. Boğazlar Sıhhiye Komitesi lağvedilmiş ve buna müteallik mevâdd teklîfimiz dâhilinde kabul olunmuştur. Umûr-ı Sıhhiye beyânnâmesine alınacak müşâvirlerin nasıl ve nereden alınacağını ve hudûd- ı sıhhiye idâresiyle ilmî sahada irtibâtda bulunacağını mutazammın ba'zı ilâveler yapılması takarrür etti. Sâbık İstanbul Meclis-i Âli-i Sıhhîsi'nin ihtiyât akçesinin tarz-ı tasfiyesi de tedkîk oluncaktır.

2- Venizelos mukarrer olduğu vechile mülâkata geldi. Ta'mirât işini görüştük. Kendisinin zannolunduğu gibi Türkiye'nin muannid düşmanı olmadığını ifâde ve Girid vekâyiinden i'tibâren bütün safahâtda harbe girmemek içün mesâîsini ve teklifâtını tafsîl ve âtiyen Türkiye'nin Avrupa arazisinde Yunanlılarla hüsn-i münâsebâttan daha ziyâde müstefîd olacağından bahsetti. Nihâyetde ta'mirât mes'elesine girerek Yunanistan'ın ta'mirât ödemeğe maddeten iktidârı olmadığını veya iktisâden mahvolmak veya tecdîd-i muhâsamât ile netîcesi ma'lûm olmayan sergüzeşte girmek mecbûriyetini ortaya koydu. Kâffesine cevâblar verdim. Hülâsa-i kararının bizim içün bir tehdîd manzarası gösterdiğini ve bu fikir memleketimde ma'lûm olur olmaz avâkibini tahmîn etmek kâbil olmadığını izhâr ettim. Bu ma'nayı sür'atle geri almağa çalışarak bir adem-i imkânı hakîkat ve samîmiyetle ifâdeden başka bir şey yapmadığını ve doğrudan doğruya bu mes'eleyi aramızda halle çalıştığını söyledi. Son teklîfi bir tarziye-i ma'nevîye

ile iktifâ etmemiz ve maddeten bir şey taleb etmemekliğimiz zemînindedir. Bizim mukâbil teklîfimiz ya'ni hakemin bizim metâlibimizi dinledikten sonra bir karar vermesi mes'elesi behemehâl kendilerini bir te'diyeye mahkûm edeceğini ve böyle bir ihtimâli gösteren sulh muâhedesinin imzâsı bile paralarını derhal mahve kifâyet edeceğini, binâenaleyh mukâbil teklîfimizin te'diye mahkûmiyeti demek olduğunu ifâde etti. Ta'mîrât vermemek fikir ve kararı azimkârânedir. Üç gün sonra tekrar mülâkat ederek mes'eleyi konuşacağız. Yunan Hâriciye Nâzırı da buraya gelmiştir. Gazetelere tebligâtında sulh mes'elesinin uzun müddet muallakda kalmasına tahammülü olmadığını, lehde aleyhde bir karar istediklerini ve ta'mîrât veremeyeceklerini ve sulh-ı münferid yapamayacaklarını söylemiştir.

3- Rumbold ile görüştüm. Tahliye mes'elesini bir ân evvel halletmeleri lüzûmunda ısrâr ettim. Bu husûsu muâhede mevâddı hazır olduktan sonra ihzâr edeceklerini tekrar etti. Behemehâl yakın zamanda görüşmek ve bu zamanı ta'yîn etmek ısrârım üzerine Curzon'a soracağını söyledi. Sonra Yunan ta'mîrâtı mes'elesini uzun uzun görüştük. Evvel emirde Yunanlıların istihzârâtından işââtından ve en nihâyet ta'mîrât mes'elesinde aldıkları vaz'iyyetden dolayı Şarkî Trakya'nın istilâya ma'rûz olup olmadığını sordum. Kendi imzâlarıyla mün'akid bir mütâreke ahkâmına nazaran vesâit-i müdâfaadan mahrûm olan bir halkımızın ve bir kısım memleketimizin tehlikeye ma'rûz bulunması ihtimâli bizi tedâbîr-i müdâfaaya sevkettiğini ve arada mâni' bulunan Müttefiklerin derakab bizi serbest bırakmaları mes'elesinin hâdis olduğunu mevzû-ı bahs ettim. Bu zemîne girmekten ihtirâz ve Yunanlıların harekât-ı askeriyesine ihtimâl vermediğinden bahsettikten sonra bu ta'mîrât işini hall ve tesviye etmek lüzûmunu serd ve Yunanlıların adem-i imkânında ısrâr etti. Uzun münâkaşâtdan sonra kendisinin de bir sûret-i hall bulmasına çalışması konuşuldu. Üç gün sonra Venizelos'dan evvel onunla görüşeceğim. Benim tuttuğum usûl şudur : Ya mukâbil teklîfimizde olduğu gibi hakeme havâle veya şimdiden ma'kûl rakam üzerinde i'tilâf.

4*- Montagna ile mülâkât ve Yunan ta'mîrâtı mes'elesinin sefâhâtını mütâlaa ettik. Ona da tehdîde tahammül edemeyeceğimizi, ya Müttefiklerin ma'kul bir ta'mîrât teklîf veya vesâit-i harbiyemizi Yunanlılara karşı serbest bırakmalarını mevzû-ı bahs ettik. Bu münâsebetle İtalyanların alâkadâr oldukları mes'eleleri tekrar ve kendi vaz'iyyetini bir ân evvel tasrîh ve ta'yîn etmek mecbûriyetinde olduğunu ifâde etti.

5- Konferans kat'î ve buhranlı safâhatına girmiştir. Muallak olan

* Belgede bu rakam 3 olarak, bundan sonrakisi de 4 olarak verilmiştir. Sözün gelişine göre aynı rakamların 4 ve 5 olması gerekir. Bu nedenle düzeltilmiştir.

mesâili alâkadârân ile ayrı ayrı birer sûret-i halle rabtetmeğe çalışacağım. Bu miyânda İtalyanlarla muallak mesâili daha ziyâde sürüklemenin imkân ve fâideleri kalmadı. Yunan hatt-ı hareketinin sebeb ve mâhiyeti hakkında mütemâdiyen tenvîr buyurulmaklığımı rica ederim. Gazeteler içün nazar-ı dikkatı celbederim. Bütün memleketler gazete yarışları ile efkâr-ı umûmiyelerini çıkmaz bir yola sokmaktan ihtirâz ediyorlar. Bizimkilerin ciddî ve gürültüsüz olmağa en çok dikkat edecekleri bir zamandır.

İSMET

No. 239

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 125 *Ankara, 15/5/339 (1923)*

Sermayesi İtalyan olan Haliç Vapurları Şirketi vekil-i mes'ûlü İktisad Vekâleti'ne i'tâ ettiği metâlibi miyânında Harb-ı Umûmî seneleri zarfında şirketin vaz'iyed edilen vapurlarına mukâbil 200.000 Liraya yakın zarar ve ziyân taleb ediyor. Hükümetle Hey'et-i Murahhasamızın müşterek kanâat ve nokta-i nazarları ve muâhede projesindeki mukâbil teklîfimizle iddiamız, Düvel-i İ'tilâfiyeye terk ettiğimiz 12 milyon İngiliz Lirasının mutazarrır olan bu gibi Düvel-i Müttefika tebaası zarar ve ziyânlarına karşı bulunduğu ma'lûmunuzdur. Binâenaleyh bu gibi tevâlî edeceği kuvvetle me'mûl metâlibe son ve kat'î cevab vermeden evvel bu bâbda oradaki son ma'lûmâtınıza nazaran da mütâlaa-i sâmîlerinin anlatılmasını rica ederim.*

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 254

No. 240

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 126 *Ankara, 15/5/339 (1923)*

12 Mayıs ve 89 numaralı telgrafnâme cevâbıdır.*

337 senesinde İstanbul'da bulunan Fransa, İtalya ve Amerika kuv-

* Bkz. No. 220

vetleri ihtiyâcâtı içün Belgrad Ormanları'ndan kat' edilen mahrûkât resm-i mîrîsi mezkûr devletler tarafından peşînen tesviye edilmiş olduğundan İngiliz ordusu içün mahrûkât müteahhidi Fotero ve Kendiros ve şürekâsının 335 senesi kânûn-i evvelinden 337 senesi teşrîn-i evvel nihâyetine kadar bilâ me'zûniyyet kat'ettikleri odun, kömür ve kereste içün yalnız orman resmi olarak "323499" Lira te'diyeye mecbur bulunduğu ve bundan dolayı merkûm Kendiros'a ve Fotero'nın İstanbul'daki emvâl-i menkûle ve [emlâkine?] mahkeme kararı ile haciz-i ihtiyâtî vaz'edildiği ve hilâf-ı nizâm kat'iyât ve tahribâtdan dolayı ceza aranılmadığı ve mablağ-ı mezbûrun te'diyesi zarûrî bulunduğu lede't-tahkîk anlaşılmıştır.

HÜSEYİN RAUF

No. 241

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 127 *Ankara, 15/5/339*
(15/5/1923)

Muâhede projesinin yedinci sahifesinde 17'nci maddesinde tarafımızdan da Türkiye'nin Mısır ve Sudan üzerindeki bütün hukuk selâhiyetinden ferâgatı hükmü 1914 tarihinden i'tibârı kabul ediliyor. İngilizlerin matlûbu olan bu şekli Mısırlıların pek çok zararına olacağı, Mısır'daki ba'zı mütehayyizân tarafından mürâcaat suretiyle arz ve Muâhede imza tarihinden i'tibâr ettirilmesi istirhâm olunur. Bu bâbda hülâsaten mütâlaa-i aliyyelerini istirhâm ederim Efendim.*

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 244

No. 242

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 96 *Ankara, 15/5/339*
(15/5/1923)

Üçüncü Komite bugün, ahkâm-ı iktisâdiyeden 78 ve 82 ilâ 93 ve hayat sigortası ve 101 ilâ 107'nci maddelerle ticâret mukâvelenâmesinin 12-

19'uncu maddelerini müzâkere etti.

78'inci madde mütekâbil olmak şartıyla ve ba'zı ufak ta'dîlâtla kabul olunmuştur.

82'nci maddeden i'tibâren başlayan ve mukâvelâta dâir olan maddeler mütehassıslarımızın da iştirâkiyle Mütehassıslar Komitesi'nde kabul olunduğu şekilde ibkâ ve kabul olundu. 82'nci maddenin orman ve ma'den işletmeğe dâir olan mukâvelât hakkındaki (c) fıkrası efrâd arasında geçen mukâvelâta mahsûs olmak kaydiyle ve devletlerle efrâd ve şirketler arasındaki mukâvelâta dâir (d) fıkrası da imtiyâzâta âid mukâvelâtla imtiyâzı istilzâm eden taahhüdât mukâvelâtı hâric olmak kaydiyle kabul olundu. Bu kayıdlar bizim tarafımızdan iltizâm olunmuştur. Şirket teşkîline dâir mukâvelâtın tarafeynden birinin kanunuyla feshedilmiş feğilse mu'teber addolunması hakkındaki (h) fıkrası İngilizlerin teklîfi ile tekrâr tedkîk olunmak üzere mütehassıslara havâle olundu. İngilizler bu şirketlerin husûsî şirketler olması ve anonim şirketlerin bu hükümden hâric olması îcâb edeceğini söylediler. Mes'elede Armstrong'un Bahriye Nezâreti'yle teşkîl etmiş ve bi'l-âhire tarafımızdan fesh olunmuş olan Tersane ve Doklar Şirket-i Bahriyesi alâkadârdır. Bu kaydın ibkâsına çalışılacaktır. 83 ve 86'ncı maddeler kabul ve 84 ve 85'inci maddeler birleştirildi ve muhtelit mahkeme hakkındaki kayd-ı ihtirâzımız bâki kalmak üzere kabul olundu. 87'nci madde İstanbul hükümetinin akdettiği mukâvelâta âid kısmı bi'l-âhire tedkîk edilmek üzere te'hîr olundu. 88'inci madde efrâda mahsûs mukâvelâtda merî olmak üzere ve 89'uncu madde nokta-i nazarımıza göre kabul olundu. 90'ıncı madde ibkâ ve 91'inci madde tayyolundu. 92 ve 93'üncü maddeler nokta-i nazarımız vechile kabul olundu.

Sigortalar hakkındaki lâhika Türk parasının tedennî-i kıymeti tarihi olmak üzere 18 Kânûn-i evvel 915 tarihi tarafımızdan kabul olundu.

Düyûn-ı Umûmiye'den mâadâ ve bunun sûret-i tesviyesi hakkındaki 101'inci madde bu nevi' düyûnun mukâvelenâmelerinde münderic para ile ve altın ise kâğıtla tesviye olunması şeklinde kabul olundu. Mülkiyet-i edebiye ve sınâiye hakkındaki 102 ilâ 106'ncı maddeler kabul ve 107'nci madde alâmât-ı fârika ve ihtirâ' berâtlarının İstanbul hükümetince yapılan tescilleri eshâbının hükümet-i millîyeye müracaatları ve hükümet-i millîyece tescîl olunması şeklinde ta'dîl olundu.

Ticâret mukâvelesinin 12, 14, 16, 18'inci maddeleri havâle ve 13'üncü

maddesi tayy ve 15, 17'nci maddeler kabul ve 19'uncu madde ta'lîk olundu.

2- Ceneral Pellé ile mülâkât ettim. Vapurlarımızın taharrîsi hakkındaki teşebbüsümüze ve Ankara İ'tilâfnâmesi içün taleb ettiğim tasdîke cevâb almadığını söyledi ve Paris'e gönderdiğimiz me'mûrların hâmillerle görüşebileceğini ilâve eyledi. Bu son fıkra hakkında daha ziyâde tafsîlât alınca arz ederim. Yunan ta'mîrâtı sebebiyle Konferans bedbîn bir manzara gösteriyor. Ceneral Pellé ile Şarkî Trakya'nın emniyyeti mevzû-ı bahs olduğunu ve Müttefiklerin te'mînât veya bizi harekâtımızda serbest bırakmak şıklarından hangisini ihtiyâr ettiklerini sordum. Yunanlıların böyle bir tecâvüzü muhtemel ve mevzû-ı bahs olmadığını söylemekle iktifâ etti.

İtalyanlar Meis mes'elesinin ortadan çıkarılmasını ve bi'l-mukâbele ben de evvelen Montagna formülünün hallini mevzû-ı bahs ettik. Şiddetli münâkaşa oldu.

İSMET

No. 243

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

Müsta'celdir *16/5/339*
No. 97 *(16/5/1923*

Lozan Konferansı'na med'û devletlerden mâadâ devletlerle akdolunacak muâhedâta âid salâhiyetnâmeler miyânında Lehistan ile müzâkerâta girişilmek üzere ikâmet, konsolosluk, ticâret ve her türlü muâhedât ve mukâvelât akdine salâhiyyet veren salâhiyyetnâme Ankara'dan müfârekatımızdan evvel tanzîm edilmemiş bulunduğundan bunun dahî müsta'celen bi't-tanzîm irsâli ve bir haftaya kadar buraya yetiştirilmesi bilhassa mercûdur.

İSMET

No. 244

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 98 *16/5/339*
(16/5/1923)

Mısır gibi bizden ayrılan milletlerin muhâfaza-i hukuku içün eli-

mizden geleni yaptık. Türk milletinin vaz'iyyet ve menfaatı nokta-i nazarından daha fazla metâlib dermiyânına iktidârımız yoktur.

Nazar-ı âcizânemce bu sırada böyle bir mes'ele açmakta Türkiye'nin zararından başka bir netîce görmem. Akdem olan mülâhaza Türkiye'nin sulhunu yeni müşkilâtdan sıyânetle intâc zemininde olduğu ma'rûzdur.*

İSMET

* Bkz. No. 241

No. 245

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 99 *16/5/339 (1923)*

Londra'da bırakılan Mehmet Ali Paşa'nın pederi merhûm Şevki Paşa'nın Lozan'da doksan sandık içinde ellibin cilt kitap terk ve bunları İstanbul Dârülfünûn'una teberrü' eylediği bildiriliyor. Nakilleri husûsunda îcâb-ı hâlin iş'ârı müsterhamdır.

İSMET

No. 246

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 101 *16/5/339 (1923)*

İngiltere Hâriciye me'mûrlarından Mösyö Parker nâmında bir zâtın Paris'te Ferid Bey'e mürâcaatla istikrâz akdini teklîf etmiş ve Ferid Bey'in de Ankara'ya yazacağını bildirmiş olduğu, Ferid Bey'in bu husûsdan bahis şifresi gâlibâ İstanbul'da İngilizler tarafından açılmış olduğundan Lord Curzon'un kendisini tekdîr ettiğini Parker'ın söylediği istihbâr olundu. İngilizlerin şifremizden ma'lumâtdâr oldukları şüphesini tevlîd eden bu vak'a arz ve fi'l-hakîka Ferid Bey ile Parker isminde bir adam arasında böyle bir muâmele mesbûk olup olmadığının iş'ârına müsâade buyurulması rica olunur.*

İSMET

* Bkz. No. 261 ve 308

No. 247

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 102 *16/5/339*
(16/5/1923)

C.81 ve 121 numaralara :*

Teşebbüsât-ı şekâyetkâraneye Yunanistan hükûmetince gösterilen tahsîlâtdan dolayı Konferans nezdinde şiddetle protesto edilmiştir.

İSMET

* Bkz. No. 168 ve 233

No. 248

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 103 *16/5/339*
(16/5/1923)

1- Birinci Komite bugün muallak olan arz ve siyâsî mesâili tedkîk etti. Tahliye, Suriye, Irak hududları , Merkeb Adaları, Adakal'a, Meis Adası, Meriç Talveg hattı mesâili gelecek haftaya ta'lîk ve Kuleliburgas-Bulgar hududu şimendîferi hakkında tâlî komitede ihzâr olunan madde kabul olundu. İngiliz hey'eti geçen celselerin birinde Anburnu arâzîsinden intifâ' şerâitini tesbit eden lâhikanın 6'ncı maddesine ziyâretçilerin duhûlünü teshîl içün bir ilâve teklîf etmişti. İngilizler bidâyetde (145)inci maddede muharrer Muhtelit Komisyon'un bununla meşgul olmasını teklîf ettilerse de kabul etmedik. Kabul olunan ilâve şudur : [Türk hükûmeti mümkün olduğu kadar basit olacak olan muâmelât-ı mezkûrenin bu lâyihanın diğer ahkâmına halel gelmemek şartıyla Türkiye'ye giden diğer ecnebîlerin tâbi' olacağı muâmelâtdan daha ağır olmamasını ve lüzumsuz teehhüre meydan vermeyecek şerâit dâhilinde cereyân etmesini kabul eder.] İngiliz hey'eti, şibih cezîredeki mekâbiri ziyâret edecek Avustralya ve Yeni Zelanda efkâr-ı umûmiyesini tatmîn içün bu mecbûriyeti hissettiğini söylüyor.

Tâlî Komitede müzâkere ve i'tilâf hâsıl olmayan mektebler, müessesât-ı dîniye ve hayriyeye müteallik beyânnâme tedkîk olunmuş ve oldukça soğuk münâkaşalar netîcesinde ba'zı husûsâtın tekrâr tedkîki içün

tâlî Komiteye ilâve olunmuştur. İ'tirâzımızı mûcib olan noktalar, beyânnâmeden dört büyük devletten başka muâhedeye vâzıu'l-imzâ diğer devletlerin de aynen istifâde arzusu, mütâreke esnâsında açılan müessesâtın daha evvel mevcûd olanlar miyânına idhâli, istikbâlde dahî mekteb açmalarına müsâade edip etmeyeceğimiz hakkında şimdiden tarafımızdan sarîh bir fikir beyân olunması, beş sene müddetle mekteb levâzîminden gümrük alınmaması, tedrisât kontrolünün ve Türk tarih, coğrafya ve Türkçe tedrîs mecbûriyetinin, mekâtibin şerâit-i mahsûsasını nazar-ı dikkate alarak tatbîkı husûsâtıdır.

Mekteblerde Türkçeden, Türk tarih ve coğrafyasını okutmak gibi metâlibden mâadâ ufak bir mektebe üç Türk hocası göstererek behemehâl onları ta'yîn mecbûriyyetini tahmîl ettiğimiz gibi misâller zikredilmiştir. Mes'ele henüz bitmedi.

2- Hasan Bey'i Paris'e gönderiyorum. Hâmiller ile görüşecektir. Bugünlerde Mâliyece ittihâz edip teblîğ ve tatbîk ettiğimiz ba'zı mesâil var ki, onları burada muâhede maddesi olarak nazar-ı dikkate almaktadırlar. Hülâsa merkez-i hükümetce mukarrerât ve tatbikâtımızda sulh mes'elesi hiç mevcûd değil veya ehemmiyyetden arî imiş gibi davrandıkça muâhede-i sulhiyenin ne kadar imtidâd ve ittisâ' edeceğini tahmîn etmek kâbil olamaz.*

İSMET

* Bkz. No. 264

No. 249

Heyet-i Vekîle Riyâsetine

No. 108 *17 Mayıs 339 (17/5/1923)*

1- Bugün Rumbold, Venizelos, Pellé ve Sırb murahhasıyle mülâkât ettim.

Rumbold Irak hududu hakkındaki on iki aylık müddetde ısrârım üzerine Irak'ın tahliyesi husûsunda İngiltere hükümetinin kararı üzerine bu tenkîsin taleb olunduğunu beyân ve mütevassıt olmak üzere dokuz ay olmasını teklif etti. Bu müddetin şâyân-ı kabul olduğu mütâlaasındayım.*

* Bkz .No.274 ve 273

2- Venizelos ile ta'mirât mes'elesi hakkında i'tilâf hâsıl olamadı. Mes'ele yakında Konferansta resmen mevzû-ı bahs olacaktır. Venizelos'un teklîfi şudur:

[Yunanistan kavâid-i harbiye hâricinde harekâtdan mütevellid zararların ta'mîri lüzûmunu kabul eder. Türkiye ise Yunanistan'ın vaz'iyyet-i mâliyesini nazar-ı dikkate alarak metâlibinden ferâgât eder.] Ya'ni bir tarziye-i ma'neviye ile iktifâ edilmesi zemînindedir. Yahud hakeme gidilecek ise bizim ve Yunanistan'ın metâlibini tedkîk etmek iki taraflı bir mürâcaat ya'ni Müttefiklerin teklifi olacaktır.

Sırp murahhası Yugoslavya'daki evkâf-ı islâmiye hakkındaki metâlibimiz üzerine şiddetle şikâyet-âmîz mutâleâtda bulundu. Mumâileyh mükâleme arasında vâki' olan bir suâlime bir ihtilâf-ı müsellah hâlinde Yunanistan'la müştereken aleyhimize hareket için hiçbir taahhüdleri olmadığını söyledi.

Pellé ile Yunan ta'mirâtı sebebiyle Venizelos ile mülâkâtımızın netîcesini görüştüm. Anladığıma göre da'vetci devletler vaz'iyyeti mütâlaa ederek aramızda tavassutkârâne bir teşebbüs ve bu mes'eleyi halletmeğe çalışacaklarıdır. Ma'hazâ vaz'iyyetin ciddîyeti ketmolunmuyor.

Hey'et-i murahhasa bayramı tebrik eder.

İSMET

No. 250

Paris Mümessilliğinden Hariciye Vekâletine

No.1680 *17 Mayıs 1923*

C. 14 Mayıs tarihli, 10366 numaralı tele.*

Komitelerin İsviçre'ye geçirecekleri eşhas hakkındaki tebliği devletleri üzerine Fransa Hükümetinin ve Numan Rıfat Bey vasıtasiyle İsviçre Hükümetinin nazarı dikkati celbedildiği maruzdur.

(HÜSEYİN RAGIB)

PBA - K. 372/1

*Bkz .No.236

No. 251

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 111 *18 Mayıs 339*
(18/5/1923)

Yunan Hey'et-i, Konferans nezdinde icra ettiğimiz 10 Mayıs tarihli teşebbüsümüze Kitâbet-i Umûmiye vasıtasiyle verdiği cevâbda hükümetinden aldığı ma'lûmâta istinâden Yunanistan tarafından ne Bozcaada ve ne de başka bir mahalle torpil koyduğunu ve alınan ma'lûmâtın esassız olduğunu bildirmekte ve torpil vaz'ı keyfiyetinin, evvel emirde Yunan filosunun harekâtına bir tehlike teşkil edeceğinden mevzû-ı bahs olamayacağını ilâve ediyor.*

İSMET

* Bkz. No. 184

No. 252

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 112 *18 Mayıs 339*
(18/5/1923)

1- İkinci Komite, bugün mesâil-i sıhhîye mevâddında Tâli komitenin teklif ettiği ta'dilâtı müttefiken kabul etti. Ba'dehu, 65 ilâ 70 inci maddeleri müzâkere etti. 65 inci maddede muharrer Hazîne-i Hassa nâmına mukayyed emvâl ve emlâk miyânında Hanedân a'zâsının hukularının te'mini zımnında madde hukuk müşâvirlerine havâle olundu. 67,68 ve 69 uncu maddelerin müzâkeresi taalluku hasebiyle ta'mirât bahsının müzâkeresine ta'lîk olundu. Yetmişinci madde imtiyâz ve avansların tefrîki için mütehassıslara havâle olundu.

2- Pellé ile mülâkâtımızda Mersin'de gemilerin taharrîsi hakkında tafsilât verdi. Ayrıca arz ederim. İ'tilâfkârânedir. Yunan ta'mirâtı için üç devlet aramızda mutavassıt bir şekil arıyorlar. Paris'e giden Hasan Bey'den aldığım ma'lûmâtda Çarşamba günü hâmiller ile görüşecekleri bildiriliyor.

3- Lehistan ile konferansımız bugün açıldı.*

İSMET

* Bkz. No. 185

No. 253

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 113 *18 Mayıs 1923*

1- Bugün Fransız delegasiyonundan aldığım mektubda İstanbul'da temettü' vergilerini dört senedir vermemiş olan Fransız tüccarının gümrüğe çıkmış mallarının on dört Mayıstan beri Ankara'dan gelen emre binâen yapılmayacağı ve bu yüzden bir hayli istok zehâirin ma'rûz-ı telef kaldığı ve bundan başka temettü' vergisi vermiş olan Fransızların devâir-i devletde her ne sûretle olursa olsun muâmelât-ı resmiye ve idâriyelerine bakılmaması hakkında da emir verilmiş olduğu Dersaadet Fransız Fevkâlâde Komiserliğinden bildirildiğinden bahisle bu hallerin, bekâya vergilerin sûret-i tesviyesi hakkında Lozan'da takarrür eden rûh-ı i'tilâf ile kâbil-i mezc ve te'lîf olmadığı ve bu tedâbirin Türkiye'ce Fransız müzâheretine ihtiyâc olduğu bir sırada Fransız efkâr-ı umûmiyesine fena te'sirât icrâ edeceği yazılmaktadır.

2- Vaktiyle kapitülasiyondan müstefîd olan ecânibden alınacak vergiler hakkında muâhedede kabul edilen maddenin meali şudur: "1922 senesiyle 1923 senesine âid vergilerin tahsîline devâm olunacaktır. 1922 senesinden evvelkilere âid vergilere gelince bu vergilerden 15 Mayısa kadar ne tahsîl edilmiş ise eshâbına iâde olunmayacak. Fakat o tarihten sonra bu senelerin vergilerinden ez gayr-ı tahsîl kalan bekâyanın tahsîl ve ta'kîbi hâlinde bu tahsilât muâhedenin imzâsından sonra eshabına iade edilecektir." Yani onbeş Mayıstan sonra bu bekâya tahsîl edilmeyecektir. Edebilirse sulhtan sonra verilecektir. Bundan başka bir de mektupla 1922 senesi vergileri için İzmir harîkından müteessir olan ecânibin nazar-ı i'tibâre alınacağı taahhûd olunmuştur.

3- El-yevm on beş Mayıs geçmiş olduğundan 1922 senesinden evvelki bekâyânın ta'kîb olunması lâzımgelir. Geçen sene ile bu senenin vergilerine gelince bunları tahsîl için dahî gümrükteki muâmelelerini tevkîf ve devâir-i resmiyedeki işlerini te'hîr gibi tedâbîr-i tasfiyenin sulha vusûl için henüz halledilmemiş mesâil-i muallakanın bulunduğu böyle bir sırada mesâî-i masrûfemizi düçar-i zaaf edeceği şüphesizdir. İngiliz hey'etinin de aynı teşebbüsâtda bulunması muhtemeldir. Hâdise ve netîce-i karâr hakkında ma'lûmât i'tâsı müsterhamdır.*

İSMET

*Bkz. No.262 ve 263

Fransız muhtırasının metni şudur

AIDE-MEMOIRE

Le Haut- Commisariat de France à Constantinople signale que depuis le 14 Mai, sur des ordres venus d' ANGORA, les commerçants français n'ayant pas acquitté le temettu depuis quatre années ne peuvent plus dédouaner leurs marchandises. Il y a en souffrance des stocks importants de denrées périssables. En outre des ordres auraient été donnés pour que les Français,qui n'auraient pas payé le temettu, ne puissant plus remplir aucune formalité administrative, de quelque nature qu'elle soit.

Les mesures ci-dessus indiquées sont contraires aux accords préparés à Lausanne au sujet du paiement des impôts arriérés. Elles ne peuvent que produire la plus fâcheuse impression sur l'oppinion française, en un moment où la Turquie a besoin de son concours.

LAUSANNE, le 18 Mai 1923

No. 254

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 115 *18:19/5/339*
(18:19/5/1923)

C. 125.*

Düvel-i İ'tilâfiyenin tazminât-ı şahsiye nâmiyle taleb ettikleri on iki milyon Liraya mukâbil gemi bedelâtı ile altı aylık evrâk-ı nakdiye mukâbillerinden sarf-ı nazar etmiş olduğumuzdan ve işbu paranın cihet-i sarfı dört Şubatta muâhede projesinden çıkarılan 79 uncu maddeye göre Yunan müstesnâ olarak İ'tilâf tebaasının emvâl, hukuk ve menâfi-i şahsiyelerine tahsîs edilmiş bulunduğundan mine'l-kadîm Türk tâbiyetinde olduklarını ve devletlerin müdâheleye hakları bulunmadığını iddiâ ettiğimiz şirketlerin zarar ve ziyanlarının bundan mahsûbunu iddiâ etmeği mümkin görmediğimi; çünkü bunlar için evvel ve âhir on iki milyon liradan hâric ayrıca tazmnât istemiş olduklarını ve tayyını teklif ettiğimiz sekseninci maddenin dahî bu nokta-i nazarı müeyyid bulunduğunu ve 125 milyon liranın kendilerine tahsîsi evvelce tasrîh edilmiş olan husûsâtdan mâadâ kalemlerin de bunlara dâhil olduğunu iddiâ etmek sulhun esâsât-ı mühimmesinden bulunan ta'mîrât mes'elesinin yeniden mevzû-ı bahs olmasını intâc edeceğinden bu şıkkı hatalı gördüğümü ve dâimâ 57 inci madde hakkındaki mukâbil projemiz de mübhem(?) bir teklife müsâid olmadığını arz ederim. Hülâsa, muâhededе hem Türk şirketlerinden hiçbir sûretle bahsettirmemeğe çalışmak hem işimize geldiği vakit onları mevzû-ı bahs etmeye teşebbüs etmek tezâdd olacağı zannındayım Efendim.

İSMET

* No. 239

No. 255

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 116 *19/5/339*
(19/5/1923)

Birinci Komite bugün 19, 26, 35 mükerrer 159'uncu maddelerle mekâtib ve müessesât-ı dîniye ve hayriye bahsını ve avf-ı umûmî beyânnâmesiyle işbu beyânnâmeye merbût protokolu tedkîk etti.

19 ve 26'ncı maddelerde mutâbakat hâsıl oldu. 35'inci madde hakkında Fransız hey'eti ile İngilizler arasında ihtilâf zuhûr etti. Aralarında konuşacaklar.

Evkâf hakkındaki mükerrer 159'uncu madde hakkında hukuk müşâvirlerinin ekalliyetler ve sâir muâhedâtdaki ahkâmın evkâf-ı İslâmiyenin te'mîn-i mahfûziyetine gayr-ı kâfî olduğu hakkındaki mütâlaanâmesi Sırbların şiddetli i'tirâzını mûcib oldu. Nihâyetde kat'î sûretde reddettiler. Sırblar, ekalliyetler hakkında evvelce kabul ettikleri ahkâm ve memleketin kavânîn-i esâsiyesi ve bizzat Yugoslavya'daki Türk teşkilâtının hukuk-ı evkâfı müdâfaaya kâfî olduğunu ve memleketlerindeki mücâvir Alman ....ilâh. ekalliyetleri nazar-ı dikkate alarak evkaf hakkında başka taahhüdâte girişmeyeceklerini söylediler. Venizelos da evkâf içün ayrı bir madde dercine lüzûm olmadığını ve keyfiyeti hukuk müşâvirlerine îzâh edeceğini söyledi. Montagna Cezâir-i esnâ aşer içün evkâf hakkındaki teklifimize âmâde olduğunu söyledi.

Mekâtib ve müessesât-ı dîniye ve hayriye hakkında tâlî komitenin ihzâr ettiği rapor kabul olundu. İstikbâlde te'sîs olunacak yeni müessesât ve mekâtib içün hiçbir taahhüde giremeyeceğimizi tasrîh ettim. Rumbold, Montagna ve Pellé sıra ile ileride yeniden mekteb ve müessesât-ı hayriye küşâd etmek istedikleri takdirde bu maksatla Türk hükümetine mürâcaat hakkını muhâfaza ettiklerini söylediler. Ben de istikbâlde yeni mekâtib ve müessesât açılması içün hiçbir taahhüdde bulunamayacağımızı tekrâr ettim.

Afv-ı umûmî beyânnâmesi hakkında tahrîr komitesinin ihzâr ettiği raporun kırâatı esnâsında Rumbold muzafferiyetimizi müteâkib Teşrîn-i evvel 922'de İstanbul'dan ve sâir yerlerden korkarak kaçan binlerce Türk tebaasının ahvâlinden bahsederek mübâdeleye tâbi' olmayan Türk tebaasının avdetine muârız olup olmadığımızı ve gıyâblarında bunların

mallarını tasfiye edip etmeyeceğimizi sordu. Aldığı ma'lûmâta göre Türk hükümeti, giderken Türk hükümetinden usûlü dâiresinde pasaport almadıklarını ileri sürerek şu sıralarda gelmek isteyenleri kabul etmiyormuş. O sıralarda husûle gelen panik sâikasiyle bu kaçanların ekserisinin müttefikîn pasaportu ile gittiklerini ve bundan dolayı bunların avdetlerine mânî' olmak muvâfık-ı adâlet olmadığını söylediler.

Montagna ve Pellé de aynı meâlde beyânâtda bulundular. Pasaport mes'elesine vâkıf olmadığımı ve mes'ele hakkında tenevvür edeceğimi söyledim. Montagna mes'elenin basit bir pasaport mes'elesi olmadığını ve İstanbul'dan ve Anadolu'nun diğer taraflarından ahvâl te'sîriyle kaçan kitle hâlindeki mübâdeleye tâbi' olmayan Türk tebaasının avdeti ve avdetlerinde emvâl ve eşyâlarının masûniyeti mes'elesi olduğunu tavzîh etti. Ve bi'l-âhire müşkilât çıkmamak içün şimdiden tedâbîr alınmasını rica etti.

Afv-ı umûmî beyânnâmesine merbût protokolun müzâkeresinde yüzelli kişi içün mallarını tasfiye etmek üzere oniki aylık mühlet ve listenin afv-ı umûmî ile berâber neşrini taleb ettiler.

Afv-ı umûmî münâsebetiyle eski tebaanın avdeti mes'elesi mühimdir. Ben münâkaşayı hep İstanbul'da bizim idâremizin teessüsünü müteâkib pasaport ve evrâk-ı lâzimesi usûlünde olmaksızın gitmiş olanlara hasretmek istedim. Afv-ı umûmî münâsebetiyle Ermeni muhâcirlerinin avdeti mes'elesinin tahrîk edilmesinden endîşe ediyorum. Diğer taraftan mübâdele mukâvelesine tâb' olmadıkları cihetle avdetleri tabîî addedilmek lâzımgelen İstanbul ahâlisinin emvâllarının tasfiyesi ve avdetlerine mânî' olmak keyfiyeti bizi mugâyir-i ahd bir vaz'iyyete koyuyor. Pasaportu doğru olmadığından dolayı müebbeden vatandan mahrûmiyet kabul edilmiyor. Bu mülâhazâtı reddetmeğe imkân görmüyorum. Hükümetin âcilen beni bu husûsda tenvîr etmesini rica ederim. Sür'atle cevâb istirhâm ederim.*

İSMET

* Bkz. No. 276

No. 256

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 117

19 Mayıs 339
(19/5/1923)

Yunan ta'mîrâtı mes'elesinden dolayı Yunan vaz'iyyetinin gergin olduğu ve Venizelos'la aramızdaki münâkaşâtın inkıtâ ettiği ma'lûmdur.

Bu sabah Pellé yanıma gelerek taleb ettiğimiz Yunan ta'mîrâtına mukâbil Meriç ile Arda arasında takrîben Bosnaköy cenûbu Çörekköy şimâli arasından hudud çekilmek üzere Karaağaç'ın bize terki ve tarafımızdan ta'mîrâtdan ferâgat etmek sûretiyle Yunan ta'mîrâtı mes'elesinin halli teklîfinde bulundu. Öğleden sonra Montagna da aynı teklîfi tekrâr etti. Rumbold da gelerek aynı husûsu teklîf edecekmiş. Müttefikler Yunan ta'mîrâtı mes'elesinde kâbil-i istihsâl a'zamî ve kat'î netice olarak Yunanlılara bu teklîfi kabul ettirmeğe çalışacaklarını söylüyorlar. Ben der'akab Karaağaç'ın taleb ettiğimiz muhikk ta'mîrâta bir muâdelet teşkîl edemeyeceğini söyledim ve diğer taraftan Müttefiklerle aramızda bulunan ve evvelce halledilmiş olan ta'mîrât mes'elesinin henüz bu konferansta te'yîd ve tesbit edilmediğinden her iki mes'eleyi aynı zamanda hükümetime iblâğ mecbûriyetinde olduğumu söyledim. Her iki ta'mîrâtın yekdiğerinden ayrı mesâil olduğunu ve Müttefiklerle aramızdaki mes'elenin kendi aralarında muhâberede olduğundan henüz mevzû-ı bahs edilmesi mümkün bulunmadığını ve hâl-i galeyânda bulunan Yunan ta'mîrâtı mes'elesinin müsta'celen halli lüzûmunu ileri sürdüler.

Keyfiyet şimdilik gâyet mahrem ve başmurahhaslar arasındadır. Hükümetin kararının âcilen iş'ârını istirhâm ederim.*

İSMET

* Bkz. No. 271,278

No. 257

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 118 *19/5/39*
(19/5/1923)

Şehiremâneti Şirketler Komiseri Muzaffer Bey tarafından Dersâdet Telefon Şirketine mürâcaatla 31 ilâ 37 gayesine kadar hükümete âid olup belediyelere bırakılan hissenin te'diyesi ve 38 senesine âid hâsılât-ı gayr-ı sâfiyenin bildirilmesi taleb olunduğu; işlettirilmiş olduğundan hisse talebi muhikk olamayacağı, ba'de'l-mütâreke Şirketin İstanbul hükümetiyle hisse-i hükümetin te'hîr-i tesviyesi hakkında 20 Mart 1919 da akdettiği ilk i'tilâf hükümet nokta-i nazarına göre bile meşrû' addedilmek lâzımgeldiği ve bu hâdise şirketlerle cereyân edecek müzâkerâtın adem-i muvaffakiyeti veya uzaması muâhedeye mevâdd-ı mahsûsa dercini tekrar taleb etmeğe Müttefikleri mecbur edeceği Rumbold tarafından bir mektupla iş'âr olunmuştur.

Mülâhazât-ı mezkûre vârid gibi görülmekte olduğundan lede't-tedkîk isâbeti taayyün ederse nazar-ı dikkate alınması kanaatındayım. Mürâcaat-ı vâkıaya verilecek cevâb hakkında âcilen ta'limâta muntazırım Efendim.*

İSMET

* Bkz.No.279

No. 258

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 120 *19/5/339*
(19/5/1923)

Rumbold tarafından Birinci Komitenin bugünkü celsesinde afv-ı umûmi hakkında yapılan beyânâtda îrâd edilen ve bil'âhire tahrîren de gönderilen iki suâl ber vech-i zîr aynen ma'rûzdur: Türkiye'nin ekalliyetlere mensûb olup ahali mübâdelesine dâhil olmayan eşhâsın kendi arâzisine avdetlerine müsâade etmediği doğru mudur? Türkiye me'mûrîninin bunların muvâfakatı olmadan mallarını tasfiye etmek istedikleri doğru mudur? Bütün cihanın bu cevâblarla Türkiye'yi muhâkeme edeceğini düşünerek İsmet Paşanın cevâb vermesini rica ederim. Eğer bunların kabul edilmemesi bir pasaport mes'elesinden ibâret ise mes'elenin halli için hüsn-i niyet kâfidir.*

İSMET

* Bkz. No. 276

No. 259

İsmet Paşa Hazretlerine

No.128 *Ankara, 20/5/39*
(20/5/1923)

11 Mayıs tarih ve 84 numaralı cevabıdır:*

Madde 1- Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Riyâsetinden alınan cevab ikinci maddede ma'rûzdur.

Madde 2- Yunan üserâsının ahvâlinin Beyne'l-milel Salîb-i Ahmer Hey'eti tarafından teftiş edilmesi teklif olunmuş ve buna Erkân-ı Harbiye-i Umûmiyye Riyâsetince muvâfakat edilmiştir. Binâen aleyh elimizde bulunan tekmîl Yunan üserâsının iyi iâşe, ilbâs edilmiş olduğu bu tedkîk ve teftiş ile en iyi anlaşılacaktır. Bunların teklif edildiği vechile Ana-

* Bkz. No.212

dolu'nun sevâhil-i cenubiyesinde cem'edilmesine ve ne de iskânına vaz'iyyet müsâid değildir. Bunların bu suretle mahdûd bir yere toplanmasını te'min Yunanistan'ın üserânın iâşe ve ilbâsı masârifına iştirâkini tanzîm için değil fakat üserânın ahvâl-i sıhhıyelerini, iâşe ve ilbâslarını görmek için Beyne'l -Milel Salîb-i Ahmer Komitesi ile temas ettirebilmek mümkün ve muvâfık olur.**

HÜSEYİN RAUF

** Bu telgraf üzerine İsmet Paşa, Müttefik heyet başkanlarına aşağıdaki mektubu göndermiştir:

İsmet Paşa à Sir H. Rumbold

LAUSANNE, le 23 Mai 1923

En réponse à leur lettre collective du 10 courant le Délegué susigné du Gouvernement de la Grande Assemblée Nationale de Turquie a l'honneur d'informer Son Excellence Sir Horace Rumbold, ainsi que leurs Excelleces Monsieur le Général Pellé et Monsieur Montagna que son Gouvernement Accepte de faire visiter les camps de prisonniers de guerre grecs par les Délégués du Comité International de la Croix-Rouge qui pourront constater par eux-mêmes que les prisonniers en question sont bien nourris et bien soignés. Vu les circonstances actuelles le transfert et la concentration des prisonniers grecs dans un port de l'Anatolie méridionale comme cela était proposée dans la lettre sumentionnée du 10 courant n'étant malheureusement pas possible le Gouvernement turc estime que l'inspection par les Délégués de la Croix-Rouge Internationale est suffisante.

No. 260

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 129 *Ankara, 20/5/39 (1923)*

9 Mayıs tarih ve 79 numaralı telgrafnâme cevabıdır:*

Madde 1- Müdâfaa-i Milliye Vekâletinin bu bâbdaki cevabı ikinci maddededir.

Madde 2- Marsel Sava'nın iddia ettiği gibi hükümetin mumâileyhe 35 bin lira borcu yoktur. Cebhâne nakliyâtında Sava, Hüsnü Bey namında bir Türk ile teşrîk-i mesâî etmiş ve İstanbul'daki teşkilâtımızla akdedilen mukâvele, hukuk ve mes'ûliyeti kendisine râci' olmak üzere Hüsnü Bey tarafından imza edilmiş ve Sava'nın ismi ise mukaveleye bile geçmemiştir. Cebhâne işinden mütevellid yüz dört bin yedi yüz yirmi yedi lira borcumuzdan 53061 lirası bidâyetde Hüsnü Beye te'diye olunmuştu. Nakliyâtın hitâmında Ankara'ya gelen Sava'ya , Hüsnü Beyin şerîki olması dolayısıyla bakiyye-i deynimizden 31666 lirası te'diye edilmiş ve geri kalan

* Bkz. No. 196

20000 lira da te'diye edilmek üzere iken Hüsnü Beyin bâ istid'a müracaatı üzerine mukavele celbedilerek hukuk müşavirlerince bi't-tedkîk 20000 Liranın ne Hüsnü Beye ve ne de Sava'ya , her ikisinin rızâ ve muvâfıkatları olmaksızın te'diye edilemeyeceğine ve mumâileyhimin vaz'iyyet ve sıfat-ı kanûniyelerini müsbit ya bir mahkeme kararı veyahud aralarında takarrür ettirilip yedlerinde bulunması lâzımgelen vesâik-i husûsiye ve şahsiyelerini bi'l-ibrâz isbât-ı hak etmeleri üzerine tesviye edilmesi lâzım geleceğine karar verilmiş ve keyfiyyet takrîben üç ay evvel kendilerine tebliğ edilmişti. Şimdiye kadar hiç birisi isbât-ı hak edip Vekâlete mürâcaat etmemişlerdir. Hükümetin borcu Sava'nın iddâ ettiği gibi 35 bin lira değil 20 bin liradır. Paranın te'hîr-i tesviyesi hükümetin edây-ı deyn etmemesinden değil şeriklerin kendi aralarındaki adem-i i'tilâfdan neş'et ettiği tebeyyün etmiştir.

HÜSEYİN RAUF

No. 261

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 130 *Ankara, 20/5/39 (1923)*

101 numaralı telgrafnâme cevabıdır.*

Parker'in teklifine dâir Hâriciye'de bir kayde tesâdüf edilmemiştir. Paris'ten sordum. Cevaba göre tedkikât icrâ ederek neticeyi arz eylerim.**

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No.246
** Bkz. No.308

No.262

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 122 *20/5/339(1923)*
Müsta'celdir

Projenin yetmişinci maddesi makâmına kâim olmak üzere Fransa, İngiltere ve İtalya mütehassıslarının teklîf ettikleri husûsi i'tilâfnâme şekli zîrde ma'rûzdur.

1- 1919 da İ'tilâf me'mûrları tarafından Bank-i Osmânî'de hacz altına alınan (446,278) Osmanlı altunu 27 Kânun-i sâni 1921 de Düyûn-ı Umûmiye tarafından İstanbul hükümetine yapılan (1,200,000) lira evrak-ı nakdiyelik avansın ma' fâiz bakiyyesiyle mezkûr idârenin yine mezkûr hükümet hesâbına mütâreke müddeti esnâsında sarfettiği (63285) liralık idâre masrafına mahsûb edilecektir. Bakiyyeden 31 Teşrîn-i evvel 1922 tarihinde Osmanlı hükümetine Osmanlı Bankasından verilen (65511) Türk altını ba'de't-tenzîl, kalan mikdâr Türk hükümeti emrine tevdî' olunacaktır. Bu tarz-ı tesviyeyi nihâyet 15 Haziran 1923 tarihine kadar icrâ için Osmanlı Bankasına ta'limât-ı lâzime i'tâ olunacaktır.

2- Düyûn-ı muvahhidenin va'desi hulûl etmiş kuponlarıyla vâcibü't-te'diye olmuş Rumeli Şimendifer tahvîlâtına mahsûben Düyûn-ı Umûmiye Meclisi İdâresi tarafından usûlüne muvâfık olarak yapılan te'diyât Türk hükümeti tarafından hiçbir i'tirâza uğramayacaktır. Meclis-i İdâreye bu bâbda ta'limât-i lâzime ifâ olunacaktır.

Ta'rife üzerinden istifâ olunan gümrük vâridâtında Düyûn-ı Umûmiyeye âid hisse (resm-i munzam) de, Rejinin yeni mukâvelenâmesi tatbikâtına dâhil olan ilk (?) 8 sene zarfında Tütün Rejisi tarafından elde edilen temettüâtda Düyûn-ı Umûmiyeye âid hisse (boş bırakılmış) hakkında Düyûn-ı Umûmiye idâresiyle İstanbul hükümeti arasında vukûa gelen ihtilâflar tatbikâtından olmak üzere mütârekeden beri yapılan te'diyât, tahsilât, tesviye-i hisâbât mu'teber tanınacaktır.*

İSMET

* Bkz. No.253 ve 283

No. 263

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 123 *20/5/39 (1923)*
Müsta'celdir.

İngiltere tebaasından taleb olunan temettü' vergisi bekâyâsı tesviye olunmadığı halde bunlara âid malların gümrükten ihrâcına mümânaat olunduğu hâl (....) takarrür ettirilen ve muâhedeye geçecek olan şekle göre ancak 1922 den i'tibâren tebaa-i mezkûrenin vergi te'diyesi ile mükellef olacakları, işbu i'tilâfı kabul etmekle beraber muâhedenin de ted-

kikinden evvel velev 1922 Martından i'tibâren mükelleflyeti ve bittabi' müdâhâlâtın talebini kabul etmiş olmadıkları Sir Rumbold tarafından bildirilmiş ve bu tebdîlden sarf-ı nazar olunmadığı takdirde mes'eleyi Komitede mevzû-i bahs ederek muâhedeye derc olunacak hüküm hakkında serbestî-i hareketlerini iktisâb edecekleri ilâve olunmuştur.

İtalyanlar dahî bu husûsda şikâyet etmişlerdir. 15 Mayısdan sonra tahsîl olunacak bekâyânın iâdesi mukarrer olmağla ve temettü' vergisine âid bekâya tahsilâtı için usûlen ihbârnâme i'tâsı, faiz durdurulması gibi tedâbîr mevcud olmasına nazaran malların gümrükten ihrâcına mümânaat hakkında bir tedbîr mevzû' ise ref'ini ve neticeden serîan ma'lûmât i'tâsını rica ederim.

İSMET

No. 264

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 131 *Ankara, 21/Mayıs 39 (1923)*
Zâta mahsûsdur

16 Mayıs ve 103 numaralı telgrâfnâmenin son fıkrasına cevabdır:*

5 Mayıs ve 43 numaralı telgrâfnâme-i sâmîlerininin son fıkrasında hükümet-i merkeziye fazla ileri gitmekle ithâm buyurulmuş idi.** Bu telgrafnamelerinin son fıkrasiyle hülâsa edilen kanaat-ı devetleri de daha âm ve şiâr (şâmil) bir suretde hükümet-i merkeziyenin sulh mes'elesi hiç mevcûd değil veya ehemmiyetden ârî imiş gibi davrandığını kat'iyyetle ifâde buyurarak imtidâ eden sulh müzâkerâtının müsebbibi olmakla mahkûm ediliyor. Evvelki telgrâfnâmenizin îzâh buyurulmasını rica ettiğim halde henüz lütuf buyurulmadı. Hey'et-i Murahhasamız bu kanaat ve nokta-i nazarda bulundukça merkez-i hükümetde her husûsda Hey'et-i Murahhasamızın burada müştereken ittihâz olunan kararlar dâhilinde vuku'bulan iş'ârını geceli gündüzlü çalışmak suretiyle teshîl ve tervîc ettiği kanaatiyle müteharrik oldukça (olmadıkça) vuzûh ile vaz'iyyeti takdîr ve nikât-ı nazar-ı devletlerini tatmîn imkân hâricindedir. En kısa zamanda nikat-ı nazar ihtilâfını sûret-i kat'iyyede hall için [...] çârenin tasrîhi ile merkezin hangi noktalarda ve ne gibi mühim mesâilde vazîfesini ihmâl-i umûr ettiği ve sulhun ehemmiyetini ferâmûş edildiğini mukni'

* Bkz.No.248
** Bkz.No.144

cevab i'tâsına esâs olmak üzere iş'âr buyurmanızı kemâl-i hulûs ile arz ve rica ederim. Şu noktaya bir def'a daha i'timâd buyurmanızı ricayı zarûrî görmekteyim. O da burada en mühim ve mukaddes bildiğimiz vazîfa-i sulhu temin içün sarf-ı gayret etmekte olan Hey'et-i Murahhasamızı velev bir def'a olsun merkez muâmelâtı ile müterediid ve endîşenâk bulundurmamak azm ve gayretinde bulunduğumuzdur.

HÜSEYİN RAUF

No. 265

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 132 *Ankara,21/5/39*
(21/5/1923)

121 numaralı telgrâfnâme cevabıdır.

Bir takımı zât-ı âlînize ve diğer takımı iş'ârınız vechile Rıza Nur ve Hasan Beyefendilerin murahhas olduklarını muş'ir ikişer takım salâhiyyetnâme bugünkü posta ile irsâl kılınmıştır.

HÜSEYİN RAUF

No. 266

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 125 *21/5/339*
(21/5/1923)

Hüseyin Kadri Beye âid Peyâm vapurunun iâdesi içün İstanbul'a emir verildiğini Ceneral Pellé bildirmiştir.

İSMET

No. 267

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 126 *21/5/339 (1923)*

1- Şirketerle cereyân eden müzâkerâtda alâkadârların âtîdeki esâslardan mülhem olmağı takarrür ettirdikleri istihbâr edilmiştir:

A- 29 Teşrîn-i evvel 1914 tarihinde mer'î olan mukâvelenâme, i'tilâfnâme , imtiyâznâme veya ruhsâtnâmeler bu tarihi müteâkib imzâ edilmiş olup imzâsıyla ilgâ edilecek olan aksi tedâbîre rağmen, bütün netâyîciyle iâde edilecektir. Bu tarihte icrâ edilmekte olan veya Osmanlı hükümetiyle Müttefik hükümâtdan biri arasında bir i'tilâfa zemîn teşkîl eden mukâvelât mer'î addodulanacaktır.

B- Şürekât veya efrâd-ı husûsiye ile Osmanlı hükümeti arasında 30 Teşrîn-i evvel 1918 den beri işletme avansı, tesviye-i hesâbât husûslarına aid akdolunan i'tilâflar Türk hükümetince mer'î addolunacaktır.

C- İmtiyâz müddeti, hükümetçe iştirâ için tasrîh olunan mühletler, mürûr-ı zâman müddetleri gibi bâlâdaki ukûdda tasrîh olunan müddetler 20 Teşrîn-i evvel 1914-30 Teşrîn-i evvel 1918 'e kadar mümted muhâsamâtın devâmı müddetince veyahud bu tarihden muahhar olarak istifadeden mahrumiyet takdîrinde müddetine müsâvi bir zaman için kendiliğinden temdîd edilmiş addolunur.

D- Şirketler veya efrâd için ef'âl-i harbiyeden, isti'mâl tedâbîrinden ve mahrûmiyeti, istifâdede haleli veya zarar-ı maddiyî müstevcib her fiil veya niyetden dolayı nakden veya ta'yîn edilecek takas sûretinde tazmînât i'tâsına âmâde olduğunu Türk hükümeti beyân edecektir.

E- 1914 den beri bütün şerâit-i iktisâdiye tahavvül etmiş olduğundan şerâit-i cedîdeye mutâbık olmayan mukâvele ve imtiyâznâme, ahkâmının yeniden tedkîk ve readaptasiyonu için vuku'bulan talebler ... bahs için Türk hükümetinin...esâsına tevfîkan anlaşılacaktır.

F- Bâlâdaki noktalar hakkında bir sene zarfında i'tilâf hâsıl olmazsa, ihtilâf üç hakemden mürekkeb bir komisyona havâle olunacaktır. Üçüncü hakem hükümetân-ı alâkadârân arasında bi'l-i'tilâf veya ihtilâf hâlinde Lahey Mahkeme-i Hakemiye-i Dâimesi Reisi tarafından ta'yin olacaktır.

Esâsât-ı sâlife hakemler tarafından şerâit-i hakemiye addedilecektir.

2- İzmir-Aydın Şimendîferi Reisi olarak Ankara'ya geldiği istihbâr olunan Mösyö Alvin'in bize hayırhah olduğu ve yukarıda arz olunan i'tilâfdan hâric kalmadığı ve kendisiyle bir istikrâz müzâkeresi dahî mümkün olabileceği istihbâr edilmiştir.

3- Şirketlerle hükümetimiz arasında müzâkere edilecek mesâinin tesrîindeki lüzûm-ı fevkalâdeyle ve bu müzâkerâtın lüzûmsuz derecede temâdisi sulhun akdini te'hîr husûsunda tehlike teşkîl edebileceğine

nazar-ı dikkatımızın celbi içün Lord Curzon'dan ta'limât aldığını Rumbold bugün bir mektupla bildirmiştir.

Cereyân-ı halden ve tahminâtdan sür'atle ma'lûmat i'tâsını rica ederim.

İSMET

No. 268

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 133 *Ankara, 22 Mayıs 39 (22/5/1923)*

17 Mayıs ve 109 numaralı telgrâfnâme cevâbıdır:*

Yetimler (?) hakkında Adnan Beyin mütâlaası muvâfık görülmüştür.

HÜSEYİN RAUF

* Bu telgrâf bulunamadı.

No. 269

İsmet Paşa Hazretlerine

No.134 *Ankara , 22 Mayıs 39 (22/5/1923)*

1- (Başkâtip) Bükreş Mümessiliğinden vârid olan telgrâfnâme ikinci maddede ma'rûzdur.

2- Bükreş'te Amerika Sefirini ziyâret ettim. Sûret-i mahremânede ve hararetli suretde kabul etti ve Lozan Konferansında zaaf göstermeyip metânetle hareket hukuk-ı devlet (?) devam etmekliğimz lüzûmunu sûret-i husûsiyede tavsiye etti.

RAUF

No.270

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 135 *Ankara , 22/5/39 (1923)*

Şirket mümessillerinden Ankara'ya şimdiye kadar onikisi vâsıl olduğu, diğerleri de Kastamonu yolu ..... hareket üzeredirler. Mesâilin en kısa zamanda bir fikr-i i'tilâf ile halline çalışacağımız tabiîdir. Bu miyânda en mühim gördüğüm Reji mes'elesidir. Ma'lûmunuzdur ki Rejinin feshi uzun zamandan beri memlekette ve ricâl indinde kuvvetle mevzû'-ı ba-

hisdir. Direktör Mösyö Veyl ile uzun görüştüm ve keyfiyyetin munsıfâne tedkîk edileceğini îzâh ile tatmîne çalıştım. Ancak orada sulh müzâkerâtı neticelenmeden evvel burada Reji (Derbend) mukâvelesinin şirketin aleyhine halle iktirânı müzâkerât-ı sulhiye nokta-i nazarından te'sîri ne olabilir ve telakki nedir? Sür'at-ı emr-u iş'ârı müsterhamdır.*

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 286

No. 271

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 128 *22/5/339 (1923)*
Très urgent

Yunan ta'mîrâtına mukâbil Türkiye'ye Karaağaç ve civârının terkine dâir Müttefikler tarafından vâki' olan teklîf hakkında hükümetin nokta-i nazarının iş'ârını 19 Mayıs 339 tarih ve 117 numaralı telgrafla istirhâm etmiştim.* Emr-i devletlerinin ta'cîli müsterhâmdır.

İSMET

* Bkz. No. 256

No. 272

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 129 *22/5/339 (1923)*

Şirketlere âid imtiyâzât mesâili konferansın ilk safhasında burada tedkîk olunurken harb senelerindeki zararlarının tazmîn ve telâfîsi bahsında müddet-i imtiyâziyelerinin temdîdi cihetî mevzû'ı bahs olmuş ve bu temdîdin zarara mahsûbu tabiî olduğu da murahhaslar tarafından tekrar olunmuş idi. Şirket işlerinin bu def'a oraca tesviye edilmek üzere derdest-i müzâkere bulunduğu sırada bu cihetî hatırlatarak zarar ve ziyân mütâlaâtının müddet-i imtiyâziyeyi temdîden izâleyi ve telâfîsi cihetine gidilmesini ve eğer işten ve teşebbüsden mahrûm kaldıkları senelere âid ve temdîd-i imtiyâzla kâbil-i telâfî bu nevi' zararlardan başka "şimendifer hudûdunda Yunanlıların tahrîbâtı yüzünden dûçâr oldukları hasârâtın da ta'mîri" mevzû-ı bahs ise bu cihet hakkında Yunanlılardan ayrıca

mütâlebe-i hukuk olunmak içün ta'mîrât-ı mebhûse nâmı altında şirketler tarafından taleb edilen tazmînât mikdârının serîan iş'âr buyurulmasını rica ederim.

İSMET

No. 273

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

Urgent *22/5/339 (1923)*
No. 131

1- Bugün Afv-ı Umûmî Tâlî Komitesi ile Hukuk Müşâvirleri Komitesi ve yirmiyedinci madde içün husûsî komite çalıştı.

Afv-ı Umûmî Komitesinde müzâkerât geçen gün Birinci Komitede mevzû'ı bahs olan Ermenilerin ve sûret-i umûmiyede ahvâl-i ahîre dolâyısıyla kaçanların avdeti mes'elesi etrâfında cereyân etmiştir. Ermeni muhâcirlerin avdeti içün bir taahhüd almaktan kat'iyyen ictinâb edeceğimiz tabiî ise de mübâdele mukâvelesi mûcebince İstanbul'dan azîmet etmiş olanların avdetlerine mümânaat muhtemel değildir. İstanbul'daki emvâlin tasfiyesinde bu cihetin hükümetce nazar-ı dikkatde bulundurulmasını bilhassa arz ederim.

2- Hasan Bey Paris'de yarın hâmillerle temâsa gelecektir.

3- Rumbold bu gece bana geldi. Irak hududu içün taleb olunan mühletde cevâb istedi. Oniki ayda tekrar ısrâr ettim. Fakat dokuz aydan fazla bekleyemeyeceklerini ısrarla söyledi. Bu mühletin tahliye ile alâkadâr olduğuna ihtimâl vermiyorum. Zâten tahliye içün nihâyetde yapacağımız protokolda bu cihet tesbît edilecektir. Binâenaleyh bir iki güne kadar cevâb almazsam dokuz aya cevâb-ı muvâfakat vereceğim.*

Yunan ta'mîrât mes'elesini bir an evvel halletmek içün hepsi endîşe ve isti'câl etmektedirler. Bu husûsda âcil cevâba intizâr ederim. Bu mes'ele ber-taraf olursa sulh müzâkerâtı yeni bir safhaya girmiş olacaktır. Umûmî istidlâle göre Müttefiklerle aramızdaki ta'mîrât mes'elesi evvelce hallolunduğu gibi kalmak tabiîdir. Gemi bedelinin taksîmi içün Müttefikler arasında münâkaşa olduğu hissolunuyor.

4- On güne kadar muâhedenin bütün mevâddını bitirmek temâyülü mahsûsdur. Ankara'da şirketlerle olan müzâkere hitâm bulmazsa esaslar

* Bkz. No. 249 ve 275

hakkında muâhedeye iki, üç madde vaz'edip müzâkerâtı serbest bırakmak taleb edeceklerdir. Binâenaleyh şirketlerle müzâkereyi uzatmayarak bir hafta içinde bir netîceye varmak veya umûmî esasları kararlaştırmak iktizâ etmektedir.**

İSMET

** Bknz. No. 284

No. 274

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 136 *Ankara, 23/5/339*
(23/5/1923

Musul'dan ve şâyân-ı i'timâd menâbi'den, ayrıca da Süleymâniye'den Şeyh Mahmud taraftarlarından meb'ûs intihâb ve i'zâmi içün mürâcaat-ı mütevâliye vardır. Biz neticesini muvâfık görüyoruz. Mütâlaa-i devletlerinin âcilen iş'ârını rica ederim.*

HÜSEYİN RAUF

* Bkz.No. 288

No. 275

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 137 *Ankara, 23/5/339*
(23/5/1923)

17 Mayıs ve 108 numaralı telgrafnâme cevâbıdır :*

Musul Mes'elesi'nin halli içün oniki ay müddet evvelce İngilizler ve bizim tarafımızdan kabul edilmiş idi. İkinci Konferansa da'vet içün Düvel-i İ'tilâfiyenin gönderdiği notada evvelce i'tilâf hâsıl olan mevâdın ikinci Konferansta mevzû'-ı bahs edilmemesi şartı münderic bulunuyordu. Şu hale nazaran hükümet oniki ayın tenzîlini ve evvelce anlaşılmış mesâilin tekrar ber-taraf ve taahhüd hilâfına mevzû'-ı bahs ve müzâkere edilmesini müzâkerât ve sulhu bilâ mûcib uzatmak nokta-i nazarından makbûl ve muvâfık bulmuyoruz.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz.No. 249 ve 273

No. 276

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 138 *Ankara, 23/5/339*
(23/5/1923)

19 Mayıs 116 ve 120 numaralı telgrafnâmelere cevâbdır :*

Rumbold tarafından memleketi terk eden Ermeni ve Rumların avdeti lehinde îrâd olunan sualler ve buna müteallik ifâdât Hey'et-i Vekîlece görüldü. İfâdât-ı vâkıa umûr-ı dâhiliyemize müdâhale mâhiyetindedir. Düşmanla teşrîk-i mesâî ederek ordumuzun takarrubu ve idâremizin teessüsü üzerine Türk adâletinden kaçmış olanların memlekete bir daha sûret-i kat'iyyede kabul edilmeyeceği ve bunun mesâil-i hayâtiyeden bulunduğunu izâha lüzûmu olmayan mevâd cümlesindendir. Memleketimizin haklı olarak ve Yunanistan'ın İslâm emlâki hakkında tatbîk ettiği (okunamadı) e nazaran pek mu'tedil olan tasfiye kanunu dâiresinde yaptığı muâmelâta cihan efkâr-ı umûmiyesi huzurunda îrâd-ı suâle cevâb verildiği halde İngilizlerin Mısır'da, Hindistan'da, İrlanda'da, Irak ve Filistin'de ve bilhassa İstanbul'da yaptıkları şenâat ve mezâlim ile Yunanistan'ın Garbî Trakya ve Adalarda her gün revâ gördükleri tazyîkât ve tecâvüzâta karşı suâl îrâd etmeye hiç bir mâni' kalmadığı fikrindeyiz. Adalarda İngiliz ve Yunanlıların muâvenetiyle çeteler teşkîli ve Anadolu'da katl-i nüfûsa cür'et olunması ve şimdiye kadar Garbî Trakya ve sâir yerlerde yapılan mezâlim hakkında Müttefiklerin îrâd-ı suâl lüzûmunu hissetmemeleri dahi temâyülât-ı insâniyetperverâneleri hakkında vâzıh bir fikir vermektedir. Bu gibi müdâhalâta rûy-ı iltifât gösterildiği halde devlet içün pek muzır teşebbüsât ve muâmelâtın arkası gelmeyeceğinden lâyık olduğu şiddet ve kat'iyyetle reddolunması ve suâl sahiblerinin iskât edilmesi lüzûmu takarrür etmiştir.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 255 ve 258

No. 277

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 139 *Ankara, 23/5/39*
(23/5/1923)

1- Tahran Sefâretinden alınan telgrâfnâme ikinci maddedir.

2- Fransa'ya yirmi beş (beş?) zâbit gönderilecektir. Altı tayyâre getiriliyor. Bolşeviklerin Emîr-i Afgan'a sû'i kasd edecekleri Meşhed'den bil-

diriliyor. Türkistan'daki Rus istihzârâtı devâm etmektedir. Kabine sarsılmakta ve Vezîr-i Ceng aleyhine tahrikât yapılmaktadır. Meclis-i Meb'ûsân'a hücum eden Seyyid Ziya tarafdârları tevkif edilmiştir. *

HÜSEYİN RAUF

*Bu belgenin iki kopyası vardır. Kopyaların birinde Fransa'ya gönderilecek olan zâbit sayısı 25, ötekisinde ise yalnız beş olarak yazılmış bulunmaktadır.

No. 278

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 140 *Ankara, 23/5/39 (1923)*

19 ve 22 Mayıs ve 117 ve 128 numaralı telgrâfnâmeler cevâbıdır:*

1- Karaağaç'a mukâbil ta'mirât bedelinden sarf-ı nazar edemeyiz.

2- Evvelce huzûrunuzla da karalaştırıldığı vechile tahrib edilen mahallerde ta'mirât yapılmadıkça Düyûn-ı Umûmiye te'diyâtının imkân-ı icrâsı münselib olacaktır. Bu hususun Müttefiklere de sarahâten ifâdesi lâzım ve zaruridir.

3- Bizden tazminât taleb edildi. Tarafımızdan da muvâfâkat olundu. Memleketimiz Müttefiklerin vâsıta-i icrâiyesi olan Yunanlılar tarafından tahrîb edilmiş olmasına rağmen mukâbil tarafın bu teklifini ibkâyı deruhde ettiğimiz halde bir türlü tahribâta ma'rûz kalmamış olan ve istilâ ettikleri arazideki servet-i menkûleyi kendi mülklerine nakleden Yunanlılar biliyorum. Veremeyeceklerini Müttefikleri söylemesi şâyân-ı istiğrâbdır ve kabul edilemez,

4- Yunanlılar nakden te'diye edemeyecekleri takdirde de (karye nakid karye tüccar filoları karyedeki) (?) İstanbul'daki Yunan tebaasına âid emvâl-i gayr-ı menkûlelerini ve ilâveten 1913 hududunun kabul ettirilmesi ile te'lif-i beyne muvâfâkat edilebilir,

5- Yunanlaların te'diye kabiliyetinde olmadıklarını Müttefikler iddiâda, ısrâr ederlerse bizim evvelâ bi't-tarîk borclarımızı te'diyedeki adem-i kâbiliyeti tabiî görmeleri ve bu mes'elenin Müttefiklerle sulha mâni olmaması için bizi Yunanlılarla halde serbest bırakarak kendileri sulhu akdetmeleri şıkkı müreccah görülmüştür.

6- Yunanlıların inkıtâ' tehdidi ile ta'mirât mes'elesini halletmek istemedikleri anlaşılıyor. Yunanlıların son zamanlarda tahşidâta kıyâm eylemeleri ve dâimâ sahillerimize tecâvüzâtda bulunmaları bu tehdidât cümlesindendir. Mesâil-i mühimmeyi halletmeden Yunan tahdîdatına ihâle-i sem'

* Bkz. No. 256 ve 271

ve i'tibar aynı vesâitle Müttefikinin de bizce daha birçok menâfi' istihsâline kıyâm etmelerini mûcib olabilir. Mevâdd-ı sâlifenin alenî celselerde efkâr-ı umûmiye-i cihâna arzını da fâideli görmekteyiz Efendim.**

HÜSEYİN RAUF

** Bkz. No. 288,289,295 ve 306

No. 279

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 141 *Ankara, 23/5/39 (1923)*

C.19/5/39 ve 118 numaraya:*

Şirketlerin bu miyânda Telefon Şirketinin murahhası buradadır. Mukarrer olduğu vechile bu ve emsâli mesâili burada halle iktirâna çalışılyor. Âtiyen de bu gibi mürâcaatlarda bulunacaklara .... taraf-ı senâverîden de cevab i'tâsı muvâfık olur.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz.No.257

No. 280

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 142 *Ankara, 23/5/39 (1923)*

İstanbul'da Düvel-i i'tilâfiye kuvvetlerini işgâl eyledikleri mebânînin olunanmaları (?) ve tazminât hususu (musâbîn) hükümetimiz hiçbir mes'ûliyyet-i mâliyye derûhte edemeyeceğinden bu cihetin te'mîn buyurulması mercûdur.

HÜSEYİN RAUF

No. 281

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 143 *Ankara, 23 Mayıs 39 (23/5/1923)*

On iki Mayıs ve 88 numaralı tel cevabıdır.*

Kabotaj hakkında kable's-sulh birgünâ kayde tâbi' olamayacağımızı evvelce de arz etmiş idik.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 219

No. 282

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 144 *Ankara, 23 Mayıs 39 (23/5/1923)*

Düyûn-ı Muvahhide hâric olmak üzere diğer düyûn mürettebâtının Frank olarak te'diyesine tarafımızdan muvâfakat buyurulması ehemmiyetle mercûdur.

HÜSEYİN RAUF

No. 283

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 145 *Ankara, 23/5/339 (23/5/1923)*

113 ve 122 numaralı telgrafnâmelere cevâbdır : *

1- Ecnebilerin temettü' vergisinden olan borçlarının 15 Mayıs tarihine kadar tahsîl edilmesi ve ondan sonra bekâyânın tahsilinden sarf-ı nazar olunacağından vakit dar olmakla beraber me'murîn-i âidesi keyfiyetden haberdâr (kurbiyeti) [kılınması] fâideli olacağı hakkındaki telgrafnâme-i âliniz üzerine me'mûrîne lâzımgelen evâmir verilmiştir ve 15 Mayıs'dan sonra 38 ve 39 senelerine âid vergilerin ale'l-usûl ta'kîbi ile ..... bekâyânın tahsilinden ve tedâbîr-i fevkalâdeden sarf-ı nazar edilmesi de ayrıca tebliğ olunmuştur. Binâenaleyh 15 Mayıs tarihine kadar tedâbîr-i fevkalâde telgrafnâmelerden mülhemdir.

2- Sigorta şirketlerinin ahâliden cibâyet ile hükümete henüz vermedikleri temettü' hisselerinin bekâyâdan addi ile te'diyeden imtinâ' etmelerinin hiçbir vechile tecvîz edilemeyeceğine ve bunlardan bir kısmı yedindeki Hazineye âid tezkere emânetlerini vermeksizin İstanbul'u terk etmek üzere orasının neden bunlara âid ahkâm husûsunun bekâyâ muâfiyetine fıkra ilâvesi suretiyle te'mîn buyurulması mercûdur.**

HÜSEYİN RAUF

* Bkz.No. 253 ve 262

** Bkz. No. 331

No. 284

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 147 *Ankara, 23/5/339*
(23/5/1923)

C.22 Mayıs 131*

Şirketlerin adedleri yirmi üçe bâliğ olduğu gibi metâlibleri dahi ifrâtkârâne mevâddı muhtevi olduğundan şirket işlerinin bir haftada ikmâli müteassirdir. Hayli zamandır Lozan Konferansının mesâil-i mühimmenin halline müsbet bir şekil vermek husûsunda sarf-ı gayret buyuran zât-ı devletleri bir hafta müddetin azlığına kanaat buyuracaklardır. Ma'mâfih en kısa zamanda halline çalışılacaktır.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz.No. 273

No. 285

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 130 *23/5/339*
(23/5/1923

İzzet Paşa'nın İtalyanlarla yaptığı mukâvelenin imzâsı hakkında müşârünileyh ile Marki Garroni arasında teâtî edilen notalarda mezkûr mukâvelenin sulhun akdi şartıyla mukayyed olup şâyed İzzet Paşa'nın bulunduğu kabine sulh olmazdan evvel mevki-i iktidârdan çekilecek olursa yerine gelecek olan kabinenin dilerse bu mukâveleyi keenlem yekûn addetmeye salâhiyetdâr olduğu tesbît edilmiş ve Marki Garroni tarafından da tasdîk olunmuştur. Şu hâle nazaran ortada hiçbir taahhüd de mevcûd değildir. Hükümetimiz dilediği zaman bu mukâvelenin ma'dûm olduğunu i'lân edebilir.

Gerçi bu mukâveleden burada bahseden yoktur. Fakat bahsedecek olanlar bulunduğu takdirde keyfiyet-i câriye ma'lûm-ı âlîleri olmak üzere arz olunur.

İSMET

No. 286

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 133 *23/5/339*
(23/5/1923)

C.135 *

Burada sulh müzâkerâtı neticelenmeden evvel orda büyük bir mes'ele-i mâliye veya imtiyâziyenin tahrîki sulh için mûcib-i müşkilât olacağı mütâlaasındayım.

İSMET

* Bkz.No.270

No. 287

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 136 *23/5/39*
(23/5/1923)

Kütahya-Bandırma şimendifer hattının imtiyâzını taleb eden Mösyö Donari'ye İktisat Vekâletince işbu imtiyâzın tarafımdan Nogara'ya vaadedilmiş olduğu bildirildiğini istihbâr ettiğinden bahisle herhangi bir İtalyan grubuna âid taleblerin tervîci bâis-i memnûniyet olacağından Donari'nin talebinin is'âfı husûsunu Ankara'ya iş'âr eylemekliğim Nogara tarafından iltimâs olunmuştur.

Mumâileyh nâmına tarafımdan böyle bir vaad sebketmemiş olduğundan buna müsteniden beyânât veya muâmelât vâki' olmuş ise tashîh ve ta'dîli menût-ı re'y-i sâmîleridir.

İSMET

No. 288

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

Urgent *23/5/39*
No. 137 *(23/5/1923)*

C. 23 Mayıs numara 136:*

Sulh olmazdan ve Musul mes'elesi İngiltere ile aramızda hallolunmazdan mukaddem Musul veya Şeyh Mahmud tarafdârlarından meb'ûs intihâb ve kabul etmekte fâide olmadığı, bi'lâkis cidden zarar olacağı mütâlaasındayız. Yunan ta'mîrâtı ve Karaağaç mes'elesi günün en

mühim mes'elesi olduğundan bu husûsa makine başında cevâb beklediğimiz ma'rûzdur.

İSMET

*Bkz. No.274

No. 289

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

Urgent *23/5/39*
No. 138 *(23/5/1923)*

1- Bugün de yalnız tâlî komiteler çalıştı.

2- Hasan Bey Paris'te hâmillerle temâsa geldi. Bir netice istihsâl olunmadı. Tafsılât avdetinde anlaşılacaktır.

3- Yunan ta'mîrâtı hakkında cevâba intizârdayım.*

İSMET

* Bkz. No. 278

No. 290

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 146 *Ankara, 24 Mayıs 39*
(24 Mayıs 1923)

17 Mayıs ve 100 numaralı tel cevâbıdır.*

1- Ziya Beyin telgrafına Müdâfaa-i Milliye Vekâletinden verilen cevab ikinci maddededir.

2- Mezkûr torpillere hâlen ve istikbâlen ihtiyâcımız vardır. Hâlen nakli mümkün olmadığına göre âtiyen nakletmek üzere muhâfazası şâyân-ı arzu ise de Almanya'da mevcud İ'tilâf-ı Askeriye Komisyonu Versay Muâhedesi ahkâmına istinâden lâale't- ta'yîn bulduğu malzeme-i harbiyeyi müsâdere ve tahrîb etmesine binâen mezkûr torpillerin tahrîbden vikâyesi için Tasfiye Komisyon Reisinin süferâ konferansı nezdinde yaptığı teşebbüsât bir semere vermediği gibi makam-ı vekâletpenâhîlerince Fransa hükümeti nezdinde sebkeden iş'âr-ı teşebbüsâta Fransa Hâriciye Vekkâletinden verilen cevabda torpillerin tahrîbden vikâyesi imkânı olmadığı bildirilmektedir. Muhâfazası, aksi takdirde tahrîbden vikâyesi için satılması muvâfık olacağı ma'rûzdur**.

HÜSEYİN RAUF

* Bu telgraf bulunamadı.

** Bkz. No. 368

No. 291

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 148 *Ankara, 24 Mayıs 39 (24/5/1923)*

132 numaralı telgrafnâmeye cevâbdır.*

1- Yunan tebaasına âid emvâl hukuk-ı düvel kavâidine tevfîkan tasfiye edilmektedir. Sulhun akdine kadar bu muâmeleye devâm hakk-ı meşrûumuzdur.

2- Türk tebaasına âid tasfiye muâmelâtı hükümete ve eşhâsa âid olan borcların te'min ve tesviyesine ma'tuf ve ba'de't-tesviye kalacak mikdâr Mübadele Mukavelesi ahkâmına tâbi' olur. Bu hususda Adnan Bey vâsıtası ile İstanbul'daki Komiserlere cevab verilmiştir. Lozan Konferansında mevzû'-ı bahs olunmaması fâidelidir.

HÜSEYİN RAUF

* Bu telgraf bulunamadı.

No. 292

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 149,150 *Ankara, 24/5/39 (1923)*

No.149

20 Mayıs 123(122) numaralı telgrafnâme cevâbıdır:*

Mütehassısların teklif ettikleri i'tilâfnâmenin ihtivâ eylediği mevâdd, Muâhede-i Sulhiye ile hiç münâsebeti olmayan mesâildendir. Birinci maddede Bank-ı Osmânî'ye mevdû' altınlara âid muâmele daha evvel Müdir-i Umûmi Stega ile mutâbık kaldığımız halde ahîren icrâsında Banka müteredddid bulunduğu mes'elesidir. Ve elyevm mevzû-ı bahs olup aramızda derdest-i halldir. İki ve üçüncü maddeler Düyûn-i Umûmiye'nin muâmelât-ı mâliyeye müteallik ve bu da kuponların te'diyesi hangi cins para ile icrâ edileceğine dair olan Paris müzâkeratı neticesine muallak olup esâsın halli müteferri'i olan bu muâmelâtın da tabiatile intâcını te'min etmiş olacaktır. Mürettebât-ı seneviyenin cinsi hakkında Sulh Muâhedesine madde dercinde mütemerrid bulundurulunca Düvel-i

* Bkz.No.262,263

Mü'telife murahhaslarının ondan teşa'ub eden tâlî mes'eleyi mevzû'-ı bahs etmek istemeleri hayreti mûcibdir. Üçüncü maddenin (A) fıkrası Muharrem kararnâmesinin devâm-ı mer'iyyetine âid ve dahi mürettebât-ı seneviyenin hangi cins para ile te'diye olunması lâzımgeleceği halline mütevakkıfdır. Muâhede-i Sulhiye ile alâkası yoktur.

No.150

(B) işaretli ikinci fıkradaki İstanbul hey'et-i tahkikiyesinin imza eylediği sulhnâmeye göre sekiz senelik muhâsebenin ve taksîm-i temettüün, mukâvale-i asliyenin ve inhisâr-ı kanunî ile nizâmnâmesinin tamâmen hâricinde, bir tarafdan hükümete zarar, diğer tarafdan dahi Düyûn-ı Umûmiye'ye müretteb olan ve sarâhaten (?) altın esâsına istinâd eden bedel-i maktûun altı seneliğinin de Frank olarak tesviyesiyle mücerred Reji Şirketine mustahak olan temettü'den birkaç misli fazla meblağ terk eden ve Hazineyi yedi milyon Lira raddesinde mutazarrır eyleyen bu sulhnâmeyi kabul adîmü'ül imkândır. Bu vesile ile Düvel-i İ'tilâfiyenin bir tarafdan düyûn-ı muvahhide tertibâtının altın olarak te'diyesinde ısrârlarına ve diğer tarafdan işbu düyûnun karşılıklarından en mühimmi bulunan Reji bedel-i maktûunun harb senelerindeki azîm temettüe rağmen evrâk-ı nakdiye olarak i'tâsını îcâb ettiren ma'hûd sulhnâmenin bekâsını istemeleri kadar bârız bir tezadd ve mantıksızlık olamaz. Ma'rûzât-ı ânifeye göre işbu mesâil Ankara'da müzâkere edilmekte olan ve doğrudan doğruya şirketle devâir arasında görüşülen muhâsebeye müteallik tâlî mesâilden olmağla, bunun için Hey'et-i Murahhasaca ne madde şeklinde ve ne de i'tilâfnâme sûretinde hiçbir müzâkerinin kabul buyurulmamasını rica ederim.

HÜSEYİN RAUF

No. 293

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 139 *24/5/39 (1923)*

C. 147:*

Hey'et-i celîle-i hükümet aczı** olan hey'et-i murahhasaya kıyâs edilemez. Mütâlaa-i âcizânem arzuy-ı âcizânem cümlesinden olmayıp Müttefiklerin müşâhede ettiğim temâyülât ve metâlib-i kaviyyesindedir. Buna ıttılâ' hâsıl ettikten sonra iktızây-ı hâlin ifâsı bi'l-vücûh takdîr-i âliye mevdû'dur.

İSMET

* Bulunamadı

** "müsellem" olmalı.

No. 294

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 140 *24/5/39 (1923)*

Montagna ile mülâkâtımıza nazaran:

1- İtalya'da el'ân mevkûf bulunan üç tebaamızın afv kararlarıyla terhisi takarrür etmiştir. Tarafımdan Celâl Arif Beye de yazılmıştır.

2- Yangın için sigorta kumpanyaları... halde memleketten ihrâc olan....., bizim İzmir Valisi tebliğ etmiş. İngiliz ve Amerikan kumpanyaları zâten ayrılmışlar. İtalyan kumpanyaları da bu sûretle ayrılacaklar imiş. Bundan âfetzedelerin maddeten müteneffi' olmayacakları ve bilâkis evvelki teklifî ile bir kısım te'diyâtda anlaşmak mümkün olsa tarafeyne nâfi' olacağı husûsu nazar-ı dikkatmızı tekrâr celb ediyor.*

3- İki Sivrihisarlıyan birâderlerin tahliyesini evvelki mürâcaatı üzerine kendisine tebliğ ettiğimi derhâtır ettiriyor. Vaadımızın netîcesi olarak merkûmlar Afyonkarahisar'da kamptan alınarak bir hâneye kapatılmışlar ve kendilerinden küçük adamlar para koparmağa çalışıyorlar imiş. Teşebbüsât-ı üzerine va'd-ı kat'î aldığı halde infâz olunmaması için şikâyet ve pek ziyâde ısrar ile rica ediyor. Bir murahhas-ı fevkâlade için ve evvelce vaad ve takarrür ettirdiğimizden dolayı iki Sivrihisarlıyan'ın tahliyesini ben de pek ziyâde rica ve sabırsızlıkla bir cevâb-ı şâafiye intizar eylerim.**

İSMET

* Belgenin birçok yerleri okunamayacak kadar siliktir.
** Bkz. No. 304, 354

No. 295

Hey-et-i Vekîle Riyâsetine

No. 141,142,143,144 *24 Mayıs 339*
Très Urgent *(24/5/1923)*

1- Bu sabah Pellé geldi ve Yunan hey'etinin iki gün sonra ya'ni cumartesi günü ta'mirât mes'elesini resmen mevzû-ı bahs etmeyi teklîf ettiğini ve o zamana kadar tarafımızdan bir cevâb verilmezse cumartesi günü Kon-

feranstan çekileceklerini teblîg ettiklerini bildirdi. Ben ta'mîrât hakkında henüz cevâbınızı almamış idim. Hükümetden cevâb gelmedikçe yşapılacak bir şey olmadığını ve bu tebligâtdan müteessir olmadığmı söylemekle iktifâ ettim. Vaz'iyyetin son devreye geldiği kanâatındayım. Tereşşühât-ı umûmiye ve gazete havâdisleri de umûmiyetle bedbînânedir.

2- Muhtelif mesâil üzerine riyâset-i celîlelerin cevâblarını aldım. Şâyân-ı dikkatdir ki ta'mirât işinde Ankara'nın red cevâbı verdiği daha evvel burada şâyi' olmuştur. Bizim mehâfilden tereşşuh ihtimâli yoktur. Çünkü teklîf ve cevâbı henüz kimse bilmiyor. O halde ya yolda şifrelerimizin hallonulması ihtimâli vardır. Bu halde de hiç olmazsa benden evvel haberdâr olmaları az muhtemeldir. Yahud Ankara'da Mojen veya diğer vesâitden şâyi' olmuş olabilir. Nazar-ı dikkatı celb için yazıyorum.*

3- Yunan ta'mirâtı mes'elesi hakkında Rıza Nur Bey ile beraber kanâatımız şudur. Hasan Bey henüz Paris'ten gelmediği için onu bilmem. Karaağaç ve civârını ihtivâ eden Pellé teklîfi ile Yunan ta'mirâtı mes'elesinin tasfiyesi bi'z-zarûr muvâfıktır. Meriç garbında Karaağaç ve 1913 hududu değil daha büyük bir arâzıyı kabul etmeyerek para ile tatmîn-i ihtiyâc evlâ ve erceh idi. Fakat Yunanlılara para te'diye ettirmek Müttefiklerce gayr-ı mümkin denildiği gibi bütün müttefikler aradan çekildiği halde ve muhtemel muhârebeyi kazandıktan sonra dahî para almak için vesâit-i te'yîdiye olmadığından, te'diye esâsında ısrâr çıkmaz bir yoldur ve her memlekette müsbet ve mücerrebdir. Yalnız Karaağaç ve cıvârı ile iktifâ etmeyerek 1913 hududunu talebde memleketimizin âtîsi için fâide görmüyoruz, zarar görüyoruz. Bu taleb derhal Sırplan bîtaraf vaz'iyyetden çıkararak Yunanlılara fi'len ve maddeten yaklaştırılabilir. İstihsâl ettiğimiz halde dahî Bulgarların ilk hedef-i mesâisini Yunan arâzisinden Türk arazisine cezbetmiş oluruz ki, büyük bir mahzûr-ı müstakbeldir. Halbuki Arda ile Meriç arasında Karaağaç ve civârı ile iktifâ ettiğimiz halde Bulgarların Garbî Trakya'ya müteveccih olur âmâli yine ekseriyet-i mutlaka ile Yunanistan'a müteveccih olur ve Arda'dan Bulgar hududuna kadar Meriç cenubundaki arâzide Yunan-Bulgar teması bâki kalacağından Bulgarlar evvela Yunan arâzisini düşünmek mecbûriyetinde kalır. Biz ise bir tarziye-i ma'neviye ve bir galib muâmelesi ile mes'eleyi halletmiş ve Edirne'nin hayâtını te'mîn etmiş bulunacağız. Yunan te'diye edemez ise biz de borçlarımızı te'diye edemeyiz düstûru yekdiğerine şimdiden rabtolunamaz. Rabtetmek fikrinde olsak bile Müttefikler elinde vâsıta-i câriyye olan Yunan ordusunu kendisine âid mes'elenin halli ile ga-

* Bkz.No.299

yesiz ve bitaraf va'iyyete sokarak Müttefiklere karşı borcumuzu münâkaşa etmek elbette muvâfık tedbirdir. Mesâil-i mühimmeyi hallederek Yunan ta'miratını en sona bırakmak imkân hâricindedir. Çünkü sârih ve müsta'cel teklif-i tat'î karşısındayız. Müttefiklerle sulh yaparak Yunanlılarla ayrı kalmağa imkân görmem. Ma'hazâ imkân olsa da bunun hâlen menfaatımıza muvâfık olmadığı kanâatındayım. Hülâsa eğer bu mütâlaâtım kabul ediliyorsa bunu esâs ittihâz ederek Anadolu'da şirketlere ve ecnebî tebaasına ordu ve idâresinin zaralarına karışmamak ve eldeki (?) mümkün ve tâlî menâfi' ile bütün Yunan mesâilini sür'âtle hall ve tasfiye etmek mümkündür**.

4- Konferansın vaz'iyyet-i hâzırasına göre ticârî ve ikâmete müteallik mevâdd ve bilcümle mevâdd-ı sâire ekseriyet-i mutlaka ile iyi bir sûretde hallolunmuştur, olunmaktadır. Elyevm muallak mevâdd Meis , Adakale, Merkeb Adaları gibi mevâddır. Irak mühleti dokuz ay ile kâbil-i haldir. Ankara İ'tilâfnâmesi ya kabul buyurduğunuz gibi mektup teâtîsi ile veya benim talebim gibi Fransa ile Türkiye tarafından mütekâbilen Meclislerde tasdîk ile hal yolundadır. Tahliye henüz tesbît olunmadı. Fakat arzumuz vechile tesbit olunmak me'mûldur ve zâten esâsdır. Adlî formül henüz hallolunmadı. Bi't-tabi' ta'limâtımıza göre hareket edeceğiz. Borçlarımızın sikke-i te'diyesi mes'elesi hallolunmadı. Her halde bir taahhüd almayarak mes'elenin hallini âtiyen hâmiller ile aramızda müzâkerâta ta'lîk sûretinde bir sûret-i halle varmak me'mûldur ve zâten esâslı mes'eledir. Hülâsa kanâtım şudur ki, hükümet bizim ta'limâtımızda münderic mavâdd-ı esâsiye dâhilinde kaldığı ve Yunan ta'mirâtını teklifim vechile tesviye eylediği halde sulh istihsâl etmek ümmidi cidden kuvvetlidir.

5- Eğer hükümet Yunan ta'mirâtı sebebiyle inkıtâı göze alırsa ve eğer ta'limâtımızda münderic olmayan mevâddın nâgeh-zuhûr eşkâline göre efkâr-ı sâbite dermiyân etmekte devâm ederse sulh imzâsı meşkûkdur. Kabotajın bilâ kayd u şart ilgâsını veya sulhden sonraya ta'lîkını elbette tervîc ve iltizâm ettik. Fakat şerâit-i muayyene dâhilinde iki senelik bir mukâvele-i husûsiye ile hall-i mes'eleye imkân bulabildik. Halbuki bu mes'ele hakkında dahî yeniden mevâdd-ı sâbite tebliğ buyuruyorsunuz.

6- Hülâsa-i karârım şudur: Menâfiimize muvâfık ve kâbil-i istihsâl a'zamî şerâiti câmi' bir sulh muâhedenâmesi ihzâr olunmaktadır. Gerek Yunan ta'mirâtı ve gerek mesâil-i sâirede daha fazla menâfi' istihsâline imkân görmekte ve inkıtâı göze almakta hükümet sâbit ise ben bu kanâata iştirâk

** Bkz.No. 278

etmiyorum. Bu tefekkürü ve ihtimali derhal bana bildirmesini hükümet reisinden taleb ediyorum. Aramızda mutâbakat olmadığı takdirde vazifem, hey'et-i murahhasayı burada bırakarak memlekete avdet etmek ve hey'et-i hükümete şifâhen de vaz'iyyeti umûmiyeyi bir def'a izâh ettikten sonra harb ve sulh vadisinde mevki'-i mes'üliyetimi hitâme erdirmektir.

7- Mülâhazâtımın aynen Büyük Millet Meclisi Reisine iblâğını istid'â ederim. Makine başında cevâba intizâr ediyorum.***

İSMET

***Bkz.No.296, 301, 302 ve 310

No. 296

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

No. 145 *24 Mayıs 339*
(24/5/1923)

Vaz'iyyet hakkında Hey'et-i Vekîle Riyâsetine mufassal rapor takdîm ettim*. Hükümetle aramızda ihtilâf-ı esâsî vardır. Mutâbakat hâsıl olmazsa avdet mecbûriyet ve kararındayım. Raporumun zât-ı riyâsetpenâhilerine iblâğını tasrîh ve istid'â eyledim. Konferans son günlerinde ve vaz'iyyet teehhüre gayr-ı mütehammil ândadır. Kanâatıma göre sulh, serdettiğim nikât-ı nazar dâhilinde kabil-i te'mindir. Zât-ı riyâsetpenâhîlerinin bu fevkâlade zamanda vaz'iyyeti umûmiyeyi yakından ta'kib buyurmaları müsterhamdır..**

İSMET

*Bkz.No.295
** Bkz.No.306

No. 297

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 146 *24 Mayıs 339*
(24/5/1923)

1- Bugün de Büyük Komite ictimâı olmadı. İktisadi ve Afv-ı Umûmi tâlî Komiteleriyle hukuk müşâvirleri komitesi açıldı. İktisadî Tâlî Komite, iktisâdî ve ticaret muâhedelerini birkaç nokta müstesnâ olmak üzere

nihâyete getirdi. Hukuk müşâvirleri de ikâmet mukâvelesini bitirmektedirler. Yeni ticaret mukâvelesi bir taraftan cem' ve ihzar ediliyor.

2- Amerikalılarla müşâvirlerin müzâkeresi de devam ediyor. Akdedeceğimiz muâhedetâ esâs olacak nikât tesbît edilmektedir. Yakında tebliğ-i resmî neşretmek muhtemeldir.

3- Lehistan ile komisyonlar pazartesine kadar ictimâ' etmeyecektir.

İSMET

No. 298

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 151 *Ankara, 25/5/39*
(25/5/1923)

Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Riyâsetinden alınan tahrirât hülâsası ber vech-i âtidir:

On beş Mayıs günü Trakya'da ve Meriç boyunda Yunan ordusunun faâliyet-i askeriyesi kayde şâyândır. Başkumandan İhtilâl Komitesi Reisi ve donanma kumandanı Garbi Trakya'da mütehaşşid Yunan ordusunu teftiş etmişlerdir. Elyevm Meriç sağ sâhilinde yedi Fırkanın tahşîd edilmiş olduğu anlaşılmıştır. İskeçe'ye nakolunan beş Fırka ile İskeçe'de bulunan Fırkanın kâmilen Kavala'da ictimâ' ettirildiği ve bu iki Fırkanın lede'l-iktızâ vapurlarla İstanbul'a ve Çatalca hatt-ı müdâfaasının şarkına ihrâc olunacağı müstahber ise de henüz te'yid olunamamıştır. Dört Fırka (her türlü) mensûb otuz beş alay on birinci Fırka mıntıkasına gelip bu fırkanın Bulgar hududundaki on üç alayın mıntıkasını teslîm almıştır. On birinci Fırkanın Edirne istikâmetinde ileri hareket halinde olan Bulgar hududu otuz beşinci alayla müdâfaa olunacaktır. Yunan ordusunun harbe hâzır ve müheyya olduğu taaddüd eden istihbârat cümlesindendir. Meriç boyuna son günlerde top ve mühimmât, köprü malzemesi sevkedilmekte ve tayyare faâliyetleri çoğalmaktadır.

HÜSEYİN RAUF

No. 299

İsmet Paşa Hazretlerine

No.153 *Ankara, 25/5/39*
(25/5/1923)

24 Mayıs 141 numaralı telgrafnânemin üçüncü maddesine:* Çarşamba günü Hey'et-i Vekilede bahs ve Telgraf Hey'tce tertib ve keşîde edilmiştir. Daha evvel buradan intişârı mümkünsüzdür ve tahmînîdir. Nitekim mahrem olduğu iş'âr buyurulan Karaağaç teklifi burada matbûatda aynı zamanda intişâr etmişti.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 295

No. 300

İsmet Paşa Hazretlerine

No.154 *Ankara, 25/5/39*
(25/5/1923)

Hey'et-i Vekîle kararını muhtevi telgrafnâmeyi Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin telgrafnâmesi ta'kib edecektir*.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 301

No. 301

İsmet Paşa Hazretlerine

No.155, 156 *Ankara, 25/5/39*
Gayet müsta'celdir *(25/5/1923)*

No. 155

24 Mayıs ve yüz kırk bir ilâ yüz kırk dört numaralı telgrafnâmeleri* üzerine Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin riyâsetinde müctemi' Hey'et-i Vekîle kararı ber vech-i âtî arz olunur.

* Bkz. No. 295

Sulha mâni' olan esaslı ve muallak mesâil bizce bir küll telakki edilmektedir. Bu mesâilden herhangi biri hadd bir şekil aldığı zaman fedâkârlığa da'vet edilir ve bu fedâkârlığı zarûrî görecek olurak mütebâki mesâilin aynı şekilde zararımıza hallolunması ihtimâlini kuvvetle takviyyet ederiz.

No. 156

Yunan ta'mîrâtı mes'elesinde fedâkârlık yapılacak olursa bu fedâkârlık hiç olmazsa el'ân muallakda bulunan ve bizce istihsâli elzem olan mesâilin lehimize intâcı sûretiyle sulha hâdim olmalıdır. Binâen aleyh *Düyûn-i Umûmiye faizleri ve kısa zamanda tahliye ve adliye formülü* ve şirketler tazminâtı mesâilinin Yunan ta'mirâtı meselesi ile beraber vaz' olunması ve lehimizde halli te'mîn ve taahhüd edildiği takdirde mukabilinde ancak bu fedâkârlığın ihtiyâr edilmesi muvâfık olabilir. Bu şekil dâhilinde a'zamî menâfi' te'mîn edecek olan bir sulh istihsâli mümkün olduğu ve bunun hâricinde uzun müzâkerâtın hayırlı bir sulh getirmeyeceği kanâtında olan Hey'et-i Vekîle son ve kat'î şekilde Konferansa teklifâtda bulunarak cevaba intizâr etmenizi rica etmektedir.

HÜSEYİN RAUF

No. 302

İsmet Paşa Hazretlerine

No.157, 158, 159, 160, 161, 162, 163 *Ankara, 25/5/39 (25/5/1923)*

No. 157

Madde 1 - 24 Mayıs yüz kırk bir ilâ yüz kırk dört numaralı telgrafnâmeleriniz* muhteviyâtı Hey'et-i Vekîlede müzâkere ve beraber tedkîk edildi. Hey'et-i Vekîlece ittihâz olunan karar Hey'et-i Vekîle Riyâsetinden bildirildi. Benim mütâlaâtım madde bir üzerinde tevakkufunuz ısrârı müstelzem olan Yunan ta'mirâtı mes'elesinde Türkiye'nin ihtiyâr edeceği fedâkârlık nokta-i nazarında değildir. Belki bu fedâkârlığa muvâfakat edebilmek içün sulhun akdine mâni' olan esâslı ve mühim mesâilin henüz halledilmemiş ve me'mûl olduğu sûretde hallonulabileceğine kanâatbahş delâil bulunmamış olmasıdır. Fi'l-hakîka hallolunduğu veya hallonulabileceği tahmîn edilen iktisâdî mesâil Ankara'da

* Bkz.No.295

toplanmakta devâm eden şirketlerle vuku'bulacak müzâkerâtın neticesine muallaktdır. Mezkûr şirketlerin ise müfrit metâlibde bulundukları şimdiden anlaşılmıştır.

No. 158

Madde 2 - İktisâdî ve mâlî mes'ail İ'tilâf Devletleri nokta-i nazarına göre ya'ni aleyhimize halledilinceye kadar İstanbul tahliyesinin teehhüründe musırr bulunmalarından endîşe büyük ve ciddîdir. Bu teehhürün Musul mes'elesinin İngiltere'nin lehine halline kadar devamı da kuvvetle vârid-i hâtırdır.

Madde 3 - Borclarımızın sikke-i te'diyesi mes'elesinin dahi Muharrem Kararnâmesinin mer'iyyeti hakkında beyânnâme talebinde musırr bulundukça lehimize hallolunamayacağı görülüyor.

Madde 4 - Adliye formülü Mü'telifîn'in teklîfi üzerine kabul edilmiş olduğu.... (bir satır halledilememiştir).

No. 159

Madde 5 - Binâ-berîn Yunan ta'mirâtı mes'elesinde bizi fedâkârlığa ve icbâre kalkışmaları sebebini şu sûretle mütâlaa ediyorum: Yunanlılar uzun müddet ordularını silâh altında tutmak ve yıpratmak istemiyorlar. Türkiye ile aralarında halli lâzımgelen ta'mirât mes'elisini kendi arzuları vechile hallettirerek emîn ve sâkin bir vaz'iyyete geçmek ihtiyâcındadırlar.

İ'tilâf Devletleri ise bizim hayâtî addettiğimiz mesâili halletmek kararında olmayıp mümkün mertebe müzâkerâtı uzatarak ve her mes'ele üzerine bizi yıpratarak en sonra kendi lehlerinde fedâkârlığa mecbur etmek kararındadırlar. Yunanlıların harekât-ı askeriye ile istihsâl-i maksad eylemelerine dahi râzı olmadıklarından maksadları bizi bi't-tazyîk yıpratmakla Yunanlıları memnun ve sâkin bir hale koymak istiyorlar. Biz bu ısrâr karşısında fedâkârlık yapmakla sulhu te'sîse hizmet etmiş olacağımızı zannetmiyorum. Bilakis yine zaman kâr ve sulhun teessüsü için nihâyete kadar fedâkârlık yapmak mecbûriyetinde bırakılmağa (on dört grup halledilememiştir).

No. 160

Madde 6 - Aleyhimizde halli zarûrî olan mesâili aynı zamanda te'mîn etmemek bizi zâif ve müşkil vaz'iyyete sokar. Bunun için sulha esâs ola-

cak mesâilin hey'et-i umûmiyesini bir küll olarak nazar-ı dikkate almak ve bunu sarîh ve kat'î olup Konferansın nazar-ı dikkat ve kabulüne ciddiyetle vaz'etmek ve bu bâbda te'minâta mâlik olmadıkça fedâkârlığı müstelzim mesâilin hall-i kat'îsine muvâfakat etmekten mücânebet etmek zamanı gelmiştir.

No. 161

Madde 7 - 24 Mayıs 144 numaralı telgrafnâmeniz ile bildirilen hülâsa-i kararınızda isti'câl buyurmamanızı rica ederim. Esâs Meclisden gelen ta'limâtın mühim olan mâlî ve iktisadî ve adlî ve idârî mesâilde hukuk-ı hayâtiye ve istiklâliyenin tam ve emîn olarak istihsâli henüz mümkün olamadığına göre fedâkârlık noktasında ısrâr göstermeyiniz.

No. 162

Madde 8 - İ'tilâf Devletleri evvel ve âhir bize hayât ve istiklâlimizle alâkadâr mesâilde behemehâl aleyhimize esaslı şerâit kabul ettirmeğe karar vermedikçe ta'mirât mes'elesinde göstereceğimiz ciddî vaz'iyyet üzerine Yunan ordusunun hareketine müsâade ve dolâyısiyle hey'et-i umûmiyesinin fi'len hâl-i harbe dühûl etmelerine muvâfakat edemezler. Eğer menfi nokta-i nazar muhâfazasındaki kararları kat'î ise Yunan ta'mirâtı mes'elesinde (devrilmek?) İstanbul'un tahliyesidir veya düyûnun sikke-i te'diyesi veya adlî mesâil sû-i te'sirâtı tebdîle çağrılmağı alâkadâr (tacir r o) mes'elelerin daha müsâid şerâit daavât-i aliyyemizde fi'liyâta geçer fakat fark bizim daha zaif vaz'iyyetimiz olabilir.

No. 163

Gayet müsta'celdir. Madde 9 - Yunanlıların cumartesi günü Konferanstan çekilmelerine mümânaat edebilmek içün arzularını kabul etmek lehimizde değildir ve böyle müfârakat İ'tilâf Devletleri aynen harekete iştirâk etmedikçe hiçbir ma'nâ ve te'siri hâiz olamaz. Eğer Konferanstan çekilecekleri tebliğinin ma'nâsı fi'len harekât-ı askeriyeye geçeceklerini ihbâr ise de bu husûsda İ'tilâf Devletlerinden bi-hakkın istîzâh edilecek noktalar var.**

Madde - 10 Hülâsa böyle serî' ve ânî tehdîd karşısında başlı başına bir mes'ele de fedâkârlığı (kapanmak mülâzım diğimiz?) ifâde etmek sulhu uzlaştırmak mâhiyetinde telakki olunabilir. Tekrâr ediyorum. Esâslı mesâili halle İ'tilâf Devletlerini da'vet buyurunuz Efendim.

HÜSEYİN RAUF

** Bkz. 303 ve 310.

No. 303

İsmet Paşa Hazretlerine

No.164 *Ankara, 25/5/39*
Şifre tashihi *(25/5/1923)*

Hey'et-i Vekîle Riyâseti ile Hey'et-i Murahhasanın tekmîl muhâberâtını bir def'a karşılaştırarak şu tedkîka lüzûm gördüm. Ba'zı telgrafnâmeler tarz-ı beyânında arada sü-i tefehhümü var gibi bir ma'nâ istihrâc ettim. Ta'mirâtı kabul ve adem-i kabulde ısrâr yoktur*. Bunu îzâh içün vaz'iyyet ve nokta-i nazarlarım hakkında ayrıca mütâlaatımı arz ettim. Gözlerinizden öperim kardeşim.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 310

No. 304

Başkumandan Gazi Müşîr Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

No.147 *Ankara, 25 Mayıs 339*
(25/5/1923)

Konferansın birinci devrinde İtalya murahhası Montagna İzmir'den dâhile sevkolunan Sivrihisaryan âilesinden iki biraderin tahliyesini rica etmiş ve ben de keyfiyeti hükümete yazmıştım. Hükümet evvelâ muvâfakat cevâbı verdi, ben de Montagna'ya tebliğ ettim. Ankara'ya vürûdumda ecnebîlerin... alındığı ba'zı mesmûât dolayısiyle iki birader serbest bırakılmadı. Montagna her gün ricasını tekrar ve evvelki va'dımızı ihtâr etmekte ve bil-akis tarafımızdan küçük me'mûrların zengin zannederek bu adamlardan para koparmak istedikleri mesmûâtına atfen îmâ etmektedir. İki Ermeninin serbest bırakılıp bırakılmaması hey'et-i murahhasayı ve şahsen beni küçük düşürüyor. Arkadaşlarım beni küçük düşürmekte gayr-ı kâbil-i teskîn bir sûretde muâmelede musırdırlar. İşidilen esbâb doğru bile olsa bir fevkalâde murahhasa karşı bunu dahî bilerek tervîc etmekte zarûret vardır. İki biraderin iâdesine karar vermek başkumandanın cümle-i salâhiyyetindendir. Bu iki Ermeninin tahliyesinin emir buyurulmasını bilhassa istirhâm ederim*.

İSMET

* Bkz. No. 294, 314, 354

No. 305

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No.148 *25 Mayıs 339*
(25/5/1923)

1- Bugün hukuk müşâvirleri, İktisadî ve Mâlî Tâlî Komiteler çalıştılar. Yarın cuma günü sabah Birinci Komite, öğleden sonra Türk-Yunan ta'mîrât mes'elesi içün husûsî bir ictimâ' olacaktır.

2- Bu sabah Müttefikîn murahhasları ile Venizelos aralarında sûret-i husûsiyede ictimâ' ettiler. Öğleden sonra Pellé, Rumbold, Montagna ve Amerikalı ile mülâkât ettim. Hepsi Yunan ta'mîrâtı mes'elesinden endîşelerini izhâr ve işin müsta'celen tesviyesini telkîn ettiler. Yunan ta'mîrâtı sebebiyle Konferansın inkıtâı veyahud Yunan Türk bu inkıtâı bir emr-i vâki' hâline getirmek ihtimâli derpîş edilmektedir.

3- Muâhedenin hemen bütün maddeleri hallolunmuştur. Esâslı birkaç mes'ele etrâfında son münâkaşât cereyân etmektedir.

İSMET

No. 306

İsmet Paşa Hazretlerine

Tel. *Ankara, 26.5.39 (1923) Keşidesi*
No. 165 *(27/5/1923 vürûdu)*

24 Mayıs ve 145 numaralı telgrafnameyi* 26'da aldım. Ondan evvel muhtasar ve mufassal iki şifre yazdım. Vaz'iyeti takib ediyorum. Avdet kararınızın sâiki ta'mir'at meselesinde fedakârlık olduğuna göre doğru değildir. İş'ârım dâiresinde teşebbüse devam, tevekkül daha müsâid safhaya geçeceklerini me'mûl ederim. Heyet-i Vekile ile aranızda mahsûs ihtilâfı nazar bertaraf edilir. Gözlerinizden öperim Efendim.

GAZİ MÜŞİR MUSTAFA KEMAL

*Bkz. No. 296

No. 307

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 166 *Ankara, 26/5/39*
(26/5/1923)

Madde 1 - Fevzi Paşa Hazretlerinden alınan telgrafnâme ikinci, üçüncü ve dördüncü maddelerde ma'rûzdur:

Madde 2 - Şimâlî Suriye'de Fransızların Türk unsuruna karşı tatbik etmekte olduğu zülum ve şiddet siyâsetinin el'ân bütün şiddeti ile devam etmekte olduğuna dâir haberler tevâli ediyor. Bilhassa ahaliye fazla mikdarda silâh tarh etmeleri ve Fransızların zülmündan halâs içün taleb olunan eslihayı Ermenilerden tedârike mecbur olmaları ve buna mukâbil Ermenilerin teslîh edilmeleri ve Fransızların Adana'yı işgâl ettikleri zaman Ermeniler vâsıtası ile yaptırdıkları Adana vak'a-i fecîasının Şimâlî Suriye'de tekrârından korkulmakta olduğu bildirilmektedir.

Madde 3 - Esliha talebi bahânesiyle Beylan'dan Hayreddin zâde Hacı Mehmed (Hoca?), Hacı Şakir Ağa zâde Reşid, Hacı Emin Efendi zâde Rıza, Mısır zâde Kâzım, Hacı İbrahim Efendi zâde Nuri, Sâbık Müfti zâde Nuri, Dokuz zâde Hacı Hasan, Hacı Bayezid zâde Mehmet, Boz Ahmet zâde Mehmet Efendi ve ağalarla hey'et-i ihtiyâriye İskenderun'a celb ve yirmi dört gün taht-ı tevkîfde kaldıktan sonra mâşiyen Ersuz'a teb'îd olunmuşlardır.

Madde 4 - Fransızların Şimâlî Suriye'deki ânifüz-zikr zülumlarının Anadolu Ajansı ile neşredilmesini rica ederim.

Madde 5 - Ajanslarla şimdilik neşredilmediği ma'rûzdur.

HÜSEYİN RAUF

No. 308

İsmet Paşa Hazretlerine

No.167 *Ankara, 26/5/39 (1923)*
*C. 101**

Mes'eleyi tedkîk ettik. Ferit Beyin Paris'ten 8 Şubat tarihi ile keşîde ettiği telgrafnâmede fîlhakîka sâbık İngiliz hariciye me'murlarından olup

* Bkz.No.264

elyevm banka umûru ile iştigâl eden Parker'in 338 senesi Şubatında Paris'e geldiği vakit Ferit Bey ile mülâkatında mesâil-i siyâsiye üzerine mükâleme esnâsında, sulh akd olunur olunmaz Anadolu'da teşebbüsât-ı hadîdiye içün on veya on beş milyon Liralık bir meblağ tahsîs olunacağını ve bunun rub'unun İstanbul me'murîn ve ahalisinin vaz'iyyeti (okunamadı) içün Ankara hükümetine ikrâz olunacağını söylediğini bildirilmekte olduğu anlaşılmıştır. Diğer taraftan keyfiyyet aynı suretle, istizâha cevâben Paris Mümessilliğinden bilidirilmiştir. İngilizlerin şifrelerimizi açmakta olduklarına dâir alınan haberden dahi Adnan Beye ma'lûmât verilmiştir.

HÜSEYİN RAUF

No. 309

İsmet Paşa Hazretlerine

No.168 *Ankara, 26/5/39*
(26/5/1923)

Madde 1 - Şark Cebhesi Kumandanlığından Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Riyâsetine vârid olan 20 Mayıs tarihli telgrafnâme sureti 2 inci maddededir.

Madde 2 - Özdemir Bey 32 zâbit, 369 nefer, 8 sivil me'mûr, 8 nüfus âile ve 122 hayvan ile 13 Mayısta (Yana atınız -?-) çekilmiştir. Şemdinan vak'ası Seyid Taha tarafından tahrîk ve teşvîk olunan 100 kadar Kürd'ün 30 sandık cebhâneyi alıp gitmesinden ibâretdir. Şemdinan'da idâre-i hükümet mevcuddur. Fevkalâde mühim bir hal yoktur. Mahmut Adlî Bey müfrezesi 10 Mayısta Kehvâre'den Şemdinan'a hareket etmiş olup henüz muvâsalatına dâir ma'lumât alınmamıştır.

HÜSEYİN RAUF

No. 310

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 151, 152 *26 Mayıs 339*
(26/5/1923)

No. 151

1- Hey'et-i Vekîle Riyâsetinin teblîgâtından ve Gazi Paşa Hazretlerinin telgrafnâmelerinden* esâs i'tibâriyle hükümetin arzu ettiğimiz şerâit

* Bkz. No. 301, 302, 303, 306

dâhilinde bir sulh istihsâli şartıyla Karaağaç'a mukâbil Yunan ta'mîrâtından ferâgatı esâs i'tibârıyla kabûl olunduğu anlaşılıyordu. Esâsen hey'et-i murahhasaya verilen ta'limâtda Yunan ta'mîrâtı sulha mâni' esaslı mesâilden addolunmamıştı. Bugünkü ictimâ'da ta'kîb olunacak usûl dür u dirâz burada müzâkere olundu. Muallak bulunan mesâil-i esâsiyenin bir kül teşkîl ettiğine hey'et-i murahhasa da Müttefikdir. Yalnız Yunan ta'mîrâtı mes'elesinden dolayı harb tehlikesi mevzû-ı bahs olan bir zamanda bilhassa Müttefikleri alâkadâr eden diğer mes'elelerin de aynı celsede mevzû-ı bahs edilmesi Yunanlıları ve Yunan ordusunu tamâmen Müttefiklerin emrine âmâde kılmak tehlikesi vardı. Müttefiklere âid diğer mesâilde anlaşmak mümkün olmazsa inkıtâ' yapmak elimizdedir ve bu hâlde Yunan muâveneti şübheye düşmüş olur. Sulh imza edilmedikçe her iki tarafca vuku' bulan bütün taahhüdâtın hükmü olamaz. Bu nokta i nazardan bugün yalnız Yunan ta'mîrâtı işini halletmek ve diğerlerini birkaç gün zarfında netîcelendirmek şıkkını ihtiyâr ettik.

Bu esâs üzerine bugün öğleden sonra in'ikâd eden Murahhaslar Komitesinde Müttefikîn murahhaslarının harb tehlikesinin bertaraf edilmesi ve Yunan ta'mîrâtına mukâbil Karaağaç'ın kabul edilmesi husûsundaki teklîfi sulh-ı âlemin muhâfazası içün pek büyük bir fedâkârlık olmak üzere kabul ettiğimizi beyân ettim.

No. 152

Fakat ta'mîrât te'diye etmemek içün Yunanistan'ın vaz'iyyet ve kudret-i mâliyesi nazar-ı dikkate alındığından paraya âid herbir mes'elede bizim de aynı muâmeleye nâil olmamızı taleb ettim. Nazar-ı dikkate aldıklarını ve alacaklarını söylediler.

Bundan mâadâ Karaağaç teklîfinin kabulü ile berâber Anadolu'da bulunan işgâl mıntıkasında Yunanlılar tarafından şirketlere ve Müttefikîn tebaasına îkâ' olunan zararların Yunanlılar tarafından tazmînini ve mütâreke esnâsında Yunanlılar tarafından musâdere olunan gemilerimizin iâdesi gibi taahhüdât ile..... evkâf ve Müslüman emlâki mes'eleleri lehimize ..... Yunanlılar tarafından kabul olunmuştur.

Diğer mesâil-i esâsiyeye gelince İngilizler tahliye hakkında hiçbir müşkilât çıkarmayacaklarını defaâtla te'mîn etmişlerdir. Adliye beyânnâmesi hakkında ümmîd kuvvetlidir. Kuponların te'diyesi ya'ni Muharrem Beyânnâmesinin te'yîdi mes'elesi ehemmiyet-i esâsiyesini muhâfaza etmektedir. Şâyed Konferans inkıtâ' edecek olursa bu mes'ele yüzünden.....

İSMET

No. 311

İsmet Paşa Hazretlerine

No.169 *Ankara, 27/5/39*
(27/5/1923)

Madde 1- Adnan Beyden alınan telgrafnâme hülâsası ikinci maddede ma'rûzdur:

Madde 2 - Henderson ile yaptığım bir mülâkatda mumâileyh Lozan'da elyevm müzâkerâtın en hâdd bir devreye girdiğini ve neticeden çok korktuğunu ve eğer Yunanlıların ta'vizât-ı arziyye teklifi tarafımızdan reddedilecek olursa bir buhrân husûle geleceğini ve şahsî fikrine göre bu buhrânın husûlünde Müttefikler de iki def'a tavassut ederek mes'eleyi halle çalışacaklarını zannettiğini söyledi. Cevâben: Yunanlıların teklifâtını kabul etmediğimiz halde Meric'i geçmeğe kalkışırlarsa bunu ancak Müttefiklerden mümânaat görmemekten (....) yapacaklarını ve binâberîn doğrudan doğruya Müttefiklerin Müdanya Mukâvelesini ihlâl etmiş olacaklarını söyledim. Henderson inkıtâı mücib olan (Meclis-i Meb'usân) olduğu sâbit olursa Müttefiklerin Yunanlıları hareketden men'edeceklerini fakat mes'uliyet Türkler tarafından olursa Yunanlılara da bir şey demeyeceklerini söyledi. Sözü İstanbul ve Çanakkale'ye nakledlerek böyle bir hâl karşısında ta'limât almamışsa da Çanakkale'den Yunanlıları geçirmek imkânı olmadığını ve İstanbul'da ise şehrin tahrîb olunmasına ve Hıristiyan ve Müsliman ahalinin mutazarrır olmalarına râzı olmayacaklarını binâberîn muayyen bir mıntıka dâhilinde bîtaraflığı muhâfaza edeceklerini, kendilerine hücûm edilmezse harb etmeyeceklerini ve hücum vâki' olursa hükümetinin ne yapacağını söyleyemeyeceğini bildirdi. Beyânâtının şahsî ifâdesi olduğunu tekrar tekrar söylediği halde mumâileyhin bilâ ta'limât (....?) mühim ifâdâtda bulunacağını zannetmiyorum.

HÜSEYİN RAUF

No. 312

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 170, 171, 172, 173, 174 *Ankara, 27 Mayıs 39*
(27/5/1923)

No. 170

Hey'et-i Vekîle kararında esaslı üç nokta vardı:

Birincisi: Ta'mirât mes'elesinde fedâkârlık mühim. Mesâil-i muallakanın lehimize intâcına mukâbil olmalıdır.

İkincisi: Düyûn-ı Umûmiye faizlerini ve kısa zamanda tahliye ve adliye formülü ve şirketler tazminâtı meselesi ya'ni on iki milyon liranın efrâd ve tebaası ne olursa olsun tekmîl şirketlere âidiyeti kabul edilerek başkaca tazminâtın mevzû-ı bahs edilmemesini mesâilinin ta'mirât mes'elesiyle beraber vaz'ı ve mezkûr dört mes'elenin lehimize halli te'mîn edildiği takdirde ancak ta'mirâtda fedâkârlık muvâfık olabilir...

Üçüncüsü: Son ve kat'î şekilde Konferansa teklifde bulunarak cevâba intizâr etmek.

Hey'et-i Murahhasanın telakkiyât ve harekâtında Hey'et-i Vekîlenin mütâlaa ve iş'ârına mutâbık olmayan noktalar şunlardır:

No. 171

Heyet-i Murahhasa yalnız mesâil-i muallaka-i esâsiyeyi küll addetmiş ve ta'mirâtı hâric tutmuştur.

İnkıtâın Yunanlıların Konferanstan çekilmesiyle ve Müdanya Mukâvelenâmesinin bozulması Yunan ordusunun tecâvüzüyle olmasında mahzûr görerek diğer mesâilde anlaşmak mümkün olamazsa inkıtâın tarafımızdan yapılması tercîh olunmuştur. Bu ol vechile cây-ı teemmüldür.

Yunan ta'mirât mes'elesinde fedâkârlığı kabul ettikten sonra diğer mesâili birkaç gün zarfında neticelendirmek şıkkının ihtiyârı da mühimdir. Böyle bir kanâat henüz —? tahassül etmiş değildir. Filhakîka mesâil-i mühimme lehimize intâc edilebilirse ta'mirât mes'elesinin takdîminde mutasavver mehâzır bertaraf edilmiş olur. Ancak ümmid beslediğiniz mesâilden sonra Muharrem Beyânnâmesinin te'yîdi mes'elesinin ehemmiyet-i esâsiyeyi muhâfaza etmekte olduğu beyân buyurulmaktadır.

No. 172

Madde 4 - Konferansın kuponların te'diyesi mes'elesi yüzünden inkıtâ' etmesinin dâhil ve hârice karşı bizi daha kuvvetli bulunduracağı mütâlaası da şâyân-ı ta'mîkdir. Bu mes'elede bütün hâric aleyhdârımızdır. Dâhile îzâh-ı mâhiyet ta'mîrât mes'elesi kadar sehîl değildir. Ta'mirât mes'elesinde hâricin de bizi muhikk görmesi içün esbâb vardır.

Madde 5 - Mühim mesâilde inkıtâın tarafımızdan îkâı harekât ile tev'em olmadıkça Mü'telifîn'in arzusuna mutâbık olur. Bu sebeble inkıtâ' olacaksa bunu Yunanlıların tecâvüzü ile olması bizi ma'zûr vaz'iyyetde gösterir idi mütâlaası vardır.

No. 173

Madde 6 - Hülâsa Heyet-i Vekîle ile Hey'et-i Murahhasa arasındaki ihtilâf noktaları mühimdir. Hey'et-i Vekîlede emr-i vâki'ler karşısında bırakılmak endîşesi hâsıl olmuştur. Bunun içün ta'mirât mes'elesini "takdîm" etmekten mutasavver mahzûrları mesâil-i mühimmenin iş'âr buyurulduğu vechile birkaç günde intâcına ehemmiyet vererek bertaraf edildiği irâe etmek lâzımdır. Ve daha şimdiden bu fedâkârlığın, mesâil-i sâirenin sür'atle ve lehimizde hallolunacağı mevâidine mukâbil olduğunu ciddî olarak îcâb eden kimseye mevzû'-i bahs etmek ve en sonra inkıtâ' mukadder ise de onların müsebbib ve mütecâviz görülecekleri zemîn (?) kesb-i sükûn vukuunu te'mîn eylemek lâzımdır.

No. 174

Bugünlerde en nâzik tebeddülü ve bilhassa fedâkârlıktan sonra Mü'teliflerde hâsıl olan zihniyeti bildiriniz. Çünki bize tehdîdle muvaffak olmaktan mütehassıl yeni ümmidlerinden bilhassa endîşe ediliyor.

MUSTAFA KEMAL
HÜSEYİN RAUF

No. 313

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 175 *Ankara, 27 Mayıs 39 (1923)*

26 Mayıs ve yüz elli bir numaralı telgrafnâme cevâbıdır:*

Hey'et-i Murahhasanın Yunan ta'mirâtı hakkındaki hatt-ı hareketi Hey'et-i Vekîlenin ta'limâtı sarâhaten ma'nidâr görülmüştür. (....?) vaz'iyyetde kalan Hey'et-i Vekîle menâfi'-i milleti derpîş ederek iş'â buyurulduğu vechile mesâil-i mühimmenin üç dört gün zarfında intâcı

* Bkz.No.310

hakkındaki kanaatın fi'le münkalib olmasına intizâren telakkiyât ve mütâlaasını tebdîl etmeyecektir. Evvelki telgrafta mezkûr diğer mesâil (âsâyış-ı umûmî)'de fedâkârlığın kat'iyyen mevzû-ı bahs olamayacağı tabiîdir Efendim.

HÜSEYİN RAUF

No. 314

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 176. *Ankara, 27/5/39*
Zâtîdir *(27/5/1923)*

Arkadaşların hakk-ı âlînizde kat'iyyen menfî bir hisleri yoktur. Sivrihisaryan biraderlerin arzunuz vechile îâdelerine Hâriciye Vekâletince tevessül edildiği*. Bizzât ta'kib edeceğim. Arkadaşlar mesâil matbuât-ı mahalliye (mühimmenin**) lehimizde intâc edilemeyeceği endişesinin taht-ı te'sirindedirler. Fimhakîma vaz'iyyetiniz mühim ve nâzikdir. Muhâtablar çok hilekârdır. Dikkat.

GAZİ
MÜŞİR MUSTAFA KEMAL

* Bkz. No. 304
** Bu tümce, "arkadaşlar, matbuât-ı mahalliye mesâil-i mühimmenin lehimizde intâc..." biçiminde olsa gerek.

No. 315

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 177 *Ankara, 28/5/39*
(28/5/1923)

Muhtar Beyden alınan bir telgrafnâmede bir mülâkâtı esnâsında Karahan'ın, Rusya hükümetinin Vorovski 'nin katlinden sonra Lozan Konferansına iştirâk etmemeye karar verdiğini beyân ve bu kararı muhtevî notanın, hâdise-i katl dolâyısıyle İsviçre hükümeti ile da'vetçi devletlere gönderdiği notalara, da'vetçi devletlerden gelecek cevabnâmelerden sonra tebliğ edileceğini ve bu cevabların pek küstahâne bir tarzda muharrer olacağını zanneylemekte bulunduğunu ifâde eylediği, ma'mâfih notada adem-i iştirâke dâir bir fıkraya tesâdüf eylemediği bildirilmektedir.

HÜSEYİN RAUF

No. 316

İsmet Paşa Hazretlerine

No.178 *Ankara, 28/5/39*
(28/5/1923)

27/28 Nisan (?) gecesi İpsala'nın Sarıcaali karyesinden üç çobanın Ergene vadisinde ve İpsala'nın Balabancık ve Sarıcaali karyeleri arasında karaya çıkan Yunan eşkıyası tarafından Meric'in garbına nakl ve orada imhâ olundukları mevsûkan istihbâr edildiği ve Yunanlıların Trakya'daki mezâliminden müsbet bir vak'a olan bu haberin zât-ı sâmîlerine iblâğı Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Riyâsetinden bildirilmiştir. *Mezâlim-i vâkıa hakkındaki* teşebbüsât-ı sâmîleri neticesinin iş'ârı mercûdur.

HÜSEYİN RAUF

No. 317

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 155 *Ankara, 28 Mayıs 339*
(28/5/1923)

Hey'et-i murahhasa tahsîsâtından elli bin liranın sür'at-ı irsâlini rica ederim.

İSMET

No. 318

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 156, 157 *Ankara, 28 Mayıs 339*
(28/5/1923)

1- Bu sabah Birinci Komite ta'mîrât bahsını müzâkere etti. 57 inci maddeye müteallik mukâbil teklîfimiz cüz'î bir tereddüd ve münâkaşayı müteâkib Müttefikler tarafından esâs i'tibarıyle kabul olundu. Bu münâsebetle Müttefikler ecnebi sermâyeli şirketlerin harb esnâsındaki zarar ve ziyânlarının tazmîni mes'elesini çıkardılar. Ankara'da bu mes'ele

hallolunmazsa burada konuşmak şeklini serdettiler. Şirketlerin nâmı altında herhangi .....

Zarardîde Şirketler içün düşündükleri tazmînât münâsib bir müddet imtiyâzlarının temdîdi, muâfiyet-i mâliye gibi husûsât olduğunu söylediler. Nihâyet tarafeyn bu mülâhazâtı muhâfaza ederek madde mütehassıslara gitti.

Yunan ta'mîrâtına müteallik 58 inci maddenin müzâkeresinde Yunanlıların işgâl ettikleri sâhada şirketlere yaptıkları zararla beraber ahâliden mazbata veya sened gibi vesîka ile aldıkları tekâlîf-i harbiyenin tazmînini de taleb ettim. Burada çıkan münâkaşât ile mes'ele mütehassıslara gitti.

58-64 üncü maddelerin tayyı esâs i'tibârıyla Müttefikler tarafından kabul ve bütün ta'mîrât bahsı yeniden yazılmak üzere Tâlî Komiteye havâle olundu.

Ta'mîrât bahsının müzâkeresine ta'lîkan mütehassıslarca rezerve edilen 67 ve 69 uncu maddeler de Tâlî Komiteye sevkolunmuştur.

2 - Rumbold bu celsede Karaağaç civârındaki Türk-Yunun hududunun haritada ta'yîni ile iştigâl ... muâhedenin ikinci maddesini ta'dîl edecek husûsî komitenin Trakya hududları mukâvelesine Kuleliburgas-Bulgar hududu şimendifer hattı içün ilâve olunan maddeyi de hududda vuku'bulacak ta'dîlât dolayısıyla tedkîk etmesini ve bu miyânda Meriç garbındaki Türk arâzisinde kalacak olan şimendifer kısmında Yunan ve Bulgarlar içün transit mes'elesinin tesbîtini ve Neuilly Muâhedesiyle Bulgaristan'a va'dolunun Adalar denizine mahrec keyfiyetinin tedkîkini de taleb etti.

3- Öğleden sonra üç Müttefik murahhas ile husûsî bir ictimâ' yaptık. Muallak olan mesâil-i esâsiyenin müzâkere ve mutâbakat imkânı olup olmadığının tedkîk edilmesini taleb ettim. Kabul ettiler. Yarın adlî beyânnâme mes'elesini müzâkere ile karara rabtedeceğiz.

İSMET

No. 319

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 158 *28 /5/339 (1923)*

1- Yevmî raporlarda arz ettiğim vechile büyük mes'eleler hakkında son cevâblarımızı birbirimize vermekliğimizi Müttefiklerden taleb ettim.

Onlar da kabul ettiler. Beyânnâme, fâizler, tahliye, şirketler mes'elelerinden her gün biri mütâlaa olunacaktır. Hey'et-i Vekîlenin ta'limâtına tevfîk hareketimiz tabiîdir. Usûlde ya'ni bir mes'eleyi evvel veya sonra mezvû-ı bahs etmek gibi esâs direktîfe değil tarz-ı tatbikâta müteallik aramızda fark hâsıl olmuştur. Yunan ta'mîrâtı mes'elesi henüz tasdîk-ı kat'iye iktirân etmediği gibi mesâil-i sâire-i esâsiye de müteâkiben mevzû-ı bahs olacağından cuma ve cumartesi gününe kadar bütün mesâilde Konferansın şekl-i kat'îsi anlaşılacağı zannolunmaktadır. Yunan ta'mîrâtı husûsundaki fedâkârlığı bize taalluk eden mümâsil müsâil-i mâliye ve iktisâdiyede aynı mülâhazâtın nazar-ı dikkate alınacağı kaydıyla yaptığımızı söylemiş idim. Binâen aleyh eğer mesâil-i sâirede anlaşamazsak Yunan ta'mîrâtı da ittihâz edeceğimiz umûmî karara tâbi' olur.

2- Birçok düşmanla uğraşırken kuvvetlisini veya tehlikelisini evvel emirde bertaraf etmek kâidesinin tarafdârıyım. Evvelki Konferansta inkıtâ' tehlikesi görülünce buna dikkat etmiş idim. Bu def'aki buhrân zamanında dahî tehlikelisine vesîle-i hareket olabilecek mes'eleyi evvel emirde uyuşturmağı muvâfık-ı tedbîr addeyledim. Esâs ta'limâtlara nâyetden mâadâ nâgehzuhûr ta'limâtlara nâyet mesâil-i muhtelifenin tarz-ı idâre ve tatbîkında ta'yîn buyurulacak kat'î hatt-ı hareketleri ta'kîb mühimmelerine eğer kâmilen ve harfiyyen nâyet edemediğimiz kabul buyurulur ise bunu arzu etmediğimizden değil fakat cidden ve maddeten mümkin olmadığındandır. Âcizleri bu ihtilâf-ı nazarı vaktiyle görmüş ve vâzıhan ifâdesini istirhâm etmiş idim. Ma'hazâ henüz bir şey imza edilmemiştir. Hiçbir taahhüd alınmamıştır. Eğer bu tarz-ı hareketimiz hatâlı ad buyuruluyorsa onun telakkîye göre ta'dîli imkânı mevcuddur. Hâsılı bu sulh mes'elesinin yüzde doksan beşi hallolunmuştur. Benden sonra deruhde buyuracak zât içün müşkilât mahdûd ve basîtdir. Bu tarafdan eğer sulh mukadder değil de inkıtâ' olacak ise bizim hatt-ı hâreketimiz bu inkıtâı daha gayr-ı müsâid şerâite ilkâ etmeyecektir. Her halde emir ve karar Hey'et-i Vekîlenin ve zât-ı riyâsetpenâhîlerinindir*.

İSMET

* Bkz. No. 322

No. 320

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 160 *28 Mayıs 339*
28/5/1923

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine:

Vaz'iyyet Hey'et-i Vekîle raporumdan ma'lûmdur. Her gün birer mes'eleyi olmak üzere mesâil-i esâsiyeyi müteâkib günlerde müzâkere edeceğiz ve vaz'iyyeti inkişâf ettireceğiz. Bi't-tabi' Yunan ta'mîrâtını bütün mesâil-i muallakanın hallinde daimi bir silâh olarak kullanacağız. Bu imkânı muhâfaza ettik. Yunan ta'mîrâtı mes'elesinin teskîn ettikten sonra diğerlerinde bizi tehdîd ile bir netîce istihsâli ümmidi hâsıl olmadı, bilâkis bir vasıta-i tehdîd ortadan kalktı. Vaz'iyyetde sükûnet hâsıl oldu. Eğer evvel ve âhir inkıtâ' olursa ya Yunan ordusu kendisi içün bir sebeb-i mahsûs bulunmadığından hareket etmeyecek veyahud diğerleriyle beraber ve onların da'vâsı içün ilerlediğini izhâr ve isbât edecektir. Her iki hâl dahî Yunan ordusunun ta'mîrât bahânesiyle musâdemeye başlamak vaz'iyyetinden maddeten ve ma'nen akdem ve müreccahdır. Hey'et-i Vekîleyi emr-i vâki'ler karşısında bırakmak endîşesine mahal olmayıp tarz-ı hareketimiz bir vaz'iyyet-i umûmiyenin mütâlaasına göre usûl-i tatbîkde ihtilâf addolunabilir. Ma'hazâ bu ihtilâfı da arz etmiş idim. Mesâil-i esâsiyenin hey'et-i umûmiyesi birkaç güne kadar mütâlaa olunabileceği ma'rûzdur*.

İSMET

* Bkz. No. 321

No. 321

İsmet Paşa Hazretlerine

No.179 *Ankara, 29/5/39*
(25/5/1923)

Sulh mesâilinin a'zamî derecede hall (protesto irtikâb?) hakkındaki iş'âr-ı devletleri şâyân-ı memnûniyetdir*. Birkaç gün zarfında takdirleri vechile vaz'iyyetin ta'yinine muvaffak olursanız çok müsterîh olacağız. Muvaffak olmanızı temenni ederim. Fevzi Paşa Hazretleri de Ankara'dadır. Vaz'iyyetin tevazzuhuna kadar burada bulunacaktır. Gözlerinizden öperim.

MUSTAFA KEMAL
HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 320

No. 322

İsmet Paşa Hazretlerine

No.180 *Ankara, 29/5/39*
(29/5/1923)

28 Mayıs ve 158 numaralı telgrafnâme cevâbıdır:*

Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine ve Hey'eti Vekîle Riyâsetine aynı tarihle keşîde buyurulan telgrafnâmeleri Fevzi Paşa Hazretlerinin de iştirâki ile mütâlaa olundu. Mesâinizi iş'âr buyurulduğu vechile muayyen zaman zarfında muvaffakiyetle intâc buyurmanızı temennî eder neticeye intizâr eylediğimizi arz ederim.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 319

No. 323

İsmet Paşa Hazretlerine

No.181 *Ankara, 29/5/39*
(29/5/1923)

27 Mayıs ve 153 numaralı telgrafnâme cevâbıdır:*

İş'âr-ı âlîleri üzerine Dâhiliye Vekâletine yazmıştık. Mumâileyhin İzmir'e avdetine Vekâlet-i müşârünileyhâca müsâade olunmuş ve mahalline tebligât-ı lâzime îfâ kılınmıştır Efendim.

HÜSEYİN RAUF

* Bulunamadı.

No. 324

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 2152 *İstanbul, 29/5/39*
(29/5/1923)

Suriye serhaddinde ellerin taarruzu altında ve dâimî hudud sıkıntıları içinde ezilip sönen Kilis kasabasının en dilsûz ah u enînini en hâr ve samîmî hürmetlerimle tekrar hatırlatırım.

Kilisliler nâmına
DOKTOR KİLİSLİ RIF'AT
ADNAN

No. 325

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 159 *29/5/339*
(29/5/1923)

Fransız gazeteleri Karaağaç'a mukâbil Yunan tazmînâtından ferâgat hakkında hükümetle cereyân eden muhâberemizden bahsettiler. Bu tereşşühâtın nasıl vukûa geldiğini tahmîn edemiyoruz. Şifrelerimizin meâlini halle muvaffak olmaları mümkündür. 61 numaralı şifre ile arz ettiğim vechile her hafta değiştirilmek üzere şifre miftâhları içün bir parola listesi tanzîm ve bir kuriye ile hey'et-i murahhasaya irsâline müsâade buyurulması mercûhdur.

İSMET

No. 326

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 161 *29 /5/339*
(29/5/1923)

Sabah saat on buçuktan i'tibâren üç murahhas ve hukuk müşâvirleri ile hususî ictimâ' yaptık. Şiddetli münâkaşât devâm etti. Alınacak müşâvirlerin müdde-i umûmîleri ikâme-i da'vaya istinâf ve temyîz ve iâde-i muhâkemeye tahrîk etmeleri ve şikâyet üzerine me'mûrîn-i adliyeye mürâcaat edebilmeleri ve tevkîf ve taharrî-i mesâkin gibi mesâilde bir ecnebi içün kable'l-icrâ müşâvirlerin muvâfakatlarının istihsâli gibi Montagna formülünün mâhiyetini tağyîr eden mevâdd-ı esâsiye üzerine münâkaşât-ı ciddîye cereyân etmiştir. Müzâkerât tarafımızdan inkıtâ' tehlikesi hissettirmek derecesine kadar ileriletilmiştir. Yarın münâkaşa devâm edecektir.

İSMET

No. 327

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 183 *Ankara, 30/5/39*
(30/5/1923)

Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Riyâsetinden alınan telgrafnâme hülâsası ber vech-i âtîdir:

Garbî Trakya'da Yunan mezâlimi bütün şiddetiyle devâm etmektedir. Tekmîl şehir, kasaba ve köylerin İslâm olan hânelerinin kâffesine muhâcır yerleştirilmiş, bunların iâşeleri ev sahibi Müslümanların üzerine cebren tahmîl edilmiştir. Gümülcine ve İskeçe'de Drama'lı Mehmet Bey ve Cemâat-ı İslâmiye Reisi Mehmet Efendi riyâsetlerinde muhâcirlere ev yaptırmak bahânesiyle teşkil olunan Komisyon ahâliden cebren iâne toplamaktadır. Lozan'da takarrür eden ahkâm vechile Garbî Trakya mübâdeleden istisnâ edildiği halde burada, îzâh edilen suretle ve cebren muhâcir iskânının şiddetle protesto edilmesinin Hey'et-i Murahhasaya iblâğı menût-ı re'y-i vekâletpenâhîleridir. Garbî Trakya'da Gümülcine ve İskeçe arasındaki bütün köyler ahâlisi tehcîr edilerek adalara sevkedildiği ve esnây-ı sevkde pek çoklarının denize atılmak suretiyle şehîd edildikleri cümle-i müstahberâdandır.

HÜSEYİN RAUF

No. 328

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 184 *Ankara, 30/5/39*
(30/5/1923)

Müdâfaa-i Milliye Vekâleti Yaveri Mülâzım Fethi Bey bugün kuriye olarak Lozan'a müteveccihen Ankara'dan hareket etmiştir. 15000 Lira Türk parası olarak mumâileyhe tevdîan gönderildiği ma'rûzdur.

HÜSEYİN RAUF

No. 329

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 162 *30 Mayıs 339*
Très urgent *(30/5/1923)*

Yarın kuponlar mes'elesi müzâkere olunacaktır. Bu bâbda makbûlumuz olabilecek ihtimâlât-ı muhtelife ber vech-i âtîdir:

Birinci ihtimâl: Fâiz kuponlarının kâğıt Frank te'diye olunacağını tasrîh ettirmektir.

Bunun için çok uğraştık. Şimdiden kabul etmeyeceklerine dâir mevsûk ma'lûmât vardır. Zâten hükümet de sulhtan sonraya kalmasını müreccah görmektedir.

İkinci ihtimâl - Düyûn-u Umûmiye fâizlerinin şerâit-i te'diyesinden muâhededе hiç bahsetmemek ve Muharrem Kararnâmesinin ve eski konturatların te'yîdini bizden taleb etmemeleridir.

Üçüncü ihtimâl - Muharrem Kararnâmesini ve eski istikrâz mukâvelâtini beyânnâme ile te'yîd etmek fakat fâiz kuponlarının ne cins sikke üzerinden te'diye olunacağı mes'elesi sulhun akdini müteâkib Türk hükümeti ile hâmiller arasında hallolunacağı kayd-ı ihtirâzîsini ilâve etmek.*

İSMET

* Bkz. No. 334

No. 330

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 164 *30/5/339*
(30/5/1923)

İzmir sigorta şirketlerinin yangından dolayı dörtte bir te'diyât yapmak sûretiyle ihtilâfı halletmeleri ve memlekette kalmaları İtalyanlar tarafından teklîf olduğunu arz etmiştim. Bu teklîf hükümetce kabul buyurulmadı. Mütehassısların mütâlaâtına nazaran sigorta şirketleri konturatoları mûcebince ve Yunanlılar tarafından siyâsî ve askerî yangın olduğu konferanslarda bütün cihâna karşı tarafımızdan i'lân edilmiş olan İzmir yangını yüzünden te'diyâta mahkûm edilemez ve sulhun akdinden sonra bir hukuka istinâden bizim memleketimize avdetlerine dahî mânî' olmak müşkil. Bu hâlde bizim dörtte bir parayı almadığımız ve üste ziyân edeceğimiz zannolunuyor. Büyük ve ehemmiyetli zannettiğim bu mes'ele hakkında hükümetin nazar-ı dikkatini tekrar celbetmeği vazîfe addederim. Sigorta konturatolarında dâhilî ef'âl-i harbiye ve dâhilî ihtilâflar sebebiyle vukua gelecek yangınlardan mes'uliyet kabul edilmeyeceği musarrah imiş.

İSMET

No. 331

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 165 *30/5/339*
(30/5/1923)

C. 145 numaranın ikinci maddesine:*

Sigorta şirketlerinden temettü' vergilerini ahâliden tahsîl edenlerden bekâyânın dahî tarafımızdan ta'kîb edilmesini te'mîne çalışacağız. Ancak İzmir harîki sebebiyle sigorta bedellerini te'diyeden vâreste kalmak üzere memleketi terkeden kumpanyaların tekrar memleketimiz dâhilinde iş yapabilmeleri içün burada bi'l-vâsıta teklîf ettikleri tesviye-i muslihâneye tarafımızdan muvâfakat edilmemesi temettü' vergileri hakkındaki matlûbumuzun dahî te'mînini işkâl edebilir. Netîceyi tekrar yazarım.

İSMET

* Bkz. No. 283

No. 332

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 169 *30/5/339 (1923)*

İkâmet mukâvelenâmesinin birinci maddesinde evvel ve âhir muhâcirîn istisnâ edilmiş ve bu husûsun men' ve tecvîzi kanunlarımıza bırakılmıştı. Mukâvelenin münâkaşasında bu cihetde ısrâr edilmiş ve devletlerden ba'zılarının i'tirâzına rağmen düvel-i Müttefika tebeasının Türkiye'ye dühûl hakkını hâiz olmaları muhâcirlere şâmil olmak hakkı kabul ettirilmiştir. Ba'zı Avrupa ve Amerika devletlerince ırk-ı asfere mensûb olmalarından dolayı farklı ve şiddetli muâmele edilmekte olmasına ve Japonya ise bunlara karşı müsâvât-ı ırk da'vasında musırr olmasına binâen ... hürriyet hakkında mevzû' ve mutlak olan bu kayd-ı ihtirâzînin kabûlü bu nokta-i nazarından ferâgatı mutazammin olacağını beyân ederek Türkiye'nin Japonlara bundan dolayı gayr-ı müsâid bir muâmele icrâsı niyetinde bulunup bulunmadığını sûret-i husûsiyede sordular. Biz de Türkiye'nin mücerred ırka müstenid fark yapmak ve Japonları Japon oldukları içün mâdûn bir muâmeleye tâbi' tutmak niyetinde olmadığını yine husûsî sûretde söyledik. Ma'hazâ bu cihetin mektubla bildirilmesini rica ettiler. Biz de muhâceret hakkında madde-i

mezkûrede münderic kayd-ı ihtirâzînin Japonlar aleyhinde ve diğer devletler tebaası lehinde ırk mülâzâtına müstenid farklar yapılmasını tecvîz edecek mâhiyetde tefsîr edilemeyeceğini hükümetimiz nâmına bir mektupla bildirebileceğimizi ve ma'hazâ bu husûsda hükümetimizden ta'limât isteyeceğimizi söyledik. En ziyâde nâil-i müsâade millet muâmelesi ma'nâsını hâiz olmayıp ancak Japonlara ırk sebebinden dolayı farklı muâmele yapmayacağımızı ihtivâ eden bu mektup hakkındaki mutâlaa-i aliyyelerinin sür'at-ı inbâsını rica ederim. Hiçbir te'mînât-ı tahrîriyede bulunulmadığı takdîrde maddeyi Japon delegasiyonunun rezerve etmesi ve muhâceret mes'elesine alâkadâr olan bir iki devleti de kendisine zahîr bulması ve bu sûretle esâsen kabul ettirilmiş ve bizim içün ehemmiyeti derkâr bulunmuş olan bu muhâceret mes'elesinin yeniden münâkaşâta kapı açması mahzûru mevcuddur*.

İSMET

* Bkz. No. 338

No. 333

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 185 *Ankara, 31/5/39*
(31/5/1923)

C: 31 Mayıs tarih ve 168 numaralı telgrafnâmeye:*

İzmir'de elektrik imtiyâzını istihsâl eden Mösyö Pete'nin (?) evvelâ İzmir'e ve ba'dehu Ankara'ya gelmesi hakkında tasvîb buyurulan mürâcaatı bizce muvâfık görülmüştür. İş'ârınız vechile îcâb edenlere ma'lumât verilmiştir.

HÜSEYİN RAUF

* Bulunamadı.

No. 334

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 186 *Ankara, 31/5/39*
(31/5/1923)

C: 30 Mayıs tarih ve 162 numaralı telgrafnâmeye:*

Birinci ihtimal ercahdır. İkinci ihtimal şâyân-ı kabul görüldü. Üçüncü ihtimal de Muharrem Kararnâmesinin te'yîdi takarrür etmediği halde

* Bkz.No.329

mezkûr kararnâme ahkâm-ı sâbıkasının tamâmen câri olduğuna dair taahhüd altına girmek, devletin vâridât-ı umûmiyesinden en mühim bir kısmını ecnebilerin kontrolü altına vaz'eylemekle müsâvi olacağından kat'iyyen reddolunması mercûdur.**

HÜSEYİN RAUF

** Bkz. No. 344

No. 335

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 187 *Ankara, 31/5/39*
(31/5/1923)

Madde 1- İtalya'lı mösyö Dinari'nin temsîl ettiği Haliç Şirketi işi tarafeynin memnûniyetini mûcib suretde hall ve intâc edilmiştir.

Madde 2 - İstanbul'da Fransız sermayeli Su Şirketi kezâ tarafeynin memnuniyetini mûcib tarzda halledilmiştir. Elektrik, Tunel halledilmek üzere bulunmuştur. Diğerlerini de sür'atle intâc içün müzâkerât ciddiyetle idâre edilmekte bulunmuştur.

HÜSEYİN RAUF

No. 336

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 188 *Ankara, 31/5/39*
(31/5/1923)

30 Mayıs tarihli telgrafnâme cevâbıdır:

Temettü' Vergisi İstanbul'da sigorta şirketlerinin ahâliden cibâyet edip henüz Mâliyeye teslîm etmedikleri meblağdır. Kumpanyalar yedinde emâneten bulunan bu meblağın İzmir harîkı ile münâsebeti yoktur. Bu kısmın vergi bekâyâsı muâfiyetden istisnâsı lâzımdır Efendim.

HÜSEYİN RAUF

Sigorta şirketleri yedindeki vergi bekâyâsı içün komiserlere mürâacaat olunup cevâb vürûduna intizâren dosyasına

2 Haziran 39

No. 337
İsmet Paşa Hazretlerine

No. 189 *Ankara 31/5/39*
(31/5/1923)

30 Mayıs tarih ve 165 numaralı telgrafnâme cevâbıdır:*

Madde 1- Dörtte bir nisbetinde te'diye teklifi telgrafnâmenizde mezkûrdur. Evvelce Müslümanlara tam te'diyâtda bulunmaları şartiyle diğer müddeiler hakkında anlaşılabileceğini yazmıştık. Teklif buyuruldu mu? Nasıl telakki ettiler?

Madde 2— Hey'et-i Vekîle sigorta şirketlerinin de diğer şirketler gibi Ankara'da Vekâlet-i âidesi ile doğrudan doğruya müzâkere ile mesâili intâc eylemelerini muvâfık ve lâzım görmektedir.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 331

No. 338
İsmet Paşa Hazretlerine

No. 190 *Ankara, 31/5/39*
(31/5/1923)

169 numaralı telgrafnâme cevâbıdır:*

İş'ârınız vechile Japonlara mektub i'tâsı hatta alenî bir celsede beyânât suretiyle propaganda edilmesi muvâfıkdır Efendim.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 332

No. 339
Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 171 *31/5/339*
(31/5/1923

Ma'lûm-ı âlîleri olduğu vechile beyne'l-efrâd harbden evvel mevcud olan mukâvelât ile gerek Türk tebaasının düvel-i Müttefika memâlikinde ve gerek bunların bizim memâlikimizde mevcud emvâl ve hukuk ve menâfiinin ta'yîn-i hüvviyeti ve iâdesi gibi husûsâta müteallik ihtilâfâtı

tedkîk etmek üzere düvel-i Müttefikadan her biriyle Türkiye arasında birer hakem mahkemesi teşkîli mevzû-i bahsdır. Nitekim mukaddemâ bize verilen projenin ahkâm-ı iktisâdiye kısmında da buna âid bir fasıl mevcuddu. Ahkâm-ı iktisâdiyenin münâkaşasına başlandığından beri mütekâbilen efrâda âid tazmînât mes'elesi hall ve ref'edilmiş olmağla bu mahkemelerin vazîfesi yalnız mârû'z-zikr ihtilâfât-ı mahdûdeye inhisâr edeceği ve bu kabîl ihtilâfât ise her memleketde mahâkim-i mahalliye tarafından hallolunabileceği ileri sürülerek hakem mahkemeleri teşkîli bertaraf edilmeğe çalışılmış ise de muhâsamât zamanına âid mesâilin bîtarafâne bir sûretde tedkîkini te'mîn edebilmek içün bunun da kabul edildiği vechile muhâfazası zarûrî olduğundan ısrar etmişler ve tazmînâta hükmedemeyecekleri ve tamâmiyle mütekâbil olduğu mülâhaza edilerek mütehassıslar arasında teâti-i enzâr edilmesine muvâfakat edilmiş idi. Ahkâm-ı iktisâdiyeye dâir mesâil-i sâire halledilmiş olduğu cihetle bu mes'ele karîben Komitede mevki'-i müzâkereye konacaktır.

Henüz mahkemelerin tarz-ı teşekkülü teferrûâtı tenevvür etmemiş ise de bunların (muhtelit komisyonlar) unvânı altında biri Türk, biri alâkadar bir devlet-i Müttefika ve bir bîtaraf reisden ibâret olmak üzere üç kişiden terkîbi ve Türk müddeialeyhlere âid deâvîyi Türkiye'de ve ecnebî müddeialeyhlere karşı olan Türk da'vâlarını da onların memleketinde teşekkül ederek rü'yet etmeleri ve bu hakem komisyonlarında tatbîk edilecek usûl-i muhâkemenin tebaamızın muhâfaza-i hukukunu kâfil esâsâtı ihtivâ etmesi ve bu hakem komisyonlarına tevdî' edilecek ihtilâfâtın tarih-i muâhededen i'tibâren üç ay müddet zarfında alâkadârân tarafından arz olunması ve nihâyet iki yahud üç sene zarfında da komisyonların bu işleri hall ile ikmâl-i vazîfe etmeleri ve aksi takdirde mütebâki işlerini mahkeme-i mahalliyeye terk ve tevdî' ile çekilmeleri lâzımgeleceği mütahassıslarımızca teemmül edilerek bu esbâbın te'mînine tevessül edilmiş olduğu berây-ı ma'lûmât arz olunur.

İSMET

No. 340

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 172 *31/5/339 (1923)*

Bundan mukaddem ikâmet mukâvelenâmesinde şirekât-ı ticâriye gibi ale'l-ıtlâk ecnebi eşhâs-ı ma'neviye ve be-tahsîs cemiyyât içün de Türk cem'iyetleri gibi muâmele edileceğine dâir ahkâm vaz'ettirmek istemişler

ve buna karşı bu husûsun mukâvelâta giremeyeceği ve kavânîn-i mahalliyeye tâbi' olması lâzımgeleceği söylenerek taleb-i mezkûr reddedilmiş idi. Ahîren Genç Hıristiyanlar Cem'iyyeti nâmındaki Amerika cem'iyyetinin İstanbul'da feshi mevzû-ı bahs olduğu makâm-ı şikâyetde dermiyân edilerek mekâsıd-ı gayr-ı muzırra ta'kîb eden cem'iyyetler hakkında prose verballere olsun ba'zı te'mînât derci mütâlaasını ihsâs eylemişlerdir. Bu cem'iyyet hakkında böyle bir karar ittihâz edilip edilmediğinin ve edildiği takdirde esbâb-ı mûcibe-i meşrûası olmak lâzımgeleceğinden bu esbâbın iş'âr buyurulmasını ve muâhede imzâ edilinceye kadar muâhedeye aks-i te'sîri olabilecek ahvâle mahal verilmemesine lâzımgelenlerin celb-i enzârını rica ederim*.

İSMET

* Bkz. No. 363

No. 341

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 173 *31/5/339 (1923)*

1- Akdemce neşredilmiş olan emvâl-i metrûke kanununun suver-i tatbîkiyesi hakkında muhtelif İstanbul gazetelerinden alındığı ma'lûmâta göre mecbûrî mübâdeleye tâbi' bulunanlar müstesnâ olmak üzere İstanbul'u terkeden bütün Rumların emvâli tasfiyeye tâbi tutulup satılacağı, halbuki mübadele-i ahâli mukâvelesi mûcebince İstanbul Rumları ve Yunan tebaasının İstanbul'a avdetinde emvâl ve emlâkinden istifâde hakkını muhâfaza ettiği ve bu hakkın isti'mâlinde mukâvele-i mezkûrenin 16 ıncı maddesinde İstanbul'a avdet etmek isteyen veya memâlik-i ecnebiyede kalanlar arasında hiçbir fark gözetmediği,

2- İstanbul Rum kiliselerindeki eşyânın ta'dâd edildikten sonra komisyon-ı mahsûs tarafından muhafaza edileceği ve Rum mekteblerindeki eşyânın Maârif'e devrolunduğu ve millet ve kiliselere âid ebniyenin hükümete mâl edildiği,

3- İstanbul'un askerî hapishânelerinde birçok Rum'un uzun zamandan beri mevkûf bulunduğu ve bunların muhâkemeleri hafiyen icrâ olunup ekserisinin i'dâm edildiği, makâm-ı şikâyetde serdedilmiş ve bütün bu harekâtda mübâdele-i ahâli mukâvelesine mütekâbilen i'lânı mukarrer olan afv-ı umûmî beyânnâmesine mugayır ve sulhun imzasından evvel emr-i vâki'ler ihdâsına ma'tûf olduğu beyân ve münâsebât-ı müstakbelemiz

nâmına bu gibi ahvâle bir nihâyet verilmesi rica edilmektedir. Verilecek cevâbın sür'at-ı iş'ârı mercûdur*.

İSMET

* Bkz. No. 378 ve 431

No. 342

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 174 *31 /5/339 (1923)*

1- Bugün husûsî ictimâ'da Düyûn-ı Umûmiyeye müteallik mesâil-i muallaka görüşüldü. Muharrem Kararnâmesinin ve konturatların bir beyânnâme ile te'yîdi taleb olunduğu ma'lûmdur. Bizim hatt-ı hareketimizin Düyûn-ı Umûmiye İdâresini ve borcların karşılıklarını mütemâdiyen ilgâya ma'tûf olduğu ve taahhüdâtımızı hiç tanımamak yolunda bulunduğumuz ileri sürülmektedir. Ben hülâsaten taahhü-dâtımızın ihlâlini ve Düyûn-i Umîmiyenin ilgâsını düşünmediğimizi ve yalnız fâizlerin sikke-i te'diyesi ile endişenâk olduğumuzu söyledim. Binâen aleyh fâizlerin sikke-i te'diyesi husûsunda kayd-ı ihtirâzî dermiyân ederek beyânnâme verebileceğimizde ısrâr ettim. Mütehassıslarla hukuk müşâvirleri bu beyânnâme şeklini mütâlaa ve ihzâr edecekler. Yarın tekrâr ictimâ' edeceğiz. İstitrât kabilinden arz edeyim. İstanbul'da köprü bedelini Vali ilgâ etmiş. Halbuki bu köprü bedeli Perye Bankası'ndan yaptığımız istikrâza karşılık idi. Kuyûd-ı ihtiyâtî icrâât-ı âcizlerince pek ziyâde mühim bir mes'ele olarak meşgûl olduğumuzu sulhun istihsâlin-den sonraya kalabilir. Mühim bir zarar hâsıl olmaz zannında isem de iktızâsı re'y-i âlîye menûtdur.

İSMET

No. 343

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 177 *31 /5/339 (1923)*

Türk-Yunan Mübâdele-i Üserâ Komisyonuna evvelce verilmiş olan on bin Franka mukâbil hissemize isâbet eden masraf 24.932 Frank 60 Santim olduğundan 30 Eylül tarihinde 14.932 Frank 60 Santim borcumuz kaldığı ve Mayıstan beri mesârif mecmûu on bin Frankı mütecaviz ol-

mağla komisyonun faâliyetine devâm edebilmesi içün yeniden 20 bin Franklık bir kredi açılması Salîb-i Ahmer Riyâsetinden rica edilmiştir.

Mebâliğ-i mezkûre bankaya tevdî' edildi. 31 Mayıs 39*

İSMET

* Bkz. No. 381

No. 344

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

Très urgent *1 /6/339*
No. 179 *(1 /6/1923)*

C.186*

Üçüncü ihtimâl şâyân-ı kabul görülmüyor. Bu keyfiyetin şimdiye kadar bize tarîk-i hareket olan on dört Mayıs tarihli 116 numaralı tebligât ile zıdd-ı tâm halindedir. Fi'l-hakîka on Mayıs 72 numaralı ma'rûzâta cevâben vârid olan 14/5/39 tarih ve 116 numaralı emirnâmenizin birinci maddesinde deniliyor ki, Muharrem Kararnâmesi hakkındaki beyânnâmeyi ancak te'diye akçesinin cinsi hakkında bir taahhüdü tazammün etmemek kayd-ı ihtirâzîsi ile ya'ni Mâliyenin verdiği müsvedde şeklinde verebiliriz... ilâh. Bu ta'limât dîresinde müzâkerâta girişilmişti. Müzâkerât bu tarzda terakki ederek son ve kat'î devresine vâsıl olmak üzere idi. Zâten evvelki ictimâ'da Hasan Beyle gönderilen 4 Kânun-i Sânî 39 tarihli ta'limâtda da Düyûn-ı Umûmiye İdâresinin mahfûz kalacağına dâir beyânnâme neşri ikinci derecede ehemmiyetde gösterilmişti. Bütün hukukcu ve mütehassıs müşâvirlerin de iştirâkiyle bu gece yapılan müzâkere te'diye akçesi hakkında sarîh bir kayd-i ihtirâzî ile beyânnâme vermek hâmillerin hakkını lehimize taklîl ma'nâsını ihtivâ edeceği cihetle bu şıkkın beyânnâmenin büsbütün ortadan kaldırılmasından evlâ olacağı kararlaştırılmıştır. Çünki hâmillerin hakkı esâsen mukâvelâtdan neş'et etmektedir.

Bu akşam vârid olan 186 numaralı emr-i devletleri bütün bunları altüst etmiştir. Müzâkere müşkil ve kat'î bir safhada idi. Bu telgrafla müşkilâtımız son ve gayr-ı kâbil-i ihtihâm (?) bir hale gelmiştir. Müzâkerenin tarz-ı cereyânının ne sûretle tebdîl edilebileceği, dâhil olunan tarîkden nasıl avdet edileceğini bilmek gayr-ı mümkindir(?).

Hükümetimizin şimdiye kadar Düyûn-ı Umûmiye İdâresinin kaldırılması gibi bir kasdı olmadığını eski ta'limâtlara göre söylemekte idik.

* Bkz.No.334

Son ta'limât mûcebince beyânnâme vermeyeceğiz demek bu idâreyi lağvedeceğiz ma'nâsında telakki edilecektir. Binâen aleyh vaz'iyyetimiz cidden müşkil olmuştur. Eğer son emr-i devletleri üzere kayd-ı ihtirâzî ile beyânâme i'tâsı kabul buyurulmuyor ise yapacak bir çare kalmamıştır. Birbirini nâkız ta'limâtlarla hareket adîmü'l-imkân olduğu m'rûzdur.**

İSMET

** Bkz. No. 347

No. 345

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 180 *1 Haziran 339 (1923)*

1- Bugün Üçüncü Komite ahkâm-ı iktisâdiyeden 78, 82, 87, 89 ve 93 üncü maddelerle ikâmet mukâvelesinin ahkâm-ı mâliyesini ihtivâ eden 10-17 inci maddelerini ve ticaret mukâvelesini tedkîk etti. İstanbul mukâvelâtına dâir 78 inci madde Müttefikan kabul ve 82 inci madde ve Doklar şirketine dâir olan fıkra-i ma'lûme üzerindeki kayd-ı ihtirâzîmiz muhâfaza edildi. 87, 89, 93 gibi maddeler ve ikâmet mukâvelesinin ahkâm-ı mâliyesi dahî ta'dîlâtımız vechile kabul olundu. Ticaret mukâvelesinde yalnız Balkan devletlerine âid müddet mes'elesi muallakda (?) kaldı. Yunanlılar da vâsıl .... iki sene müddeti kabul etmiştik. Müttefikler iki buçuk sene olmasında ısrâr ... Bir de âkidînden mâadâ olan Belçika, Portekiz, Çekoslovakya memleketleri de bu mukâvelenin esâsât-i umûmiyesi dâiresinde mukâvele yapmağa âmâde oldukları hakkında bir beyânat....bu muâmelenin*...

* Belgenin aslı pek silik ve okunaksızdır.

No. 346

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 181 *1 Haziran 339 (1923)*

Amerika hey'et-i murahhasasının İstanbul'dan almış olduğu bir telgrafa nazaran İstanbul'da Genç Hıristiyanlar Cem'iyyetinin derhal seddi İstanbul vâlisine tebliğ edilmiştir. Bu mes'elenin sulhun imzâ edi-

leceği bir sırada Amerika'da misyoner hey'etlerine aleyhimizde işââtda bulunmak ve parlamentoda icrây-ı te'sîr etmeleri içün bir vesîle vereceğinden bu mes'elenin sulhun imzâsından sonraya te'hîri musırren rica olunur.

İSMET

No. 347

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 191, 192, 193 *Ankara, 2/6/39 (1923)*

179 numaralı telgrafnâme cevabıdır:*

No. 191

Evvel ve âhir Hey'et-i Vekîlenin ve Hey'et-i murahhasanın müttefik olduğu bir mes'ele varsa o da Düyûn-i Umûmiye fâizlerinin altın olarak tesviyesindeki adîmü'l-imkândır. Bu faizlerin Frank olarak te'diyesini te'mîn edecek herhangi bir şekil-i halle Hey'et-i Vekîle muvâfakat edecektir. Tasavvur buyurulan üç ihtimâlden ikisini Hey'et-i Vekîle kabul etmiştir. Bu iki ihtimâlin imkân (? müdâfaası kalmamıştır?) ve üçüncü ihtimale dâir evvelce Hey'et-i Vekîlece ta'limât verilmiş ise de mezkûr son ihtimâlin tekrâr cây-ı istîzâh olmaması iktızâ ederdi. Bugün Cum'a olmak hasebiyle son ihtimâl hakkında Mâliye Vekili tarafından verilen cevâbı ikinci maddede arz ediyorum:

2- Her halde Düyûn-ı Umûmiye fâizlerinin Muharrem Kararnâmesinin te'yîd-ı ahkâmı ve Rüsûm-i Sittenin kemâ fi's-sâbık ecnebîlere terki sûretiyle altın veya altına yakın bir meblâğ ile te'diyesine Heyet-i Vekîle hiçbir vakit muvâfakat etmediğini tekrâr ve ta'limâtnâmeler her zamanki vaz'iyyete göre kâbil-i tebdîl (olup, olarak) bilhassa ta'mîrât ve ahkâm-ı iktisâdiyede fedâkârlık yapıldıktan ve fâizlerin Frank ile te'diyesi te'mîn olunmadıkça Muharrem Kararnâmesi beyânnâmesiyle devleti azîm taahhüd-i mâlî altına sokmadan ictinâb buyurmaları mercûdur.

No. 192

Madde 2 - Üç ihtimâlden birincisi müraccah, ikincisi şâyân-ı kabuldur. Üçüncü ihtimâle gelince mesâil-i iktisâdiye Müttefiklerin lehine

hallolunduğu ve elimizde başka rehin kalmadığı içün şâyân-ı kabul görülemiyor. Evvelce muâhede hâricî bırakılan mesâil-i iktisâdiyede readaptasiyon kabul edilip kısmen Lozan'da kısmen de Ankara'da intâc edilmekte olduğu halde, neşredildiği tarihteki devletin şekl-i mutlakıyeti ile şimdiki şekl-i idâresinin imtizâc kabul edemeyeceği mesâili muhtevî olan Muharrem Kararnâmesine göre sarfıyâtın Meclis nâmına Divân-ı muhhasebâtca kontrole tâbi' tutmamak büdce noktasından dahi câiz değil iken hâkimiyet-i milliye idaresiyle hiç te'lîf edemiyoruz. Frankı kabul ettikleri takdirde karşılıklar (fi'liyâta?) geleceğinden kararnâmede ta'dilât icrâsına her zaman muvâfakatlarını istihsâl mümkün olurdu.

No. 193

Frank kabul edilmez ve mesâil-i sâire de halledildikten sonra kambiyo mes'elesine ta'lîkı şartıyla kararnâmenin mer'iyyetini tasdik, âtiyen ta'dil imkânını tamâmen selbetmiş olur endişesindeyiz. 4 Kânun-i sânîde Hasan Bey'e verilen (eksik) de birinci derecede olan Frank kabul edilmediği takdirde beyânnâme ikinci derecede kalabilirdi. Düyûn-ı Umumîye İdaresinin kaldırılmasını bugün de taleb etmiyoruz. İbkâ edilecek olan Düyûn-i Umûmiye İdâresi mürettebât-ı senevîyesine kifâyet edecek vâridâtın cibâyetini hâkim-i mutlak olarak değil, kavânîn-i esâsiyemizin millete bahşeylediği hakk-ı mürâkabeyi dâyinlerin maddî hukukunu ihlâl etmemek üzere tamâmiyle îfâ edebilecek mâhiyetde olmasını te'mîndir. Zâten telgrafnâme-i devletlerinde üçüncü olarak gösterilen şıkk hakkındaki ta'limâtımız birbirini nâkız değildir. Biri Frank kabul edildiğine göre, diğeri de kabul edilmediğine göre olunacak muâmeleler hasebiyledir. Binâen aleyh birinci veya ikinci şıkk kabul edilmez ve bu mes'ele sulha mâni' olursa, şanj mes'elesi gibi Muharrem Karanâmesinin de hâkimiyet-i milliyeye muhâlif mevâddının alâkadarlar arasında ıslâh eylemek kaydının ilâvesi derece-i vücûbdadır Efendim.

HÜSEYİN RAUF

• Bkz. No. 344

No. 348

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 194, 195 *Ankara, 2/6/39*
Gâyet müsta'celdir *(2/6/1923)*

Düyûn-i Umûmiye fâizlerinin altın olarak te'diyesindeki imkânsızlık ma'lûm-i devletleridir. Mezkûr faizlerin Frank olarak tesviyesini te'mîn ve

buna (.....)* Müttefiklerin bir taahhüdü istihsâl olunmasına muvaffak olamadığınız takdirde ale'l-ıtlak Muharrem Kararnâmesinin mer'iyyet-i ahkâmı taahhüdünü mutazammın tarafımızdan beyânnâneme i'tâsı şâyân-ı kabul olamaz (?). Muharrem Kararnâmesi mûcebince ecnebilerin doğrudan doğruya cibâyet ve tasarruf eyledikleri rüsûm-i sâliye vâridâtı kemâ fi's-sâbık idâre olunduğu halde düyûn-i muvahhide fâizleri içün altına yakın bir menba'-ı vâridâtı elde bulundurmuş olacaklardır. Bu ise istiklâl-i millîmizi ve hürriyet-i iktisâdiyemizi takyîd edeceğinden kat'iyyen reddolunması iktizâ eder. Binâen aleyh fâizlerin Frank ile te'diyesini te'mîn (olunmayıp?) bir şekl-i hall husûsunda sebât ve ısrâr buyurmaları mercûdur.

No. 195

Bu mes'ele mühimdir. Bunu aleyhimize tefsîre müsâid bir şekilde i'tilâf, sulhu zâhiren tem'mîn etse bile hakikatde devletimizin teessüsünü akîm kılar. Mütahassıs rüfekânın da hassâs olup mes'eleyi mütâlaa eylemeleri elzemdir. En mühim ve en nâzik mes'ele üzerindesiniz. Bu mes'eleyi nazariyâtdan ziyâde hakikat ve çok ciddiyet ile halletmek mecbûriyetindeyiz. Mesâiniz neticesini lâ-yemût kılmak, bu son noktada muvaffakiyyetinizle ancak mümkün olabilecektir..

GAZİ MUSTAFA KEMAL

HÜSEYİN RAUF

* Parantez içindeki boşluklar zamanında çözülememiş sözcüklerin yerinedir. Şifre görevlisi bunları açamadığını belirtmiştir.

No. 349

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 196 *Ankara, 2/6/39 (1923)*
Zâta mahsusdur

Roma Mümessili Celâleddin Ârif Bey Vekâlete gönderdiği son tahrirâtlarda ahvâl-i fevkalâde esnâsında Roma Mümessilliğini kabul etmiş bulunduğunu ve o müstesnâ zamanlar da şimdi bir derece zâil olmuş bulunduğundan idâme-i me'mûriyetini îcâb ettirecek sebeb de ortadan kalkmış bulunmakta ve şahsen artık fedâkârlığa tahammüle mahal kal-

mamakta olduğunu beyânla isti'fâsının kabulünü, konferans münâsebetiyle mahzûr var ise me'zûniyet tarzında tatbikını ricâ ve diğer bir tahrirâtında da avdet harcırâhının tesrî-ı tesviyesini taleb eylemiştir.

Müşârünileyhin isti'fâsı Hey'et-i Vekîlece kabul edilmiştir. Fakat henüz tebliğ edilmemiştir. Lozan Konferansının devâmı i'tibâriyle bu babdaki mütâlaa-i sâmîlerinin iş'ârını rica ederim.*

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 352

No. 350

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 183 *2/6/ 339 (1923)*

1- Kuponların tarz-ı te'diyesi iki günden beri murahhasların husûsî ictimâ'larında mütâlaa olunuyor. Teklifâtımızı kabul edemediler. Üçüncü ihtimâli hâmillerin hukukunu ebediyen tenkîs ve ta'dîl mâhiyetinde telâkkî ederek bilhassa ağır buldular. Aramızda mutâbakat hâsıl olamayacağını müşâhede ederek mes'eleyi bu şekli ile hükümetlerine iblâğ edeceklerini bildirdiler. Mes'elenin ağırlığına ve tarafımızdan gâyet ciddî alınmasına rağmen mes'eleyi sükûnet ile telakkî etmişlerdir. Yeni bir safha açılacağını zannederim. Belki şirketlerin müzâkerâtıyla karşılık bir... tutacaklardır.

2- Pazartesi günü öğleden evvel ictimâ' edecek ve imtiyâzât mesâilini görüşeceğiz. Bu mesâili şirketler Ankara'da görüşmekte olduğundan maksadlarının ne olduğu anlaşılmadığını şimdiden serdettim. Ba'zı umûmî esasların tekarrür ettirilmesini mevzû-ı bahs edeceklerini zannediyorum. Bir de Chester mes'elesini mevzû-ı bahs etmeleri ihtisâs olunmuştur. Şirketlerle temâs ve vaz'iyyet-i hâzır(?) hakkında ma'lumat verilmesini istirhâm ederim.

3- Büyük mesâil üzerine harâretli ve şiddetli müzâkerâtdan sonra eğer burada tahmîn olunacağı üzere sulh yakında akdolunursa Belçika, Portekiz, Çekoslovakya ve Polonya'nın muâhedenin mevâdd-i mâliye ve iktisâdiyesine iştirâk sûretiyle sulh akdetmiş olmalarını tekrar mevzû-ı bahs ettiler. Ve beraber harb ettikleri devletlerle sulh olurken bırakmayacaklarının insâf ile nazara alınmasını ve bu husûsda Türkiye'den ticâret mukâvelesi gibi mukâvelât-ı husûsiyeyi taleb etmediklerini, yalnız

bütün milletlere âid olabilecek mesâil-i iktisâdiyede (?) sulh akdini ileri sürdüler ve bunu muâhedeye derc etmeyerek usûle ve izzet-i nefislere muvâfık bir şekil bulunabileceğini dermiyân eylediler. Şimdilik bir vesîle ile te'hîr ettik. Bir de bunu esâs i'tibârıyla mühim bir mes'ele addetmiyorum. Çünki Düyûn-ı Umûmiye hisse senedâtı hâmillerinin muhâfaza-i hukuku ve tarafeyn tebeasının iâde-i emvâli gibi ahkâm-ı umûmiyeye müteallikdir. Ticaret mukâvelesine ve ikâmet mukâvelâtına ya'ni menâfi'-i mütekâbile istihsâli içün pazarlık edilebilecek mukâvelât-ı husûsiyeye teşmîl ahkâmından sarf-ı nazar etmişlerdir*.

İSMET

* Bkz. No. 360

No. 351

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 184 *2/6/339 (1923)*

1- Düyûn-ı Umûmiye fâizlerinin altın veya Sterling ile te'diye etmek mes'elesini nazarî veya hukukî şekilde değil maddî ve hakîkî şekilde mütâlaa ediyorum. Eğer böyle mütâlaa etmese idim bu mes'ele şimdiye kadar gerek Ankara'da ve gerek her yerde çoktan gelmiş geçmiş olurdu demeğe kadar cesâretim vardır. Kayd-ı ihtirâzî ile beyânnâme verebiliriz sûretinde ifâde ettiğim altun veya İngiliz Lirası ihtimâlini bertaraf ma'nâsını kasdetmediğimi açıktan açığa Müttefiklere söyliyorum. Binâen aleyh biz muâhedeyi bitirirken âtî içün altın veya Sterling te'diye etmeyeceğimizi kabul ettirmiş olarak çıksak bizim içün tasavvur olunmaz bir muvaffakiyet olur.

2- Hükümet raporumda arz ettiğim vechile teklifâtımız kabul olunmadı. Hükümetlerine iblâğ-ı müşkilât ettiler.

3- Benim tahmînim şudur: Te'diye mes'elesinde bize muvakkaten suhûlet göstermek esâsı üzerinde yeni bir teklîf dermiyân edeceklerdir.

4- Mütâlaamı açık arz edeyim. Düyûn-i Umûmiye İdâresinin ibkâsı ve Muharrem Kararnâmesinin te'diyeden mâadâ olan ahkâmı gibi yeni ihdâs edilen mesâili hâlen mühim ve zâten bir sûretle kâbil-i hall görmüyorum. Benim bihuzûrâne ta'kib ettiğim kanaat şudur: Biz borçlarımızı altın

olarak veya İngiliz Lirası olarak vermeyeceğiz. Bu kayd müebbeden mi olabilir muvakkaten mi olabilir? Peyderpey anlayacağız. Zannediyorum ki aramızda ihtilâf-ı nazar yoktur*.

İSMET

* Bkz. No. 358

No. 352

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 185 — *2 Haziran 339*
Zâta mahsûsdur — *(2 /6/1923)*

C. 2 Haziran 339*

Filhakîka bu def'a İtalya'dan geçerken âcizlerine Celaleddin Arif Bey aslâ kifâyet etmeyen muhassesâtına mâmelekinden büyük ilâve ederek devleti şân ve şerefle temsîl etmeğe çalıştığını ve bu sûretle büyük fedâkârlık ettiğini îzâh ve hikâye buyurmuştu. Müşârün ileyhin me'mûriyetinin Lozan Konferansı ile birgünâ münâsebet ve te'sîri mesbûk ve mutasavver olmadığı cihetle bu bâbda îfây-ı muâmele tamâmen Hey'et-i Vekîlenin kararına mevdû'dur.

İSMET

* Bkz. No. 349

No. 353

İsmet Pacha à M. Vénizélos

Le 2 Juin 1923

En réponse à Vos lettres du 30 Mai dernier, sub No. 1484, 1485, 1486, jai l'honneur de Vous informer que j'en ai transmis le contenu à mon Gouvernement et que je ne manquerai pas de Vous faire connaître la réponse que je recevrai.

Je prends la liberté d'entretenir encore une fois Votre Excellence des événements qui continuent à se dérouler en Thrace Occidentale et qui non seulement sont contraires à tout sentiment d'humanité, mais constituent en outre une violation de la Convention relative à l'échange des populations signée à Lausanne.

En protestant contre ces actes, jai du également attirer l'attention des Délégations des Puissances invitantes sur cette question qui est capable de compromettre gravement la tranquilité de l'Orient.

En effet, les déportations des musulmans de la province susmentionée continue à se pratiquer sur une vaste échelle, dernièrement la population de tous les villages compris entre Gumuldjina et Xanthi a été déportée dans les îles et beacoup des malheureux embarqés ont été jeté en route à la mer.

Partout où il reste des musulmans ceux-ci sont obligés de pourvoir au logement et à l'entretien de Grecs immigrés qu'on installe chez eux; ils sont également forcés de faire des dons obligatoires pour la construction de maison à l'usage de ces derniers. Des commissions instituées â cet effet à Gumuldjina et à Xanthi et présidés par Dramali Mahmoud Bey et par le Chef de la Communauté musulmane Mehmed Efendi lèvent dans ce but des contributions sur la populations musulmane.

Je saisis cette occaison pour vous exposer tout particulièrement le cas d'une douzaine de personnes déportés de Dimetoka et de ses environs surtout des localités de Ak-Sakal, Soubachi, Hékimli et Tchavouchli et détenue sans raison à la Cannée; ce sont notamment Djevad Bey, Mestdji Oglou Ali Bey et les deux frères Ali et Hassan Beys notables de Dimetoka, Kerim Bey, officier de cavalerie en retraite, et un viellard infirme nommé Mestan Bey.

Dans l'espoire que Votre Excellance voudra bien entreprendre les démarches nécessaires pour remédier à cet état de choses, je La prie etc.....

No. 354

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 197 *Ankara, 3/6/39*
(3/6/1923)

1- Periye (?) Bankasının alâkası İstanbul Şehiremâneti iledir. Emânetin son günlerde ihtiyâcı dolayısiyle müessesât ile olan alâkasını tashîha çalışması yüzünden mütehaddis olduğu anlaşıldı. Müzâkerât-ı sulhiyenin neticesine kadar bu gibi mesâilin ta'lîk edilmesi Emânete tavsiye ve teblîğ edildi.

2- Sivrihisariyan biraderlerin tahliyeleri Müdâfaa-i Milliye Vekâletince tekarrür etmiştir. Afyonkarahisar'ında kampta bulundurul-madıklarından bulundukları hane tedkîk edilmektedir. Bulununca derhal tahliye edileceklerdir Efendim*.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 294, 304

No. 355

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 198 *Ankara, 3/6/39*
(3/6/1923)

23 Mayıs ve 134 numaralı telgrafnâme cevâbıdır:*

Abbas Hilmi Paşanın ne maksadla Londra'ya gittiğinin mükâleme arasında İngiliz Komiserliğinden tahkîki Adnan Beye yazılmıştı. Alınan cevabda Abbas Hilmi Paşanın Londra'ya azîmetinin İngilizlerce hiç de arzu edilmediğinin anlaşıldığı bildirilmektedir. Sulh muâhedesi imza edilinceye kadar Hilmi Paşa hukûkan Türk tebaasındadır ve Hidiv'dir..

HÜSEYİN RAUF

* Bulunamadı

No. 356

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 199 *Ankara, 3 /6/ 39*
(3/6/1923)

1- Adnan Beyden alınan 31 Mayıs tarihli telgrafnâme ikinci maddede ma'rûzdur.

2- Bugün Ceneral Markov nezdime gelip hükümetinden aldığı telgrafnâmeyi okudu: Bulgaristan'ın Türkiye aleyhine hiçbir sû-i niyeti yoktur. Venizelos'un matbuâtda ahîren yapmış olduğu îmâlar hiç nazar-ı dikkate alınmamalıdır. Bilakis Bulgaristan Türkiye ile dostâne münâsebâtı muhâfaza etmek arzusundadır.

HÜSEYİN RAUF

No. 357

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 200 *Ankara, 3/6/39 (1923)*

1 Haziran tarih ve 180 numaralı telgrafnâme cevâbıdır:

Madde 1- Ticaret muâhedesinde Balkan Hükümetlerine müddet mukâbil projemizde bir olarak kabul edilmişti. Siz iki seneyi kabul buyurmuşsunuz. İki seneden ziyâde müsâadeye Hey'et-i Vekîle muvâfık değildir.

Madde 2- Birinci Lozan Konferansında Müttefiklerce kabotaj hakkımızın kabul edildiği bildirilmiş, Meclis'e de o yolda arz olunmuş idi. Verdikleri muâhede projesinde tekrâr mevzû'-ı bahs olan bu mes'elenin tayyı Heyet-i Vekîlece müttefikan karargîr olmuş idi. Ahîren iki def'a bu bâbda hükümet kararı taleb buyuruldu. Tayyda ısrâr buyurulması arz olundu. Buna rağmen Hey'et-i Murahhasa bir kayıd altına girmiş ise ve başka bir imkân bulunamaz ve sulhun akdine mâni' görülüyorsa, sulhun akdinden sonra altı ay zarfında bu bâbda kumpanyalarla anlaşmak içün müzâkereye âmâde olduğumuzu ve kezâ bu müddet zarfında vapurların işleyebilmeleri, altı ay zarfında i'tilâf hasıl olmazsa hükümetin serbest kalması şeklini son fedâkârlık olmak üzere kabul edebilirsiniz.

HÜSEYİN RAUF

No. 358

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 202 *Ankara, 3/6/39*
Müsta'celdir *(3/6/1923)*

2 Haziran ve 184 numaralı telgrafnâme cevâbıdır:*

1- Düyûn-i Umûmiye İdaresinin ve Muharrem Kararnâmesinin te'diyeden başka ahkâmının ibkâsında mevcud zararları, te'diyenin ancak Frank olarak kabul ettirilmesi ile ehven ve kâbil-i tahammül telakki edebiliriz. Kayd-i ihtirâzî ile i'tâ olunacak beyânnâmenin sarîh medlûlü bu

* Bkz. No. 351

olabilir. Frank ile te'diye mes'elesi tesbit olunmadıkça Muharrem Kararnâmesi ve ona merbût(?) mukâvelât ahkâmını tatbik ettiremeyiz. Te'diye mes'elesinde göstermelerini tahmîn buyurduğunuz muvakkat suhûlet Bulgarlara gösterdikleri gibi beş sene gibi kısa bir müddet müsâmaha olacaksa bu da şâyân-ı kabul olamaz.

2- Arada ihtilâf-ı nazar ben de görmiyorum.

GAZİ MUSTAFA KEMAL

HÜSEYİN RAUF

No. 359

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 202 (Mükerrer) *Ankara, 3/6/39 (1923)*

Drama ve mülhâkâtı eşrâfından Behzad imzalı bir telgrafnâmede son günlerde Drama ve mülhakâtında Yunanlılar tarafından ahâli-i İslâmiyeye karşı yapılan mezâlim ve katl-i âmlardan bahisle bunun önünün alınması zımnında tavassut rica edilmektedir Efendim.*

HÜSEYİN RAUF

* Telgrafın altına Lozan'da şu not düşülmüştür:
Mükerreren yazılmıştır. Yeni tafsilât olmadığından bu bâbda diğer mürâcaatlar vukûuna kadar hıfzı. (Bkz. No. 209 ve 353).

No. 360

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 203 *Ankara, 3/6/39 (1923)*

2 Haziran ve yüz seksen (iki) üç numaralı telgrafnâme cevâbıdır*.

Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri huzûru ile müzâkere edildi.

1- Kuponların tarz-ı te'diyesinin nokta-i nazarımıza göre halli husûsunda musırrâne mesâî safrolunarak bir netice alınması muktazîdir.

* Bkz. No. 350

2- Şirketler mesâili burada müzâkere olunmaktadır. Bugüne kadar müzâkere başlamış ve birçok müfrit taleblerden vazgeçmemiş olan şirketler mümessilleri ile müzâkerât sûret-i umûmiyede lehimizde devâm etmekte olduğundan müzâkerât-ı mezkûreyi haleldâr edecek ve buradaki mümessillere fazla ümmid verecek bir mübâhaseye girişmemenizi, Chester projesinin esas i'tibâriyle müzâkeresini kabul buyurmamanızı rica ederim.

3- Portekiz ve emsâli hükümât hakkında müzâkereden ictinâb olunması ve gerek bu mes'elenin ve gerek şirketler ve imtiyâzât veya sâir ihdâs edilecek mesâilin ancak Düyûn-i Umûmiye mes'elesini nokta-i nazarımıza tevfîkan kararlaştırdıktan sonra kâbil-i hall mesâil olduğunu Müttefiklere tebliği Hey'et-i Vekile kararıyla arz olunur Efendim.

HÜSEYİN RAUF

No. 361

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 204 *Ankara, 3/6/39 (1923)*

C. 31 Mayıs ve 175 numaralı tele:

İktisad Vekâleti havza-i fahmiye'de Amerikalılara kömür mıntıkası va'detmemiştir. Amerikalılardan bu yolda (büyük?) mürâcaat da vâki' olmamıştır. İtalyanların vuku'bulan mürâcaatı tedkîk edilmektedir. İktisad Vekâleti havza-i fahmiyede ecânibe imtiyâz i'tâsı fikrine tarafdâr değildir.

HÜSEYİN RAUF

No. 362

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 205 *Ankara, 3/6/39 (1923)*

3 Haziran tarih ve 186 numaralı telgrafnâme cevabıdır.*

Köprü bedelini karşılık göstererek istikrâz akdeden Sehiremâneti vârdâtı şimdiye kadar te'diyâtın istikrâz mukâbilini tecâvüz ettiği kanâatı

* Bkz. No. 364

ile, tevkîf etmesinden mütevellid bir mes'ele olduğu anlaşıldı; ya'ni hükümetin değil belediyenin icrââtıdır. Ma'mâfîh gerek Mâliye Vekâletince, gerekse Dâhiliye Vekâletince bu tarz muâmelenin tashîhi ile bankaya te'diyâta devâm olunması Şehiremânetine tavsiye ve tebliğ edilmiştir Efendim.

HÜSEYİN RAUF

No. 363

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 206 *Ankara, 3/6/39 (1923)*

31 Mayıs tarih ve 172 numaralı telgrafnâme cevâbıdır:*

Genç Hıristiyanlar Cem'iyyeti para ve propaganda suretiyle birçok Müslümanları Hıristiyan yapmakta ve İslâmiyet aleyhine muzır fikirler neşretmektedir. Memleketimizde böyle bir cem'iyyetin vücûdunu izâle etmeği (Dâhiliye Vekâleti, Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Riyâseti?) lüzûmlu görmektedir. Esâsen icrây-ı faâliyet içün muktazî resmî müsâadeyi de istihsâl etmemiştir. Ecnebilerin ikâmet hakkı ile İslâmları Protestan yapmağa sâî ve büyük faâliyet göstermekte olan cem'iyyetler başka başka mesâildir. Mezkûr cem'iyyeti seddetmek her zaman elimizde olduğundan ta'tîli muâmelesinin ta'lîki dün İstanbul vilâyetine Dâhiliye Vekâletinden tebliğ olunmuştur.

HÜSEYİN RAUF

* No. 340

No. 364

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 186 *3/6/39 (1923)*

İngiliz murahhası mektubunda diyor ki Şehir Emânetinin 1909 istikrâzı mürettebât-ı seneviyesine karşılık Türkiye Millî Bankasına tehhîn edilen köprü mürûriyesine 28 Mayısdan beri vaz-ı yed edilmiştir. İs-

tanbul'daki vekîlinin mürâcaâtına ve işin serîan halli ümmidi ile keyfiyetin İngiliz matbuâtınca vaktinden evvel neşrine mâni' olmaya çalışacağını Adnan Beye vaad eylemesine rağmen 30 Mayısda Türk me'mûrîninin keyfiyeti i'lân ve mürûriyenin Perye istikrâzına mukaddem olan Türkiye Millî Bankasının hukûku inkâr edilmiştir. Murahhas şimdi bu harekete karşı hükümeti nâmına ve istikrâz hâmilleri nâmına protesto ediyor ve bu sırada Türkiye i'tibâr-ı mâlîsine darbe vuracak olan bu tedbîrden serîan sarf-ı nazar edilmesi husûsunda sarf-ı gayret etmemi rica ediyor. Verilecek cevâbın iş'ârını rica ederim.*

İSMET

* Bkz. No. 362

No. 365

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 187 *3/6/39*
*C. 189** *(3/6/1923)*

İtalya sigorta şirketleri nâmına mürâcaatla İngiliz kumpanyalarıyla müdâvele-i efkâr edeceğini ve dörtte bir nisbetinde te'diyât icrâsına iknâ edebilirlerse ahâlinin müteneffi' olacağını ve bu şirketlerin de kat'-ı alâka etmeyeceğini söylemiş ve böyle bırakmayı hükümetin nazar-ı dikkate alıp almayacağı hakkında bir fikir edinmek istemişti. Sigorta şirketleri ile burada müzâkere icrâsı mevzû-ı bahsa değildir. İngiliz şirketleriyle arasında i'tilâf olursa müzâkere içün Ankara'ya mürâcaat edeceklerdir.

İSMET

* Bkz. No. 337

No. 366

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 207 *Ankara, 4/6/39*
Zâta mahsûsdur *(4/6/1923)*

Düyûn-ı muvahhidenin en mühim ve esaslı vârıdâtı olan Reji bedel-i maktûunu mukâvele-i esâsiyedeki kâr, zarara bakılmaksızın altın olarak

şirketin tesviyesi meşrût iken, Adam Blok'ın, Fransız ve İtalyan a'zâlarının da dâhil oldukları halde İstanbul'da Reji hesâbâtına âid yapılmış i'tilâfnâmede altı seneliğini Türk parası olarak evrâk-ı nakdiye, iki seneliğini de Frank hesâbiyle Reji Şirketinden ahzını kabul ve sekiz senelik muhâsebeyi bu şekilde tasdîk ve imza eyledikleri halde, Lozan'da kuponlar bedelinin altın olarak tesviyesi esâsındaki ısrârın mantıksızlığını, Düyûn-ı Umûmiye kuponlarına altun taleb eden Düvel-i Mü'telife murahhaslarının yüzlerine söylemenin münâsib olacağı Mâliye Vekâletinden bildirilmektedir.

HÜSEYİN RAUF

No. 367

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 188 *4/6/39*
Acele *(4/6/1923)*

Doklar ve Tersaneler Şirket-i Bahriyesi mümessillerinin Ankara'ya giderek elyevm hükümetle temâsda bulundukları İngilizler tarafından ifâde edilmekte olduğundan mezkûr şirketin mefsûh olmadığı yolunda beyânâtda bulunmaklığımızı taleb eden İngiliz delegasiyonuna verilecek cevâb hakkında hükümetin tesbît etmiş olduğu nokta-i nazarın iş'ârına ve şirket-i mezkûrun müddeiyâtına dâir ma'lûmât i'tâsına müsâade buyurulması*.

İSMET

* Bkz. No: 370

No. 368

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 189 *4/6/39 (1923)*

1- 24 Mayıs ve 146 tarihli şifre* Berlin'de Ziya Beye tebliğ edildi. Cevâbı ikinci maddededir. İcabının emir buyurulması.

2- Torpillerin muhâfazası şeklinde tahrîbe müncer olacak bir netîceye vüsûl hâlinde hazîneyi mühim bir zarara uğratmış, satılması hâlinde ise

* Bkz. No. 290

lüzûmu olan malzemeyi elden çıkarmış olmak mes'ûliyetlerinden ictinâben şerâit ve va'iyyet-i siyâsiyeye göre iki şıkdan birisi için kat'î emir verilmesi**.

İSMET

** Bkz. No. 416

No. 369

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 191, 192 *4/6/39*
(4/6/1923)

1- Bugün öğleden sonra Birinci Komite Suriye ve Irak hududlarına müteallik mesâil müstesnâ olmak üzere bütün mesâili tedkîk ve hemen hepsini karâra rabtetti. Karaağaç hududu ve transit şeklinin müzâkeresi, ta'mîrât maddelerinin kat'î şeklinin tesbîtine ta'lîk olundu. Irak hududunun ta'yînî tarafımızdan tahliye mes'elesinin müzâkere ve tesbiti (..... okunamadı) rabtolundu. Konferansın her üç Komitesi de daha birer def'a toplanacaklar. Bütün mesâilin bir haftada halli temennîsi izhâr olundu. Birinci Komitenin bugün hallettiği mesâil:

12 inci madde Tavşan Adaları, Bozcaada ve İmroz gibi bize bırakıldı. Meis ve Adakale hakkındaki kayd-ı ihtirâzîmiz ref'olundu. İtalyanlarla Meis Adasının üss-i bahrî ve askerî olarak kullanılmayacağına ve adada topçu bataryası bulundurulmayacağına ve bize müteveccih kısmının tahkîm olunmayacağına dâir mektup teâtî olundu.

Yirmi, yüz elli üçüncü maddeler müttefikan ta'dîl ve kabul olundu.

Yunanistan, Onikiada ve Kıbrıs'daki vakıflar hakkında da alâkadâr hey'etler zapta geçirilen beyânâtda bulundular.

Ecnebilerin usûl-i idâresine müteallik mukâvelenin müddeti yedi sene olarak kabul olundu. Müttefikler adliye beyânnâmesini evvelce tekarrür eden şekliyle kabul ettiklerini beyân ettiler. Lahey Mahkemesi listesinden dört müşâvir alacağımızı zabta geçmek üzere söyledik.

Afv-ı umûmî beyânnâmesinin müzâkeresi uzun münâkaşayı mûcib oldu. Afv-ı umûmî sebebiyle mübâdele ahkâmından hâric olanların memlekete girmeleri lâzım geldiği iddiâ ve i'lân olunan yüz elli kişiden mâadâ eşhâs için i'lân olunacak afv-ı umûmînin, kaçanların tekrâr avdetiyle alâkası olmadığını ve her hükümet gibi Türkiye'nin de âsâyiş ve sükûn -ı dâhilinin muhhafazası için ihtilâl, iğtişâş ve sûikasd mekâsıdı ta'kib eden fena eşhâsa karşı kendini müdâfaa mecbûriyetinde olduğunu

ve sükûnperver vatandaşlara karşı bir diyeceğimiz olmadığını ve mübâdele-i ahâli mukâvelesinin mer'î olduğunu dermiyân ettik.

Müttefikler Suriye'ye ve diğer memâlike iltică eden yüz binlerce Ermeni'nin avdet edip etmeyeceklerini sarâhaten sordular. Bâlâdaki zemînde cevâb verdim: Kalanların ve kaçanların kamilen afv-ı umûmîden müstefîd olduklarını fakat kitle hâlinde avdet mes'elesinin afv-ı umûmîden hâric büsbütün başka bir mes'ele olduğunu söyledim. Beyânâtımızı şiddetli, vâhim telakki ettiler.

Venizelos İstanbul'dan kaçan Rumlar içün bir beyânnâme okudu. Mübâdele-i ahâli mukâvelesinin mer'î olduğunu, Yunanistan'ın yerlerinde kalması mukâvele icâbından bulunan Garbî Trakya Türklerini tehcîr ve kendilerini envâ-ı mezâlime ma'rûz bıraktığını söyledim. Ahvâl-i harbiye dolâyısıyla Garbî Trakya'da Türklere karşı ittihâz olunan tedâbîrin ref'olunacağını ve herkesin yerli yerine geleceğini söyledi.

Rumbold en nihâyetde afv-ı umûmî beyânnâmesiyle Ermenilerin avdeti içün bir mânî' kalmamış olduğu zannında bulunduğunu beyân etti ve diğer mevadde geçti. Biz nokta-i nazarımızı sarâhaten söylemiş olduğumuzdan Müttefiklerin ısrâr etmemelerini lehimizde bulduk.

Eğer bu mes'ele başka münâsebetle yeniden tahrîk edilmezse Ermeni muhâcirlerin avdeti mes'elesi prose verballerde sarâhaten imtinâımızla kapanmış oluyor. İğtişâş ve ihtilâl ve sû-i kasd anâsırından olmayan sâkin vatandaşların avdetlerini tabiî addetmiş oluyoruz. Kitle hâlinde avdet içün hiçbir taahhüd almadığımızı söylüyoruz. Şurası nâzik ve gayr-ı kâbil-i ictinâbdır ki, mübâdele mukâvelesine tâbi' olmayan ya'ni İstanbul'dan çıkmış olanların avdeti er geç zarûrîdir. Mübâdele-i ahâli mukâvelesi bunları sarâhaten istisnâ ve te'mîn etmiştir. Bunların emvâl ve emlâki hakkında yaptığımız muâmelâtı ma'ziyâdetin ödemeğe mecbur olacağımıza aslâ şübhem yoktur. Ma'hazâ iktızây-ı hâlin îfâsı re'y-i âlîye mevdu'dur.

İSMET

No. 370

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 208 *Ankara, 5/6/39 (1923)*

4 Haziran ve 188 numaralı telgrafnâme cevâbıdır:*

1- Doklar Şirketini temsîl içün Ankara'ya gelen zevât miyânında vaktiyle Bâbıâlî Birinci Hukuk Müşâvirliğinde bulunan Kont Ostrorog da

* Bkz. No. 367 ve No. 395

vardır. Fakat salâhiyyetdâr olduklarına dâir yedlerinde vekâletnâme yoktur. İngiltere'den henüz taleb ettiler.

2- Buna rağmen vaz'iyyeti idâre içün Müdâfaa-i Milliye Vekâleti ile görüştüler. İlk tekliflerini fesh ve ilgâdan sonra diğer mevaddı görüşmek ve i'tilâf hâsıl olamazsa mukâvele mücebince hakeme mürâcaatı teklîf ve ısrâr ettiler.

3- Doklar Şirketi kable'l-harb kaputola mâhiyetinde ve muvakkat karârnâme ile teşekkül etmiş ve i'lân-ı harbde kezâ kararnâme ile feshedilmiş (nükûl) şerâit miyânında hükümetce mühim taahhüd-i mâlî vardır. Meclis'den geçmedikçe makbûl olamazdı. Şirketin bunu (bildiğinden vârid değilim ?) ... vekâletnâmeyi bile henüz hâmil olmayan Kont Ostrorog Otomobil Şirket mukâvelesinin aynen tasdîkında ısrâr ediyor. Hükümet şirketi mefsûh addediyor ve Meclisden geçmedikçe mu'teber olması imkânını da görmüyor. Fakat Konferans netîcesine kadar idâreye çalışıyor.

4- Bu bâbda Hey'et-i Murahhasamızca serd edilen son kayd-ı ihtirâzînin şeklini iş'âr ve bu noktada ısrâr buyurulması mercûdur.

HÜSEYİN RAUF

No. 371

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 209 *Ankara, 5/6/39*
(5/6/1923)

Yunanlılar Karaağaç'ta mevcud bilcümle mebânî-i resmiye ve husûsiyenin pencere ve kapılarını sökerek trenle nakleyledikleri ve birçok tahribâta başlanıldığı istihbâr edildiği Erkân-Harbiye-i Umûmiye Riyâsetinden bildirilmektedir. Yunanlıların Anadolu'da yaptıkları gibi Karaağac'ı da bir harâbezâra çevirmelerine mânî' olacak teşebbüsâtın icrâsı menût-i re'y-i irâde-i celîleleridir.*.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 359

No. 372

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 210, 211, 212 *Ankara, 5/6/39*
(5/6/1923)

5 Haziran tarih ve 190 numaralı telgrafnâme cevâbıdır:

No. 210

Madde 1- İzmir Rıhtım, İstanbul Tunel Fransız şirketleri ile i'tilâfnâme yarın imza edilecektir. Fransızların Anadolu'da en mühim sermayesini teşkil eden İzmir-Kasaba-Alaşehir-Afyon Karahisar, Soma-Bandırma Şirketi ile şerâit-i hâzıra-i iktisâdiye husûsunda i'tilâf hâsıl oldu. İtalyan sermayesinin galib olduğu Haliç Vapurları Şirketi ile İngiliz sermâyeli Borasit ma'deni imtiyâzı hallolunmuştur. Reji Şirketi ile i'tilâf kuvve-i karîbeye gelmiş olup iki güne kadar memnîniyet bahş sûretde intâcı kuvvetle me'mûldur. Taksim Fransız Emlâk Şirketi derdest-i intâcdır. Telefon ve Kablo Şirketleri ile i'tilâf dâiresinde görüşülüyor. İstinye Doklar Şirketi metâlibi tedkîk olunuyor. İstanbul Tramvay Şirketi ile i'tilâf imkânsız değildir. İzmir Havagazı Şirketi hallolunmuştur. İzmir-Aydın Şimendöfer Şirketi henüz müzâkereye gelmek üzeredir. Teehhürlerinden dolayı isti'fây-ı(?) kusûr ediyorlar.

No. 211

Madde 2- Lozan Konferansının müdâhale etmediği ve Lozan'dan ümmidlerini kat'ettikleri halde ekseriyet-i azîmesi ile burada anlaşmak imkân dâhilindedir. Binâen aleyh evvelce de yazıldığı gibi Düyûn-ı Umûmiye mes'elesi hallolunduktan sonra teferruât kabilinden olan şirketler mesâilinin Ankara'da kâbil-i hallolduğunu te'mîn ediniz. Va'zını teklif eyledikleri prensiplerden birincisi hakkında mukâbil projedeki nokta-i nazarımızda musırr bulunuyoruz. İkincisi mukâbil projede zikrolunduğu vechile şâyân-ı kabul değildir. Üçüncü, dördüncü ve beşinci maddeleri dahî kabule imkân yoktur. Kanun dâiresinde tanınmış olan imtiyâzâtın şerâit-i hâzıraya tevfîk olunacağı tabiîdir.

No. 212

Madde 3 - Kendi tebaalarının menâfi'-i meşrûalarına karşı lâkayd kalamayacaklarını kat'î sûretde ihsâs ettirmelerine mukâbil Düyûn-ı Umûmiye mes'elesi nokta-i nazarımızca hallolunmadıkça bu mesâilin mevzû-ı bahs olamayacağını ve gayr-ı muayyen müddetle Lozan Konferansı müzâkerâtına devam olunamayacağını ileri sürmek kâbildir. Evvelce de arz olunduğu üzere her şeyden evvel Düyûn-ı Umûmiye

mes'elesinin intâcı husûsunda ısrâr olunması ve birinci maddede verdiğimiz ma'lumât ile anlaşılacağı vechile şirketler müzâkerâtı şâyân-ı endîşe bir şekilde olmayıp bunun Lozan Konferansına intikâline ve bu husûsda prensipler (vermeğe) Hey'et-i Vekîlenin sûret-i kat'iyyede muvâfakat etmediği arz olunur Efendim.

HÜSEYİN RAUF

No. 373

Adnan Beyefendiye —İstanbul

No. 193 *5 Haziran 39*
(5/6/1923)

Salahattin Adil Paşaya:

Tahliye mevâddinin tesbîtinde kumandanlıkça nazar-ı dikkate alınması arzu edilen husûsât varsa sür'at-ı iş'ârı.

İSMET

No. 374

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 194 *5 Haziran 39*
(5/6/1923)

Tahliye mevâddının tesbîtinde Erkân-ı Harbiye-i Umûmiyece sûret-i mahsûsada nazar-ı dikkate alınması arzu edilen nikâtın sür'at-ı iş'ârı ma'rûzdur*.

İSMET

* Bkz. No. 379

No. 375

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 195 *5 Haziran 339*
(5/6/1923)

İsviçre Tedkîk Komitesi Türkiye'de istifâde olunmamış küllî mikdarda manganez ma'deni bulunduğunu haber almış. Bu ma'denin İsviçre

sanâyii içün işletilmesine müsâade i'tâsı hâlinde muktazî sermâyenin hâzır olduğu bildirilmekte ve ma'lûmât rica olunmaktadır. İşbu teklîfin derece-i imkânı hâlinde ma'lûmât i'tâsı müsterhamdır*.

İSMET

* Bkz. No. 538

No. 376

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 196 *5/6/39 (1923)*
Müsta'cel

Beyne'l-milel Salîb-i Ahmer tarafından Anadolu'daki Yunan üserâ kamplarını berây-ı teftîş Mösyö Burniye'ye refâkat etmek üzere i'zâm edilen Doktor Karl Burkhardt Haziranın onunda İsviçre'den hareketle Viyana'ya gidecek ve İstanbul tarîkiyle Ankara'ya gelecektir. Müsâade-i lâzimenin müsta'celen iş'ârı müsterhamdır.

İSMET

No. 377

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 197, 198 *5/6/39 (1923)*

Bugün murahhasların husûsî ictimâında Pellé, istikrâza mukâbil Fransızlara verilen imtiyâzât hakkında 1914'te yapılan i'tilâfların vesâikini irâe ve bu vesâikin mer'iyyeti tanınmasını taleb etti. Diğer murahhaslar bunu te'yîd ettiler. Régie Générale tarafından bu vesâik aynen hükümete i'tâ olunmuş ve bir cevâb alınmamış. Vesâik bir hülâsadan ve evrâk-ı muhtelife sûretlerinden ibârettir. Hülâsada imtiyâzâtın usûlü dâiresinde i'tâ ve hükümetler tarafından ve irâde ile te'yîd olunduğu ve hattâ Meclis-i Meb'ûsânın küşâdında 914 Mayısının birinci günü hükümdarın nutk-ı iftitâhîsinde Meclis'e ma'lûmât verildiği ve Meclis'in cevâbında be'yân-ı memnûniyet olunduğu ilâve edilmektedir. Büyük Millet Meclisi Hükümeti dahî gerek İstanbul mümessili Hamid Bey ve gerek Paris Mümessili vâsıtasıyla bu imtiyâzâtın mer'iyyetini te'yîd eylemiştir. İmtiyâzât-ı mezkûre birkaç hafta evvel birden bire bir Amerikan kumpanyasına i'tâ edilerek Fransız sâhib-i imtiyâzinin hukuku nez'olunmuştur. Kezâlik limanlar içün diğer bir Fransız kumpanyasına tahsîs olunan imtiyâzât da Amerika kumpanyasına verilmiştir. Bir de Chester

mukâvele-i munzammasının 12 inci maddesinde Harput-Yumurtalık hattının inşâsı için de Bağdat hattı üzerinde suhûlet vesâire gösterilmesi vaad olunmuştur ki, Bağdat hattının bu kısmı Ankara İ'tilâfnâmesiyle bir Fransız grubuna verildiğinden Amerika imtiyâzı Ankara İ'tilâfnâmesiyle teâruz etmektedir. Raporun nihâyeti şudur: Ahîren Amerika kumpanyasıyla yapılan mukâvele Fransız tebaasının mukaddemâ iktisâb ettiği gayr-ı kâbil-i i'tirâz hukuk ile teâruz etmektedir. 1914 te beş yüz milyon Frank bir istikrâzdan müstefid olup da bugün o istikrâzdan mukâbili olan imtiyâzâtı tanımamak insâf ve adâlet nokta-i nazarından gayr-ı kâbildir. Fransa hükümeti mukâvelâtın tanınması için muâhede projesine madde ilâvesini teklîf eder. Yeni Türkiye'nin inkişâf-ı iktisâdisi için hiçbir mânia ilkâsı fikrinde değildir. Ancak kendi tebaasının hukuk ve menâfi'-i meşrûasına nâyet edilmesine muntazırdır.

2- Ben bu mes'elenin mütâlaası Konferansın salâhiyeti hâricinde olduğunu iddiâ ettim. Müttefikan reddettiler. Benim salâhiyetim hâricinde olduğunu söyledim. Hükümeti haberdâr ederek alınacak cevâbın iş'ârını teklîf ettiler. Fransızların istediği evvelden bu mukâvelâtın muâhede ile mer'î tanınması ve sonra müşkilât-i mütehaddisenin hallidir. Dün arz ettiğim vechile muâhedeye şirketler hakkında ba'zı prensipler vaz'ederek şirketleri müzâkerelerinde serbest bırakmak istiyorlar. Suâle cevâben fâizlerin te'diyesi hakkında hükümetlerinden cevâb almadıklarını bildirdiler.

3- İmtiyâzât mesâilinde hükümetin nokta-i nazarı ne olacağının emr u iş'ârı müsterhamdır.

Sulh mes'elesi kuponlarla imtiyâzâta dayanıp kalmış bir haldedir.

İSMET

No. 378

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 214 *Ankara, 6/6/39 (1923)*

30 Mayıs ve 173 numaralı telgrafnâme cevâbıdır:*

Venizelos'un Rumlar hakkında serdettiği metâlib ve şikâyet, mes'elenin hadd-ı zâtında umûr-i dâhiliyemize taalluku hasebiyle mesmû' olmamak lâzımdır mütâlaasındayım. Yunan tebaası emvâl ve emlâkine dâir

* Bkz. No. 341 ve 431

tahkikâtın ikmâli husûsuna gelince Yunan tebaası hakkında emvâl-i metrûke kanununun tatbik edilmemekte olduğu gibi mezkûr kanunun Yunan tebaası emvâl ve emlâkinin tasfiyesi husûsunda tatbîki içün de hiçbir niyet ve tasavvur mevcud olmadığı ve bu bâbda Hey'et-i Vekîle kararıyle Yunan tebaasına âit emvâl ve emlâkin tasfiye muâmelâtının muhârib düşman tebaası emvâl ve emlâkinin sûret-i tasfiyesi hakkında hukuk-ı düvel esâsâtına tevfîkan icrâsı takarrür ederek mahalline de o yolda tebligât-ı lâzime icrâ edilmiş olduğu Maliye Vekâletinden bildirilmiştir.

HÜSEYİN RAUF

No. 379

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 215 *Ankara, 6/6/39*
Gâyet müsta'celdir *(6/6/1923)*

194 numaralı tele cevabdır*.

Madde 1 - Tahliye mevâddının tesbitinde Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Riyâsetinin mütâlaası ikinci maddededir.

Madde 2 - A) Gelibolu şibih cezîresi de dâhil olduğu halde işgâl altında bulunan aksâm-ı memleketin a'zamî üç hafta zarfında tahliyesi.

B) Mondros Mütârekesini müteâkib Düvel-i İ'tilâfiye'nin nezâretine terk edilmiş olan esliha ve cebhâne ve sefâin-i harbiyemizin ve işgâl altına alınmış olan mebâni-i emîreyyenin bilcümle malzemesinin aynen iâdesi.

C) Tahliyenin hitâmına intizâr mecburiyeti olmaksızın gerek İstanbul ve gerek Trakya'da hazerî vaz'ul-ceyş alabilmekliğimiz.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 194 ve 374

No. 380

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 216 *Ankara, 6/6/39*
Müsta'celdir *(6/6/1923)*

Şirketler müzâkarâtı miyânında en pürüzlüsü ve en müşkili olan ve Düyûn-ı Umûmiye ile en yakından alâkadâr bulunan ve Fransa menâbi'-i mâliyesi üzerine mühim nüfûzu olan Reji Şirketi ile bugün nikât-ı

esâsiye üzerinde tarafeynin memnûniyetini mûcib olacak tarzda i'tilâf hâsıl olmuştur. Bir güne kadar tasfiye-i hesâbât mes'elesi halledilecektir.

HÜSEYİN RAUF

No. 381

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 217 *Ankara, 6/6/39*
(6/6/1923)

C. 31 Mayıs 177 numaralı tele:*

Mübâdele-i Üserâ Komisyonu icün yirmi bin Frank gönderilmiştir.

HÜSEYİN RAUF

* No. 343

No. 382

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 218 *Ankara, 6/6/39*
(6/6/1923)

31 Mayıs ve 1 Haziran tarihli ve 176 ve 182 numaralı telgrafnâme cevâbıdır.

1- (Muhtelif) Nezâretler tarafından i'zâm olumuş olan veya kendi hesaplarına gittiği halde muhtâc-i muâvenet oldukları anlaşılan Avrupa'daki Türk talebesinin şehrî ne mikdâr tahsisât ile idâre olunabileceği ve hüsn-i halleri ve sâire hakkında Roma ve Paris Mümessilliklerinden bir rapor taleb edildiği ve bunun vürûduna kadar talebeye yardım olmak üzere Roma Mümessiliğine 2000 ve Paris Mümessilliğine 1000 Lira gönderilmiş olduğu ve taleb edilen raporların henüz vürûd etmediği ve matlûb cevab gelir gelmez iktizâsının icrâsına müsâraat olunacağı Maarif Vekâletinden bildirilmiştir.

2- Matlûb raporların bir ân evvel irsâli zımnında Paris ve Roma Mümessilliklerine yazılmıştır.

HÜSEYİN RAUF

No. 383

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 2193 *İstanbul, 6/6/39*
(6/6/1923)

Tahliye husûsâtının tesbitinde vârid-i hâtır-ı âcizî olan mevâdd ber vech-i âtî arz olunur.

-Tercihan evvelâ İstanbul'un kıtaât-ı askeriyeden asgarî müddetde tahliyesinin te'mîni, mütebâki depo ve müessesât içün muvakkat komisyon ma'rifetiyle tahliyenin ikmâli.

- Muhtelit birer tahliye ve teslim komisyonu teşkiliyle bu komisyonlar mesâîsinin ve tahliye teferruâtının İstanbul Kumandanlığına Mü'telifîn ceneraller arasında takarrürü içün selâhiyyet i'tâsı.

-Muâhedenin Lozan'da imzasıyle beraber vâzıu'l-yed oldukları her türlü malzeme-i harbiye ve eşyây-ı mîriyenin hiçbir tarafa nakl ve sevk ve yeni bir muâmeleye teşebbüs olunmamasıdır. Mondros Mütârekesine müsteniden emâneten taht-ı muhâfazaya aldıkları esliha ve mühimmat (?)-ı harbiye ve sefâin-i bahriye ve şimendifer lavâzimâtı (ve) vesâit-i nakliye, telsiz telgraf istasyonları ve teferruâtının kışla ve müessesâtımızın aynen iâde ve teslimi. Bunlardan muhtelif sûretlerle Wrangel ordusuna ve sâir teşkilât-ı mahsûsaya veya eşhâsa verilmiş olanların yine iâdesi. Ambarlarımızdan aldıkları mevâddın bir kısım (...?) mevcuddur. Madde beş(?) sefâin ticâriye ve gambotlarımızın musâlahanın imzasıyla serbestî-i seyr u seferlerinin te'mîni.

-Kışla ve müessesâtımızın zarar ve ziyâna uğramaksızın tahliyeleri ve tarih-i imzadan i'tibâren vâki' olacak zarar ve ziyanların (...?) taahhüdüne rabtı ve taraflarından yakılan ba'zı kışlalarımızın yerine kendi yaptıkları barakalardan terki.

Gerek bize ve gerekse kendilerine âid mâlzeme-i harbiyeden ahâli (?) yedinde bulunması memnû' olanların esnây-ı tahliyede füruht edilmemesinin kabulü.

-Anadolu mıntakasının evvelâ tahliye ve şimendifer üzerindeki mürâkabe-i askeriyenin ilgâsıyle Anadolu muvâsalasının kontrolünün te'mîni.

-Divân-ı Harblerince mahkûm ve henüz muhâkemeleri derdest bulunan Türk tebaasının bize teslîmi. Yirmi kadar olan mahkûm maznûnun cürümleri sûret-i umûmiyede Mü'telifîn mensûbîn-i askeriyesine karşı şahsî tecâvüzlerden ibâret olup emniyyet-i askeriyeyi muhill bir cürüm değildir.

Tahliye ve tesellümün muhtelit komisyonlarca muayyen zamanda icrâsı Müşâvir-i askerî Tevfik Bey'de bu bâbda kuyûdât ve teferrüât listeleri mevcuddur Efendim.

İSTANBUL KUMANDANI
SALÂHADDİN ÂDİL

No. 384

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 219 *Ankara, 7/6/39*
(7/6/1923)

192 numaralı telgrafnâme cevâbıdır:*

Bu bâbdaki iktizây-ı hâl 19 Mayıs ve 120 numaralı telgrafnâmenize** cevâben 23 Mayıs tarih ve 138 numaralı telgrafnâme-*** ile arz edilmişti.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 369
** No. 258
*** No. 276

No. 385

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 220 *Ankara, 7/6/39*
(7/6/1923)

Madde 1- Elyevm Belgrat'ta bulunan Bürkeş Mümessili Cevad Beyden alınan telgrafnâme ikinci maddede ma'rûzdur.

Madde 2 - Düyûn hisselerinin sûret-i taksimine âid mevadd-ı iktisâdiye hakkında tahaddüs eden ihtilâfdan dolayı Yugoslavya Mu-

rahhasının Sulh Muâhedesini imza etmemesi eğleb-i ihtimâl olduğundan bahisle sırf Müttefik Devletlerle Yugoslavya'ya taalluk eden işbu mes'eleden dolayı Sırb Murahhasının ber vech-i bâlâ hareketinden Türkiye'nin kat'iyyen müteessir olmamasının ve Muâhedenâme Belgrad kabinesince imzalanmış gibi telakki edilip Sırbistan tarafından resmî sefir i'zâmı ile iki memleket arasında münâsebât-ı diplomatikiyenin derhâl te'sîs edilmesi mukarrer bulunduğunun şimdiden Büyük Millet Meclisi Hükümetine arz ve iblâğını Yugoslavya Hâriciye Nâzın âcizlerinden sûret-i mahsûsada iltimâsı etti.

HÜSEYİN RAUF

No. 386

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 221 *Ankara, 7/6/39 (1923)*

1- Elyevm Belgrat'ta bulunan Bürkeş Mümessili Cevad Beyden alınan telgrafnâme ikinci maddede mâ'rûzdur:

2- Karaağaç'ın Türkiye'ye iâdesi mes'elesinde Lozan Konferansında Yugoslavya Murahhasının kayd-ı ihtirâzî dermiyân etmesi Türkiye'ye karşı adem-i i'timâd beyân ve hiss-i husûmet eseri olmayıp işbu mes'elede Yugoslavya Hükümeti Birinci Lozan Konferansında ittihâz etmiş olduğu hatt-ı hareketde sâbit bulunduğunu göstermek ve bu sûretle mantıkî bir iş yaptığını bildirmek istemesinden ileri geldiği ve binâen aleyh bunun ale'l-âde bir i'tirâz ettirilmek ve zîrâ aynı zamanda murahhaslarına Konferans kararını kabul etmesi lüzûmu tebliğ kılındığını Yugoslavya Hâriciye Nezâreti âcizlerine beyân ile keyfiyetin ol vechile Büyük Millet Meclisi Hükümetine arz ve tavzîhini iltimâs etti.

HÜSEYİN RAUF

No. 387

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 222 *Ankara, 7 Haziran 39 (1923)*

1- Celaleddin Ârif Bey vâsıtası ile Hint Hilâfet-i Merkeziye Komitesinden alınan telgrafnâme tercümesi ikinci maddede ma'rûzdur.

2- Mütârekeden evvel Müttefiklere muâvenet eden Türk tebaası hakkında Lozan Konferansında afv-ı umûmî taleb edi(li)yor. Mahatma Gandi ve Ali biraderler de dâhil olduğu halde Hindistanlı birçok İngiliz tebaası Türkiye'ye tarafdârlık ettiklerinden dolayı tevkif edilmişlerdir. Türkiye'ye taraftarlık ettiklerinden dolayı tavassut (tevkîf?) ve rencîde edilen mumâileyhime tebliğât-ı lâzimenin icrâsı te'mîn edilmedikçe Sir Horace Rumbold'un teklîfi kabul edilemez. Bunlar hakkında mukâbeleten vuku' bulun teklifde ısrâr etmesini İsmet Paşadan rica ediniz. Mes'ele mühimdir. Çünki mevkufların tahlisi Hint Hilâfet-i Merkeziye Komitesi ile Umûm Hindistanlılar Kongresi üzerine Türkiye lehine fevkalâde mühim bir hüsn-i te'sîr icrâ edecektir.

HÜSEYİN RAUF

No. 388

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 223, 224 *Ankara, 7/6/39*
Gayet müsta'celdir *(7/6/1923)*

No. 223

7 Haziran ve 199 ilâ 203 numaralı telgrafnâmeniz* Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin riyâsetinde müzâkere edildi. Evvelce de yazıldığı gibi bizce kâbil-i kabul bir sulh ancak kuponlar ve tahliye mes'elelerinin nokta-i nazarımıza göre halline mütevakkıfdır. Kuponlar mes'elesinde zikrolunan ihtimallerden birincisi ya'ni te'diye olunacak sikkeyi şimdiden ta'yîn etmek şâyân-ı tercîhdir. İkincisi, ya'ni Muharrem Kararnâmesinin te'yîdine dâir olan beyânnâme içün de Sterling'den bahs değil Frank te'diye olunacağı zikredilmek şartıyla şâyân-ı kabuldur. Üçüncüsü, ya'ni ne Muharrem Kararnâmesinden ne istikrâz mukâvelâtından ve ne de te'diye olunacak sikkeden bahsetmemek dahî şâyân-ı kabuldur.

Bunun hâricinde, ya'ni fâiz mes'elesi takarrür etmeden Muharrem Kararnâmesi ve zeyilleri hakkında taahhüdü mutazammın beyânnâme vermek kat'iyenin şâyân-ı kabul değildir. Bu şerâit altında Düyûn-ı Umûmiye mes'elesi ve bununla beraber tahliye keyfiyeti hall ve te'mîn olunmadığı halde sulh imkânı olmayacağından şimdiden imtiyâzât,

* Bkz. No. 389, 390, 391, 392 ve 393.

ticâret mukâvelesi ve sâir ihdâs edilen mesâilde fedâkârlık etmek mevzû-ı bahs olamaz.

No. 224

Kat'î kararımız şudur: Her şeyden evvel Düyûn-i Umûmiye ve tahliye mes'elesi nokta-i nazarımıza göre hallolunmalıdır. Ondan sonra mesâil-i sâirenin hangileri üzerinde fedâkârlık yapacağımız mevzû-ı bahs olabilir. Mesâil-i mezkûre üzerinde birer birer fedâkârlık ederek Düyûn-ı Umûmiye ve tahliye mes'elesini muallakda bırakmağa Hey'et-i Vekîle sûret-i kat'iyyede muvâfakat etmez. Binâen aleyh Hey'et-i Vekîlenin nokta-i nazarı dâiresinde evvel be-evvel Düyûn-ı Umûmiye fâizleri ve İstanbul ve Boğazların tahliye mes'elelerini mevzû-ı bahs etmenizi ve netice almanızı ehemmiyetle rica ederiz. Netice alınmadığı ve alınmayacağı tahakkuk ettiği takdirde sulh zâten mümkün olamayacağından neticenin inkıtâa müncer olması tabiîdir. Bu dâire dahilinde müzâkereyi idâre buyurmanız lüzûmuna müttefikan karar verildiğini arz eylerim.

HÜSEYİN RAUF

No. 389

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 199 *7/6/39*
(7/6/1923)

Bugün ictimâ' olmadı. İctimâ' için Müttefikler kuponlar ve tahliye mesâilinde hükümetlerinden ve imtiyâz mesâilinde tekliflerine bizden cevâb bekliyorlar.

1- Samsun-Sıvas şimendiferine ve hutût-ı sâireye müteallik olarak 914 İ'tilâfı nâmı altında Müttefiklerin bizden taleb ettiklerini arz ettiğim imtiyâzât hakkında Amerikan murahhası ile uzun uzun görüştüm. Bir Amerikan şirketine bi-hakkin verdiğimiz imtiyâzâtı Müttefiklerin kendileri için cebren ve siyâseten taleb ettiklerini anlattım. Amerika tebaası hukukunun cebren ta'dîli teşebbüsüne karşı alacakları vaz'iyyeti sordum. Mükerrer olan cevâb şudur: Amerika münâziun fih bir mes'elenin kendi lehine veya aleyhinde olsun haklı bir sûretde halline tarafdârdır. Amerika hükümeti bu mes'eleye karışmak niyetinde değildir. Amerika tebaasının hukukunu muhâfaza etmek de vazîfesi olduğundan... (?) Mademki Türkiye kendisini haklı addediyor kendi nokta-i nazarını müdâfaa eder.

Amerika hükümeti tebaası menâfiinin muhâfaza olunacağına emîndir. Ya'ni Müttefiklere karşı bizi yalnız bırakıyor fakat Amerika menâfii haleldâr olursa bize karşı tebaasını müdâfaa edecektir.

2- Ceneral Pellé ile mülâkât hülâsası şudur: 1914 imtiyâzlarının tanınmasını istiyor. Çünki ellerindeki vesâika göre bu husûsdaki haklarına i'tirâzı mümkün görünmüyor. Hakları tarafımızdan tasdîk olunursa Amerika şirketine verilen imtiyâzâtın feshini taleb etmemek fikrinde değildirler, fakat zâyi' olan hukuklarının sâir bir sûretle tatmîn ve telâfî olunması fikrindedirler. Régie Génénale Şirketi ile bu husûsda görüşmeli imiş. Kuponlar içün nokta-i nazarlarında musırdırlar. Ya'ni öyle bir şekil bulunsun ki Muharrem Kararnâmesi ve konturatlar te'yîd olunsun ve hakîkatde te'diye olunacak para içün sulhdan sonra hâmillerle görüşüp anlaşmak imkânı muhâfaza edilsin. Ben ma'lûm olan üç teklîfimizde ısrâr ettim.

Cumartesine kadar cevâb ümmid ediyor fakat müsbet bir netîce görmüyor. Ben kendisine her müşkilâtın anahtarı kuponlarda olduğunu söyledim ve bu hallolunmazsa Konferanstan ümmid olmadığını kat'iyyen ifâde eyledim.

3- İtalyanlar kuponlar içün fikr-i şahsîleri olmak üzere şöyle bir teklîf yaptılar: Biz Düyûn-i Umûmiye Meclisi Riyâsetine bir beyânnâme yazarak bunda Muharrem Kararnâmesini ve konturatları te'yîd ve Düyûn-ı Umûmiye İdâresini iâde edeceğiz. İmzâlı olan bu beyânnâmeyi imzâlı diğer bir mektup ile yine Düyûn-ı Umûmiye Meclisi Reisine göndereceğiz. Mektupta diyeceğiz ki, beyânnâmeyi leffediyorum. Türkiye'nin vaz'iyyet-i mâliyesi buradaki taahhüdâte vefâ edecek halde değildir. Binâenaleyh kuponların te'diyesine başlamazdan evvel hâmillerle görüşüp anlaşmak hakkını muhâfaza ederim. Bu şekilde hem hâmilleri tatmîn, hem te'diye mes'elesini ta'lîl ve ta'lîk etmiş olacağız ve hâmilleri bizimle anlaşmağa mecbûr edeceğiz diyorlar. Ben bu halli kabul etmedim. Hey'eti Vekîle nasıl mütâlaa buyuruyor?

İtalyanların 914 imtiyâzâtı içün teklîfleri de Anadolu şimendifer hattını Fransızlara vermek sûretiyle onları tatmîn etmektir. Ankara'ya müteveccihen yolda Parker isminde zengin bir İngiliz var imiş ki, Anadolu hattını satın almak ve bu sûretle Fransızlarla anlaşmamız ihtimâlini selbetmek vaz'iyyetinde imiş. Gerek bu teklîf içün ve gerek Fransızların 1914 imtiyâzâtı hakkındaki talebleri içün hükümetin nokta-i nazarı nedir?*

İSMET

* Bkz. No. 388

No. 390

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 200 *7/6/39 (1923)*

Konferansta elyevm muallak olan mesâil ve her birinin hadd-i a'zamîde muhtemel görülen sûret-i halleri ber vech-i âtîdir

1-Tahliye mes'elesi-Matlûbumuz olduğu vechile muayyen ve kısa bir müddet içinde tahliyenin taahhüd ettirilmesi esâsdır. 2-Ankara İ'tilâfnâmesine müteallik teklîfâtımız mektup teâtîsi ile te'yîd olunabilecektir. 3- Musul hududunun tesbîti mühleti dokuz aydır. Her halde tahliye için ta'yîn olunan mühletden sonraya bırakılacaktır. 4- Karaağaç'taki Rumların mübâdelesi mes'elesi vardır ki, Venizelos bunların Garbî Trakya'dan aynı miktdâr ahâli ile mübâdelisi teklîfinde musırdır. 5-Afv-ı umûmî husûsunda memleketten evvel ve âhir hicret etmiş olan Ermenilerin bu vesiyle ile avdetleri mevzû-ı bahisdir. Reddolunmuştur. Fakat evvelce imza edilen mübâdele mukâvelesi ahkâmına tevfîkan İstanbul'dan mufârekat etmiş olan Rumların avdeti, 1918 senesinden sonra İstanbul'a gelerek bilâhere gitmiş olanlar müstesnâ olmak üzere kâbil-i ictinâb değildir. 6-Şimendiferlerin te'mînât akçesi hüsn-i sûretle hallolunmak me'mûldur. 7-Düvel-i Müttefikadan olan Belçika ve Portekiz'in tebaaya aid emvâlin iâdesi gibi ba'zı ahkâme iştirâki kâbil-i ictinâb görünmüyor. Ma'hazâ bu iştirâkden menâfiimizin duçâr-ı zıyâ' olması muhtemel değildir. 8- Kabotaj ilga olunacak ise de yalnız Fransa, İngiltere ve İtalya'nın el'ân memleketimizde işlemekte olan vapur kumpanyalarına mektup teâtîsi sûretiyle iki seneye kadar müsâade mecbûriyeti vardır. 9-Ticaret mukâvelesi müddeti teklîfimiz vechile küçük devletler için bir sene ile iktifâ mümkin değildir. Bunlar için üç seneye kadar mukâvelenin mer'iyeti zarûrîdir. 10- Romanya ve Yunanistan ve Sırbistan ile mütekâbilen tarafeyn ordularının aynen götürdükleri mevâddın bulunabilenlerinin taharrî ve iâdesini teshîl etmek kabul olunmuştur. Bunda Romanyalılar nukûd ve eshâmın taharrî ve iâdesinde musırdırlar. Fakat bu son fıkrayı çıkarmak ihtimâli ağlebdır. 11*-İâde-i emvâl ve beyne'l-efrâd konturatolar için muhtelit hakem mahkemesi teşkîli kâbil-i ictinâb değildir. Bunun her memlekette olduğu gibi en ma'kûl ve mazarratsız şekilde teşkîli mümkündür. 12- Doklar Şirketi'nin burada feshi

* Belgenin aslında bu rakam 10 olarak geçmektedir. Yanlışlık olduğu anlaşıldığından bu ve bundan sonraki rakamlar düzeltilerek sıraya konmuştur.

mümkin değildir. Burada konturatların feshi hakkında kabul edilen madde esâsen imtiyâzâta müteallik değildir. Ancak Doklar Şirketinin bu madde mûcebince münfesih olmayacağı İngilizler tarafından ayrıca tasrîh olunmaktadır. 13- Sigorta şirketlerinin mâziye âid ve tedâhülde kalmış olan temettü' vergilerinin tahsîlinin te'mîn olunacağı meşkûkdur. 14- Silâh ticareti kaçakçılığı hakkındaki 156 ıncı madde henüz hallolunmamıştır. Bize taalluku olmayacak ise de Müttefikler müstemlekelerine silâh kaçıranlara müsâade etmeyeceğimizi taahhüd altına aldırmakta ısrâr edecekleri muhtemeldir. 15-Ganâim-i bahriye hakkında 157 inci madde Yunanlılarla mütekâbilen hallolunacaktır. Müttefiklerin aldıkları gemileri istirdâd muhtemel değildir. 16- Hazîne-i hassa emlâki hallolunmamıştır. Ancak hanedânın emlâk-i şahsiyelerine riâyet edeceklerdir. 17- Evrâk-ı nakdiyenin taksimi hakkında ellinci maddeden sonra va'zettiğimiz madde reddolunmuştur. 18-Kuponların tarz-ı te'diyesi mes'elesi muallakdır. Bu mes'eleye müteallik olarak muâhedenin düyûn cedvelinde bulunan altın tasrîhâtı hazf olunmuştur ve birinci îzâhnâme tayyedildi. Elyevm bu mes'ele Muharrem Kararnâmesinin ve istikrâz mukâvelâtinin te'yîdi hakkında Müttefiklerin beyânnâme taleb etmelerinden neş'et etmiştir. Mes'elenin ehemmiyet-i hayâtiyesi müsellem olup bu husûsda teklifâtımızla cereyân-ı hâl ayrıca arz olunmaktadır. 19- Chester'den mütevellid olarak 914 imtiyâzâtının tanınması veya buna mukâbil menâfi' gösterilerek tatmîn edilmeleri husûsunda ısrâr edeceklerdir. Şirketlerle müzâkerâta devâm içün ba'zı prensiplerin muâhededе kabûlünde de musırdırlar. Mâba'dı vardır.

İSMET

No. 391

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 201, No. 200 den mâbad *7/6/39*
(7/6/1923)

Hey'et-i murahhasa vaz'iyyeti ber vech-i âtî mütâlaa ediyor:

1- Muallak olan mesâilden yalnız kuponlarla imtiyâzlar mesâili birinci derecede ehemmiyeti hâizdir. Netîcenin de matlûbumuz vechile halli esâsdır. Diğer muallak mesâilin ber vech-i ma'rûz kabulleri sulha mâni' ve menâfi'-i esâsiyemizi muhill olmadığı kanâatındayız. Şerâit-i mezkûre hakkında daha şâyân-ı arzu şerâitin istihsâli hey'etimizce mümkin görülmemektedir.

2- Düyûn-ı Umûmiyenin ilgâsını veya tahdîd-i hukukunu ve tebdîl-i mâhiyetini mevzû-i bahs ile kabul ettirmek mümkin değildir. Bilakis Düyûn-ı Umûmiye İdâresinin muhâfazasını bir sûret ile taahhûd ettirmekte ısrâr etmektedirler. Te'diye olunacak sikke mes'elesini bi'l-âhire hâmillerle görüşmek hakkını muhâfaza ettiğimizi beyân ederek açık bırakmamak me'mûldur. Biz elyevm te'diye olunacak sikkeyi şimdiden ta'yîn etmek veyahud Muharrem Kararnâmesinde te'yîdine dâir olan beyânnâme için Sterling te'diye olunmayacağını sarâhaten zikrederek istikrâz mukâvelâtını zımnen ta'dîl eylemek veyahud ne Muharrem Kararnâmesinden ne istikrâz mukâvelâtından ve ne de te'diye olunacak sikkeden hiçbir sûretle bahsetmemek ya'ni hiçbir beyânnâme vermemek sûretinde üç teklîf vaz'ettik. Müttefiklerden bunlara cevâb bekliyoruz*.

İSMET

* Bu telgrafın devamı için Bkz. No. 392.

No. 392

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 202 *7/6/39*
(7/6/1923)

3*- Chesterlerden mutazarrır olan ve 914 mukâvelâtının ne sûretle telâfî olunabileceğini ta'yîn edemiyoruz. Bunu merkez-i hükümet ta'yîn edebilir. Bundan hiç bahsetmemek veya sûret-i mutlakada reddetmek şıklarının kabul ettirilebileceği muhtemel değil gibidir. Çünki bu keyfiyet hukuk-ı müktesebenin inkârı mâhiyetinde telakki olunuyor. Muâhedeye vaz'etmek istedikleri ma'lûm olan prensiplerden zarar ve ziyânın tazmîni şıkkı nakden te'diye ma'nâsını tazammun etmemek ve şerâit-i cedîdeye tevfîk veya bir müddet temdîd-i imtiyâz sûretiyle kabil-i halldir. Zâten tazmîn nâm altında ifâde olunan metâlib kısmen işlettiğimiz şimendiferlerin hesâbât-ı müterâkimesini rü'yet ve tesviye cümlesindendir. Diğer prensiplerin kabulünde menâfi'-i hayâtiyemiz muhtemel olmaz zann-ı âcizânesindeyiz.

Vaziyyet bu merkezdedir. El'ân şekl-i kat'îsini göstermemiş olan mes'ele kupon mes'elesidir.

* No. 391'den devam.

4- İktisâb olunan şerâitin âtiyen tehlikeye ma'rûz kalması ihtimâli ziyâdedir. Zaman artık bizim içün değil bizim aleyhimize çalışacaktır endîşesindeyiz.

İSMET

No. 393

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 203 *7/6/39*
(7/6/1923)

Kanâat-ı âcizânemizce sulha varmak içün şerâit-i ma'rûze ile iktifâ etmek zarûrîdir. Eğer bu şerâit ve en mühim mes'ele olan kupon işinin üç şıkkından herhangi biri makbûl görülürse ol sûretle akd-i sulh eylemek husûsunun emr u iş'ârını rica ve olamayacağı takdirde hey'et-i murahhasaca başka bir çâre-i hall görülemediğini ve netîcenin inkıtâa müncer olacağı kanâatının hükümrân olduğunu arz eylerim. Avâkıbı mechûl olan bu inkıtâı kabul edip etmeyeceğimizin ve bu hafta son işleri behemehâl hall-ı kat'îye iktirân ettirmek arzûsunda olmaları hasebiyle vaktin de dar olmasından âcilen emr u inbâsı müsterhamdir*.

İSMET

* Bkz. No.388

No. 394

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 204 *7/6/39*
Urgent *(7/6/1923)*

1- Tan* Gazetesi bugün Lozan Konferansından bahsederken benim kuponlar mes'elesinde Müttefiklere yaptığım üç teklîfden ve Müttefiklerin bunları kabul edemediklerinden ve Ankara'da şirketler müzâkerâtından bahsettikten sonra Konferansın buhrâna dâhil olduğunu ve bir inkıtâ' mevzû-i bahs olmazsa da yeniden ta'lîki muhtemel olduğunu bildirmektedir. Tan başmakâlesinde hülâsaten ber vech-i âtî söyliyor: Konferansın Düyûn-i Umûmiye ve imtiyâzât nikâtında mânia çarpmıştır. Tecrübe ile sâbit olduğuna göre bu gibi ahvâlde inkıtâı tevlîd etmekte fâide

* Paris'de çıkan *Le Temps* gazetesi

yoktur. Halbuki 4 Şubat'da müşkilât gayr-ı kâbil-i ihtihâm görülünce kısa bir mühletde halletmek şıkkı ihtiyâr edildiğinden ınkıtâa yürünüldü. 26 Mayısta Türk-Yunan ihtilâfı bir harb ihtimâlini muhikk gösterdiği zaman birden inkıtâa gidilmeyerek kâfî zaman bırakıldığından her şey hallolundu. Bugün dahi sabırlı olmağı temennî edelim. Eğer bugün şu veya bu formül üzerinde Türklerle Müttefikler anlaşamazlarsa Türk hükümeti alâkadârân ile ya'ni bir taraftan eshab-ı imtiyaz ile diğer taraftan hâmiller ile i'tilâf husûle getirsin. Bu i'tilâfât imzâ edildikten sonra muâhedenin tertîb ve imzâsı kolaydır. Buna intizâren ve eğer bilhassa bu intizâr uzun sürerse her hey'et-i murahhasa bu esnâda Lozan'da yalnız teması muhâfaza etmek içün lâzım olan asgarî adedde eşhâs bırakabilir.

2- Bu fikrin mehâfil-i resmiyeden telkîn edilmiş olması ağleb-i ihtimâldir. O halde yarın Müttefiklerin resmen verecekleri cevâb Türk hükümetinin doğrudan doğruya hâmillerle kupon mes'elesini ve eshâb-ı imtiyâzla şirketler mesâilini halletmesine kadar Konferansın ta'liki mâhiyetinde ta'tîl yapılır. Bu ihtimâle göre hükümetin nokta-i nazar ve ta'limâtı ne olacaktır?**

İSMET

** Bkz. No. 404

No. 395

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 205 *7/6/39*

*C. 208** *(7/6/1923)*

Doklar ve Limanlar Şirketi hakkında muâhedenâmede hiçbir kayd yoktur. Alelumûm imtiyâzât mesâili ma'lûm-i âlîleri olduğu üzere hâricde kalmıştır. Ve alâkadârân hükümetle bu mesâil hakkıda hâl-i müzâkere ve temâstadırlar. Mezkûr şirket mukâvelesinin taahhüd-i mâli-i devleti mutazammın olması i'tibâriyle Meclisten geçmesi lâzım ve formalitesi ikmâl edilmemiş bir kanun-i muvakkat kabul edilmiş olmaktan nâşî bu merâsim-i kânuniyenin îfâsı sırasında Meclisce mutazarrırlara tazmînât verilmek üzere reddi dahî mümkin olacağı tabiîdir. Ancak bu mes'ele burada mevzû-ı bahs değil iken onu bizim mevzû-ı bahs etmekliğimiz de muvâfık görülmemektedir.

Binâen aleyh İngilizlerin "Şirket te'sîsine âid mukâvelât mer'îdir. Yalnız başlı başına şahsıyeti olmayan partnership şirketlerinin feshi hak-

* Bkz. No.370

kında tarafeynden birinin kanunu varsa o da mu'teberdir" yolundaki fıkralarının kabûlü hâlinde bu fıkranın "hükümetle şirketler veya efrâd arasında imtiyâzât mesâilinden mâadâ husûsâta âid mukâvelât mer'îdir" yolundaki diğer fıkra ile mukayyed ve binâen aleyh mesâil-i imtiyâziyenin hâric olduğu tabiî olmasına göre bir mazarrat görülmemek lâzımgelir. Şu kadar ki, bunu sarâhaten taleb edersek ma'rûz-ı redd kalacağımız da anlaşılmaktadır. Yalnız şu cihet vardır ki, alelumûm imtiyâzâtdan mütevellid hukukun mahfûz kalacağı yolunda bizden mektupla veya deklarasiyonla bir te'mînât taleb ederlerse Fransızların 1914 imtiyâzâtı gibi muâmelât-ı tasdîkiyesi tamam olmamış imtiyâzâtın tarafımızdan istisnâsı tabiî olduğu içün o zaman bu madde dahî teşebbüsât miyânına girmiş olur Efendim.

İSMET

No. 396

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 206 *7/6/39*
(7/6/1923)

Şirketlerin işleri tesviye olunduğuna dâir ale'l-müfredât Ceneral Pellé'ye ma'lûmât verdim. En müşkil görünen Reji mes'elesi hakkındaki ma'lûmâta bilhassa nazar-ı dikkatini celb ettim. Çok memnun oldu. Bütün bu iyi havâdise mukabil kuponlar işinde kendisinden iyi havâdis taleb ettim ve eğer şirketler bizimle serbest bırakılır ise işlerin ne kadar suhûletle hallolunduğunu ve muâhededе onlardan bahsetmeğe lüzûm kalmadığını îzâh ettim. Hak verdi. İzmir-Kasaba hattında şerâit-i cedîde husûsunda i'tilâfı zikrettim. Zarar ve ziyân noktasının hallolunup olunmadığını merak etti. Şerâit-i cedîdeye tevfîk mes'elesiyle o cihetin de halledilmiş olması tabiî olduğunu ifâde eyledim. Tan Gazetesinin ta'lîk husûsundaki telkinâtdan Pellé şikâyet etti. Dün kendisine bir aralık Ankara'ya şahsen gidip gelmeği düşündüğümü söylemiş idim. Bunu da der-hâtır ettirdi ve ondan endîşe ettiğini îmâ eyledi. Bu benim gelip geçen şahsî bir fikrim olduğunu fakat Konferansın kupon yüzünden ta'lîkine aslâ müsâid olmadığımızı ve ilâ nihâye müzâkerâta muvâfakat etmeyeceğimizi kat'iyyen ifâde eyledim. O da bu fikirde göründü. Kuponlar hakkında cevâb bekliyoruz. Her halde şirketler işinde hükümetimizin gösterdiği sür'at ve mahâretin sulhu iyiden iyiye teshîl etmekte ve edecek

olduğuna şübhem yoktur. Hâlisâne tebrikât ile şirketler husûsunda a'zamî sür'at ve muvaffakiyât temennî etmekteyiz.

İSMET

No. 397

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 207 *7/6/39 (1923)*

Bugünkü telgrafnâmeye lâhikadır*.

Seksen ikinci maddedeki (e) fıkrası İngilizlerin teklîfi vechile şu: "Şirket teşkîline âid mukâvelât mer'î kalacaktır. Şu kadar ki bu hüküm partnership denilen ve kendi başına bir şahsiyeti olmayan kollektif şirketlere tatbîk edilmeyecektir" şeklinde ba'de' t-tebdîl diğer "f" fıkrasında "hükümetle efrâd ve şirekât arasında akdolunmuş mukâvelât ve ilâh.." ibâresinden sonra mevcud olan "imtiyâzâta ve imtiyâzı tazammün eden hidemât-ı umûmiye taahhüdâtına dâir mukâvelât bundan hâricdir" meâlindeki ibâre o fıkradan kaldırılarak mezkûr seksen ikinci maddede mevcût bütün fıkarâte şâmil olmak üzere maddenin en nihayetine "bu maddenin ahkâmı imtiyâzâte ve imtiyâzı tazammün edecek hidemât-ı umûmiye taahüdâtına dâir mukâvelâta tatbîk edilmeyecektir" meâlinde bir fıkra-i istisnâiye vaz'olunmuş ve bu sûretle mezkûr fıkra-i istisnâiye (e) fıkrasına teşmîl kılınmıştır. Buna nazaran (e) fıkrası mûcebinde şirket teşkîline âid mukâvelât mer'î kalacaksa da bu mukâvelâtın imtiyâzı tazammun etmesi hâlinde maddenin imtiyâzâta taalluku olmadığından o nevi imtiyâz mukâvelâtının mer'iyyeti kabul edilmemiş bulunuyor. Şu halde Doklar ve Limanlar Şirketinin teşkîline âid mukâvele bâkî fakat mezkûr şirkete verilen imtiyâz üzerindeki nokta-i nazarımız mahfûz kalıyor. Çünki bu maddeden ale'l-umûm imtiyâz mukâvelâtı istisnâ edilmiş olunca onların mahfûziyeti mes'elesi burada mevzû-ı bahs olmuyor demektir. Binâen aleyh bu şekle mütehassıslarımız muvâfakat etmekte ve mezkûr şirkete verilen imtiyâz hakkında bu metinle bir taahhüd altına girmemiş olduğumuz mütâlaasıda bulunmaktadırlar.

Madde bu yeni şekliyle birkaç güne kadar Komiteye geleceğinden bu şeklinin kabûlüne dâir sür'atle muvâfakat-ı aliyyelerini rica ve bu mes'ele üzerinde daha ileri gidersek İngilizlerden bütün bütün aksi muâmele görerek kendilerini mezkûr şirketi tahsîsen yapılmış olan feshin keen lem yekûn olduğu hakkında bizden beyânât-ı resmiye istemek derecesine kadar çıkartmış olacağımızı arz ederim.

İSMET

* Bkz. No. 395

No. 398

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 209 *7 Haziran 923*

Sigorta kumpanyalarının şimdiye kadar eşhâsdan kendi primleri ile birlikte yüzde beş zamla tahsîl ederek Malsandıklarına yatırmamaları yüzünden nezdlerinde emânet kalmış olan temettü' vergilerinin bekâyâdan addolunmayarak bunların mezkûr kumpanyalardan hükümetce mutâlebesinde devâm olunması te'min edilmiş ve İzmir harîkından dolayı mutazarrır olanların geçen seneki temettü' bekâyâsından istisnâsı hakkındaki mektûbumuz önümüzdeki celsede mevzû-ı bahs olacağı zaman mezkûr sigorta kumpanyaları hakkında takarrür eden bu tarz tavsiyenin tasvîb edildiği hakkında Müttefikler tarafından beyânât i resmiyede bulunulması ve tarafımızdan bu beyânâtın sened ittihâz olunması ayrıca takarrür etmiştir Efendim.

İSMET

No. 399

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 208 *8 Haziran 39*
(8/6/1923)

1- Rumbold ile görüştüm. Tahliye hakkında hükümetinden nokta-i nazarımıza muvâfık ta'limat almış. Diğerleri de alınca bu bâbda görüşülecek.

2- Sırp ve Romanyalı ile görüştüm. Kendilerinin alâkadâr olmadıkları kupon mes'elesinden kendilerinin tehlikeye düşmek ihtimâli olduğunu anlattım. Aynı vadide çalışması içün Cevad Bey'e talimat verilmesi ma'rûzdur. İzâhım şudur : Kupon mes'elesi inkıtâa ve harbe müncer olur ve Balkanlarda ateş çıkarsa Romanya binnetîce ba'zı mâliyûnun kuponlarından dolayı harbe ihtilâtât karşısında kalmış olacaktır.

Sırp ve Romanyalı Balkanlar'da istatükonun muhâfazasına tarafdâr ve bunun içün bizimle anlaşmağa mütemâyildirler. Hâlen aleyhimize bir Balkan ittifâkı gayr-ı muhtemel görünüyor.

3- Şirketlerle yaptığımız i'tilâfâtı her tarafa yaydım, hüsn-i te'sîr yaptı. Hükümetimizin bu husûsda ihrâz edeceği sür'at ve muvaffakıyet işi pek ziyâde teshîl edecektir*.

İSMET

* Bkz. No. 400 ve 433

No. 400

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 225 *Ankara, , 8/6/39 (8/6/1923)*

208 numaralı telgrafnâme cavâbıdır*.

İş'ârınız dâiresinde Cevad Beye müsta'cel ta'limât verdim. Şirketler müzâkerâtı ta'cîl edilmektedir Efendim.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 399

No. 401

Ismet Pacha à M. Vénizélos

Lausanne, le 8 Juin 1923

Excellence,

Je viens d'être informé par mon Gouverment que l'on est en train de transporter par chemin de fer de Kara-agatch en Grèce tout ce qui peut être emporté et même portes et fenêtres de toutes les maisons de cette localité et qu'en outre ce qui ne peut être transporté est détruit.

En priant Votre Excellence de bien vouloir intervenir afin d'empêcher la continuation de ces actes et d'obtenir la restitution des objets enlevés je lui renouvelle les assurances de ma haute considération.

No. 402

M. Vénizélos à Ismet Pacha

No. 1643 *Lausanne, le 8 Juin 1923*

Excellence,

J'ai l'honneur de vous informer qu'en recevant la lettre de votre Excellence, en date d'aujourd'hui, je me suis empressé de télégraphier à

Athènes, que si vraiment des habitants de Karagatch, quittant cette ville, procédaient à des destructions de leurs propriétés comme vous en avez été informé, on devait leur faire comprendre que de pareils actes allaient à l'encontre de leurs propres intérêts, puisque ces propriétés pourraient être liquidées à leur profit.

Quant aux objets, leur appartenent, que des émigrants auraient emportés, en s'en allant, à la nouvelle que la Gouvernement Turc demandait leur éloignement, je suis obligé de faire remarquer à Votre Excellence, que tout habitant de la Grèce a le droit de disposer de ce qui lui appartient comme il l'entend et qu'il n'y a pas de mesure légale pouvant empêcher quelqu'un de transporter ses biens, en quittant une ville et à plus forte raison de l'obliger à rendre ce qu'il a enlevé en plein exercice de ses droits de propriété.

Veuillez agréer, Excellence, l'assurance de ma plus haute considération.

(SİGNÉ) E.K.VENİZELOS

No. 403

Paris Mümessilliğinden Hariciye Vekaletine

Tel.
No. 1780 *8 Haziran 339(1923)*

1- Meclis-i Ayan Hariciye Encümeni içtimaında Bompard Lozan müzakeratı hakkında âzaya izahat vermiş ve bu meyanda Müttefiklerin Hükümetimizle şirketler uyuşamadıkları takdirde meselenin hakeme havalesi esasına tarafdar olduklarını ve düyunu Frank ile tediyesine müteallik talebimizden bahisle hamillerin rızası olmadıkça devletlerin kendilerinde tadil hakkı görmediklerini söylemiştir. Matbuat ekseriyetle Fransa ısrar ve sebat ettiği takdirde Türklerin mutavaat edeceklerini beyan eylemektedir. Matbuatımızın hamillerin ısrarı halinde bunun kendileri için mucip olacağı zararları ihsas eylemesi menut-u rey-i samileridir.

2- Meclisi Ayan Bütçe Encümeninde Poincaré Gouraud'nun istifasını intac eden son teezilatın(?) iadesi .....tarafından dahi talep edildiğini söylemiştir. Encümen henüz karar vermemiştir.

PBA-K.372/1

No. 404

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 226 *Ankara, 9/6/39*
Gayet müstaceldir *(9/6/1923)*

7 Haziran ve 204 numaralı, 9 Haziranda vâsıl olan telgrafa cevabdır:*

7 Haziran tarihli, 223 ve 224 numaralı** son nokta-i nazarımız sâbit ve kat'îdir. Bundan başka yeni ta'limât vermeğe lüzûm olmadığı kanaatındayız. Her halde her hangi sebeb ve şekilde Konferansın ta'lîkıyla mübhem intizârlara muvâfakat edilmeyecektir. Kat'î ve nihâî mütâlaatın serdiyle vaz'iyyet ahzı lâzımdır.

HÜSEYİN RAUF

* No. 394
** No. 388

No. 405

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 227 *Ankara, 9 Haziran 39*
(9/6/1923)

Yüz altmış üç numaralı telgrafnâme cevabıdır.

Mübâdeleden sonra memleketimizde kalan Yunanlı üserâsı muhtelif rütbededir. Takrîben üç yüz altmış bir zâbit ile beraber dört bin sekiz yüz doksan yedi neferden ibâret olduğu ve bunlardan İzmir, Aydın, Manisa, Ahmetli, Uşak, Afyonkarahisar, Konya, Eskişehir, Ankara, Kayseri(?) üserâ karargâhlarında bulunduğu ma'rûzdur*.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 450

No. 406

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 228 *Ankara, 9/6/39*
(9/6/1923)

Bükreş Mümesili Cevad Beyin Yunanistan Hâriciye Nâzırının Bükreş (y sp ?) hasebiyle Yunanistan'ın Küçük İ'tilâf zümresine dâhil olup olmadığı hakkında Hâriciye Nâzırına vâki' olan istifsârına nâzırın verdiği cevab ber vech-i âtîdir:

Yunanistan Küçük İ'tilâf'a girmekliği iki senedir arzu ediyordu. Mesrûd talebinin is'âfı alâkadar hükümetlerin cümlesinin muvâfatlarına vâbestedir. Her halde Yunanistan kabul olunsa dahî Küçük İ'tilâf tarafından Türkiye aleyhine hiçbir taahhüd alınmayarak kabul edilecektir. Bu noktayı kat'î [bedîhî beyne't-devleteyn dî ?] Bu hususta sizi te'mîn ederim. Berây- ı ma'lûmât ma'rûzdur.

HÜSEYİN RAUF

No. 407

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 214 *9/6/39*
(9/6/1923)

Murahhaslar arasında hiçbir ictimâ' olmadı. Hukuk müşâvirleri muâhedenin ihzârına devâm ettiler. Amerika murahhası kuponlar mes'elesinde şahsî fikri imiş gibi Müttefiklerin arzu ettikleri şekilde bir beyânnâme teklîf etti. Tabiî reddolundu. Pellé, Papa'nın vekîli tarafından vuku'bulan mürâcaata atfen Katolik mekteblerinin Türkçe ve tarih ve coğrafya muallimi olarak tarafımızdan mektebe üç hoca irâe ve maaşlarının hükümet tarafından ta'yîn olunduğu vechile tesviyesini taleb ettiğimizi hikâye etti. Bilâhire Papa'nın Vekîli de gelerek ufak ve fakir bir mektebin üç hocaya tahammülü olamayacağından müsâade taahüdüne rağmen maddeten onları kapamak teşebüsü olduğundan şikâyet ve hükümetin bu mes'eleyi hayırhâhâne ve lütufkârâne nazar-ı dikkate alınmasını rica etti.

İSMET

No. 408

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 215 *9 Haziran 39*
(9/6/1923)

Bugün ictimâ' olmadı. General Pellé İzmir'de Kredi Liyone Bankası kasalarının açıldığına dâir haber almış. Atina Bankasının Yunanlı olduğu iddiâ olunmuş. Fransız müessesesine de aynı muâmele yapıldığını nakletti. Ma'lumât ve ta'limât i'tâ buyurulması ma'rûzdur.*

İSMET

* Bkz. No. 413

No. 409

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 229 *Ankara, 10/6/39 (1923)*
(10/6/1923)

30 Mayıs ve 168 numaralı telgrafnâme cevâbıdır:

.....Mösyö Beti'nin vürûdunda kabul olunması Dâhiliye Vekâletinden İzmir Vilâyetine bildirilmiştir.

HÜSEYİN RAUF

No. 410

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 230 *Ankara, 10/6/39*
(10/6/1923)

23 Mayıs tarih ve 138 numaralı telgrafnâmemizde Hasan Beyin Paris'te hâmillerle netice-i temâsı ve müzâkeratı hakkında tafsılât i'tâ buyurulacağı bildirildiği halde bugüne kadar bu bâbda hiçbir ma'lûmât lütuf buyurulmadığından bu bâbdaki tafsılâtın iş'ârını rica ederim.

HÜSEYİN RAUF

No. 411

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 231 *Ankara, 10/6/39*
(10/6/1923)

Bükreş'ten alınan telegrafnâmede Lozan'da Rus Murahhasının ma'rûz kaldığı sû-i kasddan dolayı Moskova hükümeti tarafından tedâbîr-i harbiyyeye tevessül kılınması ihtimâline karşı Ruslar nezdinde

te'sîr icrâsı içün İngiliz, Fransız hey'et-i askeriyelerinin Romanya'ya gönderilmiş olduğu bildirilmektedir. Arz ederim.

HÜSEYİN RAUF

No. 412

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 232 *Ankara, 10/6/39 (1923)*

Hükümetle Şark Şimendiferleri İşletme Şirketi arasında gerek ta'rife tezyîdi ve tasfiye-i hesâbât husûsâtında tarafeynin mûcib-i memnûniyeti olacak tarzda i'tilâf hâsıl olmuştur.

HÜSEYİN RAUF

No. 413

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 233 *Ankara, 10/6/39 (1923)*

C: 215*

1- İzmir'de Kredi Liyone Bankası ve Kredi Fonsiye ve sâir bankalarda küşâdına teşebbüs olunan kasalar tüccârımızdan fîrâr ve ta'kib edilen eşhâsa âiddir ve bu cihetde bankaların hükümete verdikleri defâtir-i resmiye ile müeyyeddir. Bu sûret 13 Eylül 331 tarihli kanûn-ı muvakkatla bunun ba'zı mevaddını muaddil 15 Nisan 338 tarihli kânunun ahkâm-ı sarîhasına müsteniddir. Kasalardaki nukûd yine ber mûcib-i kânun eşhâs-ı merkûme nâmına Mal-sandıklarında hıfzolunacaktır. Ahkâm-ı sarîha-i kânuniyeye karşı Hazinece başka sûretle muâmele îfâsına imkân görülememektedir. Bankalarda bankaya veya diğer eşhâsa âid ne kasaya ve ne de diğer emvâle hiçbir sûretle müdâhale edilmemektedir.

2- İstanbul'da seddolunan Atina Bankasının seddine sâik olan avâmil bankanın mütemâdiyen i'tibâr-ı millîmizi rahnedâr edecek borsa oyunları ile iştigâl etmesi ve istihbârâtımıza nazaran el altından teşkilât-ı hafîyesine müzâheret-i nakdiyede bulunması esbâb-ı hafiyyedendir.

* Bkz. No. 408

Ancak kanunlarımıza nâyet etmediği ve vâki' da'vete icâbet eylemediğinden kânûnen seddine mecbûriyyet hâsıl olmuştur. Ber vech-i matlûb ta'yin ettiğimiz mürâkıblar bi'l-vekâle tasfiye muâmelâtını kabul sûretinde de bir teshilât göstermemize rağmen bankayı kapatarak anahtarları Fransa Komiserliğine bırakmaları ve işe hiçbir hakkı ve münâsebeti olmadığı halde Fransa Komiserliğinin müdâhalesi ve buna diğer Müttefiklerin de iştirâkini reddettik. Banka elyevm mesdûddur. Bankadan matlûbu olanların ale'l-usûl mahkemeye mürâcaatla bankanın iflâsını taleb edebilmelerinin tarz-ı hallini iltizâm ediyoruz. Ve bu sûretle turuk-ı kânûniye ile bankayı hükmen açabileceğiz. Bu tarzda îcâb edenleri tenvîr münâsib olur.

HÜSEYİN RAUF

No. 414

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 234 *Ankara, 10/6/39*
Gâyet müsta'celdir *(10/6/1923)*

İstanboliski Kabinesinin askerin muâveneti ile iskât ve Kabine Hey'etinin tevkif ve istihlâf edenler miyanında nâfiz a'zâ Makedonya Komitesine mensûb olanların bulunmasının Lozan'da ve Avrupa'da ne te'sîr yaptığının, mütâlaât-ı devletleri ile beraber sü'at-ı iş'ârını rica ederim.*

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 423

No. 415

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 235 *Ankara, 11 Haziran 39*
(11/6/1923)

Hey'et-i Murahhasa Riyâseti vâsıtasıyla müşâvir-i Askerî Erkân-ı Harb Kaymakamı Tevfik Beye:

918 de Salâhiye'de intişâr eden İngilizce ta'limnâme ve nizâmnâmelerin ve bu miyânda Erkân- Harbiye Mektebi nizâmnâme ve ta'limnâmenin mübâyaasiyle avdetde birlikte getirmenizi veya mümkün olduğu takdirde göndermenizi rica ederim.

Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Reisi: Fevzi.

HÜSEYİN RAUF

No. 416

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 236 *Ankara, 11/6/39*
(11/6/1923)

4 Haziran tarih ve 189 numaralı telgrafnâme cevabıdır:*

Almanya'daki torpillerin nakli ve tahrîbden muhâfazalarının kâbil olamayacağı sebkeden teşebbüsât ve muhâberât neticesinden anlaşılmağla mezkûr torpillerin satılması içün taraf-ı devletlerinden Berlin'de Ziya Beye tebligât icrâsı arz olunur.

Müdâfaa-i Milliye Vekili
KÂZIM
HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 368

No. 417

Hey'et-i Vekîle Riyâseti-i Celîlesine

No. 216 *11/6/39*
Urgent *(11/6/1923)*

C.210*

Hasan Bey Paris'te Fransız, Belçika, Felemenk, İsviçre hâmillerinden mürekkeb bir hey'etle temâs etmiştir. İngiliz ve İtalyan hâmilleri dahî tahrîren nokta-i nazarlarını bildirmişlerdir. Netîce-i temâsda sâlifü'z-zikr altı devlet hâmilleri Müttefikan bir beyânnâme i'tâ eylediler. Bu beyân -nâmenin kısm-ı mühimmi Muharrem Kararnâmesi ile istikrâz mukâvelâtinin

* Bkz. No. 372 ve No. 410

mer'iyyet-i ahkâmından bahîsdir. Ancak son kısmı şu cümleden ibârettir: "Ma'hazâ hâmiller ba'de't-tedkîkât vaz'iyyet îcâb eylediği takdirde muâhedenin imzasından sonra ve Düyûn-ı Umûmiye-i Osmâniye Meclis-i İdâresi ile bi'l-i'tilâf Hükümet-i Osmâniyenin taahhüdâtının îfâsı içün teklîf edebileceği amelî suver-i tesviyeyi tedkîk eylemeği reddetmeyeceklerdir." İşbu beyânnâmenin bir sûreti ayrıca irsâl kılınmıştır.

İSMET

No. 418

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 217 *11 Haziran 39*
Urgent *(11/6/1923)*

Kuponların sûret-i tesviyesi hakkında bugün sabahleyin saat onbir de düvel-i Müttefika murahhasları ile sûret-i husûsiyede ictimâ' ettik. Hükümetlerinden aldıkları son ta'limâtdan bahs ile nokta-i nazarlarını îzâh ettiler. İngiliz Murahhası Rumbold yaptığı beyânnâmede İngiltere hükümeti Düyûn-ı Umûmiye hâmilleri ile Türk hükümeti arasında mün'akid istikrâz mukâvelâtının ta'dîlini mutazammin muâhedeye bir hüküm dercine kat'iyyen imkân görmediğini ve bu yolda kendisine metâlibde bulunmak beyhude olduğunu, çünki kendi salâhiyeti dâhilinde olmadığı ve ancak hâmiller ile doğrudan doğruya bilmüzâkere mukâvelâtdan mütevellid taahhüdâtın ta'dîli mümkin olabileceğini îfâde etti. İngiltere hükümeti sulhun imzâsından sonra hâmillerle bilmüzâkere bir netîceye varılacağını ve buna mümâsil şeyler ile beyânnâmesini ikmâl etti ve bir sûretini verdi. Ceneral Pellé'nin aynı vechile yaptığı beyânnâme de hemen hemen bu meâldedir. Hülâsa Müttefiklerce Muharrem Kararnâmesini bir beyânnâme ile tâsdik edeceğiz. Diğer taraftan hâmillere hitâben ikinci bir beyânnâme ile vaz'iyyet-i mâliyemiz îcâbı olarak mukâvelâtdan mütevellid taahhüdâtımızın sûret-i icrâsına dâir kendilerine müzâkere etmek hakkını muhâfaza ettiğimizi îfâde etmek sûreti en muvâfık şekl-i hall olarak gösterilmek istenilmiştir. Bu husûsda bugün saat altıda Müttefik mütehassıslarla yapılan uzun müzâkere netîcesinde nihâyet kabul edebilecekleri bir şekil olmak üzere Muharrem Ka-

rarnâmesini te'yîd içün yapılacak aynı beyânnâme içinde : Türkiye, vaz'iyyet-i hâzırası îcâbı olarak düyûn-ı umûmiyesinin mürettebâtı içün muktazî mebâliğden tenzilât icrası maksadıyla hâmilleriyle müzâkerâta girmek mecbûriyetinde olduğunu beyân eder. Binâen aleyh bu tenzilâtı istihsâl içün sulh imza edilir edilmez hâmiller ile müzâkereyi icrâ ve kudret-i mâliyesiyle mütenâsib bir tenzilât istihsâlini zarûrî gördüğünü bildirir. Bundan sonra aramızda icra edilen tetebbüât netîcesine göre bu yolda bir kayd-ı ihtirâzî ile ta'limâtımıza tevfîkan matlûbumuz te'mîn edilemeyeceği anlaşıldı. Son vârid olan kat'î ta'limâtınıza tevfîkan sarâhaten Franktan başka bir şey te'diye edemeyeceğimizi ifâde etmek kabul olunduğu halde beyânnâme verebileceğimizi ifâde etmek ... düvel-i Müttefika murahhaslarına kat'î bir beyânnâme vereceğiz. Teblîğden sonra hâsıl olacak netîceyi ayrıca arz ederim.

İSMET

No. 419

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 219 *11/6/39 (1923)*

235 numaralı telgrafın* ilk satırında (918 de Salâhiye) ibâresinden ma'nâ anlaşılmamıştır. Tekrarı mercûdur.

İSMET

* Bkz. No. 415

No. 420

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 218 *11 Haziran 39*
(11/6/1923)

1- Bu sabah fâizleri kâğıt Frank ile te'diye edeceğimizi ve bu şeklin kabûlünü Müttefiklerin taahhüd etmesini tahrîren teklîf ettik.

2- Akşam üzeri bizi husûsî bir ictimâa da'vet ettiler. Bu tarzda bir taahhüd almaları imkânı olmadığını, hükümetlerinden aldıkları son ta'limâtın bu merkezde olduğunu müttehiden bildirdiler.

3- Cevâben bizim de hükümetimizden aldığımız kat'î ta'limâtın bu olduğunu bildirdik.

4- Tekrar hükümetinize bildirin dediler.

5- Onlar diyorlar ki, hâmiller nâmına bir taahhüd almaklığımıza ne hak ve ne de imkân yoktur. Ancak Türk hükümeti hâmillerle ba'de's-sulh görüşüp hükümetinizin iktidâr-ı mâlîsi nisbetinde bir tenzîlât yapılabileceğini kararlaştırabilir. Bunu böylece Muharrem Kararnâmesi için yapacağınız beyânnâmede kayd-ı ihtirâzî olarak zikredersiniz. Size bu kâfidir. Bunu kabul ederiz. Para sizin cebinizde, hâmiller elbette sizinle anlaşmağa mecbûrdur. Tereddüde mahal yoktur.

6- Müttefiklerin mülâhazalarına ma'-ziyâdetin cevâb verdik. Fakat son vaz'iyyet ber vech-i bâlâdır. Emr-i devletleri mûcebinde kat'î ve nihâî mütâlaamız ile vaz'iyyet ahzedip hükümetin kararının iş'ârı müsterhamdır.

7- Diğer taraftan yarın imtiyâzât konuşmak için da'vet ettiler. Müzâkerâtın iyi gittiğine dâir verdiğimiz ma'lûmâtın kendi aldıkları ma'lûmâta tevâfuk etmediğini bildirdiler. Yarın bu ma'lûmâtı vereceklermiş. Muâhedede imtiyâzâta dâir umûmî prensipler taz'ında musırdırlar. Biz de hükümetin bu işleri Ankara'da halletmekte olduğunu bildirerek müzâkereden imtinâ' eyledik. Nokta-i nazarlarında ısrâr ettiler.

İSMET

No. 421

Hariciye Vekaletinden Paris Mümessilliğine

Tel. *11 Haziran 339 (1923)*

11 Haziran'da Anadolu Ajansına verilen beyanattır.

1- Hak ve adle müstenid ve kabiliyeti tatbikiyeyi hâiz ve tamamii icrasına müttehid (?) alabileceğimiz teklifatımızı kabul edenler sulhü cihanı temine hizmet ederler. Aksi takdirde Türk Milleti -tekrar ediyorum- her türlü ihtimalâtı bidayetten beri nazarı dikkate almıştır. Sulhe taraftar ve gayri meşru ve gayri muhik metalip ve tazyikata ..... emniyeti tamame ile vekayıa intizar etmektedir. Hulâsa faizleri en çok Frank olarak kabul ve

tasfiyeyi taahhüt edebiliyoruz. Başka türlü tarzda tasfiyeyi istikbal ve istiklâl-i millî noktai nazarında mümkün görmüyor ve kabul edemiyoruz.

2- İşbu beyanatın ajanslar ve matbuatı mahalliye ile neşir ve tamiminin (İngiltere ve memaliki sairede dahil olmak üzere) temin buyurmanızı rica ederim.

HÜSEYİN RAUF

PBA-K.372/2

No. 422

Sir Horace Rumbold à İsmet Pacha

British Delegation,
le 11 Juin 1923

Excellence,

Jai l'honeur d'accuser réception de votre lettre en date du 7 juin au sujet du transport de Kara-Agadche en Grèce d'objets meubles et de la destruction d'objets immeubles dans cette région.

J'ai communiqué copie de cette lettre à son Excellence Monsieur Venizelos.

Veuillez agréer, Excellence, l'assurance de ma très haute consideration.

(Signé) HORACE RUMBOLD

No. 423

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 220 *12/6/39 (1923)*

*C.234.**

Tan Gazetesi** yeni hükümetin Türklerle bir sergüzeşt araması ihtimâlini mevzû-ı bahs etti. Bura mahâfilinde hâlen intizâr vaz'iyyeti vardır. İnkılâbın hitâm bulup bulmadığı ve İstanboliski'nin mukâbil

* No.414
**Paris'de yayınlanmakta olan Le Temps gazetesi

faâliyete geçip geçmeyeceği bilinmiyor. Makedonya Komitesinin inkilâbda âmil olduğu tahmîn olunuyor. İstanboliski hâricî sergüzeştlerden hâlen müctenib kaldığından çekilmesi Balkan devletlerince adem-i memnûniyeti mûcib olmuştur.

İSMET

No. 424

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 237 *Ankara, 12 /6/39*
(12/6/1923)

8 Haziran tarih ve 212 numaralı telgrafnâme cevâbıdır:

Madde 1- Nâfıa Vekâletinin cevâbı ikinci maddededir.

Madde 2- Ereğli havzasının bir elektrik santralı te'sîs ve kuvve-i muharrikenin İstanbul'a nakli hakkında bir Amerika grubu tarafından Ebülmuhsin Kemal imzâsıyla vaktiyle vuku'bulan mürâcaat ale'l-usûl tedkîk olunmak üzere mütahassıslara tevdî' kılınmış ise de eshâb-ı mürâcaat mes'eleyi ta'kib etmemiş ve binaen aleyh keyfiyet muallakda kalmıştır. İtalyan sermâyadârânı usûlü dâiresinde resmen mürâcaat eyledikleri takdirde şerâitleri müzâkere olunubilir.

HÜSEYİN RAUF

No. 425

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 238 *Ankara, 12/6/39*
Müsta'celdir *(12/6/1923)*

Madde 1- Bükreş Mümessili Cevad Beyden alınan telgrafnâme aynen ikinci maddede ma'rûzdur.

Madde 2- Dün gece Bükreş[.....okunamadı] ziyâfetinde Sırbistan Kıralı ile görüştüm ve münâsebet getirerek kupon mes'elesinden dolayı

sulhün akîm kalması tehlikesinden bahisle bu bâbda buradaki Sırb Sefîri ile görüşmek içün ta'limât almış olduğumu söyledim. Kıral Hazretleri para işinden dolayı sulhun akîm kalması bir cinâyet olacağını tasdîk etti ve Yunan Hâriciye Nâzırının Bükreş ve Belgrad ziyâretlerini mevzû-ı bahs edip mumâileyhe Türkiye ile mevcud ihtilâfâtı tamâmen tesviyeden sonra Yunanistan'ın Küçük İ'tilâf'a dâhil olması teemmül kılınacağı cevâbı verildiğini beyân eyledi. Romanya Hâriciye Nâzırı şehirde bulunmaması ve bugün Pazar olması hasebiyle müşârün ileyh ve Sırp Sefîri ile ta'limât mûcebinde yarın mülâkât edip neticeyi bildireceğim.

HÜSEYİN RAUF

No. 426

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 239 *Ankara, 12/6/39*
(12/6/1923)

Memleketin en ma'mûr aksâmı harâb olduğundan kuponların altın olarak tesviyesi gayr-ı kâbildir. Şerâit-i hâzıra-ı iktisâdiye dolâyısiyle muhâriblerden hiçbiri altın esâsatı üzerine te'diyâtda bulunmadığı halde, bunu muhtelif memleket paralarını tevhîden en yüksek kambiyo ile taleb etmek bir haksızlıktır. Vergiler hadd-ı a'zamîyi bulduğundan mürettebât-ı seneviyenin altın olarak tesviyesi imkânsızdır. Düyûn-ı Umûmiye bunlardan tesviyesi içün altın mübâyaasına ibtidâr eder etmez Türk kambiyosu derhal sukûtedecek, ticâret-i umûmiyemiz derhal sarsılacak ve piyasamız altüst olacaktır. Paramızın muhâfaza-i kıymeti beş yüz kadar hâmillerin ve memleketimizdeki ecnebi sermâyedarlarının dahî menfaatları icâbından olduğu cihetle te'diyâtın altın olarak icrâsını tasavvur ve taleb etmek şark piyasalarına tehlike îrâs edecek ve düyûn-ı umûmiye karşılıkları olan vârıdâtın yıkılmasına sebeb olacaktır. Mukâvelâtın ekserisinde altın kaydı yoktur. Mahall-i te'diye olarak da muhtelif şehirler gösterilmiştir. Binâen aleyh mürettebât-ı seneviyesi 1914 ten mukaddemki üç beş senelik te'diyâtın vasatîsi alınarak her memleket kambiyosuyla hesâb etmek en meşrû' bir çâredir. Buna kambiyosu düşük memleketler paraları da dâhil olacağından neticenin Türk lirasından dûn olacağı bî-iştibâhdır. Fransa'nın dahî bilcümle borclarını kâğıt Frank ile tesviye eylediği cümlenin ma'lûmudur. Mevcud kuponları te'diye mahallerine ve karşılık tarihindeki cibâyet nisbetlerine göre Frank

üzerinden te'diyeyi kabul etmek Türkiye'nin hâmillere yapacağı en a'zamî fedakârlıktır. [Başkaca ?] bir sûret-i tesviyenin mahall-i tatbîkı olmadığının, Maliye Vekâletinin bâlâdaki esâsâta müstenid Anadolu Ajansına vâki' olan beyânâtı üzerine neşr ve ta'mîmi mercudur.

HÜSEYİN RAUF

No. 427

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 241 *Ankara, 12/6/39*
(12/6//1923)

Fenerler avansı karşılığı olup hudûd-i millî hâricinde kalan fenerler hâsılâtmdan hükümet hissesi mevzû-ı bahs olmuş mıdır? Fenerler avansı taksîm edilen düyûna dâhil midir? İş'âr buyurulması*.

Mâliye Vekili Hasan Fehmi
HÜSEYİN RAUF

* Telgrafın altına Lozan'da şunlar not edilmiştir:
Tevfik Kâmil Beyefendiye
241 adedli telgrafın ikinci fıkrasının cevabı şudur:
"Asılları elli beş bin, üç yüz bin ve beş yüz bin Liralık üç aded Fenerler avansı taksîmi düyûna dâhildir".
Birinci fıkrasının cevâbını Zekâî Bey vereceklerdir Efendim.

ŞEFİK

No. 428

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 242 *Ankara, 12 /6/39*
(12/6/1923)

Madde 1- Miralay Mojen tarafından Vekâlete verilen bir mektubun sûret-i mütercemesi ikinci maddede ma'rûzdur.

Madde 2- Ceneral Pellé tarafından geçen 4 Mayısta vâki' beyânât hakkındaki nokta-i nazar-ı devletlerini Fransa hükümetine iblâğde teehhür etmedim. İş'ârıma Hariciye Nezâreti tarafından verilen cevâbda zât-ı devletlerinin ve Türk matbuâtının 4 Mayıs tarihinde bir Komite cel-

sesinde vuku'bulan, gayr-ı sahîh bir sûretde zât-ı devletlerine bildirilen vak'adan nâ-hak yere müteheyyic oldukları bildirilmekte ve ilâveten denilmektedir ki, Ceneral Pellé Miralay Mojen'in bir mâhiyet-i resmiyesi bulunmadığını ve mumâileyhin âhâd-ı nâsdan başka bir şey olmadığını aslâ beyân etmemiştir. Ve edemezdi, çünki Miralay Mojen'ın bir mâhiyet-i resmiyesi olduğunu ve 20 Teşrin-i evvel 1921 i'tilâfinin tatbîkine ve bilhassa hudud ve gümrük mesâilinin halli ile iştigâl etmek üzere 1922 senesi Mayıs ayında Suriye Fevkalâde Komiserı Murahhası olarak Türk hükümeti nezdine i'zâm edilmiş olduğunu bilirdi ve aynı zamanda müteaddid def'alar me'mûr edilmiş olmasından dolayı Miralay Mojen'in Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümetine resmî tebliğâtı bulunduğu da Ceneral Pellé'ce ma'lûmdur.

HÜSEYİN RAUF

No. 429

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 243 *Ankara, 12/6/39*
(12/6/1923)

Madde 1- Bükreş Mümessilliğinden alınan telgrafnâme aynen ikinci maddede ma'rûzdur.

Madde 2- Bulgaristan darbe-i hükümeti Balkanlar'da, bilhassa Sırbistan'da büyük te'sîr yaptı. Bükreş'te bulunan Kıral, Başvekilinden aldığı telgraf üzerine bu sabah Belgrad'a gitti. Hâdise-i mezkûrenin siyâset-i dâhiliyeden mütevellid bulunmadığından, yeni hükümet tarafından siyâset-i hâriciyede muhâlif bir istikâmet alınmayacağı hakkında Bulgar Hükümet-i cedîdesi reisinin devletlere te'minât vermiş olduğunu Romanya Hâriciye Nâzırı bugünkü mülâkâtımda söyledi.

HÜSEYİN RAUF

No. 430

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 244 *Ankara, 12/6/39*
(12/6/1923)

Madde 1- Bükreş Mümessilinden alınan telegrafnâme aynen ikinci maddede ma'rûzdur.

Madde 2- Hâriciye Nâzırı ile görüştüm. Aynı teşebbüsün İsmet Paşa Hazretleri tarafından Romanya murahhası nezdinde yapıldığını söyledi ve bizim haklı olduğumuzu tasdîk etmekle beraber sulhan bir sûret-i tesviye bulunması ve ihtilâtât tevlîd edebilecek tedâbîr-i şedîde ittihâzına tevessülden ictinâb kılınması lüzûmunu musırrâne rica ve tavsiye etti ve mevcûd ihtilâfın halledilebileceği kanâatında bulunduğunu ve murahhaslarına îzâh içün yeniden ta'limât vereceğini va'deyledi. Ne Romanya, ne de Sırbistan'ın büyük Müttefikleri [aleyhine ?] mes'ele-i mebhûsun-anhâda Türkiye ile uzlaşmayacakları ve menfaatlarının Balkanlar'da sulhun muhâfazasını îcâb ettirdiği cihetle Türkiye aleyhine de bi'l-fiil harekât-ı hasmânede bulunamayacakları kanâatındayım.

HÜSEYİN RAUF

No. 431

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 245 *Ankara, 12/6/39*
(12/6/1923)

31 Mayıs tarih ve 173 numaralı telgrafnâme* cevâbıdır.

İstanbul askerî hapishânelerinde mevkûf ba'zı Rumlar hakkında Venizelos tarafından serdolunan şikâyât Müdâfaa-i Milliye Vekâletine bildirilmiş idi. Alınan cevâbda şikâyet edilen maddenin İstanbul Kumandanlığı Divân-ı Harbince İzmit ve havâlisi Rumlarından ahâli-i İslâmiyeye i'tisâf ve mezâlim îkâiyle maznûn bulunanlar hakkında cereyân eden ta'kibât-ı kanûniyeden galat olması vârid ve muhtemel olup ma'mâfîh Kumandanlıktan alınacak cevâba göre ayrıca ma'lûmât verileceği bildirilmektedir.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 341 ve 565

No. 432

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 246 *Ankara, 12/6/39*
(12/6/1923)

11 Haziran tarih ve 218 numaralı telgrafnâme cevâbıdır.

Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin riyâsetinde müzâkere edildi.

Madde 1- Fâizlerin Frank olacağını tesbit etmeden Muharrem Kararnâmesi ve mukâveleler hakkında beyânnâme verilemez. Bu kaydı kabul etmedikleri takdirde beyânnâme talebinden ferâgât etmeleri lâzımdır. Hâmiller nâmına taahhüd almak içün hakları olmadığına göre beyânnâme talebinde musır olmakta da hakları olmaması îcâbeder. Yahud Muharrem Kararnâmesiyle mukâvelât-i müzeyyelenin te'yîdi hakkında verilecek beyânnâmenin mer'iyyeti kupon bedellerinin te'diyesi hâmillerle Türkiye arasında i'tilâf husûlüne vâbestedir şeklinde beyânnâme vermeden başka imkân olmadığını bir daha kat'î olarak tekrâr buyurunuz.

Madde 2- Para sizin cebinizdedir, hâmiller elbette sizinle anlaşmağa mecbûrdur tarzındaki ifâdeyi sened ittihâz ederek beyânnâmenin ancak hâmillerle i'tilâf hâsıl olduktan sonra mer'î olmasını dahî kabul etmeleri lâzımdır.

Madde 3- Sulhun akdı kuponlar mes'elesine muallak olduğundan bu mes'elenin nokta-i nazarımıza göre intâci lâzımdır. Konferans hârici olan şirketler ve imtiyâzât mesâili üzerinde müzâkereden sûret-i kat'iyyede imtinâ buyurmanızı Heyet-i Vekîle kararı ile rica ederim. Çünki imtiyâzât mes'elesi hakkında umûmî prensipler konulacağını istihbâr ederek ümmide düşen, bilhassa Reji, bütün esâsâtı kabul ettiği halde şimdi imzada taallül ediyor.

HÜSEYİN RAUF

No. 433

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 227 *Ankara, 13/6/39 (1923)*

C. 8 Haziran 39 ve 208 tele:*

1- Doklar Şirketi nâmına hükümetimizle müzâkereye me'mûr oldukları Adnan Bey vâsıtasiyle İngiliz Mümessilliğinden bildirilen fakat yedlerinde salâhiyetnâme bulunmadığı evvelce arz olunan Kont Ostrorog'un riyâsetindeki hey'et Müdâfaa-i Milliye Vekâleti ile mütaaddid temasları neticesinde vazîfelerinin, hâiz oldukları (? devletler adına) şerâit-i imtiyazînin tarafımızdan aynen kabul edildiğini tesbit etmek ol-

* Bkz. No. 399

duğu ifâdesinde ısrâr etmişlerdir. Müdâfaa-i Milliye Vekâleti ise şerâit-i imtiyâziyenin hey'et-i umûmiyesini tertibden sonra evet veya hayır denebilecek noktasında bi't-tabi' musırr bulunmuşlardır. Şirketin mümessilleri imtiyâzların tarafımızdan kabulünden sonra ihtisasları hâricinde olan mevâdd-ı umûmiyeyi mütahassısların görüşmesine ta'lik edebileceklerini ifâde eylemişlerdir. Hülâsa maksad-ı seyâhatları hâiz olduklarını iddia ettikleri imtiyâzı hükümetimize de te'yîd ettirmek olduğu anlaşılmış, nihâyet Müdâfaa-i Milliye Vekâletince kendilerine kanun-ı muvakkatla i'tâ edilen imtiyâzın, aynı hükümetin diğer bir kanun-ı muvakkatla feshedilmesinden elyevm mevcud olamayacak ve fakat yeniden teklifâtda bulunurlarsa hüsn-i niyetle tedkîke âmâde bulunulacağı cevabı verilmiştir. Başlıca müşkilât ve mahzûr Kont Ostrorog gibi bir zâtın bu işe me'mûr edilmiş bulunduğunu istidrâden arz ederim. Mümessiller keyfiyeti şirketleriyle görüşmek ve tekrar avdet etmek üzere bugün İngiltere'ye hareket ediyorlar.

2- Izâh buyurulan kayd-ı ihtirâzî şekli Hey'et-i Vekîlece kabul edildi. " Vâridât... okunamadı" şirketin mevcud ? "kabul ve fakat imtiyâzın eşkâl ve mevâddını reddeder mâhiyetde olduğu merkezindedir. Şu halde yeni teklifât ile arz-ı vücûd edeceği hükümet de serbest olarak tedkîk ve icâbına göre kabul veya reddeyleyebilecektir. Zât-ı devletlerince de bu suretle kabul buyurulursa hey'etce de büyük bir mahzûr olarak telakki edilmemekte ve çünki imkân-ı redd elimizde bulunmaktadır.

HÜSEYİN RAUF

No. 434

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 221 *13/6/39*
(13/6/1923)

12/6/39 raporudur.

Bugün Müttefikîn başmurahhasları ile husûsî ictimâ' vâki' oldu. İmtiyâzât mes'elesini mevzû-ı bahs ettiler. Ta'limâtımın, Ankara'da eshâb-ı alâka ile doğruca müzâkere edilmekte olan bu mesâilin tedkîkine müsâid olmadığını ve ancak dünki teklifleri mûcebinde Ankara

müzâkerâtı hakkındaki ma'lûmâtlarını istimâ' etmek üzere geldiğimizi söyledik. Ankara'da ba'zı şirketlerin işleri müsâid bir cereyân ta'kib etmekte ise de mühim bir kısmının mümessilleri gayr-ı memnun olarak avdete mecbur olduklarını, nitekim Reji'nin, Telefon Şirketinin, İzmir-Kasaba Şirketinin uzlaşamadıklarını ve bu husûsda kendilerine verdiğimiz ma'lûmâtın kendilerinin istihbârâtıyla tevâfuk etmediğini, her halde şirketlere âid mesâilin kısa bir zamanda bitmesi kâbil olamayacağı muhakkak olup halbuki mukaddemâ hükümetimize göndermiş oldukları notada bir zaman-ı münâsib zarfında imtiyâzât mesâili doğruca hallolunamazsa muâhedeye ba'zı ahkâm koymak zarûri olduğu hakkındaki ifâdelerine istinâden her halde birkaç gün içinde bitmiş olacak muâhedenin bu yüzden te'hîri câiz olamayacağını ve mühim mikdardaki sermâyelerine lâkayd kalarak muâhedeyi imza etmeleri kâbil olmadığını söylediyer.

Biz yine ma'lûm olan nokta-i nazarımızı tekrâr ederek müdâfaa ettik. Daha sarîh bir sûretde ifâde ettikleri prensipler şunlardır: Evvelâ 1914 Teşrîn-i Evvelinden mukaddem akdedilmiş imtiyâz mukâvelelerinin idâme-i mer'iyyeti, sâniyen devlet tarafından intifâ' ve idâre edilmiş olan şirketler içün verilmek lâzımgelen mebâliğin mukâvelât ahkâmına göre te'diyesi ve mukâvelâtda sarâhat yoksa hakem vâsıtası ile ta'kîbi, sâlisen imtiyâz mukâvelâtinin şerâit-i iktisâdiye-i hâzıraya tevfîkı, râbian gerek şerâit-i hâzıraya tevfîk gerek şirketlerin matlûbu olan mebâliğ hakkında bir sene zarfında i'tilâf hâsıl olamazsa hükümet ve şirketler tarafından ta'yîn olunacak bir ehl-i hibre ma'rifetiyle ve bunlar da ittifâk edemezlerse İsviçre Nâfıa Nezâreti tarafından gösterilecek bir üçüncü ehl-i hibre vâsıtasıyla mes'elenin halledilmesi; hâmisen mukaddeme-i icrâiyeye iktirân ettiği halde ba'zı muâmalatı nâ-temâm kalmış olan imtiyâz mukâvelâtının de kat'î addolunması, sâdisen mütârekeden sonra mebhûsun anh imtiyâzâta dair İstanbul hükümetiyle vukua gelen i'tilâfâtın eshâb-ı alâka ile Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti arasında uzlaşılıncaya kadar mer'iyyeti ve bir sene zarfında uzlaşılamazsa bunların da yine mârü'l-beyân ehl-i hibre vâsıta ile halli; sâbian hidemât-ı umûmiye imtiyâzâtının gayrı imtiyâzâtdan 1918 senesinden sonra mukâvelât mûcebince devredenlerin muâmele-i devriyesinin makbûliyeti.

İmtiyâz işlerinin doğruca halli bizce mültezem olduğundan ve bu işlere siyâset karıştırılması daha ziyâde müşkilâtı mûcib olacağından muâhedeye imtiyâzât hakkında hiçbir hüküm koymamakta musırr ol-

duğumuzu te'kîd etmekliğimiz üzerine kendilerinin de hükümetlerinden aldıkları ta'limât-ı kat'iyye az bir zamanda bitmesi mümkün olmayan bu işler içün hükümetle alâkadârân arasındaki müzâkerâtı teshîl edecek bu gibi prensipler koymak merkezinde olduğunu söylediler. Dermiyân edilen prensiplerin kıymetine i'tirâz etmekle beraber ta'limâtım müzâkereye ve bu husûsda resmî bir fikir beyânına müsâid olmadığını kat'î sûretde tekrar ettim. Tekliflerini hükümetime bildirmemi ve fakat sû-i tefehhüme mahal kalmamak üzere formüllerinden maksadları ne olduğunu mütahassıslarımıza mutahassıslarının îzâh etmesini ve ba'zı nikât ta'dîl edilirse onları da yarın gördükten sonra şekl-i nihâîsini nakletmemi rica ettiler.

Yarın belki ba'zı kısımlarını tahfîf ederek teklîf edecekleri şeklin hutût-i esâsiyesi ber vech-i bâlâ arz olunandır. İşleri hall ve intâc edilerek bir senete rebtedilen şirketler hangileri olduğunun düvel-i Müttefikaya kat'î bir sûretde beyân edilebilmek üzere iş'âr buyurulmasını ve mesâil-i sâire-i muallaka hüsn-i netîceye iktirân isti'dâdini gösterdiği halde imtiyâzât prensipleri hakkında nihâyet yapılacağının dahî tavzîh buyurulmasını rica ederim. Şirketlerin tesviye-i muâmelâtı hakkında resmen neşrettiğimiz ma'lûmâtın hakîkate tevâfuk etmediği tarzındaki ma'lûmâtları bizi sarâhaten mütenâkız ve ma'nen küçük vaz'iyyete koyacağından bu husûsa bilhassa nazar-ı dikkat-ı âlîyi celb eylerim.*

İSMET

* Bkz. No. 441

No. 435

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 222 *13/6/39 (1923)*

C.216

Venizelos tarafından bu kere de vuku'bulan mürâcaatda 18 Teşrîn-i Evvel 1918'den mukaddem İstanbul'da mukîm olup mübâdeleden müstesnâ olan İstanbul Rumları emlâkinin 15 Nisandan i'tibâren emlâk-i emîriyye veya evkâfa intikâli emvâl-i metrûke ta'limâtnâmesinin 1 ve 2'nci maddeleri muktâzîyâtından idüği, eşhâs-ı mezbûrenin emvâl-i menkûle ve eşhâs-ı sâlise ve memâtindeki matlûbları içün aynı vechile muâmele îfâsı 11'inci madde ahkâmından, İstanbul'dan çıkmış olan Rumların ihtiyâr-ı muhâceret edenlere veya memleketten ihrâc olunanlara kıyâsı doğru olamayacağı, bunlar miyânında memâlik-i ecnebiyede mukîm olan-

ların mallarına tesâhub edebilmeleri kezâlik mukâvele ahkâmından bulunduğu, bâlâdaki ta'limatnâmenin ondokuzuncu maddesi kiliselerle Rum mekteblerine âid emvâl-i menkûle ve gayr-ı menkûlenin Maarif ve Mâliye Vekâletlerine intikâlini taht-ı karara aldığı, halbuki işbu eşhâs-ı ma'neviyenin muhâcir addı mümkin olamayacağı beyânıyle bu sûretle muâmele îfâsı sulh muâhedesi merbûtâtından olan mukâvelenin ihlâli demek olacağı iddiâ ve tedâbîr-i müttahazenin refi iltimâs olunmuştur. Emvâl-i metrûke kanununun yalnız Rumlara tatbîki ve Yunanlılar için tasfiye icrâsı takarrür ettiği telgrafnâme-i devletlerinden müstefâd olacaktır. Filhakîka mübâdele mukâvelesi ahkâmına nazaran mübâdeleden müstesnâ olanlar hakkında Venizelos' un mürâcaatını reddetmek Garbî Trakya İslâmları için tarafımızdan Venizelos nezdinde icra edilen teşebbüsâta teâruz teşkil edebilir. Garbî Trakya İslâmları hakkındaki teşebbüse Venizelos şimdiye kadar redd cevâbı vermemiştir. Sûret-i iş'âre göre keyfiyetin yeniden tedkîki ile verilecek cevâbın inbâsını istirhâm ederim.

İSMET

No. 436

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

Urgent *13-14/6/39*
No. 223, 224 *(13-14/6/1923)*

1- 246 numaralı ta'limât* mûcebince kuponlar hakkında bugün Ceneral Pellé'ye şifâhen tebligât-ı resmiye yaptım. Vaz'iyyetin ciddiyet ve ağırlığı derpiş edildi. Te'diye akçesinin hâmillerle anlaşılabileceği nazariyesini tekrâr etti. Şekil müşkilâtı içinde bir mes'ele-i hayâtiyemizin ihmâli kâbil olamayacağını îzâh ettim. Rusya, Sırbistan, Brezilya ve ilâh... Fransa'nın alacaklı olduğu bütün memleketlerin bu misâle muntazır olduklarını beyân etti. Ben hâmillerle doğrudan doğruya anlaşmak için hidâyetten i'tibâren hiçbir fırsatı fevt etmediğimizi, fakat bu kapının kapandığını söyledim. Bir aralık belki hâmillerle bir sûret-i hall bulunur fakat vakit yoktur dedi. Dün de Romanya murahhası bana hâmillerle derhal bir i'tilâf yapılarak hem bizim için esâs hem Müttefikler için şekil mes'elesinin hallolunabileceğini ve Ceneral Pellé ile de görüşeceğini dermiyân etmiş idi. Ceneral Pellé de buna îmâ etti. Ağır ve müteessirâne bir mülâkatdan sonra en nihâyetde Pellé cevâbın neşrolunmamasını ve diğer Müttefiklere de, tebligât-ı müteâkibe yapacağım

* Bkz. No. 432.

hakkındaki beyânâtıma evvelen teslîmiyet göstermiş iken bilâhire kimseye birşey söylenmemesini ve yarın sabaha kadar kendisine vakit bırakılmasını rica etti. Vaadettim ve birşey neşretmedim. Bütün kuvvetini sarfetmekte olduğunu te'mîn etti.

2- Mütenâkız şâyıât içinde birisine göre hâmillerle derhal te'diye akçesi kararlaştırmak içün bize teklîf yapılacak ve bu halde ya bir murahhas buraya gelecek ya biz Paris'e murahhas göndereceğiz.

No. 224

Hâmillerle anlaşmak içün şerâit şu tarzda ihtisâs olunabilir: Te'diye akçesi içün i'tilâfnâmenin mer'î olacağı müddet, akçe cinsi Frank olduğuna göre Frankın bir fiyat üzerinden tesbîti, Türk parasının Fransız Frankının Sterlinge göre alacağı muhtelif nisbetlere göre mes'elenin mütâlaasıdır. Şimdiye kadar müddet husûsunda biz hiçbir şey söylemedik. Hasan Bey Paris'de evvelen yirmi, sonra on seneden bahsetmiş idi**. Onlar ebedî ta'dîlât olamayacağı nazariyesini mütemâdiyen dermiyân etmişlerdir. Gerek Frankın bir râyic üzerinden tesbîti gerek müddet gerek hâmillerle anlaşmak husûsunda vâki' olan telkînâta karşı salâhiyyetdâr hiç kimseden teklîfât almamakta olduğumu Müttefikler tarafından mes'elenin hep adem-i salâhiyyet vâdisinde halledilmek istendiğini ileri sürdüm. Bir def'a mes'elenin bir tarîk-ı halli açılırsa vaz'iyyet daha yakından anlaşılır.

3- Dün gece hukuk müşâvirleri vâsıtasıyla vuku'bulan bir telkîni bugün Pellé mülâkatda te'yîd etti. O da şudur : Ma'lûm olan beyânnâmede Muharrem Kararnâmesi ve mukâvelât-ı sâire ahkâmından bahsolunur iken Türkiye ile hâmiller arasında bi'l-müzâkere hallolunacak olan te'diye akçesine müteallik mevâdd hâric olmak üzere kayd-ı sarîhini vaz'eylemektir. Buna cevâben bütün beyânnâmeyi yazdıktan sonra altına bütün beyânnâmenin mer'iyyeti i'tilâfa vâbestedir tarzını söyledim. Pellé kabul etmedi.

İSMET

** Bkz. No. 438.

No. 437

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 249 *Ankara, 14/6/39 (1923)*

Madde 1- Cevad Bey'den alınan telgrafnâme ikinci maddededir.

Madde 2- Romanya Çiftçi Fırkası hükümet-i hâzıranın muhâlifi olduğu için Bulgar Çiftçileri'nin iskâtından burası memnûn gibi görünüyor. Ve hükümet hâdiseyi Bulgaristan umûr-ı dâhiliyesinden addeyliyor. Sırbistan'da bi'l-akis [tarafeyn murahhaslarında] endîşe hükümfermâdır. Sırb mahâfil-i remiyesi mevki'-i iktidara gelen Makedonya tarafdârlarının verecekleri te'minâtın câiz olamayacağını beyân eyliyor. Dâhilde âsâyışın muhâfazası bahânesiyle Bulgaristan hükümet-i cedîdesinin kuvvetleri teslîh edeceği rivâyetinin tahakkuku hâlinde muâhede-i mevcûde ahkâmına riâyet edilmesini Sırbistan'ın taleb edeceğini ve Bulgaristan'da vuku'bulan ihtilâlden harbler zuhûrunun muhtemel bulunduğunu Sırb Sefîri zannediyor. Bulgaristan Sefîri ise ahvâlin kesb-i sükûn etmesi ağleb-i ihtimâl olduğu ve İstanboliski'nin, tatbik ettiği şiddetli politikasının kurbanı idüğini ve bunların gayrı bütün muhâlif fırkaların hükümet-i hâzıraya dâhil ve Nâzırların genç olduğunu ve yeni intihâb için Sobranya'nın karîben dağılması melhûz idüğini ve Sırbistan hükümeti, Komitanın faaliyetine nihâyet vermek için İstanboliski ile beraber ittihâz etmek istedikleri müşterek tedâbîrin akîm kaldığını görmekten ileri geldiğini ve dün Sırbistan Kıralı ile mülâkatda müşârünileyhe efkârın sükûneti için Sırbistan'da Bulgarlara mekteb ve kiliselerin iâdesi tavsiyesinde bulunduğunu söyledi.

Vaz'iyyetin alacağı şekle göre istitlâât ve ihtisâsâtımı bildirmekte devâm edeceğim.

HÜSEYİN RAUF

No. 438

İsmet Paşa Hazretlerine

Ankara, 14/6/39 (1923)

14 Haziran ve 223 numaralı telgrafnâme cevâbıdır.*

1- Hasan Bey'in Paris'de söylediği vechile Frank mes'elesinin on sene gibi zaman ile takyîdi kat'iyyen câiz değildir. Aynı vechile Frank kambiyosunun bugünden tesbiti de muvâfık değildir.

* Bkz. No. 436.

2- Fırka-i ahîrede beyânnâmenin nihâyetine derci takarrür ettirilen kayd kuvvetlidir ve Hey'et-i Vekîle kararına mutâbıktır Efendim.

HÜSEYİN RAUF

No. 439

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 251 *Ankara, 14/6/39 (1923)*

17 Mayıs ve 104 numaralı telgrafnâme cevâbıdır :

1- Garb Cebhesi Kumandanlığının iş'ârına atfen Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Riyâsetinin bu bâbdaki cevâbı ikinci maddededir.

2- Yunanlılar bugüne kadar bize iâde ettikleri üç yüz yirmi beş zâbit ile mübâdele hârici altı tabib ve eczacı, yetmiş altısı ma'lûl olmak üzere dokuz bin yedi yüz doksan nefer ve dört bin yedi yüz elli sekiz sivil rehînedir. Buna mukâbil biz de Yunanlılara üç yüz yirmi beş zâbit ve mübâdele hârici otuz papaz ve doktorla dört yüz yirmi dokuzu ma'lûl olmak üzere on bin yüz kırk üç nefer ve Yunan tâbiiyetinde oldukları tahakkuk eden beş yüz kırk üç sivil rehîne iâde ve teslim ettik. Beynelmilel Mübâdele Komisyonu Yunan tâbiiyetinde oldukları iddiasiyle bize iki bin altı yüz kişilik bir liste ile bu def'a Felemenk Sefâreti tarafından tâbiiyyetleri musaddak bin iki yüz kişilik diğer bir liste verdi. Bu listedeki isimlerin fi'l-hakîka Yunan tebaasında olub olmadıklarını tahkîk ettiriyoruz. Yunan tâbiiyetinde olanlarını derhal teslîm. Lozan mukâvelesi mûcebince Yunan hükümeti bi'l-cümle üserâ(yı) en kısa müddet zarfında iâde etmesi lâzımgelirken henüz bugüne kadar tekmîl üserâ gelmemiştir. Yapılan tahkîkâta göre ekserîsi mahkûmînden olmak üzere daha dokuz yüz, bin kadar üserâmız Yunanistan'dadır. Bunlar pek fena muâmeleye ma'rûz kalmaktadırlar. Bu hâl mukâvele ahkâmına tamâmen mugâyırdır. Teslim ettiğimiz Yunan askerî üserâsının içinde ilcaât-ı harbiye dolayısiyle zaîf düşmüş olanları bulunabilir. Fakat bunun sülüsünün Yunanlıların iddiası vechile hastahânelerde taht-ı tedâvi-i esâsiye vârid olamaz. Çünki üserâ ahvâl-i sıhhıyeleri kendi doktorları ma'rifetiyle de ta'kib edilmekte olduğu gibi Salîb-i Ahmer Komisyonundan ba'zı zevât da bizzât üserâ garnizonlarına gidiyor. Üserâyı görmüşledir. Lozan Konferansı mukâvelenâmesinde kabul edilen şerâite tevfîkan bilumûm sivil ve asker üserâ hakkındaki ta'kibâta mukâvelenin tarih-i

imzâsından i'tibâren nihâyet verilmiş ve afvedilmişlerdir. Martta i'dâm edildiği bildirilen 35896 numarada mukayyed esir hakkında cebhece ma'lûmât yoktur. Keyfiyet tahkîk edilmektedir. Lahey Mukâvelenâmesi ahkâmı tarafımızdan tamâmen tatbîk ve icrâ edilmiştir. Bilakis Yunanlılar el'ân ellerindeki üserâmızı serbest bırakmamışlar, elyevm elimizde kalan mütebâki üserânın sulhun akdinden evvel teslîm ve îâdelerinin mümkün olmadığı mütâlaasındayım*.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 463

No. 440

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 252 *Ankara, 14/6/39*
Müsta'celdir *(14/6/1923)*

14 Haziran ve 227 numaralı telgrafnâme cevâbıdır*:

Kuponlar mes'elesi hallolunmadan şirket ve imtiyâzlar mesâili hakkında (bir âkibet söyleşilmeden ?) ictinâb olunmasını evvelce kuvvetü'zzahir etmiş idik. Şirketler ve imtiyazlar mes'elesi burada [vekâlet-i hurûf ?] ve alâkadârân ile de (münir ?) müzâkere ve intâc edilmektedir. Bugün [zecrî] elektrik şirketi ile i'tilâf imza ve tasdîk edilmiştir. Binâen aleyh menâfiimizle kâbil-i te'lîf olan husûsât buraca halledilmekte bulunduğundan umûmî pernsipler nâmı altında aslâ kabul edilmeyecektir. Eşkâlin tesbiti ve muâhedeye dercine muvâfakat buyurmayınız. Şirketler mes'elesinde Lozan'da yalnız tazminât mes'elesi mevzû-ı bahs olabilir. Müttefiklere terk ettiğimiz on iki milyon Lira tazminâtın umûm ecnebî tebaası miyânında Türk şirketlere de sermâye vaz'eden ecnebî tabaasına şâmil olması bizce tabiîdir. Sekseninci maddenin tayyı ile bu zarar ve ziyanların on iki milyondan tesviyesinde ısrâr iktızâ eder. Mevâdd-ı iktisâdiyenin muâhede hâricinde müzâkeresine devâm edilmesi ilk Lozan Konferansında kabul edilmişti. Binâen aleyh kuponlar ve tahliye mesâili hallolunduktan sonra burada esâsen en mühimlerinden kısm-ı küllîsi halle iktirân eden şirketler ve imtiyâzât mesâilinde mütebâki kalacak mahdûd mikdârın müzâkeresine bilâhire dahî devâm olunacak ve birkaç şirketin gayr-ı meşrû' taleblerinin behemehâl muâhedeye derci sûretiyle

* Bkz. No. 442, Madde 6.

Türkiye'ye kabul ettirilmesine Hey'et-i Vekîle muvâfakat etmediği cihetle ona göre idâre buyurulması mercûdur.

HÜSEYİN RAUF

No. 441

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 253 *Ankara, 14 Haziran 39*
Müsta'celdir *(14/6/1923)*

13 Haziran ve 221 numaralı telgrafnâme cevâbıdır.*

1- Reji ile hükümetimiz arasında mevcud ihtilâfı tarafeynin memnuniyetini mûcib suretde halliçün ve Vila(?) tarafından imza edilen mukâvelenâme Hey'et-i Vekîlece tedkîk ve tasdîk edilmiştir.

2- İstanbul Telefon Şirketi ile hükümetimiz arasında müzâkere edilmekte olan i'tilâfnâme Mümessil Vasen(?) tarafından bi'l-imza Hey'et-i Vekîlece de tasdîk olunmuştur. Mumâileyh keyfiyeti Lozan'da Ryan'a da bildirmiştir.

3- İzmir-Kasaba Hattı Şirketi mümesilleri Mösyö Deloni ve Mebo ile cereyan eden müzâkerât neticesinde ta'rife mes'elesinde i'tilâf-ı tâm hâsıl olması ile Hükümetin tasdîkine iktirân etmiştir. Şirketlerin halline salâhiyyetdâr bulunmadıkları hesâbât hususunda da görüşülmüştür. Hükümetin nokta-i nazarını kabul etmiş ve bu nokta-i nazarı müdâfaa ve kabul ettirmek içün kısa zamanda avdet şartıyla ve kendi arzu ve iltimasları ile Paris'e hareket eylemişler ve hareketlerinden evvel Nâfıa Vekâleti ve hükümet nâmına Hey'et-i vekîle riyâsetine gelerek gördükleri teshilât, fikr-i i'tilâf ve işlerinin âcilen ikmâlinden dolayı arz-ı şükrân eylemişlerdir. Türkiye' (nin) ma'kûl ve meşrû' nokta-i nazarını şirketlerine de kabul ettirmek içün müdâfaâtda bulunacaklarını söylemişlerdir. Bundan başka Miralay Mojen de on bir Haziran tarihli mektubu ile bunların memnuniyetlerini bana bildirmiştir. Şu halde Müttefiklerin beyânâtının hakîkatle münâsebeti olmadığı fi'liyâtla sâbittir.

4- Borasit ma'den mes'elesi halle iktirân etmiş ve imza edilmek üzere iken orada şirketler hakkında görüşülmeğe devâm etmiş olan sâhib-i imtiyâzının taallül ederek hükümetinin nokta-i nazarını anlamak üzere hareketini mûcib olmuş ve fakat burada bıraktığı vekil ile İktisat Vekâleti anlaşmış ve vekili bir muvâfakatnâme imza etmiştir. Binâen aleyh şir-

* Bkz. No. 434

ketler hakkındaki verdikleri ma'lûmât doğrudur[?] ve muhâsımımız Müttefiklerin verdiği ma'lûmât ile tevsîk ve tahkîk olunmaktadır Efendim.

HÜSEYİN RAUF

No. 442

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

Urgent *14 Haziran 339*
No. 225, 226, 227 *(14/6/1923)*

221 numaralı telgrafta arz olunduğu üzere bugün Müttefikîn mütehassısları imtiyâzât hakkındaki protokolun kat'î formüllerini mütehassıslarımıza bildirmişlerdir. Aynen ber vech-i âtidir:

1- 29 Teşrîn-i Evvel 1914 tarihinden mukaddem Osmanlı İmparatorluğu ile şirketler dâhil olmak üzere düvel-i Müttefika tebaası arasında imtiyâzlar hakkında akdedilen mukâvelât ile i'tilâfât-ı müteâkibe mevki'–i tatbîka konulmuş veya bir mukaddeme-i tatbîke iktirân etmiş iseler idâme olunacaktır.

2- İşbu mukâvelât ve i'tilâfâtdan müteneffî' olanlara devlet tarafından bunların emvâl ve hukukunun isti'mâlinden dolayı rü'yet-i hisâbı müteâkib verilmek lâzımgelen mebâliğ, mukâvelât ve i'tilâfât-ı mevcûdeye tevfîkan ve mukâvele ve i'tilâf mevcud olmadığı takdirde işbu protokolda beyân edilen ehl-i hibre usûlüyle te'diye edilecektir.

3-Mârü'z-zikr mukâvelât ile i'tilâfât-ı müteâkibe müttefikan ve mukâvelâtın tarafeyni hakkında şerâit-i cedide ve iktisâdiyeye tevfîk edilecektir.

4- 29 Teşrîn-i Evvel 1914 tarihinden evvel bir mukaddeme-i icrâiyeye iktirân etmiş olmayan mukâvelâtın şerâit-i hâzıraya tevfîki devlet içün fazla bir külfeti îcâb ettiği ve bu külfet memleket içün muntazar bir hizmete tekâbül etmediği takdirde mukâvelât-ı mezkûre tarafeynden birinin talebi üzerine feshedilebilecektir. Bu takdirde sâhib-i imtiyâzın lede'l-îcâb âtîde beyân olunan ehl-i hibre usûlüyle ta'yîn olunacak bir tazmînata istihkâkı olacaktır. Bir sene zarfında i'tilâf husûle gelmezse tarafeyn gerek tesviye-i hesâbât ve gerek şerâit-i hâzıraya tevfîk husûslarında ta'yîn edecekleri birer ehl-i hibre tarafından ve bunların da adem-i i'tilâfi hâlinde İsviçre Nâfıa Nezâretince tanzîm edilecek üç kişilik bir listeden Türk hükümetinin intihâb edeceği bir üçücü ehl-i hibre cânibinden muvâfık ve muhikk olmak üzere mülâhaza edilen ahkâmı kabul edeceklerdir.

5- Birinci fıkrada beyân edilen mukâvelât ve i'tilâfât miyânında bütün muâmelâtı hitâm bulmamış olanlar bulunursa mukaddeme-i icrâiyeye iktirân etmiş olmak (No. 225) veya Osmanlı İmparatorluğu ile düvel-i Müttefika hükümâtı arasında bizzât mukaddeme-i icrâiyeye mukteren i'tilâfâtın mevzûunu teşkîl etmiş bulunmak şartıyla yine mu'teber addolunacaktır.

6- 30 Teşrîn-i Evvel 1918 tarihi ile 1 Teşrîn-i Sânî 1922 tarihi arasında Osmanlı İmparatorluğu ile birinci fıkrada mezkûr imtiyâz mukâvelâtı ve işbu mukâvelâtın devre-i mezkûre zarfında vuku'bulan devir muâmelâtı Türk hükümetinin tasvîbine mazhar oluncaya kadar mer'î olacaktır. Türk hükümeti tarafından tasvîb olunmadığı takdirde fi'len dûçâr olduğu zarar içün eshâb-ı imtiyâza 4 üncü fıkrada beyân olunan ehl-i hibre usûlü ile takdîr olunacak bir tazmînât verilecektir. Bu hüküm 29 Teşrîn-i Evvel 1914 tarihinden evvelki mukâvelâtın 3 üncü fıkrada beyân edilen şerâit-i cedîdeye tevfîk hakkını ihlâl etmeyecektir.

İşbu protokolda munzam olarak teklîf ettikleri mektup dahi şu meâldedir: Türk Hükümeti düvel-i Müttefika tebaası sermâyesinin fâik olduğu Osmanlı şirketlerine Türkiye'de düvel-i Müttefika tâbiiyetini hâiz efrâd veya şirekâtın imtiyâzâtına âid olarak bugün imza edilen protokolun ahkâmını tatbîk etmeği taahhüd eder. Hitâm.

No. 227, tarihi 14/6/39.- Müttefik mütehassıslarının mütehassıslarımıza teblîğ ve tavzîh ettikleri mârü'l-beyân ahkâmı karîben başmurahhasların teklîf-i kat'îleri olmak üzere hey'et-i murahhasamıza teblîğ etmeleri muntazardır. Kupon mes'elesi nokta-i nazarımıza muvâfık bir sûret-i halliyeye iktirân ettiği takdirde işbu imtiyâzât mes'elesinin, başka bir mes'ele-i muallaka kalmamış olacağından, bu husûsda nihâyet ne yapacağımızın lütfen iş'ârını istirhâm ederim*.

Bir sû-i tefehhüme mahal kalmamak üzere arz edeyim ki bu mes'elede ben kat'iyyen adem-i salâhiyet iddiâ ederek şimdiye kadar müzâkereye girmedim. Evvelce vaz'ettikleri prensiplere hükümetden aldığım cevâbı verdim. Mes'ele mütehassıslarımız arasında Müttefiklerin teklîfini mütehassıslara îzâh etmek şeklinde mevzû-ı bahs oldu. Murahhaslar teklîf

* Bkz. No. 440

ederlerse yine aynı cevâbı vereceğim ve mes'elenin Ankara'ya âid olduğunu dermiyân edeceğim. Fakat kuponlar mes'elesi hallolunursa şirketlerle i'tilâfâtın netîcesine kadar intizâr etmeyecekleri de muhakkakdır. Mes'elenin ona göre mütâlaa buyurulması ilâveten ma'rûzdur.

İSMET

No.443

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 229 *15/6/39*
Urgent *(15/6/1923)*

1- Müttefikler kuponlar mes'elesi içün ancak bir şekl-i hall gösteriyorlar. O da kayd-ı ihtirâzî ile beyânnâme i'tâsı şeklidir. Teklîf ettikleri beyânnâme hakkında son teklîfi ber vech-i âtî aynen arz ediyorum:

Zîrde vâzıu'l-imzâ İsmet Paşa, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından usûl-ü dâiresinde hâiz-i ruhsat olduğum halde Osmanlı İmparatorluğu'nca akdedilmiş olan Muharrem Kararnâmesinde ve 14 Eylül 1903 ve 21 Mayıs/4 Haziran 1911 kararnâme-i müzeyyelelerde ve istikrâz ve avanslara müteallik diğer mukâvelât ve i'tilâfâtda musarrah olan tahsîsât, terhînât ve ahkâm-ı sâirenin bugün imza edilen muâhede-i sulhiye ile ta'dîl edilmiş olmadıkça ve istikrâzât ile avansların mürettebâtının te'diye olunacağı akçe mes'elesi müstesnâ olmak ve bu mes'elenin hâmillerle halli Türk hükümetine âid bulunmak üzere mer'iyyeti kalmayacağını beyân ederim. Binâen aleyh ve Türk hükümeti ile hâmiller arasında bulunacak mârü'z-zikr sûret-i halliye kayd-ı ihtirâzîsi altında olmak üzere Düyûn-ı Umûmiye İdâresi nihâyet 1 Eylül 1923 tarihinde mârü'z-zikr kararnâme ve mukâvelât ve i'tilâfâta tevfîkan hâiz olduğu hukuk ve vezâifin icrâsına tekrâr mübâşeret edecektir. Mebhûsun anh sûret-i halliye istihsâl edilinceye kadar Düyûn-ı Umûmiye İdâresi işbu sûret-i halliyenin tarz-ı tahakkukunu bilâhire gerek Türk hükümeti lehinde ve gerek hâmiller lehinde ihlâl edecek mâhiyetde hiçbir muâmeleye girişemeyecektir.

2- Bugün Pellé cevâb verdi. Ahden Frankı tesbît etmek veya beyânnâmeden ferâgat etmek Fransa hükümetince gayr-ı kâbildir. Fransa bilâhire hâmillerle anlaşmayı mümkin kılacak kuyûd-ı ihtirâziye vaz'ını kabul eder. Derhal hâmillerle görüşüp sulhden evvel halletmek gayr-ı mümkindir. Pellé'nin ifâdesi budur. Kayd-ı ihtirâzî hakkındaki formül de

birinci maddede arz olunmuştur. Rumbold Ramaya ile beraber gelerek beyânât-i âtiyede bulundu: Londra'dan aldığı ta'limâta binâen sulh mes'elesi birkaç nokta üzerinde düğümlenmiştir. Bu vaz'iyyet böyle devâm edemez. Times'in bir başmakalesine atfen efkâr-ı umûmiye mesâilin ilâ nihâye sürüncemede kalmasından muztarîbdir dedi. Sonra mesâil-i muallakayı saydı. Tahliye mes'elesinden bizim Meclisin tasdîkını müteâkib tahliye keyfiyeti Müttefikler tarafından büyük bir müsâade taleb etmektir. Ma'hazâ mesâil-i sâire üzerinde ittifak hâsıl olursa tahliye mes'elesinde müşkilât olmayacak ve derhal kararlaştırılabilecektir dedi.

Kuponlar mes'elesine gelince, Frank üzerinden te'diyenin devletler tarafından tesbîtine veya beyânnâmeden ferâgate imkân olmadığını kezâlik son emr-i devletleri mûcebinde teklîf ettiğimiz kayd-ı ihtirâzîyi ya'ni beyânnâmenin mer'iyyetinin ale'l-ıtlâk i'tilâfa vâbeste kılınmasını kabul edemeyeceklerini söyledi. Nihâyet birinci maddede ma'rûz formülü teklîf eyledi. Ben gerek Pellé'ye gerek Rumbold'a kat'î adem-i kabul cevâbı verdim. Vaz'iyyet bu haldedir. Çok gergindir. Gerek birinci maddedeki formül ve gerek vaz'iyyet hakkında hükümetin kararının derhal iş'ârını istirham ederim.*

3- Beyânnâmenin son fıkrasının tatbikâtı Müttfiklerce ber vech-i âtî ve tefsîr olunmuştur: Mes'ele hallolununcaya kadar Düyûn-i Umûmiye İdâresi hâmillere hiçbir te'diyâtda bulunamayacak aynı zamanda Türk hükümeti de Düyûn-ı Umûmiyenin cibâyet ettiği vâridâtın tamâmını alamayacaktır ve mes'ele hallolununcaya kadar Düyûn-ı Umûmiyenin cibâyet edeceği vâridâtın tamâmının Türk hükümetine teslîm ettirilmesine kat'iyyen imkân olmadığı da bildirilmiştir.

İSMET

* Bkz. No. 444

No. 444

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 254, 255, 256 *Ankara, 15/6/39*
Müsta'celdir *(15/6/1923)*

No. 254.

229 numaralı telgrafnâme cevâbıdır.*

Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin iştirâki ile tezekkür edildi.

* Bkz. No. 443

Madde 1- Müttefiklerin teklîf eyledikleri beyânnâmenin ikinci ve üçüncü fıkrasısıyla telgrafnâmenizin üçüncü maddesinde .....îzâh ve tefsîr arasında ma'nâ i'tibârıyla tezâdd görülmüştür.

Madde 2- Üçüncü maddede mezkûr.... îzâh ve tefsîrde Türk Hükümetinin Düyûn-ı Umûmiye'nin cibâyet ettiği vâridâtın tamâmını alamayacak.... fıkrasından vârıdâtın bir kısmını alacağımız ma'nâsı çıkmaktadır. Biz esâsen Düyûn-i Umûmiye vâridâtının tamâmına vaz'-ı yed etmek fikrinde değiliz.

No. 255

Kuponların Frank ile te'diyeye kifâyet edecek mikdârına dokunmamak ve mütebâkisi ile dahî bütçenin ihtiyâcına sarfetmek kararındayız. Binâen aleyh îzâh ve tefsîrden Düyûn-ı Umûmiye vârıdâtının bir kısmını almağa hakkımız olduğu sarâhaten anlaşılmakta ve bu kısım vâridât kuponların Frank ile te'diyesinden mütebâki kalacak vâridât olabilecekse aramızda esâslı ihtilâf bertaraf edilmiş olur.

No.256

Madde 3- Hükümetin karârı şudur: İzâh ve tefsîr bâlâdaki ikinci maddede şerh ettiğimiz sûretde bir ma'nâyı ifâde eylediği takdirde bu îzâh ve tefsîrin kayd-ı ihtirâzîye ilâvesi ve beyânâme metninde zikri şartıyla beyânâme şâyân-ı kabul olabilir.

Madde 4- Musaddak olan bütçemizi ihlâl imkânsızlığına binâen Düyûn-ı Umûmiye'nin hukuk ve vazâifine tekrar mübâşeret edeceği tarihin sene-i mâliye nihâyetine ta'lîkı zarûrî olduğundan ona göre ta'dilât yaptırılması lâzımdır.

Madde 5- Bu telgrafın iyi anlaşıldığının sür'at-i iş'ârını rica ederim**.

HÜSEYİN RAUF

** Bkz. No. 453.

No. 445

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

15/6/39(1923)

C.253 *

Mütahassıslarımızla Fransız eksperleri arasındaki mülâkâtlardan anlaşıldığına göre, şirketlerle hükümetimizin ta'kib ettiği müzâkerât-ı

* Bkz. No. 441

i'tilâfkârânenin müsmir neticeler hâsıl ettiğine i'tilâf mahâfilinde de kanâat hâsıl olmağa başlamıştır. Şirketlerle tesviye edilecek olan husûsât ma'lûm-ı sâmîleri buyurulduğu üzere ta'rifeler ve teferruâtının re-adaptasiyonu ile harb senelerinde vaz'-ı yedden mütevellid hesâbâtın tasfiye ve tanzîminden ibâret olup zarar ve ziyan mes'elesi mevzû-ı bahs olmamak lâzımgelir.

İSMET

No. 446

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 232 *15 Haziran 39*
15/6/1923)

C.241*

1- Fenerler Şirketi gibi imtiyâzlı şirketlerin arâzi-i münfekke dâhilinde kalacak müessesât üzerindeki hukukları bâki ve arâzi-i mezkûredeki hükümetlerin hukuk ve vazâifce hükümet-i Osmâniye makâmına kâim olacakları ve ancak bu gibi şirketlerin sâha-i faâliyeti kısmen hudud-i milliye dâhilinde de kalıyorsa tâbiiyyet-i asliyye-i Osmâniyyelerini kemâ kân muhâfaza edecekleri Konferansın birinci devresinde mevzû-i bahs olan imtiyâzât faslında tarafımızdan da kabul edilmiş bir maddede münderic idi. Bu maddenin bu def'a da tekrar tarafımızdan kabûlü mümkindir. Şu takdirde Fenerler Şirketi Filistin, Irak ve Suriye dâhilinde de Osmanlı kalacak ve fakat vâridâtından evvelce bize verdiği hisseye oradaki kısım içün artık hükümât-ı mahalliyeye verecek ve kısm-ı mezkûr hakkındaki hükümet taahhüdâtı da yine o hükümet-i mahalliye tarafından îfâ kılınacaktır Efendim.

2- Asılları elli beş bin, üç yüz bin ve beş yüz bin Liralık üç aded fenerler avansı taksîm-i düyûna dâhildir.

İSMET

* Bkz. No. 427

No. 447

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 233, 234 mâbaadlı. *15 Haziran 39 (15/6/1923)*

1- Bugün hiçbir ictimâ' olmadı. Venizelos Konferansın uzamak ihtimâline karşı mukaddemât-ı sulhiye imza eylemek için Müttefiklere mürâcaat etmiş ve Müttefikler de Konferansın uzaması ihtimâli olmadığından işler üzerinde sû-i te'sîr hâsıl edecek böyle bir teşebbüsden sarf-ı nazar etmesini cevâben bildirmişlerdir. Ma'lumât mevsûktur.

2- Bulgar murahhası muâhedenin Trakya'dan transite müteallik ahkâmını imza edeceğini bildirdi. Dedeağaç'a mahrec mes'elesinin Bulgaristan için kapanmamış ve mes'elenin muallak olduğunu ve bu keyfiyetin zabıtlara dercini taleb edeceğini söyledi ve ne yapacağımızı sordu. Ben derakab muâhede ile bize geçen arazinin ve Karaağac'ın tâlii kat'iyyen takarrür ettirilmiş olduğunu ve bizim arazimiz ve hukukumuz hâricinde olarak Dedeağaç mahreci mes'elesinin Bulgaristan için açık kalmasına bir şey demeyeceğimi bildirdim. Kabul ve muvâfakat etti.

3- Sırp murahhası Hâriciye nâzırlarının son nutuklarını bana getirdi. Ajanslardan ma'lûm olmuştur.

No.234

Bizim için müsâid ve vâzıh cümleleri ihtivâ ediyor. Şahsen kendisine ve Hâriciye Nâzırlarına teşekkür ettim. Muâhedeyi, mesâil-i mâliyeyi Balkan Muhârebesi netîcesindeki Londra Muâhedesi ahkâmınca Paris Mâliye Komisyonu vâsıtası ile hallolunacağı kayd-ı ihtirâzîsiyle imza edeceğini söyledi. Bu kayd-ı ihtirâzı Fransızlarla kendi aralarındaki mesâil-i mâliyeyi müteessir edeceğini ve muâhede-i hâzıra ile Türkiye için tesbît olunan kuyûd-i mâliyenin hiçbir sûretle müteessir ve mütebeddil olmayacağını söyledi. Bu husûsta hükümetimden ta'limât almadığımı fakat muâhede-i hâzıra ile Türkiye için hallolunan ahkâm-ı mâliyenin kat'î olup Paris Mâliye Komisyonu netâyicinden Türkiye'nin hiçbir sûretle alâkadâr olmayacağı kayd-ı mütekâbilini vaz'edeceğimi söyledim. Kabul etti. Eğer Fransızlar bu kayd-ı ihtirâzîlerini kabul etmezlerse muâhedeyi imzâ edemeyeceğini ve bu halde iki hükümetin derhal te'sîs-i münâsebât etmeleri için başka vâsıta arayacağını ilâve eyledi.

İSMET

No. 448

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 257 *Ankara, 16/6/39 (1923)*

229 numaralı telegrafnâminizde* gerek hâmillerle ne ihlâl edecek kelimelerinden ikinci maddeye kadar olan kısmı ile tahliye mes'elesinde ibâresinden ma'mâfîh ibâresine kadar olan kısım ve müşkilât olmayacak kelimelerinden kuponlar kelimesine kadar olan beyânnâmenin mer'iyyetinin ibâresinden kabul edemeyecekleri ibâresine kadar olan kısımlar anlaşılamadığından tekrârı ve 233 numaralı telgrafnâmenizin** ikinci maddesinde transite mütaallik kelimelerinden Dedeağaç'a mahrec kelimelerine kadar olan kısım da halledilemediğinden bunun da tekrarı mercûdur.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 443
**Bkz.No. 447

No. 449

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 258 *Ankara, 17/6/39 (1923)*

20 Mayıs tarih ve 129 numaralı telgrafnâme cevâbıdır:*

Madde 1- Müdâfaa-i Milliye Vekâletinin cevabı ikinci maddede ma'rûzdur.

Madde 2- Cebhâne irsâlâtının Mösyö Sava'nın delâleti ile yapıldığı ma'lûm ise de bu nakliyâta âid konturat Hüsni Bey ile teâtî kılınmış ve ahz u kabz salâhiyetinin münhasıran mumâileyhe âid olduğu işbu mukâvelede tamâmen tasrîh kılındığı gibi mukâvelenâmeyi hükümet nâmına imza eden Eyyub Beyin Mösyö Sava'nın mürâcaatları üzerine mumâileyhe hitâben gönderilen mektubunda mukâvelenin tarz-ı tanzîm ve teâtîsinin kendi ma'lûmât ve muvâfakatına da müstenid idügi kezâ tasrîh edilmiştir. Buna rağmen Hüsni Beyin mürâcaat-ı mütevâliyesine karşı bakiye-i deynimiz olup mekûf bırakılan yirmi bin Liranın ancak mahkeme veya hakeme mürâcaatla alınacak i'lâm üzerine te'diye edileceği Hüsni Bey ve Sava'ya tebliğ edilmiş ve aradan üç ay geçtiği halde şimdiye

* Bkz. No. 260

kadar hiçbirisinden müsbet bir mürâcaat vâki' olmamıştır. Esâsen keyfiyyet hukukî bir safhaya intikâl eylemiş ve hukuk müşâvirlerinin mütâlaasına nazaran paranın Sava'ya te'diyesi halinde bilâhire Hüsni Beyin elindeki mukâveleye müsteniden mahkemeye mürâcaatı hâlinde yeniden kendi lehinde tahsîli hakkında hüküm istihsâl edeceği şüphesizdir. Binâen aleyh vaz'iyyet-i ma'rûzaya göre hukuk müşâvirlerinin mütâlaası hâricinde bir iş yapılmayacaktır.

HÜSEYİN RAUF

No. 450

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 259 *Ankara, 17/6/39*
(17/6/1923)

15 Haziran ve 228 numaralı telgrafnâme cevâbıdır:

227 numaralı tele zeyldir:*

Mikdârı bildirilen üserâ miyânında sivil üserâ dâhil değildir. Dâhile sevkedilen yerli Rumlardan ibâret olan bunların adedi takrîben dokuz bin dört yüz doksan beştir**.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 405
** Bkz. No. 458

No. 451

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 260 *Ankara, 17/6/39*
(17/6/1923)

1- Adnan Beyden aldığım telgrafnâme ikinci maddededir.

2- Bugünkü Tanîn Yunan hükümeti Müslüman köylerinin emvâl ve eşyâsını zabt ile Yunan muhâcirine tevzîi içün bir kanun neşrettiğini istihbâratına atfen yazmıştır. İcrâ eylediğim tahkikat bu haberin sıhhat ve vüsûkunu te'yid etmiş olduğundan.....teşebbüsâtda bulunulmak üzere keyfiyyetin telgrafla İsmet Paşa Hazretlerine iblâğı.

3- Bu bâbda icrâ buyurulacak teşebbüsât-ı devletleri netîcesinin inbâsı mütemennâdır.*

HÜSEYİN RAUF

* Bu telgraf üzerine İsmet Paşa, 19 Haziran 1923 günü Yunanistan Başdelegesi M. Venizelos'a bir mektup göndermiş, alınan bu haberi duyurumuş ve "her iki hükümat münâsebatına sui tesir edecek harekâttan içtinab olunması için hükümetiniz nezdinde teşebbüsâtı müessirede bulunmanızı... istirham eylerim" demiştir. Venizelos, verdiği 28 Haziran tarihli cevabında şunları söylemiştir:

Je m'empresse de porter à votre connaissance que d'après des informations, que me parviennent d'Athènes, les autorités locales ont été instruites à ne prendre à l'égard des musulmans en Grèce ou de leur propriétés aucune mesure, pouvant être considérée comme violant les accords intervenus entre nous à Lausanne.

No. 452

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 261,262 *Ankara, 17/6/39*
(17/6/1923)

No.261

Balya-Karaaydın ve Ereğli Şirketi ile Aydın Şimendifer Kumpanyası esnây-ı harbde efâl-i harbiyeden veya tekâlif-i harbiyeden nâşi zarar ve ziyân taleb etmektedirler. 57inci madde mûcebince Müttefiklere terk ettiğimiz on iki milyon Lira bilcümle düvel-i Müttefika tebaası ve bu miyânda Türk şirketlerine sermaye vaz'eylemiş olan ecnebilerin bu kabil gördükleri zarar ve ziyâna mukabil olduğu hususundaki nokta-i nazarımızda beyân ettiğimize ve hey'et-i murahhasanın ahîren bu nokta-i nazarı Lozan'da müdâfaa eylediğine göre henüz bir neticeye iktirân etmemiş bu madde hakkında şirketleri tatmîn etmek mümkün olamamıştır.

Müttefikler 80inci madde mucebince bu gibi Türk şirketlerin zarar ve ziyânının 57inci madde ahkâmından haric olmasını teklif etmişler ise de mezkûr 80inci maddenin tayyını teklif ettiğimiz cihetle şirketlerin bu gibi metâlibine mahal olmayacağı tabiîdir.

No. 262

Çünki on iki milyon Lira tazminât ecnebî sermâyesi galib Türk şirketlerine şâmil olmadığı yalnız Türk şirketleri haricinde ecnebi tebâaya münhasır kaldığı takdirde mezkûr on iki milyon Liranın maksad-ı i'tâsı kalmamış olur. Binaen aleyh bu kabil şirketlerin Lozan'a aksetmesi

melhûz olan şikâyetlerine göre mukabele buyurulmasını ve bu münâsebetle tayyını teklîf ettiğimiz 80 ninci maddenin tayyına muvâfakat hâsıl olup olmadığının veya komisyonlarda ne şekil aldığının sarâhaten iş'ârını rica ederim.

HÜSEYİN RAUF

No. 453

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

Urgent *17 Haziran 39*
No. 235 *(17/6/1923)*

254, 255 ve 256 numaralı telgrafnâmeler anlaşıldı*. Beyânnâme hukuk müşavirleri ve mâliye mütahassısları arasında ihzâr olunmaktadır. Neticede meydana gelecek formül hakkında hükümetim tarafından bir taahhüd almaksızın formülü evvel emirde aynen hükümete iblâğ edeceğim. Tedâvül eden efkâr ve mülâhazât şunlardır:

1- Te'diye akçesi hakkında hâmillerle i'tilaf hâsıl oluncaya kadar Düyûn-u Umûmiyenin cibâyet edeceği vâridâtdan bir kısmını ale'l-hisâb hükümetin alacağını beyânnâme derûnunda zikr ve tasrîh ettirmeğe çalışıyoruz.

2- Düyûn-ı Umûmiye İdâresine kalacak mikdar-ı vâridatın Frank üzerinden hisâb olunmasını Frank kelimesini zikrettirerek tasrîh etmek mümkin olmamıştır. Fakat Düyûn-ı Umûmiye İdâresine kalacak ve ale'l-hisâb hâmillere te'diye olunabilecek mezkûr mikdârın hâkikatde Frank hisâbından fazla olmamasına kemâl-i ehemmiyetle dikkat ediyoruz. Bu te'min olunduğu takdirde hükümete ve hâmillere muvakkaten te'diye hisseleri nokta-i nazarımıza göre halledilmiş olacaktır.

3- Düyûn-ı Umûmiye İdâresinin batan memlekette îfây-ı vazâîfe başlamasını Marta kadar te'hîr etmeye imkân görülmüyor. Bilakis bizim alacağımız vâridâtı tasrîh ettirdikten sonra Düyûn-ı Umûmiye'nin îfây-ı vazâîfe başlamasını daha ziyâde ta'cîl etmekte musırdırlar. Bu halde Düyûn-ı Umûmiye İdâresi îfây-ı vazâîfe başlayarak vâridâtı cibâyet fakat hükümetin hisse-i muvakkatesini te'diye etmesinin te'mînât-ı kâfiye olduğu zihniyeti gâlibdir.

4- Düyûn-ı Umûmiye İdâresi'nin vâridât hakkındaki ber vech-i bâlâ muvakkat tarz-ı muâmelesini yalnız te'diye akçesinin halline değil borç-

* Bkz. No. 444

ların taksîmi muâmelesinin de hitâmına rabtetmek husûsunda bir teşebbüs yaptık.**

İSMET

**Bkz. No. 461

No. 454

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 236. *17/6/39*
(17/6/1923)

C.tahrîrât 13197.

Ziya Hüsni imzasiyle verilen projenin asıl sâhipleri Cenevre'de (Rue de Stand ?) da 48 numarada Paul Besihof (?) ve Kumpanyasıdır. Arkalarında banka grubu vardır. Teklîf ettikleri yüz milyon İsviçre Franklık istikrâzın yüzde yetmişini emtia ve eşya olarak vermek istiyorlar. İsviçre Konfederasiyonunun bu teşebbüsü tervîcden gâyesi de ihrâcâtı teshîldir. Bu teşebbüsün fâhişliği kendilerine ihsâs olundu. Teklîf ciddîdir ve kudret-i mâliyeleri vardır. Esâse hükümet muvâfakat ettiği takdirde şerâitini berây-ı tesbît arzu eyledikleri tarzda müzâkereye âmâde ve cevâba muntazırdırlar*.

İSMET

* Bkz. No. 466

No. 455

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 263 *Ankara, 18/6/39*
Müsta'celdir *(18/6/1923)*

İngilizlerin, ekseriyeti Türkler teşkîl eden Revandiz'i işgâl ettikleri anlaşılmaktadır. Statükoyu pek sarîh bir sûretde ihlâl eden bu işgâlin protesto edilmesi ve bu gibi tecâvüzâtın mukâbele-i bi'l-misli da'vet edeceği cihetle Revandiz'in sûret-i muslihânede tahliyesi içün İngilizler nezdinde teşebbüsâtda bulunulması ve neticesinin inbâsı müsterhâmdır*.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 500

No. 456

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 264 *Ankara, 18/6/39*
(18/6/1923)

Madde 1- Fevzi Paşa Hazretlerinden alınan telgrafnâmenin hülâsası ikinci ve üçüncü maddelerde ma'rûzdur :

Madde 2- 30 Mayısta Faysal'ın Musul'a geldiği ve cebren istikbâline çıkarılmış olan ahaliye vatanın bir avuç toprağını hâricî düşmanlara vermemek üzere yemin ettirmiş olduğu ve bilâhere Tel el-Afru'ya giderek fedâkârlıkta bulunacaklarına dâir aşâirden va'd aldığı ve rüesâya meb'ûs intihâb edilmelerini söylediği ve Süleymâniye, Revandiz cihetlerine yalnız Nasturî taburları bırakıldığı.

Madde 3- Nusaybin cenûbunda ikâmet edip Fransızlara muğber bulunan şeyhlerinin Fransızlar tarafından iğfâl olunarak Deyr-ı Zor'a gönderilmesinden müteessir olan aşâir Nusaybin cenubunda bulunan Fransızların [Bayezid ?] Kaymakamı ile iki jandarma katlettikleri ve Ceneral Veygand'ın Antakya'ya muvâsalatında Fransızlar lehine cebren tanzîm ettirmek istedikleri mazbatayı Antakya Sultânîsi Arabî Muallimi kabul etmediğinden Divân-ı Harbe tevdî' edilmek üzere Haleb'e sevkedilirken firâr ederek Kilis'e geldiği Adana mıntakası Kumandanlığından bildirilmektedir.

HÜSEYİN RAUF

No. 457

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 265 *Ankara, 19/6/39*
(19/6/1923)

Dersaadet....(Taksim ?) Emlâk şirketiyle hükümet arasında i'tilâf hâsıl olmuş ve mukavele Hey'et-i Vekîlece tâsdik edilmiştir.

HÜSEYİN RAUF

No. 458

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 266 *Ankara, 19/6/39*
(19/6/1923)

17 Haziran ve 259 numaralı tele zeyldir.*

Salîb-i Ahmer murahhaslarından Boniye ile doktor Karlaborot'a (?) me'zuniyet verilmiştir ve kendilerinin pazar günü Mudanya-Bursa tarıkıyla Ankara'ya hareketleri takarrür etmiştir.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No.450

No. 459

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 267 *Ankara, 19/6/39*
(19/6/1923)

Yunanlıların mütekabilen iâde-i sefâin mes'elesinde Yunanlıların iâde edecekleri sefâin adedi ile hamûlesi kiymeti bizim iâde edeceğimiz sefâin kiymetine nazaran pek cüz'î bulunduğu ve tarafımızdan fazla olarak hükme iktiran eden hamûleler içün fazla mikdarda para te'diyesine lüzûm görüleceği arz olunur Efendim. Yunanlılar tahrîb ettikleri memâlikde vaz'ı-yedd sûretiyle aldıkları eşya bedellerini kabul etmekten imtina' eylemekte oldukları mübâdele-i sefâin mes'elesinin sâlifü'l-arz nikât-ı nazara göre halline himmet buyurulması mercûdur*.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 473 ve 476

No. 460

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 268 *Ankara, 19/6/39*
Mahrem ve Zâta mahsûsdur. *(19/6/1923)*

Madde 1-Trakya'dan Anadolu'ya nakli Başkumandanlık makam-ı Sâmîsinin emr u tasvîbleri ile icrâ kılınan nakliyât-ı askeriyyeden ilk parti olarak Silivri'den 17 Haziran'da hareket eden "Ümmid" vapuru on beş mil

açıldıktan sonra bir İngiliz torpidosu tarafından tevkif ve gemi Haydarpaşa'ya getirilerek İngiliz kuvve-i müsellahası nezâreti tahtında içinde bulunan on sekiz top tahliye olunarak geminin hareketine müsâade olunmuştur.

Madde 2-Adnan Beyden alınan bir telgrafnâmede Re'fet ve Selâhaddin Paşaların bilmüzâkere İngiliz komiseri ve General Harrington nezdinde yapılacak teşebbüs esnâsında bu hâdiseyi Müdanya mukavelesi ahkâmına mugayır hareket ettiğimizi göstermeyecek tarzda izâh etmek içün vapurun topları alarak Silivri'ye uğrayıp Bandırma'ya gitmekte olduğunu söylemek veyahud la'ale't-ta'yin iki Türk limanı arasındaki nakliyâtı kontrol etmek hakkını hâiz (olduklarını ?) iddia edip tafsilat vermekten ictinâb eylemek tasavvuradır (?).

Madde 3- Vak'a ve Adnan Beyin telgrafnâmesi meâlini Fevzi Paşa hazretlerine bildirdim. Mes'ele hakkında ma'lumâtım olmadığından bu bâbda yapılacak teşebüsün ne dereceye kadar ciddiyetle icrâsı lâzımgeleceği hakkında mütâlaalarını sordum. Trakya'ya gider iken değil Trakya'dan iâde olunurken ele geçen topların güyâ Trakya'da evvelce kalan toplar olduğu tarzında müdâfaa edilmesi Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Riyâsetince iltimâs olunuyor. Beray-ı ma'lûmât arz olunur.

HÜSEYİN RAUF

No. 461

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 269 *Ankara, 19/6/39*
(19/6/1923)

17 Haziran ve 235 numaralı telgrafnâme cevabıdır : *

1- Beyânnâmenin kable'l-kabûl ve neşr hükümete iş'ârı muvâfıktır.

2- Düyûn-i Umûmiye vâridâtının bir kısmının ale'l-hesâb sûretiyle hükümete verilmesi şekli muvâfık değildir. Tehlikeli görülmüştür. Hâmillerle anlaşıncaya kadar Düyûn-ı Umûmiye'nin cibayet edeceği mikdâr Frank'a tekâbül edecek mikdâr bulunmalıdır.

3- Martdan evvel vâridâtın Düyûn-ı Umûmiyeye devrine ne muâmeleten ve ne de memleketin hal-i hâzırı ve kuvve-i mâliyesi i'tibâriyle mâddeten imkân görülemediğinden cibayeti Düyûn-ı Umûmiye'ye iâde

* Bkz. No. 453

edilecek kısmın sene-i mâliye nihâyetine ta'lîkı husûsunun te'mîn buyurulması mercûdur Efendim.

HÜSEYİN RAUF

No. 462

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 241 *19/6/39*
(19/6/1923)

İsviçre grubunun Türkiye'de mutasavver teşebbüsâtı hakkındaki teklîfleri 21 Mayıs 39 tarih ve .... numaralı tahrîrâtla takdîm olunmuş idi. Grup teklîf ettiği husûsâtdan mâadâ krom, manganez ve civa gibi maâdin de işletmek ve bir banka açmak niyetindedir. Gerek teşkîl ettikleri Tedkîk Komitesinin vakt-i hareketi gerekse tasavvur ettikleri teşebbüsât hakkında hükümetin nokta-i nazarının iş'âr buyurulması.

İSMET

No. 463

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 242 *19/6/39*
(19/6/1923)

C.251.*

Venizelos'la mülâkât ve üserâmızın kâmilen iâde edilmediğinden şikâyet ettim. Gerek Salîb-i Ahmer Komisyonu gerek mahâfil-i resmiyeden aldığı ma'lûmâtda kâmilen iâde edildiklerini, kimsenin alıkonulmadığını, eğer gelmeyenler var ise kendiliklerinden gitmek istemeyenler olabileceğini söyledi. Atina'ya bir jandarma zâbiti göndermemizi, bunun da ayrıca tahkîkât yapmasını, gazetelere i'lânlar vererek kalmış olanları haberdâr etmesini ve elinden gelen her şey'i yapacağını söyliyor. Bu teklîf hakkında hükümetin nokta-i nazarının iş'ârını istirhâm ederim.

İSMET

* Bkz. No.439

No. 464

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 243 *19/6/39*
(19/6/1923)

C.261*

Osmanlı tâbiyetinde şirketlerin ef'al veya tekâlif-i harbiyeden mütevellid zararlarının tazmininden bâhis sekseninci madde yeni metinden tayyettirilmiştir. Tayy esnasında Müttefikler bu şirketlerle hükümetimiz arasındaki müzâkeratın sulhun imzâsı zamanına kadar hitâm bulmaması takdîrinde bu bahse tekrar rücu' edebileceklerini kaydetmişlerdi. Nitekim müzâkerâtın son safahâtında Müttefikler imtiyazâtın mesâili meyânında bu şirketleri de harb zararlarının tazmini ile beraber readaptasiyonunu taleb eylemişlerdir. Menâtık-ı mustahlasada işbu şirketlerin tahribat yüzünden tazmin-i zararları Yunanistan'a râci' olduğu ve menâtık-ı muhtelife hâricinde şirketlere tarafımızdan bir zarar ika' edilmemiş olduğu kendilerince de mu'terif bulunulduğu cihetle ef'al-i harbiyeden mütevellid zarar tazmîni talebinden ale'l-ıtlak vazgeçmişler ve yalnız tekalif-i harbiye sûretiyle harb içinde şirketlere vaz'-ı yedd etmiş isek vaz'-ı yed hakkındaki mukavelât-ı husûsiyeye göre ve eğer mukâvelât yoksa tarafeyn mütehassıslarının rü'yet edeceği hisâbe nazaran bu şirketlere nakliyât-ı askeriye ve sâireden dolayı ne kadar ücret vermeğe borçlu isek bunları te'diye etmekliğimizi taleb etmekte bulunmuşlardır. Harb içinde müessesâtına vaz'-ı yed ettiğimiz Türk şirketlerinin hisabını rü'yetle borcumuz tahakkuk ederse kabul etmekte beis görmemekteyiz. Devlet tekâlif-i harbiye borçlarını Türk tebaasına ne zaman ve ne sûretle ödeyecekse tâbiiyyetleri Türk olan bu şirketlere karşı tahakkuk etmiş borçlarını istisna edemez.Bunları ecnebi addetmek ta'kib ettiğimiz prensibe muhalif olur. Şu hale göre sekseninci madde yoktur. Türk şirketlerine ef'âl-i harbiye zararı nâmıyle verilecek para da yoktur. Yalnız harb senelerinin hisablarının rü'yet etmek kalıyor ki devletce harb içinde müesseselerinden istifade olunan şirketlere münhasırdır**.

İSMET

* Bkz. No. 452
** Bkz. No. 574

No. 465

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 244 *19 Haziran 39*
(19/6/1923)

İki gündür ictimâ' yoktur. Kuponlar için husûsî temaslarda mutâbakat olmuyor. Müttefik hükümetler arasında kuponlar için muhâberat ve müzâkerât cereyân etmekte olduğu ve birkaç gün süreceği anlaşılıyor. Mes'elenin ciddî müşkilâtı mûcib olduğu muhakkakdır*.

İSMET

* Bkz. No. 475

No. 466

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 270 *Ankara, 20/6/39*
(20/6/1923)

17 Haziran tarih ve 236 numaralı telgrafnâme cevâbıdır :*

Hasan Bey tarafından bir zıraât grubu hesâbına vaki' olan teklifden istikrâzın yüzde kırkı nakden ve yüzde kırk iş ve yüzde yirmisi de zıraât müessesesinin masârıfına tertib edilmek sûretiyle esâsına mutâbık ve müzâkereye âmâdeyiz. Bu esâs kabul olunduğu takdirde salâhiyyetdâr vekillerini Ankara'ya göndermeleri lüzûmunun tebliğ buyurulması mercûdur.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No.454

No.467

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 271 *Ankara, 20/6/39*
(20/6/1923)

Karaağaç'taki Rum ahâlinin hicrete karar verdikleri ve ilk kafilenin 12 Haziranda hareket ettiği ve hicret edenlerin meskenlerini ve Yunan kıtaâtının emâkin-i askeriyyeyi tahrib ettikleri ve mebânînin kâmilen sökülerek...(?)

ilerisinde kadem...(?) civârında yeniden te'sis olunacak bir kasabaya nakledileceği Edirne Vilâyetinden bildiriliyor. Karaağaç'ın tahrîbden vikâyesi içün teşebbüsâtda bulunarak neticesinin iş'ârı mercûdur*.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 543 ve 489

No. 468

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 272 *Ankara, 20/6/39 (1923)*

Muâhede-i sulhiye projesinin 57 inci maddesi mûcebince Türk tebâasının zarar ve ziyânı takas ve mahsûb edilmekte ise, mütârekeden sonra tebaamızın tekâlif-i harbiye senelerinden mütevellid zarar ve ziyânının da buna dâhil olup olmadığının ve dâhil değilse bu bâbda ne gibi bir sûret-i tesviye takarrür ettiğinin serîan iş'ârı mercûdur.*

HÜSEYİN RAUF

* Bu telgrafın altına Lozan'da cevap niteliğinde şunlar kaydedilmiştir:

57 inci madde mûcebince takas ve mahsûb edilen tebaa zarar ve ziyânı miyânında mütârekeden sonraki rekisizisyon bedelâtı da dâhildir. Müttefikler memâlik-i meşgulemizi tahliye ederken ale'el- ıtlâk her türlü haciz ....(?) ve tedâbir-i idâriyeyi ref'edeceklerdir. Emvâlin eshâbına iâdesi bize âiddir. Fakat kira bedelâtı veya hasarat tazmini veya mevcud olmayan ve istihlâk olunan eşyanın iâdesi husûsâtından Müttefikler mes'uliyyet kabul etmeyeceklerdir.

No. 469

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 245 *20/6/39 (1923)*

266 numaralı telgrafnâme alınmamıştır.* 82828 parolalı ve 268 numaralı telgrafnâme** halledilmediğinden tekrarı mercûdur.

İSMET

* Bkz. No.458
** Bkz. No.460

No. 470

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 273 *Ankara, 20/6/39*
(20 /6/1923)

20 Haziran ve 245 numaralı telgrafnâme cevâbıdır:*

Tedkik ettim. Burada hatâ yoktur. Telgrafları yolda karıştırıyorlar. Dikkat ediyoruz. Açılmadığı bildirilen telgrafnâme tekrâr edildi. Parolası 87878dir.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 469

No. 471

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 246 *20/6/39 (1923)*

1- Reji ile i'tilâf edildiği bildirildiğine nazaran Reji'nin Düyûn-ı Umûmiyeyi altı senesi evrak-ı nakdiye ve iki senesi Frank olarak vuku'bulan te'diyâtının ve sinîn-i hisâbatının ne sûretle tasfiyesi kabul edilmiş bulunduğunun iş'ar buyurulması,

2- Harbden evvel Türkiye sevâhilinde kabotaj yapmakta olan başlıca İngiliz , Fransız ve İtalyan kumpanyalarının işlerini likide etmek üzere bir müddet-i muvakkate içün devâm-ı faâliyetleri hakkında cereyân eden müzâkerâtda mezkûr kumpanyalardan hangilerinin bir müddet daha kalmasına müsâmaha olunabileceğinin bilinmesine lüzûm görüldüğünden bu husûsdaki tedkîkata ve mütâlaât-ı hükümetin iş'ârına müsâade buyurulması.*

İSMET

* Bkz. No. 474

No. 472

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 247 *20/6/39*
(20/6/1923)

Kuponlar sebebiyle umûm Fransız gazetelerinde aleyhimizde şiddetli neşriyât başlamış ve Fransız efkâr-ı umûmiyesinin aleyhimize ihzârına başlanmıştır. Bugün gelen İngiliz gazetelerinde dahi Konferansın ikinci devresinin bidâyetinden beri görülmemiş olan bir şiddetle makalat görülmüştür. Paris mümessilimizden aldığım ma'lumata nazaran Suriye hududundaki yeni tahşidat sebebiyle Fransız hükümeti oldukça şiddetli bir nota vermiştir. Vaz'iyyet sûret-i umûmiyede ciddîdir. Anlaşıldığına göre Fransızlar kupon işinde bir taraftan İngilizlerin muâvenetini te'mine diğer taraftan Suriye hududu Müdanya Konferansının ihlâli gibi Fransız efkâr-ı umûmiyesini izzet-i nefis ve tarafımızdan tecâvüz gibi esbâb-ı sâire ile tahrike çalışmaktadırlar. Bizim müşâhedât ve kanâatımıza göre kupon işinde Fransız efkâr-ı umûmiyesini tahrik etmek müşkildir. Fakat Suriye hududu mesâil-i munzammesi Fransız milletini tahrik edebiliyor. Binâen aleyh bu kat'î günlerde hükümetimizden ricamız şudur: Suriye hududu vesilesini Fransız hükümetinin elinden kat'iyyen almak ve efkâr-ı cihâna karşı böyle bir vesîlenin kat'iyyen vârid olmadığını neşretmek lâzımdır. Gerek Fransa notasına verilecek cevâbda gerek Suriye hududundaki tertibât-ı askeriyemizde bu cihetin nazar-ı dikkate alınması ve vaz'iyyet ve hükümetin kararı hakkında âcilen ma'lûmât i'tâsı müsterhamdır.*

İSMET

* Bkz. No. 475

No. 473

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 248 *20 Haziran 39*
(20/6/1923)

C.267 telgraf*

Ganaim-i bahriye hakkında mütekabilen iâdeye dâir Yunanlılarla takarrür eden formül yalnız sefâinin mütekâbilen iâdesi şeklindedir. Hamûle hakkında bir hüküm yoktur. Felemenk sefâretinin vesâteti ile

* Bkz. No. 459

Yunan Hâriciye Nezâretinden 5 Temmuz 1922 de İstanbul'a tebliğ olunan resmî cedvele nazaran Yunan donanmasının zaptettiği 23 yelkenli, 12 motor, 1 romorkör ve bir vapur ki min hayse'l-mecmû' 37 sefîneye bâliğ olmaktadır. Bizim zaptettiklerimiz ise iki sefîneden ibârettir. Mütekâbilen iâdeyi kabulde gösterdikleri ısrâr ve bunun nihâyet ta'mîrât mes'elesi zımnında kabûlü bizim alacağımızın kıymetince fâik olduğuna delâlet etmektedir. Müşâvirlerin ma'lûmât ve kanâatine nazaran öteden beri Yunanlıların zabtettikleri sefâin pek fazla olduğu kabul edilmiş idi. Sarîh ve kat'i bir ma'lûmât i'tâsı müsterhamdır**.

İSMET

** Bkz. No. 476

No. 474

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 276 *Ankara, 21 Haziran 39 (1923)*

246 numaralı telgrafnâme cevâbıdır:*

1- Reji ile akdedilen i'tilâfnâmede Düyûn-ı Umûmiye'yi alâkadar edecek mes'elede ta'dilat yapılmamıştır. Altı seneliği Türk Lirası, iki seneliği Frank olarak Düyûn-ı Umûmiye maslahatgüzârlığının mavâfakat eylediği şekilde ibka edildiği gibi açıktan Düyûn-ı Umûmiye hazine hissesinden verilen beş yüz bin Liralık tazminât dahî mevzû-ı bahs edilmeyerek yalnız Reji şirketinin mukavele hilâfına Hazine hissesinden aldığı fazlaların iâdesi takarrür etmiştir. Mezkûr sekiz senelik hesâbın Şirkete taalluk eden kısmı tasdîk olunmuş ve dokuzuncu senesi hesâbı henüz rü'yet edilmemiştir.

2- Kapotaj içün hükümetin fedâkârlık olmak üzere kabul ettiği ay (?) müddet-i muhtemele .....(?) evvelce iş'âr buyurduğunuz ve kable'l-harb kapotajdan istifâde eden yalnız İngiliz, Fransız, İtalyan kumpanyalarına münhasır bulunmak şartiyle mezkûr müddet zarfında müsâmaha edilebilir,...? Hey'et-i Vekîle kuponlar mes'elesinin hall-i kat'iye iktirânından evvel bu gibi mesâil üzerine görüşülmemesi hakkında musırdır Efendim.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 471

No. 475

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 277 *Ankara, 21/6/39*
(21/6/1923)

19 ve 20 Haziran tarih ve 244 ve 247* numaralı telgrafnâmeler cevâbıdır:

Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin riyâsetinde müzâkere edildi. Karar:

1- Vaz'iyyetin ciddî olduğuna şübhe yoktur. Çünki fedâkârlık edemeyeceğimiz mes'ele üzerindeyiz. Düşmanlarımızın aleyhimizde bulunmaları da tabiîdir. Suriye hudûdu mes'elesi yoktur. Neşrederiz. Siz de lüzûmu gibi neşrediniz. Notaya icâbı gibi cevab verilecektir. Vaz'iyyetde tebeddül yoktur. Kararımız evvel ve âhir bildiriliği gibi ciddî ve kat'îdir. İş'ârınız vechile İ'tilâf Devletleri va'dettikleri gibi üç dört günde mes'eleyi halletmediler. Aradan takriben yirmi gün geçti. İhtâr buyurunuz.

2- Sulhun akdine yegâne mânî' olan kupon mes'elesi hall-i kat'iye iktirân etmedikçe diğer mesâil üzerinde konuşmayınız. Bilhassa şimdiye kadar müzâkere ve kabul eyledikleri mesâil üzerinde yeniden mükâleme ve müzâkereyi kat'iyyen kabul buyurmamanızı çok ehemmiyyetle rica ederiz.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 465 ve 472

No. 476

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 278 *Ankara, 21/6/39*
(21/6/1923)

20 Haziran tarih ve 248 numaralı telgrafnâme cevâbıdır:*

Madde 1- Bu hususda Müdâfaa-i Milliye Vekâletinin cevâbı ikinci maddededir.

* Bkz. No. 473

Madde 2- Felemenk Sefâreti vâsıtasıyle Yunan Hâriciye Nezâretinin 5 Temmuz 922 tarihli tebliğinde zikredilen yirmi üç yelkenli, 12 motor, 1 romörkör ve bir vapur ki cem'an 37 teknenin kıymet-i iştirâiyyesi ve tonlarının mikdârı i'tibariyle, bizim onlara iâde etmeğe mecbûr olduğumuz 7 motör, 3 vapur, bir saç duba.....beş sandal, beş yelkenli merâkiben ibâretdir ki cem'an 21 teknenin kıymet-i iştirâiyyesi ve ton mikdarına nisbeten lâşe mesâbesindedir. Yunanlıların yalnız bize vapur olarak her türlü techizatdan soyulmuş bir halde iâde edecekleri 300 tonluk "Kırım" vapuruna mukabil 2200 tonluk "Uranya", 1000 tonluk "Enosis" ve 320 tonluk "Batum" vapurları müteaddid yüksek tonda yelkenli ve motorlu merâkibi iâde edeceğimizden, her halde işbu iâde keyfiyetinden bizim zarardîde olduğumuz ma'ruzdur.

HÜSEYİN RAUF

No. 477

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 279 *Ankara, 21/6/39 (1923)*

Türk milleti duçâr-ı taarruz olan muazzez istiklâlinin bir def'a daha te'yîdi içün yüz binlerce evlâdının kanlarını döktükten ve onu te'min eyledikten sonra da hakk-ı istiklâliyle gayr-ı kabil-i te'lif gördüğü Fransa hükümetinin Türkiye'nin teşkilât-ı askeriyesine ve bu yüzden umûr-ı idâriye-i dâhiliyesine müdâhale mâhiyetindeki istifsarine cevâb vermek mecbûriyetini kendisinde görmemekle beraber mahzâ ba'zı bed-hâh menâbiin verdiği mâlumâta istinâden Türkiye'yi harbcû göstermek ve bu sûretle efkâr-ı umûmiye-i cihânı bilhassa Fransız efkâr-ı umûmiyesini tahrik ve beşeriyete yeni bir felaket ihzârı içün sa'y edildiğini iştimâm eden hükümetimiz bu mûcib-i istifsâr olan nikatı tasrih ve sulhperverliğine bir delil-i diğer olmak üzere i'lânı muvâfık görmüştür. Bu nikatı münasîb vechile zikr ettikten sonra esâs-ı mes'ele hakkında ikinci maddedeki esâsât dâiresinde notaya cevâb verilmesini ve birinci maddedeki hutût dairesinde matbuât ve efkâr-ı umûmiyenin tenvîri mercûdur.

Madde 1- Fransızların Suriye hududunda tahşidatda bulunduğumuz hakkındaki iddia ve iş'ârlarına mukabele olmak üzere ikinci maddede muharrer esâsâtın nota şeklinde Fransa Hâriciye Nezâretine tebliği ve ajanslarla matbuât-ı mahalliyeye bu meâlde ma'lûmât i'tâsı ve bu bâbda mukabil propagandaya şiddetle devam edilmesi ve netice ve efkâr-ı

umûmiye üzerinde hâsıl edecek te'sirat hakkında peyderpey ma'lûmât i'tâsı mercûdur.

Madde 2- Ahîren eski efrâddan birkaç sınıfın terhîs olunması münasebetiyle taht-ı silâha alınan yeni kur'a efrâdının bütün Türkiye dâhilindeki kıtaâta tevzi' edilirken Suriye hudûdu şimâlindeki kıtaata da tevzî' olunması tabiî bir keyfiyettir. Hiçbir asker bundan tahşîd ma'nası çıkaramaz. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti evvelce bu bâbda lâzımgelen te'minâtı vermiştir. Binâen aleyh eski kararında hâdis olmuş bir tebeddül yoktur. Yolların ta'miri mes'elesine gelince bu yollar sevku'l-ceyş yolu olmaktan ziyâde iktisâdî yollardır. Suriye bizde iken bütün yollar Haleb'e müteveccih idi. Yeni hudûd garbdan şarka yollar insâsına bizi mecbûr etmiştir. Suriye hududunda hiçbir tahşidât yoktur. Buna mukâbil Fransızlar Suriye'den iktisad edebildikleri bütün kuvvetleri ve hâricden celb ettikleri kuvvetleri, merkezi "Kırıkhan" olmak üzere Haleb-İskenderun hattında tahşîd etmişlerdir. "Kırıkhan" bundan başka Fransız tankları hudûda civâr noktalara kadar gelerek nümâyiş yapmakta ve hududa civar Çobanbey, Hacılar ve Kaçu gibi mühim nikât-ı hakimiyeye kuvvet göndermektedir. Asıl tahşidatı Fransızlar yapmakta ve bunu setr içün bizim tedricen hazerî vaz'ul-ceyşe geçmemizi, mevziî tabur ve bataryalarımızın harekâtına tahşîd süsü vererek protesto etmektedirler. Binâen aleyh bize isnâd olunan tahşîdâtı kemal-i şiddetle redd ve bilakis Fransızların tahşîdâtı protesto ediliyor. Sulhperverliğimizin en bâriz delîli Türk hey'et-i Murahhasasının Lozan'da bulunması ve sulhu te'min içün ihtiyâr ettiği fedâkârlıktır. Buna rağmen Fransa hükümetinin bizi harbcû gösterecek sûretde istifsârda bulunması mûcib-i hayret olmuştur.

Madde 3- İsmet Paşa Hazretlerine, Adnan Beye, Paris mümessilliğine yazılmıştır. Alınıp anlaşıldığının iş'ârı mercûdur.

HÜSEYİN RAUF

No. 478

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 280 *Ankara, 21/6/39 (1923)*

Madde 1- Fransa Hâriciye Nezâretinin 18 Haziran tarihli notasında bahsettiği İzmir bankalarındaki Rum ve Ermenilere âid kasalar hakkında evvelce vâki' olan iş'âra cevâb verilmişti. Hâkikât-ı hâl olan bu tarzda cevâbın tekrarı.

Madde 2- Fransız Hâriciyesinden alındığı bildirilen uzun notadaki İktisad Vekâletinin 30 Haziran tarihli İzmir harîkzedegânına âid beyânnâmedeki mebhûsun-anh sigorta şirketlerinden matlûbu olanların mahâkime mürâcaatları lüzûmunun i'lânı, Fransa hükümetince hükümetimizin mahâkım üzerinde i'mâl-i nüfûz ettiği tarzında telâkkisi bir türlü anlaşılamamış ve hayreti mûcib olmuştur. Mes'ele şudur: Taahhütleri hilâfında sigorta şirketlerinin taahhüdlerini ifâ etmeden âdetâ firâr tarzında.... terk eylemekte oldukları bir sırada zarardîde olan binlerce tebaamız hükümete mürâcaatla idârî bir karar ittihâzını ve bu yüzden azîm olan zararlarına mümânaat olunmasını bi-hakkın taleb etmişlerdir. Fakat hükümet idâreten karâr ittihâzını muvâfık görmediğinden her yerde en meşrû' add ve telâkki edilen ve hükümetimizin fikr-i adâletine delîl olacak sûretde eshâb-ı da'vanın mahâkime mürâcaat ile sigortalarla mes'elelerini halletmelerini alâkadârânâ tebliğ etmişti. Tekrâre lüzûm gördüm ki: Fransa hükümetinin bunu mahâkime i'mâl-i nüfûz tarzında göstermesi hiçbir vechile kabil-i tefsîr görülememiş ve mûcib-i istiğrâb olmuştur. Bu yolda cevâb i'tâsı mercûdur. Paris Mümessilliğine ve berây-ı ma'lûmât İsmet Paşa Hazretlerine yazılmıştır.

HÜSEYİN RAUF

No. 479

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 249 *21 Haziran 339*
(21/6/1923)

Geçen Konferansta kuriye olarak gönderilen zevâta kâtibler misillü elbise bedeli olarak yirmi ve yevmiye olarak da üçer İngiliz Lirası verilmekte olduğundan bu def'a kuriye olarak gelen mülâzım Fethi Beye de ol vechile verilmeğe başlanmıştır. Ancak Heyet-i Vekîle kararında kuriyeler içün bir şey denilmemiş olduğundan yanlış muâmeleye mahall kalmamak üzere keyfiyetin sürat-ı iş'ârını rica ederim*.

İSMET

* Bkz. No. 495 ve 505

No. 480

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 250 *21 Haziran 339*
(21/6/1923)

Mübâdeleden müstesnâ olan İstanbul Rumlarına emvâl-i metrûke kanununun adem-i tatbikî içün Venizelos tekrar mürâcaat etti ve sulhun imzası arifesinde bu gibilerin mütekabilen hakk-ı ikamet ve tasarruflarına halel îrâs edilmeyeceğini mütazammin olan mübâdele mukavelesinin tarz-ı tefsîrinde tamamen mutâbık olup olmadığımızın anlaşılması zarûrî olduğunu bildirdi. 13 Haziran tarih ve 222 numaralı telgrafnâme* cevâbının sür'at-i i'tâsı müsterhamdır.

İSMET

* Bkz. No.435

No. 481

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 251 *21/6/39*
(21/6/1923)

C.272*

57 inci madde mûcebince takas ve mahsûb edilen tebaa zarar ve ziyânı miyânında Mütarekeden sonraki rekizisyon bedelâtı da dâhildir. Memâlik-i meşgulenin tahliyesi esnâsında Müttefikler ale'l-ıtlak her türlü haciz sikkesini ve tedâbir-i idâriyeyi ref'edeceklerdir. Emvâlin eshâbına iâdesi bize âiddir. Fakat kira bedelâtı veya hasârât tazmini veyahud olmayan ve istihlak edilen eşyanın iâdesi husûsâtından Müttefikler mes'uliyet kabul etmeyeceklerdir. Müttefikler hükümet emvâli üzerindeki vaz'-ı yedd ve haciz gibi tedâbir-i mevzûayı da ref'edecekler ve bunlar hükümete iâde kılınacak ise de ne zarar tazmîni veya istifâdelerine mukabil bir ücret tesviyesi mevzû-i bahs değildir. Şu kadar ki , hükümete âid emvâlden eşhâs-ı sâliseye ve husûsen şirketlere vermiş oldukları eşyanın

* Bkz. No. 468

defterini bize teslim edecekler ve bizim şirketlerle harb seneleri hisâbatını görürken kendilerinin emvâl-i hükümetten Müttefikler yediyle almış oldukları eşya bedelâtını mahsûb edebilmekliğimize imkân bırakacaklardır. Fransız, İngiliz mekteblerine vesâir müessesât-ı ecânibe verdikleri bu kabil hükümete âid eşyaya gelince onların tazmin-i zararı takas ve mahsûb hasebiyle mevzû-ı bahs olamayacağından bu eşyayı bulduğumuz yerde istirdâd edeceğimiz tabiîdir. Teslim ve iâdesini mev-zû-ı bahs etmemeleri tahliyeden sonra bizim memleketimizde icrây-ı ahkâme tabiî sıfat ve salâhiyetleri olamayacağındandır. Binâen aleyh yalnız defterini vereceklerini zikrettiriyoruz. Fakat mektebler mes'elesi Müttefikler içün nâzik bir mes'ele olduğundan şimdiden bundan bahsolunması münâsib olmamaktadır. 57 inci maddenin tercümesi posta ile gönderilecektir.

İSMET

No. 482

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 274 *Ankara, 22/6/39 (1923)*

Dersaadet depolarında bulunan ordumuza âid esliha ve cebhâne ve sâirenin İngilizler tarafından bu son zamanlarda mütemâdiyen vapurlara tahmîl edilerek nakledilmekte bulunduğu istihbâr edilmektedir.

Adnan Bey tarafından Komiserler nezdinde icrâ edilen teşebbüsâta cevâben mezkûr eslihanın Mondros Mütârekenâmesi mûcebince kuvây-ı İ'tilâfiye'nin taht-ı muhâfazasında bulunacağı ve nerede ve ne sûretle hıfzetmenin kendilerine âid mes'ele olduğu ve bunların cihet-i âidiyeti sulh muâhedesiyle takarrûr edeceğinden Türkiye'ye iâdeleri icâb ederse berây-i muhâfaza diğer mahallere nakledilmelerinin hiçbir vakit ziyâ-ı hukuka mahal bırakmayacağı dermiyân edildiği bildirilmektedir.

Bu bâbda lâzımgelenler nezdinde müessir teşebbüsat icrâsı ile mezkûr esliha ve cebhânenin bulundukları mahallerden çıkarılmamaları ve nakledilmemeleri hususunun te'minini rica ederim.

HÜSEYİN RAUF

No. 483

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 275 *Ankara, 22/6/39*
(22/6/1923)

17 Mayıs ve yirmi üç numaralı tahrirât cevâbıdır:

Budapeşte-İstanbul ve Ankara'da Gazi Müşîr Mustafa Kemal Paşa Hazretleri aleyhine hareket eden Komite mensûbîninden olup Kanokofski ve Kalotes nâm-ı müsteârıyla Ankara'ya seyahat ettikleri ihbâr olunan eşhâsın Ankara'ya vürûd etmedikleri ve .... ce tedâbir ve tekayyudât-ı lâzime ittihâz edildiği ve ancak merkûmanı ta'kibde derdestlerini teshile medâr olmak üzere eşkâllerinin Ziya Akif Bey vâsıtası ile tahkik ettirilmesi Dâhiliye Vekâletinden bildirilmektedir. İcrây-ı icâbını rica ederim.

HÜSEYİN RAUF

No. 484

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 253 *22/6/39*
(22/6/1923)

Komiserlerden aldığım müşterek bir takrîrde tehcîr edilen tebaâ hakkındaki 13 Eylül 1915 tarihli kanun-ı muvakkat ahkâmını teşdîd ve gaib addedilen her şahsa teşmîl eden 15 Nisan tarihli yeni emvhal-i metrûke kanununun mevki-i tatbîka vaz'ı haber alındığı, menkûl ve gayr-ı menkûl işbu emvâlin idâre me'murları tarafından zabt ve mecbûrî tasfiyesini ihtivâ eden işbu ahkâmın hakk-ı mülkiyet ile tezâdd teşkil ettiği, ecnebîlerin bu ahkâmdan masûniyyetine dâir hiçbir kayd bulunmadığı ve bu kanunun kendilerine de tatbîk olunduğu tebaa-i ecnebiyyeye bildirilen ba'zı vekayi' de müşâhede edildiği ve işbu ahvâlin kabul edilmiş olan ikâmet mukavelesi ahkâmına mübâyin idügi, hadd-ı zâtında kanunun Türk tebaasına tatbiki ekseriyetle kendi tebaalarına karşı akdolunan mukavelelerin zimânını teşkil eden emvâle keyfî suretde tasarruf i'ti-

bariyle tebaa-i mezkûrenin menâfiini de ihlâl ettiğini beyânla tebaalarının mutazarrır olacağı bu kanunun tatbîkatından dolayı protesto edildiği bildirilmektedir. Diğer bir takrîrde de Türkiye'de mukîm bi'l-umûm ahâlinin hukuk-ı tabiîyesine Türk hükümeti tarafından bahşedilecek himâyeden bâhis muâhede ahkâmıyla bu kanun arasında mübâyenet bulunduğu ve müteâkidlerin birbirine karşı deruhde eyledikleri taahhüdât ile gayr-ı kabil-i te'lîf ahkâmın muâhede akdolunduğu esnâda mevki-i tatbike vaz'ını Müttefik devletlerin kabul edemeyecekleri izbâr kılınmaktadır*.

İSMET

* Bkz. No. 509. Anılan iki mektubun orijinalleri aşağıdadır:

Lausanne, le 21 Juin 1923

Excellence,

Nous avons reçu des informations au sujet de la mise en vigueur en Turquie de la nouvelle loi en date du 15 Avril dernier relative aux biens dits "abandonnés". Cette loi aggrave et étend à toute personne considerée comme absente de Turquie les disposition de la loi provisoire du 13 Semptembre 1915 relative aux biens, dettes et créances des sujets ottomans déportés. Ces dispositions qui comportent la saisie et la liquidation forcée par les autorutés administratives de ces biens, meubles et imeubles, sont en contradiction avec le droit de propriété, reconnu dans taus les pays.

Aucune disposition particulière de la loi du 15 Avril 1923 ne garantissant les étrangers contre son application, et des cas s'etant déja présentées où des ressortissants alliés ont été prévenus que cette loi leur serait applicable, nous avons le devoir de signaler quelle porte atteinte, de la manière la plus évidente, au droits dont les ressortissants britanniques, français et italiens n'ont cessé de juire jusqu'à ce jour et que confirment expressément les stipulations de la Convention d'établissement adoptées au cours de la présente Conférence.

Nous devons ajouter que l'application aux sujets turcs de la loi du 15 Avril 1923 compromet elle-même les intérêts de nos ressortissants, en disposant arbitrairement de biens qui fréquement constituent la garantie d'arrangements pris à leur égard.

Nous ne pouvons dans ces conditions que prier Votre Excellence de transmettre au Gouvernement Turc notre formelle protestation contre toute application de la loi en question dont nos ressortissants se trouveraient lésés.

Veuillez agréer, Excellence, les assurrances de notre trés haute considération.

PELLÉ HORACE RUMBOLD MONTAGNA

Son Excellence Le Général İsmet Pacha
Ministre des Affaires Etrangères
Président de la Délégation Turque à la
Conférence de Lausanne.

Lausanne, le 21 Juin 1923

Excellence,

Par une lettre en date de ce jour, nous avons eu l'honneur d'appeler votre attention sur l'atteinte grave portée aux droits et intérets des ressortissats alliés par la loi du 15 Avrile 1923.

Nous avons également le devoir, en tant que Délégués des Puissances contractantes du traité de paix en voi de conclusion, de signaler à Votre Excellence la contradiction manifeste

de cette loi avec les dispositions du Traité relatives à la protection à donner par le Gouvernement turc aux droits naturels de tous les habitants de la Turquie. Les Gouvernements alliés ne sauraient accepter qu'au nomment même où ce traité est en voie de conclusion, le Gouvernement Turc mette en vigueur des dispositions inconciliables avec les engagements que les Puissances contractantes sont convenues de prendre les unes à l'égard des autres.

Veuillez agréer, Excellence, les assurrances de notre très haute considération.

PELLÉ HORACE RUMBOLD G.C. MONTAGNA

SON EXCELLENCE LE Général İSMET Pacha
Ministre des Affaires Etrangères
Président de la Délégation Turque à la
Conférence de LAUSANNE.

No. 485

İstanbul'da Adnan Beyefendiye

No. 64 *22 Haziran 39*
Tahriren *(22/6/1923)*

Âtîdeki telgrafnâmenin Ankara'ya îsâli mercûdur Efendim.

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

1- Tayyâreci ve aynı zamanda tayyâre telsiz telegraf mütehassısı ve muallimi bir İsviçre Mülâzım-i evveli Türk tayyâreci zâbitlerinin yetiştirilmesi içün Avrupa'ya talebe göndermeğe hâcet kalmayacak tarzda Türkiye'de te'sis olunacak Tayyare Mektebinde tayyâreci yetiştirmek ve topçu endahtının tanzîmi telsiz telgraf muhâbere usûlünü ve tayyâre fotoğrafcılığını öğretmek üzere muallim sıfatıyla Türkiye hizmetine dâhil olmak arzusunu izhâr etmiştir. Diğer birkaç mütehassıs İsviçre tayyâreci ve makinistlerinin de aynı arzuda olduklarını ilâve ediyor. Mumâileyhin muktedir bir tayyâreci olduğu te'min olunuyor. Müdâfaa-i Milliye Vekâletince gerek mumâileyhin ve gerekse aynı talebde bulunacak İsviçre zâbitlerinin talebleri şâyân-ı kabul midir? Şerâit nedir?

2- Türkiye'de tayyâre mektebi, tayyâre i'mâlâthâneleri te'sis ve havâî hatlar işletmek üzere tahrîren mürâcaatda bulunan Lozan Tayyâre Mektebi Müdîri Mösyö Pekü ve tayyâreci Kapez'in teklifleri hakkındaki emr-i cevâbînin ve programlarını izâh etmek üzere Ankara'ya azîmet içün

müsâade talebinde bulunmakta olduklarından bu babdaki emr-i devletlerinin iş'âr buyurulması ma'rûzdur.

İSMET

No. 486

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 254 *23/6/39 (1923)*

22 Haziran raporudur.

1- Bugün İktîsâdî Komite ictimâ' etti. Esasları kabul edilmiş ve redaksiyon komitesine havâle edilmiş olan birtakım mesâil-i müteferrıa tekrar olundu. Ekserisinde muvâfakat hâsıl oldu. Nokta-i nazarlarımız tatmîn edildi. Kabotaj mes'elesini meskût bıraktık. Ticaret mukavelesinin müddeti mes'elesi Yunanlılarla münâkaşayı da'vet etti. Venizelos kendilerine ısrâr ettiğimiz bir sene içün ziyâde gürültü yaptı. Romanya ve Sırplılar içün iki buçuk sene ve Yunanlılar içün bir sene mevzû-ı bahs idi.

2- Üç murahhas nezdinde akşamleyin teşebbüs yaptım. Evvelen kuponlar mes'elesinin hallini ve kararlarının meydana çıkarılmasını ve bu mes'ele hallolunmadıkça hiçbir mes'ele-i esâsiye halletmeyeceğimizi bildirdim. Onlar da buna çalıştıklarını ve hükümetlerinin meşgul olduğunu bildirdiler. Sâniyen Suriye tahşîdâtı hakkında hükümetin ta'limatı vechile izâhat verdim. Bilakis Fransız tahşîdatı hakkında hükümetin nokta-i nazarını matbûat idâresine ve gazetecilere de bildirdim. Sâlisen İstanbul'dan naklonulan malzeme ve mühimmat hakkında hükümetin emir ve ta'limatı vechile teşebbüs yaptım. Rumbold ve Pellé ma'lumatları olmadığını, ma'lumat aldıktan sonra bildireceklerini söylediler. Rumbold fazla olarak Ümmid vapuru hâdisesini nakletti. Vaktiyle gönderilmiş olan malzemenin Anadolu'ya nakli mevzû-ı bahs olduğu esâsını müdâfaa ettim. O bilakis Müdanya Mukavelesinin ihlâlinden şiddetle şikâyet etti. İngilizler esâsen kendi şirketlerinin işleri fena olduğundan şikâyet ediyorlar. Armstrong, Eastern, İzmir Gaz vekilleri avdet etmişler imiş.

3- Şâyıâta göre Fransızlara ta'limat gelmiş, şiddetli imiş. Müttefikler aralarında bir formül hazırlıyorlar imiş. İstanbul'dan gelen gazetelerde gördüğümüze göre, Tanîn Fransız mehâfil-i mâliyesinin ve Düyûn-ı

Umûmiyesinin nikat-ı nazarını şiddetle müdafaa ve neşretmekte ve hey'et-i murahhasaya türlü türlü yalan teklîfât mâletmeğe çalışmaktadırlar. Hüseyin Cahit Beyin Fransız mehâlifinde me'bûs olduğu tahmîn ve tervîc edildiğinden neşriyâtının onlar tarafından her tarafa nakl ve tevsî' edileceğine intizâr etmelidir.

4- Hükümet kuponlar mes'elesi hallolunmadan hiçbir mes'ele konuşulmaması esâsında ısrar etmektedir. Uzun intizâr günlerinde herkesin bir sûretle muallak duran mesâilini mütemâdiyen redd ve ta'vîk ediyoruz. Pek farklı olduğumuz kuponlar işinde bu sûretle Fransızlara mütemâdiyen yardımcı ihzâr ediyoruz zannediyorum. Hiçbir hey'et-i murahhasa bizim kadar bağlanmış değildir. Hiçbir saha-i hareket olmaksızın ebkem duran bir hey'etin kabil-i tasavvur olan azâb ve ıztırabı bir taraf fakat iş içün elzem olan şart-ı akdem ve sâha-i faâliyet mefkud bulunmaktadır. Gerek kuponlar işinde gerek sâir mesâil-i esâsiyede ta'limâtlara merbûyetimiz tabiîdir. Fakat şimdi öyle bir vaz'iyyet hâsıl olmuştur ki kim herhangi bir iş içün mürâcaat etse istima' ve halledebilecek mevki'de değiliz. Hey'et-i murahhasanın evvel emirde bu vaz'iyyetden âzâd edilmesi müsterhamdır.

İSMET

No. 487

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 255 *23/6/39*
(23/6/1923)

İstanbul'da Fransız Komiser vekilinden buradaki Fransız hey'etine gelen bir telgrafnâmeye göre Progresse vapurunu teslîm etmeleri içün komiser vekili müteaddid def'alar Türk makamatına mürâcaat etmiş. Vapurun bir Türk tebaası lehine merhûn olmasından redd-i kat'iye ma'rûz kalmış. Mösyö Krepen de rehini diğer bir mala nakledemeyeceğini söylemiş. Komiser vekili vapurun hareketinden ve bir Hazirandan i'tibaren bu vapura mevzû' ambargodan tevellüd etmesi muhtemel mes'uliyetin kendisine terettüb etmeyeceğini Türk makamatına izâh etmiş. Bu vapurun tarafımızdan teslîm alınması evvelce Adnan Beye de arz ederiz. Vapur galiba Hüseyn Fevzi Beyin Peyâm isimli vapurudur.

İSMET

No. 488

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 256 *23/6/39 (1923)*

İsviçre Türk Muhibleri Cem'iyeti tarafından Türkiye'de icrâsı mutasavver teşebbüsât-ı iktisâdiyeden haberdâr olan İsviçre İktisâd Nezâreti hey'etimizle nîm resmî tarzda temâsa gelmek istediğini mezkûr cem'iyet Reisi vâsıtası ile ihsâs etmiştir. İsviçre'nin bizimle iktisâdî, ticârî bir muahede akdi ve Türkiye'de sefâret ihdası içün icrâsı melhûz tekliflere karşı ittihaz olunacak hatt-ı hareketin iş'âr buyurulması müsterhamdır*

İSMET

* Bkz. No. 494

No. 489

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 257 *23/6/39 (1923)*

271 numaraya cevâbdır* :

Venizelos, İtalya ve Fransız konsolosları ile Fransız müfreze kumandanı, İtalyan şimendifer a'zâsı Karaağac'ın tahrîbini resmen tekzîb ettiklerini ve aslı olmadığını iddia ediyor. Arz olunur**.

İSMET

* Bkz. No. 467
** Bkz. No. 559

No. 490

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

Urgent *23 Haziran 39 (1923)*
No. 259, 260

Bugün Müttefik devletler bir rûznâme gönderdiler. Rûznâmenin altında sulha varabilmek içün elyevm muallak olan başlıca mesâili bizimle gözden geçirmek istedikleri musarrahdır. Rûznâme derûnunda sıra ile tahliye ve Ankara İ'tilafnâmesine müteallik mesâil, Irak hududu mühleti, yüz elli dokuzuncu madde, yirmi beşinci madde ve sonra mesâil-i mâliyeden 46 ve 56 ya'ni kuponlara müteallik mes'ele, 65 inci maddede Hazine-i Hassaya müteallik ahkâm ve yetmişinci madde ve sonra 72 ve 72

mükerrer maddelerde ahîren hâdis olmuş olan Mısırlı Türk tebaası ve 80 inci ve 94 ilâ 100 üncü imtiyâzata müteallik maddeler ve sonra ticaret mukavelesine aid onyedinci madde ya'ni düvel-i sâlisenin iştiraki ve bir de mukavelenin müddeti mesâili münderic idi. Görülüyor ki, bizim bir anda hallini istediğimiz başlıca tahliye ve kuponlar mes'elesi dâhil idi. Müzakereye başlarken başlıca mesâil üzerinde nokta-i nazarlarımızı anlamak için hükümetlerinden ta'limat-ı kat'iyye almış olduklarını söylediler.

1- Tahliye mes'elesinde İngiliz bu mes'elenin en sonra mütâlaası lüzûmuna dâir evvel ve âhir nokta-i nazarlarını bildiklerini ve şimdiden bu mes'elede Türk hükümetinin nokta-i nazarını kabule mütemayil olduklarını beyanla iktifâ edeceklerini bildirdi. Diğer mesaile geçti. En son zaman gelmiş olduğundan ve zaten bu maksadla toplanmış olduğumuzdan mes'elenin ale't-teferruat zikri lâzımgeldiğini ifade ve ısrâr ettim. Diğer mesail hallolunduktan sonra tahliye hakkında son sözü söyleyeceklerini bildirdiler. Tahliye mes'elesi hakkında Türk nokta-i nazarının esâs ittihaz edileceğini sened ittihaz ederek müteâkib mesâile geçtik.

2- Sıra ile bir iki mes'ele hakkında kısaca teâti-i enzâr ettikten sonra mes'ele kuponlar maddesine geldi. Kuponlar mes'elesi hakkında Pellé henüz hükümetinden bekledikleri ta'limat gelmediğini ve ta'limat vürûd eder etmez mes'eleyi konuşabileceklerini söylediler. Buna karşı bugünki ictimaın maksadı başlıca tahliye ve kuponlar gibi mesâil-i esâsiyeyi halletmek iken bu mes'elelerin ta'liki evvelki mukarreratımıza ve bugünkü karara muhalif olduğunu ifade ve ısrâr ettik. Halledecek vaz'iyyetde olmadıklarını kat'iyyen tekrar ettiler.

3- Bundan sonra sıra ile bir iki mes'ele nokta-i nazarımıza muvâfık bir tarz-ı hall bulduktan sonra sıra imtiyazlara geldi. İngiliz murahhası Ankara'ya giden altı şirket vekîlinden beşinin avdet ettiğini ve İngiliz şirketleri için Ankara müzakerâtı münkati' olduğu cihetle muâhededе bunların hukukunu te'min edecek mevâdde ihtiyâc bulunduğunu ve bu hususda evvelce taraflarından teklîf olunan prensiplerin kabulünü dermiyân eyledi. Diğerleri iltihak etti. Biz şirketler Ankara'da müzakerede ve hükümetimizin nokta-i nazarına göre bu mes'ele elyevm Konferansın salâhiyeti hâricinde bulunduğunu ve tahliye ve kuponlar hallolunmadan bu zemîne giremeyeceğimizi ifade ettik. İngiliz tahliye mes'elesinin ancak imtiyâzât dâhil olduğu halde bütün mesâil takarrür ettikten sonra takarrür ettirileceğini ve İngiliz şirketlerinin mukadderâtını te'mîn etmeden tahliyeden bahsedemeyeceklerini ta'limât-ı kat'iyyesine atfen tekrâr etti. Ankara'da hallolunamayan şirketler için nasıl bir sûret-i hall dü-

şündüğümüzü istifsâr etti. Kuponlar mes'elesi hallolunmadan bu husûsda hiçbir mütâlaa dermiyânına salâhiyetdâr olmadığımızı tekrâr eyledik. İtalyan murahhası kuponlar mes'elesinde mutabakat hasıl olduğu farzedildiği halde mes'eleleri hallolunamayan şirketler içün muâhededе bazı kuyûd vaz'etmek esâsının kabûlüne dâir tarafımızdan beyânâta intizâr ettiklerini söyledi. Cevâben tahliye ve kuponlar mes'elesi hallolunduktan sonra muallak kalacak imtiyâzât mes'elesine dâir nasıl tedbir alınacağı hakkında bir ta'limâta mâlik olmadığımızı ifâde ve bi't-tabi' tahliye ve kuponlar hallolunduktan sonra mesâil-i sâirenin hallinde suhûlet ve emniyyet tezâyûd edeceği kanâatını izhâr eyledik. İngiliz hallolunamayan imtiyâzât mesâili hakkında Türk hükümetinin nokta-i nazarını bilmeğe ihtiyâc-ı kat'î bulunduğunu tekrâr eyledi. Biz de ta'limâtımız meâlini tekrâr ettik. Nihayetde tarafeyn murahhaslarının ta'limâtları arasında konfli ya'ni musâdeme bulunduğunu ve keyfiyeti hükümetlere raporla bildirmek icâb ettiğini beyân ederek celse ta'til olundu. İngilizler ekseriyetle kendi şirketlerinin reddolunmasından ciddî bir infiâl ve bu sebeple bilhassa şiddet ibrâz ettiler. Armstrong mes'elesini ayrıca ve tafsilâtla müdâfaa ettiler. Zannediyoruz ki gerek tahliye ve gerek kuponlar husûsunda ta'limatları mevcud olup daha evvel bilhassa şirketler ve imtiyâzat mesâilini hallettirmek istiyorlar. İngiliz murahhası Londra hükümetine mürâcaat eden şirketlerinin hukukunu muâhedenâme ile te'mîn etmeden sulh yapmak ve tahliye etmek imkânı olmadığını tekrâr tekrâr kat'iyyetle söylemiştir. Mes'eleleri hallolunmayan şirketlerin tehlikede kalmasından bilhassa endîşe ediyorlar. Fakat biz mesâil-i sâire hallolunduğu farzına göre dahî muallak kalan şirketler içün ne düşündüğümüzü söyleyecek vaz'iyyetde olmadığımızdan bu husûsda imtinâ-ı kat'î ile imtinâ' mucbûriyetinde bulunduk.

4- Celseden sonra müşâhede olunan intibââta göre cereyân-ı hâdiseyi Fransızlar kendileri içün muvaffakiyet addetmişler ve şirket işlerinde memnun olmayan ve tatmîn edilemeyen İngilizleri kupon mes'elesinde kendilerine rabtettiklerine memnûn olmuşlardır. Fransızlar'da büyük sürûr vardır. İngiliz şirketlerinin Ankara dağlarından hakaretle koğulması kupon mes'elesinde Fransızları yalnız bırakmaktan kurtarmıştır tereşşühâtı işitilmiştir. Fi'l-hakîka İngilizlerin kupon mes'elesinde şimdiye kadar Fransızları kuvvetle iltizâm etmedikleri hissolunuyor idi. İngilizlerin Armstrong işinde musırr oldukları muhakkakdır. Bunun imtiyâzatının tanınmamasını kat'iyyen protesto etmişlerdir.

5- Müzâkere ağır ve çetin bir mücadele halinde dört beş saat bilâ inkıtâ' devam etmiş ve pek şiddetli safahât geçmiştir.

6- Hallolunmayan şirketlerin mesâilini hükümetimiz nasıl halletmeyi düşünüyor? Muâhedede ba'zı ahkâm vaz'ını kabul ediyor mu? Müttefiklerin evvelce bildirdikleri umûmî prensipler gibi ba'zı prensipler kabul edecek mi ve nedir? Bu husûsda ta'limât i'tâsını istirhham ederim. Zâten Ankara'da elyevm üç şirket kaldığından bahsedilmekte olup bunların da bir sûretle hitâmı halinde mes'ele Konferansta gayr-ı kabil-i te'hîr bir sûretde mevzû-ı bahs olacaktır. Bir de Müttefiklerin maksadları tahliye ve kuponlar mes'elesini en sona bırakmak ya'ni ınıtiyâzât mes'elesini daha evvel halletmek noktasında musırr olduğundan ve musırr olabileceğinden bu bâbda da hükümetin nokta-i nazarının iş'ârı müsterhamdır. Şirketler mesâilinde ba'zı nikatı mübhem ve muallak olarak sulhdan sonraya ta'lik etmeğe her halde imkân yoktur. Şirketlere müteallik leh ve aleyhde ittihâzını tasavvur ettiğimiz tedâbiri sulhden evvel vâzıhan söylemekten ictinâb gayr-ı mümkin görünür. Konferansın ictimâına esâs olan notalarında şirketlerin hükümetle müzâkeresini kabul ettiklerini fakat sulhun in'ikadına kadar mesâil hallolunmazsa muâhedeye ba'zı ahkâm vaz'ı lüzûmunu sarâhaten ileri sürdüklerini ve şimdiden ba'zı şirketler geri dönmüş olduğundan hukuku te'mîn edilmek lâzım. Şirketlerin mevcûdiyeti tahakkuk ettiğini dermiyân etmektedirler.*

İSMET

* Bkz. No. 497

No. 491

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 283 *Ankara, 24/6/39 (1923)*

13 Haziran tarih ve 222 numaralı telgrafnâme cevâbıdır:*

Madde 1- Mâliye Vekâletinin cevâbı ikinci maddede arz olunur.

Madde 2- 13 Eylül 331 tarihli kanun-ı muvakkatle bunun ba'zı mevâddını muaddil 15 Nisan 339 tarihli kanun ahkâmı İstanbul'un sekene-i asliyesinden olanlar hakkında tatbîk edilmeyerek yalnız Anadolu'dan veyahud öteden beriden bilâhire gelip ber mûcib-i mukavele mübâdeleye tabî' tutulacak eşhâsın emvâl ve emlâkine hasredileceğine göre bu bâbda bir günâ ihtilâf hâdis olamamak îcâb eder. Kiliselerle Rum mekteblerine gelince: bunları idâre eden eşhâs-ı hikemiye mefkûd ol-

* Bkz. No. 435, 480

mayınca ta'limatnâme hükmünün tatbîki mevzû-ı bahs edilememek tabiîdir ve esâsen İstanbul'da bu kabil sahibsiz kilise ve mektebler bulunması da müstab'ad görülmektedir. Bir de telgrafnâmede emvâl-i metrûke kanununun yalnız Rumlara tatbîki ve Yunanlılar içün tasfiye icrâsı takarrür ettiği beyân edilmekte olup halbuki evvelce de arz edildiği vechile emvâl-i metrûke kanunu yalnız Türkiye tebaası hakkında tatbîk edilmekte ve Yunanlıların emvâli diğer devletlerin gaybûbet etmiş tebaası emvâli hakkındaki kavâid-i esâsiye-i düvel mûcebince öteden beri icrâ edilen muâmeleye tâbi' tutulmakta olduğundan bunlar hakkında tasfiye muâmelesi bittabi' mevzû-ı bahs olamaz. Husûsât-ı ma'rûzaya nazaran Venizelos'un muâmelî-ı vakıa içün sulh muâhedesi merbûtatından olan mukavelenâme ihlâl ediliyor demesi doğru görülememektedir.

HÜSEYİN RAUF

No. 492

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 284 *Ankara, 24/6/39*
(24/6/1923)

Vaz'iyyet-i dâhiliyemiz ve intihabât neticesi hakkında işâa edilen haberler kizb-i mahzdır. Meb'us intihâbatı hükûmetin lehine ve şâyân-ı memnûniyet bir sûretde cereyân etmektedir. Sekiz liva kâmilen Müdâfaa-i Hukuk namzetleri kazanmak sûretiyle intihâbatı ikmâl etmiş ve intihâbatları başlamış olup henüz ikmâl edilmeyen otuz altı kazada kezâ kâmilen Müdafaa–i Hukuk namzetleri kazanmıştır. Kırk sekiz liva müntehib-i sânî intihâbatı kısmen ikmâl ile meb'us intihâbına hazırlanmıştır. Kısmen müntehib-i sânî intihabâtını ikmal ile meşgûl bulunmuştur.Dört livada müntehib-i sânî intihabâtına ibtidâr edilmiştir. Hiçbir yerde hiçbir muhâlif kazanmamıştır. Tekmîl memleket icrâ edilmekte olan intihabat münâsebetiyle Müdafaa-i Hukuk ve Halk Fırkası lehinde heyecanlı tahassüsat içindedir. İstanbul müntehib-i sânî intihabâtı esnâsında bütün cihânın enzârı önünde cereyân eden tezâhüratı memleketin her tarafındaki vaz'iyyet hakkında ....misâl teşkîl eder. Bunun aksine intişâr eden haberlerin tekzîbi mercûdur Efendim.

Berây-ı ma'lûmât İsmet Paşa Hazretlerine arz olunmuştur.

HÜSEYİN RAUF

No. 493

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 285 *Ankara, 24/6/39 (1923)*

Celâleddin Arif Beyin isti'fâsı Hey'et-i Vekîle kararı ile kabul edilip yerine Vekâlet Müsteşârı Suad Beyefendi intihâb ve ta'yîn edilmiştir. Buraca tasfiyesi zarûrî ba'zı husûsâtın ikmâliyle mahall-i me'mûriyetine azîmeti mukarrer bulunmuştur Efendim.

HÜSEYİN RAUF

No. 494

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 286 *Ankara, 24/6/39 (1923)*

23 Haziran ve 256 numaralı telgrafnâme cevâbıdır* :

İsviçre hükümetince bizimle mukâvelât akd içün vâki' olacak teklîfi aynen hükümete iş'âr buyurmanız mercûdur.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 488

No. 495

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 287 *Ankara 24/6/39 (1923)*

22 Haziran 39 ve 249 numaralı telgrafnâme cevâbıdır.*

Mâdem ki evvelce verilmiş şimdi de veriliyormuş devâm buyurulur Efendim**.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No.479
** Bkz. No. 505.

No. 496

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 289 *Ankara, 24/6/39 (1923)*

1- Fevzi Paşa Hazretlerinden alınan telgrafnâme ber vech-i âtî arz olunur :

2- Haleb-Katame-Hama ile Kırıkhan-Antakya-Cerabulus'da Fransızların tahkîmâta [kaçırmak ?] verdikleri bilhassa Kırıkhan şimâlinde yekdiğerinden sekiz on kilometre fâsıla ile üç hat tahkîm etmekte oldukları ve hudud civârındaki kıtâatın Haleb tarafında teftişâtı icrâ edilmekte olduğu, Fransız zâbitânının hudud üzerinde keşif ve tarassudâta devâm ettikleri Adana Mıntaka Kumandanlığının iş'ârından anlaşılmış tır.

HÜSEYİN RAUF

No. 497

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 290 *Ankara, 24/6/39 (1923)*

23 Haziran 39, 254, 259, 260 numaralı telgrafnâmeler cevâbıdır.*

Hükümetten aynı mesâil hakkında vâki' olan talebiniz üzerine vâzıhan ta'limât arz edilmişti. Kuponlar ve tahliye mesâili halledilmedikçe mesâil-i sâire üzerine müzâkere ve münâkaşa kabul buyurulmaması hakkındaki kat'î kararında Hükümet sâbittir Efendim.**

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 490
** Bkz. No. 506

No. 498

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 291 *Ankara, 24/6/39 (1923)*

1- Fevzi Paşa Hazretlerinden alınan telgrafnâme berây-ı ma'lûmât ikinci ve üçüncü maddelerde ma'rûzdur.

2- Hassa'nın sekiz kilometre garbında ve hudud üzerinde Kızılkaya mevkiinde on dört Haziran'da berây-ı teftîş gelmekte olan bir Fransız zâbiti ile dört askerin eşhâs-ı mechûle tarafından katledildikleri haber alındığı,

3- Rum ve Ermeni muhâcirlerinden her posta vapuru ile ellişer, yüzer nüfus gitmekte oldukları ve elyevm İskenderun'da bulunan sekiz bin nüfusun da gitmek arzusunda oldukları Adana Mıntıka Kumandanlığının iş'ârından anlaşılmıştır.

HÜSEYİN RAUF

No. 499

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 261 *24/6/39 (1923)*

Üçüncü Komitenin dünki ictimâında Müttefik hey'et murahhasları nâmına zîrde tercümesi hülâsaten münderic bir beyânnâme okudular. İktisat Vekâletinin İzmir'de neşrolunan bir tebliğinde deniliyor ki, İzmir harîkzedegânına te'diyâtda bulunmaktan imtinâ' eden sigorta kumpanyaları kanun-ı mahsûsunun yirminci maddesine muhâlif hareket ediyorlar. Zirâ harîkin ef'âl-i harbiyeden mütevellid olmadığı anlaşılmıştır. Bu gibi kumpanyaların beyânnâmeleri keenlem yekûn addedilecek ve şu'beleri kapattırılacaktır. Harîkzedegân kumpanyalara iştirâk edecekler ve talebleri nazar-ı i'tibâre alınmazsa 18 inci maddeye tevfîkan mürâcaat ve sâdır olabilicek kararları tatbîk ettireceklerdir.

Harîk âfetinin sigorta poliçesinde musarrah tehlikenin tahakkukundan ibâret olup olmadığı mes'elesinde tarafeyn ittifak etmeyecek olurlarsa bunun halli mehâkime âiddir. Hükümetler bu işde hâkim olamazlar. Yangının ef'âl-i harbiye netîcesi olmadığı hakkındaki iddiâ ile 20 Kânun-i Sâni 923'de Türk hey'eti tarafından İzmir'in işgalinden yirmi dört saat sonra İzmir'i tahrib içün Yunanlıların vücûda getirdikleri teşkîlâtın faâliyete geçtiği hakkındaki beyânât tezâdd teşkil etmektedir. Kuvve-i adliyenin salâhiyetine hükümetin ber vech-i bâlâ müdâhale etmesi Türkiye hukuk-ı esâsiye ve idâre-i adliyesinin sâir memleketlerde hukuk-ı düvel ve tefrîk-ı kuvâ esaslarının ahâliye te'min ettiği himâyeyi aynı derecede te'mîn eylediği husûsundaki beyânat ile de mütezâddır. Adâletin hüsn–i tevzîi esâsına ve bu Konferansta ihzâr olu-

nan muâhede ahkâmında hükümât-ı Müttefikânın i'timâd göstermiş oldukları taahhüdât-ı aleniyeye bu kadar mugayır bir hareketden dolayı protesto ederler. Bu beyânnâmenin kırâatı üzerine Türkiye idâre-i dâhiliye ve adliyesine müteferri olan böyle bir mes'elenin Konferansta mevzû-ı bahs edilmesi câiz olmayacağını ve böyle bir beyânnâme okunmasından mütehayyir olduğumu söyledim. Reis Montagna hükümet-i merkeziyenin bâlâdaki tebligâtı Konferansta müzâkere edilen husûsat ile alâkadar olmak i'tibariyle bu cihetin mevzû-ı bahs olması tabiî bulunduğunu söyledi. Cevâben Türkiye'de herkes mehâkime mürâcaat ederek te'min-i hukuk etmektedir. Bu da gayet tabiî ve meşrûdur. Burada sûret-i husûsiyede mevzû-ı bahs edilen mes'ele hakkında ma'lûmât ahzedeceğimi dahî bir taahhüde giremem ve yine cevâb vermek hakkını muhâfaza ederim dedim. Mes'ele hakkında ma'lûmât i'tâsını istirhâm ederim*.

İSMET

* Bkz. No. 536

No. 500

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 262 *24/6/39 (1923)*

18/6/39 ve 263 numaralı şifreye : *

69 ve 70 numaralı emr-i devletleri üzerine icrâ kılınan teşebbüsât netîcesi 2 Mayıs ve 49 ve 7 Mayıs ve 65 tarih ve numaralı şifrelerle arz olunmuş idi. Bir buçuk ay sonra aynı teşebbüsün tekrârı müsbet bir netîce vermeyeceği kanâatındayım. Sulh muâhedesi imza ve mer'î olmadığından şimdilik istatükonun mevzû-ı bahs olamayacağı bedîhîdir. Bundan başka kuponlar mes'elesi hallolunmamış olduğundan Revandiz'in tahliyesini taleb etmemiz İngilizleri daha ziyâde Fransızlara muâvenete sevkeder ve binnetîce Konferansın netîcelenmesine mâni' müşkilâtı tezyîd eder. Binâenayleh sulh müzâkerâtını tasîb etmemek içün Revandiz hakkında yapılacak teşebbüsâtın turuk-i sâire ile icrâsını istirhâm ederim.

İSMET

* Bkz. No. 455

No. 501

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

Urgent *24/6/39*
No. 263, 264 *(24/6/1923)*

Zeyl 23 Haziran 339

No.263

Dünki Müttefikler teşebbüsâtı hakkında elde edilen ma'lûmât-ı mütemmimeye nazaran kuponlar işinde Poincaré muannid ve mütemerrid bir vaz'iyyetde ve diğerlerine İngiltere'ye karşı sulhun akdine mâni' olan yegane mes'ele kuponlar olmayıp mesâil-i sâirenin de aynı derecede hâil olduğunu iddiâ eylemektedir. Dünki teşebbüs İngiltere hükümetinin ta'limâtı üzerine icrâ edilmiş ve sulha mâni' olan mesâil-i mevcûdenin tesbîti emredilmiştir. Dün imtiyâzât münâkaşasında tarafımızdan eğer kuponlar mes'elesi hallolunduktan sonra muallak olan imtiyâzât mes'elesinin burada halli kabul edilmiş olsaydı bununla bile iktifâ ederek Fransızlara ve cihan efkâr-ı umûmiyesine karşı sulha mâni' yegane meselenin kuponlar ve i'tilâfgirîz olan Poincaré olduğunu tebârüz ettirmeğe imkân olacaktı deniliyor. Bilakis kuponlar hallolunduktan sonra dahî muallak kalan imtiyâzât mes'elesinin burada hallolunabileceğine dâir bir vaad yapamamış olmaklığımız İngilizleri kuponlar işinde tereddüd ve za'fa ve Fransızları isticlâbe sevkeylemiştir kanaatı... Haber alındığına göre Fransa ve İngiltere hükümetleri kuponlar ve imtiyâzât mes'elelerinde ya kendi nokta-i nazarlarını serdederek bizi kabule yahud bizim son nokta-i nazarlarımızın beyânına tahrîren da'vet etmek içün ta'limât vermişlerdir. Bundan sonra bu tarzda taleb veya ültimatom şeklinde tazyîkata başlayacakları mahsûsdur. Şurasını zikretmeğe mecburum ki, eğer bu tarzda müttehid ve mütesânid teşebbüsât karşısında bizi kabule icbâr ederlerse gerek imtiyâzât husûsundaki prensiplerinde menâfi'lerimize muvâfık ta'dilât veya kuponlar formülünde a'zamî menâfi' te'mîn ettirilmesi ihtimali azalır. Fakat henüz böyle bir teşebbüs olmazdan evvel biz takaddüm ederek teşebbüs yapar ve bunda kuponlar işinin sür'at-i hallini taleb etmekle beraber kuponlar mes'elesinin hallini müteâkib muallak kalan imtiyâzât mesâilinin burada hallini kabul ettiğimizi sûret-i umûmiyede ifâde eylersek yine efkâr-ı umûmiyeyi evvel emîrde kuponlar mes'elesinin halline icbâr ve ibrâm etmiş Fransızları yalnız bırakmış olabiliriz.

No.264

İmtiyâzât mes'elesinin halli içün onların serdettiği prensipler evvelce arz olunmuştur. Hükümetin bu hususda nikât-ı nazarı esâsen bizce ma'lûm olursa cereyân-ı ahvâle göre nihâyetinde teşebbüse girerek istihsâl-i menâfi' içün saha-i harekete mâlik oluruz. Şirketler işinde Fransızların Samsun-Sıvas ilişiğinden bilâhire diğer bir imtiyâz ile telâfi prensibini mektupla dermiyân etmek sûretiyle kurtulmak ve Vikers Maksim Şirketi'nin şimdiye kadar icrâatiyle doğrudan doğruya dûçar olduğu zararı tazmîn ve Osmanlı İmparatorluğu'nun drednot ve büyük gemiler inşâatı ihtiyâciyle teessüs etmiş ve hâlen devlete taahhüdât-ı mâliye tahmîl etmekte bulunmuş olduğu nokta-i nazarı müdâfaa edilerek bundan kurtulabilecek ahkâm te'mîni ümmid olunuyor. Hülâsa Ankara'da bütün şirketlerin metâlibi anlaşılmış ve Müttefikler tarafından bize dermiyân edilen prensiplerin neleri istihdâf ettiği kâbil-i takdîr olduğundan bu prensiplerde gayr-ı kâbil-i kabûl gördüğümüz nikâtı ta'yîn ve bize iblağ buyurulması ve artık tarz-ı hareketi ve tatbikatda serbest bırakılmaklığımız menâfi'-i memlekete ve bir konferansta imkân-ı mesâîye en muvâfık şekildir. Binâenaleyh evvelen kuponlar işi hallolunduktan sonra muallak imtiyâzât mesâilini tanzîm içün burada ba'zı prensipler kararlaştırmak esâsını dermiyân edip edemeyeceğimizin, sâniyen Müttefiklerin imtiyâzât husûsunda ma'lûm olan teklîfine karşı tarafımızdan arzu edilen ta'dîlâtın iş'ârı, sâlisen şirketler husûsunda hükümetin istihsâlini veya ictinâbini arzu ettiği, sâir nikât var ise onların da mâhiyetini tafsîlen bildirilmesini ve âcilen cevâb i'tâsını istirhâm ederim. Kat'î vaz'iyyetler aldıktan sonra bunu tarafımızdan teşebbüsât ve i'tilâfa sevketmek i'tibârımız ve a'zamî te'mîn-i menâfi' nokta-i nazarından enseb ve ercah olduğundan Müttefiklerin kat'î vaz'iyyetleri karşısında rücûa mahal kalmamak üzere derhâl cevâb i'tası tekrar müsterhamdır*.

İSMET

* Bkz. No. 510

No. 502

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 265 *24/6/39 (1923)*

Türkiye ve Yunanistan'daki üserây-ı harbiye ve sivillerin iâdesi içün Beyne'l-milel Salîb-i Ahmer tarafından teşkîl edilen komisyonun vazîfesini

hitâme erdirdiği ve faaliyeti Doktor Paj tarafından son ba'zı taharriyat icrâsına münhasır kaldığı beyâniyle rapor ve hisablar tebliğ edilmek ve mesâîye kat'iyyen nihâyet verebilmek üzere alâkâdâr hükümetlere ma'lûmât verilmesi Salîb-i Ahmer Komitesi tarafından Konferans Kâtib-i Umûmîliğine bildirilmiş ve ileruda teşebbüsât îfâsı icâb edecek olduğu takdirde Türk ve Yunan hükümetlerinin talebi üzerine mahalline birer mümessil gönderileceği ilâve kılınmıştır. Mürâcaat-ı vâkıaya verilecek cevâbın iş'âr buyurulması mercûdur.

İSMET

No. 503

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 293 *Ankara, 25/6/39 (1923)*

Sakız Çeşme arası kablolarının imtiyâzı üç sene evvel bitmişti. Bu kablolara sâhib Stern (?) Kumpanyası vekili Mösyö Koterhel (?) temdîd-i imtiyâzı içün gelmişti. Mumâ ileyh [in] mezkûr kablolardan başkaca Türk sevâhili ile Malta veya Mısır arasında bir kablo vaz'ı teklîfi vardı. Bir teklîfin tedkîkinden sonra iki tafsîlâtın müzâkeresi bi'l-i'tilâf kararlaştırılmıştı. Müzâkerâtda her türlü teshîlât gösterildi. Henüz bir teklîfin intâcı kuvve-i karîbeye gelmiş iken Mösyö..... salâhiyyet-i lâzimeyi hâiz olmadığından ve Londra'daki idâre-i merkeziyesiyle muhâbereye müdâhalât-ı ecnebiye lüzum gördüğünden ve müzâkerâtdan memnûniyetinden tekrar be-tekrar bahs ve yakında da intâc-ı müzâkere içün tekrar buluşulacağını dermiyân ile ve kemâl-i nezâket ve meveddetle avdet eylemiştir.

HÜSEYİN RAUF

No. 504

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 294 *Ankara, 25/6/39*
(25/6/1923)

Madde 1- Trakya'da Jandarma kıtaâtı tarafından bulunarak "Ümmid" vapuru ile Anadolu'ya nakledilmekte olan toplar, Mudanya mukâvele-i askeriyesine muhâlif olarak, vapur İngilizler tarafından tevkîf ve toplar

müsâdere edilmiştir. İngilizler bunu ajanslarıyla bizim Müdanya Mukâvelesine muhâlif hareketimiz tarzında i'lân ve işâa eylediler. Halbuki mukâvelenâme-i mezkûre Rumeli'den Anadolu'ya esliha naklini mâni' kaydım ihtivâ etmemektedir. Bu bâbda Adnan Beye verilen ta'lîmât ikinci maddededir. Bu tarzda nezdinde bulunduğunuz hükümeti tenvîr ve nokta-i nazarımızı telkîn buyurmanız mercûdur.

Madde 2- İngiliz Komiserliği nezdinde "Ümmid" vapuru ile naklolunan topların Trakya'da kıtaâtımız tarafından bulunarak Anadolu'ya nakledilen toplar olduğunda ısrâr etmek ve bu sûretle İngilizlerin iddiâ ettikleri gibi Müdanya Mukâvelesini muhill bir hareket olmayıp, bil'akis Trakya'da top bulundurmamak nokta-i nazarından Müdanya Mukâvelenâmesinin ahkâmına fart-ı nâyet tarzında görülmesi pek tabiî olduğunu ve mezkûr mukâvelede Trakya'dan Anadolu'ya esliha nakliyâtının memnûiyyetine dâir hiçbir kayd ve şart bulunmadığı halde, vapurun tevkîfi ve topların cebren müsâderesini Müdanya Mukâvelesi ve münâsebât-ı hâzıra ile gayr-ı kâbil-i te'lîf bulunduğunu beyân ve Müdanya askerî mukâvelesinin 13'üncü maddesiyle taahhüd ettiğimiz husûsâta dâir tarafımızdan hiçbir hareketin sudûr etmediğinde musırr olduğumuzu tebliğ ve bil'akis İngilizlerin bu tarzda hareketleri Müdanya Mukâvelesini ihlâl mâhiyetinde olduğunu ihtâr ve binâenaleyh tamâmen haksız ve yanlış ve Müdanya Mukâvelesine mugâyır olan bu hareketlerini kendilerine îzâh ve bir def'a daha protesto ve bir semt-i mechûle nakledildikleri istihbâr edilen topların iâdesini taleb buyurunuz. Bu teşebbüsünüzü aynı zamanda Fransa ve İtalya Mümessilleri nezdinde de icrâ etmek maslahat nokta-i nazarından muvâfık olur.

Madde 3- Paris ve Roma Mümessillerine ve berây-ı ma'lûmât İsmet Paşa Hazretlerine yazılmıştır.

HÜSEYİN RAUF

No. 505

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 267 *25 Haziran 339*
(25/6/1923)

Kuriye Mülâzım Fethi Beyin tahsisatı hakkında emr-i cevâbîleri anlaşılmamıştır. Bu bâbda şimdiye kadar bir iş'âr-ı devletleri vâki' olmadığından

ve zavallı bir mülâzımı ecnebî bir memlekette süründürmek câiz olmayacağından kendisine bir şey vermeğe mecbûr idim. Eğer yaptığım muâmele gerek ilk Konferansta ve gerek bu def'a yanlış olmuş ise mesâil-i mâliye hâtıra ve emr-i vâkie bağışlanamayacağından o cihetin irâde buyurulması iktizâ eder idi. Yanlış tesviye emri veren âmir derhal tazmîn etmeğe hazır ve mecbûrdur. Doğru muâmele ne ise onun tebliğini istirham ederim. Milletin mesâil-i muazzamasını bütün cihâna karşı müdafaa yolunda azâb ve işkence çeken bir Hey'et-i Murahhasa Reisine ehemmiyetli ehemmiyetsiz her vesile ile lâ-yenkati' vaki' olan îmâlı tecâvüzate artık tahammülüm kalmamıştır. Fethi Beyin tahsîsâtı hakkında evvelâ yazdığım sonra aldığım cevâbın ve işbu ma'rûzâtımın Hey'et-i Vekîlede aynen mütâlaasını istid'â ederim.*

* Bkz. No. 479, 495

İSMET

No. 506

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 269, 270 *25/6/39 (1923)*

C.24 Haziran 39 No. 290.*

Kuponlar hallolunmadan imtiyâzât mesâilinin halline girmeyeceğiz. Zâten vaz'ettiğimiz suâl kuponlar hallolunduktan sonra ittihâz edeceğimiz hatt-ı hareket hakkında ta'lîmât almak zemininde idi. Hükümet bu cihetî neye meskût bırakıyor. Konferans müzâkerâtında Hey'et-i murahhasanın ta'lîmât-ı esâsiyeler kuyûdundan başka olarak bütün hatt-ı hareketinin bütün teferrüâtı ile Ankara'dan idâresi arzu ve temâyülü müzâkerâtın memleket içün en fâideli bir sûretde idâresi ve hayırlı bir sulha varmak iktidârını Hey'et-i Murahhasadan selbetmektedir. Hükümetce tercîh buyurulan bu şeklin Doksanüç Seferinin Saray'dan idâresinden farkı yoktur. Evvelce Hükümetin ve Meclisin mazhar-ı i'timâdi olan Hey'et-i Murahhasanın i'tilâf hilelerine düşmekte olduğu kanaatı ya'nî bize karşı adem-i i'timâd ve adem-i kifâyemiz hakkında mütemâdiyen izhâr buyurulan kanâat devâm ettikçe bizim vâsıtamızla sulh akdi ihtimâl hâricindedir. Kanâat-ı vicdâniyeme rağmen âcizlerini böyle ağır bir netîceye vâsıta kılmak haksız, insafsız ve emsalsiz bir zulümdür. Hükümetin nikât-ı nazarını aynen İ'tilâf Devletlerine kabul ettirmek kanaatında olan bir hey'etin ve bittabi'

* Bkz. No. 497

zât-ı sâmileri ile hasbe't-taalluk Mâliye Vekîli Beyefendinin bizzât der'uhde-i mes'ûliyyet ve Konferansa hareket buyurmalarını rica ediyoruz. Aramızdaki bu mühim noktanın halli içün âcizlerinin hemen Ankara'ya hareketim elzemdir. Yalnız Konferans müzâkeratının kat'i bir devreye ve hayatî mesail-i esasiyenin son safhaya girdiği bir sırada Ankara'ya hareketim İ'tilaf mahalifine karşı mesail-i esasiyede hükümetimizi müsaadata imaleye çalışacağım veya hükümetin ne olursa olsun inkıtaa karar verdiği hissini verebileceğinden ve bu halde ya konferansın dağılması veya muallak mesail üzerinde İ'tilaf metalibarının tezayüd etmesi muhtemel bulunduğundan benim hareketim kararı ile beraber hükümetçe bu mahzurlar hakkında tedabir ittihazını beliyye-i hamiyyetle nazar-ı dikkat-ı aliye vaz'ederim**.

Bütün mesaildeki nokta-i nazarım ve ta'kib ettiğim usûl hakkında murahhaslar ve bütün müşavirler de aynı kanaatdadırlar ve kanaatlarını tahriren bana iblâğ etmişlerdir Efendim.

İSMET

** Bkz. No. 510

No. 507

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 271 *25/6/39 (1923)*

Muahede-i sulhiyye projesinde ahkam-ı maliye üçüncü fasıl yetmişinci madde hafzolunarak yerine Maliye Vekaleti tarafından Düyun-ı Umumiye Meclis-i İdaresine bir mektup gönderilecektir. İşbu mektup, âtiye aid birgünâ taahhüdü tazammun etmeyip mâziye aid hususatın tasfiyesinden ibaretdir. Proje ber vech-i âtîdir:

1- Düyûn-ı Muvahhide ile diğer istikrazatın va'desi hulul etmiş kuponlarına ve vacibü't-te'diye olmuş Rumeli Şimendifer tahvilatına mahsuben Düyun-ı Umumiye-i Osmaniye faiz ve re'sülmal tekasatını tesviye ile mükellef müessesat tarafından 29 Teşrin-i Evvel 1918 tarihinden işbu mektup tarihine kadar vuku'bulmuş olan te'diyat Türk hükümeti canibinden birgünâ i'tiraza uğramayacaktır.

2- Siklet-i eşya üzerinden ta'rife tatbiki dolayısıyla gümrük varidatından Düyun-ı Umumiye-i Osmaniyeye aid olan hisseye (gümrük resm-i munzammı) dair İstanbul hükümeti ile Düyûn-ı Umûmiye-i Osmaniye Meclisi arasında mün'akid i'tilafatın tatbikatından olmak üzere 29 Teşrin-i Evvel 1918 tarihinden beri işbu mektup tarihine kadar vuku' bulmuş olan te'diyat, tahsilat ve tesviye-i hisabat mer'i ve mu'teber ta-

Şurası mukarrerdir ki işbu mektub Türk hükümetiyle hamiller arasında te'diyat akçesi mes'elesine dair meydana gelecek hergünâ sûret-i i'tilafe tearuz edemeyecektir.

Bu projenin hey'at-ı murahhasa arasında halinde mümkin olduğu gibi Maliye Vekaleti tarafından Düyun-ı Umumiyeye bir mektupla bildirilmesi kabildir. Hangi şıkk tercîh edilirse ona göre muktazâsınca hareket olunur*.

İSMET

* Bkz. No. 515

No. 508

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 295 *Ankara, 26/6/39*
(26/6/1923)

İsviçre'deki bir grup tarafından muayyen şerait altında yüz milyon Frank ikrâz ve mukâbilinde arâzi işletmek tarzındaki teklîfin derece-i ciddiyetinin tahkik ve iş'arı rica edildiği, bu bâbdaki netîce-i tahkikâta dâir taraf-ı devletlerinden cevâb vârid olmadığı halde Lozan'a matbuâta Hey'et-i Murahhasamız tarafından istikrâz müzâkere edildiği tarzında aksetmekte ve gazetelerimiz tarafından da dûr u dirâz şerh ve tafsîl edilmekte olduğu görüldü ve bizim bilhassa şu esnâda istikrâza tâlib ve muzâyaka-i mâliye içinde bulunduğumuz fikrini tevlîd eder tarzda olan bu neşriyâtın oraca münâsıb sûretde tavzîhine ve istikrâza tâlib olduğumuz fikrinin izâlesine himem-i devletleri mercûdur*.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 518

No. 509

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 296 *Ankara, 26/6/39*
(26/6/1923)

22 Haziran tarih ve 259 numaralı telgrafnâme cevâbıdır:*

Tehcîr edilen tebaa hakkındaki telgrafnâme-i devletleri Mâliye Vekâletine tevdî' edilmiş ve vekâlet-i müşarün ileyhâdan ber vech-i âtî cevâb alınmıştır:

* Bkz. No. 484

Türkiye Büyük Millet Meclisince tanzîm ve mevki'-i mer'iyyete vaz'edilen emvâl-i metrûke kanunundaki hükümetimizin nokta-i nazarı sırf tebaasının emvâl ve hukukunun muhfazasma ma'tûf olup firâr veya gaybûbet edenlerin emvâl-i metrûkelerinin ziyâ'dan vikâyesi zımnında esmân-ı bâligası kendi hesâb-ı cârilerine kaydedilmekte ve bu bâbda muhâfa-i hukukları içün ne yapılmak îcâb ederse bunlar dahî te'min olunmaktadır. Tebaay-i ecnebiye hakkında bittabi' bu kanunun hükmü cârî olamaz. Hâl-i mütârekede olduğumuz devletin tebaalarından Türkeye'de mukîm bulunanlar kavâninimizin himâyesi altında hukuk-ı düvel ahkâmından müstefîd olmaktadırlar. Bittabi'i bunlar bahsin harincindedir.

HÜSEYİN RAUF

No. 510

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 297, 298, 299, 300 *Ankara, 26/6/39*
(26/6/1923)

24 Haziran 263 ve 264 ve 26 Haziran 269, 270 numaralı: *

No. 297

Gazi Müşîr Mustafa Kemal Paşa Hazretelerinin huzûrları ile müzâkere edildi. Karar: 259, 260 numaralı telgrafnâmelerinde tahliye mes'elesinin ancak imtiyâzât dâhil olduğu halde bütün mesâil takarrür ettikten sonra takarrür ettirileceği İngilizlerin ta'limât-ı kat'iyyesine atfen söylendiği ve taraf-ı devletinizden tahliye infikâk kuponlar mes'elesi hallolunduktan sonra mesâli-i sâirenin hallinde suhûlet ve emniyet tezâyüd edecek kanaatının cevâben izhâr edildiği bildirilmişti. Tahliye ve kuponlar husûsunda ta'limatları olduğu halde daha evvel bilhassa şirketler ve imtiyâzât mesâilini hallettirmek istedikleri zannını da ilâve buyurmuş - dunuz ve hükümetten nokta-i nazar sorulmuştu. Hükümetin 24 haziranda verdiği cevâb kâfi vuzûhu ihtivâ etmekte idi. Fi'l-hakîka evvel emirde cereyân eden muhâberâtla hükümetin kuponlar ve tahliye mes'elelerini esâs ittihâz ettiği ve kuponlar mes'elesi hall-i kat'îye iktirân eylemedikçe mesâil-i sâire üzerine müzâkerâtın câiz olmadığı ve çünki

* Bkz. No. 501, 506

mesâil bir küll halinde ve üç dört gün zarfında hallolunacağı emniyyesinden sonra da esâs mesâilin birer birer halli karşısında bırakılarak yeni yeni esâslı fedâkârlığa mecbûr edildiğimiz müsbet...? görmekte...?

No. 298

Şirketler ve imtiyâzât hakkında 13 Haziran ve 225 ilâ 227 numaralı şifrelerinize cevâben de uzun izâhatdan sonra mevâdd-ı iktisâdiyenin muâhede hâricinde müzâkeresine devâm edilmesi husûsunun ilk Lozan Konferansında... edildiğini ve en mühimlerinden kısm-ı küllîsi halle iktirân eden şirketler ve imtiyâzât mesâilinden mütebâki kalacak mahdûd mikdârın Ankara'da müzâkeresine bilâhire dâhi devâm olunacağını ve birkaç şirketin gayr-ı meşrû' taleblerinin beheme hal muâhedeye derci sûretiyle Türkiye'ye... ettirilmesine muvâfakat olunamayacağı tasrîh edilmişti. Binâenaleyh 24 Haziran ve 290 numaralı telgrafnâmemizde arz olunduğundan devâm ettiğimiz ta'limât bu idi. O halde taleb buyurulan cihet meskût bırakılmamıştı. Hükümet He'yet-i murahhasanın saha-i faâliyetini tahdîd ve salâhiyyet hareketini işkâlden elbette uzaktır. Öteden beri birçok münâkaşa ve muhâberelerle kanâat-i mütekâbile üzerine tesbit edilmiş esâs noktalar [nokta] gayr-i kâbil-i iktihâm [nokta] hayât-ı iktisâdiye [nokta] istiklâlimizle gayr-ı kâbil-i te'lif husûsat dikkatle göz önünde tutulmak şartıyla müzâkeratın hey'et-i âliyenizce en münâsib nokta amelî (?) tarzda idâresinde serbestî-i tâmmeyi haîz bulunmaları tabiîdir.

No. 299

Buradan müdâhale etmek gibi bir fikrin takibine tarafdâr yoktur. Bugüne kadar cereyân eden muâmele taraf-ı devletlerinden taleb edilen husûsat ve istizâh edilen nokta-i nazarlarına cevâb vermekten başka bir şey değildir. Şirketler imtiyâzât hakkındaki Müttefiklerin teklîf eyledikleri prensipleri sulh muâhedesine idhal eylemek sûretiyle meselâ İstanbul'da bir İngiliz tersâne üss-i bahrîsi kabul etmeyeceğiz. Bu bâbda düşündüklerimizi bir daha hülâsa edelim.

1-Bugüne kadar Harb-ı Umûmîye dühûl eylediğimiz tarihe kadar Türk kanunlarına tevfîkan [vermesini?] imtiyâzâtdan kesb'i kat'iyyet etmiş olanların mukâvelelerini te'yid ve şerâit-i cedîde-i iktisâdiyeye tevfîk muâmelesi Ankara'da icrâ edilmiştir. Harb senelerinde harb kanunlarına tevfîkan vaz'-ı yed edilmiş olanlarının zarar ve ziyânlarını tahmîn (tazmîn ?) içün icâb eden eyâdînâmeler dahî akdedilmiştir.

1914 tarihinden mukaddem akdedilip de kavâid-i esâsiyemize göre kesb-i kat'iyyet ve kânuniyyet etmemiş veyahud ahkâm-ı umûmiyemize

tevfîkan fesh ve ilgâ edilmiş olan Doklar Şirketini ve Samsun, Sivas mukâvelâtının imtiyâz şeklinde kabul ve tasdîki kâbil değildir.

No. 300

Bu kısım mukâvelâtdan alâkadâran maddî zararlarını tahakkuk eyledikleri takdirde bunları hüsn-i sûretle telâfiye tarafdârız. 1918 mütârekeden sonra mülgâ İstanbul idâresinin vermiş olduğu her hangi bir müsâdeyi imtiyâz şeklinde kabul etmemekte musırrız. Olsa olsa bunlardan dahî maddî zaralarını telâfi etmek içün alâkadârân ile görüşmeye âmâdeyiz. Binâen aleyh kuponlar ve tahliye mes'eleleri kat'i olarak hallolunduktan sonra bu saydığımız esâsât dâiresinde görüşülebilir. Şu kadar ki bu müzâkere ve netayici Ankara'da alâkadârân ile akdolunan i'tilâfnâmelere şâmil olamaz.

HÜSEYİN RAUF

No.511

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 268 *26 Haziran 339*
(26/6/1923)

C.282

Müttefiklerle esnây-ı tahliyede hergünâ haciz ve tedâbîr-i idâriyeyi ref'etmelerinde esliha, techîzât ve mühimmâtımız dâhil değildir.Bu son mes'ele tahliye mevâddının tesbîtinde ayrıca tasrîh olunacaktır Efendim.

İSMET

No. 512

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

Urgent *Ankara, 26/6/39*
No. 273 *(26/6/1923)*

Müşâvirlerde ve tâlî komitelerde çalışılan esasları kabul edilmiş olan teferruât tasfiye edilip bitiriliyor. Konferans başlıca tahliye ve kuponlar ve imtiyâzlar mes'elelerine münhasır kalmış gibidir. Bugün Rumbold ile görüştüm. Kuponlar işinin derhal hallini tekrar taleb ettim. İmtiyâzât

mes'elesinin ne olacağını ve teklîf ettikleri prensipler hakkında ne diyeceğimizi sordu. Hülâsa şu suâli vaz' etti : Eğer bir ictima'da tahliye ve kuponlar ve imtiyâzlar işinin üçünü de konuşup halletmek lâzım gelirse kabul edip etmeyeceğimi sordu. Evvelen tahliye ve bilhassa kuponlar işi konuşulması şartını dermiyân ettim. Kabul etti. Bu halde aynı ictima'da diğerlerinden sonra imtiyâzât için teklîf ettikleri umûmî prensipler husûsunda da bir şey demek lâzım gelecektir. Bu prensipler hakkında hükümetin nokta-i nazarı nedir ? Lütfen ve derhal iş'ârı*.

İSMET

* Bkz. No. 514

No. 513

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 303 *Ankara, 27/6/39*
(27/6/1923)

27 Haziran ve 274 numaralı tahrirât-ı aliyye :*

Hey'et-i celîlenize dâhil zevâtdan olup da on iki ay zarfında me'mûriyetle Avrupa'ya veya Rusya'ya iki def'a gidenlere elbise bedeli verilmeyip diğerlerine i'tâsı İcrâ Vekilleri Hey'eti'nin 3 Haziran tarihli ictimâmda takarrür eylediği ma'rûzdur.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 517

No. 514

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 304 *Ankara, 27/6/39*
Çok Müsta'celdir *27/6/1923)*

26 Haziran ve 273 numaralı telgrafnâme cevâbıdır :*

Gazi Müşîr Mustafa Kemal Paşa Hazretleri de hem-fikirdir. Karar dünkü telgrafnâmedeki izâhât-ı lâzımemiz bu telgrafla taleb buyurulan husûsa cevâb teşkîl eder. Teklîf buyurduğunuz vechile evvelâ tahliye ve bilhassa kuponlar mes'elesi konuşulup hall-i kat'îye iktirân ettirilip

* Bkz. No. 512

(Uhûd-i Atîka) aynı celsede son iş'ârımız dâiresinde imtiyâzât hakkında görüşülmesi câiz olur Efendim.

HÜSEYİN RAUF

No. 515

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 305 *Ankara, 27/6/39*

(27/6/1923)

25 Haziran tarih ve 271 numaralı telgrafnâme cevâbıdır : *

Hey'et-i Vekîlece bi't-tezekkür lüzûmuna göre akord hâlinde veya Mâliye Vekâleti tarafından Düyûn-u Umûmiye'ye bir mektup sûretinde i'tâsı takarrür eden metin ber vech-i âtî arz olunur Efendim.

Madde 1- Düyûn-i muvahhide ile diğer istikrâzâtın va'desi hulûl etmiş kuponlarına ve vâcibü't-te'diye olmuş olan Rumeli Şemindifer tahvilâtına Düyûn-i Umûmiye-i Osmâniye fâiz ve re'sülmâl tekâsıtını tesviye ile mükellef müessesât tarafından 29 Teşrîn-i evvel 1918 tarihinden işbu mektup tarihine kadar vuku' bulmuş olan te'diyâtdan Frank olarak tahakkuk etmiş olan düyûnumuzu tecâvüz etmeyen mikdârı Türk hükümeti cânibinden birgünâ i'tirâza uğramayacaktır.

Madde 2- Muhtelif istikrâzât mürettebât-ı seneviyesine mukâbil gerek vâridatdan veyahud rüsûmâtdan (mürettebât mebâliğine mukâbil tütün öşründen ?) işbu mektup tarihine kadar vâki' olan te'diyât akçası mes'elesine dâir meydana gelecek hergünâ sûret-i i'tilâfa mâni' teşkil etmeyecektir**.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No.507
** Bkz. No.540

No. 516

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 306 *Ankara, 27/6/39*

(27/6/1923)

1- Mülgâ Osmanlı hükümetinin Osmanlı Bankası'ndan ve Düyûn-ı Umûmiye'den almış olduğu muhtelif avanslar üzerine Mâliye Vekâleti ile banka arasında i'tilâf-ı tâm hâsıl olmuştur.

2- Bursa-Mudanya Şimendiferleriyle, Üsküdar, Kadıköy Fransız şirketleri ile hükümet arasında i'tilâf hâsıl olmuştur.

HÜSEYİN RAUF

No. 517

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 274 *Ankara, 27/6/39*
(27/6/1923)

Hey'et-i murahhasa a'zâsından elbise bedeli almayanlar hakkında 5 Mayıs tarih ve 8 numaralı tahrîrât cevâbının sür'at-ı i'tâsı mercûdur*.

İSMET

* Bkz. No. 513

No. 518

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 275 *Ankara, 28/6/39*
(28/6/1923)

C.295*

Teklîfin ciddî görüldüğü 236 numaralı telgrafnâme-i âcizî ile arz edilmişti. Cevâben şerefvârid olan 270 numaralı telgrafnâme müfâdı alâkadârâna teblîğ olundu. Ma'hazâ Türk gazeteleri tarafından bu vâdide vuku' bulan neşriyât hakkında îcâb edenlerin nazar-ı dikkatı celbedilmiştir. Ecnebi gazetelerinde bu kâbil neşriyât vâki' olmadığı ma'rûzdur.

İSMET

* Bkz. No. 508

No. 519

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 307 *Ankara, 28/6/39*
(28/6/1923)

26 Haziran 39 tarih ve 272 numaralı telgrafnâme cevâbıdır :

15 Mayıs tarihli telgrafla bu bâbda izâhât verilmişti.

Üçyüzyirmibin lira mikdârında bulunan bu meblâğın yalnız ordu ihtiyâcına mahsûs kat'iyyâtdan mütevellid olamayacağından sarf-ı nazar

aynen de kıtaât içün Fransız ve İtalyanlar da peşîn resmî te'diye etmiş bulunuyorlar. Kanunlarımız orman resminden ferâgat içün hükümete müsâid değildir. Meclis kararı lâzımdır. Binâenaleyh bu mes'elenin elyevm bulunduğu ta'kibât devresini tebdile imkân görülemedi. Bu odunların kat'i içün ormanların hilâf-ı usûl tahrîb edildiği ve kısm-ı mühimminin hâricde füruht olunduğuna dâir de elde zabıt varakaları mevcuddur. Keyfiyet arzu vechile Adnan Bey'e havâle edilmiştir.

HÜSEYİN RAUF

No. 520

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 308 *Ankara, 28/6/39*
(28/6/1923)

23 Haziran 39 ve bilâ numaralı tahrîrât cevâbıdır :

İsviçre Türk Dostluk Cem'iyeti Reisi Miralay Fonjallaz'nın Türkiye'de yapılacak İsviçre teşebbüsât-ı iktisâdiyesini mahallinde görmek ve şerâitini tesbit etmek maksadiyle teşkîl eylediği tedkîk hey'eti ile kibrit fabrikası te'sîs ve terakkiyât-ı zirâiyeyi istihdâf eden ale'l-umûm teşebbüsât-ı zirâiye içün müzâkereye hâzır ve âmâde bulunulduğu İktisad Vekâleti'nden bildirilmektedir*.

HÜSEYİN RAUF

** Türk heyetinden Albay Fonjallaz'a aşağıdaki mektup yazılmıştır :*

Lausanne, le 30 juin 1923

Mon Cher Colonel,

J'ai l'honneur de porter à votre connaissance qu'un télégramme d'Angora m'apprend que le Département de l 'Economie nationale est prêt à entamer avec la "mission d'étude" formée par votre groupement des pourparlers pour la création d'une fabrique d'allumettes et en général pour toutes les entreprises industrieles visant le dévéloppement agricole de la Turquie.

Je saisis cette occasion, mon Cher Colonel, pour vous réitérer, l'assurance de ma parfaite considération.

No. 521

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 309 *Ankara, 28/6/39*
(28/6/1923)

Lozan'dan 4 Haziran tarihi ile Ajans Anadolu'ya çekilen telgraf - nâmenin birinci fıkrasının "İ'tilâf hükümâtı Yunan hükümeti ile 1921 de i'tilâfnâmenin 14. maddesinin Yunanistan'daki vakıf hukukunu tamâmen taht-ı emniyyete aldığı hakkındaki beyânatları üzerine vakfe dâir olan maddenin tayy ibâresi münderic bulunduğundan bahisle bu fekk hakîkat-ı hâlin (verildiğini ?) mutâbık olup olmadığını ve mutâbık olduğu takdirde mezkûr telgrafnâmenin evkâfa mütaallik mevâddının sûret-i mütercemelerinin irsâli Şer'iyye Vekâleti'nden rica edilmektedir. İcâbının icrâsı mercûdur.

HÜSEYİN RAUF

No. 522

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 310 *Ankara, 28/6/39*
(28/6/1923)

920 senesi Temmuzundan 922 senesi Eylülü dokuzuna kadar güzerân olan müddet zarfında İzmir'de Eastern telgraf kumpanyasının kabloları tarîkıyla teâtî kılınan telgrafnâmeler ücretinden sırf Türkiye'ye âid hisse mikdârı olup işgâl esnâsında Yunan Konsolosunca ambargo altına alınan ve şimdiye kadar muhâberât-ı resmiye kumpanyaca tesviyesinden imtina' olunan yüzonikibinyüzyirmi (aded) [avk ve te'hîr] İngiliz Lirasının tesviyesi lüzûmunun mezkûr kumpanya vekili Mister Fotreled'den (?) tahrîren rica edildiği ve mumâileyhin sâlifü'z-zikr ambargodan dolayı Türkiye'ye tesviye olunamayan mezkûr meblağın Türkiye Telgraf İdâresine te'diyesi husûsunun İngiltere hükümeti tarafından kumpanyaya tebliği muktazî bulunduğu bildirilmesine binâen İngiliz ve Yunan murahhasları nezdinde teşebbüsât-ı lâzime icrâsiyle intâc-ı keyfiyyet olunması Dâhiliye Vekâletinden alınan tezkirede bildirilmektedir. İktizâsının icrâsı manût-i re'y-i âlîleridir*.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 534

No. 523

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 311 *Ankara, 28/6/39*
(28/6/1923)

8 Haziran 39-208 numaralı telgrafnâme cevâbıdır.*

1- Telgrafnâme-i devletlerinin ikinci maddesi ve birinci fıkrası...? sinde Romanya hükümeti nezdinde teşebbüsât icrâsı lüzümu Bükreş Mümessilliğine yazılmıştır. Alınan cevâb ikinci maddede ma'ruzdur.

2- Emir buyurulan teşebbüs-i âcizî Hâriciye Nâzırından ve müşârünileyh tarafından haberdâr edilen müttefik sefirleri nezdinde hayli te'sîrât yaptı. Ankara hükümeti blöf yapıp yapmadığını Bulgaristan hâdisesi ile müteferrid (?) olup olmadığımız münâkaşa edildiğini mevsûkan öğrendim. Bu ma'lumât...? hükümetleriyle ciddî mukârenet husûlü zamanının hulûl etmediğini Belediye Reisi Müttefiklerin Şark cephesinde de ihtilâtât zuhûrundan endişe ettiklerini gösteriyor.

HÜSEYİN RAUF

* Bu telgraf arşivde bulunamadı.

No. 524

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 276 *Ankara, 28/6/39*
(28/6/1923)

Türkiye Millî Bankası'nda kalan Sultan Osman-ı Evvel zırhlısının son taksît bedelinin keyfiyet-i iâdesinde mezkûr banka tarafından muhâlefet olunduğu ve bu paranın ta'mîrât maddesindeki takas ve mahsûbe dâhil bulunduğu yolunda görülen havâdis yanlış ve bu gibi işââtın Düyûn-ı Umûmiye mehâfilinden mülhem ve müretteb olması muhtemeldir. Ta'mîrât maddesine dâhil olan fıkra aynen şudur : "Türkiye, Hükümet-i Osmâniye tarafından İngiltere'ye sipâriş olunup 1914 de Britanya hükümeti cânibinden vaz-ı yed edilmiş olan sefâin-i harbiye içün tesviye kılınmış mebâliğin ne Britanya hükümeti ne de onun tebaası tarafından iâdesini taleb ve iddiâ etmemeğe ve bundan dolayı her türlü mürâcaatdan sarf-ı nazar etmeğe muvâfakat eyler". Binâenaleyh ta'mîrâta mukâbil terk edilen mezkûr gemilerin tesviye kılınmış olan takasıtıdır. Yoksa Türkiye

Millî Bankası'nda kalan bizim paramız değildir. Bu para son taksit olarak verilmiş iken İngiliz Bankası tarafından o zaman bize iâde edilmiş ve tarafımızdan Türkiye Millî Bankası'nda bırakılmış idi. Millî Banka ise İngiliz tebaası değil bir Osmanlı müessesesidir. Binâenaleyh vermiş olduğumuz paraları mukâvele mûcibince bize iâde mecbûriyetindedir. Burada mütehassıslarımızla İngiliz mütehassısı bu mes'ele içün sûret-i husûsiyede görüşmüş ve İngiliz mütehassısı iâde edilen mezkûr son taksitin hükümetimiz tarafından teslîm edilmiş olduğu zannında bulunduğunu söyleyerek bu para eğer hâlâ Millî Banka'da ise onun üzerine hükümetlerinin birgünâ alâkası bulunmadığını da ilâve eylemiştir.*.....

İSMET

* Telgrafın sonuna sonradan iki cümle daha eklenmiş olmakla birlikte bu cümleler çok silik olduklarından okunamamıştır. Bkz. No 531

No. 525

Paris Mümessilliğinden Hariciye Vekâletine

No. 1861 *28/6/339 (1923)*

İngiliz Başvekili Baldwin Avam Kamarasında, Lozan'daki tehirin düyun meselesinden ileri geldiğini ve Müttefiklerin hamillerin hukukuna dokunamayacaklarını beyan ile beraber bu babdaki müşkülün hal edileceği ümit edildiğini ilâve eylemiştir.*

PBA-K.372/1

* Fransız Havas Ajansı, 26 Haziran 1923 günü Londra'dan şu haberi geçmişti :

Réponses à des questions

Londres, 26 juin.

CHAMBRE DES COMMUNES

M.Baldwin dit que le retard apporté à la conclusion des négociations de Lausanne est dû au fait que les Turcs exigent que le paiement des intérêts se fasse en francs et non pas en livres sterling. Les puissances alliées, ajoute M.Baldwin, n'ont aucune autorité légale pour faire droit à cette demande des Turcs, et s'ils acceptaient la répudiation de leurs obligations par les Turcs, les Alliés enlèveraient par là même leurs droits aux détenteurs de bons.

On espère néanmoins que la difficulté sera surmontée. (HAVAS)

No. 526

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 312 *Ankara, 29/6/39*
(29/6/1923)

Birinci Lozan Konferansı'nda zât-ı âlîlerini ziyâret eden İngiliz Mister Riket hakkındaki ma'lûmât ve ihtisâsâtınızın iş'ârını rica ederim Efendim*.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 529

No. 527

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 278 *29/6/39*
(29/6/1923)

Bugün de ictimâ' olmadı. Gazete havâdislerine göre bugün bize müşterek bir nota vereceklerdi. Bugün uzun müddet üç Müttefik murahhaslar aralarında ictimâ' ettiler. Bir havâdis çıkmadı. Bu akşam her üçünü ayrı ayrı ziyâret ederek mes'elelerin halline intizâr ettiğimizi söyledim ve işin ta'cîlini taleb ettim. Hükümetlerinden ta'limât beklediklerini söylüyorlar. Rivâyete göre İngilizler müşterek bir nota değil, evvelen bir ictimâ'da nokta-i nazarların söylenmesini tervic ediyorlarmış. Rumbold geçen gün bana böyle bir ictimâ'dan bahsetmişti. Kendi fikri böyle olduğunu yine tekrar etti. Yeni ta'limâtlarının gelmesi bir iki gün sürer.

İSMET

No. 528

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 279 *29/6/39*
(29/6/1923)

Gâzi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine ma'rûzdur.

Afyonkarahisar'da bulunan iki Sivrihisârîyân birâderlerin terhîsi vaadini İtalya Murahhasına iblağ etmiş idim. Her gün sorar. Bu bâbda müsta'cel bir cevâb-ı şâfî i'tâsını pek ziyâde istirhâm ederim.

İSMET

No. 529

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 280 *29/6/39*
(29/6/1923)

Evvelce beni ziyâret eden Mister Riket Musul'u bize iâdeye çalışmak, City'nin en nâfiz müessesâtiyle alâkadâr bulunmak, Curzon'un siyâsetini ibtâle iddiây-ı iktidâr eylemek, Bonar Law'un pek yakın adamı olmak gibi türlü türlü müddeiyât ile hey'etimizin peşinden ayrılmamış ve en nihâyet Musul içün Londra'ya göndereceğim iki mütehassısın İngiliz hükümeti ve hatta Bonar Law ile mülâkâtını te'mîn edeceğini iddiâ eylemiş idi. Ben de Londra'ya adam gönderdim. Curzon'un resmî tekziblerini da'vet etti. Kanâatıma göre Riket simsâr, her işe karışır, mechûl ve mağşûş bir adamdır. Rusların Londra'da müzâkerâtı esnâsında bu müzâkerâta da bir vesile ile karışmış olduğunu Çiçerin bana hikaye etmiş idi*.

İSMET

* Bkz. No. 526

No. 530

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 281 *29/6/39 (1923)*

1- Bugün Müttefik murahhasları ile hiçbir temas olmadı. Fransızlara münâsebeti ma'lûm olan mehâfilde inkıtâ' zemininde veya sulhu imzâ etmek fakat hâmillerle derakab müzâkerâtı teşrît ederek i'tilâf oluncaya kadar tahliyeyi te'hîr eylemek gibi ziyâde bedbînâne işâât vardır. İngiliz ve İtalyanlarda ihtirâz ve sükût.

2- Yeni Bulgar Mümessili geldi. Karaağaç'ın Türklere i'tâsı aleyhinde ve Bulgaristan'ın bir koridorla Akdeniz'e çıkması prensibine istinâd ederek Konferansta vuku' bulan beyânâtının bir prensip müdâfası ve mahrec mes'elesinin açık addedildiği nokta-i nazarından dermiyân edildiğini ve Türklere hiçbir husûmet ve sû-i niyetleri olmadığını ve münâsebât-ı hâliye ve müstâkbelelerinin Türklere istinâd edeceğini te'mîn eyledi. Bu te'mînâtı tahrîren vermesini taleb ettim. İctinâb ve i'tizâr ve hükümetine yazacağını ilâve eyledi.

İSMET

No. 531

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 313 *Ankara, 30/6/39*
(30/6/1923)

28 Haziran tarih ve 276 numaralı telgrafnâme cevâbıdır :*

Madde 1- Mâliye Vekâleti'ne tevdî' edilen telgrafnâme-i devletlerine cevâben vârid olan ma'lumât ve mütâlaât aynen ikinci maddededir.

Madde 2- Türkiye Millî Bankası'nda bulunan meblağ İngiliz Lirası olarak teslîm ve aynı mâhiyette makbûz alındığından aynen iâdesi taleb edilmiştir. Banka meblağ-ı mezbûrun Türk Lirası olarak tesviyesini (teklif) eylemesine mebnî işin Lozan'da İngilizlerin ısrarlarına mahal bırakmamak içün sulhden sonraya ta'lîk edilmesi muvâfık görülerek bankaya evrâkın ve vesâikı tamâmen celbedildikten sonra tedkîk ve hall-i mes'ele edileceği beyân olunarak ol sûretle şimdilik ta'lîk edilmiştir. Lozan'da muâhede-i sulhiyeye bu mes'ele içün bir fıkra dercine mahal bırakıldığı (menfî ?) takdirde iş'âr-ı devletleri vechile Türk anonim şirketi olan banka ile Mâliye Vekâleti arasında menâfiimize muvâfık sûretde hall-i mes'ele edileceği tabiîdir.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 524

No. 532

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 314 *Ankara, 30/6/39*
(30/6/1923)

29 Haziran tarihli telgrafnâme cevâbıdır.

Sivrihisâriyân birâderler hakkında bizzât bir şey yazamayışımın sebebi mumâileyhânın bulunamamış olmasıdır. Tegayyub etmiş olacak diyorlar. Mâhiyet-i mes'ele anlaşılamıyor.

GAZİ MUSTAFA KEMAL

HÜSEYİN RAUF

No. 533

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 315 *Ankara, 1/7/39*
(1/7/1923)

28 Haziran ve 277 numaralı telgrafnâme cevâbıdır :

Hey'et-i Vekîle'de tezekkür edildi. Esâsen Çekoslovakya ile te'sîs-i münâsebâta tarafdâr olan hükümet bu bâbda müzâkerâtın Ankara'da veya İstanbul'da icrâsını muvâfık görmektedir.

HÜSEYİN RAUF

No. 534

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 282 *1/7/39*
(1/7/1923)

C.310*

Bahis buyurulan Türkiye'ye âid hisse mikdârı hakk-ı sarîhimiz olup aleyhine burada hiçbir taahhüd alınmamıştır. Şimdi konferansta mevzû-ı bahs edilmesinden ise sulhun akdinden sonra şirketten mukâvele mûcebince istirdâdı mümkündür. Binâenaleyh Konferans esnâsında mürâcaata lüzûm olmadığı kanâatında bulunduğumuz ma'rûzdur.

İSMET

* Bkz. No. 522

No. 535

Paris Mümessilliğinden Hariciye Vekâletine

Tel. *1/7/339 (1923)*

No.1868

1- Bu sabah alınan bir habere göre Devletlerin Heyet-i Murahhasa mıza verecekleri muhtıranın itasında vukua gelen tehir, muhtıra metninin tahriri üzerinde aralarında muhaberatın uzamasından ileri gelmiştir. Bu

hususta evvelce maruz mâlumâtı teyid etmektedir. Metnin esnâi tertibinde Müttefiklerin bir inkıta ihtimali mes'uliyetini üzerine almamak hususuna ehemmiyet verdikleri ayrıca menkuldür.

2- Sureti İsmet Paşa Hazretlerine bildirildiği maruzdur.

PBA-K.372/1

No. 536

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 316 *Ankara, 2/7/39*
(2/7/1923)

24 Haziran ve 261 numaralı telgrafnâme cevâbıdır :*

İzmir harîkzedegânı hakkında İktisad Vekâletinin nokta-i nazarı ber vech-i âtî ma'rûzdur :

İzmir harîkında mutazarrır olanlar İktisad Vekâletine mürâcaat ederek zararlarının sigortalardan tazmîn ettirilmesini istediler. İktisad Vekâleti eşhâs ile sigortalar arasında mevcûd mukaveleleri tedkîk etti ve eshâb-ı mesâliha bu bâbda devletin müdâhaleye hakkı olmadığını beyân ederek doğruca mahkemeye mürâcaat etmeleri iktızâ edeceğini sûret-i münâsibe ile tebliğ eyledi. Vekâlet bu sûret-i hareketi ile mahâkime nüfûz değil bilakis Türkiye'de kanunun hâkim ve nâfiz olduğunu ve eshâb-ı mesâlihin istihsâl-i hak ma'rızında turuk-ı kanuniyyeye mürâcaatları îcâb edeceğini bildirmekten başka bir şey yapmamıştır ki her memlekette câri bir usûl-i medenîdir.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 499

No. 537

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 317 *Ankara, 2/7/39*
(2/7/1923)

Fenerler İdâresi tarafından murahhas olarak gönderilen Mösyö Krupi'nin imza için salâhiyyet-i tâmmesi olduğuna dâir vesâik-i müsbitesi olmamakla beraber müzâkerâta ibtidâr olunarak mevâdd-ı umûmiye üzerinde bir i'tilâfa getirilmiş ise de işbu i'tilâfnâmenin ba'zı mevâddı hakkında imtiyâz sâhiblerinin i'tirâzâtda bulundukları ve .....* nin

müzâkeresi içün kendisini İstanbul'a da'vet ettikleri cihetle 25 Haziran Pazartesi günü İstanbul'a hareketle yapılan i'tilâfnâme üzerine imtiyâz sahiblerini iknâ' ettiği halde vekâlet-i mutlakayı hâmilen avdet edeceği ve .....* sâhib-i imtiyâzların bizzat gelmesi muhtemel olduğu Mösyö Krupi'nin şifâhî mürâcaat ve ifâdesinden anlaşıldığı berây-ı ma'lumât ma'rûzdur.

HÜSEYİN RAUF

* Telgrafın açılmasında çözülememiş olan kelimeler.

No. 538

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 318 *Ankara, 2/7/39*
(2/7/1923)

5 Haziran tarih ve 195 numaralı telgrafnâme cevâbıdır :*

Miralay Fonjallaz tarafından gönderilmesi taleb edilen tedkîk hey'etinin derhal i'zâmı mümkün olduğu ve hükümete âid krom, manganez ve civa gibi ma'denler hakkında hey'et-i mezkûreye ma'lûmât i'tâ ve ma'denleri tedkîk zımnında teshîlât irâe edileceği İktisad Vekâleti'nden cevâben bildirilmiştir.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 375

No. 539

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 283 *2/7/39*
(2/7/1923)

Mesâil-i muallakanın halli hakkında bugüne kadar hiçbir ictimâ' veya beyânât olmadı ve son şifâhî teşebbüsüme de cevâb verilmedi. Bugün da'vetci devletler murahhasînine Konferans Başkitâbeti vâsıtası ile bir nota verdim. Yunan ta'mîrâtı mes'elesi 26 Mayısda münferiden hallolunduğu esnâda muallak mesâil-i sâire-i esâsiyenin de tâlî mesâile takdîmen hallini teklîf etmiş olduğumu, bu teklîf bidâyette tervîc edildiğinden adlî beyânnâmede muvâfakat hâsıl olmuş ise de tahliye ve kuponlar mes'elesi el'ân halledilmedikten başka bu bâbda bir karar ittihâzı dâimâ te'hîr edilmiş idügini, kuponlar mes'elesinde ma'kûl bir formüle

iltihâk olunalı onbeş günü geçtiği ve o zamandan beri tahliye ve kuponlar mes'elesinin bir iki günde hallerine başlanacağı mükerreren vaad olunduğu halde son gelişimden beri dört günü geçmiş iken bir cevâb alınamadığı bi'l-beyân mesâil-i muallakanın aynı ictimâ'da sıra ile mütâlaasını ve sulha başlıca mâni' kalan tahsîsen kuponlar mes'elesinin bir ân evvel hallini Konferanstan taleb ettim.

İSMET

No. 540

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 285 *3/7/1339*
(3/7/1923)

C.27/7/39 ve 305 numara *

Düyûn-ı Umûmiyece vuku'bulmuş te'diyâtdan Frank olarak tahakkuk etmiş olan düyûnumuzu tecâvüz etmeyen mikdârı tarafımızdan i'tirâza uğramayacaktır demekle İsterlin hisâbiyle vuku'bulmuş te'diyâtı tanımayacağımız iddiâsını şimdiye kadar mesbûk olan mesâî neticesinde Müttefiklere kabul ettirebilmek imkânı istihsâl olunamadı. Bu hususda Müttefikler kat'î ve musırdır. Mâzînin tesviyesinden ibâret bir mes'eledir diyorlar. İşbu te'diyât hasebiyle imhâ edilmiş bulunan kuponların tekrar iâde-i hisâbı ısrârında bulunmanın müsmir bir netîce hâsıl edeceğine ümidimiz yoktur. Kuponlar mes'elesinin mâzîde te'diye edilmiş olan paraları istirdâd temâyülünü izhâr etmek sûretiyle hisablaşub (?) daha ziyâde ağırlaşacağına kanâat-ı kat'î vardır. Sür'atle iş'âr-ı keyfiyet buyurulmasını rica eylerim. **

İSMET

* Bkz. No. 515
** Bkz. No. 541

No. 541

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 319 *Ankara, 3/7/39*
(3/7/1923)

3 Temmuz tarih ve 285 numaralı telgrafnâme cevâbıdır* :

Bi'l-müzâkere kuponlar mes'elesi nokta-i nazarımıza göre hall-i kat'îye ikrirân etmedikçe bu bâbda bir va'd ve taahhüdde bulunulmaması muvâfık görülmüştür.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 540

No. 542

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 320 *Ankara, 3/7/39*
(3/7/1923)

Madde 1- Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Riyâsetinden alınan telgrafnâme aynen ikinci maddededir.

Madde 2- Lozan Konferansı'nda bütün mesâil halledilir ve sulhun akdi tamâmiyle takarrür ederse münâsib fırsatdan istifâde ederek Şimâlî Suriye'de gerek Ankara İ'tilâfnâmesinden evvel afvedilmeleri lâzımgelirken afvedilmeyerek mevkûf tutulanlardan ve gerek mezkûr i'tilâfnâmenin akdinden sonra erbâb-ı fesâdın iftirâları ve ehemmiyetsiz sebeblerle tevkîf edilenlerin sulh şerefine afvedilmelerinin münâsebât-ı müstakbele-i siyâsetimiz üzerinde hüsn-i te'sîri olacağından bahisle Fransız Başmurahhası nezdinde teşebbüsât-ı muslihânede bulunulmasının muvâfık olacağını arz eylerim.

HÜSEYİN RAUF

No. 543

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 321 *Ankara, 3/7/39*
(3/7/1923)

20 Haziran tarihli telgrafnâmeye zeyldir :*

Karaağaç Belediyesi'ne âid olup Yunan işgâlinden sonra satılan değirmenin âlâtının kâmilen nakledildiği ve şimdi de hedmine başlanıldığı müstahberdir. Tahribâta nihâyet verilmek üzere yapılan teşebbüsâtın te'kîdini rica ederim.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 467

No. 544

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 323 *Ankara, 3/7/39*
(3/7/1923)

3 Temmuz tarih ve 286 numaralı telgrafnâme cevâbıdır :*

Mezkûr müsâade Dâhiliye Vekâleti'nce Amerikalılara da teşmîl edilecektir.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 548

No. 545

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 324 *Ankara, 3/7/39*
(3/7/1923)

İngilizlere âid bulunan Aydın Hattı Şirketi Müdürü Parkin ile Nâfıa Vekâleti arasında hesâbât ve şerâit-i cedîde-i iktisâdiyeye tevfîkan ta'rife mes'elesi hakkında i'tilâf hâsıl olarak bugün imza ve teâtî edilmiştir*.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 546

No. 546

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 325 *Ankara, 3/7/39*
(3/7/1923)

324 numaraya zeyldir :*

Hülâsa bugüne kadar, vâki' olan da'vet üzerine ve doğrudan doğruya hükümete mürâcaat edenlerden [devletler şirket zarar] ? müstesnâ olmak üzere kâffesiyle yüksek bir fikr-i i'tilâf ile müzâkere edilmiş ve tarafeynin memnûniyetini mûcib olacak sûretde i'tilâf akdolunmuştur. Fenerler Şirketi ile de mü'telifâne müzâkerât cereyân etmiş ve tarafeynin kabul edeceği şerâit de tensîb olunmuş bulunduğu bir zamanda salâhiyetdâr mu-

* Bkz. No. 545

rahhas olarak buraya gelen ve salâhiyet-i mutlakayı hâiz olduğu Miralay Mojen tarafından da te'yîd edilen Mösyö Krupi son anda salâhiyetdâr olmadığını söyleyerek İstanbul'a gitmiş idi. Bugün aldığım ma'lûmâtda ikmâl-i noksan ile Ankara'ya avdet etmekte olduğu bildirilmektedir. Berây-ı ma'lûmât ma'rûzdur.

HÜSEYİN RAUF

No. 547

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 284 *3/7/39*
(3/7/1923)

1 tarihli telgrafnâmeye zeyldir.

Târih-i muâhededen i'tibâren işlerini tasfiye etmek içün yalnız iki sene müddet zarfında sâhillerimizde kemâ fi's-sâbık kabotaj yapabilmek üzere kalmaları arzu edilen kumpanyaların üç Fransız, üç İngiliz, üç de İtalyan kumpanyası olmak üzere tesbîtine râzı olmuşlar ve bu kumpanyaları İngilizler içün Hidiv Kumpanyasıyla M.ve J.Constant ve Ellerman Line Kumpanyalarından ve Fransızlar içün Paquet, Fresine (?), Messagerie Maritime ve İtalyanlar içün de Lloyd Triestino ve Servici Maritimi ve ismi verilecek diğer bir kumpanyadan ibâret olmak üzere göstermişlerdir. Bu teklîf Müttefiklerin nihâyet bir i'tilâfa varmak ve bizim tarafımızdan da i'tirâza mahal bırakmamak içün râzı oldukları son şekl-i kat'îdir. Hey'et-i Murahhasa ve müşâvirler bunun kabulünü zarûri görmektedir. Bundan başka limanların umûr-ı dâhiliyesinde romorkaj yapan küçük kumpanyaların muâhedenin mevki-i mer-iyyete geçmesi zamanına kadar işlerini tasfiye veya vapur ve maunaların Türkiye hâricinde mahâl-ı sâireye nakletmek içün müsâade olunmasını ve muâhede mevki-i mer'iyyete girdikten sonra bu hidemâtın millî bayrağa terk-i mevki' etmesi lâzımgeleceğini söylüyorlar. Bunun da kabûlü zarûrî görülmektedir. Keyfiyet mazhar-ı tasvîb-i âlîleri olduğu süretde işbu ikinci fıkra hakkında mevâki'-i âidesine emir verilerek bize de ma'lûmât i'tâ olununca tarafımızdan kendilerine bundan bahisle ma'lûmât verilmesi kâfî görülecektir. Birinci fıkraya gelince bu bâbda mektup teâti edilecektir Efendim*.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 551

No. 548

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 286 *3/7/39*
(3/7/1923)

1- Bugün Konferansa verdiğim notayı aynı zamanda matbuât da haber aldı. İngiliz ve Fransız murahhaslarında vaz'iyyet değişmiş. Cihâna karşı kuponlar mes'elesinin yegâne mâni'-i sulh bir mes'ele halinde tasvir edilmesine ve kendilerinin şimdiye kadar teehhür etmiş ve vaadlarını tutmamış sûretde teşhîr edilmesine karşı telâş ve iğbirâr göstermişlerdir. Notadan sonra kendileriyle vuku'bulan mülâkâtım bârid ve dürüşt oldu. Gazete havâdislerine göre bize yakında kuponlar hakkında bir formül teklîf edecekleri veyahud beyânnâmenin hazfına muvâfakat edecekler ise de bu halde İstanbul'un tahliyesini hâmillerle i'tilâf husûle gelinceye kadar te'hîr teklîf edecekleri işâa olunuyor. Bu son şekilde teklîflerini kat'iyyen derhâl reddedeceğimden eğer bu teklîf ile maksadları inkıtâa sürüklemek ise böyle bir netîceye intizâr olunabilir. Gerek İngiliz gerek Fransız, bizim taleblerimizden birinde olduğu gibi te'diye olunacak akçenin Frank üzerinden tesbîti şıkkının aslâ kabul olunmayacağını tekrar tekrar ve kat'iyyen ifâde eylemişlerdir. Pellé 914 i'tilâfâtı hakkında İstanbul'da yaptığı protestoya ve bana burada vuku'bulan teşrîhâtına cevab almadığını ve Fransa'nın bu derece cevabsız (?) bir sefîri bulunduğunu söyledi.

2- Amerika murahhası şu ifâdede bulundu : Dâhiliye Vekâleti'nin emriyle İstanbul'da 29 Hazirandan beri yeni pasaport nizâmnâmesi tatbîk olunuyor imiş. İngiliz, Fransız, İtalyan tebaası müstesnâ tutulmuş ve Amerikalılar tâbi' kılınmış ve nizâmnâme daha evvel ihbâr edilmediği halde Ekspresden çıkan vizeli pasaportlu Amerika tebaası ihrâc olunmamış. Amerika tebaasının farklı muâmele görmesinden şikâyet ve bunun Amerika'daki sû-i te'sîrâtı hakkında nazar-ı dikkatimi celbetti. Farklı muâmeleye ihtimâl vermediğimi şahsen ifâde ile beraber edineceğim ma'lûmâtı bildireceğimi vaadettim. Ma'lûmât ve tafsîlât i'tâsı ve Amerikalıların diğerlerinden dûn muâmeleyi kabul etmeyeceklerinin nazar-ı dikkate alınması ma'rûzdur.*

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 544

No. 549

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 287 *3/7/39*

(3/7/1923)

Tahlîsiye İdâresinin İngilizlerden hükümetce teslîm edildiğini iki hafta mukaddem gazeteler yazmışlardı. İdârenin vaz'iyyet-i hâzırası hakkında ma'lûmât i'tâsı müsterhamdır. Bu idâre hakkında muâhedede hiçbir şey yoktur*.

İSMET

* Bkz. No. 560

No. 550

Hey'et-i Vekîle Riyâset-i Celîlesine

No. 288 *3/7/39*

(3/7/1923)

1- Bugün mâlî ve iktisâdî komiteler müteâkiben ictimâ' ederek esâsları takarrür eden mesâil-i muhtelifeyi tesbît ve takrîr eyledi. İctima'lar benim teşebbüslerime rağmen ve bizim ile diğer devletler ve bilhassa Yunanlılar arasında münâkaşât ihdâs etmek ve sulha mâni' olan mesâili müteaddid ve karışık göstermek fikri ile mahsûs tertîb edilmiş idi. Mu'tâddan fazla kalabalık var idi. Venizelos ciddî bir sükûnet ve temâyül göstererek aramızda herhangi bir ihtilâf izhâr etmekten ictinâb etti. Sulha başlıca mâniin bilhassa yalnız kuponlar olduğu bir daha müşâhede edildi.

2- Mesâil-i mevzûa arasında yetmişinci madde vardır ki bunun için evvelce bir mektup sûreti arz etmiş ve cevâb almıştım. Mütârekeden beri Düyûn-ı Umûmiye'den ale'l-hisâb te'diye edilen paraların Frank üzerinden fazla kalan mikdârını tanımamak sûretinde tervîc buyurulan nokta-i nazarı te'mîne imkân yoktur. Mâzinin tasfiyesi mâhiyetinde ve hâmillere tevzî' edilmiş olan paranın istirdâdı adem-i imkânı karşısında bulunan hey'et-i murahhasa ve müşâvire mes'eleyi arîz-u amîk tedkîk etti. Âtîye âid bir misâl ve taahhüd mâhiyetini sarâhaten selbetmek üzere mâzînin kabûl ve tesviyesi karşısında bulunduğumuz teklîfât-ı mâliyeye nisbetle zarûrî ve gayr-ı kâbil-i ictinâb telâkkî edilmektedir. İki üç gün zarfında bu yüzden mevcûd müşkilât ve ihtilâfa bi'z-zarûr nihayet vermek iztırar ve kararındayız.

3- Dünkü notamıza Müttefikler cevab verdiler. Kendilerinden evvel matbuâtın notamızdan haberdâr olmasından teessüf ediyorlar. Bize yaptıkları mâlî fedâkârlıkları ta'dâd ve ta'limâtımız yüzünden işin teehhür ettiğini ve teklîf ettiğimiz formüllere iltihâk edemediklerini ve hükümetlerinin konturatlar ahkâmını ihlâl etmek imkânında olmadıklarını, muallak mesâili halle çalıştıklarını ve hükümetlerinden ta'limât beklediklerini ve aynı ictimâ'da tahliye, kuponlar ve imtiyâzât mesâilini halletmeyi kabul ettiklerini beyân ediyorlar. Onlar da cevablarını matbuâta verdiler. Notamızı Fransız gazeteleri neşretmediler ve Yunanlıların sükût ve temâyülünü Fransız hey'eti hiddet ve ye's ile telakkî eyledi. İşââta göre bir ictimâ'da bize kuponlar halloluncaya kadar tahliyenin te'hîri zemininde bir teklîf yapacaklar. Teklîfin esâsen Fransız olduğu fakat henüz takarrür etmediği söyleniyor. Alman ta'mîrâtı sebebiyle İngiliz, Fransız gazeteleri arasında münâkaşât pek ziyâdedir*.

İSMET

* Bkz. No. 553

No. 551

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 327 *Ankara, 4/7/39 (4/7/1923)*

3 Temmuz tarih ve 284 numaralı telgrafnâme cevâbıdır :*

Madde 1- 21 Haziran tarih ve 287 numaralı telgrafnâmenin ikinci maddesinde arz edilen hükümetin son fedâkarlık olmak üzere kararlaştırdığı altı ay müddet zarfında iş'âr buyurulan kumpanyaların büyük kabotaj seferlerine müsâade olunabilir. Bu müddetin temdîdi bi't-tezekkür hükümetce câiz görülmemiştir.

Madde 2- Küçük kabotaj mâhiyetinde olan limanlarda romorkaj yapan küçük kumpanyaların esâs i'tibâriyle hiçbir mühlete ihtiyâc görmeden ta'tîl-i faâliyetleri lâzım ve kumpanyaların tasfiye-i hesâbâtı yüzde (üç grub açılamadı.....) giriftâr olmayacakları ma'lûm ise de muâhedenin mevki-i mer'iyyete geçmesi zamanına kadar Mudanya Mukâvelesiyle vaz'iyyet-i mahsûsası olan yalnız İstanbul limanına hasr sûretiyle devâm-ı faâliyetleri muvâfık görülmekte ise de, kuponlar ve tahliye mesâili hall-i kat'îye iktirân etmeden bu esnâda Müttefiklere beyânâtda bulunulmamasını Hey'et-i Vekîle zât-ı devletlerinden rice etmektedir.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 547

No. 552

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 328 *Ankara, 4/7/39*
(4/7/1923)

Felemenk hükümeti Hâriciye Nâzırının Lahey'de bulunan me'mûrlarımıza gönderdiği bir mektubda Carnegie'nin muâvenet-i nakdiyesiyle bir Hukuk-ı Düvel Akademisi te'sîs edildiği ve Lahey Sarayı'nda 14 Temmuzda resm-i iftitâhı icrâ edilecek olan bu Akademide 16 Temmuzda ıbtidâr etmek ve her biri üç hafta sürmek üzere iki tertibde konferanslar verilmek sûretiyle Eylül ibtidâsına kadar devâm eyleyeceği ve Felemenk hükümetinin Akademiye me'mûr zevâtının talebi üzerine Türk hükümetini bu resm-i iftitâha kendisini temsîl ettirmeğe da'vet eylediği bildirilmiştir. Müşâvirliklerden tensîb buyurulacak bir zâtın resm-i iftitâh merâsiminde hükümetimizi temsîl etmek üzere i'zâmı hususundaki mütâlaa-i devletlerini rica ederim*.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 569

No. 553

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 329 *Ankara, 4/7/39*
Zâta mahsûstur *(4/7/1923)*

3 Temmuz tarih ve 288 numaralı telgrafnâme cevâbıdır :*

Kuponlar mes'elesinin hall-i kat'îsine kadar İstanbul havâlisini işgâl altında tutmayı Müttefiklerin teklif etmeden evvel taraf-ı devletlerinden bu tarzın kat'iyyen kabul edilmeyeceğini münâsib sûretle tebliğinin, Müttefiklerin böyle bir teklîfine, vuku'undan evvel mani' bir tedbîr olacağı varid-i hâtır olacağı mütâlaası mevcuddur. Hâtıra olmak üzere arz olunur**.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 550

** Bkz. No. 567

No. 554

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 330 *Ankara, 4/7/39*
(4/7/1923)

Madde 1- Paris Mümessilliğinden alınan telgrafnâme aynen ikinci maddede ma'rûzdur.

Madde 2- Ahîren Paris'e gelen Kont Ostrorog'un dostu olan bir Fransıza Ankara'da Tersaneler Şirketi müzâkerâtını intâc etmeyi arzu eylediğini ve mümkün gördüğünü fakat müzâkerâtı intâc etmeyip sürüklemesi hakkında kendisine tebligât-ı hafîyede bulunulduğunu söylediği, mümâileyh Fransız tarafından mahremâne olarak ifâde olunduğu ma'rûzdur.

HÜSEYİN RAUF

No. 555

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 332 *Ankara, 4/7/39*
(4/7/1923)

17 Haziran tarih ve 237 numaralı telgrafnâme cevâbıdır :

Madde 1- İktisad Vekâleti'nin cevâbı ikinci maddede mâ'rûzdur :

Madde 2- Ziraat Bankası'nda mukkaddemâ müstahdem Alman tebaasından Mösyö Faust'un (?) tekrar vazîfesine da'veti mukarrer olduğundan el-yevm Sulh Konferansı'nda İktisad Müşâviri Zekâî Bey'in Ziraât Bankası'na celbi mukarrer mütehassısın te'mîni içün Viyana-Budapeşte tarikiyle seyahatine vekâlet-i âcizîce lüzum görülmemiştir.

HÜSEYİN RAUF

No. 556

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 339 *Ankara, 4/7/39*
(4/7/1923)

1- Aydın hattının umûrunu temsîle memûr Mister Parker hükümetle i'tilâf üzerine Rumbold'a keşîde ettiği telgrafnâmesinde menâfi-i tarafeyni

âdilâne bir sûrede te'mîn eden i'tilâfın akdedildiğini bildirdikten sonra aynen ikinci maddedeki fıkra ile telgrafa nihâyet veriyor.

2- Türkiye hükümetinin arzusu mesâili tahlîl sırasında kendilerine gayr-ı munsıfâne tekâlîf vâki' olmadıkça hall-i umûr içün şiddetle arzu göstermiştir. Lütfen Hâriciye Nezâreti de keyfiyetden haberdâr....?

3- Mister Parker Times gazetesine keşîde ettiği telgrafta şâyân-ı memnûniyet bir tarzda i'tilâf edildiğini îzâh ettikten sonra yeni idare altındaki Türkiye'nin vaz' u tavrı bilhassa sulh akdinden sonra İngiliz idâresi içün emîn ve şâyân-ı arzu bir saha olduğunu, bu bâbda yegâne şartın muâmelât-ı iktisâdiyenin müessirât-ı siyâsiyeden ıtlâk edilmiş bulunması idüginden yazıyor. Berây-ı ma'lûmât-ı ma'rûzdur.

HÜSEYİN RAUF

No. 557

Hey'et-i Murahhasa Riyâset-i Celîlesine

No. 6235/15345 *4 Temmuz 39*
(Yazı) *(4/7/1923)*

Seyr-i Sefâin Müdîriyet-i Umûmiyesinden tanzîm olunup Lozan Konfransında teşebbüsât-ı lâzimede bulunmak üzere bir sûreti 7 Kânun-i Sânî 39 tarihinde hey'ât-ı murahhasadan Hasan Beyefendiye tevdî' kılınan defterden diğer bir nüsha leffen takdîm kılındı. Husûs-ı mezkûr hakkında taraf-ı devletlerinden icrâ edilen teşebbüsât netîcesinin inbâsı Müdâfaa-i Milliye Vekâlet-i Celîlesinden rica olunmaktadır. Harb-i Umûmi mebadisinde İngilizler tarafından Hindistan sahillerinde musâdere edilmesi üzerine muvâfakaten İran tebaasından Sokrat Efendi nâmında birine devredilen ve bu sebeple defter-i mezkûr miyânına idhâl edilmeyen Karadeniz Vapuru hakkında İngiliz Ganâim-i Bahriye Mahkemesinden verilen ve musâderenin meşrûiyetine dâir olan kararın ref'i zımnında devlet-i metbûası tarafından Cem'iyyet-i Akvama mürâcaat edileceği mumâileyh tarafından beyân edilmekte ise de karar-ı mezkûrun Londra Mahkeme-i Temyîzince tasdîk edildiğine nazaran mürâcaat-ı mezkûreden müsmir bir netîce husûle geleceği

me'mûl olmadığından bilâhire mürâcaatı mezkûreyi işkâl etmeyeceği takdirde mezkûr vapur hakkında teşebbüsât-ı muktaziyede bulunması Vekâlet-i müşârün ileyhâdan izbâr kılınmaktadır. İcrây-ı îcrâbı menût-ı re'y-i devletleridir Efendim.

Hâriciye Vekâleti Vekîli
HÜSEYİN RAUF

(İmza)

No. 558

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 290 *4/7/39*
(4/7/1923)

Bank-i Osmânî ile Mâliye arasında muallak bulunan altın ve 466.000 Lira mes'elesinin ikisi arasında i'tilâfa müncer olduğunu bir suâle cevâben Müttefiklere resmen bildirmiş idim. Ümid ederim ki, doğrudur. Bu bâbda ma'lûmât i'tâsı müsterhamdır*.

İSMET

* Bkz. No. 561

No. 559

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 291 *4/7/39*
(4/7/1923)

İzmir harîkinden mutazarrır olan Türk tebaasının sigorta kumpanyaları aleyhinde Türk mahâkimine ve Fransız ve İtalyanların mahâkim-i milliyelerine vuku' bulacak davâları netîcesinde bir kumpanyanın muhtelif mahkemelerde aynı vak'adan dolayı ve mukâvele nâmesi ahkâmı âkidleri hakkında aynı iken mutehâlif hükümlere ma'rûz kalabileceği ve meselâ Türklere karşı Türk mahâkimi huzûrunda sigorta bedelinin te'diyesine mahkûm olduğu halde Fransız veya İtalyanlara karşı o mahâkim adem-i te'diyeye hak kazanabileceği ve bu da'vâların uzayıp gitmesinden ve kumpanyaların Türkiye'yi terke mecbûr kalabileceklerinden dolayı herkesin ve bilhassa Türkiye iktisâdiyâtının mutazarrır olacağı mülâhazasiyle ve bu ihtilâfâtı serî' bir usûl-i tesviyeye rabt etmek maksadıyle İzmir harîkinden mütevellid sigortalar da'vâlarının meselâ Lahey Mahkeme-i Dâime Adâleti

tarafından teşkîl edilecek husûsî ve muvakkat mâhiyetde bir mahkeme-i muhtelite-i hakemiye tarafından rü'yet ve intâc edilmesine ve kendi kumpanyalarını bu mahkemenin hükmüne münkâd etmeye muvâfakat edeceklerine ve İsviçrelilerin de böyle bir tarz-ı tesviyeye muvâfık olup İngilizlerin dahî muvâfakatları ihtimâli mevcud bulunduğuna ve yarın İngiliz kumpanyaları arasında vuku' bulacak bir ictimâ' netîcesinde bu teklîfe iştirâk edip etmeyecekleri anlaşılacağına dâir İtalyan ve Fransız müşâvirleri Mösyö Nogara ve Bargeton cânibinden vâki' teklîfî ehemmiyetine binâen arz eder ve hükümetce bu teklîf hakkında ne düşünüldüğünün iş'ar buyurulmasını ricâ eylerim Efendim.*

İSMET

* Bkz. No.562

No. 560

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 333 *Ankara, 5 Temmuz 39*
(5 Temmuz 1923)

3 Temmuz ve 287 numaralı telgrafnâme cevâbıdır:*

Tahlisiye İdâresi [uzanmak ki ?] ecnebî nüfûzunun ref'i ve idârenin devri hakkında icrâ kılınan teşebbüsât müntec-i muvaffakiyet olmuş ve İstanbul Liman Riyâsetinden alınan 11 Haziran tarihli telgrafda idârenin tesellüm edildiği ve ber minvâl-i sâbık idâre-i umûra başlanıldığı bildirilmiştir Efendim.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 549

No. 561

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 334 *Ankara, 5 Temmuz 39*
(5 Temmuz 1923)

4 Temmuz ve 290 numaralı telgrafnâme cevabıdır:*

Evet doğrudur. İstanbul borçları verilmiş ve bankadaki altınlar Ankara'ya nakledilip mevzû-ı bahs mukâvele tatbîk-ı icâre edilmiştir Efendim.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 558

No. 562

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 335 *Ankara, 5/7/39*
(5/7/1923)

4 Temmuz tarih ve 291 numaralı telgrafnâme cevâbıdır:*

Bi't-tezekkür Türkiye'de akdedilen mukâvelât-ı husûsiyeler içün merci' münhasıran Türk mahâkimi bulunduğuna nazaran Lahey Hakem Mahkemesini kabul kavâid-i esâsiye-i hukukiyeye mugâyeretden ve bilhassa hâlen ve istikbâlen tehlikeli bir misâl görüldüğünden kabul edilmemiştir. Sigorta şirketleri mahâkime mürâcaata mahal kalmadan uzlaşmak arzuzunda iseler bittabi' bir günâ cebir mevzû-i bahs olmamak şartıyla hükümet, alakadârân arasında hüsn-i hall içün tavassutda bulunabilecektir Efendim.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 559

No. 563

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 336 *Ankara, 5/7/39*
(5/7/1923)

C.: 4 Temmuz tarih ve 288 numaranın ikinci maddesine:*

Tekrâr tezekkür edildi. Ale'lhisâb sûretiyle te'diye edilmiş kupon bedellerine ve imhâ edilen tahvillere âid muâmelenin Frank'a tekâbül edecek mikdârını şimdiden tasdîk ve Frank'tan fazla te'diyâtın hidemât muâmelesini istikbâle, kupon mes'elesinin hallinden sonraya ta'lik etmiş oluyoruz. Evvelce bildirilen formülde bu maksadı ihtivâ ediyordu. Binâen aleyh ol vechile idâre buyurulması mercûdur Efendim.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 550

No. 564

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 337 *Ankara, 5/7/39*
(25/7/1923)

5 Temmuz ve 293 numaralı telgrafnâmeye cevâbdır:*

Madde 1- Fıkra-i ahîresi hakkında Adnan Beyden alınan telgrafnâme sûreti ikinci maddededir.

Madde 2- Tanin Gazetesinden ba'zı eşhâsın işgalin devâmı içün İngiltere Sefâretine bir mahzar verdikleri hakkındaki havâdisin üzerine icrâ olunan husûsî tahkikâtdan henüz böyle bir mahzarın verilmediği ve ma'mâfîh İngiliz tebaası ve şirketleri arasında bu yolda bir mahzar vermek üzere teşebbüsâtda bulunulduğu anlaşılmıştır. Henderson ne Türklerden ne de İngilizlerden böyle bir mahzar almadığını sûret-i resmiyede bendenize ifâde etti Efendim.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 568

No. 565

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 338 *Ankara, 5/7/39*
(5/7/1923)

12 Haziran ve 245 numaralı telgrafnâmeye zeyldir.*

Madde 1- İstanbul Kumandanlığının iş'ârına atfen Müdâfaa-i Milliye Vekâletinin cevâbı ikinci maddede ma'rûzdur.

Madde 2- Askerî tevkifhânesinde sivil mevkûf yoktur. Mahbûs bulundukları bildirilen kesânda Divân-ı Harbca taht-ı muhâfazada bulunan mevkûfîndir. Bunlar da Yunan tâbiiyetinde değildir. Bunların ekserisi hükümet-i zâile zamanında düşman ordusuna hizmet, hükümet-i metbûasına karşı isti'mâl-i silâh, mezâlim, hiyânet-i harbiye cerâimi ile maznûn ve tevkîf müzekkerelerine istinâden taht-ı tevkîfe alınanlardır. Bunların muhâkemeleri tesrî' ettirilmektedir.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 431

No. 566

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 339 *Ankara, 5/7/39*
(5/7/1923)

20 Haziran tarih ve 15 numaralı tahrirât cevâbıdır:

Madde 1- İktisât Vekâletinin cevâbı ikinci maddede ma'rûzdur:

Madde 2- Ereğli havâlisinde İtalyanlar tarafından işletilmesi arzu edilen kömür ma'denleri ile te'sîsi dermiyân olunan elektrik merkezi içün İtalyanlar doğrudan doğruya Vekâlete mürâcaat ederlerse, Vekâlet matlablarını tedkîka âmâdedir. Donari tarafından bu husûsa dâir Vekâlete verilen aynı proje elyevm İcrâ Vekilleri hey'etine sevk edilmiş bulunuyor. Dosyada sırası gelince müzâkereye vaz' olunacaktır.

HÜSEYİN RAUF

No. 567

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 292 *5/7/39*
(5/7/1923)

C. 4 Temmuz.*

Kuponlar mes'elesinin halline kadar İstanbul işgâlinin idâmesi tek lîfini derhâl ve kat'iyyen reddedeceğimi Müttefiklere evvelce ismâ ve iblâğ etmiş olduğumu arz ederim.

İSMET

* Bkz. No. 553

No. 568

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 293 *5/7/39*
(5/7/1923)

Manchester Guardian gazetesinin 2 Temmuz ve Daily Telegraph gazetesinin 3 Temmuz tarihli nüshalarında Lozan'daki muhâbirlerinden aldıkları telgraflarda artık Müttefikîn hey'etleri arasındaki ihtilâfın gizlenemeyeceği ve teehhürün hey'etlerin hükümetlerinden gelen ta'lîmatları

te'lîf edemediklerinden ileri geldiğini ve bilhassa kupon mes'elesinin te'hîr-i tesviyesi ve bu müddet zarfında Boğazların işgâlinin temdîdi Fransızlar tarafından ileri sürülüyorsa da buna İngiltere muvâfakat etmediğini, bu şekl-i hallin ikinci bir Ruhr mes'elesi çıkaracağını, bu vaz'iyyetin ise yakında Türkiye'nin Cem'iyyet-i Akvâm'a dâhil olacağı nazar-ı i'tibâre alınırsa hiçbir sûrette hukuk-ı beyne'd-düvel'e tevâfuk etmeyeceğini yazıyorlar.

3 Temmuz tarihli Daily Mail Gazetesi Tanîn Gazetesi'ne atfen Reuter Ajansı vâsıtası ile İstanbul'dan aldığı bir telgrafta içlerinde birçok Türk bulunan birtakım tâcirler İngiliz me'mûrînine mürâcaatla İstanbul'un tahliyesinin şâyân-ı arzu olmadığını bildirdiklerini yazıyor*.

İSMET

* Bkz. No. 564

No. 569

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 294 *5/7/39*
(5/7/1923)

C. 4 Temmuz.*

Ahîren hareketi iktizâ eden arkadaşlardan sonra Lahey Akademisine hey'etden a'zâ göndermeye imkân yoktur. Oraca iktizây-ı hâlin îfâsı müsterhamdır.

İSMET

* Bkz. No. 552

No. 570

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 295 *5/6 Temmuz 39*
(5/6 Temmuz/1923)

C.- Emr-i devletletleri vechile hey'et-i müşâvire ve kitâbetden ilk kâfile olarak avdeti tensîb olunan zevâtın esâmîsi ber vech-i âtî ma'rûzdur:

1-Tahir Bey
2- Nusret
3- Fuad
4- Binbaşı Atıf

5- Binbaşı Sabri
6- Âli
7- Ali Muhtar
8- Yüzbaşı Aziz
9- Mülâzım Fethi Beyler

Yedi Temmuz sabahı treniyle hareket edeceklerdir. Mu'temedlik Şefik Bey tarafından îfâ olunacaktır. Me'zûnen müfârekat etmiş olan Hikmet Beyin de Hariciyeye da'vet buyurulması ma'rûzdur.

İSMET

No. 571

Paris Mümessilliğinden Hariciye Vekâletine

No. 1901 *6 Temmuz 339 (7/7/1923)*

1- İngiliz Başvekili Avam Kamarasında tamirat sualine cevâben 11 Kânunisânî teklifatının Fransaca ademi kabulünden dolayı İngiltere'nin elyevm serbest hareketine malik olmadığını söylemiştir.

....

3- Bugünkü Matin Lozan Konferensının İngiltere'nin ve Fransa'nın müttehiden hareket etmemesinden dolayı uzadığını yazarak evvelce vaki ma'rûzatı nim resmî sûrette açığa vurmaktadır.

PBA-K. 372/1

No. 572

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 340 *Ankara, 7/7/39 ((7/71923)*

19 Haziran ve 242 numaralı telgrafnâme cevâbıdır :

Müdâfaa-i Milliye Vekâleti Yunanlılardan teslîm edilen (? alınan) üserâ mikdârının takrîben onbeşbinyediyüzkırkbir olduğunu, elyevm

Yunanistan'da kalan beşbinseksenbir kadar esîrimizin tahkîk-i âkıbetlerine yalnız bir jandarma zâbiti vâsıtası ile imkân olmadığını, bunun için tarafımızdan Hâriciye ve Hilâl-i Ahmer me'mûrlarından mürekkeb bir hey'etin mahalline i'zâm edilmesinin te'mînini muktazî görmektedir*.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 635

No. 573

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 341 *Ankara, 7/7/39 (1923)*

1- Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Riyâsetinden alınan telgrafnâme ber vech-i âti ma'rûzdur.

2- 1 Temmuz tarihli Vakit Gazetesi'nin "Siyâsî Komitenin Son Kararları" serlevhasiyle Lozan Palas'tan 26 Haziranda çekilen telgrafnâmeye nazaran Irak mes'elesinin halli için ta'yîn edilen dokuz ay müddet zarfında tarafeynin hiçbir tedbîr-i askerîde bulunmayacağını taahhüd ettikleri anlaşılıyor.

Revandiz'i istirdâd için icraâtda bulunduğumuz bir zamanda Lozan'da sâlifü'l-arz taahhüdde bulunurken hiç olmazsa Revandiz emr-i vâkiini kabul etmediğimizi ve Revandiz'in tahliyesi îcâb ettiğini kaydetmek muvâfık olurdu mütâlaasında bulunduğum ma'rûzdur.

HÜSEYİN RAUF

No. 574

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 342 *Ankara, 7/7/39 (1923)*

Madde 1- 19 Haziran ve 243 numaralı telgrafnâme-i devletleri* alâkadâr Vekâletlere ta'mîmen bildirilmişti. Dâhiliye Vekâletinden alınan tezkirede ikinci maddede ma'rûz mesâil hakkında cevâb ve izâhât taleb edilmektedir. İcâbının icrâsı manût-i re'y-i devletleridir.

* Bkz. No. 464

Madde 2- Şirketlerin tahrîbât yüzünden tazmîn-i zararları Yunanistan'a râci' olduğu muâhedenin hangi maddesiyle müsbettir? Kendilerince de mu'terif olduğu vechile ef'âl-i harbiyeden mütevellid zararların taksîmi talebinden vazgeçmiş olmaları hangi madde ile müeyyed ve i'tirâf-ı vâki' hangi maddede musarrahdır? Harb içinde müessesâta vaz'-ıyed etteğimiz Türk şirketlerinin hisâbını rü'yetle borcumuz tahakkuk ederse kabul etmekte beis görmemekte olduğumuza dâir olan fıkra içün kabul edilen şekil nedir? Devlet tekâlif-i harbiye borçlarını Türk tebaasına ne zaman ve ne sûretle ödeyecek ise tâbiiyyetleri Türk olan şirketiere karşı tahakkuk etmiş borçlarını istisnâ edemez kaydı hangi maddede vardır ? Bu cihetler muhtâc-ı îzâh görülmüştür.**

HÜSEYİN RAUF

** Bkz.No. 624

No. 575

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 296 *7/7/39*
(7/7/1923)

Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine ma'rûzdur.

4 Temmuz ve 326 numaralı telgrafı* emirnâmelerine atfetmek mu'tâdım ve müselleminiz olan dikkatle her gün okuyorum. Düşman murahhaslara zaîf ve ümmidbahş bir te'sîr yaptığımızı ve gazetelerin ve efkâr-ı umûmiyenin aleyhimizde bulunduğunu ve izzet-i nefis ve şah siyetimizin ma'rûz-ı ihtimâlât olduğunu ifâde ve mütecellidâne hareketim lüzûmunu ihtâr buyuruyor. Siyâsetde lâzım ve mu'tâd olan sulhperver manzara ile beraber düşman murahhaslara zaîf bir te'sîr yaptığımızı her gün görüyorum. Gazetelerin televvünât ve temevvücâtının ve son zamanlarda hemen bütün gazetelerde görülen hey'et-i murahhasa aleyhdârlığının sebebi za'fımız ve gayretsizliğimiz ve muvaffakiyetsizliğimiz değildir. İşin uzaması, kimsenin nasıl çıkılacağını bilmemesi, buradaki gazetecilerin getirdiğime bin defa pişmân eden tıflâne tecrübesizlikleri ve Tanîn ile kurulan ecnebî müdâfi'liğinin gayr-ı şuûrî olarak sirâyetidir.

* Bulunamadı.

Gazetelere hükümetce gösterilen alâka o sûretdedir ki, yalnız hey'et-i murahhasa aleyhdârlığına cevâz verilmiştir. Memleket hey'et-i murahhasadan daha ziyâde herhangi bir mes'elede bir def'a hatâ eden herhangi bir makâm veya zât görülmemesi tesâdüf müdür ? Efkâr-ı Umûmiye uzun süren gerginliklere ve intizârlara tahammül edemez yorulur. İstiklâl seferinin muvaffakiyetle neticelenen herhangi bir vak'a veya safhasının tecellîsinden bir gün evvel kaç kişi tarafdâr veya tasvîbkâr idi ? Bu def'a elîm ve müşkilü't-tahammül olan hâl-i husûsî sizden uzak bulunmamız, ifâde-i merâmda ve tasvîr-i vaz'iyyetdeki aczımızdır. Şahıslarımızın ma'rûz bulunduğu ta'rîzâtı düşünmüyorum. Cereyân-ı ahvâl-i bizzât îzâh edeceğim. Vakit herhangi bir sâhib-i insâfın ve cereyân-ı şuûn ve hâdisâtın bizi tahtie edecek birşey bulamayacağına şüphem yoktur. Mütecellidâne hareketimize emniyet buyurunuz. Bundan fazlası kalkıp gelmek veya müddetle cevâb istemek ya'ni ültimatom vermektir. Bu kadar büyük kararlar kolay verilmez. Zâten bunun tervîc ve iltizâm buyurulduğunu da şimdiye kadar telâkkî etmedim. Emîn olabilirsiniz ki devletler arasında bugünlerde en son ihtimâlât görüşülmüş ve bizimle sulh veya harb mevzû-ı bahs olmuştur. Eğer metâlibimizde ısrâr vaz'iyyeti bu derece gerginliğe getirmiş ise bu bizim kat'iyyet ve tecellüdümüzü değil de neyi gösterir ? Yazdıklarınız lüzûmundan fazla derinlere nüfûz edecek kadar ağır yazılmıştır. Da'vâyı kazanmak içün azmimizi muhâfaza ettiren yegâne medâr-ı istinâd birgün şifâhî hisâb vermemiz mukadder olursa hak kazanacağımız ümmidîdir. Hülâsa bir iki gün içinde açılacak vaz'iyyetde vazîfemizi yapacağız. Eğer muzaffer ordumuza tekrar yol vermemiz îcâb ederse tevessül edilecek başka bir vâsıta daha var idi de tecrübe edilmemiş idi gibi bir ukde bırakmayacağız Efendim.

İSMET

No. 576

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 297 *7/7/39 (1923)*

1- Müttefiklerle ictimâ' olmadı. Mevsûk istihbârâta göre Paris'te bugün İngiliz ve İtalyan sefîrlerinin ictimâı ile müzâkere edildi. Karar verildiği şâyi'dir ve sulhdan sonra kuponların halline kadar işgâlin temdîdi hakkındaki Fransız teklîfi reddedildi. Bugün Matin gazetesi İngilizlere hücûm ederken Lozan'da Türkler üzerindeki faâliyetden İngilizlerin im-

tinâ' etmelerini şikâyât-ı sâire miyânında i'lân etti. Mes'elelerin mevki'-i müzâkereye konması yakın olduğu anlaşılıyor. Hey'etimizden bir kısmının avdeti ve tahsîsen yâverleri ile berâber ekser zâbitânın azîmeti nazar-ı dikkati celbetti. İngiliz iktisad mütehassısı bizim mütehassısı bilhassa bularak Doklar Şirketi'nin vekîli Ankara'da konuşmaya hâzır idi fakat kimse kendisiyle müzâkere etmek istemedi dedi. Husûsî bir i'tilâfa varmak mümkün olduğunu îmâ etti, fakat bir kanun-ı mahsûsla neşrolunmuş ve teessüs ve ihtiyâr-ı masârif etmiş ve sermâye toplayıp vaz'etmiş bir şirketin ale'l-ıtlâk reddi kabul olunamayacağını tasrîh eyledi. Müzâkereye şimdilik girişmedik.

2- Yunanlılarla aramızda muallak bulunan bütün mesâili bugün hallettik. Borçların Garbî Trakya'ya da taksîmine, bu borçların vaktiyle Bulgarlara vazgeçmiş olduğumuzu ve kendilerinin arâziyi onlardan aldıklarına istinâd ederek, i'tirâz ediyorlardı. İ'tirâzdan vazgeçtiler. Mütârekeden sonra bizden ganâim-i bahriye olarak aldıkları gemileri iâdeyi ve bizim aldıklarımızı talebden ferâgatı kabul ettirdik. Kezâlik Hazîne-i Hassa'dan gerek Balkan Harbi gerek harb-i hâzır sebebiyle kendilerine geçen emvâl hakkında Atina Muâhedesini ibkâ ettiler. Biz de ticaret mukâvelesinin müddetini onlara Romanya ve Sırbistan gibi kabul ettik. Aramızda muallak mesâil kalmadığını müşterek bir mektupla Konferansa bildirdik. Venizelos bizimle sulha varmak içün arzusunun ciddiyetini ve Müttefiklere her gün sabırsızlığından bahsettiğini tekrar eyledi. Eğer Konferans sulha varamaz ise bizimle bir sulh-ı münferid olmasa bile ayrıca bir protokol imzâsını ve bunda kendi ordusunun yalnız bir sınıf bırakarak hazerî hâle icrâını, mübâdele-i üserâyı ve mübâdele-i ahâliyi düşündüğünü fakat beyânâtının bir teklîf telakkî edilmemesini söyledi. Konferans sulha varmadığı halde Yunanistan'ın da sulh yapmayarak köşede rahata varmış fırsata muntazır bir vaz'iyyetini ya'ni yarım tedbirini kabul edemeyeceğimizi, eğer bir teklîfi var ise tam bir teklîf yapmasını hiçbir taahhüd almamak üzere hükümetime arz edeceğimi söyledim. Sulhu Müttefiklerle hep beraber yapmayı tercîh ettiğini, sulh-ı münferidden korktuğunu îmâ ve sebeb olarak aramızdaki sulhun hakîkî bir sulh olup olmayacağını bilmediğini ve muâhedeyi Yunanistan hakkında ne sûretle icrâ ve tatbîk edeceğimizden emîn olmadığını izhâr eyledi. Şâyed Konferans umûmî sulha vâsıl olmaz ise Venizelos'un teklîfi gibi bir protokol yapmak veyahud sulh-ı münferid yapmak hususlarında hükümetin nokta-i nazarı nedir ? *

* Bkz. No. 581

3- Muallak mesâil hep birden mevki-i müzâkereye konulunca imtiyâzât işleri bütün teferrüâtı ile görüşülecektir. Bu bâbda ma'lûmât-ı âtîyenin derhâl i'tâsı müsterhamdır :

Evvelen milel-i muhtelifeden ve bilhassa İngilizlerden ne kadar şirketin işi henüz hallolunmamıştır ve niçün hallolunmamıştır. Hallolun- mayan şirketler hakkında hükümetin ihtirâz ettiği nikât nelerdir ? Sâniyen İngilizlerin Doklar Şirketi'ne karşı ihtimâlât, evvelen bu şirket Osmanlı İmparatorluğu'nun büyük drednavutlar inşâ etmek esâsına göre vâsi' mikyâsda tutulmuş ve bize ağır teklîfât-ı mâliye yüklemiştir. Bugünkü Türkiye'nin buna ihtiyâc ve tahammülü yoktur. Bu hâlde iki üç ihtimâl mevzû-i bahs olur. Harb gemileri inşâsından veya tersânede çalışmaktan veya ticâret gemileri inşâsından ibâret vezâifini ta'dîl eylemek bir ihtimâldir. Yahud bu şirketi feshetmek ve buna mukâbil aynı şirkete diğer iş için imtiyâz vermek sûretiyle telâfî vârid olur. Veyahud şirketi feshetmek fakat teşekkülüne, vazîfeye başlamasına mebnî ihtiyâr ettiği mesârifi bir hakem kararı ile tazmîn eylemeyi teklîf edebilirler. Bu intimâlât hakkında hükümet ne düşünür** ? Sâlisen Samsun-Sıvas hattı için hükümet hüsn-i sûretle telâfî mümkün olduğu hakkında bana ta'limât vermiş idi. Bu vaad veya beyânât mektupla umûmî bir sûretde mi veya muayyen bir imtiyâz gösterilerek mi yapılacaktır, hükümet bu cihetî nasıl derpîş etmiş idi ? Râbian Ceneral Pellé'nin 1914 i'tilâfnâmesine dâir bana verdiği ve Ankara'ya da tevdî' edildiğinden bahsettiğim evrâk ve vesâiki hakkında hükümetin mütâlaât-ı cevâbiye ve hukukiyesi var mıdır ? Hâmisen Anadolu ve Bağdad Şimendifer Hatları şimdiye kadar şerâit-ı cedîdeye tevfîk edilmiş midir ? Bu bâbda ma'lû -mât-ı âcile i'tası.

4- Tahliye mes'elesi mevzû-ı bahs olurken taht-ı muhâfazaya aldıkları gemilerimizi isimleriyle bilmek istiyorum. Bu gemilerimizin isimlerinin telgrafla ve posta ile iş'ârı müsterhamdır.

İSMET

** Bkz. No. 584

No. 577

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 299 *7/7/39*

Müsta'celdir *(7/7/1923)*

1- Kuponlar hakkındaki teklîfleri iki türlüdür.

Birinci sûret, Konferansın birinci safhasında tasavvur edilen formüle Türkiye'nin vaz'iyyet-i mâliyesi hâmillerle müzâkereyi îcâb ettiğine ve

Türkiye'nin hâmiller tarafından 28 Mayıs 1923 târihinde vâki' olan beyânâtı sened ittihâz ettiğine ve vaz'iyyet-i mâliye-i hâzırasının istilzâm ettiği ahkâm hakkında hâmillerle bir i'tilâfa vâsıl olmak maksadıyla beyânât-ı mezkûrede mevzû-ı bahs olan müzâkerâta sulhun imzâsını müteâkib şürû' edeceğine dâir bir fıkra ilâve etmektir.

İkinci sûret, Türkiye birinci sûreti kabul etmediği halde bizden beyannâme talebinden sarf-ı nazar olunmasıdır. Fakat Müttefikler zabta geçmek üzere alenî celsede bizim beyannâmemizin hazfını Muharrem Kararnâmesinin ve zeylinin ve istikrâz mukâvelâtının kıymet-i tammelerini muhâfaza ettikleri tarzında tefsîr ettiklerini ve tebaalarının hukukunu himâye etmek hakkını muhâfaza eylediklerini beyân edeceklerdir.

Tarafımızdan birinci sûret reddedilmiştir.

İkinci sûret hakkında da Türkiye tarafından verilecek beyânnâmenin hazfedilmesi kabul edilebilir. Fakat beyânnâme verilmemek keyfiyetinin kararnâme ve istikrâz mukâvelâtının kîymetlerini muhâfaza etmeleri sûretindeki tefsîri ifâdelerine karşı sükût edemeyeceğimizden beyânnâmenin hazfı ile berâber her türlü şerh ve tefsîrden imtinâ' edilmesi lâzım geleceğini bildirdik. Beyânnâmenin hazfine râzı olmakla mukaddemâ Türk hey'etinin taleb ettiği bir teklîfe muvâfakat etmekte olduklarını fakat vâkii söylemek kabîlinden olan tefsîrlerine ve tebaalarının hukukunu himâye edeceklerine dâir bulunan beyânâtlarını icrâ etmekten men' olunamayacaklarını ilâve ettiler. Türk hey'etinin sükûtu bunu kabul mâhiyetinde olacağından ve o takdirde istedikleri tarzda muharrer bir beyânnâmeden istihsâl edecekleri netîceyi elde etmiş olacaklarından biz de zabta geçmek üzere mukâbil ifâde dermiyân edeceğimizi söyledik. Hükümetlerinin son sözü ve son müsâdesi bu olduğunu bildirdiler. Hülâsa ta'limâtımız vechile tarafımızdan beyânnâme verilmemesini kabul ettik. Bundan başka eğer Müttefiklere ber vech-i meşrûh ifâdât-ı şifâhiyede bulunacağız ve diyeceğiz ki, biz nokta-i nazarımızı ve bilhassa borçlarımızı altın ve isterlin ile tesviye edemeyeceğimizi defaâtla söylemiştik. Beyânâtınızın Türkiye'yi taahhüd altına almadığını Türk hey'et-i murahhasası beyân eder.

2- Yetmişinci maddeye mukâbil verilecek mektup ile Düyûn-ı Umûmiye hisâbât-ı mâziyesinin tasfiyesi hakkında son nokta-i nazarınızı bildirmek zamanı gelmiştir. Bahis buyurulduğu vechile Frank üzerinden bi'l-hisâb fazlasının tanınmayacağı şeklini kabul ettirmek mümkün olmadı.

3- Kabotaj içün siz altı ay diyorsunuz. Müttefikler iki senede musırdırlar. Bu bâbda son kararınızın iş'âri müsterhamdır*.

İSMET

* Bkz. No. 580

No. 578

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 302 *7/7/39*
(7/7/1923)

İmtiyâzı müddeti 1924 senesinde hitâm bulacak olan Bank-i Osmânî'nin, muâmelâtını tanzîm ve tasfiye etmesine imkân kalmak üzere iki sene müddetle temdîd-i imtiyâzinin kabulünü Ceneral Pellé kendisi ve Rumbold nâmına rica etmektedir. Hükümetin cevâbının iş'âri müsterhamdır*.

İSMET

* Bkz. No. 582

No. 579

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 343 *Ankara, 8/7/39*
(8/7/1923)

7 Temmuz 297 numaralı telgrafnâme cevâbıdır :*

Düvel-i İ'tilâfiye tarafından İstanbul'da "enterne" edilen sefâin-i harbiyemizin esâmisi ber vech-i âtî ma'rûzdur. Yavuz, Turgud Reis, Muîn-i Zafer, Necm-i Şevket, İclâliye zırhlıları ; Hamîdiye, Mecîdiye kruvazörleri ; Muâvenet-i Milliye, Numûne-i Hamiyyet, Yâdigâr-ı Millet, Taşoz, Basra, Samsun torpido muhribleri ; Draç, Akhisar, Berk-Efşân, Yunus, Sultanhisar, Sivrihisar torpidoları ; Sakız, Burak (Zen ?) Hızır Reis, Kemal Reis, İsa Reis (Mel Tahir), Rehaf (?) gambotları ; Nusret Mayın Sefînesi ; Ertuğrul, Söğütlü, İzzeddin Yatları ; 14, 15, 17, 18, 19, 21 numaralı motor gambotlar.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 576

No. 580

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 344 *Ankara, 8/7/39*
(8/7/1923)

Madde 1- 8 Temmuz 298 ve 7 Temmuz 299 ilâ 301 numaralı tahliye hakkındaki telgrafnâmeleriniz* Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin huzûruyla müzâkere olunarak kupon ve tahliye mes'elelerinin son aldığı şekil üzerine sulhun mümkünü'l-husûl olduğu kanaatı hâsıl olmuştur.

Madde 2- Muharrem Kararnâmesi hakkında beyânnâme talebinden ferâgat etmekle beraber [.....üç grup açılamadı] görüşülmesi zabta geçmek üzere kararnâmenin mer'iyyeti hakkında va'ki' olacak ifâdelerine mukâbil taraf-ı devletlerinden 299 numaralı telgrafnâmede** bahsolunduğu vechile mukâbil ifâdâtın zabıtnâmeye derci sûretiyle iktifâ olunması muvâfıkdır.

Madde 3- Tahliye şerâiti sûret-i umûmiyede şâyân-ı kabuldur. Yalnız Türkiye hükümetine âid olup elyevm menâtık-ı meşgüledeki düvel-i mezkûre me'murları yedinde bulunan esliha ve mühimmâta ilâveten düvel-i mezkûre me'murları tarafından işgâl yerlerinden başka taraflara sevkedilen esliha ve mühimmâtın dahî istihsâline gayret olunması muvâfıkdır. Filhakîka esliha depolarımızdan alınarak vapurlarla Malta'ya ve sâir yerlere esliha ve mühimmâtın naklolunması tarafımızdan müteaddid def'alar protesto edildiği gibi Mondros Mütârekesi ahkâmına dahî mugâyırdır.

Madde 4- Kabotajın iki sene kabulü mümkün değildir. Altı ay son bir müsâade olarak kabul edilmiş idi. [İlgâ] sı evvelce kendileri tarafından kabul edildiği halde rücû' etmek ve daha iki sene temdîd etmeleri hayâtî ve istiklâl-i iktisâdî i'tibâriyle şâyân-ı kabul olamaz. Şimdiden ba'zı şirketler Türk sancağı altında ve menâfii hükümetle müşterek olmak üzere bahrî hatlar üzerinde nakliyâta tâlibdirler. Bu gibi menâfi'den sarf-ı nazar edileceği ve behemehâl altı ay üzerinde ısrâr buyurulmasını rica ederim.

Madde 5- V.Maddeye mukâbil verilecek mektup hakkında nokta-i nazarımız şudur : 29 Teşrîn-i Evvel 1918 tarihinden bu mektup tarihine

* Bkz. No. 585, 587

** Bkz. No. 577

kadar nakden yapılan te'diyâtı emr-i vâki' olarak kabul edeceğiz. Ancak bu emr-i vâki'in kabulü âtiyen vuku'bulacak te'diyâta misâl teşkil etmeyecektir.

Madde 6- Bugüne kadar hallolunamayan İngiliz şirketi olarak Armstrong Doklar Şirketi vardır. Bu şirket hakkında kabul edeceğimiz iki ihtimal vardır. Birincisi şirketi feshetmek ve buna mukâbil aynı şirkete diğer bir iş içün imtiyâz vermek veyahud fesh ile beraber te'sîs içün ihtiyâr ettiği masârıfı bir hakem kararı ile tazmîn etmektir.

Fransız şirketi olarak hallolunmamış bulunan Samsun-Sıvas imtiyâzıdır. Bu bâbda da evvelce verilen ta'limât vechile bu imtiyâza mukâbil diğer bir imtiyâz verilebilir. İmtiyâzların mâhiyet ve şerâiti bittabi' hükümet ve tâlib-i imtiyâz arasında takarrür edecektir. Bu husûsu bir mektupla ve umûmî sûretde taahhüd edebilirsiniz. Diğer bir sûret-i hall olmak üzere teessüs içün vuku' bulan zarar ve ziyânı bi't-tedkîk tazmîn esâsı kabul olunabilir.

Madde 7- Anadolu Bağdad Şimendiferleri hakkında diğer bilcümle şimendifer kumpanyaları hakkında kabul edilen şerâit-i cedîde tatbîk edilegelmektedir. Ma'mâfîh eski şirket makâmına kâim olacak hâiz-i salâhiyyet yeni şirket teşekkül ve mürâcaat etmemiştir.

Madde 8- İngiliz şirketi olarak mevzû-ı bahs Turkish Petroleum Company hakkında hükümetce mevcûd ma'lûmât [.....üç grup okunamadı] bir telgrafnâme ile yazıldığı ma'mâfîh böyle bir şirket ile anlaşmak esâsı kabul olunabilir***.

Madde 9- İngiliz Eastern Kablo Şirketi'nin işi Lozan Sulh Konferansı müzâkerâtı ile alâkadâr olamaz. Bu şirketin imtiyâzı 1920 senesinde hitâm bulmuştur. Hitâm bulan imtiyâza derhal tâlib bulunan kumpanya mümessili ile müzâkereden ictinâb edilmemiş ise de mumâileyh hükümetin teklîf ettiği şerâiti redd ile müzâkereyi kat' ve İstanbul'a hareket eylemiştir.

Madde 10- Başlıca noktaları ber vech-i bâlâ îzâh ettik. Esâs-ı mes'ele halledilmiş olduğuna göre tâlî mesâil üzerinde takdîr buyuracağınız en son imkâna göre hall ve bilcümle [?] mesâilde muvaffak olmanızı Cenâb-ı Hak'dan temennî ederiz.

HÜSEYİN RAUF

*** Bkz. No. 583

No. 581

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 345 *Ankara, 8/7/39*
(8/7/1923)

297 numaralı telgrafnâmenin fıkra-i mahûsasına :*

Yunanistan ile iş'ârınız vechile protokol teâtîsi veya sulh-i münferid akdi sûretiyle anlaşmak câiz görülmüştür Efendim.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 576

No. 582

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 346 *Ankara, 8/7/39*
(8/7/1923)

302 numaralı telgrafnâme cevâbıdır.*

Bank-ı Osmânî'nin temdîd-i imtiyâzı hakkında Pellé'nin mürâcaatı sulh müzâkerâtı ile alâkadâr ve mümkinü'l-is'âf görülememiştir.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 578

No. 583

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 347 *Ankara, 8/7/39*
(8/7/1923)

344 numaralı telgrafnâmeye zeyldir :*

Turkish Petroleum Kumpanya(sı) 1914 senesi ibtidâlarında yüzde elli hissesi İngilizlerin, yüzde yirmibeşi Bağdad Şimendiferi ya'ni Almanların, yirmibeşi de Felemenk "Shell" Kumpanyası'nın olmak üzere Londra'da düşünülmüş, fakat te'sîs olunamamıştır. Bu husûsda hükümetler arasındaki müzâkerâtda Hakkı Paşa bulunmuştu. İngiltere hükümeti petrol imtiyâzının bu şirkete verilmesi şartıyla gümrük rüsûmunun yüzde

* Bkz. No. 580

onbeş'e iblâğını kabul ediyordu. 8 Haziran 1914 tarihinde Said Halim Paşa imzâsıyla İstanbul'da İngiltere ve Almanya sefirlerine gönderilen mektupta (iki kelime açılamamıştır) petrolleri imtiyâzını bu kumpanyaya vermeyi esâs i'tibâriyle kabul ettiği fakat şerâit-i ihâlenin ve hükûmet hissesinin tesâhubu hakkını muhâfaza ettiği bildirilmişti. Bilâhare ne gümrük resmi yüzde onbeşe iblâğ ve ne de şerâit-i ihâle tesbît edilmiş olduğundan mezkûr şirkete bahşedilmiş hiçbir hakk kalmadığı berây-ı ma'lûmât ma'rûzdur.

HÜSEYİN RAUF

No. 584

İsmet Paşa Hazretlerine

NO. 348 *Ankara, 8/7/39*

(8/7/1923)

7 Temmuz ve 297 numaralı* altı Temmuz raporunun İngiliz İktisat mütahassımn Doklar şirketi vekillerine âid beyânâtına :

Madde 1- Mezkûr mütehassısın beyânâtı kizb-i mahzdır. Şirketi temsîlen buraya gelen Kont Ostrorog ve refîkı Viyer her istedikleri zaman hattâ gece olsa (bile) benimle serbest olarak görüşmüşler ve Müdâfaa-i Milliye Vekâleti ile de arîz u amîk müzâkerâtda bulunmuşlardır. [Yek] buradan hareketini müteâkib başta Times gazetesi olmak üzere İngiliz matbuâtının Ankara'da cereyân eden şirketler müzâkerâtı aleyhine ve dolayısıyla Ankara'dan gelen murahhaslar, Türkiye'yi, hey'et.....orduyu zaîf gördüklerini tasrîhan vâki' olan hasmâne neşriyatları mumâileyhin eser-i telkîni olduğuna da şübhe edilmemektedir. Şu halde Kont Ostrorog bir fikr-i fâsidle evvelce de olduğu gibi hareket etmiş ve İngiliz murahhaslarını da aldatmıştır. Buna misâl olarak müfârakatından evvel Müdâfaa-i Milliye Vekâletine kendi imzasıyla i'tâ ettiği mektup hülâsası ikinci maddededir.

Madde 2- Hükümetin mes'eleyi fennî ve mâlî komisyonuyla müzâkerâta girişmek üzere halle âmâde bulunduğu hakkındaki formülü üzerine îzâhât-ı şifâhiyede bulunmak üzere Londra'ya azîmet edeceğini ve ibrâz olunan hüsn-i kabul ve eser-i nezâketden müteşekkir bulunduğunu sarâhatle dermiyân etmektedir.

* Bkz. No. 576

Madde 3- Her iki mümessil müfârakatlarından evvel beni ziyâretle Ankara'da gördükleri hüsn-i kabulden ve arzularını tatmîn içün mesâîden müteşekkîr bulunduklarını beyân ve azîmetlerinin kat'-ı müzâkerât telakkî edilmemesini ve hükümetin teklif-i mukâbiline karşı ta'limât-ı cedîde almak ve îzâhât-ı şifâhiyede bulunmak üzere İngiltere'ye azîmet etmekte olduklarını ve yakında .....tekrar müzâkerâta başlamak üzere avdet edeceklerini beyân etmişlerdir.

HÜSEYİN RAUF

No. 585

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

Urgent *8/7/39*
No. 298 *(8/7/1923)*

Bugün Müttefiklerle husûsî bir ictimâ' yapıldı. Üç mes'ele-i muallaka ortaya konuldu. Tahliye, kuponlar, imtiyâzât hakkında hükümetlerinin nokta-i nazarlarını söylediler. Söyledikleri ayrı ayrı ve aynen ve mütâlaâtımızla beraber makâm-ı sâmîlerine arz edilmiştir. Ta'limât-ı kat'iyyelerine atfen beyânâtda bulundular. Müzâkereleri gâyet mütecâvizâne ve şedîd idi. Yarın öğleden sonra saat üçte cevâb istemektedirler. Öğleden evvel mütehassıslar Reji Jeneral ve Doklar ve Turkish Petroleum gibi üç şirket mukadderâtı hakkında görüşeceklerdir. Tahliye ve kuponlar ve imtiyâzât mes'elelerinde son nokta-i nazarlarını bildirmiş vaz'iyyetdedirler. Pek isti'câl ediyorlar. Son karar ve ta'limâtınıza muntazırız. Kabotaj ve yetmişinci madde hakkında da son emrinizi istirhâm ederiz*.

İSMET

* Bkz. No. 580

No. 586

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

Müsta'celdir *8/7/39*
No. 300 *(8/7/1923)*

Bugünkü husûsî ictimâ'da imtiyâzât bahsı etrâfında şu sûretle münâkaşât cereyân etmiştir :

Müttefikler imtiyâzât hakkında tanzîm ettikleri protokolü okudular. Protokolün birinci fıkrası 29 Teşrin-i Evvel 1914'den evvel mün'akid imtiyâzât mukâvelâtının elyevm hâl-i tatbîkde bulunanları veya bir mukaddeme-i icrâiyeye mukterin olanları mer'îdir meâlindedir. Bu fıkraya "usûlen mün'akid olan" ilâvesi tarafımızdan teklîf edildi. İkinci fıkra 29 Teşrîn-i Evvel 1914'den evvel mün'akid olup merâsim-i kânuniyesi henüz ikmâl edilmeyen fakat bir mukaddeme-i icrâiyeye mukterin veya Türkiye'ye menâfi' te'mîn edici diğer i'tilâfât-ı beyne'l-mileliyeye mevzû' olan imtiyâz mukâvelâtı da mer'î olacaktır meâlindedir. Bu fıkra ile Müttefikler, Doklar Limanlar Şirketi ile Reji Jeneral Şirketi'ni ve Turkish Petroleum Company Şirketi'ni istihdâf ettiklerini sarâhaten söylemişler ve eğer bu şirketlerin hukukuna riâyet edileceğini tasrîh eden diğer bir fıkra konursa bu fıkradan sarf-ı nazar eyleyeceklerini beyân etmişlerdir. Mezkûr üç şirket hakkında muktezâsını ayrıca konuşabileceğimizi fakat mezkûr fıkrayı tayyetmek lâzımgeldiğini söyledik. Üçüncü fıkra bâlâdaki imtiyâz mukâvelâtından müstefîd olanların emvâl ve hidemâtına vaz'-ı yed olunmasından nâşî hükümetle kendileri arasında rü'yet-i hisâb olunacağına ve bu muhâsebeden ayrıca i'tilâfât varsa onların mûcibince ve eğer yoksa tarafeynden ta'yîn edilen mütehassıslarca rü'yet edileceğine dâirdir. Bu fıkrayı kabul ettik. Dördüncü fıkra 29 Teşrîn-i Evvel 1914'den evvel mukaddeme-i icrâiyeye mukterîn olmamış olan mukâvelât-ı imtiyâziyenin de mer'î kalacağı hakkındadır. Bu fıkrada 1914'den evvel mün'akid olan kaydını ilâve ettik. Kabul ettiler. Beşinci fıkra ; yukarıdaki bilumûm imtiyâzât mukâvelâtının readaptasiyonu hakkındadır. Bu fıkradan bir kere ikinci fıkrayı sonra da dördüncü fıkrayı istisnâ etmek lâzımdır dedik. Çünkü ikinci fıkra Reji Jeneral ve Doklar gibi mukâvelâtı tasdîk olunmamışlara âiddir ki, bunu kabul etmiyoruz. Diğer dördüncü fıkra da hiçbir mukaddeme-i icrâiyeye iktirân etmeyenlere dâirdir. Bunların ise readaptasiyonu mevzû-i bahs olamaz. Bu noktalara henüz cevâb vermediler. Bu fıkranın eksperlerce konuşulmasına muvâfakat eylediler. Altıncı fıkra readaptasiyon ve rü'yet-i muhâsebe mes'elesinde uyuşulamazsa İsviçre Nâfia Nezâretinden verilen üç kişilik listeden Türkiye hükümetince ta'yîn edilen üçüncü mütehassıs ma'rifetiyle hall-i keyfiyet edileceğine dâirdir. Bunda Müttefikler musırdır. Yedinci fıkra 1914'den evvel mukaddeme-i icrâiyeye iktirân etmeyen mukâvelât-ı imtiyâziyeden memlekete te'mîn edeceği hizmete artık intizâr olunmadığı hâlde devlete büyük yükler tahmîl ettiğine ehl-i hibrenin karar vereceği mukâvelâtın feshi mümkün olacağına ve bu takdirde eshâb-ı imtiyâza zararı tazmîn edileceğine dâirdir. Bu noktayı da berây-ı muâyene mütehassıslara tevdî

ettik. Sekizinci fıkra İstanbul hükümetinin târih-i işgâlinden 1 Teşrîn-i sânî 1922 tarihine kadar harbden evvelki imtiyâzât hakkında yaptığı i'tilâflar ile mezkûr imtiyâzâtın bir elden diğer ele intikâlinde Türkiye hükümetince reddolununcaya kadar tanınacağına ve reddolursa eshâbının zararı tazmîn edileceğine dâirdir. Bunda esâs i'tibâriyle mutâbık kaldık. Bundan sonra memâlik-i münfekkeyi alâkadâr eden fıkârât vardır ki, sûret-i umûmiyede kabûlünde beis görmedik. Protokolün nihâyetinde bir de Türk hey'et-i murahhasasınca Osmanlı şirketleri hakkında yapılacak bir beyânnâme müsveddesi vardır ki, bunda bâlâdaki ahkâmın içinde Müttefikler sermâyesinin gâlib olduğu Osmanlı şirketlerine tatbîk edileceğine ve fakat bu ahkâmın 29 Teşrin-i Evvel 1914'den sonra derûnlarındaki Türk sermâyelerinin gâlibiyet ve tefevvuku kaybolmuş şirketlere edilmeyeceğine dâirdir. Bu teklîf ile Anadolu ve Bağdad Kumpanyaları içün de readaptasiyon teşmîl etmektedir. Çünkü mezkûr kumpanyalarda 1914'den evvel düvel-i Müttefika sermâyesi gâlib değil idiyse de şimdiki İsviçrelilerden satın aldıkları ve Almanlardan tedevvür ettikleri aksiyonlarla mütefevvik oldular. Maksatları bu kumpanyaları da ahkâm-ı mezkûreye idhâl etmektir. Bunda da kat'iyyen musırdırlar.

Şu cihet mukarrerdir ki, bütün bu ahkâm mezkûr imtiyâzlı şirketlerden şimdiye kadar hükümetle bi'l-müzâkere bir sûret-i tesviye bulmuş olanlar hakkında kâbil-i tatbîk değildir. Bu ahkâm yalnız şimdiye kadar hükümetimizle anlaşamamış şirketler hakkında tatbîk edilecektir ve buna dâir protokola bir fıkra dercolunacaktır. Bu beyânnâmenin metni Belçika'ya da şâmil olmasını teklîf etmişler ve Belçikalıların İzmir şehrinin elektrikle tenvîri ve cerr-i elektrikî hakkındaki mukâvelelerini derpîş ettiklerini anlatmışlardır.

Burada bizim içün en ağır olan madde ikinci fıkrada mezkûr olan Reji Jeneral ve Vikers ve Armstrong'u alâkadâr eden kısımdır ki bunun içün de husûsî bir i'tilâf yapmağa hâzır olduklarını ifhâm etmişlerdir. Bu arranjöman şu sûretle olabilir : Samsun-Sıvas hattına mukâbil diğer bir imtiyâzla telâfî etmek veyahud doğrudan doğruya inşâât ile dûçâr olduğu zararı bir hakem vâsıtası ile ta'yîn ve tazmîn eylemek. Doklar Şirketi de aynı usûle tâbi' olabilir. Turkish Petroleum Kumpanyası esâsen Musul mıntıkasında teessüs etmiş bir şirkettir. Bunun imtiyâzını tanımakta bir mahzûr görmüyoruz.

İSMET

No. 587

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 301 *8/7/39*
(8/7/1923)

Tahliye hakkında teklîf ettikleri protokolun mukaddemesinden sonra metni ber vech-i âtîdir :

1- Lozan'da imza olunan muâhede-i sulhiyenin Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından tasdîk kılındığı İstanbul'daki Müttefikîn Fevkalâde Komiserlerine tebliğinden i'tibâren düvel-i mezkûrenin işgâl kıtaâtı, işgâl ettikleri arâzinin tahliye ameliyesine mübâşeret edeceklerdir.

2- Tahliye ameliyâtı altı hafta zarfında ikmâl olunacaktır.

3- Tahliye edilen arâzîde Türk hükümetine veya Türk müessesât-ı umûmiyesine âidiyeti tahakkuk eden ve hâlen Müttefikîn me'mûrîni tarafından işgâl edilmiş olan veyahud ellerinde bulunan emvâl-i gayr-ı menkûle ve her nevi' emvâl tahliye devâm ettikçe Türk hükümetine iâde olunacaklardır.

Her nevi' haciz ve rekizisiyon ya'ni vaz'-ı yed tedâbîri ref' olunacaktır. Bu iâde ve fekk-i hacz ameliyeleri içün tâm ve kat'î makbûz makamına kâim olmak üzere zabıtnâmeler tanzîm kılınacaktır.

İşgâl makâmâtı Türk hükümetine âid olup eşhâs-ı sâliseye ve bilhassa Osmanlı şirketlerine verilmiş olması muhtemel her nevi' emvâl, eşya ve mevâddın mümkün olduğu kadar mükemmel bir listesini hükümet-i mezkûreye vereceklerdir.

İşgâl me'mûrîni ile eşhâs-ı husûsiye arasında mün'akid mukâvelâtdan mütehaddis düyûn, mukâvelât bahsında mezkûr şerâit dâiresinde te'diye olunacaktır.

4- Osmanlı hükümetine âid olup 30 Teşrîn-i Evvel 1918 Mondros Mütârekesi ahkâmı mûcebince düvel-i Müttefikanın emrine geçen ve henüz Türkiye'deki düvel-i mezkûre me'mûrîni elinde kalan sefâin-i harbiye, esliha, cebhâne vesâir malzeme-i harbiye hâl-i hâzırları ile ve bulundukları mevâki'de Türkiye'ye iâde olunacaktır.

5- Tahliyeden tevellüd edebilecek diğer bütün mesâili Türk me'mûrîni ile bi'l-i'tilâf halletmek işgâl me'mûrînine âid olacaktır.

6- Türk hükümeti sulh muâhedesine vâzi'-i imzâ devletler tebaasının 75, 81, 87 ve 107'nci maddelerle (mezkûr 81 ve 107'nci maddelere müteallik olmak üzere ta'yîn olunan müddetlerle hâlâ cereyâna başlamamış olmakla beraber) ikâmet ve ticaret mukâveleleri ahkâmından istifâde etmelerini sulh muâhedesinin mevki'-i mer'iyyete vaz'ına intizâr etmeksizin kabul edecektir. Türk hükümeti aynı zamanda muâhedenin 152, 153 ve 157'nci maddelerinde münderic husûsâtı da nazar-ı dikkate alacaktır.

7- Sulh muâhedesinin mevki-i meriyyete vaz'edilmesine intizâren İngiliz ve Türk hükümetleri muâhede-i mezkûrenin üçüncü maddesinin üçüncü satırbaşında (ikinci fıkra) hududun ta'yînine kadar muhâfazasını istihdâf ettiği istatükoyu ihlâl edebilecek hiçbir şey yapmamayı mütekâbilen taahhüd ederler.

Sulh muâhedesinin üçüncü maddesinin birinci satırbaşında (ikinci fıkra) mezkûr ve Türkiye ile Irak arasındaki hududa mütaallik müzâkerâta birinci fıkrada münderic tahliyesinin bidâyetinden i'tibâren başlanmasında ve fıkra-i mezkûrede münderic dokuz aylık mühletin müzâkerât-ı mezkûrenin mebdeinden add ve i'tibâr edilmesinde müttefikdirler. Hitâm.

Evvelen : Altıncı maddede zikrolunan numaralar elinizdeki muâhede projesi numaralarına tevâfuk eder. Ancak bu numaraların metni tamâmen elinizde olduğu gibi değildir ; muvâfık bir sûretde ta'dîl olunmuştur. Mütâlaa ederken yalnız numaraların esâs i'tibâriyle hangi mes'eleye taalluk ettiğini nazara almak îcâb eder. Binâenaleyh tahliyeden i'tibâren mer'iyyetlerinde mahzûr yoktur.

Sâniyen : Müddet-i tahliyeyi tenkîs etmek ve tahliyenin devrelerini ta'yîn etmek kabul ettirilememiştir. Yavuz'un ve Ümmid Vapuruyla alınan topların iâde olunacağını tasrîh ettirdik.

Sâlisen : Musul hududunun mühleti protokolda tahliyeden i'tibâren başlamaktadır. Buna i'tirâz ettik. Cevâben ya tahliyenin Irak hududu mühleti ile beraber muâhedenin mevki'-i mer'iyyete vaz'ından bed'etmesini veya her iki mühletin tahliyeden başlamasını beyân ettiler*.

İSMET

* Bkz. No. 580

No. 588

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

Urgent
No. 303 *8/7/39*
(8/7/1923)

8 Temmuz 339 raporudur.

Kumpanya mes'elesini bugün tekrar görüştük. Hazf sûretiyle ta'lîmât ve arzûmuz mûcebince hallettik.

İSMET

No. 589

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 304 *8/7/39*
(8/7/1923)

Muâhedenin imzası ile berâber Ümmid vapuru'ndan alınan topları - mızı ve geçende nakletmeye teşebbüs ettikleri cebhânemizi iâde etmelerini ve tahliye hitâmına kadar bir şey nakletmeyeceklerini takarrür ettirdik. İstanbul'daki me'mûrlarına bu meâlde telgraf çektiler.

İSMET

No. 590

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 349 *Ankara, 9/7/39*
(9/7/1923)

Bu sabah 8 Temmuz 304 numaralı telgrafınız vâsıl oldu. Şimdi üç otuz, sonra da 9 Temmuz 309 numaralı telgrafınız geldi.* Arada dört numara noksandır. İtmâm edilince makine başında cevâbını arz edeceğim.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 589, 595

No. 591

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 350 *Ankara, 9/7/39*
(9/7/1923)

1- Cevad Bey'den alınan telgrafnâme ber vech-i âtî arz olunur :

2- Kıral Varşova ziyâretinden avdetinde bugün âcizlerine ber vech-i âtî beyânâtda bulundu : Lehistan ricâl-i mes'ûlesi Türkiye ile iâde-i münâsebât ettiğimizi mevzû-i bahsle sûret-i mahsûsada izhâr-i memnuniyet ettiler. Ben de Türkiye ile sulhden evvel münâsebâta girdiğimizden pek memnun olduğumuzu ve müttefikimiz Lehistan'ın da Ankara hükümeti ile te'sîs-i münâsebât edeceğinden aynı sûretle mahzûz olacağımızı cevâben söyledim.

HÜSEYİN RAUF

No. 592

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 351, 352, 353 *Ankara, 9/7/39*
(9/7/1923)

9 Temmuz tarih ve 305 ilâ 309 numaralı telgrafnâmeleriniz * bugün 6'dan sonra tamâmen alındı. Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin huzuru ile müzâkere olundu.

Madde 1- 7 Temmuz tarihli ve 300 numaralı telgrafnâmenizde ** Reji Jeneral ve Armstrong Vikers hakkında şu sûretle aranjöman olabilir : "Samsun-Sıvas hattına mukâbil diğer bir imtiyazla telâfi etmek veyahud doğrudan doğruya inşaât ile düçâr olduğu zararı bir hakem vâsıtasıyla ta'yîn ve tazmîn etmek ; Doklar Şirketi de aynı usûle tâbi' olabilir" diyorsunuz. Biz de buna göre 8 Temmuz 343 numaralı ta'limâtı vermiştik. Halbuki 9 Temmuz tarih ve 306, 307 numaralı telgrafnâmenizde yukarki ifâdâtdan büsbütün başka ve on sene müddetle devletin şimendifer ve tersâne inşâsı hürriyet ve salâhiyyetini ecnebilere teslim etmek gibi Abdülhamid zamanında Rus [.....] liğin istihsâl eylediği imtiyâza müşâbih kuyûd mevzû-i bahisdir. Bu şerâit kabul olunduğu halde Amerikalılara şimendifer inşâsı [.....] akîm kalacağı gibi Amerikalılar tarafından dahi hudûdu ma'lûm olmayan tazmînât talebi

* Bkz. No. 594, 595
** Bkz. No. 586

karşısında kalınacağı muhakkakdır. Binâenaleyh on sene müddetle Anadolu'da şimendifer, İstanbul'da tersâne inşâ ettirmeyerek bizi zaif bir halde bırakmak gâyesini ta'kib eyleyen ve bizi nihâyet hududu belli olmayan tazmînât karşısında bırakan tekâlif-i mezkûre aslâ şâyân-ı kabul değildir. Aynen ve musırren bu teklifde ısrâr olunduğu takdirde kemâl-i şiddetle reddolunması iktizâ eder.

No.352

Madde 2- Gerek bu imtiyâz, gerek Turkish Petroleum Kumpanyası hakkında kabul edeceğimiz şey evvelce kendilerine verilen ve fakat tekemmül etmeyen hukuku olduğu gibi tanımaktan ibârettir. Bundan fazla zerre kadar hak tanımayız. Kıymeti her ne olursa olsun hukukun Türkiye hükümeti tarafından kendi salâhiyeti dâhilinde olarak muhtemel olan ibtâlinden nâşi te'sisâta müteallik maddî zararlarından başka bir habbe dahî tazmînât kabul olunamaz. Türkiye müstakil olarak muâhede [.....] sinde hududu gayr-ı ma'lûm imtiyâzâtı tazyikât-ı siyâsiyye ile vererek istikbâlde inkişâf-ı iktisâdîsini tahdîd edemez. Bu cihetlerin sarâhatla kendilerine tebliği lâzımdır.

Madde 3- Tahliye mes'elesinde kuvây-ı bahriyenin kuvây-ı berriyeden tefrîkı câiz değildir. Çünkü İstanbul'da kendileri içün mûcib-i masraf olan kuvây-ı berriyeyi çektikten sonra donanmaları ile işgâlin mâhiyyet-i asliyesine halel vermeyerek ve muâhedenin meclislerince tasdîkini aylarca uzatarak işgâli idâme ve bunu Musul'un müzâkerâtı ve ta'lîk olunan kuponlar mesâili üzerinde vâsıta-i tazyîk ittihâz ederler.

Madde 4- Mesâili umumî surette telakkimiz ve intâcı içün şâyân-ı kabul gördüğümüz ihtimâlâtı 8 Temmuz tarih ve 344 numaralı telgrafnâmemizde îzâh etmiştik. Bâlâdaki mütâlâat ve nikât-ı nazarımızı ilâveten tekrar nazar-ı dikkatinize vaz' ve te'yîd ederiz.

No. 353

Madde 5- Bir blok hâlinde nazar-ı dikkatınıza va'z olunduğunu iş'âr buyurduğunuz mesâilde bizce kat'iyyen gayr-ı kâbil olduğunu îzâh ettiğimiz nikât üzerinde ta'dilât kabul etmemekle, hey'et-i umûmiyesi içün kabul veya redd cevâbında musırr olurlarsa üç şirketin, devletimizin istiklâli ve menâfi'-i âliyesi aleyhine olarak gayr-ı meşrû' menfaatlarının adem-i te'mîni yüzünden cihanı sulh-u sükûndan mahrûm ettiklerini alenen efkâr-ı umûmiyeye îzâh ve i'lân ederek reddedersiniz Efendim.

HÜSEYİN RAUF

No. 593

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 2327 *İstanbul, 9/7/39*
Müsta'celdir *(9/7/1923)*

Fransız ordusu kumandanı Ceneral Charpy Gülhane'de hod-be-hod yaptırdığı hafriyâtda çıkan âsâr-ı atîkayı ve bilhassa bir Hazret-i Meryem kabartmasını icrâ edilen müteaddid teşebbüsâta rağmen teslim etmiyor. İstanbul'da yer yüzünde birçok eşyamızı zabtettikten sonra bu def'a yer altından çıkardıklarını zabtediyor. Lütfen Ceneral Pellé'den bu husûsda emir tebliğ ettirmenizi rica ederim.

ADNAN

No. 594

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 305 *9/7/39*
(9/7/1923)

8 Temmuz 39'da akdolunan ictimâ'da tahliye protokolunun lehimize olarak mühim bir sûretde ta'dîli imkânı hâsıl olmuştur. Ta'dîl olunan nikât ber vech-i zîr ma'rûzdur :

1- Müttefikler birinci maddede mezkûr işgâl kıtaâtı mefhûmunda Kuvây-ı bahriye'nin dâhil olmadığını ve Boğazlar Mukâvelesi'nin ale'l-usûl mer'iyyetine kadar hiçbir kayd(la) mukayyed olamayacaklarını ve mukâbil projemizin birinci maddesinde işgâl altında bulunan Türk arâzisinin tahliyesinden bahsedilmiş olduğundan İ'tilâf kuvây-ı bahriyesinin de Boğazlar mıntıkasından çıkmasını taleb etmekliğimizin yeni bir taleb olduğunu iddiâ ettiler.

Tahliyeye kuvây-ı bahriyenin dâhil olması tabiî bulunduğunu ve karasularımızda ve limanlarda ecnebî sefâin-i harbiyesinin devâm-ı bekâları tahliyenin idâmesi demek olduğunu îzâh ve tahliyenin kuvây-ı bahriyeye de teşmîlini taleb ettik. Boğazlar Mukâvelesi mer'î olmadığı hâlde kuvây-ı bahriyenin geçmesini men'etmek kâbil değildir dediler. Bu bâbda hükümetlerinden ta'limât taleb ettiler.

2- Dördüncü maddede musarrah sefâin-i harbiye ta'bîrinin yanına Yavuz Sultan Selim dâhil olmak üzere kaydı ilâve ettirilmiştir.

Ümmid vapuru'nda musâdere ettikleri topları da iâde edeceklerdir. Dördüncü maddenin son cümlesi henüz kelimesinin hazfı ile şu şekli almıştır : Ve

işbu protokolun imzâsı tarihinde Türkiye'deki düvel-i mezkûre me'mûrîni elinde kalan sefâin-i harbiye .....ilâh. Buna ilâveten bugünden i'tibâren protokolun imzasına kadar geçecek birkaç gün zarfında İstanbul'da mevcûd eslihâ, cebhâne ve her nevi' malzemeye dokunmayacaklarını da beyân ettirdik. Evvelce Maçka Kışlası'ndan aldıkları tüfenk kapaklarını hârice nakletmeyerek Kilya'da muhafaza etmekte olduklarını ve iâde edeceklerini kabul ettirdik.

3- Yedinci maddenin ikinci kısmında Irak hududunun ta'yini hakkındaki müzâkerâta tahliyeye mübâşeretle beraber ibtidâr kılınmasını taleb etmişlerdi. Bugün işbu müzâkerâta tahliyenin hitâmından sonra başlanmasını ve dokuz aylık müddetin bu tarihten cereyâna başlamasını kabul ettiler. Ben keyfiyeti hükümete arz edeceğimi söyledim. Müzâkerât-ı tahliyenin hitâmından sonra başlayacağından ve dokuz ay devâm edeceğinden şâyân-ı kabul görülmektedir. Yalnız tahliye protokolunun yedinci maddesinin birinci fıkrası mûcebince tahliye protokolunun imzâsı tarihinden i'tibâren tarafeynin Irak hududundaki istatükoyu ihlâl edecek harekâtda bulunmayacaklarını taahhüd etmekte olduğu Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Riyâseti'nin 7/7 tarih ve 341 numara ile tebliğ buyurulan telgrafnâmesine cevâben arz olunur.

4- Altıncı maddede mezkûr maddeler ve mukâvelâtdan ticâret mukâvelesinin sûret-i mer'iyyeti hakkında ayrıca müzâkerât cereyân etmektedir. İhrâcı esas kabul edilmiştir. Formülünü göreceğiz.

5- İmroz ve Bozcaada'nın Yunanlılardan bize nakline ve muâhedenin ondördüncü maddesinde musarrah ahkâmın tatbîkine nezâret etmek üzere Cem'iyyet-i Akvâm'dan bir komiser ta'yînini teklîf ve taleb ettiler. Bu teklîfi reddettik. Buna mukâbil bu adaların muâhedenin Türkiye ve Yunanistan tarafından tasdîkini müteâkib Türk hâkimiyetine geçeceğini ve muâhedenin ondördüncü maddesinde musarrah ahkâm-ı husûsiyenin Türkiye tarafından tatbîk edileceğini beyân ve tasrîh ettik. Bu bâbda müzâkerâta devâm olunacaktır.

6- Yunanistan Türkiye ile Yunanistan arasında hâl-i sulhun sür'atle avdetini arzu etmiş olduğundan âtîdeki fıkra muâhedenin (160)'ıncı maddesine son fıkradan evvel ilâve olunacaktır.

Her halde Yunanistan ve Türkiye'ye gelince 1,2 (ikinci fıkra)'nci maddelerle 5 ilâ 11'inci maddeler dâhil olmak üzere muâhede-i hâzıraya müteallik tarafeyn tasdîknâmeleri tevdî' kılındıktan sonra işbu iki hükümet arasında mer'î olacaklardır.

Kararınızın iş'ârı*.

İSMET

* Bkz. No. 592

No. 595

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

Urgent *9/7/39*
No. 306, 307, 308, 309 *(9/7/1923)*

1- Tahliye ve Kuponlar ve İmtiyâzât mesâili bir blok hâlinde yeniden mütâlaa edildi. Tahliye ve kuponlar hakkında diğer raporlarla arz-ı ma'lumât ettim. Kuponların halli beyânnâmenin hazfı sûretiyledir. Fransızların kendi taraflarından zabta geçmek üzere ayrıca ifâdadat-ı aleniyye yapıp yapmayacaklarını hükümetlerine sorduklarını anladım. Fakat böyle ifâdât-ı aleniyye yapmaklığı İngilizler kabul ettiklerini bildirdiklerinden mes'ele hallolunup bitmiştir. Tahliye mes'elesi de esâs i'tibârıyle bitmiştir denebilir. Çünki Musul mühletinin tahliyenin hitâmından sonra başlaması te'min edildiğinden muâhedenin parlamentolarından tasdîkına kadar geçecek bir iki ay bir mes'ele-i hayâtiye değildir. İşgâl kıtaâtından tahliye esâsında donanmanın dâhil olup olmadığı muallaktır. Fakat anladığıma göre muâhedenin mevki-i mer'iyyete vaz'ına kadar kuvây-ı bahriyenin tahdîdi esâsen mevzû-ı bahsdır ki bu esâsda mühim bir mahzûr karşısında kalmayacağımızı ümid ediyorum. Zâten muâhedenin kendileri tarafından tasdîki ile Boğazlar Mukâvelesi mer'iyyete gireceğinden mes'elesinin bir ehmmiyet-i dâime ve şâmilesi olamaz. Binâenaleyh tahliye işine de hallolmuştur diyebiliriz.

2- İmtiyâzât bahsında Ankara'da i'tilâf etmiş olan şirketler buradaki mukarrerâtımızdan hâricdir esâsı kabul ettirilmiştir. Muâmelesi yarım şirketlerin hukunun mahfûziyeti maddesi reddettirilmiştir. Bu sûretle mes'ele başlıca Armstrong ve Reji Jerneral ve Turkish Petroleum Kumpanyaları gibi üç şirkete inhisâr ettirildi.

Armstrong'un telâfî-i mâfâtinde şu sûretle musırdırlar: Evvelen Armstrong'ın mukâvelât-ı mâziyesi mahfûzdur. Ancak Türk hükümetinin talebi üzerine mukâvelâta mütaallik icraâtı ta'tîl edilmiştir. Bunun mukâvelâtının ta'dîli veya aynı ehemmiyetde diğer bir imtiyâz i'tâsı maksadıyla Türk hükümeti ile şirket arasında müzâkerât cereyân edecektir. Muâhedenin mevki-i mer'iyyete vaz'ından i'tibâren altı ay zarfında Türk hükümeti ile şirket arasında mutâbakat hâsıl olmazsa bu şirketler mukâvelelerinin feshine karşı ta'vîz olarak diğer bir imtiyâz şerâitini hakeme tevdîe hakları olacaktır. İşbu şerâit tarafeynden birinin arzusuna

mutâbık olmadığı hâlde Türk hükümeti imtiyâzın feshine mukâbil hakemin ta'yîn edeceği zarârı tazmîn etmeği taahhüd eder. Türk hükümeti on sene zarfında Armstrong mukâvelâtinde mezkûr işler içün bir üçüncü şirkete imtiyâz vermek istediği halde şerâit-i mütesâviye tahtında Armstrong'u tercîh edecektir. Ber vech-i bâlâ ifâdâtın netîcesi tazmîn-i zarar ve hakk-ı rüchândır. Diğer ihtimâlât ve ifâdatın ehemmiyet-i fi'liyesi yoktur. Ancak tazmîn-i zarar keyfiyetinin imtiyâzın feshine mukâbil değil bi'l-fiil dûçâr olduğu zarara münhasır olması içün fevkalâde sarf-ı mesâî ettik. Henüz netîce belli değildir. Hakk-ı rüchândan kat'iyyen vazgeçmiyorlar. Çünkü kendilerini istemediğimiz hâlde diğer birine verilmesi gibi bir siyâset ifâde ettiğini ve haklarından vazgeçmek mukâbilinde böyle bir tercîhi kabul etmeyeceklerini ifâde etmişlerdir. Bizim mütâlaamıza göre eğer tazmîn-i zarar bi'l-fiil dûçâr olduğu zarara âid olursa Armstrong mes'elesinden kurtulmuş oluruz. Fakat imtiyazın feshine mukâbil zarar isterlerse kararınız nedir?

No.307

Sâniyen Turkish Petroleum Kumpanyasının imtiyâzı mer'î ve mahfûzdur teklîfinde musırdırlar. Burada endişe ettiğimiz nokta bunun Chester projesine derece-i münâsebetidir. Bugün Amerika Murahhası geldi, kendi mukâvelâtının mer'î olup olmadığını sordu. Türkiye'de mukâvelât mer'îdir dedim. Amerika Murahhasına sarâhaten sordum. Turkish Petroleum'un Chester projesine teâruz edip etmediğini bilmiyor. O yalnız kendi mukâvelesinin mer'iyyetini soruyor. Bir taraftan dünkü Chester'in imtiyâzına dokunmak ve diğer taraftan henüz ne olduğunu bilmediğimiz Chester'in büyük da'vası karşısında kalmak endişesindeyim. Chester projesinin maddesinde hukuk-ı müktesebe mahfûzdur kaydı bulunduğundan bundan istifâde ederek İngilizlerin teklîfine bir şekl-i hukukî bulmaya çalıştım. İmkân olmadı. Çünki zâten mes'ele muâmelesi yarımdır iddiâsiyle ba'zı şirketlerin hukukunu tanımamaktan çıkmıştır dediler. Kararınız nedir?

Sâlisen Reji Jeneral'in Chester imtiyâzı sebebiyle telâfî-i mâfâti kat'î olarak şu sûretle teklîf edilmiştir: 1914'te Reji Jeneral şirketine Samsun-Sivas hattı inşâsı ve işletmesi içün verilmiş olan imtiyâz mahfûzdur. Eğer muâhedenin mevki-î mer'iyyete vaz'ından i'tibâren altı ay zarfında şirket Samsun-Sivas hattı imtiyâzına şerâit-i cedîdeye tevfîk edilerek sâhib kılınamazsa Türk hükümeti telâfi içün muâdil diğer bir imtiyâz vermeyi taahhüd eder. Eğer yeni imtiyâzın muâdeleti hakkında mutâbakat hâsıl olmazsa vüs'at ve işletme nokta-i nazarından bu muâdeletin ta'yîni hakeme

tevdî' olunur. Eğer yeni imtiyâzın şerâiti bir tarafın veya diğer tarafın re'yine tevâfuk etmezse Türk hükümeti Samsun-Sivas imtiyâzının feshinden ve Karadeniz şebekesinin aksâm-ı sâiresinin etüd ameliyatı için icrâ edilen masarifden mütevellid munsıfâne bir tazmînât verecektir. Türkiye Reji Jeneral'e karşı olan bütün taahhüdâtından gerek yeni bir imtiyâz veya tazmînât i'tası süretiyle ibrâ' olunur. Muâhedenin mevki-i mer'iyyete vaz'ından i'tibâren on sene zarfında Karadeniz Şekebesi denilen hutût-ı hadîdiye üzerinde şerâit-i mütesâviye tahtında Reji Jeneral'in rüchân hakkı vardır.

Ber vech-i bâlâ ifâdât diğer bir imtiyâz süretiyle hallolunamazsa tazmînât ve hakk-ı rüchân sûretinde hülâsa olunabilir. Bizim en ağır bulduğumuz nokta zararın tazmîni esâsı konuşulurken yalnız maddeten dûçâr oldukları zarar esâsını kabul etmeyerek imtiyâzın feshinden mütevellid esâsını da vaz'etmeleridir. Hükümet diğer bir imtiyâz ile telâfî etmeğe hakîkaten imkân görürse mes'ele ehemmiyetini kaybeder. Kezalik tazmîn-i zararı gerek Samsun-Sivas hattında maddeten dûçâr oldukları ve gerek Karadeniz şebekesi için mahallinde ettikleri etüd masârıfına hasretmek kâbil olsaydı mahzûr kalmazdı. Muâhedenin mevki-i mer'iyyete vaz'ından i'tibâren on sene için hakk-ı rüchân Chester ile teâruz etmez. Teklîflerini aynen muhâfazada musırdırlar. Kararınız nedir?

No.308 Sâlisen (*)

Harbden mütevellid zarar ve ziyanlara âid hiçbir teklif yoktur.

Râbian- Mukâvelât mûcebince tesviye-i hisâbat yapılması ve şerâit-i cedîdeye tevfîk edilmesi ve bu hususlarda ihtilâfâtın hakeme tevdii mündericdir ki zâten kabul edilmiş esâslardır.

Hâmisen- Vaktiyle imtiyâz almış da bugüne kadar hiçbir tatbîkâta başlamamış olan şirketler şerâit-i cedîdeye tevfîk mes'elesinden istisnâ ettirilmiştir. Ancak bunlar imtiyâzın feshini ve bu hâlde etüd mâsarıfını taleb edebilirler.

Sâdisen- 1914'den evvel verilmiş olan imtiyâzât hakkında İstanbul hükümeti mukâvelat yapmış ise kabul edip etmemek Türk hükümetine âiddir. Fakat kabul etmezse maddeten dûçâr olduğu zarar tazmîn olunur.

Görülüyor ki ber vech-i bâlâ mevâdd arasında en mühimmi üç şirket mes'eleleridir.

* Sıralamada bu derece ikinci kez (mükerreren) kullanılmıştır.

3- Müttefiklerin 1914'te sermâyesi gâlib olan Osmanlı şirketlerinin ber vech-i bâlâ ahkâmdan istifâde edeceklerine dâir bizden bir beyânnâme istiyorlar.Bu da mühim ise de kâbil-i ictinâb değildir.

4- Müttefiklerin 1914'te sermâyelerinin gâlib olmadığı şirketler için de aynı ahkâmı istediler. Nihâyet umûmî bir mâhiyetden çıkarak bir mektup istediler. Bu mektupta Anadolu hattı, Bağdat hattı ve Mersin-Adana hattı ve Haydarpaşa limanı imtiyâzâtının mahfûziyetini ve gerek Türkiye'nin gerek şirketlerin menâfiini düşünerek şerâit-i cedîdeye tevfîk olunacağını, bu maksadla bir sene zarfında şirketlerin hükümetle anlaşacaklarını ve eğer i'tilâf olmazsa işletme şerâit-i cedîdesinin Türkiye'de aynı târihte işletilen şirketler hakkında Türk hükümetinin kabul ettiği şerâit vechile ve vaz'iyyet-i husûsiye nazara alınarak tesbît olunacaktır. Bu maddeden dâhi sarf-ı nazar ettirmek mümkün olmadı. Ma'hazâ fi'liyâtda zâten yaptığımızdan fazla bir şey vermiş olmuyoruz.

5- Düyûn-ı Umûmiyenin te'diye etmiş olduğu mebâliğin âtîye birgünâ misâl ve te'siri olmamak üzere kabulünde musırdırlar.

No. 309

6- Kabotaj mes'elesi de ma'lûmdur.

7- İşte sulh hâlen yukarıdaki mevâddın hey'et-i umûmiyesine kalmıştır. Tahliye ve kuponlardan sonra diğerlerinin bir sûretle ta'dil ta'lilini kabul edemeyeceklerini kat'î bir sûretde söylediler ve cevâb taleb ettiler. Müzâkerât hitâm bulmuştur.Bizim kanaat-ı şahsiye ve vicdâniyemize göre kâbil-i istihsâl olan her şey alınmış ve memleketin âtîsini zarardîde edecek ağır bir taahhüd alınmamıştır. Şâyân-ı kabûl şerâit müvâcehesinde bulunduğumuz kanatındayız. Bir blok hâlinde vaz'olunan bu mesâili toptan kabul veya redd cevâbınızı makine başında beklerim.

İSMET

No. 596

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

Urgent *9/7/339*
No. 310 *(9/7/1923)*

Beykoz cerâiminden dolayı İstanbul'da on yedi Rumun i'dâm edilmek üzere olduğunu ve bu mesâil için esâsen afv-ı umûmi mukarrer ve sulhun imzâsı muhakkak olduğu bir zamanda gayr-ı kâbil-i ta'mîr ve cezâ

icrâsına Yunan hey'eti tarafından ehemmiyetle nazar-ı dikkatım celbedilmektedir. Yunan hey'etinin teşebbüsünün ehemmiyeti vâkıâ yoktur. Fakat bu günlerde Yunan üserâsının güyâ katl-ı âm olunduğuna ve ancak dört bini ber-hayât bulunduğuna dâir beyne'l-milel komisyonların tahkîkâtı neşredilmekte olduğundan icrâât-ı vâkıa yeniden ortalığı alevlen dirir. Bundan da mühim olan nokta tahliye protokolu içine burada imzâ ile berâber ve diğer devletlerin tasdîkine intizâr etmeksizin afv-ı umûmî beyânnâmesinin mer'iyyetini taleb etmelerini da'vet eder. Aynı mikdârda Müslimânın Yunanistan'da i'dâm olunacağına da şübhe yoktur. Hülâsa bütün cihâna karşı bizi sulh imzâ edilirken esâsen afvları takarrür eden adamların i'dâmı gibi gayr-ı ahlâkî bir vaz'iyyete koyar. İ'dâmın kat'iyyen icrâ olunmamasını ve makine başında iş'arını ricâ ederim.*

İSMET

* Bkz. No. 604 ve 634

No. 597

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

Urgent *10/7/39*
No. 312 *(10/7/1923)*

İkinci madde.

A- Hükümet-i Osmâniye ile Sir G. Armstrong Vintworth (?) ve Şürekâsı ve Wikers ve Şükerâsı arasında (Doklar, Tersâneler ve İnşâât-ı Bahriye) müştereküʼl-menfaa Şirket-i Şâhâne-i Osmâniyesinin teşekkülüne ve imtiyâzına dâir 1913 ve 1914 senelerinde teâtî olunmuş mukâvelât mahfûzdur. Ma'mâfîh Türkiye hükümetinin talebi üzerine mezkûr mukâvelâtda mevzû-ı bahs olan umûrun icrââtı ta'lik edilecektir.

Bu mukâvelât şerâitinin ta'dîli yahud aynı ehemmiyetde olacak bir başka teşebbüs içün yeni imtiyâz i'tâsı maksadıyla tarafeyn arasında müzâkerât açılacaktır.

Bugünkü tarihli muâhede-i sulhiyenin mevkî-i mer'iyyete vaz'ı târihinde i'tibâren altı ay müddet zarfında Türkiye hükümeti ile mezkûr şirketler arasında bir i'tilâf hâsıl olmadığı takdîrde eski mukâvelâtın feshine mukâbil yeni imtiyâzın tesbît şerâitini (beşinci madde mûcebince) ehl-i hibreye tevdî' etmeye bu şirketlerin salâhiyeti olacaktır. Yeni imtiyâzın şerâiti tarafeynden birinin veya diğerinin muvâfakatına iktirân etmediği takdîrde Türkiye hükümeti mezkûr şirketlere, eski imtiyâzlarının

feshinden dolayı maddedeten dûçâr oldukları zarara mukâbil ehl-i hibrenin muhikk göreceği mikdârda tazmînâtı i'tâ etmeğe mecbûr olacaktır.

Türkiye hükümeti bugünkü târihli muâhede-i sulhiyenin mevki-i mer'iyyete vaz'ından i'tibâren on sene zarfında mezkûr mukâvelâtda mevzû-i bahs olan ameliyât içün (şerâit-i mütesâviye ile olan mezkûr şirketlere teklîf edip onlar tarafından reddedilmedikçe) âhara imtiyâz vermemeyi taahhüd eder.

Böyle bir hâl vukûu ile şerâit-i âniîe tahtinde sâlifü'zzikr şirketler yine eski işlerinin imtiyâzını alacak olursa evvelce feshe mukâbil telâfî tarîkiyle almış olacakları imtiyâzdan vazgeçmeye Türkiye hükümetinin talebi vukuunda hâzır olacaklardır.

B-1914 de mün'akid i'tilâfâtla(?) Turkish Petroleum Kumpanyasının hukuk-ı müktesebesi ile bu i'tilâfâtdan mütevellid kumpanya(?) mükellefiyetleri de mahfûz ve mu'teberdir.

C-1914 de Reji Jeneral Şirketine Samsun- Sivas şimendiferinin inşââtı ve işletilmesi hakkında verilen imtiyâz mahfûzdur.

Bugünkü târihli muâhede-i sulhiyenin mevki-i mer'iyyete vaz'ı tarihinde altı ay müddet zarfında Reji Jeneral Şirketi mezkûr Samsun-Sivas şimendiferi imtiyâzına bu protokol mûcebinde ihtiyâcât-ı cedîde-i iktisâdiyeye mutâbakatı te'mîn eden şerâit dâhilinde sâhib kılınmadığı takdirde Türkiye hükümeti bu şirkete, talebi üzerine ve telâfî maksadıyla diğer bir imtiyâz vermeği taahhüd eyler.Bu telâfînin muâdil olması husûnda i'tilâf edemezlerse te'mîn-i teâdül zımnında yeni imtiyâzın vüs'atı ile şerâitini ta'yîn etmek (beşinci madde mûcebince) ta'yîn edilen ehl-i hib reye âid kalacaktır.

Yeni imtiyâzın şerâit-i tarafeynden birinin veyahud diğerinin muvâfakatına iktirân etmediği sûretde Türkiye hükümeti şirkete, Samsun-Sivas şimendiferinin imtiyâzı fesholunmasından mütevellid mâddeten dûçâr olduğu zararlarla Bahr-i Siyâh şebeke-i hadîdiyesinin diğer şuabâtı içün mahallinde icrâ olunmuş keşif masrafları mukâbilinde ehl-i hibrenin mu'tedil göreceği tazmînâtı verecektir.

Türkiye şirkete karşı 1914 senesinde verilen imtiyâzdan dolayı her türlü taahhüdâtından ya yalnız Samsun-Sivas şimendiferi imtiyâzını yeniden mezkûr şirkete vermek sûretiyle, yahud diğer bir imtiyâz i'tâsiyle yahud da yukarıda söylenen şerâit dâhilinde takarrür ettirilecek tazmînâtı te'diye ile kâmilen teberrî edecektir.

Reji Jeneral'ın Samsun-Sivas hattı imtiyâzına tekrâr sâhib olması şıkkından mâadâ (diğer iki şıkda) mukarrerdir ki, eğer bu günkü târihli muâhedenin mevki-i mer'iyyete vaz'ından i'tibrên on sene zarfında Türkiye Bahr-ı Siyâh şebeke-i hadîdiyesi şuabâtından birinin veyahud birçoğunun inşâsı veya işletilmesi imtiyâzını bir kimseye bahş ve i'tâ etmek isterse bu imtiyâzları şerâit-i mütesâviye hâlinde başka eşhâsa ve şirekâta, tercîhen Reji Jeneral Şirketine verecektir.

İSMET

No. 598

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

Urgent
No. 313

10/7/39
(10/7/1929

C.9 Temmuz 339, aded 351-352-353*

1- İmtiyâzât hakkındaki protokolun Armstrong ve Samsun-Sivas ve Turkish Petroleum Kumpanyalarının mukadderâtına taalluk eden ikinci maddesini diğer telgrafla aynen arz ettim. Armstrong ve Samsun-Sivas imtiyâzlarının feshinden dolayı verilecek zarar ve ziyân mes'elesinin maddeden dûçâr oldukları zarar sûretinde tahdîdine muvaffakiyet hâsıl olmuştur. Hakk-ı rüchânı ifâde eden cümlelerin mütâlaasından müstebân buyurulacağı vechile işbu hakk-ı rüchân Chester şimendîferlerinin inşâsına mâni' olamaz. Çünki muâhedenin mevki-i tatbîke vaz'ından i'tibâren on sene zarfında verilecek imtiyâzlarda hakk-ı rüchân vardır. Muâhedenin mevki-i mer'iyyete vaz'ından evvel imtiyâzı verilmiş olan Chester'e karşı hakk-ı rüchân delîli ileri sürülemez. Eğer Chester imtiyâzından vazgeçer ve Karadeniz şebekesi boş kalırsa o zaman âhara imtiyâz vermek içün şerâit-i mütesâviye tahtında Reji Jeneral tercîh olunacaktır. Görülüyor ki hakk-ı rüchân mes'elesi Chester projesi ile bir sûretle teâruz etmez.

2- Armstrong'un zarar ve ziyânını tazmîn bahsında dâhi imtiyâzın feshinden dolayı maddeten dûçâr oldukları zararın tazmîni tasrîh ettirilmiştir. Armstrong imtiyâzı fesholunduktan sonra eğer Armstrong mukâvelâtına dâhil olan işleri devlet kendisi yapmaz da sâlise imtiyâz olarak verirse o zaman on sene müddet zarfında Armstrong'un aynı şerâitle hakk-ı rüchân bizi devlet tarafından tersâne vesâire yapmaktan

* Bkz. No. 592

men'etmez. İngilizlerden aldıktan sonra diğer bir ecnebiye verilmesine mâni' olur. Bu mes'ele bizim için hakîkatde hayâtî bir mâni' değildir.Çünki zâten İstanbul'da yapacağımız Boğazların açıklığından dolayı eskisi gibi büyük müessesât olamaz.

3-Turkish Petroleum için protokolda en son bulunan şekli arz ettim. Esâslı tedkîk buyurunuz. Geçen sefer cihânşümûl Ermeni mes'elesinde en büyük yaygarayı yaparken Chester'i vermemek tehdîdi karşısında derhâl sükûta icbâr ettiğimiz Amerikalılar şimdi tamâmen lâkayd ve seyircidirler.

4- Kuvây-ı bahriyenin kâmilen çıkarılmasını teklîf ettim.Henüz cevâb vermediler.Devlet başına iki cüz-i tâmme tenkîsi mevzû-i bahsdır.Boğazlar Mukâvelesinin mürûra âid ahkâmının mevki-i tatbîke vaz'ı sûretiyle bir i'tilâf ihtimâli olursa kabul eder misiniz?

5- Yazdığınız telgraftan ba'zı noktaların iyi anlaşılmamış olabileceğine ihtimâl vererek şirketler hakkındaki protokol mevâddını aynen yazdım. Bu mevâddın mütâlaasından sonra sulh ve harb mes'elesi için tekrar karar vermenizi istirhâm ederim**.

İSMET

** Bkz. No. 606

No. 599

Hey'et-i Vekîle Riyâseti

Urgent *10/7/39*
No. 314 *(10/7/1923)*

Hey'etin nakid mevcûdu azaldığı cihetle Müşâvir Şefik Bey nâmına üç bin İngiliz Lirasının Lozan'da Bank Kantonal vâsıtası ile hemen irsâli müsterhamdır*

İSMET

* Bkz. No. 602

No. 600

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 315 *10/7/39*
(10/7/1923)

1- İngiliz hey'etinden Mösyö Ryan tahliye protokolunda arâzinin tahliyesiyle beraber kuvây-ı bahriyenin de azîmetini talebimize mukâbil Mü'telifînin Boğazlarda her devlet için iki kruvazör ve bir nisbeti mu-

ayyene dâhilinde küçük sefâin-i harbiye bulundurmak teklifinde bulunacaklarını bu akşam sûret-i husûsiyede söyledi. Onlar, kuvây-ı bahriyenin de uzaklaşmasını yeni bir talebimiz gibi telakki etmekte imişler.

2- Biz kuvây-ı bahriyenin de Türk sularını terk etmesini tahliyenin şart-ı esâsi ve tabiîsi gibi telakki etmekte olduğumuzu iddiâ etmekteyiz. Bu hâlde muâhede ve Boğazlar Mukavelesi mer'î oluncaya kadar ecnebi sefâin-i harbiyesinin Boğazlardan mürûru hakkında Boğazlar Mukâvelesinin yalnız ikinci maddesinin mer'î olacağını kabul etmek vârid-i hâtırdır.

3- Hükümetin sür'atle nokta-i nazarının işârını rica ederim.*

İSMET

* Bkz. No. 611

No. 601

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 316 *10/7/39*
(10/7/1923)

1- 10 Temmuz 39 tarih ve 312 numaralı telgrafnâmenin* B fıkrasında yazılan Turkish Petroleum'e âid fıkranın aynen Fransızcası ikinci maddeye yazılmıştır. Fransızca şifre yapmak içün birden yirmi beşe kadar rakam konacaktır. Her beş rakamlık grubun yalnız nihâyetinden iki rakam mu'teberdir. Kelime fâsılalarını belli etmek üzere otuz beş rakamı kullanılacaktır. Sondaki iki adedden biri sıfır olduğu takdirde soldaki sıfırın kıymeti yoktur. Yalnız aded Fransızca elifba sırası ile tekâbül ettiği harftir.

2- Les droits acquis par la Turkish Petroleum Company en vertu des arrangements intervenus en mil neuf cent quatorze ainsi que les obligations découlant de ces arrangements pour ladite société sont valables et maintenus.

* Bkz. No. 597

No. 602

İsmet Paşa Hazretlerine

Ankara, 11/7/39
No. 354 *(11/7/1923)*

10 Temmuz ve 314 numaralı telgrafnâme cevâbıdır:*

Telgraf poliçesiyle gönderilmiştir Efendim.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 599

No. 603

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 355 *Ankara, 11/7/39*
(11)7)1923

9 Temmuz ve 311 numaralı telgrafnâme cevâbıdır:*

Bir daha tesebbüs ve mümkün olmadığı takdirde muvafâkat buyrulması muvâfık görüldü Efendim.

HÜSEYİN RAUF

* Bu telgraf arşivde bulunamadı.

No. 604

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 356 *Ankara, 11/7/39*
(11/7/1923)

9 Temmuz 310 numaralı telgrafnâme cevâbıdır:*

Tahkîk ettim. Divan-ı Harb kararı evrakı henüz Kumandanlığa tebliğ edilmek üzere imiş. Bunun hukuk müşâvirliğince tedkîki tabiatiyle teehhürü mücib olacaktır. Binâen aleyh şu birkaç gün zarfında bu cezanın tatbîki esâsen vâki' olamayacağı anlaşılmıştır **.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 596
** Bkz. No. 634

No. 605

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 357 *Ankara, 11/7/39*
(11/7/1923)

11 Temmuz tarih 317 numaralı telgrafnâme cevâbıdır:*

Madde 1- Talebleri miyânında "satış üzerinden hükümete âid rüsûm te'diye olunacak" ta'bîri yerine "mer'î gümrük kanunu mûcebince rüsûm te'diyesi" şartıyla bu bâbdaki mürâcaatlarına muvâfâkat mümkündür.

* Bkz. No. 608

Made 2- Bu mes'elenin tatbikına âid husûsâtda vâki' olacak mürâcaata karşı teshilât gösterilmesi İstanbul gümrüğüne yazılmıştır.

HÜSEYİN RAUF

No. 606

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 358, 359 *Ankara, 11/7/39*

(11/7/1923)

No.358

10 Temmuz ve 312 ve 313 ve 11 Temmuz 315 ve 316 numaralı telgrafnâmelerinizin* Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin huzûruyla müzâkere edildi. Karar:

Madde 1- Üç şirkete te'mîn edilmek istenen menâfi' nazarımızda bu şirketlerin yalnız maddî kazançlarını te'mînden ibâret değildir. Karadeniz havzasında Fransız, cenubda ve İstanbul'da İngiliz mıntıka-i nüfûzu te'sîs fikirleri iyânen belli olmaktadır. Bir İtalyan nüfuzu için İtalyanların anlaşmamış olmadıkları dahî ma'lûm değildir.

Madde 2- Chester imtiyâzı fi'liyâta geçmiş bir [.....] olup bunda bir hatve geri atmak mevzû-ı bahs olamaz.Binâen aleyh Reji Jeneral'in tekrar Samsun-Sivas hattı imtiyâzından bahsetmesi kabul edilemez. Ancak bu imtiyâzın feshinden dolayı maddî zararlarını telâfî etmek veya yerine başka imtiyâz vermek mevzû-ı bahs olabilir. On sene hakk-ı rüchân hiç kabul edilemez. Devlet istediği zamanda istediği şerâitle beğendiği ..... imtiyâzı verebilir ve bu hakkını aslâ takyîd edemez.

Madde 3- Armstrong Wickers'in dahî ancak zararı telâfi veya başka bir imtiyâz i'tâsı mevzû-ı bahs olabilir. Hakk-ı rüchân aslâ kabul edilemez. Hükümet inşâât-ı bahriye ve ticâret-i bahriyeyi bir nevi' İngiliz kontrolü altına vaz' demek olan bu şerâit kabul edilemez..... Bu sebeble kendi tebaasının inşâ hakkını dahî İngiliz lehine nez'edemez.

Madde 4- Turkish Petroleum Kumpanyası mes'elesi dahî Chester projesini cenubdan bozmak içün tasavvur edilmiştir. Bu kumpanyanın hiçbir hukuku yoktur. 1914 Londra müzâkerâtı hiçbir neticeye iktirân

* Bkz. No. 597,598,600,601

etmemiştir. Bu kumpanyanın yedinde bulunan Said Halim Paşanın mektubu her ne hak te'mîn ediyorsa ancak bunu tanıyabiliriz. Başka bir hak tanıyacak olursak bihakkın Amerikaların tazminât talebini mûcib olur. Evvelce de bildirildiği vechile nihâyeti gayr-i muayyen tazminât taahhüdâtı altında devlet kalamaz.

No.359

Madde 5- Reji Jeneral'in Amerika'ya verilen imtiyâzı bozmayacağı hakkındaki mütâlaaları hey'ete kanaat vermemiştir. Esâsen protokolun Chester imtiyâzı gayr-ı muahhar imiş gibi kaleme alındığı ve "Samsun-Sivas"ın tekrar Fransızlara verilmesi ihtimâlini derpiş eylediği meydanda olduğu gibi Karadeniz şebeke-i hadîdiyesinde taleb eyledikleri hakk-ı rüchân dahî Chester hatlarından başka bir şey olmaz.

Madde 6- Bu mütâlaâta binâen şirketler hakkında kabul edeceğimiz şerâitin sûret-i umûmiye ve basîtedeki bizce tensîb edilen formülü [ber vech-i âtî gönderilmiştir]**. Müzâkererâtın bu dâireye ircâi mercûdur.

Madde 7- Chester'in imtiyâzâtı mahfûz kaldığı hakkındaki beyânât-ı aliyyeleri ancak bu imtiyâzın fîlhakîka mahfûz olduğuna dâir protokola sarîh maddeler derci süretiyle kanaatbahş olabilir. Pek mühim ve her türlü tefsîre müsâid bulunan protokolun Chester imtiyâzı üzerine başka imtiyâz i'tâsı mevzû-ı bahs olacağının tasrîhi husûsuna muvaffakiyet hâsıl olursa şâyân-ı kabul olur.

Madde 8- Bir Osmanlı şirketi olduğunu iddia eden Armstrong Wickers hakkında muâhedeye madde derc ettirmek, öteden beri bu şirketleri müzâkereden hâric bırakmak husûndaki müddeiyât ile kâbil-i te'lîf olamayacağı dahî hatıra gelmektedir.

Madde 9- Taahhüdâtın evvelce teklîf buyurulduğu vechile umûmi bir mektup ile yapılması ve beyne'l-milel [.....] de protokol teâtî edilmemesi.

Madde 10- Velhâsıl öteden beri bildirilmekte olan nikât-ı nazarını Hey'et-i Vekîle muhâfaza eylemkte olduğundan ve üç şirketin gayr-ı meşrû' menfaatı içün sulhun tehlikeye girmesi müstab'ad görüldüğünden iktisâdî istiklâlimizle gayr-ı kâbil-i te'lîf olan husûsât-ı ma'rûzanın reddi içün sarf-ı gayret buyurulması ve neticenin inbâsı mercûdur.

HÜSEYİN RAUF

** Bkz. No. 607

No. 607

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 360 *Ankara, 11/7/39*
(11/7/1923)

... altıncı maddede* mezkûr formül sûretidir:

Madde 1- Armstrong Dikers Ticarethanesine verilip bilâhire feshedilmiş olan imtiyâzın gerek i'tâsına gerek feshine müteallik vesâik bir hakem tarafından tedkîk edilecek ve mezkûr ticarethanenin bir hakkı tebeyyün ettiği takdirde bu hak Türkiye hükümeti tarafından mu'teber olacaktır. Türkiye hükümeti tarafından kendi salâhiyyeti dâhilinde ibtâl olunduğu takdirde mezkûr ticarethane tarafından şimdiye kadar imtiyâz dolâyısiyle yapılmış te'sisât varsa işbu te'sisâtın hakem tarafından takdîr edilecek maddî zararı Türkiye tarafından tazmîn olunacaktır.

Madde 2- Régie générale Şirketi tarafından Samsun-Sivas hattının inşâsına dâir iddia edildiği imtiyâza müteallik evrak ve vesâikin şirkete usûl ve nizâmı dâiresinde bir imtiyâz veya herhangi bir hak te'min eylediği tebeyyün eylediği takdirde bu imtiyâzın kendi (iki kelime okunamadı...) Türkiye Hükümeti tarafından ibtâlinden nâşi şirketin maddî zararı hakem tarafından takdîr ve Türkiye tarafından tazmîn olunacaktır.

Madde 3- Şerâiti mezkûr iki şirket ile Türkiye Hükümeti Nâfıa Vekâleti arasında serbestçe cereyân edecek müzâkere neticesinde takarrür edecek diğer bir imtiyâzı bu iki şirkete te'min sûretiyle tazminâtdan sarf-ı nazar edelebilir.

Madde 4- 1914 senesinde gümrük rüsûmunun yüzde 15'e tezyîdi emrinde Türkiye Hükümeti ile Londra Kabinesi arasında cereyân eden ve nâ-temâm kalan müzâkerât esnâsında Turkish Petroleum Kumpanyası ile teâtî edilen muhâbere evrâkı hukukan mezkûr kumpanyaya herhangi bir hak te'mîn eylediği hakem tarafından takdîr olunursa işbu evrak vesâikin şerâiti bâki kalmak üzere te'mîn eylediği hak be-tekrâr Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından mezkûr kumpanyaya tanınacaktır.

Madde 5- Hakem, Türkiye ve alâkadâr şirket ve kumpanyaların ittifaki ile Lahey Beyne'l-milel Mahkemesi a'zâzı miyânından intihâb olunacaktır.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 606

No.608

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine İstanbul Kumandanlığına

No. 317 *11/7/39*
(11/7/1923)

1- Ceneral Harrington İngiltere'ye nakletmek istemediği gayr-ı askerî ba'zı mevâdd ve erzâkı İstanbul'da satmak istediğini ve fakat ticârethânelerin tahliyeyi müteâkib Türk hükümetinden müşkilâta tesâdüf etmeleri ihtimâli fiâtlar üzerinde te'sir edeceğinden bahisle müsâade istihsâli içün İngiliz hey'etine mürâcaat etmiş. Talebleri şunlardır:

Gayr-ı memnû' eşya ve erzâkı kuvây-ı i'tilâfiye bulundukları mahallerde satış üzerinden hükümete âid muayyen rüsûm te'diye olunmak şartıyla satabilir. Bunlar kısmen Kilikya'da ve kısmen İstanbul'da imiş. Bu eşya, satın alan ticârethâneler tarafından elden çıkarılıncaya kadar bulundukları depolarda kalabilsinler. Depo ücreti verileceği tabiîdir.

2- İngiliz hey'eti bu meâlde tahrîrî bir talebde bulunacakmış. Muvâfık cevâb vermekte mahzûr görmüyorum.

3- Hey'et-i Vekîle Riyâsetine arz olunmuş ve ma'lûmât almak içün İstanbul Kumandanlığına da yazılmıştır*.

İSMET

* Bkz. No. 605 ve 616

No. 609

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 318 *11/7/39*
(11/7/1923)

Bugün Rumbold'u ziyâretimde son vaz'iyyet üzerine İstanbul'da yapılan tezâhürât münâsebetiyle İ'tilâf generallerinin vekâyi' hudûsundan korktuklarını söyledi. Öğleden sonraki husûsî ictimâ'da tahliye protokolünün müzâkeresinde tahliyenin hitâmına kadar ya'ni işgâl devâm ettikçe Mudanya Mütârekenâmesinin mer'î olduğunu beyân ve bunu tanımamızı istediler.

Pellé, İ'tilâf kıtaâtının çekileceği mıntıkalara Türk kıtaâtının gireceği ve işbu hususun Türk ve İ'tilâf kumandanları tarafından takarrür ettirileceğini ve Rumbold ise Mudanya Mütârekesinin mer'iyyetini taleb ve zikirden maksad İ'tilâf gidinceye kadar âsâyiş ve husûsât-i sâirede takarrür eden eşkâlin bâkî olduğunu tasrîh etmek olduğunu söyledi. Tabiî olduğunu söyledim. Tahliyenin hitâmına kadar vekâyi' hudûsuna meydân verilmemesi içün ta'lîmât i'tâsı ma'rûzdur.*

İSMET

* Bkz. No. 613

No. 610

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 319 *11/7/39*
(11/7/1923)

1- Bugün hususî celsede Rumlold Hind sefîrinden (?) aldığı bir telgrafda İngiliz hizmetinde bulunan Türk tebaası Ermeni, Rum ve Arnavutlar hakkında ahîren güyâ meclisce kabul olunan bir kanun mûcebince ta'kibât yapılarak bunların Türkiye'eden tard ve ihrâcına teşebbüs olunduğunu ve afv-ı umûmî beyânnâmesine mugâyir olan bu hareketden dolayı şiddetle protesto ettiğini ve mes'elenin fena netîceler tevlîd edebileceğini, keyfiyetden hükümetini de haberdâr edeceğini söyledi ve her ne kadar muâhede henüz mer'î değilse de ma'nâ ve ruhuna göre hareket lâzım geldiğini ilâve etti. Ceneral Pellé de gelecek ictimâ'da afv-ı umûmî beyânnâmesinin muâhedenin mevki-i mer'iyyete vaz'ından evvel cârî olmasını taleb edeceğini söyledi. İngilizler mektupla mürâcaat ederek te'mînât taleb edecekler. Netîce günlerinde yeni mes'ele ihdâsından ictinâb olunmasının umûmen emr ve ta'mimi müsterhamdır. Her yeni mes'ele muâhedede yeni bir madde tevlîd edebilir.

2- Ceneral Pellé, Suriye Komiseri Ceneral Weygand'dan aldığı ma'lûmâta istinâden Kilikya'nın tahliyesinde Suriye'ye giden Ermeniler mes'elesini açarak Ankara İ'tilâfnâmesinde mevcûd afv-ı umûmînin tatbik edilmemesinden şikâyet etti ve emvâl-i metrûke kanunu mûcebince muhtelif eşkâl tahtında emvâl ve emlâklerinin gıyâblarında musâdere edildiğini ve bu sûretle her şeyden mahrûm edildiklerini söyledi. Bunun içün ayrıca bir mektupla mürâcaat edecekmiş*.

İSMET

* Bkz. No. 612

No.611

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 361 *Ankara, 12/7/39*
Müs'taceldir. *(12/7/1923)*

11 Temmuz 315 numaranın ikinci maddesine cevâbtır:*

Kuvây-ı bahriyeden de ..... ve tamâmen tahliye esâsdır. Zarûret ..... hâsıl olursa Boğazlar Mukâvelenâmesinin yalnız ikinci maddesinin şimdiden mer'î olması da kabul olunabilir.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 600

No. 612

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 362 *Ankara, 12/7/39*
(12/7/1923)

12 Temmuz 319 numaranın ikinci maddesine cevabtır:*

1- Böyle ne bir karar ve ne de tatbîki yoktur. Müttefiklerin yoktan yeni mesail îcâd etmekte oldukları anlaşılıyor.

2- Hükümetimiz Ankara İ'tilâfnâmesine tamâmen riâyet etmiş ve dürüst olarak tatbîk etmekte bulunmuştur. Bil"akis Fransızlar taahhüdleri hilâfına hareket etmektedirler.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 610

No. 613

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 363 *Ankara, 12/7/39*
(12/7/1923)

11 Temmuz tarih ve 318 numaralı telgrafnâme cevâbıdır:*

Madde 1- İ'tilâfiyûnun emniyetleri hakkında mûcib-i endîşe olabilecek bir hâdise mevcûd değildir. Bir kere daha nazar-ı dikkatı celb içün îcâb edenlere tebligât yapılmıştır.

* Bkz. No. 609

Madde 2- Afv-ı umûmî beyânnâmesinin muâhedenin Meclisce tasdîkinden evvel kabul ve tatbîki gayr–i kâbildir. Berây-ı ma'lûmât arz olunur.

HÜSEYİN RAUF

No. 614

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 364 *Ankara, 12/7/39 (1923)*

Buraya gelen Dinari bugün Lozan'da Nogara'ya çektiği bir telgrafta Ereğli ma'denleri hakkındaki teşebbüslerine Fransızların müşkilât çıkardıklarını yazarak taraf-ı devletinden Ankara'ya telgraf çektirerek hükümete vâki' olan mürâcaatın netîcelendirilmesini teklîf ediyor. Fransızlar tarafından müşkilât yoktur. Berây-ı ma'lûmât arz olunur.

HÜSEYİN RAUF

No.615

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 365 *Ankara, 12/7/39 (1923)*

Fransız Fenerler idâresi ile de i'tilâf-ı tâm hâsıl olmuş, Hey'et-i Vekîlece de tasdîk edilmiştir.

HÜSEYİN RAUF

No. 616

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 160 *Ankara, 12/7/39*
Gayet müsta'celdir. *(26/6/1923)*

11/7/39'a cevaptır:*

İngilizlerin satmak istedikleri eşya listeleri Vekâlete yazılmış ve ba'zı kısımların mübâyaası da tasvîb edilmiş ise de kiymeti iki milyon lirayı mütecâviz malzeme ve eşyâ-yı mezkûrenin şerâit-i mevcûdeye nazaran

* Bkz. No. 608

İngilizlerin devredecekleri gruptan müteferrik sûretde bilâhire mübâyaası zarûrî görülmektedir.Tâlib grupların en zaif noktası depoların tahliye müddetidir. Bilumûm malzeme ve eşyanın limanlarımıza vürûd etmiş eşyayı ticâriye gibi her türlü rüsûme tâbiiyyeti ve işgâl ettikleri arazi ve depo ücretleri te'mîn edilse de kısmen mîrî ve kısmen husûsî amâkin veya bilhassa Çanakkale mıntıkasında vâsi' arazi üzerine inşâ ettikleri barakaların ve müdehharların gayr-ı muayyen zamanlarda tüccar elinde bekâsına müsâade olunması hükümet ve alâkadâr eşhâs menâfiine münâfîdir. Binâen aleyh bir ilâ üç ay arasında asgarî bir nakil zamanının da tesbiti münâsib olacağı mütâlaasında bulunduğum ma'rûzdur.

SALAHATTİN ADİL
ADNAN

No. 617

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

Urgent *12/7/39*
No. 320 *(12/7/1923)*

Bugün öğleden evvel ve sonra vuku' bulan murahhaslar ictimâında bütün mesâil-i tâliye hall olundu. Ancak şu dört nokta halledilmemiştir:

1- Tahliye mes'elesinde sefâin-i harbiyenin çekilmesi.

Onlar Boğazlar Mukâvelesinin mer'iyyetine kadar Boğazlarda düvel-i Müttefikadan beheri içün ikişer kruvazör ve bununla mütenâsib ve nev'i mikdârı tarafeynce ta'yin edilecek küçük sefâin-i harbiye bulundurmakta musırdırlar. Biz muâhede ile beraber Boğazlar Mukâvelenâmesi mer'i oluncaya kadar o mukâvelenin ikinci maddesinin mer'î olmasında ısrâr ettik ve başka bir kayd ve kuvvet tanımadık.

2- İmtiyâzât mes'elesinde Armstrong ve Régie générale'in hukukunun mahfûziyeti kelimesi, ki verilen ta'limâtda lağvı teblîğ edilmişti. Onlar bu kelimenin ibkasında biz de ihrâcında ısrâr ettik.

3- İmtiyâzât mes'elesinde Armstrong ve Régie générale Şirketleri içün hakk-ı rüchân tanınması mes'elesi ki verilen ta'limât mûcebince ihrâcı teblîğ edilmiş idi. Onlar ibkâsında biz ihrâcında ısrar ettik. Nihâyet onlar bu hakk-ı rüchânın Türk hey'eti murahhasası tarafından bu kumpanyalara verilecek birer mektupla beş sene müddet içün tanınmasını teklîf ve ısrâr ettiler. Biz reddinde ısrâr ettik.

4- İmtiyâzât mes'elesinde Turkish Petroleum mes'elesi ki arz ettiğim formüllerine mukâbil son ta'limâtınız mûcebince hakem mes'elesini ilâve etmiştim, kabul etmeyip bunun Amerika murahhasının formülü olduğunu istihfâfkârâne bir tavırla Rumbold söyledi ve kat'iyyen reddetti. Diğerleri de iştirâk etti. Biz de nokta-i nazarımızda sebât ettik.

5- Bu hâle gelince celsede fevkalâde ve istisnâî bir şekil hâsıl oldu.Müttefikler hükümetlerinin ta'limâtı kat'î olduğunu, bu teklîflerimizi kabul edemeyeceklerini, nokta-i nazarlarını kabul ettiğimiz takdirde kuponlar, imtiyâzlar, tahliye hâlinde blok teşkîl eden üç mes'ele-i mühimmenin sûret-i hallini geri aldıklarını, sulh olmayacağını, inkıtâ' olacağını söylediler ve vaz'iyyeti düşünüp düşünmediğimizi sordular. Mufassalen îzâh ve nokta-i nazarlarımızda ısrâr ettik.

6- Vaz'iyyet ciddîdir. Fransızlar bu neticeden hâsıl olan sürûrlerini gizleyemediler. Her tarafa Türklerin bir hafta evvelki sözlerinden döndüklerini, sulh yapmak istemediklerini işâa etmeye başladılar.Esâsen kuponlar mes'elesinin hallini İngilizlere medyûnuz. Fransızları tazyîk ile sulhu kolaylaştırmışlardır. Hakk-ı rüchânın da izâlesinden yine onların muâvenetiyle ümmidvâr idim. Bugün İngilizleri de fevkalâde iğzâb etmiş olduk. Bâhusûs Amerikalıların te'sîri altında bu tavrı aldığımız zehâbında bulunarak köpürmüşlerdir. Artık bu son ve kat'î safhadır. Amerika murahhası tesâdüfen dün gece gelip bana Turkish Petroleum'un ihrâcını teklîf ve hakk-ı rüchân mes'elesine i'tirâz etmiş idi. Ma'hazâ..

7- İşte nihâyet sulh mes'elesi Chester ve teferrüâtı kayasına gelip çarpmıştır. Sulh olmazsa sebep bunlar olacaktır.

8- Âcilen sûret-i harektimizin iş'ârı müsterhamdır*.

İSMET

* Bkz. No.618

No. 618

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 366, 367 *Ankara, 13/7/39*

Gayet müsta'celdir. *(13/7/1923)*

12 Temmuz ve 320 numaralı telgrafnâme cevâbıdır:*

Mes'ele Gazi Müşir Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin huzûruyla münâkaşa edilerek âtîdeki karâr verildi:

* Bkz. No. 617

1- Chester imtiyâzı emr-i vâki'dir. Bunu tecâhül ederek bize teklifatda bulunmalarını ancak muzmarr maksadlarla telakki edebiliriz. Bu imtiyâzın te'mîn eylediği mevki-i mübâhasayı başkalarına vermeye veya takyîd eylemeye imkân yoktur. Çünkü bu imtiyâz daha dün Meclisin tasdîkından geçmiştir. Bunu haleldâr edecek herhangi bir taahhüd Meclisin kararına ve binâen aleyh hâkimiyet-i milliyeye adem-i riâyetle mücib-i ittihâm olur. Buna hükümetin salâhiyyeti ve cür'eti yoktur. Bu vaz'iyyet ve hakîkat Müttefiklere açık ve sarîh olarak ifâde olunmalıdır.

2- Reji Jeneral'in iddia ettiği Samsun-Sivas imtiyâzı Meclisin kararı ile Amerikalılara verilmiş olmağla mefsûh olunca bunu mevcûd gibi tasavvur ederek "şirketin hakkı mahfûzdur" taahhüdüne girmenin ma'nâsı olamaz. Binâen aleyh bunda ısrârları maksad-ı mahsûsa atfolunmalıdır. Ancak bu hakkı ibtâlimizden nâşi tazmînât veya başka imtiyâz vermeğe hâzırız. Son vaz'iyyete göre bunda dâhi fazla olarak Chester imtiyâzının şâmil olduğu mıntıkanın hâricinde olmak ve mezkûr imtiyâzı aslâ haleldâr etmemek şartıyla Karadeniz havzasının diğer mıntıkalarında Régie générale Şirketine beş senelik hakk-ı rüchân tanımağa, mahza te'sîs-i sulh içün îcâbına göre bi'n-nihâye muvâfakat edeceğiz.

3- Armstrong Vikers Kumpanyasının mevcûd hakkını inkâr etmiyoruz.Ancak bunu feshettiğimiz takdirde tazminât vermeğe veya muâdil imtiyâzla telâfîye hâzırız. Mezkûr kumpanyaya da beş sene hakk-ı rüchân tanımak zarûretine yukarıda ifâde ettiğimiz maksadla bi'n-nihâye muvâfakat edeceğiz.

4- Turkish Petroleum Kumpanyasına herhangi bir hak tanımak doğrudan doğruya Chester imtiyâzını nakzeder ve Chester taahhüdünü bozmaktan dolayı gayr-ı muayyen tazminât talebi karşısında bi-hakkin kalabiliriz. Hakîkatde Turkish Petroleum Kumpanyasının hukukan hiçbir hak ve imtiyâzı yoktur. Hak tanımak Chester İmtiyâzı üzerine imtiyâz vermek gibi gayr-ı hukukî bir hareketdir.

No.367.

Ma'mâfîh mezkûr kumpanyanın bir hakk-ı mükteseb olduğu bir bîtaraf hakem tarafından tasdîk olunduğu takdirde Chester imtiyâzı sâhibleri bunu tanımağa mecbûrdurlar. Çünki bizimle olan mukâvelelerinde hukuk-ı mükteseb'eyi de tanıyacakları musarrahdır. Bu takdirde hükümetimiz Chester imtiyâzına karşı hukukan mes'uliyyetden teberrî eder. Başka sûretle hareket etmek ve taahhüd altına girmek mümkün değildir. Müttefikler bizi adem-i imkânlar karşısında bulundurmağla netice alamayacaklarına iknâ' edil-

melidir. Veyahud bizi adem-i imkânlar karşısında bulundurmaktaki maksad-ı hakîkileri i'tirâf ettirilmelidir.

Madde 5- Tahliyenin berrî ve bahrî kuvetler tarafından tamâmen icrâsında ikinci maddenin şimdiden tatbikında ısrârdan sonra muvaffkıyet hâsıl olmazsa ve sulhun akdi yalnız (bu) noktada tevakkuf ederse, ikişer krövazörle küçük sefînelerin kalmasından ibâret olan son tekliflerine muvâfakat zarûrîdir.

Madde 6- Hakk-ı rüchânın muâhede metnine ve protokole derc edilmeyip ancak tarafınızdan Régie générale ve Armstrong şirketlerine yazılacak mektuplara idhâl edileceğinden istiklâl-i devlete münâfî görülmediği cihetle bu fedâkârlığa muvâfakat olunmaktadır.

Madde 7- Hakk-ı rüchânın izâlesine ümmidvâr olduğunuzu ve ancak İngilizlerin gazebi dolâsiyle muvâfakkiyet hâsıl olmadığını yazıyorsunuz. Bu son fedâkârlığı yapmazdan evvel ümmidinizin tahakkukuna çalışmanız mercûdur.

Madde 8- Müttefikler Chester imtiyâzını bozarak bizi Amerikalılara karşı müşkil vaz'iyyetde bırakmağa ve Meclisin imtiyâz vermek husûsundaki hukukunu âlem nazarında ibtâl edip devletimizin haysiyetini kesreylemek husûsunda ısrâr yüzünden inkıtâ' olursa, buraya hareketiniz ve sulhun ne gibi esbâbdan nâşi husûl bulmadığını cihâna îcâbı gibi i'lân ve irâe edecek beyânâtda bulunmanız lüzûmu tabiîdir.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 617

No. 619

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

Urgent *13/7/39*
No. 322 *(13/7/1923)*

12 Temmuz sabah ictimâında Bank-i Osmânî'nin iki sene temdîd-i imtiyâzı mes'elesini üç murahhas bana açmış ısrâr etmişler idi. Ben de kat'iyyen redd ve adem-i salâhiyyet iddia etmiştim. Hiç olmazsa hükümete tavsiyesini bana teklîf etmişlerdi. Şimdiki buhrân esnâsında ve sırasında bunun da bir pazarlık zemîni olması muhtemeldir. Lede'l-îcâb sarf olunacak bir bedel olmak üzere böyle bir temdîde imkân var mıdır? Eğer hükümet imkân görürse keyfiyeti gâyet mahrem tutarak salâhiyyetin bana bırakılması müsterhamdır. *

İSMET

* Bkz. No. 621

No. 620

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 368 *Ankara, 14/7/39*
(14/7/1923)

1-Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Riyâsetinden alınan telgrafnâme ikinci maddede ma'ruzdur.

2- Revandiz'in İngilizler tarafından işgâl olunmasını kabul etmemek için Irak hududundaki istatükonun ihlâl edilmemesi hakkındaki kaydın Müdanya Mukâvelesinin tarih-i imzâsından i'tibâren olunması rica edildiğini arz eylerim.

HÜSEYİN RAUF

No. 621

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 370 *Ankara, 14/7/39*
(14/7)1923)

13 Temmuz tarih ve 322 numaralı telgrafnâme cevâbıdır: *

Bank-i Osmânî'ye iki sene daha imtiyâz i'tâsında nazar-ı dikkate alınacak muhtâc-ı tedkîk mesâil-i mâliye bulunduğundan oraca iştigâl buyurulmaması mercûdur.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 619

No. 622

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 371 *Ankara, 14/7/39*
(14/7/1923)

Düyûn-ı Umûmiye fâizleri mes'elesinin birçok münâkaşa ve müzâkereden sonra muâhededen ihrâc edildiği hâlde Lozan'dan İkdâm gazetesine yazılıp ajansla intişâr eden ma'lumâta göre rehîneler mes'elesinin halledildiği , Düyûn-ı Umûmiye'nin eski şeklini muhâfaza edeceği tarafınızdan bir mektupla bildirileceği bildiriliyor. Düyûn-ı Umûmiye'nin esâs şekli velev bir mektupla olsun kabul edildiği takdirde hâmillerle te'diye akçasının hallinde müşkilâta tesâdüf olunacağı mu-

hakkakdır. Bu ma'lumâta i'timâd etmemekle berâber derece-i sıhhatı hakkında, tekzîb edilebilmek üzere iş'arınıza muntazır bulunduğumuz ma'rûzdur.

HÜSEYİN RAUF

No. 623

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

Urgent *Ankara, 14/7/39*
No. 323 *(14/7/1923)*

15 Nisan 1923 tarihli emvâl-i metrûke kanununda gâib ve firârîlerin emvâl-i gayr-ı menkûlelerinin de satılacağına dair sarâhat var mıdır? Yoksa bunlar sâhibleri uhdesine ibkâ edilerek bedel-i îcârları bunların nâmına Mâl sandıklarında hıfzediliyor mu?

Ma'lûmunuz olan notalarına cevâb vermek içün elzem olan bu ma'lûmâtın derhâl i'tâ buyurulması.

İSMET

No. 624

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 324 *Ankara, 14/7/39 (1923)*

7 Temmuz 339 târih ve 342 numaralı telgrafnâmenin* ikinci fıkrasında sorulan suâllerin cevâbları ber vech-i âtîdir:

Evvelâ ecnebî sermâyeli Türk şirketlerine Yunan ordu ve me'mûrîn-i hükûmetince îkâ' edilen zararların Yunanistan hükûmeti tarafından tazmînî ve Türkiye'nin mes'ûl tutulmaması Konferans zabıtnâmelerinde tasrîh ve kabûl edilmiştir.

Sâniyen ecnebî şirketlerinin ef'al-i harbiyeden mütevellid zararlarının tazmîni talebinden vazgeçmiş oldukları 57 inci maddenin birinci fıkrası sarâhatından müstefâddır. Çünki eşhâs-ı hükmiye miyânında şirketler mevcûddur. Bu maddenin kabûlü sırasında mezkûr şirketlerin yalnız ef'âl-ı harbiyeden mütevellid tahribât zararları değil tedâbir-i harbiyeden mütevellid rekizisiyon zararlarının dahi takas ve mahsûbu işbu birinci fıkrada kabul edilmiş olmasına mebnî artık evvelki yetmiş dokuzuncu maddenin tamâmen mülgâ olduğunu hey'et-i murahhasamız ifâde etmiş

* Bkz. No. 574

ve Müttefiklerce kabûl edilerek zabta geçmiş ise de bu münâsebetle Fransız delegesi şirketlerin hisâbâtı ayrıca görülmek ve bu cihetin imtiyâzât faslında mevzû-ı bahs edilmek lâzım geleceği kayd-ı ihtirâzîsini dermiyân etmiş idi.

Şu hâle göre muâhededе ecnebî şirketlerinin gerek ef'âl-i harbiye gerek tedâbîr-i harbiye zararlarının tarafımızdan tazmîn edileceğine dâir hiç bir kayd yoktur. Müttefiklerin yukarıda zikredilen kayd-ı ihtirâzî münâsebetiyle şirketler hisâbâtının görüleceğine dâir olan taleblerinin tesbîti de imtiyâzâta âit olan protokola ta'lîk edilmiş idi. Mezkûr protokolun ise müzâkeresinde bir kere ef'âl-i harbiye zararlarının mevzû-ı bahs dahî edilemeyeceği çünki menâtık-ı müstevliyede tazmîn-i zarar Yunanistan'a râci' ve gayr-ı meşgûlede bu gibi ef'âl-i harbiye tahribâtı gayr-ı mevcûd olduğu Müttefiklerce de nihâyet kabûl ve bunun içün bir fıkra dercinden sarf-ı nazar olundu. Tedâbîr-i harbiyeye gelince buna dâir protokolda mevcûd madde şudur:

"Madde 3. - Bir devletin hâl-i hâzırdaki arâzisi dâhilinde 1914 senesinden evvel mevcûd mukâvelât-i imtiyâziye eshâbının vesâit ve hidemâtından müstefid olması mukâbilinde ve rü'yet-i muhâsebe neticesinde gerek kendisine ve gerek eshâb-ı imtiyâza âit olarak tahakkuk edecek olan mebâliğ mukâvelât ve i'tilâfât mevcûdsa onlara, değilse işbu protokolda münderic ehl-i hibre usûlüne tevfîkan te'diye olunacaktır."

Demek ki bu madde mûcebince biz kendi arâzimiz dâhilinde kalan şirketlerin vesâit ve hidemâtından ettiğimiz istifâdeye mukâbil hisâblarını göreceğiz ve alacağımızı tahsîl ve borcumuzu te'diye edeceğiz.

Bu protokol esâsen ecnebî şirketlerine âit olmak üzere tanzîm edilmiştir. Türk şirketlerine taalluku protokola ilâveten yapacağımız beyânât müfâdi i'tibâriyledir. Mezkûr beyânât Türk şirketleri içün de bu yolda muâmele edileceği musarrahtır. Buna mukâbil sekseninci madde tayyediliyor. Çünkü Müttefiklerin bu protokolu ve merbutâtını teklifleri evvelki imtiyâzât faslı maddeleriyle sekseninci maddenin yerine kâim olmak üzere vâki' olmuştur.

Sâlisen rü'yet-i hisâb hakkında kabul edilen şekil ber vech-i bâlâ üçüncü madde olarak dercedilmiştir.

Râbian telgrafnâmemizde harb içinde müessesâtine vaz-ı yedd ilâh... olarak yazılan fıkarât he'yet-i murahhasamızın mütâlaâtı olub bu husûsda takarrür etmiş mevâdd-ı sâire mevcûd değildir.

İSMET

No. 625

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

Urgent *Ankara, 14/7/39*
No. 325 *(14/7/1923)*

14 Temmuz 39 raporudur:

Bugün dahî Müttefiklerle hergüna temâs münkatî' olmakla berdevâmdır.

İSMET

No. 626

Hey'et-i Vekîle Riyâset-i Celîlesine

No. 326 *14/7/39 (1923)*

1918, 1920, 1922 senelerinde neşrolunan kavânîn ile te'sîs kılınan harb kazançları vergisinin İstanbul ve İzmir'de mütemekkin Müttefikîn tebaasından ve şirketlerinden aranıldığı, halbuki bu cihetin muâhede-i sulhiye projesinin yetmişbeşinci maddesi ahkâmına münâfî olduğu muâhedenin mer'iyyete vaz'ına kadar hükümetimizin sâir husûsâtda onun ahkâmından mülhem olacağı hey'et-i murahhasa cânibinden ifâde kılınmış olduğundan bu verginin tahsîlinden vazgeçilmesi içün hükümet nezdinde tavassut olunması Müttefikîn hey'et-i murahhasalarınca müşterek bir nota ile rica edilmektedir.

1922 ibtidâsına kadar henüz istifâ edilmemiş olan vergiler mütedâhilâtının aranılmayacağı esâsı kabul edilmiş olmasına ve mâhiyeti i'tibâriyle bir temettü' vergisi olan harb vergisi esâsen 32, 33, 34 senelerinin temettüât-ı fevkalâdesi üzerinden alınmakta olduğuna nazaran bu verginin de henüz tahsîl edilmeyen kısımlarının afvedilen fakat hilâf miyânına girmesi zarûrîdir. Binâenaleyh bu yolda tahsîlâta tevessül olunduğu sahîh ise tevkîfi muktazî görülmektedir.

Zâten bâlâdaki senelerde Müttefikler tebaasından memleketimizde pek az kesân kaldığından ve bunlar nâmına tahakkuk eden vergiler yekûnunun da ehemmiyetli bir mikdâra bâliğ olamayacağı ma'lûm olduğundan bu i'tibâr ile de mezkûr vergilerin talebinden vazgeçilmek îcâb eylediği ma'rûzdur. Müttefiklere cevâb vermek içün emr-i sâmîlerine intizâr ediyorum.*

İSMET

* Bkz. No. 630

No. 627

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 327 *14/7/39*
(14/7/1923)

C.371.*

Evvelce teklîf ettikleri 47'nci maddede Türkiye hissesine isâbet eden mürettebât-ı seneviyenin kâmilen te'diyesini te'mîn edecek sûretde rehinlerin lede'l-iktizâ itmâmı mevzû-i bahs idi. Bu madde bu şekilde altın ve İsterling te'diyeyi tazammun ettiğinden tayyında ısrâr etmiştik. Bilâhere şeklini ta'dîl ederek Osmanlı İmparatorluğu aksâmına ve bunun tevzîi netîcesinde borçlarla karşılıklar arasındaki nisbet bozulursa ya'ni bu borcun rehinlerinin tamâmı veya kısm-ı küllîsi Türkiye arâzisi hâricinde kalırsa bu nisbetin yeniden te'sîs olunmasını taleb ettiler. Nisbet mes'elesini de menfaatımıza muvâfık görmedik. Çünkü bu da te'diye akçesinin nev'ine göre taayyün edebilecekti. Nihâyet mes'ele rehinli borçların tevzî-i düyûndan sonra dahî rehinli borc olması şekline müncer oldu. Osmanlı İmparatorluğu'nun diğer aksâmı hisselerine düşen borca rehin göstermek mecbûriyetini taahhüd etmekte olduklarına ve bu mes'eleyi tereddüde düşürmek düyun-ı umûmiyenin taksîmi mes'elesini tereddüde düşürebileceğine ve esâsen mürettebât-ı seferiyeyi altın ve İsterling ile ödemeyeceğimizde ısrâr ederek kupon mes'elesini bizzarûr en mühim bir mes'ele yaptığımıza binâen te'diye akçesi mes'elesini kat'iyyen alâkadâr etmeyecek bir şekilde rehinli borçların ba'demâ rehinli olup olmayacaklarını tereddüde düşürmemek üzere bu maddenin tayyına mukâbil ber vech-i âtî beyânât-ı şifâhiyede bulunmağa muvâfakat ettik :

Düyûn-ı Umûmiye-i Osmâniye'nin tevzîi sırasında îcâb ettiği takdirde ve hâmillerle müttefikân rehinli borçların bu sıfatlarını muhâfaza etmelerini te'mîn içün Türkiye tedâbîr-i lâzime ittihâz edecektir.

Madde tayyolunduktan sonra bu beyânâtda da bulunmaktan istinkâf edilmesi borçları inkâr ediyoruz demeğe müncer olacağı cihetle bütün Düyûn-ı Umûmiye ve kupon mes'eleleri hakkındaki suver-i tesviyeyi altüst edeceğine kanâat hâsıl olması üzerine rehinli borcların rehin hâricinde kalırsa bunlara hiçbir rehin göstermemek fikrinde olmadığımızı ihsâse ma'tûf bulunan bu şekil kabûl edilmiştir ve zarûrîdir. Bundan rücûa sebeb görülemediğini ve imkânı dahî olmadığını ve esâsen maksadımızın tatmîn edilmiş olduğunu arz ederim. Düyûn-ı Umûmiye İdâresi kalsa da kalmasa da borclara mukâbil rehin gösterilecektir. Borc ile rehin

arasındaki nisbet hakkında hiçbir taahhüdümüz yoktur. Düyûn-ı Umûmiye'nin eski şeklini muhâfaza edeceği hakkında mektup verdiğimin veya vereceğimin aslı yoktur. Fakat aslâ böyle bir haberin i'lânına veya aksinin tekzîbine kıyâm olunmamalıdır. Keyfiyetin sükûnet ile geçiştirilmesi ve renk verilmemesi mutâlaa-i kâsırânesindeyim.

İSMET

* Bkz. No. 622

No. 628

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 372 *Ankara, 15/7/39*
(15/7/1923)

Madde 1- Sulh muâhedesi imzâ ve tasdîk edilinceye kadar hukukan Mısır Hıdivi olarak tanınması îcâb eden Abbas Hilmi Paşa'dan aldığım telgrafnâme hülâsası ikinci maddede ma'rûzdur. Bu bâbda kendisine münâsib cevâb verebilmek içün tenvîr buyurmanızı rica ederim.

Madde 2- Mısır'daki emvâl ve emlâkimin tasfiyesi içün benim ile alâkadâr hükümetler arasında husûsî i'tilâfât mevcûd olduğu hakkındaki yalan haberlere istinâd eden ve bilhassa bana taalluk eden sulh muâhedesi projesi maddesini Türk hey'et-i murahhasası bilâ münâkaşa ve bana sormaksızın kabul etmiştir. Bu yalan i'tilâf mes'elesi hakkında tenvîr edilen İsmet Paşa bu i'tilâfın mevcûd olmadığım mübeyyin tahrîrî bir beyannâme taleb ve i'tilâf mevcûd olmadığı takdirde bana müteallik maddenin esassız olacağını ve Türk hey'et-i murahhasası nezdinde hakkımı resmen müdâfaa edebileceğimi ilâve etti idi. Beş gün mukaddem tahrîrî beyannâmeyi verdim ve resmen talebde bulundum. Muâhedenin mezkûr maddesinin tayyı zımnında hey'et-i murahhasanın teşebbüsâtda bulunmasına intizâr etmekte iken, "Türk hey'et-i murahhasasının esbak Hıdiv-i Mısır ile hiçbir münâsebeti olmadığına ve İsmet Paşa'nın Abbas Hilmi'yi hiçbir imtiyâza mâlik olmayan bir kimse gibi kabul ettiğine ve kendisinden hiçbir mektup alınmadığına" dâir Mısır gazetelerinde Rıza Bey'in sözlerini okumakla mütehayyir oldum. Esbâbını anlamak üzere hey'et-i murahhasaya mürâcaatımda İsmet Paşa'nın henüz benim işim ile iştigâle vakti olmadığını öğrendim. Telgrafla cevâb rica ederim.*

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 649

No. 629

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 373 *Ankara, 15/7/39*
(15/7/1923)

14 Temmuz tarih ve 323 numaralı telgrafnâme cevâbıdır :*

Kanun-ı mahsus mûcebince fırâr ve tagayyub edenlerin emlâkinin bedelleri kendi nâmlarına îrâd kaydolunmaktadır Efendim.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 623

No. 630

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 374 *Ankara, 15/7/39*
(15/7/1923)

14 Temmuz tarih ve 326 numaralı telgrafnâme cevâbıdır :*

75'inci madde yalnız temettü' vergisi bekâyâsına şâmildir. Harb kazançları vergisi hiç de dâimî olan temettü' vergisi gibi değildir. İstanbul ve İzmir'de işgâl altında bulunmalarından bu sene tahakkuk ettirilmekte olan bu vergiden ecnebilerin afvı bi'z-zarûr tebaamızın dahî afvını istilzâm ve hâl bu ise harb kazançlarının merkez-i sikleti olan İstanbul ve İzmir'in muâfiyeti ve fakir olan Anadolu'da tamâmen tahakkuk ve tahsîlin neticesi olacaktır ki bu kadar bâriz adâletsizliğin [sebeb-i vuzûh ?] olan teklîf-i vâkii tasvîb etmek muvâfık değildir. Anadolu muhârebâtında ve İzmir harîkinde maddeten mutazarrır olanların zararları bu verginin tahakkukunda zâten nazar-ı dikkate alınıyor.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 626.

No. 631

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 328 *15/7/39*
15/7/1923)

C.354 *

Gönderildiği bildirilen meblağ vâsıl olmadı. Tesrîine müsâade buyurulması.**

İSMET

* Bkz. No. 602
**Bkz. No. 641

No. 632

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

Urgent *16/7/39*
No. 329 *(16/7/1923)*

15 Temmuz 39 raporudur.

1- Düvel-i İ'tilâfiye murahhasları bu akşam verdikleri müşterek bir nota ile muhtelefün fîh mesâil hakkındaki nokta-i nazarlarını muhâfaza etmekle berâber her iki tarafın mutâbık kalabileceği bir tarz bulmak üzere mutahassısların 16 Temmuz 39 saat 10'da ictimâ' etmelerini ve îcâb ederse öğleden sonra murahhasların ictimâ' etmelerini teklîf ve ictimâ'dan bir netîce çıkabilmek için bir karâr-ı kat'î ittihâz etmek için salâhiyyet-i tâmmeye mâlik olup olmadığımı sordular. Mütahassıslar ictimâını kabul ve salâhiyyet-i tâmme sâhibi olduğumu söyledim.

2- Sefâin-i harbiye ihtilâfında hükümetin nokta-i nazarını aldım. Müttefiklerin teklîfi şu idi :

[Tahliye ameliyâtı Çanakkale ve Bahr-ı Siyâh Boğazları ile Marmara Denizi'nde bulunan İngiliz, Fransız ve İtalyan sefâin-i harbiyesinin çekilmesini de muhtevîdir. Ma'mâfîh düvel-i Müttefika bu sularda Boğazlar Mukâvelesi mer'î oluncaya kadar işbu üç devletten beheri için iki krövazör ve bununla mütenâsib bir mikdâr da sefâin-i sağîreyi tecâvüz etmemek şartiyle mahdûd mikdârda cüz-i tâmm bulundurmak hakkını muhâfaza ederler. Tayyâre gemisi bulundurulmayacaktır. Boğazlar Mukâvelesi'nin mer'iyyetine intizâren düvel-i müttefika donanmaları Boğazlardan tâm ve kâmil bir sûretde serbestî-i mürûru muhâfaza ederler. Sefâin-i sağîre mikdârı İstanbul'daki Müttefikîn me'mûrîn-i bahriyesi tarafından Türk me'mûrîni ile müştereken ta'yîn olunacaktır.]

Eğer bizim teklîfimiz ya'ni mukâvelenin ikinci maddesi kabul olunmazsa onların teklîfiyle ve muâhedenin mer'iyyetine kadar muayyen bir kuvvetin sularımızda bekâsı ve bununla beraber tâm ve kâmil serbestî-i mürûr kabul olunmuş olacaktır.

İSMET

No. 633

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 375 *Ankara, 16/7/39 (16/7/1923)*

16 Temmuz 329 numaralı telgrafnâme cevâbıdır :*

366 ve 367 numaralı telgrafnâmelerin ** beşinci maddesinde tahliyeye dâir ve derecâtını müş'ir sarîh ve kat'î ta'limât arz edilmiştir. Hükümetce bundan gayrı temâm ve kâmil olarak mürûr hakları olacağı şimdi ma'lûm oldu. Binâenaleyh mezkûr telgrafnâmenin beşinci maddesindeki kuyûd ve şurûtdan mâadâ temâm ve kâmil hakk-ı mürûr mahfûziyeti gayr-ı kâbil-i kabuldur. Çünkü : hiç tahliye vâki' olmamış demektir.***

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 632
** Bkz. No. 618
*** Bkz. No. 639

No. 634

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 376 *Ankara, 16/7/39 (1923)*

Beykoz hâdisesi* münâsebetiyle İstanbul'da mahkûm edilen on sekiz Rum'un afvı hususunda Venizelos tarafından vâki olan teşebbüs üzerine Garbî Trakyalılardan alınan telgrafnâmede Garbî Trakya'dan kitle hâlinde adalara nefyedilen ahâli-i islâmiyenin ve hapishânelerde inleyen Türklerin memleketlerine avdetleri esbâbının istikmâli rica edilmekte olmağla icrây-ı îcâbı mercûdur.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 596

No. 635

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 330 *Ankara, 16/7/39 (16/7/1923)*

C. 7/7/39 ve Numara 340. *

Yunanistan'da kalan üserâmızın taharrîsi içün bir jandarma zâbiti yerine Yunan Salîb-i Ahmeri ile teşrîk-i mesâî etmek üzere bir Türk

* Bkz. No. 572

Hilâl-i Ahmer Hey'etinin Yunanistan'a i'zâmına Mösyö Venizelos muvâfakat etmiştir. Binâen aleyh Hâriciye me'mûrundan sarf-ı nazar olunması veyahud Hilâl-i Ahmer me'mûru sıfatiyle gönderilmesi mümkündür. Hilâl-ı Ahmer hey'eti ile Yunan Salîb-i Ahmer'i arasında ihtilâf çıkarsa Beyne'l-milel Salîb-i Ahmerden dâhi îcâbında a'zâ talebini dermiyân ediyor. Muvâfakatınızın iş'ârı müsterhamdır.

İSMET

No. 636

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

Urgent *16/17/7/39 (1923)*

No. 331, 332

Bugün öğleden evvel ve öğleden sonra ve gece nısfülleylden sonra saat ikiye kadar devâm eden murahhaslar ictimâında muhtelefün-fîh nikât hakkında ber vech-i âtî i'tilâf hâsıl olmuş ve müzâkerât gayr-ı kâbil-i rücû' ve kat'î bir sûretde hitâm bulmuştur.

1- Tahliye Mes'elesi: İ'tilâf Devletleri kuvây-ı bahriyenin çekilmesini de tahliye ameliyâtından addetmişlerdir. Ya'ni sefâin-i harbiye de kıtaâtla beraber gidecektir. Ya'ni tahliye tâm ve kâmil olacaktır. Boğazlarda mürûr ve tevakkuf içün Boğazlar Mukâvelesinin ikinci maddesinin mer'iyetini veya bu maddenin ruhuna ve ma'nâsına muvâfık olarak bir şekil kabûl ettirilememiştir. Esâsen ikinci maddede tevakkufdan mâadâ şerâit-i muayyene dâhilinde hakk-ı mürûr tanınmaktadır. Protokol hâricinde Türk hükümeti mukâvelenin mer'iyyetine ve eğer muâhede mevki-i mer'iyyete girmezse en geç 31 Kânun-i Evvele kadar bu sularda düvel-i Müttefikadan devlet başına birer krövazör ve ikişer destroyerle harb sancağını hâmil olmamak şartıyla kömür ve levâzim gibi sefâin-i muâvinenin ihtiyârî tevakkufuna müsâade edeceğimizi bir beyânnâme ile bildireceğiz. Muâhedenin ve Boğazlar Mukâvelesinin Müttefikler tarafından tasdîki teehhür etmeyeceğini beyân ile berâber Boğazlar Mukâvelesinin mer'iyyetine kadar hakk-ı tevakkuf olmaksızın Boğazların serbestîsini kabul ettik. Birer kruvazör ve ikişer muhribden başka hakk-ı mürûr tanımamız Boğazlar Mukâvelesinin ve kabul ettiğimiz prensipin ruhuna da mugâyırdır. Tahliye protokolü murahhaslar tarafından imza edilecek, ba'zı gemilerin kalması müsâadesini ve hakk-ı tevakkuf olmaksızın serbestî-i mürûru ifâde eden beyânnâme yalnız bizim tarafımızdan müsâade

olunacaktır. Bunların her ikisi de Meclisden tasdîk olunmayacaktır. İkinci maddenin tatbîki ile bizim kabul ettiğimiz arasında hakîkatde büyük fark yoktur. Bunu kabul etmesek mesâil-i sâireyi halledemezdik. Türkiye Boğazları tekrar kapamak içün tahliye taleb ediyor vaz'iyyetine düşecek idik. Hülâsa bu mes'ele üzerine artık rücû edilemez. Ve Meclise tasdîk ettirilmeyeceği içün devlet tarafından nâmütenâhî taahhüd altına girilmiş demek değildir.

2- İmtiyâzât Meş'elesi:

Régie générale ve Armstrong Şirketleri içün hukuku mahfûzdur cümlesi çıkartılmıştır.

3- Bu şirketlere âid hakk-ı rüchân da çıkarılmıştır. Nâfıa Vekîli nâmına şirketlere imza edeceğim birer mektupla muâhedenin mevki-i mer'iyyete vaz'ından muahhar akdolunacak mukâvelât ile Bahr-ı Siyâh şebekesinde veya bir kısmında ecnebî sermâye ve sanâyiinin faâliyeti içün bir müsâbaka açacak olursak beş sene zarfında Régié générale'i dahî haberdâr ederek müsâvât-ı tâmme ile münâkasaya iştirâklerini kabul ettiğimi bildireceğim. Armstrong da böyledir.

4- Turkish Petroleum protokoldan kâmilen ihrâc ettirilmiştir. Bu kumpanyanın hukukunu muhâfaza edeceğine vesâireye dâir Rumbold Komitede beyânât yapacağını hiddetle söyledi. Cevâb vereceğimi bildirdim. Hülâsaten diyeceğim ki, onların beyânâtı Türkiye'yi bir sûretle taahhüd altına almaz.

5- Görülüyor ki mesâil kâmilen lehimize hallolunmuştur. Mukarrerât yarın Komitelerden geçecektir ve artık celse yoktur. Birkaç gün zarfında imzâ muhtemeldir.

İSMET

No. 637

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 377 *Ankara, 17/7/39*
(17/7/1923)

Üserâyı berây-ı ziyâret Anadolu'da seyâhat etmekte olan beyne'l-milel Salîb-i Ahmer a'zâları Ankara, Yahşihan, Kayseri, Adana garnizonlarında üserânın ziyâretini ikmâl ederek 8 Temmuzda Konya'ya hareket etmişlerdir. Zâirîn üserânın ahvâl-i umûmiyesine karşı fevkalâde memnun ol-

duklarını ve verecekleri raporlarla Türkler hakkındaki müddeiyâtın butlânının irâe olunacağını ifâde etmektedirler.

HÜSEYİN RAUF

No. 638

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 378 *Ankara, 17/7/39*

(17/7 /1923)

Atina Muâhedesi mûcebince tâbiiyyet-i Osmâniye lehinde hakk-ı hiyârini isti'mâl ederek Türkiye'ye muhâceret eden âilelerden, ba'zı işlerini görmek üzere muvakkaten Yunanistan'a gidenleri Yunan polisi ellerindeki tâbiiyyet ilmihaberlerini alarak taht-ı silâha çağırmakta ve icâbet etmeyenleri divân-ı harbe sevketmektedir. Venizelos nezdinde teşebbüsât-ı lâzimede bulunarak tebaamızın iâde-i serbestîsini istihsâl buyurmaları mercûdur.

HÜSEYİN RAUF

No. 639

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

Urgent *17 Temmuz 339*

No. 333 *(17/7/1923)*

16/7/ târih ve 375 numaralı şifreyi * nısfü'l-leylden sonra saat ikide kat'î ictimâ' dan avdetimden sonra aldım.

Ta'limât-ı devletleri vârid olmadan bu bâbda istihsâli mümkün şekil ve hakîkat-i ahvâl nazar-ı dikkate alınarak bir karar verilmiş ve mes'ele hallolunmuştu. Sûret-i hall 331, 332 numaralı telgrafta** arz olunmuştu. Boğazlar mukâvelesinin mevki-i mer'iyyete vaz'ına kadar ve Meclisin tasdîkinden geçmeksizin benim tarafımdan verilen bir beyânnâme ile ikâmet hakkı olmaksızın mürûr serbestîsinin tanınmasında mahzûr yoktur Efendim.

İSMET

* Bkz. No. 633
** Bkz. No. 636

No. 640

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 334 *17/7/39*
(17/7/1923)

1- Konferansın üç Komitesi son ictimâını akdetti ve bütün mesâili kapattı. Hey'et-i Murahhasa takarrür eden muâhedenin milletimizin menâfi'-i hayâtiyesine muvâfık olduğu kanâatındadır. Muâhedenin imzâsı 24 Temmuzda takarrür etmiştir.

2- Bu son ictimâ'da başlıca yeni mesâil olmak üzere afv-ı umûmînin tatbîki mevzû-ı bahs oldu. İmza ile berâber tatbîkini onlar taahhüd ettiler. Ve tatbîk zamanına kadar gayr-ı kâbil-i ta'mîr cezâ yapılmaması ve âlîcenâbâne hareket edilmesi konuşuldu. İltihâk ettik.

3- Ermeni muhâcirlerin avdeti mes'elesi içün umûmî ve son bir hücûm yaptılar. Ermeni muhâcirlerinin avdeti içün bir taahhüd alamayacağımızı sârih bir sûretde söyledik. Münâkaşa böyle bitti. Venizelos mübâdeleye tâbi' olmayan Rumlar içün benimle görüşeceğini söyledi.

4- Kabotaj içün Romanya hey'etine de bir mektup yazayım ve 73 üncü maddede eshâm ve tahvilât-i zâyıanın taharrîsi içün mektup vereyim dedi. Her ikisini reddettim. Kırgınlık oldu. Cevad Beye bunlardan bahsedeceklerdir.

5- Turkish Petroleum içün İngilizler beyânât yaptılar. Haklarını muhâfaza ettiklerini söylediler. Amerikalılar beyânât yaptı. Ben mükerrer beyânâta cevâben mes'eleyi hukukî nokta-i nazardan telakki ettiğimizi, hakem teklîf ettiğimizi ve'l-hâsıl âtî içün hiçbir sûretle taahhüd ve mes'ûliyet altına girmediğimizi tasrîh eyledim. Mes'ele kapandı.

6- Muharrem Kararnâmesine âid maddeden vazgeçilmesini Fransızlar konturatların mer'iyyetden sâkıt olması tarzında telakki etmediklerini beyân ettiler. Mükerrer beyânât oldu. Altın ve İsterling te'diye etmeyeceğimizi kat'î ve sarîh bir lisan ile mükerreren ifâde eyledik.

7- Bank-i Osmânî imtiyâzının temdîdi mes'elesini bugün alenî celsede mevzû-ı bahs ettiler. Hükümetin kabul etmediğini söyledim. Hükümete tekrar tavsiye etmemi rica ettiler. Ben de nezâketen iblâğ edeceğimi söyledim. Bununla bu mes'ele de bitti.

İSMET

No. 641

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 379 *Ankara, 18/7/39*
(18/7/1923)

328 numaraya cevâbdır: *

Üç bin İngiliz Lirasının telgrafla tesviyesine emir verildiği Bank-i Osmânî İstanbul merkezi ile bi'l-muhâbere anlaşılmıştır.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 631

No. 642

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 2349 *İstanbul, 18/7/39*
Müsta'celdir. *(18/7/1923)*

Beklediğiniz para bugün İstanbul Osmanlı bankasından Lozan'da Şefik Bey nâmına telgrafla gönderilmiştir Efendim.

ADNAN

No. 643

Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Urgent *18/7/39*
No. 335, 336 *(18/7/1923)*

1- Konferansın hitâm bulduğunu ve mesâilin tarz-ı hallini üç gün evvel hükümete arz etmiştim. Hiçbir cevâb almadığımdan bir tereddüdün hükümfermâ olduğunu zannediyorum. Bu tereddüdün esbâbını tahmîn etmeğe çalışacağım. İmtiyâzât mes'elesinden dolayı tereddüde mahal olamaz. Çünki bunda esâs-ı mes'ele Chester ile teârûz idi. Gerek Samsun-Sivas ve gerek Armstrong içün hakları mahfûzdur kaydı çıkarılmıştır. Muâhedenin mevki-i mer'iyyete vaz'ından sonra yapılacak mukâvelât ile Bahr-ı Siyâh şebekesinde verilecek imtiyâzât içün ecnebi sermâyesine müsâbaka açarsak müsâvî şerâitle Régie générale'i da haberdâr ve da'vet

edeceğiz. Gerçi bunda Bahr-ı Siyâh şebekesinin hâricindeki menâtık yerine bizzât o şebeke mıntıkası mevzû-ı bahs olmuş ise de muâhedenin mevki-i mer'iyyete vaz'ından sonra yapılacak mukâvelât kaydı Chester ile hergünâ teâruzu kat'iyyen ref'eder. Hakk-ı rüchân kaldırılmıştır. En mühim nokta olan Turkish Petroleum 'un büsbütün ihrâcı ise gayr-ı kâbil-i tasavvur bir muvaffakiyetdir.

2- Tahliye işinde muâhedenin mer'iyyetine kadar gemilerden daha azı kabul ettirilmiştir. Bu gemilerin kalabilecekleri müddet en geç sene nihâyetine kadar tahdîd edilmiştir. Bu cihetde mutasavver mahzûr tamâmen izâle edildi.

3- Yalnız serbestî-i mürûr mes'elesi kalıyor. Mürûra mâni' olmağa esâsen imkân yok idi. Hakk-ı tevakkufu izâle etmekle mühim bir şey yapmış olduğumuz kanâatındayım. Şimdi en bedbîn ihtimâli alalım. Müttefikler muâhedeyi tasdîk etmeyerek Boğazlardan bilâ kayd ü şart mürûr kayd-ı muvakkatını temdîd ederler. Ancak bizim de gayr-ı askerîlik hakkında aldığımız taahhüdât muâhedenin mer'iyyeti ile kâimdir. İş uzarsa biz de Boğazları tahkîme başlarız. Ticâret mukavelesinin mer'iyyeti taahhüd edilmediğinden bu husûsda müşkilât yaparız. Velhâsıl Boğazlardan bilâ kayd ü şart mürûr ettikleri zaman ansızın Marmara Denizinde bulunduracakları gayr-ı mahdûd kuvvet ile tatbîkini taleb ettiğimiz ikinci madde mûcebince her devlet içün en kuvvetli Bahr-ı Siyâh donanmasına muâdil kuvvet ya'ni üç misli Rus donanması arasında büyük fark yoktur. Bu aynen Mudanya Mukâvelenâmesinin mer'iyyeti Konferansın in'ikâdına kadar ve devâmı müddetince mer'î olmasına benzer. Eğer Müttefikler bizi Konferansa çağırmasa idiler Mudanya Mukâvelenâmesi ile'l-ebed mer'î kalacak idi. Böyle bir tehlikeyi o zaman dahi çok düşündüm. Hakîkatde İtalyan ve İngilizlerin sene nihâyetinden evvel tasdîk edecekleri tahmîn olunuyor. Muâhedenin tasdîki müşkilâtı belki Fransızlardan gelecektir. Fakat ikisi tasdîk ettikten sonra Japonya da onlara iltihâk edeceğinden bu sûretle üç devlet tarafından muâhede tasdîk olununca umûmu içün mer'î olacağı kaydı muâhedede mevcûddur. Eğer Müttefik devletlerin parlemantoları muâhedeyi reddederlerse biz de her türlü taahhüdâtdan müberrâ kalırız. Bu zâten yeni bir hâl-i harb vaz'iyyetidir ki bu vaz'iyyetde biz memleketimizin tamâmiyetini istihsâl ve te'mîm etmiş ve ağleb-i ihtimâl Yunan ordusundan da kurtulmuş bulunacağız. Eğer sû-i niyetde olup serbestî-i mürûrdan bilistifâde Boğazı geçerek bir tazyîk yapmak isterlerse bunu serbestî-i mürûrsuz dahî yaparlar ve her iki sûretde de hâl-i harbdır. Sû-i niyete ma'ruz kaldığımız

hâlde mâdemki tahliye ettirilmiştir kat'î bir vaz'iyyet almazdan evvel gerek İstanbul gerek Rumeli içün evvelen tedâbîrimizi ittihâz ve ikmâl etmeğe vakit buluruz. Hülâsa hem yapacak bir şey görmüyorum hem de mûcib-i tereddüd bir nokta görmüyorum. Tahliyeyi bu derece yaptırmak dahî muhtemel yeni mücâdele bizi daha kuvvetli vaz'iyyetde bulundurur. Binâen aleyh bu şıkk Boğazlar Mukâvelenâmesinin mer'iyyeti vaz'iyyetinden daha fâidelidir. Bunun da en mühim noktası bizi Boğazları tahkîmden men' eder bir kayd olmamasıdır. Halbuki bu kayd Boğazlar Mukâvelenâmesinde mevcuddur.

4- Eğer hükümet kabul ettiğimiz şeylerin reddinde kat'iyyen musırr ise bunu bizim yapmaklığımıza imkân yoktur. Düşüne düşüne benim bulduğum yol İstanbul'daki Komiserlere tebligât yapıp imzâ salâhiyyetini bizden nez'etmektir. Bu hâlde gerçi bizim içün kürre-i arz üzerinde görülmemiş bir skandal olur. Fakat menâfi'-i âliye-i vatan şahsî düşüncelerin fevkinde olduğundan hükümet kanâatını tatbîk eder. Hükümetden teşekkür beklemiyoruz. Muhâsebe-i a'mâlimiz millete ve târihe mevdû'dur.

İSMET

No. 644

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 380 *Ankara, 19/7/39*
(19/7/1923)

18 Temmuz tarihli telgrafnâmenizi aldım*. Hiç kimsede tereddüd yoktur. İhrâz eylediğiniz muvaffakiyeti en hârr ve samîmî hissiyâtımızla tebrik etmek içün usûlen vaz'-ı imzâ olunduğunun iş'ârına muntazırız kardeşim.**

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi
Başkumandan

MUSTAFA KEMAL

* Bkz. No. 643
** Bkz. No. 647

No. 645

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 381 *Ankara, 19/7/39*
(19/7/1923)

17 Temmuz 344 numaralı telgrafnâme cevâbıdır: *

Bugün Hey'et-i Vekîlede görüşüldü. İş'âr-ı devletlerine nazaran her üç mes'elenin hallinde yapılacak yapılmış olduğundan 24 Temmuzda mukarrer bulunduğu üzere imza buyurulması muvâfık görülmüştür Efendim.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 640

No. 646

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 337 *19/7/39*
(19/7/1923)

1- Donarı'den 13 Temmuz tarihiyle İtalya hey'etine gelen ve mahremâne ittılâ' hâsıl ettiğim bir telgraf meâli ber vech-i âtîdir. Donarı'nın mahremâne anladığına göre Ereğli işi Fransızlar tarafından ikâ' olunan müşkilât sebebiyle ilerlemiyor. İsmet Paşa Ankara'ya telgraf çekerek teshîlât rica ederse fâideli olur. Parker ma'lûm iş için mücâdele ediyor. Fakat muvaffak olamıyor.

2- Sivrihisaryan hakkında Montagna'nın ma'lûmatı ber vech-i âtîdir: Manisa'da on dördüncü taburun birinci takımında bulunan Hiram'dan alınan ma'lûmâta nazaran Rand Sivrihisaryan Afyon'da ve Berj Sivrihisaryan Akhisar'da imiş. Muhâfızlar İsmet Paşa'nın uğraştığına mücâzâten kendilerini kaybetmişler ve behemehâl para istiyorlarmış.

3- Antalya mıntıkasında şimendifer şebekesi için 1913 ve 1914 senelerinde İtalyan şirketinin hükümetle olan mukâvelât ve muhâberâtın hülâsasını bana verdiler. Montagna dedi ki, son zamanda eğer bu mes'eleyi meydana çıkarsa idim Müttefikler İtalya'yı da kendileri ile berâber bulundurmak için bu vaz'iyyeti hirz-i can edecekler idi. İtalya bunu yapmadı. Şimdi de bir şey taleb etmiyor. Yalnız vaz'iyyetinin ne kadar dürüst olduğunu anlamaklığımızı istiyor.

4- İstanbul'da kalacak Beyaz Ruslar için Rus Salîb-i Ahmeri her hey'et-i murahhasa nezdinde teşebbüsât yaptı. Onlar da bana mürâcaat ettiler. Teklîflerinin bir sûretini mütâlaa etmek va'dı ile aldım. Hükümete posta ile göndereceğim veya getireceğim.

5- Afv-ı umûmî ahkâmı ale'l-usûl mevki-i mer'iyyete girinceye kadar gayr-ı kâbil-i ta'mîr cezâlar tatbîk edilmemesi her hey'et tarafından taahhüd edilmiştir. Hükümetin nazar-ı dikkatını celbe ictisâr ederim.

6- Ruslar Boğazlar Mukâvelesinin imzâsına da'vet edildiler. Yetişemezlerse Ağustos evâsıtına kadar İstanbul'da imzâ imkânı ve bu da olmazsa istedikleri zamanda mukâveleye iltihâk ihtimâli muhâfaza edildiği Konferans Kâtib-i Umûmîliğinden Rusya'ya tebliğ olundu.

İSMET

No. 647

Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

No. 338 *20/7/39*
(20/7/1923)

Her dar zamanda Hızır gibi yetişirsin *. Dört beş gündür çektiğim azâbı tasavvur et. Büyük işler yapmış ve yaptırmış adamsın. Sana merbûtiyetim bir kat daha artmıştır. Gözlerinden öperim pek sevgili kardeşim, azîz şefim.

İSMET

* Bkz. No. 644

No. 648

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

Urgent *20/7/39*
No. 339 *(20/71923)*

1- Sırbistan muâhedeyi imza etmeyecektir. Henüz Sırp sefîri ile görüşmedimse de evvelce verdikleri haberlere nazaran sebebi ma'lûmdur ve bize müteallik değildir. Sırp Hâriciye Nâzırı evvelce beni da'vet etmiş idi. Da'veti tekrar ederse Belgrad'da bir gün kalayım mı? Sırplar ağleb-i ihtimâl burada takarrür eden vesâiki beynimizde aynen imza ederek

kendileriyle hâl-i sulhun ve ikâmet ve ticâret mukâvelelerinin mer'iyyetini taleb edeceklerdir. Bence bu teklîfi kabulde mahzûr yoktur. Bilakis Müttefiklerle müttehiden bir muâhede yapmaktan ise ayrı ayrı muâhede yapmamız da müreccahdır. Bu husûsda hükümetin kararlarının emr ve iş'ârı.

2- Polonya muâhedesi hemen bitmiş gibidir. Bir iki nokta hallolunacak ve büyük muâhededen belki evvel imza olunacaktır.

3- Amerika ile muallak dört beş mes'ele vardır. Bu mesâil Müttefiklerden daha fazla olarak serdettikleri metâlibden münbaisdir. Amerika Murahhası ile görüşeceğim. Vazgeçerse muâhedeyi bitireceğim. Vazgeçmezlerse vaktım olmadığından müzâkerâtın mâba'dını İstanbul'a nakletmeği teklîf edeceğim. Berây-ı ma'lûmât.

4- Rumbold'dan aldığım bir mektupta parlamentonun son devresi ve Avrupa vaz'iyyet-i beyne'd-düveliyesi ve kendisinin parti şefi olması gibi sebeblerle Curzon'un muâhedeyi imzaya gelemeyeceklerine i'tizâr ediliyor. Rumbold'un kral nâmına salâhiyyetnâmesi Curzon'un aynıdır. Hukukan Curzon'un gelip gelmemesinin ehemmiyeti yoktur. Fransızlardan da yalnız Pellé imza edecektir. İtalyanlardan Garroni'nin de ilâveten geleceği söyleniyor. İmza edecekler sefîr-i kebîr olduğundan silsile-i merâtibde fark yoktur. Berây-ı ma'lûmât arz olunur.*

İSMET

* Bkz. No. 650

No. 649

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 382 *Ankara, 21/7/39 (21/7/1923)*

Abbas Hilmi Paşa'dan aldığım telgrafnâmenin hülâsasını 372 numaralı telgrafnâme ile arz ve bu hususda tenvir buyurulmaklığımı rica etmiştim.* Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine de bu kere mürâcaat eden müşârünileyhe bir cevâb vermek üzere bu hususdaki mütâlaa-i devletlerinin sür'at-i iş'ârı müsterhamdır.**

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 628
** Bkz. No. 667

No. 650

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 383 *Ankara, 21/7/39*
(21/7/1923)

19 Temmuz 337, 339 * ve 21 Temmuz 340 numaralı ** telgrafnâme cevâbıdır.

Bugün Hey'et-i Vekîle'de görüşüldü. Karar :

- Sırp murahhası imza etmeden Lozan'dan infikâk ederse taksîm-i düyûn keyfiyetinin muâhedede tasrîh edildiği vechile yapılıp yapılamayacağını ve Sırbistan'a âid hisse-i düyûnun ne olacağını ve bu bâbda dâyinlerin bizden bir şey taleb edip edemeyeceğini son takarrür eden metne göre tedkîki lâzımdır. Her halde ileride i'tibâr-ı mâlîmizi tenkîs edebilecek vaz'iyyet-i meşkûkenin tahaddüsüne meydan vermemek içün düvel-i sâire ile imza teâtisi esnâsında Türkiye'nin muâhede mûcebince kendisine terettüb edecek hisse-i düyûndan başka hiçbir hisseden mes'ûl olamayacağı hakkında beyânât-ı sarîhada bulunmanız ve bu beyânâtı zabta geçirtmeniz muvâfık addolunmaktadır. Bu yolda esâs metinde de bir madde bulunduğunu da kuvvetle tahmîn ediyoruz.

- Bu sebeble ve Sırbistan'daki emlâk-i İslâmiye'nin zıyâı tehlikesine binâen muâhedeyi Lozan'da Sırplara dahî imza [asıl] menâfiimiz iktizâsındandır. Reddettikleri takdirde tebaalarının ikâmet ve ticaret mukâvelesinden istifâde edemeyeceği ve bilâhire bizimle tekrâr müzâkerâta girişiklerinde şimdikinden daha gayr-ı müsâid şerâit karşısında bulunacakları ve Balkan siyâsetinde dostluğumuzun kıymeti kendilerine îzâh olunmalıdır.

- Muâhedeyi imza eyledikleri takdirde Belgrad'da bir gün kalmakta mahzûr yoktur. Aksi takdirde bizi mürâcaatcı vaziyetde göstermesi me'mûldur.

- Amerika muâhedesinin akdi içün Lozan'da devâm-ı ikâmet câiz görülememektedir. Çünkü uzun müddetten beri cereyân eden sulh müzâkerâtı netâyici iki Ağustos'da ictimâa da'vet edilen Büyük Millet Meclisi'ne îzâh ve iknâ' edilmek suretiyle inkıtâ' şeklini meşrû' ve ma'kûl olarak (?) mahal vermemek mümkün görülmektedir. Bundan başka

* Bkz. No. 646, 648
** Bkz. No. 652

Amerika ile müzâkerâtın İstanbul'a nakli de ticaret mukâvelâtını daha esaslı suretde intâca fâidesi me'mûldur. Her halde Amerikalılara Müttefiklere karşı kabul ettiğimiz şerâitten fazlasını vermek gayr-ı kâbil bulunduğundan Amerikalılara diğer devletlerden fazla müsâadâtda bulunmayacağımızı sarâhaten söylemek ve aynı şerâiti kabul ettikleri takdirde bi't-tabi' imza ve intâc etmek, etmedikleri, düşünmeğe lüzûm gösterdikleri halde inkıtâı veya İstanbul'a nakl-i müzâkereyi kabul eylemek zarûrî görülmüştür.

Belgrad'a uğranıldığı takdirde İtalya tarîkını ihtiyâr bi't-tabi' mümkin olamayacaktır. Esâsen hükümetce bu tarîkı ihtiyârda fâide görülmemektedir. Arz olunur.

HÜSEYİN RAUF

No. 651

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 384 *Ankara, 21/7/39*
(21/7/1923)

Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Riyâseti'nden alınan bir telgrafnâmede îcâb eden istihzârâta esâs olmak üzere tahliye protokolunun bir suretinin cebheye ve İstanbul Kumandanlığı ile Re'fet Paşa Hazretlerine irsâli bildirilmekte olduğundan icrây-ı îcâbı mercûdur.

HÜSEYİN RAUF

No. 652

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 340 *21/7/39*
(21/7/1923)

20 Temmuz 39 raporudur :

A- Amerika murahhası Grew ile görüştüm. Müzâkerâtı intâc edinceye kadar müzâkere etmek arzûsunun tarafımızdan geldiğinden ve kendisinin dâimâ görüşmek arzu ettiği halde bizim işlerin hitâmını beklediğimizden bahisle müzâkerâtın intâcına kadar devâm edilmesi vaz'iyyetini gösterdi. 24 Temmuzda sulh muâhedesi imzâlanacaktır. Ondan sonra bizi uzun

müddet tutmak niyetinde görünüyorlar. Aramızda muallak olan mesâil ise sehlü'l-hall değildir. Muâhedât ile Müttefiklere verdiğimiz bütün nikâtı aldıktan sonra fazla istiyorlar. Hülâsası ber vech-i âtîdir:

1- İkâmet mukâvelesini en ziyâde mazhar-ı müsâadelik esâsına istinâd ettiriyorlar. Halbuki bu esâsı biz Müttefiklere vermedik ve kabul ettirdik.

2- Telsik mes'elesinde musırdırlar. Memleketimizden gidip Amerika tâbiiyetini aldıktan sonra eski tebaamızın gelmesine muhâlefet ettiğimizin sarâhaten mukâveleye dercini istiyoruz. Onlar bunda kaçamak yapıyorlar. Bu nokta bizim için hayâtîdir.

3- Müttefiklere verdiğimiz adlî beyânnâmedeki hukuk müşâvirlerinden Avrupalı kelimesini hazfederek ve 1914 harbine iştirâk etmemiş devletlerden a'zâ yerine Türkiye'ye karşı harbe iştirâk etmemiş kaydını vaz'ederek beyânnâme istiyorlar. Halbuki biz adlî umûr için bir beyânnâme vermişiz. Her millet ve her devlet için ayrı ayrı beyânnâme veremeyiz. Esâsında musırr olmağa mecbûruz.

4- Kapitülasyonlarda Müttefiklere kabul ettirdiğimiz formülü kabul etmiyorlar. Başka bir formül teklîf ediyorlar.

5- Bilhassa metâlib mes'elesi mühimdir. Mes'ûliyeti devlete kâbil-i isnâd olan metâlibin tedkîkini ve nihâî hükmün bir mahkeme-i hakemiyeye tevdîini taleb ediyorlar. Metâlib husûsunda Harb-i Umûmîden evvel ve sonraki metâlib dâhildir. Biz Harb-i Umûmîden evvelki metâlibin kapitülasyon sistemi hâric olmak üzere aynı şerâit dâhilinde mütekâbilen ta'kibini teklîf ediyoruz. Müttefiklere kabul ettirdiğimiz de budur. Metâlibin ne olduğunu sorduk. Cevâb verecek hâlde değiliz, prensip vaz'ederiz diyorlar. Ef'âl-i harbiye ve ihtilâl ve iğtişâş zararları kabul etmeyiz. Tekâlif-i harbiye için talebinizi tedkîk ederiz dedik, yanaşmadılar. Hâsılı Amerika Türkiye ile harbe girmedi, ta'mîrât mevzû-ı bahs olamaz. Yalnız tebaasının düçâr olduğu zarar ve ziyânın ta'kîb ve tedkîk ve bi'n-nihâye bir mahkeme-i muhtelifeye tevdî' talebinde ehemmiyetli sûretde musırdırlar.

6- Boğazlardan serbestî-i mürûr husûsunda Boğazlar Mukâvelesini tecâhül ederek bir formül teklîf ediyorlardı. Bunda bir netîceye varmak me'mûldür.

7- Ekalliyetler hakkında bize de bir şey tebliğ ediniz diyorlar. Bu da gayr-ı mümkündür. Biz ekalliyetler için diğer devletler gibi Cem'iyyet-i

Akvâm'a karşı ve hiçbir devlete karşı münferiden bir taahhüdü tazammün etmeksizin ahkâm-ı mütekâbile ve mu'tâde vaz'etmişizdir. Amerika'ya ayrıca herhangi bir şey söyleyemeyiz.

8- Sıhhıye beyânnâmesinin kendilerine de verilmesini istiyorlar. Bu da takrîben aynı mes'eledir. Ya'ni her devlete ayrı ayrı veremeyiz.

9- Eski vergiler nâmı altında ma'hûd (?) onlar içün sâbıka gümrük resmi vaz'ı ihtimâlini nez'edecek bir şey istiyorlar. Hülâsa ber vech-i bâlâ mevâdd aramızda ihtilâfı teşkîl etmektedir. Telsîk ve matlab gibi nikât bizim içün ehemmiyetlidir. Bir inkıtâ şekli vermeksizin müzâkereyi İstanbul'a nakletmeyi müşkil görüyorum. Hükümetin nokta-i nazarı nedir? Sarîh ve âcil ta'limât rica ederim.

B- İtalya Murahhası diyor ki, Donarî Bandırma-Kütahya hattı içün imtiyâz istiyormuş. Bunu tervîc edelim ve Fransızlara vermeyelim. Bir de avdetimde Roma'ya uğrayarak Brindizi'den vapur ile İstanbul'a gitmekliğimi teklîf ve cevâba intizâr ediyor. Vapuru kendileri verecekler ve benim cevâbıma göre seyâhati tanzîm edecekler imiş. Benim arzûm yoktur. Hükümetin emir ve ta'limâtı nedir ?

C- Polonyalılarla bir gün evvel ya'ni 23 Temmuzda muâhede imzâlanacaktır. Amerikalılarla ne yapacağız ? Lozan'da ikâmeti temdîd etmek aslâ arzum değildir. Hükümet ne tavsiye eder ?

İSMET

No. 653

Paris Mümessilliğinden Hariciye Vekâletine

Rapor. *21/7/339 (1923)*

Lozan sulhünün Fransa'da hâsıl ettiği akisler ve cereyanlar hakkındaki müşâhede-i âcizânem ber vech-i âtî mâruzdur :

Sulhün imzası az çok hafiyet (?) vermiş, Rhur ve Şark gailelerinden hiç olmazsa birinin zevâlini görmek efkârı kısmen teskine sebeb olmuştur. Ancak, sulhün sükûn ile kabul eden bütün cereyanlar, sulhün Fransa'ya temas eden şeklini muhtelif muhatı nazara göre tenkit eylemekten hali kalmamaktadırlar. Bu tenkitlerin bazısı siyaseti dahilîye noktasından, bazısı siyaseti hâricîye icâbatından tevlit etmektedir. Lozan sulhü de-

rece-i evvelde (ulâda) Türkler ve derece-i sâniyede İngilizler için bir zafer, fakat Fransızlar için siyâsî bir hezîmet telâkkî olundu.

1- Sulhnâmeye karşı mevcud cereyanların birincisini şimdilik (muhafaza-i sükûn) taraftarları teşkîl (?) etmektedir.

2- Muahedeye lehdar olan ikinci zümre, sulh yapıldığı için Hükümetten memnundur. Ancak.....

3- Muahedeyeyi sulhiyeye aleyhtar olanların tenkidatı kısmen esas itibarıyla Türkler aleyhtarlığını meslek edinmelerinden, kısmen de hükümete hücuma vesile olacak yeni bir vasıta bulmalarından ileri gelmektedir. Birincisi şarkta kapitülasyonların iflasına muarızdır. Diyorlar ki " Fransa'nın şarkta bina ettiği dört asırlık nüfuz ve mevkii kendi elimizle bıraktık. Ne mekteplere selâmet, ne tebaya refah ve ticaret, ne de rüchanı imtiyaz ticariyesi, kendi kendimize (? heba) ettik, bize karşı harp etmiş bir millete muzafferiyeti siyasîye kazandırdık. Faizlerin parasını, Fransa'nın parasını bile muhafaza etmeyi bilemedik. Üstüne üstelik bütün şarkta umumî bir tecrid tehlikesine mâruz kaldık. İşte Ankara İtilafının bizi içine ittiği uçurum!" Bunlar arasında Echo National Başmuharriri mahud "Chardiot" (?)nun tenkidatındandır.

4- Bu tenkidler muvacehesinde Hükümet Muahede-i Sulhnameyi pek müdafaa eder görünmemekte, tenkidler karşısında daha ziyade bir "itizar" vaziyeti almaktadır. Kendisini müdafaada .... ettiği müşkülâtın kısmı azamına sebep,..... yine kendisidir. Lozan müzakeratı zamanında müeddiyatı (iddialar) muhtelifiyeyi aynen matbuatı o kadar tahrik etmeseydi..... bu gün arkasında rücuu müşkül bir mesafe bırakmamış olurdu. Faizlerin altınla tediyesi ve saire gibi manasız mutalebatı efkârı umumiyesine en sağlam hukuk şeklinde gösterdikten sonra.... bu gün ticaretini tefsir edecek söz bulamamak tabiîdir....Fransız Hükümeti, yaptığı fena propagandanın, ettiği fuzulî iddiaların esiri olmuştur. Mamafih üstüne tevcih edilen tenkitler karşısında büsbütün (sessiz?) kalmadı. Muahedenin Fransa için ağırlığını iddia edenlere karşı evvelâ, muahedeye bu kadar ehemmiyet atfetmenin doğru olmayacağını, Türkiye demek şark demek olmadığını, sulh edilen miletin eski vâsi imparatorluk değil, 8-9 milyonluk küçük bir kıtadan ibaret bulunduğunu neşrettirerek vaziyetini tashih (?) etmek istedi.....

Sulhün şekli hazıra ile Fransa'nın rağmına vaki olduğunu, fakat Fransa'nın bu mecburiyetine müsaadatından başka ..... aksi takdirde ..... "Neden kızıyorsunuz? Bunun böyle olacağı evvelden belli idi, Türk-

lerin istiklâlini muhili sulh yapmayacaklarını zaten biliyorduk. Sulh istiyorsanız, başka türlüsü olamazdı" demek istedi. Bu kanaat muhassalasının Fransa'yı Türkiye'ye karşı âtiyen nasıl bir siyasete sevk edeceğini şimdiden kat'iyetle tahmin müşkildir. Mamafih bazı istidlâta nazaran bu siyasetin geçen iki senennin siyasetinden çok farklı olmayacağını, yani Suriye mücaveretinden dolayı..... esaslı bir muhadenete münkalip olamıyacağını zannetmek mümkün olabilir.....

HÜSEYİN RAGIB

PBA-K 372/1

No. 654

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 385 *Ankara, 22/7/39*
(22/7/1923)

Zât-ı Hilâfetpenâhîye hitâben Bombay'dan Hind Hilâfet-i Merkeziye Komitesi Reis-i Evvel-i Gandi imzâsiyle Umûr-ı Hâriciye Şu'besi'nin..... 2557 numaralı ve tarihsiz bir mektubu gelmiş ve sureti Zât-ı Hilâfetpenâhî tarafından âcizlerine gönderilmiştir. Mektubda İslâmlar rasında teâvün ve tesânüdün lüzûmdan bahsedildikten sonra İstanbul Dârülfünûndan Urdu lisanının kaldırılmasından şikâyet edilmekte ve bütün Hind Müslüman mekteblerinde Arabî, Fârisî ve Türkçe'nin tedrîs edilmekte olmasına binâen Urdu lisânın tekrar programa idhali taleb olunmaktadır. Bundan başka mektubda şimdiye kadar Hükümet-i Osmâniye'ye takriben on milyon İngiliz Lirası gönderildiğinden* ve icrâ edilen tahkikâta göre ihtiyâcât-ı askeriyeye sarfedilmesi lâzım gelen mezkûr meblağın tamâmen yed-i Hilâfetpenâhîye vâsıl olmadığından bahsedilmektedir. Bunda bir fikr-i mefsedet gördüğümüzden mektubun hakîkaten Gandi tarafından gönderilmediği zannı hâsıl olmuştur. Bu babda Esad Fuad Bey vâsıtası ile veya münâsib menâbi'den tahkikât icra ettirilmesi mercûdur.

HÜSEYİN RAUF

* 1921-1922 yıllarında, Hindistan'dan Türkiye'ye 675.492 Türk Lirası tutarında 106.400 İngiliz lirası gönderilmişti. (Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, *Türk İstiklâl Harbi, VII. Cilt, Ankara:1975, s.195)*

No. 655

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 386 *Ankara, 22/7/39*
(22/7/1923)

Akbaş'a Kuvây-ı Milliye'ye cebhâne nakli hizmeti ihbâr edilmesi üzerine bir seneye kârib bir zamandan beri Yunanistan'a nakl olunmuş, elyevm Patras'ta askeri hapshânesinde mevkûf bulunan oğlu Receb'in tahlîsi Gelibolu'nun Karaindikli (?) karyesinden Hacı Osman tarafından istirhâm olunuyor. Merkumun tahlîsi içün îcâb edenler nezdinde teşebbüsât-ı lâzîmede bulunulması manût-ı re'yi devletleridir.

HÜSEYİN RAUF

No. 656

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 387 *Ankara, 22/7/339*
(22/7/1923)

Rusya Sefîri, Rusya hükümetinin Boğazlar Mukâvelesini İstanbul'da imzaya Roma'daki mümessilini me'mûr ittiğini bugün tebliğ etti Efendim.

HÜSEYİN RAUF

No. 657

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 388 *Ankara, 22/7/339*
(22/7/1923)

Sulhun imza günü ve mümkünse saatinin bütün memlekette tes'îd merâsimi yapılmak içün şimdiden taraf-ı devletlerinden ..... ta'yîn ve tesbît mümkün ise âcilen iş'ârını rica ederim.*

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 668

No. 658

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 389 *Ankara, 22/7/339*
(22/7/1923)

Harb-ı Umûmî'de İngilizler tarafından musâdere edilen Karadeniz vapuru hakkında 4 Temmuz tarih ve 15345 numaralı tahrirât cevâbının sür'at-ı iş'ârı mevcûdur.

HÜSEYİN RAUF

No. 659

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 390 *Ankara, 22/7/39*
(22/7/1923)

257 numaralı telgrafnâme cevâbıdır:*

Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Riyâsetinden vârid olan telgrafda Yunanlılar Karaağaç civarında bulunan ipekböcekciliği olarak kullanılan binaların ve hânelerin tahtalarını süvari ve topcu kışlaları civârındaki iki barakayı söküp götürdükleri Karaağaç'ta [Vaf Hençakdis'in?] değirmenini sökerek ba'zı âlâtını naklettikleri ve elyevm dâhilî ahşab kısmının sökülmekte olduğu Dâhiliye Vekâletinden vârid olan tezkirede ve Demirtaş'daki askerî pavyonlardan birinin ahşab bir kısmını kâmilen tahrîb ve Burgazlı [V...?] nın fabrikası ile bir böcekhânede ve [Mel Niyadikof'un] Meriç civârında bulunan böcekhânesini tamâmen sökerek naklettikleri ve tahrîbâta devâm edildiği bildirilmektedir Efendim.**

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 489
** Bkz. No. 689

No. 660

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 391 *Ankara, 22/7/339*
(22/7/1923)

342 numaralı telgrafnâme cevâbıdır:*

21 Temmuz [...] 383 numaralı telgrafnâmemizle** bu bâbdaki nokta-i nazarımızı bildirmiştik. Bu ma'lumâtdan sonra da aynı kararda bulunduğumuzu arz ederim.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No.663
** Bkz. No. 650

No. 661

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 341 *Ankara, 22/7/39*
(22/7/1923)

İngiliz Hey'et-i murahhasası, Londra'dan ve Ceneral Harrington'dan aldığı telgrafnâmeler üzerine âtîdeki iki mes'ele hakkında bana mürâcaat etti.

1- İ'tilâf ordularının tahliyeden evvel satacakları ve gümrük rüsûmu te'diye edecekleri eşya ve erzâkın bilâhire Türk hükümetince ihrâcına müsâade olunmayacağı şâyıası deverân ediyormuş. İngilizler bu şâyıanın tüccarlar tarafından kasten çıkarıldığını söylüyorlar*.

2- Afv-ı umûmî de 22 Teşrîn-i Sânî târihi tesbît edilmiş olduğundan bu târihten sonra İngiliz ordusunda amele taburlarında hizmet etmiş Türk tebaası altı Rum'un ve buna mümâsil eşhâsın ta'kib edilmemesini rica ediyorlar. Onlar, aramızda hâl-i harb veya harb tehdîdi olmadığından İngiliz ordusunda amelelik ağır bir cürüm olmadığı kanaatındadırlar. İngiliz hey'eti, bu mes'elede İstanbul'dan geçerken Harrington ile anlaşacağımı şifâhen vaad edersem memnun kalacağını söylüyor. Hâlen İ'tilâf işgâl kuvvetleri tarafından tevkîf edilmiş olan Türk tebaası müc-

* Bkz. No. 662

rimîni de tahliye müddeti esnâsında serbest bırakacaklar. Tahliye dolasıyla İngilizlerle bizim de bir çok mesâilimiz zuhûr etmesi muhtemel olduğundan bu mes'elede müsâid davranmak muvâfık olacak mütâlaasındayım ve bu mes'eleyi ben avdetimde Ceneral Harrington ile görüşüp muvâfık bir sûretde anlatacağım, cevâbını vereceğim. Berây-ı ma'lûmât ma'rûzdur.

İSMET

No. 662

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 392 *Ankara, 22/7/39*
(22/7/1923)

22 Temmuz 341 numaralı telgrafa cevâbdır:*

Böyle bir karar yoktur. Tahmîn olduğu gibi tüccar oyunudur.Bi'lmüzâkere mer'î ta'rîfe kanununa tevfîkan teslihlât ibrâzı tebliğ edilmiştir.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 661

No.663

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

Urgunt *22/7/39*
No. 342 *22/7(1923)*

21 Temmuz 39 raporudur.

Amerika murahhası Grew ile bugün aramızdaki muâhedât içün uzun ve kat'î bir müzâkere yaptık. Vaktin darlığı vesilesiyle müzâkerâtı kat' ve İstanbul'a nakle şiddetle muhâlefet etti. Muâhede akdini bizim arzu ve taleb ettiğimizi ve yarım bırakırsak efkâr-ı umûmiyeye mes'eleyi açıktan söyleyeceğini bildirdi. Muhtelefün fîh noktalar üzerinde derhal bir mutâbakata varabilirsek buna hazır olduğumu, mutâbakata varamazsak müzâkeratdan fâide olmadığını söyledim. Müzâkerâtın hülâsası ber vech-i âtîdir:

1- En ziyâde mazhar-ı müsaade millet muâmelesi hakkındaki ihtilâfı müşâvirler yarın bir daha mütâlaa ve son şekli ta'yîn edecekler.

2- Telsik mes'elesinde vaktiyle bizim tebaamız iken bilâhire Amerika tâbiiyetini ihrâz eden adamların memleketimize gelemeyeceklerini muâhededе tasrîh ettirmek isteriz. Tâbiiyet kanunumuz böyledir ve bu son sözümüzdür.

3- Kapitülasyonlar husûsunda Müttefiklerin bize verdikleri formülü aynen isteriz.Bu son sözümüzdür.

4- Müttefiklere verdiğimiz adlî beyânnâmeyi bir harfini değiştirmeksizin kendilerine veririz. Herhangi bir harfini değiştirerek her millete karşı ayrı bir beyânnâme vermiş vaziyyetine giremeyiz. Bu son sözümüzdür.

5- Taleb ettikleri vechile ekalliyetler içün Müttefiklerle yaptığımız muâhededeki mevâddı velevki mektup sûretinde kendilerine bildiremeyiz. Bu mes'eleden Amerika'ya hiçbir sûretle bahsedemeyiz. Son sözümüzdür.

6- Sıhhiye beyânnâmesini de Müttefiklere verdiğimizin tamâmen aynı olarak verebiliriz.

7- Mektebler hakkındaki Müttefiklere yazdığımız mektubu aynen kendilerine de yazarız.

8- Metâlib mes'elesinde fikirlerini vâzıhan anlamak isterim. Umûmî ve gayr-i muayyen bir zemîn-i müzâkereye giremem. Fikirleri ne ise vâzıhan bir formül üzerinde ifâde etsinler. Hiçbir taahhüd almaksızın aynen hükümetime iblâğ ederim. Yarın bu formülü vereceklerdir. En müşkül mes'ele de budur.

9- Boğazlardan serbestî-i mürûr mes'elesinde Boğazlar Mukâvelesinin kavâidine tevfîkan serbestî-i mürûru vereceğiz. Bir formül üzerinde anlaşabileceğimizi ümmid ederim. Hitâm.

Ber vech-i bâlâ mevâdd hakkında hükümetinin cevâbını salı günü bildirecektir. Ben de metâlib hakkındaki formüllerini yarın size arz ederim. Salı günü büyük muâhede imzalanacak ve ondan sonra Amerika'nın müşkilâtı karşısında kalacağım. Hükümetin emir ve kararı nedir?*

İSMET

* Bkz. No. 664, 665, 666

No. 664

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 393 *Ankara, 23/7/39*
(23/7/1923)

23 Temmuz ve 343 ve 344 numaralı telgrafnâmeler cevâbıdır:*

Hey'et-i Vekîlece tezekkür edildi. Karar:Mevâdd-i ticâriyede de en ziyade nâil-i müsâade millet muâmelesi bahşedilmemek ve Amerikalıların şahıslarına vâki' olan hakaretden dolayı metâlib gibi hiçbir ma'nevî tazminât ve sâireyi tazammun etmemek, sırf metâlib-i maddîyeye münhâsır olmak üzere hukuk-i beynelmilel ahkâmına tevfîkan Amerikalıların metâlibini tedkîk etmek sûretiyle devletce bir türlü taahhüdü tazammün etmemek, sırf tedkîk şeklini kabul eylemek üzere Amerikalılarla i'tilâf mümkün olmazsa evvelce bu bâbdaki te'kîd yazıldığı vechile muâmele icrâsı muvâfıkdır.**

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 665,666
** Bkz. No. 672

No. 665

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

Urgent *23 Temmuz 39*
No. 343 *(23/7/1923)*

Metâlib hakkında Amerikalıların son teklîfi aynen ber vech-i âtîdir:

Her nevi' zarar, ziyân ve ziyândan mütevellid ve Türk hükümetine kâbil-i isnâd olan Amerika cem'iyyet, şirket ve tebaasının kâffe-i metâlibi alâkadârânın veya Amerika hükümetinin talebi ile işbu muâhedenin mevki-i mer'iyyete vaz'ından i'tibâren altı ay zarfında İstanbul'da Türk salâhiyyetdâr makamâtı nezdinde kayd ve tescil edilecek ve mümkün olduğu kadar metâlib-i mezkûrenin aslını ve mâhiyetini gösterecek esbâb-ı sübûtiye müs'ted'iyyâta rabt olunacaktır.

İşbu muâhedenin mevki-i mer'iyyete vaz'ından i'tibâren bir sene zarfında kayd ve tescîl olunan metâlibe Türkiye ve Amerika hükümetleri

cânibinden ta'yîn olunacak iki murahhas tarafından tedkîk edilecektir. Bu murahhasların i'tâ edecekleri kararlar hükümetlerinin tasvîbine arz olunacaktır. Bu murahhaslar tarafından intâc olunamayan veya bunların kararlarından hükümetleri cânibinden tasdîk olunmayanlar ihtilâfât-ı beyne'd-düveliyenin sulhan halline mütaallik 18 Teşrin-i Evvel 1907 târihli mukâvelenin dördüncü faslının dördüncü kısmı ahkâmına tevfîkan işbu muâhedenin mevki-i mer'iyyete vaz'ından i'tibâren on beş ay zarfında te'sis edilecek bir hey'et tarafından kat'i olarak hall ve tesviye olunacaktır. İşbu komisyonun mukarrerâtı adâlet, hukuk-ı beyne'l-milel ve bu zarar ve ziyânların tahaddüs ettiği zamanda mer'î muâhedât ahkâmına tevfîk edilecektir.

Amerika cem'iyyet, şirket ve tebaasının ber vech-i bâlâ metâlib-i âtîdeki zümrelere dâhil olanlardır:

1- Amerika tebaasının vefâtından veya şahıslarına vâki' olan hakâretden nâşi metâlib.

2- Gerek mukâvele netîcesi olarak, gerek bi-gayri hakkın emvâlin düçâr-ı ziyâ ve zarar edilmesi veya kullanılması yüzünden mütevellid metâlib.

3- Amerika tebaa, şirket ve cem'iyyetlerinin şahsı, emvâl, hukuk ve menâfiine gerek bir mukâvele netîcesiyle gerek bi-gayri hakkın îrâs olunan zarar ve ziyânlardan mütevellid metâlib.

Türk arâzisini işgâl eden hükümât-ı ecnebiye hey'etlerinin ihmâl ve ef'âlinden veyahud harekât-ı askeriyeden mütehaddis zarar ve ziyanlardan mütevellid metâlib işbu maddede zikrolunan hey'et tarafından tedkîk olunmayacaktır. Hitâm.

İSMET

No. 666

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

Urgent *Ankara, 23/7/39*
No. 344 *(23/7/1923)*

Mukarrer olduğu vechile müşâvirlerimiz bugün Amerikalılarla son ictimâ'larını yaptılar. En ziyâde mazhar-ı müsâade millet muâmelesi mes'elesinde şâyân-ı kabul bir formülde mutabâkat hâsıl oldu. Amerikalıların serdettikleri metâlib hakkında verdikleri son formülü aynen

diğer telgrafla hükümete arz ettim. Telsik, adlî beyânnâme, kapitülasyon, ekalliyetler hakkında son sözümüzü dün söylemiş idim. Eğer Amerikalılar bunları kabul ederse ve eğer metâlib formülü hakkında Ankara'dan bir cevâb-ı muvâfakat alırsam Amerikalılarla muâhedemiz imzâya hâzırdır. Bu mesâilden herhangi birinde mutâbakat olmazsa inkıtâ' olacaktır. Metâlib formülü hakkında hiçbir taahhüd almamışızdır. Hükümetin kararının âcilen iş'ârı müsterhamdır.*

İSMET

* Bkz. No. 664,665

No. 667

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 345 *23/7/39*
(23/7/1923)

Abbas Hilmi Paşa'nın mürâcaatı hakında İngiliz hey'eti nezdinde tahrîrî teşebbüs yaptım.* Makâm-ı sâmîlerine arz etmek içün netîcesini beklediğimi arz ederim.

İSMET

* Bkz. No. 649

No. 668

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 346 *23/7/39*
(23/7/1923)

Sulhun imzâsı 24 Temmuz öğleden sonra saat üçte başlıyacağı ma'rûzdur.*

İSMET

* Bkz. No. 657

No. 669

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 394 *Ankara, 24/7/39*
(24/7/1923)

[Adana Vilâyetinden?] Girit eşrâfından Saç Rıza Zâde Ali ve Melifona.... [bir hece eksik] Hüseyin Efendi ve yeğenlerini i'dâma mahkûm

etmişlerdir. Hükmün icrâ edilmemesi içün teşebbüsât-i müesirede bulunulması mercûdur.*

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 690

No. 670

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 395 *Ankara, 24/7/39*
(24/7/1923)

Necîb milletimizin semere-i mücâhedât ve muvaffakiyâtı olan sulh bayramı ile beraber idrâk ettiğimiz kurban bayramı münâsebetiyle beyân-ı tebrikât ederken istiklâl ve istikbâl-i hayâtımızı tehdîd eden tehâlike karşı her halkımızın bütün şuuru ve bütün mevcûdiyeti ile îfâ eylediği [vazîfe]-i vatanperverîyi bir lisan-ı şükrân ile yad ve muvaffakıyât-ı milliyemizin tevâlîsini Bârgâh-ı kibriyâdan niyâz eylerim*.

HÜSEYİN RAUF

* Lozan'da bu telgrafın altına şu not düşülmüş:
Bütün Heyet-i Murahhasaya tebliği

No. 671

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

Urgent *24/7 /39*
No. 348 *(24/7/1923)*

İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Romanya ve Yunanistan ile Türkiye arasında sulh muâhedenâmesi 24 Temmuz saat üçten dörde kadar imzâ edilmiştir. İmzâ merâsimine İsviçre Reis-i Cumhûru riyâset eyledi. Belçika ve Portekiz ile bir protokol imzâ edildi. Sırbistan, Türkiye'ye taalluk etmeyen esbâbdan dolayı imzâ etmedi. Muâhedenin mevki-i mer'iyyete vaz'ına kadar imzâsına imkân bırakılmak üzere bir protokol yapıldı.

İSMET

No. 672

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

Urgent *24/7/39*
No. 349

C.393*

1- Mevâdd-ı ticâriyede Amerikalılara verdiğimiz Müttefiklere ve Balkan devletlerine ve Yunanistan'a verdiğimizin aynıdır. Amerikalılarla müzâkerâtımızın esâsı Müttefiklere verdiğimizi aynen vermek esâsına müsteniddir. Daha dün hey'et-i celîle-i hükümet dahî Amerikalılara Müttefiklerden fazla bir şey veremeyeceğinden bahsetmişti. Belki iyi ifâde edemediğimiz içün bir sû-i tefehhüm hâsıl olmuştur. Amerikalılarla ticârî münâsebâta girişmek üzere şimdiye kadar ifâde ettiğimiz esâslara mugâyir ve Yunanlılardan daha dûn bir muâmeleyi mevzû-ı bahs etmek hâlen gayr-ı kâbildir. Keyfiyetin âcilen tasrîhi müsterhamdır.

2- Metâlib husûsundaki ta'limâta göre hareket edeceğim. Onların ne ta'limât aldıklarını henüz bilmiyorum.

İSMET

* Bkz. No.664

No. 673

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 350 *24/7/39*
(24/7/1923)

Hey'et-i murahhasanın Kurban bayramı münâsebetiyle tebrikât-ı ihtirâmkârânesini takdîm ederim.

İSMET

No. 674

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

Urgent *24/7/39*
No. 351, 352, 353 *(24/7/1923)*

Sulh içün Lozan'da büyük şenlikler yapılıyor. Ben Amerika murahhası ile bu akşam altı saat müzâkere ettim. Washington'dan aldığı

ta'limâta atfen beyânâtda bulundu. Ahîren ittihâz ettiğimiz müs'tacel tavr u hareketin Amerika'da adem-i memnûniyeti mûcib ve sekiz ay Müttefiklerle müzâkere ettitten sonra birden bire tebdîl-i tavırla Amerika'ya bir gün mühlet ta'yîn edilmesi Amerika'yı münkesir ve haysiyetini ihlâl ettiğini söyledi. Bir ân evvel avdet mecbûriyetimi şahsen takdîr ile berâber bizim arzu ve talebimiz üzerine açılmış müzâkerenin intâcını arzu edip etmediğimizi Amerika'nın evvelemirde analamak istediğini dermiyân eyledi. Aradaki müzâkere intâc edilmek maksad-ı hâlisi ile açılmış olduğunu ve saat ve gün ta'yîn edilmemeiş olmakla beraber mesâil kâmilen halolunup netîceye vâsıl olduğundan muallak ve muayyen nikât üzerinde kat'i müdâvele-i efkâr yapıldığını ve şahsen veya hükümetce bir inkisârı mûcib olmak hatırımızdan geçmediğini söyledim. Hülâsa anladığım bir inkıtâ' olacaksa bunun muayyen mesâil üzerinde sarf-ı kuvvet edilerek i'tilâfa varılmaması şeklinde olması zarûridir. Yoksa mühlet ve vakit bırakmayarak müzâkerâtı kat'etmek Amerika ile büyük bir izzet-i nefis ve haysiyet mes'elesi açabilir. Bunun avâkibinden cidden endîşe ettiğimi söylemeyi vazîfe addederim. Muallak mesâil üzerinde netîce-i müzâkerât ber vech-i âtîdir:

1- Telsîk mes'elesine dâir maddeyi muâhededen çıkarmayı tek'lîf ediyor.Bizim müşâvirler de evvelce bir def'a böyle düşünmüşlerdi.Bu sûretle tarafeyn kendi kanunlarına göre müşkilü't-te'lîf olan bir noktada bağlanmamış ve mes'elenin hallini âtîye bırakmış olurlar. Muhâcirlerle teessüs eden Amerika, telsîk husûsundaki nokta-i nazarını bütün devletlere kabul ettirmiş olduğu halde bizce talebini geri almış olur. Ve biz eski tebaamızın Amerika tâbiiyyetini almış olmasını tanımamış oluruz. Bu Amerika içün bizimle uzlaşmak içün bir fedâkârlıktır ve mes'ele hallolunmuştur.

2-Adlî beyânnâmeyi aynen kabul ediyor.

3-Kapitülasyon mes'elesinde bizim 8 Mart tarihli mektûb ile Müttefiklere yaptığımız teklîfi kabûl ediyor. Bu teklîfimizi Müttefikler kabul etmemişlerdi. Amerika da Müttefiklerin kabul ettiğini istemiyor. Bizim esâs teklîfimizi kabul ediyor. Esâsta fark yoktur.

No. 352

4-Ekaliyetler mes'elesinde en âdî bir şey ile ve Türkiye içün hiç bir taahhüdü tazammün etmeyen bir şekil ile ıktifâ ederiz.Yalnız efkâr-ı umûmiyeye karşı muâhedeyi Meclisten geçirmek imkânı olsun diyor. Meselâ bize bir mektup yazıp Misâk-ı Millî'nin bir sûretini isteyecek ve

bunda ekalliyetlere âid madde olup olmadığını soracak.Misâk-ı Millî'yi leffen kendilerine bir mektup yazacağım ve bunu falan maddesinde ekalliyetlere âid mevâdd vardır diyeceğim. Amerika murahhasının iddiâsına göre bunda hiçbir taahhüd ve Türkiye'nin izzet-i nefsini muhill bir şey yoktur.

5-Metâlib mes'elesinde hükümetin ta'limâtına göre teklîfim şu idi: Kendisine hükümetim nâmına bir mektup yazacağım. Bunda Amerika tebaası hukuk ve menâfi' ve emvâlinin dûçâr olduğu maddî zararların hukuk-ı beyne'l-milel kavâidine tevfîkan iki hükümet arasında tedkîk olunacağını bildireceğim. Son fıkrayı kabul ediyor. Esâsen ma'nevî zarar istemediğini söyledi. Fakat mektup olmaz, mukâvele olacaktır diyor ve asıl mühimmi iki hükümet arasında mutâbakat olmayan nikâtın halli içün hakem esâsının kabûlünü taleb ediyor. Ta'limâtını şu sûretle hülâsa etti ve son sözü olarak söyledi. Amerika hükümeti tebaasının metâlibini tedkîk edecek, haklı bulduklarını Türk hükümetine meselâ altı ay zarfında bildirecek ve hall edecek. Türk hükümetinin haklı bulmadığı mevâddı tarafeyn bir hakeme tevdî' edeceklerdir. Hülâsa Amerikalıların en ziyâde ehemmiyet verdikleri nokta budur ve fîlhakîka bizim içün madde mühimdir. Mes'elenin şümûl ve ehemmiyeti hakında ma'lûmâtımız yoktur.

No. 353

6- Ticâret mukâvelesinde en ziyâde mazhar-ı müsaade millet ihtilâfını mevzû-ı bahs etmedim. Hükümetden cevâb bekliyorum. Müşâvirlerim ile mes'eleyi tedkik ettim.Bugün fiilen cârî olan bir muâmmeleyi ve bütün Müttefiklere karşı kabul ettğimiz muâmeleyi mütekabilen Amerika ile de kabul etmemek mümkün olmadığı mütâlaası hasıl oldu. Büyük bir da'vâ kazandığımız bir günde Amerika belâsını bilâ lüzûm tahrîk etmemek içün mesâilin hükümetin meftûr olduğu i'tidâl-i dem ile tedkik edilmesini ve âcilen ta'limât i'tâsını istirhâm ederim. Avdetimiz mes'elesi Amerika müzâkerâtı müsbet veya menfî fakat tabiî bir netîce bulmadan ta'cîl ve halledilmesinden ihtirâz ediyorum.Hükümetin bu bâbda da nokta-i nazarını istirhâm ederim.*

İSMET

* Bkz. No. 682

No. 675

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 354 *24/7/39*
(24/7/1923)

C.389*

Vaktiyle Müttefikler cânibinden musâdere edilmiş olan Türk sancağını hâmil sefâinin iâdesi bâ-muâhede mümkün olamayacağı gibi Karadeniz vapuru velev muvâzaa tarîkiyle olsun İran sancağını hâmil olduğu halde bu bâbda tarafımızdan teşebbüsât icrâsına imkân görülmediği ma'rûzdur.

İSMET

* Bkz. No. 658

No. 676

Hariciye Vekaletinden Paris Müessilliğine

Tel. *24 Temmuz 339 (1923)*
No. 2281

Hey'et-i Murahhasamız Reisi İsmet Paşa Hazretlerinden aldığım telgrafname âtide birinci ve ikinci maddelerde aynen münderiçtir:

Milletimizin gösterdiği vahdet-i tammenin Hüdapesendane fedakârlık ve azminin, millî ordumuzun her türlü takdir ve tebcilin fevkindeki kahramanlıkların mazharı himaye-i Hüda olması aynı azim ve irade ile büyük ve necip milletimizin şehra-i' terakkide dahi aynı mazhariyete nail olmasını Cenab-ı Haktan niyaz ve arzı tebrikat eylerim.

1- Lehistan ile Dostluk Muhaedesi ve Ticaret ve İkamet Mukavelenameleri bugün tam zevalde imza edilmiştir.

23 Temmuz İSMET

2- İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Romanya, Yunanistan ve Türkiye arasında sulh muahedenamesi 24 Temmuz saat üçten dörde kadar imza edilmiştir. Merasime İsviçre Reisicumhuru riyaset eyledi. Belçika ve Portekiz ile bir protokol imza edildi. Sırbistan Türkiye'ye taalluk etmeyen esbabtan dolayı imza etmedi. Muahedenin mevkii mer'iyete vazına kadar imzasına imkân bırakılmak üzere protokol yapıldı.

24 Temmuz 339

İSMET

PBA-K. 372/1

No. 677

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 396 *Ankara, 25/7/39*
(25/7/1923)

24 Temmuz 349 numaralı telgrafnâme cevâbıdır:*

21 Temmuz 340 numaralı telinizde** Amerikalıların Müttefiklerden fazla metâlibde bulundukları bildirilmiş olması üzerine 23 Temmuz 344 telinizden*** mevâdd-ı ticâriyede dahî sâirlerinden fazla metâlib dermiyân ettikleri zehâbı hâsıl olmuştu. Maksadımız evvelce arz ettiğimiz vechile Amerikalılara diğer devletlere verdiğimizden gayrı bir şey vermemektir ve mes'ele bir sû-i tefehhümden ibâretdir Efendim.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 672
** Bkz. No. 652
*** Bkz. No. 666

No. 678

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 396 *Ankara, 25/7/39*
Müsta'celdir *(25/7/1923)*

Millet ve hükümetin Zât-ı devletlerine tevcîh eylemiş olduğu yeni vazîfeyi muvaffakiyetle itmâm buyurdunuz. Memlekete bir silsile müfîd hizmetlerden ibâret olan ömrünüzü bu def'a da tarihî bir muvaffakiyetle tetvîc ettiniz. Uzun mücadeleden sonra vatanımızın sulh ve istiklâle kavuştuğu ve bugünde parlak hizmetlerden dolayı Zât-ı devletlerinizi, muhterem arkadaşlarımız Rıza Nur ve Hasan Beyleri ve mesâinizde size yardım eden bütün Hey'et-i Murahhasa a'zâsını müteşekkirâne tebrik ederim.*

Gazi Mustafa Kemal
HÜSEYİN RAUF

* Telgrafın altına Lozan'da şu not düşülmüş:
Hey'et-i Murahhasanın bütün a'zâsına tebliğ olunacak. İ (smet)
Bkz. No. 680

No. 679

İsmet Paşa Hazretlerine

No. bilâ

Ankara, 25/7/39
Vürûdu, 26/7/39
(25/7/1923)

C., 23 ve 24 Temmuz tarih ve 347 ve 348 numaralı telgrafnâmelere:*

Cihan harbinin nâ-mahdûd ıztırâblarından kurtulmak ve miletimizin cihan sulhunu te'sisde ne büyük bir âmil olduğunu bilfiil isbât etmek maksadı ile imzaladığımız Mondros Mütârekenâmesine rağmen ma'rûz kaldığımız en fecî ve en dilâzar tecâvüzâtı, hak ve hayât-ı istiklâlimizi pâymâl eyleyen Sevr Muâhedesini ta'kib eylemişti. Asırlarca hür ve müstakil yaşamış olan azîz Türkiye'nin necîb halkı ma'rûz kaldığı gayr-ı meşrû ve fecî tecavüzât karşısında bütün şuuru ve bütün mevcûdiyeti ile hakk-ı hayât ve istiklâlini kurtarmak içün kıyâm ederek teşkîl eylediği yılmaz ve yenilmez millî ordu ile büyük Reis ve ..... Başkumandanımızın ve celâdetkâr kumandanlarımızın sevk ve idâresiyle zaferden zafere yürüdü. Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Hükümeti, milletden aldığı kudret ve kuvvetle ve ordularının pek müstesna kâbiliyet-i cengâverânesiyle istihsâl eylediği bu muvaffakiyât ve muzafferiyâtın Lozan'da aylardan beri devâm eden müzâkerât-ı sulhiye netîcesinde beyne'l-milel bir vesîka ile tevsîkı milletimize yeni bir devre-i faâliyet ve sükûn hazırlamıştır.

Hey'et-i Vekîle, azimkâr ve fedâkâr milletimizin hakk-ı hayât ve istikbâlini müemmin bir ahidnâmenin tanzîmindeki mesâiden dolayı başta Zât-ı devletleri olduğu halde murahhaslarımız Rıza Nur ve Hasan Beyefendilere ve heyet-i müşaviremize takdîm-i tebrikkât eyler Efendim.**

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No.671
**Lozan'da İsmet Paşa bu telgrafın altına şu notu düşmüş:
Murahhas Beyfendilere, bütün Hey'et-i Murahhasa a'zâyı kirâmına tebliğ olunacaktır

İsmet
26 Temmuz 39

No. 680

Büyük Millet Meclisi Reisi Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

No. 355 *25/7/39 (25/7/1923)*

Taltîfât ve tebrikâ-ı riyâsetpenâhîleri murahhasları ve bütün hey'et-i murahhasa a'zâsını hiss-i şükrân ile işbâ' eylemiştir.Murahhas arkadaşlarım ve bütün hey'et-i murahhasa a'zâsı ile beraber da'vâmızın her vâdide bi-hakkın alemdârı olan zât-ı riyâsetpenâhîlerinin Türk milleti içün yaptıkları büyük hidemât-ı târihiyeleri miyânında bulunan akd-i sulhu ta'zîmât-ı mahsûsamızı takdîm ile beraber tebrîk eyler, hidemât-ı mühimme-i âtîyelerinde dahî büyük büyük muvaffakiyetelere nailiyetlerini dileriz.

İSMET

Büyük Millet Meclisi Reisi Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Taltîfât-ı riyâsetpenâhîlerinden pek mütehassis ve minnetdârlık ile mâlîyim. Arz-ı şükrân ve takdîm-i ihtirâmât eylerim.

DOKTOR RIZA NUR

Zât-ı riyâsetpenâhîlerinin lutf-i tebrîkine mukâbele etmekten âcizim. Sulh ve zaferin âmil-i aslîsi olan büyük himmetinizi millet hakkında cenâb-ı hak ber-devâm eylesin.

HASAN HÜSNİ

No. 681

Paris Mümessilliğinden Hariciye Vekaletine

Tel. *25 Temmuz 339 (1923)*
No. 1980

1- Sulhün imza ve intacından Fransa'da halk kitlesinin memnuni mahsus olmaktadır. Matbuattan malûm olan üç gazete Fransa için fena sulh yapıldığını söyleyerek Hükümeti tenkid eylemekte, diğerleri Lozan' haberlerini nakl ile iktifa etmektedir. Tenkidlere karşı hükümet sulh

muahedenamesini müdafadan ziyade bir nevi itizar vaziyeti almakta ve sulhü imzaya mecbur kaldığını anlatmak istemektedir.

2- ..... mufassal raporun Pazartesi günü posta ile takdim kılındığı.

PBA-K. 372/1

No. 682

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 398 *Ankara, 26/7/39*
(26/7/1923)

24 ve 25 Temmuz tarih ve 351, 352,353 numaralı telgraflar cevâbıdır:*

Madde 1- Muhtelif telgraflarınızdan ve ez ân cümle 20 Temmuz tarih 339 numaralı telgrafınızın üçüncü maddesinden Lozan'da temdîd-i ikâmetin tarafdârı olmadığınızı ve müzâkerâtı İstanbul'a nakletmek şıkkını düşündüğünüzü anlamış ve 21 Temmuz tarih ve 383 numaralı cevâbımızda bizim dahî Meclisin Muâhedenin bir ân evvel tasdîkı ile İstanbul'un tahliyesini en kısa zamanda te'min içün huzûrunuza lüzûm gördüğümüzü yazmış idik. Birkaç gün teehürle i'tilâfın imza veya inkıtâını meşrû' gösterecek bir şey'in bulunması mümkün ise (ona göre) hareket olunması tabiîdir.

Madde 2- 21 Temmuz tarih 340** ve 22 Temmuz tarih 342 numaralı*** telgrafınızda Amerikalıların Müttefiklerden fazla metâlibde bulunduklarını ve kabul ettiğinizi bildirmiştiniz. Biz Amerikalılara sâirlere verildiğinden fazlasını vermemek husûsundaki nokta-i nazarınızı tasdîkan ta'limât vermiştik. Bilâhire 23 Temmuz 344 numaralı telgrafınıza cevâben yazılan aynı tarih ve 393 numaralı telgrafımızda en ziyâde mazhar-ı müsâade olan millet muâmelesi mes'elesinin mevâdd-ı ticâriye içün kabul edilemeyeceği keyfiyetinin bir sû-i tefehhümden ibâret olduğu ve Müttefiklere karşı olan taahhüdâtımızdan fazla bir taahhüd altına girmemek şartıyle ve onlarla yapılan i'tilâfın esâsâtı dâiresinde Amerikalılarla da i'tilâf akdine âmâde olduğumuzu 25 Temmuz tarih ve 396 numara ile bildirmiştik. Binâen aleyh altı maddede bildirildiği gibi hükümet hiçbir vakit Amerika belâsını bilâ lüzûm tahrîk etmek arzusunda değildir.

* Bkz. No. 674
** Bkz. No. 652
*** Bkz. No. 663

Madde 3- Ekalliyetler mes'elesinde Mîsâk-ı Millîye leffen Hey'et-i Vekîle kararını yazacağım buyruluyor. Hangi Hey'et-i Vekîle kararından bahsedildiği anlaşılamadığından tasrîhi mercûdur. Ma'mâfîh ekalliyetler mes'elesinde ne esâs ne de şekil i'tibâriyle Müttefiklere karşı olan taahhüdâtımızdan gayr-ı hiçbir taahhüd altına giremeyiz.

Madde 4- Metâlib mes'elesine 23 Temmuz ve 393 numaralı telgrafımızla cevâb verilmiş idi. Son iş'ârınız dahî nokta-i nazarlarını almak üzere alâkadâr Vekâletlere tevdî edildi. Başkaca bildirilecek nokta-i nazarları varsa ayrıca arz olunacaktır.

Madde 5- Hülâsa, Ermenilerin memleketimize avdetini mûcib olacak bir taahhüd altına girilmemesi matlûbumuz olup Müttefiklerle akdolunan muâhede şerâiti dâhilinde Amerika ile de muâhede akdine salahiyetdâr olduğunuzu ve Müttefiklere karışı kabul ettiğimiz bir muâmele (?)yi Amerika'ya karşı kabul etmemek ve ona daha dûn şerâit teklîf etmek nokta-i nazarını ta'kib etmek fikrinde bulunmadığımızı arz ederim.

HÜSEYİN RAUF

No. 683

Adnan Beyefendiye

26/7/39 (1923)

Hey'etin bir kısmı yarınki trenle hareket edecektir. Evrak sandıkları beraberdir. İstasyonda me'mûr-ı mahsûs bulundurularak evrakın aldırılması mercûdur.

İSMET

No. 684

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

Pek müs'taceldir *26/7/39*
No. 356 *(26/7/1923)*

Hey'et-i murahhasa tahsîsâtından elli bin İsviçre Frankının Bank Kantonal vâsıtasıyla Müşâvir Şefik Bey nâmına hemen ırsâli mercûdur.*

İSMET

* Bkz. No. 686

No. 685

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 399 *Ankara, 27/7/39*
(27/7/1923)

27 Temmuz tarih ve 357 numaralı telgrafnâme cevâbıdır:*

1- Amerikalılarla son müzâkereye âid 27 tarihli telgrafnâmenize cevâbı aynı günde verildi.

2- 357 numaralı telgrafnâmeniz muhteviyâtı İzmir'de bulunan Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine makine başında bi'l-muhâbere netîcesini en kısa zamanda arzedeceğim. A'zamî yarın makine başında verebileceğim .....ediyorum Efendim.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 688

No. 686

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 400 *Ankara, 27/7/39*
(27/7/1923)

26 Temmuz 356 numaralı telgrafnâme cevâbıdır:*

Bugün Cum'adır. Banka kapalıdır. Yarın telgraf poliçesi ile gönderilecektir.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 584

No. 687

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 401 *Ankara, 27/7/39*
(27/7/1923)

Amerika muâhedesinin geçirmekte olduğu müşkil safâhâtın hükümet üzerinde icrây-ı te'sîr eylemesi içün Adnan Bey vâsıtası ile Amiral Bristol'a bildirilmiş idi. Müşârün ileyh ile mülâkâtı hakkında Adnan Beyden alınan telgrafnâmede Amiralın Türkiye ve Amerika arasında muâhede akdinin o kadar kolay olamayacağını bildiğini, çünki Amerika efkâr-ı umûmiyesinin son zamanlardaki tebeddüle rağmen aleyhimize olduğunu, binâen aleyh Amerika Senatosundan muâhedeyi geçirebilmek içün mu'tedil ve muvâfık

sulh istihsâli lâzım geleceğini ve Amerikalıların Türklerle te'sîs-i münâsebet içün o kadar hâhişker olmadıklarını mükâleme esnâsında söylediği bildirilmektedir. Berây-ı ma'lûmât ma'rûzdur.

HÜSEYİN RAUF

No. 688

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

Urgent *27/7/39*
No. 357 *(27/7/1923)*

Amerikalılarla son müzâkerâtımız hakkındaki ma'rûzâtıma henüz cevâb almadım. Muallak olarak yalnız metâlib mes'elesi kalmış ve bunda da onlar son sözlerini söylemiş idi. Hükümetden gelecek cevâba göre mutâbakat veya inkıtâ' olursa sür'at-i mümkine ile avdetimiz tabiîdir. Eğer müzâkere ve muhâbere devâm ederse müzâkerenin devâm ve intâcı içün düşündüğümüz tedbîr şudur: Murahhas Rıza Nur Beyefendiye mâiyatinde Hukuk Müşâviri Münir Bey ve Müşâvir Şeref Bey ve belki Şefik Bey ile hey'et-i kitâbeti bırakarak âcizlerinin diğer rüfekâ ile avdet ve merkezde muâhede mesâisine devâm eylemektir. Bu telgrafıma makine başında cevâb istirhâm eylerim. *

İSMET

* Bkz. No. 685, 693

No. 689

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 358 *27/7/39*
(27/7/1923)

C. 390 *

Venizelos Karaağaç'ta ve civârında hükümete âid emvâlin tahrîb edilmemesi içün hükümetine yazacağını, mübâdeleye tâbi' emvâl-i gayr-ı menkûlenin hüsn-i muhâfazası içün vesâyâ îfâ edeceğini, menkûl emvâli sahiblerinin alabilmeleri tabiî olduğunu söylemiştir Efendim.

İSMET

* Bkz. No. 659

No. 690

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine
Adnan Beye

No. 359 *27/7/39*
(27/7/1923)

C. 2360, 394 ve 385*

Maksadımızı tervîc etmek içün hükümeti nezdinde derhal teşebbüs edeceğini Venizelos söylemiştir Efendim.

İSMET

* Bkz. No. 669

No. 691

Hey'et-i Vekîle Riyâset-i Celîlesine

No. 361 *27/7/39*
(27/7/1923)

Birinci Lozan Konferansında Yunanistan'la akdedilmiş olup Hâriciye Vekâletince tercüme edilmiş olan ve matbuâta da tevzî' kılınan mübâdele-i ahâli mukâvelenâmesi tercümesinden bir sûret-i musaddakanın muâhede-i sulhiye ile beraber basılmak üzere hemen Dersaâdet'e gönderilmesi müsterhamdır.

İSMET

No. 692

Paris Mümessilliğinden Hariciye Vekaletine

Tel.
No. 1988 *27 Temmuz 339 (1923)*

1- Dün sabahki Berlin matbuatı İngiltere ile İtalya arasında Bahrisefid ittihadı üzerine cereyan eden müzâkeratın sonuna yaklaştığını, İspanya'nın da bu ittihada duhulü kabul edileceğini, Türkiye'ye de bu hususta teklifat vuku bulacağını yazmaktadır.

2- Baldwin dün akşam bir ziyafetteki nutkunda cihan pazarlarının ihyası lüzumundan bahsederken Türkiye ile sulhün imzasından beyam

meserret eylemiş, fakat, muahedenin mahiyeti hazırasından dolayı şarkta dokuz seneden beri gaip ettikleri münâsebatı ticarîyenin suhuletle inkişafı müşkül bulunduğunu ilave etmiştir.

3- Poincaré dün Pellé'yi kabul ve Lozan'da müzakeratı idaredeki maharetinden dolayı tebrik etmiştir.

Berai malûmat maruzdur.

PBA-K. 372/1

No. 693

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 402 *Ankara, 28/7/39*
(28/7/1923)

27 Temmuz tarih ve 357 numaralı telgrafnâme cevâbıdır : *

Madde 1- Nevi', mâhiyeti tarafeynce henüz mechûl maddî zararlar hakkında şimdiden hakem kabûlü câiz ve mümkin görülemiyor. Bu gibi zararların mâhiyeti anlaşıldıktan sonra a'zamî fikr-i i'tilâf ve hüsn-i niyetle tedkik edilerek muayyen mesâil içün hakem mes'elesi ayrıca alâkadarlar (arasında) görüşülebilir. Bu bâbdaki endîşelerimiz bu nâm altında Amerikalıların birçok Ermenilerin tebaaları olarak zararlarını bizden taleb eylemeleri ve buna metâlib-i milliyesini karıştırmaları, istirdâd edilen menâtıkdaki işgâl zamanında ve İzmir harîkında ve memleketi terkeden Rumlardaki matlûblarına âid zarar gibi bî-hudûd metâlib muvâcehesinde kalmak tehlikesidir. Hükümetin vaz'iyet ve sâireden dolayı doğrudan doğ ruya esâs Amerikalılara îrâs ettiği zararlara (....?) bulunsa idi herhangi bir şekil şâyân-ı kabul olurdu.

Madde 2- Telsîk mes'elesinde Ermenilerin memleketimize herhangi bir tâbiiyyet altında tekrar avdetlerini mümkin kılacak şerâitden mutlak olarak ictinâb zarûret-i kat'îsi vardır.

Madde 3- İkâmet mukâvelenâmesinin mütekâbil bulunması tabiîdir. Metâlib mes'elesinde mektup veya mukâvele olmasında büyük muhzûr görülmemiştir.

Madde 4- Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri ile de muhâbere ettim. Amerikalıların bidâyetden beri Konferansı ta'kib edebilmiş bulunmalarına

* Bkz. No. 688

nazaran hâsıl olan netîceden metâlib kabulünü câiz görmüyorlar ve tedkîki zamana mütevakkıf bulunan metâlibin İstanbul veya Ankara'da münâkaşasına devâm mümkündür diyorlar. Yakında açılacak Meclis'de muâhede-i sulhiyeyi izâh ile müdâfaa etmek ve bu suretle İstanbul'un bir an evvel tahliyesi esbâbını te'mîn için hey'et-i murahhasanın kâmilen avdetini zarûrî görüyorlar. Hey'et-i Vekîle de aynı mütâlaadadır. 26 Temmuz 398 numaralı telgrafımızla ** iş'âr edildiği vechile birkaç gün zarfında hüsn-i intâc mümkün ise ikmâl ve avdet buyurulması muvâfıkdır. İnkıtâa mâni' olabilmek için orada müşâvirlerden bir zât bırakarak irtibâtı kat'etmemiş olmak ve Amerikalılar Lozan'da müzâkereye devâmda ısrâr ettikleri takdirde buraya teşrîfinizden sonra devâm ettirmek için bir murahhas ta'yîn ve i'zâmı teemmül edilmek suretiyle mahzûr ref'edilebilecektir. Bu tarz-ı halle tevessül mümkündür. Mümkün ve muvâfık gördüğünüz takdirde iş'ârını rica ederim Efendim.

HÜSEYİN RAUF

** Bkz. No. 682

No. 694

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 403 *Ankara, 28/7/39*
(28/7/1923)

Boğazlar mukâvelesini imzâya me'mûr Rusya hükümeti Roma mümessili Yordanovski Ağustostan evvel İstanbul'da bulunmak için emir almıştır.

HÜSEYİN RAUF

No. 695

Adnan Beyefendi Hazretlerine

Tel. *28/7/39*
(28/7/1923)

Müşâvir Tahir Bey muâhede-i sulhiye tercümesini hâmilen hareket etti. Muâhedenin ve mütemmimâtının temiz, serî' fakat resmî olacağı için bilhassa sahîh bir sûretde tab'olunması ehemmiyet-i fevkalâdeyi hâizdir. Tahir Bey'in bu husûsda tekrar nazar-ı dikkatinin celb olunması ve matbaanın birinci müsveddeleri mukâbele olunurken yalnız matbaa hatâlarının tercümenin aslı ile de mukâbele edilmesinin tebliği müsterhamdır. Müşâvir Nusret Bey'de bu iş için tavzîf ve asıl mes'ûl olan

Tahir Bey'in refâkatında sarf-ı mesâî eylemesini bilhassa rica ederim. Tahir Bey'in muvâsalatından i'tibâren nihâyet bir hafta zarfında tabı' işinin intâcı bilhassa mültezemdir Efendim.

İSMET

No. 696

Adnan Beyefendiye

Tel. *Ankara, 28/7/39*
(28/7/1923)

Hareket eden hey'et a'zâsı vedâatiyle irsâl olunan sandıklar miyânındaki 23 ilâ 28 numaralı hurcların hey'etin oraya vürûduna değin İstanbul'da saklattırılması mercûdur.

İSMET

No. 697

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 362 *29/7/39*
(29/7/1923)

Tan * Gazetesi Ankara'dan 27 Temmuz tarihiyle Meclisin 12 Ağustos'da ictimâa da'vet edildiğini, mazbataların tedkîki, Divân'ın teşkîli ve hey'et-i hükûmetin intihâbı gibi işleri müteâkib ya'ni Ağustos'un nihâyetine doğru muâhedenin Meclis'e verileceğini yazıyor. Sıhhatı hakkında ma'lûmât i'tâsı müsterhâmdır**.

İSMET

* Le Temps
** Bkz. No. 698

No. 698

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 405 *Ankara, 29/7/39*
Zâta mahsûsdur. *(29/7/1923)*

29 Temmuz 362 numaraya cevâb*.

Meclis 2 Ağustos'ta ictimâa da'vet edilmiş ise de işbu tarihte yeni Meclisin küşâdı ancak ufak ekseriyetle kâbil olacağından Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin fikri ictimâı işbu tarihten on gün sonraya ta'lik

* Bkz. No.697

edip resm-i iftitâhı büyük bir ekseriyetle yapmaktır. Bundan başka ecümenlerin intihâbının dahî ayrıca zamana muhtâc olduğu ma'lûm-i âlîleridir Efendim.

HÜSEYİN RAUF

No. 699

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

Très urgent *29/7/39 (1923)*
No. 363

1- Amerikalıların metâlibi mes'elesinde hükümetin mülâhazât ve ta'limâtının ruhunu aldık. Burada behemehâl halletmek ısrâr ve hevesinde bulunan Amerika hey'et-i murahhasasına bir formül şeklinde tebliğ eyledik. Bu formül aynen ikinci maddede mündericdir. Formülümüzü kabul ederlerse mes'eleyi âtî içün dahî esâslı ve ma'kûl bir sûretde halletmiş olduğumuz kanâatındayız. Formülü verirken bunu şahsî bir teşebbüs olmak üzere yaptığımızı ve hükümetimiz tarafından hiçbir taahhüd almadığımızı ve hükümetimizin elimizde bulunan teklîfî muâhedeyi imzâ ederek metâlib mes'elesinin hüsn-i niyetle tedkîki âtîye ta'lîk olduğunu ve binâenaleyh bu formül üzerinde iki hey'et-i murahhasa arasında mutâbakâk olursa hükümetimize iblâğ eyleyeceğimizi sarahaten ve mükerreren söyledik. Filhakîka formülümüzü kabul ederlerse endîşe ettiğimiz bi'l-cümle mesâilden kat'î sûretde kurtulmuş olacağımız kanâatında ve âtiyen daha iyi bir şekl-i hall bulmak kolay olmayacağı şüp- hesindeyiz. Cevâben Amerika hey'eti bu tedbirleri tetkîk etti. Kabul edemeyeceğini bildirdi. Onlar da şahsî bir fikir olmak üzere bizim istisnâ ettiğimiz ihtimâlâtı âtîye ta'lîk ederek kabul ettiklerimizi hakem ile şimdiden kabul etmek teklîfini dermiyân eylediler. Teklîfimizin gayr-ı kâbil-i inkısâm olduğunu söyledik. Eğer bunda anlaşma ihtimâli görmezse mes'eleyi ta'lîkden başka çâre olmadığını bildirdim. Amerika murahhası ümmidvâr olmadığını fakat vaz'iyyeti olduğu gibi hükümetine bildirip Salı günü cevâb verebileceğini ifâde eyledi. Formülümüzün esâslı bir sûretde mütâlaasiyle âcilen cevâb i'tâsını istirhâm ederim. Âtiyen yapabileceğimiz bundan müsâid olamaz. Hülâsa şudur : Ya formülümüzü kabul ederler ya âtiyen hallolunmak üzere şimdiden yalnız tedkîki taahhüd olunur ve her iki halde muâhede imza edilir yahud muâhede imzâ edilmeyerek evvel emirde metâlibin listesi Türk hükümetine bildirilerek müzâkere âtîye ta'lîk olunur. Birinci şıkk müreccehdir. Fakat şahsî olarak söylediğimizden hükümetimizin kabûlüne muallakdır.

2- Amerika tebaa, şirket ve cem'iyyetlerinin metâlibi muâhedenin mevki-i mer'iyyete vaz'ından i'tibâren altı ay zarfında li-ecli't-tescîl İstanbul'da me'mûrîn-i âidesine takdîm olunacaktır. Metâlib-i mezkûreye tabiatlarını, menşe'lerini ve muhikk olduklarını mübeyyin kâffe-i vesâik merbût bulunacaktır. Metâlib-i mezkûreden meşrûiyyeti Türkiye tarafından kabul edilmeyen veya onun fikrince kendi mes'ûliyyetini mûcib olmayanlar ve kezâlik te'diyesi îcâb edecek akçe mikdârı hakkındaki ihtilâflar hakem vâsıtası ile hallolunacaktır. İşbu protokol ahkâmı Türk hükümetinin irâde ve ihtiyârı taalluk etmeyen ef'âl-i harbiye, isyân ve iğtişâş misillû ahvâlden veya ahvâl-i mezkûrenin istilzâm ettiği tedâbir-i askeriye ve idâriyeden veyahud Türkiye'nin bilumûm düvel-i müstakille misillû vazâif veya hukuk-ı hükümrânîsini isti'mâl etmesinden mütevellid metâlibe şâmil olmayıp bu metâlib Türk hükümetine arz edilmeyecektir. Hitâm*.

İSMET

* Bkz. No. 701

No. 700

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 406 *Ankara, 30/7/39*
(30/7/1923)

1- Mübâdele mukâvelenâmesinde münderic 1 Mayıs tarihi artık mu'teber olamayacağından tarih-i ibtidâr ne olacaktır ?

2- Mübâdele Hey'et-i Muhtelitesi ne zaman teşekkül edebilecek veya bilfiil mübâdele bu heyetin kararına mı muallakdır ? İş'ârını rica ederim.

HÜSEYİN RAUF

No. 701

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 407 *Ankara, 30/7/39*
Müsta'celdir *(30/7/1923)*

29 tarih ve 363 numaralı telgrafnâme cevâbıdır :*

Amerikalılara teklîf buyurulan formül Hey'et-i Vekîlece muvâfık görülmüştür. Bu esâs üzerinde ısrâr ve mümkün olduğu takdirde bir ân evvel intâcına himmet buyurulması mercûdur.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 699

No. 702

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

Urgent *30/7/39*
No. 364 *(30/7/1923)*

1- Metâlib mes'elesi hakkında 29 Temmuz tarihli 363 numaralı telgrafımda * verdiğimizi arz ettiğim formülü Amerika hükümetinin kabul edeceğinden ümidleri yoktur. Mes'elenin âtiyen halli esâsı üzerinde de ihtiyâten bir formül hazırlamayı teklîf ettiler. Yirmidört saatlik bilâ fâsıla mesâîden sonra hükümetimizin bize verdiği ta'limât dâhilinde bir şekil hâsıl oldu. Bu şekil ikinci maddededir. Bununla biz evvelâ metâlibin görülmesini, sâniyen bu metâlibden hangi sınıfın kabul edilebileceğinin hükümetler arasında ta'yîn olunmasını ve sâlisen kabul edilecek sınıfın tarz-ı tedkîk ve tesviyesini ta'yîn etmeyi ifâde ediyoruz. Taahhüdümüz müzâkere ve tedkîkden ibâretdir. Aynı zamanda metâlibin şâyân-ı kabul olan ve olmayanlarını evvel emirde tefrîk ettirmek esâsını şimdiden onlara kabul ettirmek menfaatı vardır. Ba'de't-tefrîk kabul edeceğimiz sınıfın hallinde hakem unsurunun şimdiden tasrîhini ısrâr ile taleb ettiler. Âtîye müteallik bir mes'elenin mâhiyet ve teferruâtı görülmeden kabul edeceğimiz sınıfdan da olsa hakem sûretiyle tarz-ı halli şimdiden ta'yîn edemeyiz diye şimdiden cevâb-ı kat'î verdik. Amerikalılar bu formülü de aynen hükümetlerine iblağ edeceklerdir. Kabûlünden ümidleri azdır. Bu şekil mes'elenin âtîye ta'lîki hakkındaki ta'limâtımız dâhilinde olduğu gibi 402 numaralı 28 Temmuz tarihli telgrafnâmelerinde ** mezkûr Ermeniler ve Rumlar mesâili gibi nikâtı dahî kabul etmemek imkânını daha şimdiden vermiştir. Binâenaleyh eğer onlar cevâb-ı kabûl verirlerse ben de derhâl cevâb-ı kabûl vereceğim. Bu sûretle Amerika muâhedesi hemen imzâ olunabilecektir.

2- Muâhede-i hâzıranın mevki-i mer'iyyete vaz'ından i'tibâren bir senelik müddet zarfında Amerika tebaasının, şirketlerinin ve cem'iyyetlerinin Türkiye aleyhindeki metâlibi ve Türk tebaasının, şirketlerinin ve cem'iyyetlerinin Cemâhir-i Müttehide aleyhindeki metâlibi alâkadâr hükümetin talebi üzerine diğer hükümetin selâhiyyetdâr makâmâtı nezdinde kayd ve tescîl olunacaktır. İşbu metâlibin cinsi, menşe' ve vesâik-i müsbitesini teşkîl eden evrâk aynı zamanda takdîm olu-

* Bkz. No. 699
** Bkz. No. 693

nacaktır. Kendilerine bu sûretle takdîm olunacak metâlibden ma'lûmât aldıktan sonra ve mezkûr metâlibin hey'et-i kâmilesinin tevdiînden i'tibâren altı aylık bir müddet zarfında tarafeyn-i âkideyn metâlib miyânından ta'kîb ve intâc edilebilecek kategorileri ya'ni kısımları ta'yîn etmek maksadıyla müzakereye başlayacaklardır. Ba'dehu tarafeyn-i âkideyn mezkûr kategorilere dâhil metâlibin tedkîk ve tesviye usulleri hakkında anlaşacaklardır.***

İSMET

*** Bkz. No. 703

No. 703

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 408 *Ankara, 31/7/39*

Müsta'celdir *(31/7/1923)*

31 Temmuz 364 numaralı telgrafnâme cevâbıdır :*

Tekrar teklîf buyurulduğu bildirilen ikinci formüldeki Amerika tebaası ta'bîri ile Harb-ı Umûmî başlangıcından bugüne kadar sekiz sene güzerân eylemiş bulunmasına, halbuki Amerika tebaası olabilmek içün beş sene..... Amerika'da ikâmet müddeti kifâyet eylemesine nazaran Türkiye'yi terk etmiş olan Ermenilerin metâlibi muvâcehesinde bulundurulabilmemiz kuvvetle vâriddir. Bu sebeble ikinci formülünüzdeki .....nın başına 1914 tarihine kadar Türkiye'de mevcud Amerika tebaası suretinde tasrîh buyurulması zarûrî görülmüştür. Ol vechile tashîha himmet buyurulması mercûdur.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 702

No. 703 bis

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 2366 *İstanbul, 31/7/39*
(31/7/1923)

Muâhedenin esnây-ı tab'ında Boğazlar Mukâvelesi'nin aslına nazaran mukaddimesinde Rusya'nın zikri lâzım olup olmadığının inbâsı mercûdur.

ADNAN

No. 704

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 2388 *İstanbul 31/7/39 (1923)*

Muâhede-i asliyenin nüsah-ı matbûasından bir mikdârının mevki-i fürûhte vaz'ı halinde masârıf-ı tabiiyesinin kısm-ı a'zamının te'mîni mümkün olduğundan fazla üç bin nüsha tab'ı husûsu istîzân olunur*.

ADNAN

* Bkz. No. 705

No. 705

Adnan Beyefendiye

*C.** *31/7/39 (1923)*

Fazla üçbin nüsha tab'ı muvâfıkdır Efendim.

İSMET

* Bkz. No. 704

No. 706

Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Zâtî
Bilâ *31/7/39*
(31/7/1923)

Bayram içün size ve muhterem Latîfe Hanımefendiye âilece tebrîk yazmıştık. Cevâb almadık. Hasta mısınız dargın mısınız ?

İSMET

No. 707

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 409 *Ankara, 1/8/39*
Müsta'celdir. *(1/8/1923)*

1- Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinden şimdi alınan telgrafnâmenin sureti ikinci maddededir.

2- Amerika tüccar, şirket ve cem'iyyetlerinin metâlibi sırasında misyoner cem'iyyetlerinin taleblerine ma'rûz kalmak ihtimâli pek kuvvetli olduğundan Lozan'da buna mümâsil müessesât içün kabul edilmiş ahkâm hâricinde hiçbir taahhüde girişilmemesi içün hey'et-i murahhasanın nazar-ı dikkatini celb etmek muvâfık olur*.

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 712

No. 708

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 2375 *İstanbul, 1/8/39*
Gâyet müsta'celdir *(1/8/1923)*

1- Gazi Paşa Hazretleri İstanbul'a zaman-ı muvâsalat-ı devletlerini, ba'zı tebliğâtda bulunmak üzere bilmek istediği gibi İngiliz ve Fransız Komiser Vekilleri ve Ceneraller ve bilhassa Ceneral Harrington Zât-ı devletleri ile mülâkî olmak arzusunu izhâr ediyorlar. Zaman-ı hareketinizin iş'ârını rica ederim.*

2- Vâsıl olmadığı mülâhazasine binâen tekrar edilmiştir.

ADNAN

* Bkz. No. 716

No. 709

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 367 *1/8/39*
(1/8/1923)

Sulhun imzâsını müteâkib hey'ât-ı murahhasa Lozan'dan infikâk etmiş olduğundan ahîren alman 6087, 6673, 6686, 6602, 6067 ve 3000 husûsî rakamlı tahrîrât-ı devletleri üzerine teşebbüsât îfâsına imkân kalmadığı arz olunur.

İSMET

No. 710

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 410 *Ankara, 2/8/39*
(2/8/1923)

368 numaralı telgrafnâme cevâbıdır: *

Mösyö Macdonald ile Young'un Ankara'ya gelmeleri muvâfık görülmüştür.

HÜSEYİN RAUF

* Bu telgraf arşivde bulunamadı.

No. 711

İsmet Paşa Hazretlerine

Tel. *Ankara, 2/8/39*
(2/8/1923)

Anadolu dâhilinde berây-ı seyâhat hareket ediyorum. Gaybûbetim müddetince Hâriciye umûrunu vekâleten Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Vekîli Müşîr Fevzi Paşa tedvîr edeceklerdir. *

HÜSEYİN RAUF

* Bkz. No. 717, 718

No. 712

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

Très urgent *2/8/39*
No. 369 *(2/8/1923)*

1- Metâlib hakkındaki formüller üzerine Amerika hey'eti ile sabahtan beri bilâ fâsıla çalışıyoruz. Birinci formülümüzü kabul etmediler. İkinci formül hakkında Amerika Hâriciye Nâzırı ba'zı ifâdeleri tebdîl etmek istedi. Bilhassa ta'kîb ve intâc edilebilecek kategorilerin ta'yîni fıkrasını ta'kîb ve intâcı haklı olan kategorilerin ta'yîni şeklinde ifâde ediyorlar. Haklı olan kelimesini kabûl etmedik ve en mühim olan bu kısımda bizim nokta-i nazarımızı kabûl ediyorlar. Hülâsa tarz-ı tahrîr içün müteaddid

teklîflerinde formülün mâhiyet-i esâsiyesi tebeddül etmeksizin mutâbakat hâsıl oldu.

2- Ancak 1914 târihine kadar Türkiye'de mevcûd Amerika tebaası kaydı ciddî ihtilâfı mûcib oldu. Evvelen 1914 târihinden sonra Türkiye'ye gelen Amerika tebaasının metâlibini veya Türkiye hâricinde olup da hâlis Amerikalıların Türkiye'de bulunabilecek malları için bi-hakkın serdedebilecekleri metâlibi istisnâ etmek kâbil olmadı. Kezâlik 1914 tarihinin beyâniyle aleyhimize netâyic çıktı. Çünki biz 1914 târihinden evvel dahî Amerika'ya giden Ermenilerin bizim kanunlarımıza rağmen Amerikalı olmalarını kabûl etmemişitk. Nihâyet bizim endîşemizi mûcib olan Amerikalılar ya'ni bizim tebaamız iken Amerika tabiiyetini ihrâz etmiş olan adamların devlet-i metbûalarına karşı Amerikalı sıfatı ile metâlib serdetmeleri mes'elesi açıktan mevzû-ı bahs oldu. Bu mes'ele de tabiatiyle telsîk keyfiyetini tahrîk eyledi. Telsîk mes'elesi her iki memleketin kanunlarına göre hukûkan kâbil-i hall olmadığından muâhededen kâmilen ihrâc olunmuş iken bunun yeniden mevzû-ı bahs olması ile müşkilât-ı ciddiye hâsıl oldu. Mademki metâlibin ta'kîb ve intâc olunacak kısmı âtiyen ta'yîn olunacaktır, bu mes'elede bir madde-i ahdiyye vaz'edilmeksizin ameliyâtda hüsn-i i'tilâf ile hallolunabilir diyorlar. İktifâ etmedik. Nihâyet şu çâreyi bulduk. Metâlib maddesi celse-i aleniyyede okunur iken zabıtda şunu diyeceğiz: Türk hey'etinin fikrine göre bu madde Türk kanunlarına göre her Türk vatandaşı addolunan eşhâs lehinde Amerika hükümetinin arz edeceği metâlibin kayd ve tescîlini kabul etmek için Türk hükümetine hiçbir mecbûriyet tahmîl etmez. Onlar cevâben diyecekler ki, sened ittihâz ediyoruz. Beyânâtınız Amerika kanunlarına göre Amerika vatandaşlarının hukukuna halel îrâs etmez. Buna cevâben tekrar diyeceğiz ki, biz nokta-i nazarımızda sâbitiz. Onlar da nokta-i nazarlarını muhâfaza edeceklerdir.

3- Zabıt varakasında yazılacak bu ifâdât ile Türk ve Amerika tâbiyyeti mes'elesinde tarafeyn yekdiğerinin nokta-i nazarını kabul etmeyerek herkes kendi kanununa göre muâmele etmek hakkını muhâfaza edecektir. Bu sûretle biz Amerika tebaası diyerek bizim eski tebaamız için metâlib serdolunursa buna esâsından i'tirâz hakkını muhâfaza etmiş ve bu bâbda birgünâ taahhüd almamış vaz'iyyetde bulunacağız. Tâbiiyyet ihtilâfından dolâyı tarafeyni taahüdden kurtarmak için başka çâre yoktur. Tatbîkâtda Amerika tebaası kelimesi altında Ermeniler ve Rumlar için metâlib serdine kıyâm ederlerse bunları kabul etmek mecbûriyetimiz yoktur. O hâlde ihtilâf bugünki hâlde kalır. Eğer böyle metâlib serdolunmazsa telsîk mes'elesini uyandırmaksızın metâlib hallolunabilir.

4- C. 1 Ağustos numara 396 telgraf*. Metâlib maddesinde tebaa ve şirket ve cem'iyyet denildiğinden Amerikalı misyoner cem'iyyetlerinin de serd-i metâlib etmeğe hakları vardır. Bunlar bir zarara uğramış ise misyoner olduklarından dolayı reddetmeğe imkân yoktur. Metâlibin cinsi ve nev'ine ta'kîb ve intâc olunabilecek kategoriye girip giremeyeceğini ta'yîn edeceğiz.

5- Hülâsa mevzuât-ı sâlifeye göre metâlib maddesi bize âtî içün evvel emirde tedkîk etmekden ve ta'kîb ve intâc olunabilecek kısımlar bi'l-müzâkere ta'yîn olunmaktan ve ba'dehu bu kısımların halline çâre aramaktan başka bir taahhüd etmeksizin ve tebaa kelimesi altında eski tebaamızın metâlibini kabul etmek husûsunda bir taahhüd almış olmaksızın bu şekilde hallolunabilir. Daha fazlası kâbil-i istihsâl değildir. Amerika Murahhası da keyfiyeti hükümetine yazacaktır. Eğer iki hükümet kabul ederse muâhede imzaya hazırdır ve muâhedenin cum'a günü imzâ olunabilmesi me'mûldur.

Hükümetimizin emir ve kararı nedir ? **

İSMET

* Bkz. No. 707
** Bkz. No. 715

No. 713

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 370 *2/8/39 (1923)*

Bidâyetde Türkiye'de bilhassa arâzi-i müstevliyede inşâât, kibrit fabrikası ve ma'denler umûruyla iştigâl etmek niyetinde bulunan İsviçre tedkîk hey'eti hükümetle müzâkere etmek üzere harekete âmâdedir. Ancak vâsi' teşebbüsât-ı iktisâdiyede çalışabilmek üzere Türk-İsviçre nâmı altında ve Türkiye'de şu'besi olan bir banka ihdâsına mecbûr olduklarını ve bu bankanın hiçbir imtiyâz ve husûsiyeti olmayan bir husûsî banka olacağını ve böyle bir banka olursa vâsi' sermâyenin Türkiye'ye nakli imkânı bulunacağını söyliyorlar. Tedkîk hey'eti ile teşebbüsât-ı muhtelifenin görüşülmesine müsâade buyurulduğu gibi böyle bir banka ihdâs içün de hükümetin müsâade ve müzâkereye esâs i'tibâriyle mu'teriz bulunmadığını bilmek istiyorlar. Müsta'celiyet-i maslahata binâen sür'atle cevâb i'tâsı müsterhamdır.

İSMET

No. 714

İstanbul Kumandanlığına
Hâriciye Murahhası Adnan Beyefendiye

Lozan, 2/8/39 (1923)

Tahliye protokolunun sûretleri evvelce takdîm kılınmıştı. İşbu protokolların müzâkerâtına müteallik iki nüsha zabıt varakası da lüzümunda mürâcaat olunmak üzere leffen takdîm kılınmıştır.

İSMET

No. 715

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 411
Müsta'celdir

Ankara, 3/8/39 (1923)

2 Ağustos 369 numaralı telgrafnâme cevâbıdır :*

Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri bugün Ankara'ya avdet ettiler. Huzûrları ile müzâkere edilmiştir.

Madde 1- Metâlib mes'elesinde zabta dercedilecek beyânâtınızdan Türk kanunlarına göre Türk vatandaşı addolunan eşhâs lehinde Amerika'nın arz edeceği metâlibin kayd ve tescîlini kabul içün Türk hükümeti mecburiyet kabul etmeyeceği hakkındaki ifâdâtınızı Amerikalıların sened ittihâz edeceklerinden vâzıhan anladığımız ma'nâ bu ifâdemizle bu sâbık vatandaşları memlekete kabul edeceğimizi beyân etmiş olmak gibi gayr-ı kâbil-i kabul taahhüdü dâî bulunmasıdır. Evvelce bu mesâil hakkında vâki' istifsârınıza i'tâ edilen cevâblarda bu gibilerin memlekete girmelerine mâni' olmak lüzûm ve zarûreti arz edilmiş idi. Bu bâbda musırrız. Zarar-ı maddî mes'elesinde 1914 senesine kadar Türkiye'de bulunan esâs Amerikalıların zarar ve ziyânlarının tedkîki esâsını kabul ederiz. Başka bir taahhüd kabûl edemeyiz.

Madde 2- Yeni Meclis Ağustosun onbirinci günü in'ikâd edecektir. İlk işi muâhedenin tasdîkidir. Bunun içün hey'et-i murahhasanın tarih-i mezkûrden evvel Ankara'da bulunarak muâhedeyi Meclise arz ve tasdîk ettirmek husûsunda Hey'et-i Vekîle ile beraber çalışması da îcâb ede-

* Bkz. No. 712

cektir. Bundan dolayı Amerikalılarla müzâkereye devâm etmek içün hey'et-i aliyyenize zaman ve imkân kalmamış bulunuyor. Amerikalılar metâlib mes'elesinde birinci maddede tasrîh ettiğimiz nokta-i nazara ..... adem-i kabulde ısrâr eyleyecekleri takdirde bu nokta-i nazar üzerinde ya'ni 1914 senesine kadar Türkiye'de bulunan esâs Amerikalıların zarar ve ziyânlarının tedkîki esâsını kabul ettiğimizi ve bunu her zaman görüşmeye âmâde bulunduğumuzu beyân ile iktifâ ederek sâir i'tilâf hâsıl olan mesâili imza etmek suretiyle akd-ı sulha çalışmanız muvâfık olur. Amerikalılar metâlib mes'elesinde sâbık vatandaşları idhâl veya tazminât-ı maddiyeye muvaffak olamadıkları takdirde onları memlekete idhâl noktasında ısrâr ederlerse Meclisin in'ikâdı günü Ankara'da hazır bulunmanız mecburiyetini dermiyân ederek i'tizâr ile hemen avdet buyurulması (üç grup açılamadı).

HÜSEYİN RAUF

No. 716

Adnan Beyefendiye

No. 88 (?) *3/8/39*
(3/8/1923)

Yevm-i hareketimi henüz ta'yîn edemiyorum. Belli olunca hemen arz edeceğim.*

İSMET

* Bkz. No. 708 ve 719

No. 717

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 372 *4/8/39*
(4/8/1923)

Rauf Beyefendi'nin esbâb-ı seyâhatları hakkında mümkünse ma'lûmât i'tâsı müsterhâmdır*.

İSMET

* Bkz. No. 718 ve 711

No. 718

İsmet Paşa Hazretlerine

No. 414 *Ankara, 4/8/39*
(4/3/1923)

372 numaralı telgrafnâme cevâbıdır :*

Rauf Beyefendi pek çok yorgun bulunduklarından fikren istirâhat etmek ve eski dâire-i intihâbiyesini ziyâret etmek üzere Sivas'a gitmiştir.

FEVZİ

* Bkz. No. 717 ve 711

No. 719

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 374 *6/8/39*
(6/8/1923)

1- 1914 senesine kadar Türkiye'de bulunan esas Amerika tebaasının metâlibi tedkîk olunabileceği hakkındaki noktâ-i nazarımızı elimizde bulunan formülle tasrîh ederek Amerika hey'et-i murahhasasına teklîf eyledik. Bizim endîşe ettiğimiz nikâta temâs etmek ve bize müşkilât çıkarmak hatırlarından geçmemekle beraber Amerika tebaasını esâs tebaa ve esâs olmayan tebaa gibi ikiye ayırmış sûretinde ifâde eylemek imkânı olmadığını bildirdiler. Uzun münâkaşât netîcesinde bir formüle varmak kâbil olmadı. Diğer taraftan müzâkerâtın temdîdine de bizim içün imkân olmadığını lisân-ı münâsible ve kat'iyyetle izhâr ederek yirmi günlük bir fâsıla-i müzâkerât teklîf ettik. Nihâyet metâlibe taalluk eden otuzuncu maddenin muâhededen kâmilen ihrâcı ile muâhedenin imzâsını ve aynı zamanda metâlib mes'elesinin muahharen münâkaşası fikrinde bulunduklarını ve bu bâbda bir i'tilâfa varıncaya kadar muâhedâtı Senatonun tasdîkine tevdî etmekte serbestîlerini muhâfaza ettiklerini mübeyyin bize bir nota i'tâsını teklîf ettiler. Bu teklîfi kabul ettik. Şu şartla ki, notalarına vereceğimiz cevâbda mütekâbil metâlib husûsunda nokta-i nazarlarımız ma'lûm bulunduğunu ve bilâhire yapılacak münâkaşanın netîcesine kadar Türk hükümetinin dahî muâhedelerin tasdîkini Meclise arz edip etmemekte serbestî-i tâmmını muhâfaza eylediğini bildireceğiz. Bu esâsda mutâbakat hâsıl oldu. Muâhedenin hey'et-i umûmiyesi muvâfık ve bütün mesâil-i esâsiyeyi halletmiş olduğu gibi ekalliyetlere âid

herhangi bir şekilde istedikleri ma'lûmâtı dahî vermekten imtinâ' ettik. Ya'ni Müttefiklerle yaptığımız muâhededen farklı olarak Amerika muâhedesinde ekalliyetlere âid bir harf bulunmamaktadır. Amerika ile bir muâhede-i umûmiye ile bir iâde-i mücrimîn muâhedesi 6 Ağustos öğleden sonra saat dörtte Lozan'da imzâ edilmiştir.

2- 7 Ağustosta hareket ediyoruz. 10 Ağustos İstanbul'a muvâsalat ve 12 Ağustos Ankara'ya hareket ile 13 Ağustosta oraya muvâsalat musammemdir. İstanbul'da şimdiye kadar tab'ı hitâm bulmuş olacak olan muâhedatı celb ve tevzî' ile muvâsalatımızı müteâkib Meclis'e tevdî' eylemek içün tedâbîr ittihâzı müsterhamdır.

3- İstanbul'da Halîfenin tarafımdan ziyâreti mevzû-i bahs olabileceğinden bu bâbda hükümetin nokta-i nazarının iş'ârı müsterhamdır. Hükümetin evâmir ve ta'limâtını İstanbul'da telakki etmek mümkündür.

İSMET

No. 720

Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

No. 375 *6/8/39*
(6/8/1923)

1- Amerikalılarla bir muâhede-i umûmiye ile iâde-i mücrimîn muâhedesi bugün imzâ edildi. Metâlib maddesi kâmilen muâhededen ihrâc ile münâkaşası âtîye ta'lîk edildi ve bu bâbda i'tilâf hâsıl oluncaya kadar tarafeyn muâhedâtı Meclislerin tasdîkine arz edip etmemekte serbestîlerini muhâfaza ettiklerine dâir notalar teâti edildi. Netîce hükümetin ta'lîmâtına tamâmen mutâbıkdır. Vazîfe îfâ edilmiştir. 7 Ağustosda hareket ediyoruz.

2- Muâhedeleri size bir mekteb tarafından verilip bana tevdî' ettiğiniz altın kalemle imzâ etmiştim. İstanbul Dârülfünûn talebesi de bana resmen bir kalem vermişti. Başkumandanın kalemiyle imzâ etmek vazîfesini îfâ ettim. Bu kalemi İstanbul Darülfünûnuna Gazi Başkumandanın hediyesi olarak tevdî etmek fikri hâtırıma geldi. Tasvîb buyurursanız İstanbul'da emrinizi hâzır bulurum. Tarafınızdan Dârülfünûna takdîm ederim.

Murahhas arkadaşların ve hey'et-i murahhasanın ta'zîmâtını takdîm ederim.

3- Mülâkâtı ne kadar tahassürle beklediğimizi tasavvur edemezsiniz. Ve bî-nihâye muhabbet ve hürmetle gözlerinizden öperim sevgili kardeşim.

İSMET

No. 721

Hâriciye Murahhası Adnan Beyefendiye,
İstanbul

No. 89 *6/8/39*
(6/8/1923)

1- Amerika muâhedeleri 6 Ağustosta imzâ edilmiştir. 7 Ağustos sabahı hareket ediyoruz. 10 Ağustosta İstanbul'a muvâsalat olunacaktır. 12 Ağustos öğleden sonra erkenden Ankara'ya hareket musammemdir. İstanbul'da muâhedelerin tab'ı şimdiye kadar hitâm bulmuş olacaktır. Muvâsalatımızdan evvel tevzî edilmek üzere kısm-ı küllîsinin şimdiden sür'atle Ankara'ya yetiştirilmesi mercûdur.

2- Karaağaç'tan geçeceğimiz için emniyyet mes'elesi hakkında bilhassa Ceneral Harrington'un nazar-ı dikkatini celbetmek muvâfıkdır. Teşebbüsün bana atfolunmayarak re'sen taraf-ı devletlerinden icrâsı mercûdur.

3- İstanbul'da benim için mümkün olduğu kadar az mülâkât ihzârı mercûdur. Cenerallerle ve Komiser vekilleri ile yapılacak mülâkâtın zamanlarını şimdiden kararlaştırmak münâsib olur. Görüşülecek mesâil dahî mümkünse ta'yîn eylemek şâyân-ı arzûdur. Her halde en mühim olan Ceneral Harrington ile mülâkâtımdır. Bunu esâsen arzu ederim. Harrington'un bana ahîren İngiliz ordusunda hizmet etmeleri sebebiyle tarafımızdan ta'kîb edilmekte olan birkaç kişinin afvı için teşebbüsde bulunacağını bilirim. Bu afvı kabul etmeğe esâsen mecbûrum. Bu bâbda bana ma'lûmât ihzâr edilmesini ve hükümetin nokta-i nazarının da bana bildirilmesini rica ederim.

4- İstikbâl tezâhürâtı hakkında işittiklerimizden büyük bir hicâb ve ıztırâb içindeyim. Mübâlağalı şeylere müsâade buyurmamanızı bilhassa rica ederim. Bir de husûsî vaz'iyyetimi haber vereyim. İstanbul'daki evimiz elyevm bizim elimizde olmadığından refîkam ile beraber ikâmetimiz için bir münâsib otelde salonlu bir iki oda ihzâr ettirilmesini rica ederim. Bir husûsî haneye müsâfereti arzu etmem. Ayrı ve müstakil bir dâire-i ikâmet zarûrîdir. İhtirâmât.

İSMET

Ek Belge

Aşağıdaki Belge Kitabın Birinci Cildinin 85. Belgesidir.

No. 85

Hey'et-i Vekîle Riyâsetine

No. 62, 63. *6 Kânun-i evvel 38 (6/12/1922)*

5 Kânun-i evvel 38 raporudur.

1- Bugün mübâdele-i ahâli içün yalnız bir tâlî komisyon ictimâ' etti. Yunanistan İstanbul Rumlarının mübâdeleye dâhil olmasına kudreti olmadığını iddiâ etti. Fikrimizde ısrâr ettik. Diğerlerinin fikri dahi İstanbul'daki Rumları çıkarmamak zemininedir. Bu hususda umûmî ictima'da da kat'î red karşısında kalırsam, mes'eleyi muallakda bırakmayarak İstanbul mübâdelesinden vazgeçmek mecburiyetindeyim. Aksi bir mütâlaâ varsa iş'ârı.

2- Bugün Papanın Konferansa bir beyânnâmesi İstanbul'da yapılan mezâlimden ve Ermenilerin nereye gideceklerini bilmediklerinden bâhisdir. Mukâbil bir beyânnâme neşrettik. *

3- Fransız murahhası ile mülâkâtımın hülâsası: Mesâil-i mâliye ve iktısâdiyede tarafeyn menâfiini muhâfazaya çalışmaktadır. (Halbuki çok müfritdirler). Boğazlar mes'elesinde anlaşmışlar. Tahdîdât ile sefâin-i harbiye mürûrunu kabul ediyorlar. Konferansın devâmı tabiî ve yılbaşında dört beş gün ta'tîl muhtemeldir. Brüksel Konferansı aynı zamanda açılıp devâm edecektir.

4- Amerika murahhası ile mülâkâtımın hülâsası şudur: İstanbul Rumlarının ihrâcına esbâb-ı insâniye mâni'dir. Boğazlar harb gemilerine açık ve gayr-ı askerî olmalıdır. Hıristiyanların ahvâlinden dolayı efkâr-ı umûmiyede endîşe vardır. Bizim tekaddüm ederek bir tedbîr bulmamız çok fâideli olur. Meselâ Amerikalıların da dâhil olacağı bir muhtelit komisyon teklîf etsek bu komisyon muhâceret esnâsında ve ondan sonra ekalliyetler hakkındaki isnâdâta mahal bırakmayan doğru havâdis menbaı olur. Muhâceret esnâsında muhtelit bir komisyonun tarafeyn muâmelâtını tanzîm etmesi tabiî ise de mübâdele-i ahâli hitâm bulduktan sonra komisyona ihtiyâc kalmayacağını ifâde ettim. Ekalliyetler mes'elesini halledecek bir sûret olmak üzere bu komisyonun ibkâsında şâyân-ı dikkat bir sûretde ısrâr etti. Kat'iyyen reddettim. Fakat mes'ele

hallolunmamıştır. Amerika murahhası kendilerinin mekâtip ve müessesat ve mesâil-i insaniye ve tebaanın hukukî işlerinde alâkadar olduklarını ve bu mesâlin Konferansta hallini müteâkip bizim ile sulh muahedesi yapacaklarını söyledi.

5- Bugün Rıza Nur Bey Curzon'a gitti. Tarafımızdan Musul'u kat'î olarak taleb etti. Uzun muhavere ve münakaşa oldu.Mes'ele hallolunmadı. Curzon şâyân-ı dikkat bir sûretde yumuşak idi. Bize ümidbahş olarak Boğazlar fırtınasını atlatmağı tasmîm ettiği de tahmîn olunabi - lir**.

6- Ruslarla mülâkatımız iyi idi. Rumen ve Sırpların harekât-ı askeriye yapmayacaklarından bahisle Boğazlar mes'elesinde mukavemete teşvik ediyor.

7- Boğazlar mes'elesinde yarın Müttefikler müşterek bir cebhe ile tek liflerini söyleyecekler ve ihsâs olunduğuna göre mesâil-i umûmiye-i askeriyeye de temas edeceklerdir. Yarın cevap vermeyerek evvelâ Ruslara Boğazların kapanması sistemini artık müdâfaa edemeyeceğimizi söylemek ve 7 Kânun-ı evvel 38 de tahkîmatdan sarf-ı nazar imkânını göstermek mecburiyetindeyim.

İSMET

* Vatikan temsilcisinin ve İsmet Paşa'nın bildirileri aşağıdadır :

Une démarche du Saint-Siège

Lausanne, 5- Mgr Maglione , nonce apostolique à Berne a communiqué aux présidents de la conférence de Lausanne la note suivante:

Le Saint-Siège, chaque jour, reçoit de Constantinople des nouvelles plus alarmantes.

Les chrétiens d' Europe sont pris de panique; beaucoup s'en vont; beaucoup n'ont pas même la possibilité de s'en aller. Ceux qui veulent sortir de la ville doivent s'engager par écrit à n'y plus revenir. Leurs biens sont ainsi mis sous séquestre. Les possessions des Européens et des congrégations religieuses courent le plus grand péril. On craint l'arrivée de bandes irrégulières et les désastreuses conséquences qui pourraient en résulter. Les Arméniens, n'ayant pas de refuge, se croient la proie d'une véritable terreur.

En signalant cet état de choses à la conférence qui s'est réunie à Lausanne afin de rétablir la paix en Orient, le Saint-Siège la prie avec instance, au nom de l' humanité, de prendre les mesures les plus promptes et les plus efficaces pour rassurer les populations déjà si cruellement éprouvées.

Ce serait une manoeuvre grecque, affirme İsmet pacha

Lausanne, 5.- İsmet Pacha autorise la presse à déclarer qu'il est absolument inexact que la situation des chrétiens de Constantinople soit de nature à inspirer des inquiétudes:

"Au cours de la conférence, la délégation hellénique avait proposé l'échange des populations turque et grecque entre les deux pays, mais en voulant excepter de cette mesure les Grecs de Constantinople.

Le but de la délégation hellénique était de faire occuper définitivement par des réfugiés grecs les maisons des habitants musulmans dans les territoires helléniques et de rejeter ces musulmans hors de leurs demeures, en plein hiver. Les habitations qui auraient pu être affectées, en Anatolie, à ces Turcs chassés d'Europe, ont été incendiées par les Grecs. Il est d'autre part naturel et logique que les Grecs de Constantinople soient soumis à l'échange envisagé au même titre que ceux des autres régions.

Il est donc facile de comprendre que la mise en circulation de nouvelles relatives à une prétendue insécurité des Grecs de Constantinople provient des manceuvres helléniques tendant à l'exemption des Grecs sus-visés.

Ces informations, incontestablement tendancieuses, n'ont done aucun rapport avec la réalité des faits. Le Saint-Siège avait, dans des circonstances autrement difficiles et dans une période de bouleversement bien plus grave, manifesté à maintes reprise sa satisfaction et sa reconnaissance pour la situation faite aux chrétiens d'Asie Mineure et de Kars.

Nous pouvons certifier que le même régime est assuré aux éléments chrétiens et que tous les bruits répandus à dessein en ce moment ne visent qu'à influencer les négociations à l'avantage des Grecs." (Tribune de Genève, 6.12.1922)

** 6 Aralık sabahı Rıza Nur ile yaptığı görüşme konusunda Lord Curzon genişçe bilgi veriyor. Londra'ya çektiği 6.12.1922 tarihli ve 80 sayılı telgrafında şunları yazıyor:

"Second Turkish delegate Riza Nur Bey called this morning to renew private conversation which he had begun yesterday. After many protestation of friendly intentions on both sides his case boiled down to this - that Turkey would meet us on every point, conclude satisfactory treaty and even break with Soviets, if only we would give them Vilayet of Mosul. Grounds upon which he based this request were four in number:

1- Ethnic, which I sharply contested.

2- Historical, i. e., a long connection with Turkey.

3- Economic, i. e., necessity for future economic life of Turkey in Asia.

4- National pact, i. e., absolute and unalterable refusal of Angora to conclude any treaty that does not embrace Mosul.

"I combatted whole of these points, and declined to yield upon any more.

"Colonial Office argument has led me to think that Mosul cannot be given a way without loss of Baghdad nor Baghdad without loss of Irak and collapse of Irak Kingdom, nor collapse of Arabs without return of Turks and final defeat of British policy in the East. I also wonder somewhat how far Turks demand for Mosul was really genuine...

"This afternoon idea occured to me that it mignt perhaps be possible ostensibly and partially to meet Turkish wishes by offering them Kurdish part of Mosul vilayet following line of mountains and ineluding Keui Sanjak, Rowanduz and Suleimanieh, while retaining for Irak Amadia for the sake of Assyrian Christians Mosul town, Erbil, Kirkuk and whole of plain country inhabited by Arabs. Jaafar Pasha to whom I submitted proposal was quite favourable, while pleading strongly againts any surrender of plain country...

"It is not intended to exclude Turkish participation in Mosul oil on lines already under examination." (F.0.424/255, p. 623, No. 737; DBFP-I/18, p.370- 371, No.257)

Dr.Rıza Nur da Musul konusunda Curzon'la görüşmelerini anlatıyor. Tarih göstermeden şunları yazıyor:

"Irak hududu Musul işiydi. Bunu ilk gündenberi hususi surette halle çalıştık. Curzon ile İsmet (paşa) görüştüğü gibi birkaç defa da ben başbaşa Curzon'un odasında kendisiyle görüştüm...

"Bu müzâkereler bir müddet şifahen devam etti. Sonradan nota halinde tahriri yaptık...

"İngilizler "Musul'u size vermek demek sizin Bağdat'a inmeniz demektir" diyorlar. Anlaşılıyor ki, bundan korkuyorlar...

"Musul için Lord Curzon ile hususî temas ettim..." Ama siz Ruslarla berabersiniz. Nasıl olur ? dedi. Bu iyi bir ışıktı. Dedim ki: " Biz daima İngilizler ile dost olmak fikrindeyiz. Türk milleti sizi sever. Rus'u sevmez. Rus Türk'ün tabii düşmanıdır. Bu vaziyet eskidir ve bugün de değişmemiştir. Harbi umumî bunu bozmamıştır...

"Yerinden kalkıp yanıma geldi. Demek ki en hassas tele dokunmuşum.

"Eğer dost olursak Ruslar'ı terkeder misiniz? dedi. " Derhal" dedim..."

(Hayat ve Hatıralarım, III, s. 1029- 1032)

DİZİN

- A -

Abbas Hilmi Paşa, II. Abbas. (1874-1944). Son Mısır hıdivi. 1892-1914 yıllarında görevde kaldı. İngilizlere karşı muhalefetiyle ün kazandı. Mısır'da İngiliz yönetimi kurulunca İsviçre'ye sığındı. Ömrünün geri kalan bölümünü İsviçre'de ve Türkiye'de sürgünde geçirdi. 73, 127, 135, 388, 574, 587, 601.

A.B.D., Amerika Birleşik Devletleri, bkz. Amerika.

Abidin Bey, Dr. (Atak, 1879-1939). Birinci T.B.M.M.'nde Lazistan milletvekili. XXII.

Adakale, 11, 18, 27, 60, 161, 198, 218, 244, 317, 348, 395.

Adalar (Ege Adaları), XXXV, XXXVII, 4.

Adalar denizi, bkz. Ege denizi.

Adana, 24, 33, 202, 235, 253, 256, 257, 264, 271, 272, 284, 296, 303, 306, 357, 484, 485, 579, 601.

Adıvar, bkz. Adnan Bey.

Adnan Bey, Dr.(Abdülhak Adnan Adıvar, 1882-1955). Birinci TBBM'de İstanbul mebusu, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı. Meclis İkinci Başkanı. Lozan Konferansı günlerinde Dışişleri Bakanlığı İstanbul murahhası idi. Terakkiperver Fırkanın kurucularındandır. Bu partinin kapatılmasından sonra Avrupa'ya gitti.1926-1939 yılları arasında yurt dışında kaldı. Bilim tarihiyle ilgili çalışmaları ve Türkiye'de sağlık örgütünün kurulmasına katkılarıyla tanınır. I, 27, 29, 31, 39, 45, 46, 47, 64, 99, 119, 130, 139-145, 146, 171, 192, 219, 220, 226, 233, 244, 251, 252, 254, 256-259, 276, 280, 286, 289, 290, 299, 300, 303, 306, 307, 308, 333, 344, 358, 360, 368, 388, 393, 399, 435, 459, 469, 472, 475, 477, 490, 500, 523, 546, 565, 611, 612, 614, 616, 617, 621-623, 627, 628, 631.

Ador (Uluslararası Kızılhaç Komitesi Başkanı), 203, 204, 297.

Afyon (karahisar), 131, 226, 346, 388, 420, 504, 585.

Ahmet İhsan Bey, 43, 298.

Ahmet İzzet Paşa (Furgaç, 1864-1937). Müşir. Nazır. Mütareke döneminde Hariciye Nazırı ve Sadrazam. 38, 341.

Ahmet Muhtar Bey, (Mollaoğlu, 1870-1934), Türk diplomatı. İmparatorluk döneminde Atina, Lahey, Ukrayna Elçisi. Son Osmanlı Meclisinde ve I. T.B.M.M.'de İstanbul mebusu. Dışişleri Bakan vekili. 1921'de Tiflis mümessilli. Lozan konferansı döneminde Moskova Büyükelçisi. İkinci Meclis'te tekrar İstanbul milletvekili.1927'de Vaşington Büyükelçisi. 1934'te Kastamonu milletvekili. 36, 200, 234, 275, 363.

Ahmetli, 420.

Akbaş cephaneliği, 133, 594.

Akdeniz, Bahr-ı Sefid, 614.

Akhisar, 131, 258, 585.

"Akhisar", (Türk donanmasının bir torpidosu), 533.

Aksakal, 387.

Alaşehir, 226.

Alexandros, 196.

Ali, Giritli Saç Rıza zade, 601.

Âli Bey, Emin Âli (Türkgeldi, 1890-1955), Türk diplomatı. Lozan Türk heyetinde katip. Daha sonraki tarihlerde Rio de Jeneiro, Tirana, Lahey'de Elçi ve Tahran'da Büyükelçi olarak görev yapmıştır. 15, 17, 43, 209, 215, 299, 526.

Ali Bey, Dimetoka ileri gelenlerinden, 387.

Ali Bey, Mestçioğlu, 387.

Ali Biraderler, (Mehmet Ali, Şevket Ali), 407.

Ali Cenani Bey (1872-?). Osmanlı Meclisinde Halep ve Antep mebusu. Malta sürgünlerinden. I.-III. dönem T.B.M.M.'nde Gaziantep milletvekili. Ticaret Bakanı.XXV, XXXVIII, XXXIX.

Ali Fuat Paşa (Cebesoy, 1882-1968). Kurtuluş Savaşı komutanlarından. Lozan Konferansı günlerinde milletvekili ve Meclis Başkan Vekili. Moskova Büyükelçisi. T.B.M.M.'nde I-II. dönem Ankara, IV-VIII. dönem Konya, IX. dönem Eskişehir ve X-XI. dönem İstanbul milletvekili. Meclis Başkanı. Bayındırlık

Bakanı. XXIV, XXIX, XXXV, XXXVII, XLII, 12, 14, 201, 207.

Ali Muhtar Bey, 526,

Ali Şükrü Bey (1884-1923). Osmanlı Meclisinde ve Birinci T.B.M.M.'nde Trabzon milletvekili. 2.4.1923 günü Ankara'da öldürülmüştür. XXII, XXXVI, XXXVII, XLI.

Almanya, Allemagne, Germany, 47, 85, 157, 168, 307, 309, 343, 425, 537.

Altıntaşlı Musa (Anadolu'da bir eşkiya), 46, 307, 308.

Alvin, M. (İzmir-Aydın Şimendiferi Reisi), 332.

Amanullah Han (1892-1960). Afganistan Kralı. Atatürk'ün yakın dostlarındandı. Mayıs 1928'de Ankara'yı ziyaret etti. Kasım 1928'de devrildi ve ondan sonra İtalya'da sürgünde yaşadı. Zürich'te öldü 56.

Amerika, A.B.D., Cemahir-i Müttehide, United States of America, XXIII, 11, 20, 131, 132, 134, 135, 139, 145, 197, 204, 206, 222, 228, 252, 265, 266, 295, 296, 303, 312, 372, 377, 380, 381, 409, 421, 430, 566, 587, 588, 589-591, 597, 598, 600, 603-605, 610-612, 618, 619, 620, 621, 623-627, 629-633.

Amurasis, 307.

Anadolu, Anatolia, Anatolie, Asie-Mineure, Küçük Asya, XXIX, XXXIII, 14, 23, 37, 40, 77, 78, 94, 103, 119, 129, 143, 159, 170, 203, 230, 232, 235, 260, 273, 279, 288, 298, 324, 327, 337, 358, 359, 397, 400, 404, 409, 458, 476, 489, 490, 575, 579, 624, Ayrıca bkz. Türkiye.

Anadolu Ajansı, 86, 246, 247, 357, 428, 432, 501.

Anadolu Şimendifer Hattı, 409, 531, 535, 540, 545, 551.

Ankara, Angora, IX, XI, XII, XIII, XVII, L, LI, 14, 17, 24, 25, 38, 42, 55-61, 68, 69, 75-77, 88, 94, 95, 98, 103, 110, 111, 117, 141, 143, 146, 149, 173, 176, 177, 199-202, 208-213, 220, 222, 225, 226, 228, 230, 231, 232, 233, 234, 237-241, 244, 246, 248-251, 256-258, 263, 264, 267, 268, 269, 271, 272, 274, 276, 279-281, 284, 285, 289-293, 296, 298-300, 302-308, 312, 313, 316, 321, 322, 327, 330, 331, 333, 335-345, 350-352, 355, 358,

360, 362, 363, 364, 367-370, 373-375, 381-385, 387-394, 396-398, 400-403, 405-407, 409, 418, 420, 422-425, 431-436, 440-444, 447, 448, 452-454, 456-459, 462-464, 466-469, 472, 473, 475, 479, 481-484, 488, 489, 492-502, 504, 506-512, 516-518, 521-524, 526, 527, 534, 536-538, 543, 544, 548, 556-558, 560, 563, 564, 566, 569, 570, 572, 574, 575, 577, 579, 580, 582, 584, 585, 593-597, 599-602, 607, 608, 610, 612, 615-617, 619, 621, 622, 624, 627-631.

Ankara Anlaşması, Ankara İ'tilafnamesi, 22, 23, 25, 26, 28, 34, 35, 41, 44, 80, 175, 213, 214, 218, 228, 229, 233, 242, 246, 247, 257, 268, 272, 279, 292, 301, 315, 401, 410, 413, 478, 511, 562, 563.

Antakya, 41, 292, 293, 457, 484.

Antalya, XII, XXIV, XXXV, 131, 585.

ANZAC Mezarlıkları, 153, 164.

Anzavur, 40, 289.

Apaydın, bkz. Zekai Bey.

Arda, 325.

Ardenski, (Rus Dış Ticaret Komiserliği Temsilcisi), 214, 215.

Arıburnu, 50, 317.

Aris Efendi, Eris Efendi, 216, 219.

Armstrong şirketi, 120-122, 124, 125, 128, 314, 476, 480, 540, 544, 548, 549, 552, 554, 558-560, 565, 567, 568, 579, 582.

Arnavutluk, Albania, Albanie, 27, 29, 243.

Asuriler, XXIII.

Atıf Bey, Binbaşı, 525.

Atina, Athènes, 17, 19, 82, 84, 180, 216, 219, 272, 278, 454, 460, 530, 580.

Atina Bankası, 421, 423.

Avrupa, Europe, XXIII, XXV, XXXII, 4, 78, 84, 149, 160, 168, 170, 310, 372, 424, 497.

Avrupa hudutlarımız, XLI. Ayrıca bkz. Trakya sınırı.

Avustralya, 317.

Avusturya, Autriche, Austria, 157, 168.

Aydın, 420.

Aydın-Kasaba Demiryolu, 23, 110, 112, 233, 454, 512, 518, Ayrıca bkz. İzmir-Aydın Demiryolu.

Aziz Bey, Yüzbaşı, 526.

- B -

Bağdad, 156, 199, 262, 634.

Bağdad demiryolu, 156, 401, 531, 535, 536, 540, 551.

Balabancık, (İpsala'nın bir köyü), 364.

Baldwin, Stanley (1867-1947) İngiliz siyaset adamı. 1923-1937 tarihleri arasında üç kez Başbakanlık yapmıştır. 140, 503, 614.

Balıkesir, 258.

Balkan ülkeleri, Balkanar, 16, 179, 212, 389, 417, 430, 433, 603.

Balya madeni imtiyazı, Balya-Karaaydın imtiyazı, 11, 15, 17, 19, 25, 199, 211, 220, 239, 454.

Bandırma, 207, 459.

Bandırma-Kütahya hattı, 133, 591.

Bank-ı Osmani, bkz. Osmanlı Bankası.

Bargeton, Mösyö, 521.

Basra, 26, 241.

"Basra" (Türk donanmasının torpido muhriblerinden), 533.

Batı Trakya, Garbi Trakya, XV, XXIV, XXXIII, 42, 43, 67, 72, 89, 128, 275, 295, 298, 337, 347, 370, 396, 410, 439, 530, 577.

"Batum" vapuru, 468.

Baydur, bkz. Hüseyin Ragıp Bey.

Bayezid, Doğu Bayezid, 457.

Bayur, bkz. Hikmet Bey.

Beau Rivage oteli, (Lozan'da bir otel), 182.

Belçika, Belgium, Belgique, L, 7, 72, 80, 174, 179, 283, 380, 410, 425, 540, 602, 606.

Belgrad, 79, 212, 406, 431, 433, 586, 588, 589.

Belgrad Ormanı, (İstanbul yakınındaki orman), 48, 313.

Bele, bkz. Refet Paşa.

Bellioğlu, bkz. Sırrı Bey.

Berdusiye mıntakası, 241.

"Berk-i Efşan" (Türk donanmasının bir torpidosu), 533.

Berlin, 75, 85, 170, 201, 309, 394, 425, 614.

Bern, Berne, 15, 18, 22, 26, 32, 190, 209, 217, 227, 229, 230, 240, 259, 283, 290.

Berut, Beyrut, 35, 273.

Beti, 84, 422.

"Beyaz Ruslar", 131.

Beykoz, 551, 577.

Beylan, 64, 357.

Bitlis, XIX, XXIX, 237.

Blok, Adam, 394.

Boğazlar, Détroits, Straites, XV, XVIII, XXVIII, XXX, XXXVII, XLIII, 11, 13, 16, 17, 18, 47, 121, 128, 129, 130, 131, 133, 141, 152, 157, 159-162, 168, 170, 197, 205, 214, 215, 218, 292, 310, 408, 525, 546, 548, 555, 556, 563, 565, 576, 578, 580, 584, 586, 590, 594, 598, 616, 621, 632, 633.

Bolu, XXIV.

Bombay, 593.

Bompard, Maurice (Lozan Konferansında Fransa İkinci Delegesi), XLVII, XLVIII, XLIX, LI, 5, 83, 150, 173, 176, 184, 271, 419.

Boniye, (Kızılhaç temsilcisi), 458.

Borçlar, bkz. Osmanlı Borçları.

Bosna-Hersek, XV.

Bosnaköy, 325.

Boston Post (Amerikan gazetesi), 197.

Bozcaada, Tenedos, XXXV, 6, 51, 119, 153, 154, 161, 164, 165, 177, 214, 235, 236, 281, 395, 547.

Brazilya, 439.

Brindizi, 591.

Bristol, Amiral Mark (İstanbul'da Amerikan Yüksek Komiseri), 30, 139, 204, 222, 252, 612.

Brüksel, 40, 54, 290, 632.

Budapeşte, 111, 473.

Bulgaristan, Bulgaria, Bulgarie, 36, 42, 66, 73, 84, 87, 365, 388, 433, 441, 451, 505.

Bulgar(istan) sınırı, Türkiye-Bulgaristan sınırı, 274, 281, 282.

"Burak" (Türk donanmasının bir gambotu), 533.

Burkhardt, Dr. Karl, 77, 400.

Burniye, Mösyö, 400.

Bursa, XXIV, 207, 222, 458, 499.

Bursa-Mudanya Şimendiferi, 499.

Bükreş, IX, XII, XIII, 15, 16, 83, 87, 209, 212, 333, 420, 422, 430, 431, 433.

Bükreş Mümessilliği, 433, 502.

- C -

Carnegie, 517,

Castellorizo, bkz. Meis adası.

Cebelibereket, XXII, XXXV.

Cebesoy, bkz. Ali Fuat Paşa.

Celalettin Arif Bey (1875-1930). Türk hukukçu ve siyaset adamı. Son Osmanlı Meclisinde Erzurum mebusu ve Meclis Başkanı. I. dönem T.B.M.M.'nde Erzurum milletvekili ve Meclis İkinci Başkanı. İlk Ankara Hükümetinde Adliye Vekili. Lozan Konferansı sırasında Türkiye'nin Roma Mümessili iken bu görevinden istifa etti. Paris'e yerleşti ve orada öldü. 11, 71, 72, 101, 197, 346, 383, 386, 406, 483.

Cenevre, Genève, 456.

Cerablus, 484.

Cevad Bey, Dimetokalı, 387.

Cevad Bey (Ezine), Türk diplomatı. Lozan Konferansı günlerinde Bükreş Mümessili. Sonraki tarihlerde Bükreş ve Atina'da Elçi. 1932 yılında Varşova Büyükelçisi iken vefat etti. 16, 17, 19, 79, 82, 86, 89, 118, 209, 212, 219, 405, 406, 417, 418, 420, 430, 440, 544, 581.

Ceyhan nehri, 306.

Charpy, General, 546.

Chester Projesi, 13, 14, 15, 20, 74, 80, 124, 125, 197, 204, 206, 207, 222, 384, 391, 400, 411, 412, 549, 550, 554, 555, 558, 559, 566-568, 582, 583.

Child, Washburn (Lozan Konferansında A.B.D. delegesi) 197.

Crédit Foncier Bankası, 423.

Crédit Lyonnais Bankası, 421, 423.

Curelli, (İstanbul'da Fransa Yüksek Komiser Vekili), 257, 308.

Curzon, Lord , (Marquess Curzon of Kedleston, 1859-1925). İngiltere Dışişleri Bakanı. Lozan Konferansının ilk döneminde İngiltere Başdelegesi. XIII, XIV, XXIII, XXXVI, XLVI-XLIX, LI, 5, 54, 132, 152, 161, 174, 178, 179, 180, 184, 190, 311, 316, 333, 505, 587, 633-635.

- Ç -

Çakmak, bkz. Fevzi Paşa.

Çanakkale, 40, 289, 360, 565, 576.

Çanakkale Boğazı, Dardanelles, 9

Çavuşlu, 387.

Çekoslovakya, L, 72, 108, 283, 380, 384, 507.

Çerkez Ethem (1885-1948) Türk Kurtuluş Savaşının Başlangıcında Kuvayı Seyyare komutanı. Sonra, düzenli orduya katılmayı reddetti ve ayaklandı. Ayaklanma bastırılınca Yunanlılara sığındı. TBMM'nce hain ilan edildi, vatandaşlıktan çıkarıldı. Daha sonra "Yüzellilikler" listesine alındı. Yurt dışında yaşadı ve Amman'da öldü. 46, 47, 272, 273, 309.

Çiçerin, Georgi Vasilyeviç (1872-1936). Sovyet Dışişleri Bakanı. Lozan Konferansının Birinci Döneminde, Boğazlarla ilgili görüşmelere Rus Başdelegesi olarak katıldı. 12, 205, 276.

Çobanbey, 469.

Çorlu, 221.

Çörekköy, 325.

- D -

Daily Express, (İngiliz gazetesi), 174.

Daily Mail, (İngiliz gazetesi), 174, 525.

Daily Telegraph, (İngiliz gazetesi), 524.

Davaz, bkz. Suat Bey.

Dedeağaç, 92, 451, 452.

Deloni, M., İzmir-Kasaba demiryolu temsilcisi, 444.

Demirtaş Paşa, XXXIV.

Dering, Sir H. (İngiltere'nin Bükreş elçisi), XIII.

Dersaadet, bkz.İstanbul.

Deyr-ı Zor, 457.

Dikili, 38, 281.

Dimetoka, 387.

Diyarbekir, Diyarbakır, XXVIII.

Dodécanese, bkz. Onikiada.

Doğu Trakya, Şarki Trakya, 154, 165, 311, 315.

Doklar şirketi, 76, 81, 88, 265, 380, 394, 396-398, 410, 411, 414, 416, 435, 496, 530, 531, 535, 537-540, 544, 552, Ayrıca bkz. Tersaneler şirketi.

Donari, Dinari, 131, 342, 564, 585, 591.

Dörtyol, 258.

"Draç", (Türk donanmasının bir torpidosu), 533.

Drama, 73, 370.

Duca, Ion Gheorghe (1879-1933). Romanya Dışişleri Bakanı. Lozan Konferansının birinci dönemine katıldı. X.

Durak Bey, bkz. Mustafa Durak (Sakarya).

Düyun-u Umumiye, bkz. Osmanlı Borçları.

Düyun-u Umumiye İdaresi, 53, 70, 71, 73, 93, 94, 99, 104-106, 120, 126, 127, 155, 177, 178, 379, 382, 389, 412, 426, 447, 448, 449, 455, 459, 464, 466, 477, 492, 493, 498, 502, 510.

- E -

"Eastern" Telgraf Kumpanyası, 108, 116, 476, 501, 535.

Ebülmuhsin Kemal, 430.

Echo National (Paris'te yayınlanan Fransız gazetesi), 270, 592.

Edirne, Adrianople, Andrinople, XVIII, XXIX, XXXIII, XXXIV, 40, 41, 159, 162, 170, 282, 288, 347, 350, 463.

Ege Denizi, Adalar Denizi, 66, 365.

Ekrem Bey (Lozan kuryesi), 11, 198, 221.

Elcezire, 27, 246, 306.

Embri, 30, 252.

Emin Bey, bkz. Mehmet Emin Bey.

Emin Bey, Operatör (Erkul, 1881-1964). Birinci T.B.M.M.'de Bursa milletvekili, XXIV.

Emin Âli Bey, bkz. Âli Bey.

Engin, bkz. Hafız Mehmet Bey.

"Enosis" vapuru, 468.

Erbil, 634.

Ereğli, Ereğli (kömür) havzası, 86, 293, 430, 454, 564, 585.

Ergani, XXXV.

Ergene, 364.

Ermeni(ler), Ermenistan, XXIII, XXIV, XXXI, 35, 47, 55, 56, 78, 80, 123, 129, 139, 140, 248, 267, 278, 308, 337, 357, 396, 555, 562, 581, 611, 614, 620, 621, 625.

Ertegün, bkz Münir Bey.

"Ertuğrul" yatı, 533.

Eryavuz, bkz. İhsan Bey.

Erzurum, XVII, XX, XXV, XXXI, XXXVII.

Esad Fuad Bey, 593.

Eskişehir, XIV, XXII, XLIII, 207, 227, 420.

Eşref, bkz. Kuşçubaşı, 272.

Ethem, bkz. Çerkez Ethem.

Europe, bkz. Avrupa.

Eyüb Bey, 452.

- F -

Farrère, Claude(1876-1957). "Türk dostu" olarak bilinen Fransız yazarı. 26, 28, 32, 242, 248, 258, 259, 270.

Faust, Mösyö, 518.

Faysal I, (1883-1933) Irak'ın ilk kralı. 94, 457.

Fenerler Şirketi, Fenerler İdaresi, 450, 508, 564.

Ferit Bey, Ahmet (Tek, 1877-1971) Türk diplomatı ve devlet adamı. Osmanlı Meclisinde ve Birinci T.B.M.M.'de Kütahya milletvekili. Ankara Hükümetinde Dahiliye ve Maliye Vekili. Lozan günlerinde Paris Mümessili. Daha sonraki tarihlerde Londra, Varşova ve Tokyo'da Büyükelçi. 49, 64, 316, 357, 358.

Fethi Bey,Teğmen, (Ankara- Lozan kuryesi, Müdafaa-i Milliye Vekaleti Yaveri), 68, 103, 370, 490, 491, 526.

Fettah Efendi, (Şeyh Mahmud'a gönderilen Türk görevli), 224, 241.

Fevzi Paşa, (Mustafa, Çakmak, 1876-1950). Mareşal. Birinci T.B.M.M.'de Kozan milletvekili. Lozan Konferansı günlerinde Erkanıharbiye Vekili.1924-1944 yıllarında Genelkurmay Başkanı. XIV, 16, 33, 46, 63, 85, 94, 101, 102, 143, 145, 149, 213, 225, 263, 336, 357, 367, 368, 425, 457, 459, 484, 624, 629.

Filistin, 337, 450.

Firuz Bey, (Adakale Müdürü), 198,

Fonjallaz, Albay A.(İsviçre-Türkiye Dostluk Derneği Başkanı), 22, 231, 232, 500, 509.

Fotero, 313.

Fotreled, Mister, 501.

Franklin-Bouillon, Henri (1870-1939). Fransız diplomatı. 1921 yılında Ankara'da Türk-Fransız anlaşmasını müzakere etti. XXX, 3, 151.

Fransa, France, XLVII, XLVIII, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 13, 14, 22, 28, 30, 31, 34, 35, 38, 44, 47, 50, 56, 83, 84, 87, 91, 96-98, 113, 114, 133, 136, 173, 177, 184, 190, 192, 194, 203, 205, 207, 208, 211, 213, 228, 242, 243, 246-248, 253, 254, 257-269, 277, 279, 281, 300, 301, 307, 309, 312, 319, 328, 337, 338, 343, 348, 410, 431, 432, 439, 469, 490, 526, 591-593, 602, 606, 609.

Fuad Bey, 525.

Fuad Bey, Dr. (Umay, 1985-1963).T.B.M.M.'de I. dönem Bolu, II., VIII. dönem Kırklareli milletvekili. XXIV.

- G -

Galata Tunel Şirketi, 239.

Gandhi, Gandi(Mahatma,) 79, 133, 407, 593.

Garroni, Marki, XLVII, XLIX, 10, 341, 587.

Gaulis, Mme (Berthe George). Fransız gazeteci ve yazar. Kurtuluş Savaşında Ankara'ya geldi. Türk-Fransız yakınlaşmasını savundu, 26, 28, 242, 248.

Gaziantep, XXV, XXXVIII, XXXIX.

Geldaniler, XXIII.

Gelibolu, 594.

Gelibolu Yarımadası, XXXV, 159, 402.

"Genç Hristiyanlar Cemiyeti", (İstanbul'da faaliyet göstermek isteyen bir Amerikan derneği), 71, 74, 377, 380, 392.

Girit, 136, 310, 601.

Golos, 17, 19, 216.

Gouraud, (Henri Eugène, 1867-1946). Fransız general. Çanakkale savaşında sağ kolunu kaybetti. 1919-1923 arasında Suriye yüksek komiseriydi. 419.

Gökçeada, bkz.İmroz.

Great Britain, bkz. İngiltere.

Grew, (Joseph C.,) Amerikalı diplomat. Lozan Konferansında Amerikan delegesi. 1927-1932 arasında Türkiye'de Büyükelçi. 13, 135, 206, 589, 597.

Gülhane, 546.

Gümülcine, Komotini, 370, 387.

Gürcistan, 18, 200, 218.

- H -

Hacı Hasan, Dokuz zade, 357.

Hacı Mehmet, Hayrettin zade, 357.

Hacı Osman, Gelibolulu, 594.

Hacılar, 469.

Hafız Mehmet Bey (Engin, 1874-1926), Osmanlı Meclisinde ve I. dönem TBMM'nde Trabzon milletvekili. İzmir suikasti dolayısiyle 1926 yılında İstiklal mahkeme-since idam edildi. XIX, XXVI, XXXIII.

Hakimiyet-i Milliye (Ankara'da yayınlanan siyasi gazete), 28, 29, 30, 238, 249, 251, 253.

Hakkı Paşa, 536.

Hakkı Hami Bey (Ulukan, 1889-1938). Birinci dönem Sinop milletvekili. XLI.

Haleb, 469, 484.

Haliç Vapurları Şirketi, 45, 48, 69, 305, 312, 374, 398.

Halife, XXXV, 133, 146, 630.

Halk Fırkası, 229.

Hama, 484.

Hamdullah Suphi Bey (Tanrıöver, 1886-1966).Darülfünun Müderrisi, Milletvekili, Milli Eğitim Bakanı, Büyükelçi. Son Osmanlı Meclisinde ve Birinci T.B.M.M.'nde Antalya milletvekili. Daha sonraki dönemlerde İstanbul, İçel ve Manisa milletvekili. Cumhuriyet döneminde Bükreş'te Büyükelçi. XXXV.

Hamid Bey, (Hasancan, 1870-1945). Kızılaycı. Ankara hükümetinin İstanbul'daki temsilcisi. Lozan konferansında danışman, 400.

"Hamidiye" kruvazörü, 533.

Hardinge, (Lord Charles) Paris'te İngiliz Büyükelçisi) 181.

Harington (Sir Charles. 1872-1940). İngiliz generali. Mütareke döneminde Türkiye'de İngiliz ve Müttefik kuvvetleri başkomutanı. 122, 146, 178, 289, 459, 561, 596, 597, 623, 631.

Harput-Yumurtalık hattı, 401. Ayrıca bkz. Yumurtalık.

Hasan Bey (Saka, 1886-1960) Lozan Konferansında Türk delegesi. Osmanlı Meclisi, T.B.M.M. I-IX dönemler Trabzon üyesi. İktisat, Maliye, Ticaret, Hariciye Vekili.XXVII, XXVIII, 12, 50, 51, 55, 59, 84, 85, 138, 202, 318, 320, 331, 335, 343, 347, 422, 425, 441, 462, 519, 607-609.

Hasan Bey, (Dimetoka ileri gelenlerinden), 387.

Hasan Fehmi, (Maliye Vekili), 432.

Hassa, 485.

Hayashi, Baron, XLVII, XLIX, 189.

Haydar Bey (Vaner, 1873-1954). Van valisi. Osmanlı Millet Meclisinde ve Birinci dönem T.B.M.M.'nde Van mebusu. XLI.

Haydarpaşa, 459.

Hekimli, 387.

Henderson (Sir Nevile).İngiltere'nin İstanbul Yüksek Komiser Vekili.XIV, 64, 219, 360, 523.

Hınçak Ermenileri, 307, 309.

"Hızır Reis", (Türk donanmasının bir gambotu), 533.

Hidiv Kumpanyası, 513.

Hikmet Bey (Ord. Prof. Yusuf Bayur, 1891-1980).Türk diplomat, devlet adamı ve tarihçi. Lozan Konferansı'nda Türk Heyeti üyesi. Büyükelçi, Milletvekili, Milli Eğitim Bakanı, tarihçi, Türk Tarih Kurumu üyesi. 114, 526.

Hilafet Komitesi, bkz. Hint Hilafet Komitesi.

Hilal-i Ahmer, bkz.Kızılay.

Hind Hilafet Komitesi, 79, 133, 406, 407, 593.

Hindistan, XXII, XXIX, 26, 133, 241, 337, 593.

Hiram, 585.

Hodeyda-Sana demiryolu, 156.

Hollanda, Felemenk, Holland, Pays-Bas, 16, 17, 19, 40, 215, 216, 220, 290, 425, 442, 465, 468, 517, 536.

Huy, 244.

Hüseyin Avni Bey (Ulaş, 1887-1948). Osmanlı Meclisinde ve I. dönem TBMM'de Erzurum milletvekili. "İkinci Grup" diye bilinen muhalefetin ileri gelenlerinden. XII, XVII, XVIII, XX, XXV, XXVI, XXXI, XXXII.

Hüseyin Cahit Bey, Yalçın, 477.

Hüseyin Efendi, Giritli, 601.

Hüseyin Kadri (Fevzi) Bey ('Peyam' vapuru sahibi), 331, 477.

Hüseyin Ragıp Bey (Baydur, 1890-1955), Türk diplomatı.Lozan konferansı günlerinde Paris Mümesilliği İşgüderiydi. Daha sonra çeşitli merkezlerde uzun yıllar Elçilik ve Büyükelçilik görevlerinde bulundu. 18, 19, 20, 179, 180, 190, 196, 197, 208, 216, 219, 223, 319, 593.

Hüseyin Rauf Bey, bkz. Rauf Bey.

Hüsnü Bey, 93, 327, 328, 452.

- I, İ -

Irak, 16, 114, 161, 263, 318, 337, 348, 450, 527.

Irak sınırı, (Türkiye-Irak sınırı), 24, 37, 50, 55, 75, 80, 317, 318, 335, 395, 542, 547, 634.

"İclaliye" zırhlısı, 533.

İhsan Bey (Eryavuz, 1877-1947). I-III. dönem T.B.M.M.'de Cebelibereket Milletvekili. Bahriye vekili. XXII.

İkdam gazetesi. (İstanbul'da yayınlanan siyasi gazete) 126, 569.

İmroz, İmbros, (Gökçeada), XXXV, 119, 163, 165, 214, 395, 547,

İngiltere, Angleterre, Great Britain, XXXV, XLVI, XLIX, 4, 8, 21, 30, 35, 113, 114, 136, 140, 152, 153, 157, 161, 163, 178, 181, 190, 192, 194, 210, 213, 219, 221, 237, 242, 253, 269, 278, 289, 307, 328, 329, 342, 410, 487, 526, 536-538, 602, 606, 614.

İnönü, Bkz. İsmet Paşa.

İpsala, 66, 364.

İran, 56, 292, 606.

İrlanda, 337.

"İsa Reis", (Türk donanmasının bir gambotu), 533.

İskeçe, Xanthe, 350, 370, 387.

İskenderun, 41, 102, 293, 357, 469.

İsmail Nazım Bey, 290.

İsmet Paşa (Mustafa, İnönü, 1884-1973). Kurtuluş Savaşında Batı Cephesi Komutanı. Zaferden sonra Dışişleri Bakanı. Lozan Konferansında başdelege. Cumhuriyetin kuruluşundan sonra Başbakan. 1938'de Cumhurbaşkanı... IX-XVII, XXIX, XXXII-XXXVI, XLII-XLVII, XLIX, LI, 3, 10-14, 17-146, 149, 151, 152, 160, 163, 171, 175, 178, 181, 187, 189, 190, 192, 194-199, 201-267, 270-272, 274-281, 283-308, 310, 312, 315-322, 324-331, 333-346, 349-352, 355-360, 362-383, 385-407, 411-418, 420-435, 438-444, 447, 448, 450-454, 456-478, 481-483, 486, 488-494, 496-512, 515-518, 520-527, 529, 531, 533, 534, 536-539, 540, 542-544, 546, 547, 551, 552, 554-558, 561-564, 566, 568-572, 574-582, 584-589, 591, 593-603, 605-617, 619, 621-624, 626-631, 633.

İstanbul, Constantinople, Dersaadet, IX, XIII, XIV, XVIII, XXIII, XXVIII-XXX, XXXII, XLV, XLVI, XLVIII, L, LI, 4, 7, 8, 11, 24, 25, 29, 31, 35, 39, 40, 44, 46, 51, 57, 70-72, 74, 76-80, 84, 86, 88, 89, 98, 99, 113, 119, 120, 122, 131-133, 135, 139-143, 145, 146, 160, 161, 172, 173, 175-178, 181, 198, 201, 204, 205, 207,

212, 219, 222, 223, 236, 240, 247, 250-252, 269, 273, 284, 286, 288, 292, 293, 296, 301-303, 310, 312-314, 316, 321, 322, 324, 327, 329, 331, 335, 337, 338, 344, 345, 353, 354, 358, 368, 374, 377, 379, 387, 394, 400, 402, 404, 405, 423, 430, 434, 438, 471, 473, 477, 481, 482, 507, 509, 514, 517, 521, 523, 524, 535, 537, 541, 550, 551, 555, 561, 572, 575, 582, 584, 587, 589, 593, 594, 596, 610, 616, 617, 622, 623, 627, 630-634.

İstanbul Elektrik Şirketi, 239.

İstanbul Rıhtım Şirketi, Limanlar şirketi, 15, 211, 238, 414, 416.

İstanbul Su Şirketi, 239, 374.

İstanbul Telefon Şirketi, 52, 90, 325, 398, 437, 444.

İstanbul Tramvay Şirketi, 239, 398.

İstanbul Tunel Şirketi 398.

İstanbul Üniversitesi, 146.

İstanbul ve Galata Rıhtımları şirketi, 238.

İstanbuliyski, Stambuliyski, Aleksandr (Bulgaristan Başbakanı), 6, 84, 275, 424, 429, 430.

İstefani haber ajansı, 189.

İstrumca, Strumca, 298.

İsviçre, Suisse, Switzerland, 13, 14, 22, 36, 47, 50, 93, 95, 99, 101, 202, 203, 207, 208, 209, 227, 230, 231, 232, 234, 241, 254, 276, 295, 299, 307, 309, 319, 363, 399, 400, 425, 456, 460, 478, 483, 493, 602, 606.

İsviçre-Türk Dostluk Derneği, İsviçre-Türk Muhibler Cemiyeti, 106, 230, 232, 478, 500.

İtalya, Italia, Italie, Italy, XLVII, L, 10, 181, 190, 192, 194, 208, 210, 213, 214, 226, 281, 305, 307, 312, 328, 330, 346, 355, 374, 383, 410, 478, 490, 504, 585, 591, 602, 606, 614.

İzmir, Smyrna, Smyrne, XIV, XXXII, L, 18, 35, 37, 40, 45, 67, 68, 83, 84, 97, 204, 213, 217, 221, 226, 227, 253, 258, 270, 278, 284, , 288, 304, 308, 355, 368, 373, 374, 421-423, 469, 501, 572, 575, 612.

İzmir-Aydın Demiryolu, İzmir-Kasaba Demiryolu, 54, 90, 238, 332, 398, 415, 437, 444, ayrıca bkz. Aydın-Kasaba Demiryolu.

İzmir Havagazı Şirketi, 398, 476.

İzmir Liman ve Rıhtım Şirketi, 239, 398.

İzmir yangını, İzmir hariki, 108, 112, 304, 374, 417, 470, 508, 520.

İzmit, XVIII, XXIV, XXXIV, 18, 217.

İzzet Paşa, bkz Ahmet İzzet Paşa.

"İzzeddin" yatı, 533.

- J -

Japonya, Japon, XXIII, XLVII, 8, 11, 136, 181, 190, 192, 194, 196, 372, 602, 606.

- K -

Kaçu, 469.

Kadıköy, 15, 499.

Kadıköy Su Şirketi, 15, 211, 499.

Kadri, Anzavur'un oğlu, 40, 289.

Kapez, 475.

Kaplan, bkz. Rasih Efendi.

Karaağaç, XVIII, XXI, XXIX, XXXIII, XXXV, XXXVII, 40, 52, 55, 56, 60, 64, 76, 79, 80, 82, 86, 95, 100, 107, 109, 134, 140, 146, 159, 162, 170, 282, 287, 299, 325, 334, 338, 342, 347, 351, 359, 369, 395, 397, 406, 410, 418, 419, 429, 451, 462, 463, 478, 505, 511, 595, 613, 631.

Karaağaç-Edirne Hattı, 41, 293, 418.

Karaaydm, 15.

Karadeniz, Bahr-ı Siyah, 276, 576.

Karadeniz demiryolu şebekesi, Bahr-ı siyah şebeke-i hadidiyesi, 554, 583.

"Karadeniz" vapuru, 112, 134, 137, 595.

Karahan, 363.

Karahisarısahip, XXV.

Kara Vasıf Bey (Karakol, 1871-1931). Albay.Malta'ya sürülen İttihatçılardan. Son dönem Osmanlı Millet Meclisinde ve Birinci T.B.M.M.'nde Sivas mebusu. XLII.

Karlaborot, Dr. (Kızılhaç temsilcisi), 458.

Kasaba, 226.

Kastamonu, 333.

Katame, 484.

Kavala, 350.

Kayseri, 420, 579.

Kazım, Mısırzade, 357.

Kazım Paşa (Özalp, 1882-1968). Milletvekkili. Milli Müdafaa Vekili, 425.

Kehvare, 358.

"Kemal Reis", (Türk donanmasının bir gambotu), 533.

Kendiros, 313.

Kerim Bey, (emekli süvari subayı), 387.

Kerkeder karyesi, 306.

Kerkük, XXXIX, 13, 199, 204, 634.

Kevar, 199, 241.

Kıbrıs, Cyprus, Chypre, XXXI, XXXII, XXXV, 161, 202, 395.

Kırıkhan, 97, 469, 484.

Kırım, 240,

"Kırım" vapuru, 468.

Kızılay, Hilal-i Ahmer, 128, 203, 260, 527, 578.

Kızılhaç, Salib-i Ahmer, 70, 129, 203, 204, 221, 226, 260, 297, 298, 326, 327, 379, 400, 442, 458, 460, 488, 489, 577-579, 586.

Kızılkaya, 485.

Kilikya, 561, 562.

Kilis, XXXI, 368, 457.

Kilisli Rifat, Doktor, 67, 368.

Konya, XIX, 420, 579.

Koraltan, bkz. Refik Bey.

Köseoğlu, bkz. Salahattin Bey.

Köstence, IX, XII, XIII.

Köysancak, 634.

Kredi Liyone bankası, bkz. Credit Lyonnais.

Krupi, Mösyö, 508, 513.

Kuleliburgaz, 38, 50, 66, 162, 273, 281, 282, 317, Ayrıca bkz. Bulgar sınırı.

Kuruçeşme, 46.

Kuşadası, 273.

Kuşçubaşı Eşref (Sencer, 1873-1964). Türk istihbaratçı. İttihat ve Terakki'nin fedailerinden. Teşkilat-ı Mahsusa'nın ikinci adamı. Balkan Savaşında ve daha sonra çeşitli yararlıkları oldu. Kurtuluş Savaşı'nda Çerkez Ethem'le işbirliği yaptı ve onunla birlikte Yunanlılara sığındı. "150'likler" listesine alındı. 1938 affından sonra Türkiye'ye döndü. 272, 273,

Küçük Asya, bkz. Anadolu.

"Küçük İtilaf", 83, 87.

Kürdistan, 33, 224, 225, 244, 262, 292.

Kütahya, XXII.

Kütahya-Bandırma demiryolu, 58, 342.

- L -

Lagardin, (Fransa'nın Bern Elçiliği katibi), 190.

Lahey, 114, 517.

Lahey Devletler Hukuku Akademisi, 111, 517, 525.

Lahey Daimi Adalet Mahkemesi, 520, 522, 560.

Lahey Hakem Mahkemesi, Lahey Mahkeme-i Hakemiye-i Daimesi, 113, 332, 395.

Latife Hanım (Uşaklıgil, 1898-1975). Uşakizade Muammer Bey'in kızı. Ocak 1923'te Mustafa Kemal (Atatürk) ile evlendi. Anlaşamayarak Ağustos 1925'te ayrıldılar. 622.

Law, Andrew Bonar (1858-1923).İngiliz devlet adamı. 1923'te kısa süre Başbakan. 505.

Lazistan, XXII, XLI, XLII.

Lehistan, bkz. Polonya.

Limni adası, XXIX.

Lloyd George (David, 1863-1945) Türk Kurtuluş Savaşı sırasında İngiltere Başbakanı. Türkiye'ye karşı düşmanca bir politika izledi ve Türk zaferinden sonra başbakanlıktan düştü.269.

Lloyd Triestino Kumpanyası, 258, 513.

Londra, London, Londres, XLV-XLVII, XLIX, 5, 6, 7, 25, 73, 103, 117, 173-175, 177-181, 184, 185, 187, 188, 219, 281, 286, 316, 388, 451, 480, 489, 503, 505, 536, 537, 558, 596.

Lor, 201.

Lorrain, 173.

Loti, Pierre (1850-1923) Türk dostu olarak bilinen Fransız yazar. 26, 28, 242, 248.

Lozan, Lausanne, XI-XIII, XVIII, XXII, XXIV, XXXIII, XXXIV, XXXVII, XLIII, XLV, LI, 6, 8-14, 16-21, 24, 26, 31, 35, 37, 42, 48, 51, 54, 60, 68, 75, 81, 104, 106, 107, 112, 123, 132, 133, 136, 145, 149, 152, 153, 191-197, 197, 199, 200, 202, 205, 208, 209, 216, 217, 223, 225, 227-229, 230, 232, 239, 249, 255, 267, 273, 280, 281, 283,

295, 300, 307, 321, 322, 327, 360, 370, 382, 386, 389, 394, 404, 414, 418, 422, 424, 442-444, 454, 463, 469, 474, 493, 500, 501, 503, 506, 524, 527, 529, 541, 555, 564, 569, 582, 588, 591, 603, 608-610, 614-616, 623, 627, 633.

Lozan Havacılık Okulu, Tayyare Mektebi, 99, 227, 475.

Lozan Konferansı, IX, X, XXVII, XXVIII, XXXV, XXXIX, XLI, XLIII, XLIV, XLVIII, LI, 3, 4, 9, 16, 32, 54, 65, 72, 83, 114, 150, 151, 152, 163, 205, 212, 226, 242, 268, 315, 333, 336, 341, 344, 354, 361, 363, 384, 386, 398, 399, 406, 407, 413, 419, 443, 495, 504, 511, 518, 526, 535.

- M -

Macdonald, 143, 624.

Maçka Kışlası, 547.

Mahmut, bkz. Şeyh Mahmut.

Mahmut Bey, Dramalı, 387.

Mahmut Bey, Golos'a atanan Türk görevli, 19, 219.

Mahmut Adli Bey, (Şemdinli yöresinde müfreze komutanı), 358.

Makedonya, Macedonia, Macedoine, 36, 84, 275.

Makedonya Komitesi, 430.

Malatya, XXV.

Malta, 489.

Mamapoli, (Kıbrıslı suikastçı), 202, 203, 208.

Manchester Guardian, (İngiliz gazetesi), 524.

Manisa, Mağnisa, Magnesia, 226, 420, 585.

Maraş, 291.

Maritza, bkz. Meriç nehri.

Markov (Bulgar generali), 73.388.

Marmara denizi, XVIII, 576.

Massigli, René (Fransız diplomat. Lozan Konferansı Genel Sekreteri. 1938-1940 arasında Fransa'nın Ankara Büyükelçisi), 13, 205.

Matin gazetesi (Paris'te yayınlanan siyasi gazete), 114, 529.

Mavro adası, bkz. Merkep adası.

Mebo, M. İzmir-Kasaba demiryolu temsilcisi, 444.

Mecdi Sadrettin efendi (Sayman).Lozan Konferansını izleyen Türk gazetecisi. 38, 280.

"Mecidiye" kruvazörü, 533.

Mehmet, Hacı Bayazid zade, 357.

Mehmet Ali Paşa, 316.

Mehmet Bey, Dramalı, 370.

Mehmet Efendi, (Drama Cemaat-ı İslamiye Reisi), 370.

Mehmet Efendi, Boz Ahmet zade, 357.

Mehmet Emin Bey (1865-1925). Birinci T.B.M.M.'nde Ergani milletvekili. XXXV.

Mehmet Şeref Bey (Aykut, 1874-1939). Mütareke döneminde Malta'ya sürülmüş Trakya'lı siyaset adamı.Osmanlı Millet Meclisinde ve I., IV., V., VI. dönem T.B.M.M.'de Edirne milletvekili. XXXIII, XXXIV.

Mehmet Şükrü Bey (Koç, 1887-1938), Birinci dönemi T.B.M.M.'de Karahisarı sahip milletvekili. XXV.

Meis Adası, Catellorizzo, L, 3, 6, 14, 17, 18, 21, 24, 31, 44, 49, 60, 75, 154, 161, 165, 173, 177, 208, 214, 218, 226, 235, 255, 279, 301, 315, 317, 348, 395.

Menemencioğlu, bkz. Numan Rıfat Bey.

Meray, Seha L.(1921-1977) Türk hukukçu. A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi profesörlerinden, 171.

Meriç nehri, Maritza, XVII, L, 3, 7, 16, 61, 64, 66, 154, 165, 282, 317, 325, 347, 350, 360, 364, 595.

Merkep Adası, Mavro adası, Tavşan Adası, 3, 6, 16, 24, 60, 75, 154, 177, 214, 235, 236, 317, 348, 395.

Mersin, XVIII, XXII-XXV, 35, 44, 45, 51, 258, 271, 272, 284, 300, 303, 320.

Mersin-Adana hattı, 551.

Messagerie Maritime kumpanyası, 513.

Mesta-Karasu sınırı, (Lozan'da nüfus mübadelesi dışında bırakılan Batı Trakya'nın batı sınırı), XXXIII.

Meşhed, 337.

Meydan-ı Ekbez, 254, 256.

Mısır, Egypte, XXIX, XXXII, 48, 49, 127, 161, 313, 315, 337, 489, 574.

Midilli, XXIX, 47, 272, 279.

Millerand, 187.

Milletler Cemiyeti, Cemiyet-i Akvam, League of Nations, XVII, XXIV, XXIX, XXXI, 161, 269, 278, 282, 519, 525, 547, 590.

Misak-ı Milli, XIX, XXIV, XXXIII, XXXIV, XXXVI, 604, 605, 611.

Modzelewski, (Polonya'nın Bern elçisi), 230, 283.

Mojen, bkz. Mougin.

Mondros, 269, 402.

Mondros Mütarekesi, 402, 404, 472, 534, 541, 607.

Montagna, Jules César (Lozan Konferansında ikinci İtalyan delegesi), 17, 24, 31, 35-37, 37, 46, 48, 49, 60, 63, 67, 131, 177, 186, 191, 193, 216, 235, 245, 255, 258, 270, 271, 279, 295, 305, 311, 315, 323-325, 327, 346, 355, 356, 474, 475, 485, 585.

Monte Carlo, 196.

Morning Post, 14, 15, 207, 209.

Moskova, 16, 18, 19, 84, 200, 123, 216, 217, 220, 230, 234, 276, 280, 291, 422.

Mossoul, bkz. Musul.

Mougin, Louis (1873-1955). Albay. 1922-1925 arasında Fransa'nın ilk Ankara temsilcisi. 39, 87, 200, 271, 285, 432, 433, 444, 513.

"Muavenet-i Milliye" torpito muhribi, 533.

Mudanya, 458, 465, 499.

Mudanya Mütarekesi, 34, 40, 46, 64, 103, 123, 126, 200, 257, 268, 273, 289, 307, 308, 360, 361, 459, 476, 489, 490, 516, 561, 562, 569, 583.

Muharrem Kararnamesi, 44, 45, 47, 69, 71, 85, 88, 116, 266, 287, 301, 304, 353, 361, 371, 373, 378, 379, 381-383, 385, 389, 390, 407, 409, 411, 412, 425, 426, 428, 435, 440, 447, 532, 534, 581.

Muhtar Bey, bkz. Ahmet Muhtar Bey.

"Muin-i Zafer", (Türk donanmasının bir zırhlısı), 533.

Mustafa Durak Bey (Sakarya, 1876-1942).TBMM. I. dönem Erzurum ve V.-VI. dönem Gümüşhane milletvekili. XVII, XXXVII, XXXVIII.

Mustafa Kemal Paşa, Gazi, (Atatürk, 1881-1938), Başkomutan, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı. 1923 yılında Türkiye'nin ilk Cumhurbaşkanı. XIV, XV, XX-XXII, XXXVII, XXXIX, XLI-XLV, 18, 22, 60-63, 65, 66, 71, 72, 73, 88, 91, 97, 98, 104, 107, 108, 115, 116, 118, 122, 125, 130, 131, 137, 138, 141, 143, 144, 146, 149,

150, 201, 217, 229, 236, 248, 250, 256, 273, 349, 351, 355, 356, 358, 362, 363, 366-368, 383, 390, 407, 434, 448, 467, 473, 494, 497, 504, 506, 528, 534, 544, 558, 566, 584, 586, 587, 607, 609, 612, 615, 617, 622, 623, 627, 630.

Mustafa Şeref Bey (Özkan, 1887-1938). Türk hukukçu. Osmanlı Meclisinde Konya ve Kayseri mebusu. Lozan Türk heyetinde müşavir. II.-V. dönem T.B.M.M.'nde Burdur milletvekili.12, 200, 201, 217, 229.

Musul, Mossoul, XV-XVII, XVIII, XIX, XXI, XXII, XXIX, XXXI-XLII, XLIV, 13, 27, 31, 33, 56, 58, 80, 94, 151, 153, 164, 204, 224, 225, 245, 255, 256, 264, 336, 342, 410, 457, 505, 542, 545, 548, 633-635.

Muzaffer Bey (Şehremaneti Şirketler Komiseri), 325.

Münih, München, 298.

Münir Bey, Mehmet (Ertegün, 1883-1944) Türk hukukçu ve diplomat. Lozan konferansında hukuk müşaviri. Ondan sonraki tarihlerde Bern Elçisi, Londra ve Vaşington Büyükelçisi olarak görev yaptı. Vaşington'da görevi başında öldü. 613.

- N -

Nasturiler, 23, 224, 233.

Naci Bey, 237, 238.

Naum Efendi (Hahambaşı), 25, 237.

Nazım Bey, Doktor (1870-1926) Türk siyaset adamı. İttihat ve Terakki'nin kurucularından. İzmir suikastı dolayısıyle İstiklal Mahkemesince idam edildi. 253, 256.

Necib Efendi, (Golos'ta Osmanlı görevlisi), 219.

Necmettin Bey (Bilgin, 1875-1933).Birinci T.B.M.M.'nde Siird milletvekili. XIX.

"Necm-i Şevket", zırhlısı, 533.

Nogara, Mösyö, 342, 521, 564.

Numan Rıfat Bey (Menemencioğlu), 15, 209, 240, 259, 319.

"Numune-i Hamiyyet" torpido muhribi, 533.

Nuri, Hacı İbrahim Efendi zade, 357.

Nuri, Sabık Müftü zade, 357.

Nusaybin, 94.

"Nusret" mayın gemisi, 533.

Nusret Bey (Metya), Dışişleri Bakanlığı İstanbul temsilcisi.

Lozan Konferansında müşavir, 525, 616.

- O, Ö -

Onikiada, Cezair-i esna aşer, Dodécanese, 153, 155, 164, 165, 323, 395.

Orbay, bkz. Rauf Bey.

Osmaniye, 258.

Osmanlı Bankası, Bank-ı Osmani, 105, 112, 116, 117, 125, 126, 130, 240, 285, 303, 329, 344, 498, 520, 533, 536, 568, 569, 581, 582.

Osmanlı Borçları, Düyun-u Umumiye, 3, 4, 6, 9, 21, 22, 5, 57,70, 72, 75, 76, 79, 80, 91, 92, 97, 110, 130, 155, 166, 166, 170, 177, 179, 180, 214, 226, 229, 260, 277, 285, 286, 287, 291, 304, 314, 329, 338, 344, 345, 352, 361, 371, 378, 379, 381, 385, 391, 394, 398, 402, 407, 408, 413, 431, 515, 532, 551, 569, 573, 574. Ayrıca bkz. Düyun-u Umumiye İdaresi.

Osmanlı İhtilal Komitesi, Comité Révolutionnaire Ottoman, 272, 273.

Osmanlı İmparatorluğu, XXVII, XXVIII, 445-447, 488, 573. ayrıca bkz. Türkiye, Anadolu.

Ostrorog, Kont, 111, 396, 397, 435, 436, 518, 537.

Ömer Lütfi Bey, (Esir değişimi komisyonunda Türk delegesi), 260.

Özdemir Bey, 27, 64, 199, 224, 225, 241, 244, 292.

- P -

Papa, 83, 421, 632.

Paris, 3, 11, 15, 18, 22, 24, 45, 49, 51, 53, 55, 84, 85, 115, 149-151, 187, 196, 223, 228, 229, 238, 253, 277, 301, 306, 316, 318, 320, 328, 335, 343, 344, 347, 357, 358, 440, 444, 518.

Paris Maliye Komisyonu, 451.

Paris Mümessilliği, La Mission Diplomatique Turque, Paris, 3-10, 13, 20, 42, 43, 46, 47, 50, 78, 83, 107, 108, 114, 133, 137, 138, 140, 149-150, 172, 174-181, 184, 185, 187-190, 194-197, 203, 208-210, 216, 223, 236, 272, 281, 299, 303, 306, 307, 309, 319, 358, 403, 419, 428, 465, 469, 470, 490, 503, 507, 518, 526, 591, 606, 614.

Parker, Mister, 49, 53, 64, 112, 316, 328, 358, 409, 518, 519, 585.

Parkin, 512.

Patras, 133, 594.

Paul Besihof, 456.

Pekü, M. 475.

Pellé (General Maurice Césare, 1863-1824.) Fransız generali. Mütareke döneminde İstanbul'da Fransa Yüksek Komiseri, Lozan Konferansında Fransa başdelegesi. Lozan Barış Antlaşmasını Fransa adına imza etti..XI, 10, 14, 1617, 22, 24, 30, 39, 43, 44, 49, 50, 51, 54, 79, 81, 83, 89, 91, 100, 119, 123, 140, 176, 195, 206, 207, 208, 214, 228, 229, 235, 236, 253-255, 266, 271, 277, 287, 299, 300, 315, 318-320, 323-325, 327, 331, 346, 347, 356, 400, 409, 415, 421, 426, 432, 433, 439, 440, 447, 448, 474-476, 479, 531, 533, 536, 546, 562, 587, 615.

Peretti, (Fransa Dışişleri görevlisi), 6, 176, 177, 184, 185, 189, 226.

Perye Bankası, 378, 387.

Pete, M. (İzmir'de elektrik imtiyazı sahibi), 68.

Peyam (İstanbul'da yayınlanan bir gazete), 54.

"Peyam" (Hüseyin Kadri Bey'e ait bir vapur), 331, 477.

Poincaré, Raymond (1860-1934) Fransız devlet adamı. Lozan Konferansı günlerinde Başbakan ve Dışişleri Bakanı.102, 140, 173, 185, 187, 189, 196, 257, 268, 271, 285, 419, 487, 615.

Polonya, Lehistan, Pologne, Poland, L, 14-16, 18, 19, 22-25, 30, 36, 41, 49, 51, 61, 72, 118, 131, 205, 206, 211, 212, 216, 217, 220, 229, 230, 234, 240, 252, 275, 276, 280, 283, 291, 315, 320, 350, 384, 544, 587, 591, 606, Portekiz, L, 72, 74, 80, 283, 380, 384, 391, 410, 602, 606.

Pozan Bey (Birinci T.B.M.M.'nde Urfa milletvekili), XIX.

"Progresse" vapuru, 99, 477.

- R -

Rasih Efendi (Kaplan, 1883-1952). Hoca. I-VI.ve VIII. dönem Antalya Milletvekili.VII. Dönem Maraş Milletvekili. XII, XXIV.

Rauf Bey (Hüseyin Rauf, Orbay, 1881-1967). Türk asker ve siyaset adamı. Balkan savaşında "Hamidiye Kahramanı" olarak ün kazandı. Mondros mütarekesini im-

zaladı. 1918'de Bahriye Nazırı. Son Osmanlı Meclisinde Sivas mebusu iken tutuklanıp Malta'ya sürüldü. Sürgünden kurtulunca T.B.M.M.'ne katıldı. Ankara hükümetinde görev aldı. Lozan Konferansı döneminde Bakanlar Kurulu başkanı idi. Daha sonra Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası üyesi ve Londra Büyükelçisi. X- XII, XVIII-XX, XXIII, XXVII-XXIX, XXXIV, XXXVI, XXXVII, XLII, XLIII, 11, 12, 15, 17-21, 23-29, 31-36, 38-41, 43-48, 52-59, 61-65, 67-69, 71, 73-79, 82-98, 100-114, 116-118, 121-145, 195, 197-199, 201-203, 209, 210, 212, 213, 215, 218, 219, 220, 223, 225, 226, 233, 234, 238-242, 244-252, 256, 258, 262-264, 268, 272-276, 280, 281, 284, 285, 289-291, 293, 295, 299, 300, 302-307, 309, 312, 313, 327, 328, 331, 333, 334, 336-341, 343-345, 350-352, 354, 355, 357, 358, 360, 362, 363, 364, 367, 368, 370, 373-375, 382-384, 388-392, 394, 397, 399, 402, 403, 405-408, 418, 420-425, 429-436, 441-445, 449, 452-460, 462-464, 466-470, 472, 473, 482-485, 489, 490, 493, 494, 496-502, 504, 506-514, 516-524, 527, 528, 533, 535-538, 543-545, 556-560, 563, 564, 568-570, 574, 575, 577, 580, 582, 585, 589, 593-597, 599, 602, 607, 608, 611-613, 616, 618, 619, 621, 623, 624, 628, 629.

Recep, Hacı Osman oğlu, 133.

Recep, Hacı Osman oğlu. (Patras'ta tutuklu), 594.

"Refah", (Türk donanmasının bir gambotu), 533.

Refet Paşa (Bele, 1881-1963) Atatürk ile Samsun'a çıkanlardan. Kurtuluş Savaşında mebus, İçişleri ve Milli Savunma Bakanı. Büyük Zaferden sonra TBMM Hükümeti adına Doğu Trakya'yı teslim almak üzere İstanbul'a gönderildi.25, 132, 202, 203, 240, 459, 589.

Refik Bey (Koraltan, 1889-1974). TBMM'nde I-IV. dönem Konya, VI-X. dönem İçel ve XI. dönem Kocaeli milletvekili. Meclis Başkanı. XIX.

Reji, Régie Générale, 59, 75, 77, 79, 90, 96, 97, 120, 122, 124, 125, 128, 210, 246, 285, 333, 394, 398, 400, 402, 409, 415, 437-540, 544, 548-550, 553, 554, 558-560, 565, 566-568, 579.

Reşad Bey (Kayalı, 1881-1926).I. ve II. dönem T.B.M.M.'nde Saruhan mebusu. XLI, XLII.

Reşid, Hacı Şakir zade, 357.

Reuter haber ajansı, 189, 286, 525.

Revandiz, Revanduz, 21, 27, 41, 93, 102, 114, 199, 225, 245, 246, 262, 291, 292, 456, 457, 485, 527, 569, 634.

Rhur, bkz Ruhr.

Rıza, Hacı Emin zade, 357.

Rıza Nur Bey, Doktor (1878-1942). Türk siyaset adamı Osmanlı Meclisinde ve I-II. T.B.M.M.'nde Sinop mebusu. Ankara hükümetinde Sıhhıye vekili. Yazar, tarihçi. Lozan Konferansında ikinci delege. Lozan Barış Antlaşmasını Türkiye adına imza etti. Daha sonra uzun yıllar yurt dışında yaşadı. XXIII-XXV, 12, 23, 28-30, 60, 138, 140, 198, 202, 231, 232, 238, 251, 253, 331, 347, 574, 607-609, 613, 633, 634.

Riket, Mister, 107, 504, 505.

Roma, 46, 133, 281, 591, 594, 616.

Roma Mümessilliği, 71, 72, 78, 307, 403, 490.

Romanya, Roumanie, Romania, XIII, 11, 27, 80, 87, 106, 118, 129, 136, 198, 244, 410, 422, 431, 434, 439, 475, 502, 530, 581, 602, 606.

Rossi, 46, 305.

Ruhr, 242, 525, 591.

Rumbold, (Sir Horace. 1869-1941) İngiliz diplomatı. Mütareke döneminde İstanbul'da İngiliz Yüksek Komiseri. Lozan Konferansının ikinci döneminde İngiltere başdelegesi. Lozan Barış Antlaşmasını İngiltere adına imza etmiştir. XLV, XLVI, 16, 32, 37, 48, 50, 52, 53, 55, 56, 66, 82, 86, 91, 105, 112, 123, 132, 161, 178, 181, 196, 206, 214, 270, 278, 297, 311, 318, 323, 325-327, 330, 333, 335, 337, 356, 396, 407, 426, 429, 448, 474-476, 496, 504, 518, 561, 562, 566, 579, 587.

Rumeli, 490, ayrıca bkz. Trakya.

Rumeli Şimendiferleri, 329, 492, 498.

Rusya, 18, 19, 36, 133, 200, 214, 215, 220, 276, 363, 439, 497, 616, 621.

Rüştü Bey, 15, 209.

Ryan, Andrew (1876-1949). İstanbul'daki İngiliz Büyükelçiliğinde ve Yüksek Komiserliğinde uzun yıllar baştercümanlık yaptı. Türkler aleyhindeki tutumu ile bilinir. Lozan Konferansında İngiliz danışman. 555.

- S -

Sabri Bey, Binbaşı, (Lozan heyetinden), 526,

Saka, bkz. Hasan Bey.

"Sakız" (Türk donanmasının bir gambotu), 533.

Sakız-Çeşme Kabloları imtiyazı, 103, 489.

Said Halim Paşa, 537, 559.

Saint-Germain, 168.

Sakız adası, XXIX.

Salahattin Bey (Köseoğlu, 1882-?). Albay. TBMM I. dönem Mersin milletvekili. 1922'de Mustafa Kemal Paşa'yı milletvekilliğinden düşürmek için seçim yasasında değişiklik öneren üç milletvekilinden biri. XVIII, XXII-XXVI.

Salahattin Adil Paşa(1881-1961) Tümg. Kurtuluş Savaşında Adana Cephesi Komutanı, Sakarya Muharebesinde İkinci Grup Komutanı ve Sakarya sonrasındaki Takip Harekatında İkinci Kolordu Komutanı. Zaferden sonra Aralık 1922'de İstanbul Komutanı. 1923'te emekli. 1950-1954'te Ankara milletvekili.76, 78, 124, 196, 289, 399, 405, 459, 565.

Salib-Ahmer, bkz. Kızılhaç.

Samsun, 13, 204, 296.

"Samsun" (Türk donanmasının bir torpido muhribi), 533.

Samsun-Sivas hattı, 116, 120, 125, 204, 408, 488, 496, 531, 535, 540, 544, 549, 550, 553, 554, 558-560, 567, 582,

Sarıcaali karyesi (İpsala'nın bir köyü), 364.

Saruhan, XLI, XLII,

Sava, Marcel, 93, 288, 327, 328, 452.

Savova, Marcel, 40.

Selanik, 283.

Selanik Bankası, 285.

Selmas, 244.

Serbie, bkz. Sırbistan.

Serideşt, 12.

Servici Maritim Kumpanyası, 258, 513.

Seyid Cafer, Kırımlı, 240.

Seyid Taha, 358.

Sevr, Sèvres antlaşması, XXXI, XXXV, 608,

"Shell" kumpanyası, 536.

Sırbistan, Serbie, Serbia, XXXIII, 7, 16, 80, 86, 87, 131, 136,

179, 212, 410, 430, 433, 434, 439, 441, 530, 586, 588, 602, 606, ayrıca bkz.Yugoslavya.

Sırrı Bey (Bellioğlu, 1876-1958) TBMM'nde I.ve II. dönem İzmit ve Kocaeli milletvekili. XVIII, XXI, XXIV, XXXIV-XXXVI.

Sıtkı Bey (Gür, 1874-1952). Birinci dönem T.B.M.M.'nde Malatya milletvekili. XXV.

Siirt, XIX.

Silivri, 459.

Simko Yetvane, 199.

Sinop, XLI, 202.

Sisam adası, XXIX, 273.

Sivas, XLII, 13, 145, 629.

"Sivrihisar", (Türk donanmasının bir torpidosu), 533.

Sivrihisaryan kardeşler (Rand ve Berj Sivrihisaryan), 44, 60, 63, 65, 73, 107, 108, 131, 301, 346, 355, 363, 388, 504, 506, 585.

Sofya, 275.

Sokrat Efendi, 519.

Soma-Bandırma Demiryolu Şirketi, 156, 398.

"Söğütlü" yatı, 533.

Söke, 273.

Stambuliyski, bkz.İstanbuliyski.

Steg, Stega, M., 287, 344.

Strumca, bkz. İstrumca.

Suad Bey (Davaz, 1876-1941) Türk diplomatı.Lozan Konferansı döneminde Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı ve Türkiye'nin Roma Mümessili. Sonra Roma, Paris ve Tahran Büyükelçilikleri görevlerinde bulundu. Tahran'da görevi başında öldü. 101, 483.

Suad Reşat, 280.

Subaşı, 387.

Sudan, 313.

"Sultanhisar", (Türk donanmasının bir gambotu), 533.

"Sultan Osman" zırhlısı, 106, 107, 502.

Suriye, Syria, Syrie, XVI, 63, 109, 161, 173, 213, 229, 232, 243, 257, 263, 268, 269, 273, 317, 357, 395, 396, 433, 450, 469, 476, 562, 593.

Suriye Sınırı, (Türkiye-Suriye sınırı), XIX, XXXI, XXXVII, 16, 30, 31, 35, 75, 96, 97, 99, 101, 246, 248, 257, 264, 267, 274, 465, 468, 469.

Süleymaniye, XXXIX, 13, 20, 204, 224, 225, 336, 457, 634.

- Ş -

Şahofski, 215.

Şaklava, 199.

Şark demiryoları, Şark şimendiferleri, 238, 293.

Şefik Bey, (Lozan Türk heyetinde müşavir), 432, 526, 555, 582, 611, 613.

Şemdinli, Şemdinan, Şemdinyan, 64, 241, 246, 358.

Şeref Bey, 22, 613.

Şevki Paşa, 49, 316.

Şeyh Mahmut, 12, 20, 23, 27, 32, 33, 58, 199, 224, 233, 244, 336, 342.

Şimşir, Bilâl N. , LI.

Şükrü efendi, mülazım, 199.

- T -

Tahir Bey, (Taner, 1883-1962). Türk hukukçu. Lozan Konferansına müşavir olarak katıldı.141, 525, 616, 617.

Tahran, 56.

Tahran Elçiliği, 337.

Tahsin Bey, 253, 256.

"Tan" gazetesi, bkz. Temps gazetesi.

Tanin, (İstanbul'da yayınlanan bir gazete), 24, 30, 31, 33, 99, 114, 236, 253, 264, 453 476, 523, 525.

Tanrıöver, bkz. Hamdullah Suphi Bey.

Taşnak Ermenileri, 307, 309.

"Taşoz" torpido muhribi, 533.

Tavşan adaları, bkz. Merkep adası.

TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi, Meclis, Meclis-i Âli,), IX-XII, XV-XVII, XIX, XXII-XXVIII, XXX, XXXIII, XXXIV, XXXV, XXXVII, XXXVIII, XL, XLII-XLVI, 3, 4, 9, 118, 141, 145, 149, 150, 168-171, 175, 186-194, 202, 204, 210, 211, 224, 230, 237, 243, 273, 274, 279, 327, 349, 400, 406, 414, 433, 437, 447, 469, 494, 541, 580, 584, 588, 608, 616, 628.

Tebriz, 244.

Tek, bkz. Ferit Bey.

Tel el Afru, Telafr, 457.

Temps, Le , "Tan" gazetesi(Paris'te yayınlanan siyasi gazete), 81, 86, 141, 413, 415, 617.

Tenedos, bkz. Bozcaada.

Tersane ve İnşaatı Bahriye Şirketi, 250, 265, 314, 394, 518, Ayrıca bkz. Doklar Şirketi.

Tevfik Bey, Yarbay (Bıyıklıoğlu, 1898-1961). Büyük Taarruzda Batı Cephesi Harekat Şubesi Müdürü. Lozan Konferansında askeri danışman. 1927-1928'de Moskova Büyükelçisi. Tarihçi.Türk Tarih Kurumu üyesi. 85, 405, 424.

Tevfik Kamil Bey (Koperler, 1888-1964). Türk diplomatı. Lozan Konferansının ikinci döneminde Türk Delegasyonu Genel Sekreteri. 1931-1949 yıllarında Sofya, Madrid ve Belgrad'da Elçi. 14, 208, 209, 432.

Times gazetesi (Londra'da yayınlanan siyasi gazete), 112, 448, 519, 537.

Toprakkale, 258.

Torbalı, 226.

Toros silsilesi, XXXIX.

Townshend (Sir Charles, 1861-1924) İngiliz generali. 25, 237.

Townshend, Madame, 238.

Trablus(garb), XXV, 44.

Trabzon, XIX, XXII, XXVI, XXXVI, XLI, 202.

Trakya, XXXIV, 49, 92, 94, 103, 281, 298, 350, 451, 458, 459, 489, 490, Ayrıca bkz. Batı Trakya, Doğu Trakya.

Trakya sınırı, XXXVII, 3, 38, 66, 157, 162, 164, 165, 168.

Tunalı Hilmi Bey (1871-1928). Jön Türklerden.Türkçü. Meşrutiyet döneminde çeşitli mülki görevlerde bulunmuştur. Osmanlı Millet Meclisinde Bolu ve T.B.M.M.'de I dönem Bolu, II-III. dönem Zonguldak milletvekili. XXIV.

"Turgut Reis" zırhlısı 533.

"Turkish Petroleum" kumpanyası, 117, 120-122, 124, 125, 129535-537, 539, 540, 545, 548, 549, 553-556, 558, 560, 566, 567, 579, 581, 583.

Türk Basın Bürosu, Le Bureau de Presse Turc (Paris), 150, 151, 187.

Türkgeldi, bkz. Âli Bey.

Türkistan, 338.

Türk-İsviçre Bankası, 144.

Türkiye, Turkey, Turquie, IX, X, XVI, XXI, XXIV-XXVI, XXIX, XXXI, XXXIII-XXXVI, XXXVI-

II, XLIX, L, LI, 3-5, 7, 11, 14, 17, 19-22, 26, 30-32, 35-37, 46, 48, 49, 52, 53, 55, 62, 68, 69, 73, 74, 77, 79, 83, 85, 87, 90, 99, 109-111, 114, 118, 119, 121, 127, 129, 132, 135, 136, 140, 144, 145, 152-162, 164, 165, 167-171, 173, 177, 180, 182-186, 190-194, 196, 205, 210, 213-215, 219, 229, 231, 232, 242, 247, 248, 252, 255, 257, 260, 273, 276-278, 282, 283, 287, 295, 301, 310, 313, 316, 317, 319, 321, 326, 334, 348, 353, 388, 401, 406-408, 421, 427, 432, 434, 435, 444, 446, 451, 460, 464, 472, 474, 478, 488, 495, 502, 507, 520, 522, 525, 531, 532, 539, 541, 542, 544, 545, 547, 551-553, 560, 570, 573, 579, 580, 588, 590, 593, 602, 604-606, 608, 612, 621, 625, 626, 628, 629, 634, Ayrıca bkz. Anadolu ve Osmanlı İmparatorluğu.

Türkiye Milli Bankası, 106, 393, 502, 503, 506.

Türk-Yunan Mübadele-i Üsera Komisyonu, 378.

Ukrayna, 18, 200, 218.

Ulaş, bkz. Hüseyin Avni Bey.

"Ukranya" vapuru, 468.

Umurakis, 279.

Urfa, XIX, XXXI.

Ustruma, XXXIII.

Uşak, 226, 227, 420.

"Ümid" "Ümmid" vapuru, 103, 458, 476, 489, 490, 543, 546.

Üsküdar, 499.

- V, W -

Vakit (İstanbul'da yayınlanan bir gazete), 23, 28, 30, 43, 232, 249, 527.

Van, XXIII, XLI, 237, 241, 292.

Vasıf Bey, bkz. Kara Vasıf.

Vatikan, Le Saint-Siege, 633, 334.

Vaud kantonu, 190.

Venizelos, Eleftherios (1864-1936) Giritli Yunan siyaset adamı. Girit adasının Yunanistan'a katılması için çalıştı. Yunanistan Başbakanlığına getirildi. Türkiye'ye karşı Balkan Savaşını hazırladı. Türkiye zararına genişleme politikası izledi ve Balkan Savaşı sonunda Yunanistan topraklarını iki kat genişletti. İngiltere'nin de özendirmesiyle 1919-1920 yıl-

larında Türkiye'ye karşı savaşa girdi ve Sèvres antlaşmasını silah zoruyla Türkiye'ye kabul ettirmeğe kalkıştı. Lozan Barış Konferansında Yunanistan Başdelegesi idi ve barış antlaşmasını Yunanistan adına imza etti. Barış'tan sonra Türkiye ile dostluk politikasına yöneldi. 1930 yılında Türkiye'yi ziyaret etti. XLVII, XLVIII, 5, 6, 8, 47, 50, 77, 82, 86, 89, 92, 95, 98, 100, 140, 173-176, 80, 196, 297, 310, 311, 318, 319, 23, 324, 356, 386, 388, 396, 401, 410, 418, 419, 429, 438, 439, 451, 454, 460, 471, 476, 478, 482, 515, 530, 577, 578, 580, 581, 613, 614.

Versailles, 168.

Veyl, Mösyö (Şirket direktörü), 334.

Veysel Bey, 245.

Vikers şirketi, 540.

Viyana, Vienna, Wien, 111, 400.

Vorovski (Lozan'da vurulan Rus Delegesi), 12, 24, 42, 43, 46, 200, 234, 235, 283, 295, 299, 305, 363.

Washington, 603.

Weygand, Maxime (1867-1965). Fransız generali. 1923 yılında Fransa'nın Suriye Yüksek Komiseri.229, 232.

Wrangel, 404.

- Y -

"Yadigar-ı Millet" torpido muhribi, 533.

Yahşihan, 579.

"Yavuz" zırhlısı, 533, 546.

Yemen, XXXVII.

Yeni Zelanda, 317.

Yordanovski, 616.

Yugoslavya, 50, 79, 80, 319, 323, 405, 406, ayrıca bkz. Sırbistan.

Yumurtalık limanı, 306, 401.

Yunanistan, Greece, Grèce, XII, XVI, XXIV, XXIX, XXXIII, L, 7, 11, 32, 33, 35, 37, 46, 47, 50, 80, 83, 86, 87, 90, 114, 116, 120, 126, 128, 129, 136, 162, 166, 173, 176, 179, 180, 196, 202, 203, 208, 260, 262, 269, 272, 273, 298, 299, 310, 317, 319, 320, 327, 337, 395, 410, 418-421, 429, 431, 454, 461, 488, 536, 547, 570, 571, 577, 578, 580, 594, 602, 603, 614.

Yunan(istan) sınırı, Türk-Yunan sınırı, 282.

Yunan Tamiratı, Yunan Tazminatı, L, 47, 48, 50, 55, 56, 59-63, 65, 66, 334, 335, 338, 356, 365, 369, 509.

Yung, 143, 624.

"Yunus", (Türk donanmasının bir torpidosu), 533.

Yusuf Ziya Bey (Koçoğlu, 1882-1925). Birinci T.B.M.M.'nde Bitlis milletvekili. XIX, XXIX, XXXVII, XXXVIII.

Yüzellilikler, (Genel Af dışında bırakılan 150 kişi), 52, 75.

- Z -

Zabor suyu, 306.

Zaho, 306.

Zekai Bey (Apaydın, 1880-1947), Türk siyaset adamı ve diplomat. Dört dönem milletvekili seçildi. Tarım, Nafıa, Milli Müdafaa Vekili olarak görev yaptı. Kısa bir süre Londra Büyükelçiliğinde bulundu. İki defa Moskova Büyükelçisi oldu. Lozan Konferansına İktisad Danışmanı olarak katıldı. 12, 111, 202, 432, 518.

Ziraat Bankası, 111, 518.

Ziya Bey (Silah işiyle ilgili olarak Almanya'ya gönderilen görevli), 75, 343, 394, 425.

Ziya Hurşit Bey (1890-1926). Birinci dönem T.B.M.M.'nde Lazistan mebusu. Atatürk'e karşı İzmir suikastı dolayısiyle İstiklal Mahkemesince idam edildi., XLI, XLII.

Ziya Hüsnü, 93, 456.

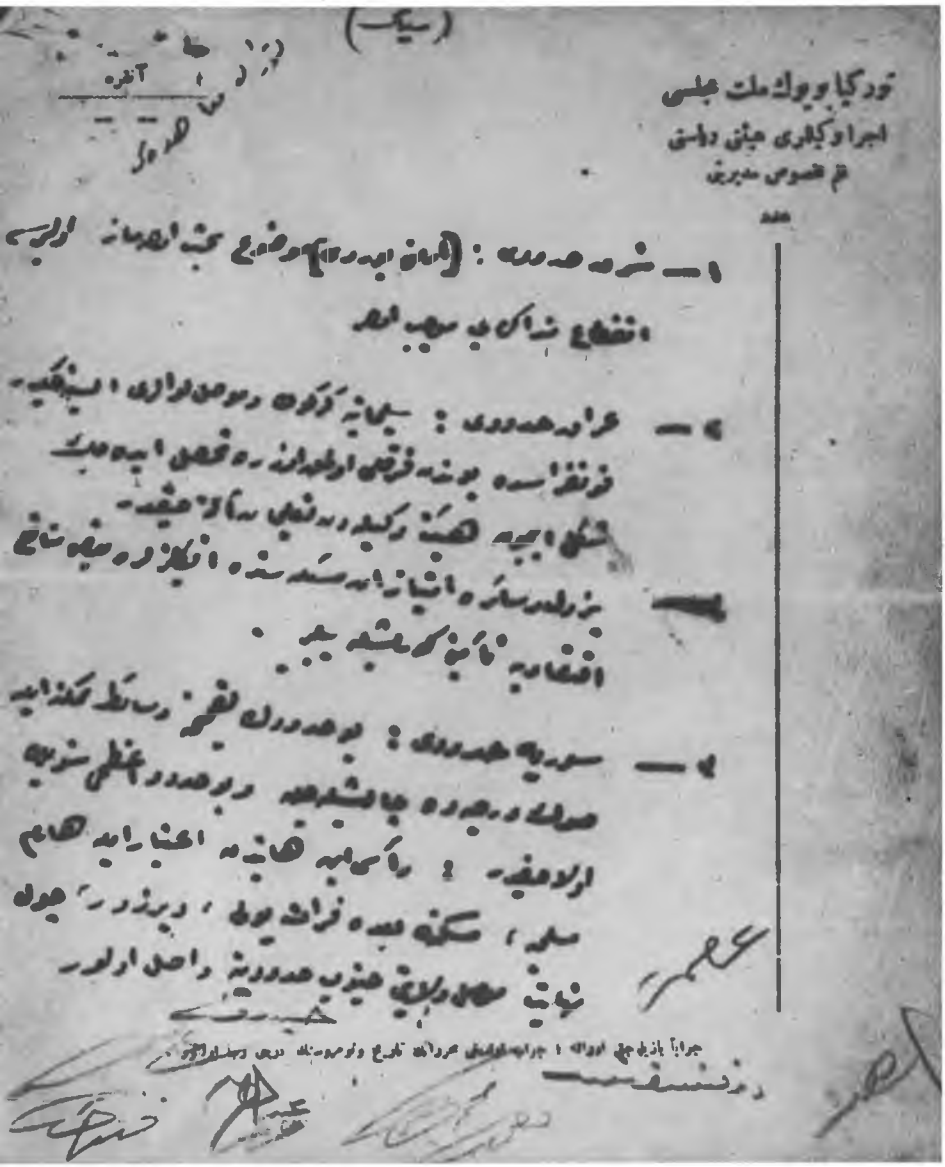
Zoha, 46.

Zülfi Bey (Tiğrel, 1876-1940). Osmanlı Meclisinde ve I, II, IV, V ve VI. dönem TBMM'de Diyarbakır milletvekili. XXVIII, XXXI.

BİLÂL N. ŞİMŞİR'İN DİĞER KİTAPLARI

1. *Contribution à l'Histoire des Populations Turques en Bulgarie, 1876-1880,* Ankara: 1966, 1986
2. *Rumeli'den Türk Göçleri,* Cilt I (1877-1878), Ankara: 1968, 1989
3. *Rumeli'den Türk Göçleri,* Cilt II (1879), Ankara: 1970, 1989
4. *Rumeli'den Türk Göçleri,* Cilt III (1880-1885), Ankara: 1989
5. *Fransız Belgelerine Göre Midhat Paşa'nın Sonu (1878-1881),* Ankara: 1970
6. *İngiliz Belgeleriyle Sakarya'dan İzmir'e, 1921-1922,* İstanbul: 1972; Ankara: 1989
7. *İngiliz Belgelerinde Atatürk,* Cilt I, Ankara: 1973
8. *İngiliz Belgelerinde Atatürk,* Cilt II, Ankara: 1975
9. *İngiliz Belgelerinde Atatürk,* Cilt III, Ankara: 1979
10. *İngiliz Belgelerinde Atatürk,* Cilt IV, Ankara: 1984
11. *Malta Sürgünleri,* İstanbul: 1976, Ankara: 1985
12. *Ege Sorunu. Belgeler.* Cilt I (1912-1913), Ankara: 1976
13. *Ege Sorunu. Belgeler.* Cilt II (1913-1914), Ankara: 1982
14. *İngiliz Belgelerinde Türkiye'de "Kürt Sorunu", 1924-1938,* Ankara: 1975, 1991
15. *Atatürk ile Yazışmalar,* Cilt I (1920-1923), Ankara: 1981, 1993
16. *Dış Basında Atatürk ve Türk Devrimi,* Cilt I (1922-1924), Ankara: 1981
17. *Homage to Mustafa Kemal Atatürk, Hero of the East,* Islamabad: 1981
18. *British Documents on Ottoman Armenians,* Vol. I, Ankara: 1982
19. *British Documents on Ottoman Armenians,* Vol. II, Ankara: 1983
20. *British Documents on Ottoman Armenians,* Vol. III, Ankara: 1989
21. *British Documents on Ottoman Armenians,* Vol. IV, Ankara: 1990
22. *The Genesis of the Armenian Question,* Ankara: 1984
23. *The Deportees of Malta and the Armenian Question,* Ankara: 1984
24. *Documents Diplomatiques Ottomans, Affaires Arméniennes,* Vol. I, Ankara: 1984
25. *Documents Diplomatiques Ottomans, Affaires Arméniennes,* Vol. II, Ankara: 1989
26. *Osmanlı Ermenileri,* Ankara: 1986
27. *Aperçu Historiques sur la Question Arménienne,* Ankara: 1985
28. *Türk Basınında Bulgaristan Türkleri. Zorla Ad Değiştirme Sorunu, Ocak-Nisan 1985,* Ankara: 1985
29. *Bulgaristan Türkleri, 1878-1985,* Ankara: 1986
30. *The Turks of Bulgaria, 1878-1985,* London: 1988
31. *Glimpses on the Turkish Minority in Bulgaria,* Ankara: 1986
32. *The Turkish Minority Press in Bulgaria: Its History and Tragedy, 1865-1985,* Ankara: 1986
33. *Turkish Minority Education and Literature in Bulgaria,* Ankara: 1986
34. *The Turks of Bulgaria in International Fora, Vol. I (1985),* Ankara: 1990
35. *The Turks of Bulgaria in International Fora, Vol. II (1986),* Ankara; 1990
36. *Ankara, Ankara... Bir Başkentin Doğuşu,* Ankara: 1988
37. *Atatürk'ün Hastalığı,* Ankara: 1989
38. *Lozan Telgrafları,* Cilt I. Ankara: 1990
39. *Azerbaycan'da Türk Alfabesi, Tarihçe,* Ankara: 1991
40. *Türk Yazı Devrimi,* Ankara: 1991
41. *Atatürk'ün Büyük Söylevi Üzerine Belgeler,* Ankara: 1991
42. *Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri Arasındaki Anlaşmalar (1990-1992), Cilt I: Azerbaycan, Kazakistan,* Ankara: 1993
43. *Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri Arasındaki Anlaşmalar (1990-1992), Cilt II: Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan ve çok Taraflı Anlaşmalar,* Ankara: 1993.
44. *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları,* Cilt I: Ankara: 1993.

TIPKIBASIMLAR

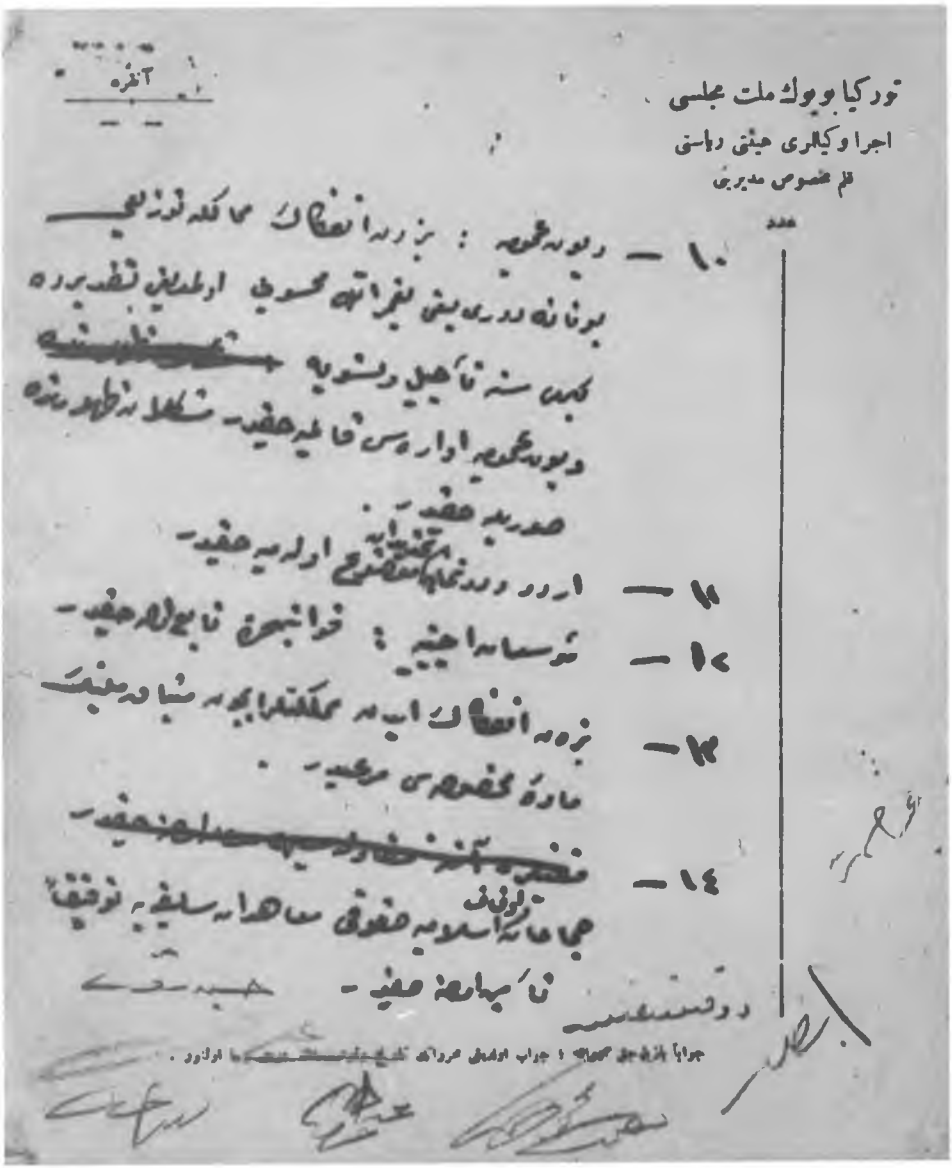
1. Lozan Konferansına Giderken İsmet Paşa'ya Verilen Hükümet Talimatının İlk Sayfası

"1-Doğu Sınırı: "Ermeni yurdu" söz konusu olamaz, olursa görüşmeler kesilir. *2- Irak sınırı:* Süleymaniye, Kerkük ve Musul livaları istenecek... *3- Suriye sınırı:* Bu sınırın düzeltilmesine çalışılacak..."

2. İsmet Paşa'ya Verilen Hükümet Talimatının 2. Sayfası

.4- *Adalar:* Kıyılarımıza pek yakın adalar ülkemize katılacak, 5- *Trakya sınırı:* 1914 sınırı elde edilmeye çalışılacak, 6- *Batı Trakya:* Misakı Milli maddesi (Plebisit), 7- *Boğazlar:* Yabancı bir askeri kuvvet kabul edilemez, 8- *Kapitülasyonlar:* kabul edilemez, 9- *Azınlıklar:* Esas mübadeledir."

3. İsmet Paşa'ya Verilen Hükümet Talimatının Son Sayfası

"10- *Osmanlı borçları:* Paylaştırılacak, 11- *Ordu ve donanmaya* sınır konamaz, 12- *Yabancı kuruluşlar:* Yasalarımıza uyacaklar, 13- *Bizden ayrılan ülkeler* için Misakı Milli'nin ilgili maddesi geçerlidir ve 14- *İslam cemaat ve vakıfları*'nın hakları eski anlaşmalara göre sağlanacak."

PLEINS POUVOIRS.

Ismet Pacha, Ministre des Affaires Etrangeres du Gouvernement de la Grande Assemblée Nationale de Turquie, Député d'Andrinople à la même Assemblée, est nommé Président de la Délégation du susdit Gouvernement à la Conférence de Lausanne; il est chargé de négocier et de conclure un Traité de Paix entre la Turquie, les Puissances Alliées et la Grèce ainsi que des traités avec les autres Puissances voisines de la Turquie et intéressées soit dans la question des détroits soit dans celle de la frontière de la Thrace Orientale.

A cet effet il est autorisé à signer tous traités, conventions, accords etc.....

En foi de quoi les présents Pleins Pouvoirs lui ont été délivrés.

Fait à Angora, le 31 Octobre 1922.

Le Président du Conseil
des Ministres
Hussein Raouf

Pour le Ministre des Affaires Etrangères
le Sous-Secrétaire d'Etat

4. Lozan Konferansma Giderken İsmet Paşa'ya Verilen Yetki Belgesi

"Dışişleri Bakanı ve Edirne mebusu İsmet Paşa, Lozan Konferansında TBMM Hükümeti heyeti başkanlığına atanmış ve barış antlaşmasını müzakereye ve imzalamaya yetkili kılınmıştır... Ankara, 31.10.1992. İmza: Başbakan Hüseyin Rauf (Orbay) ve Dışişleri Müsteşarı Suat (Davaz)."

PLEINS POUVOIRS

Le Docteur Rıza Nour Bey, Ministre des Affaires Sanitaires et de l'Assistance Sociale du Gouvernement de la Grande Assemblée Nationale de Turquie, Député de Sinope à la même Assemblée est nommé Délégué du susdit Gouvernement à la Conférence de Lausanne ; il est chargé de négocier et de conclure un traité de paix entre la Turquie, les Puissances Alliées et la Grèce ainsi que des traités avec les autres Puissances voisines de la Turquie et intéressées soit dans la question des détroits soit dans celle de la frontière de la Thrace Orientale .

A cet effet il est autorisé à signer tous traités, conventions accords etc...

En foi de quoi les présents Pleins Pouvoirs lui ont été délivrés.

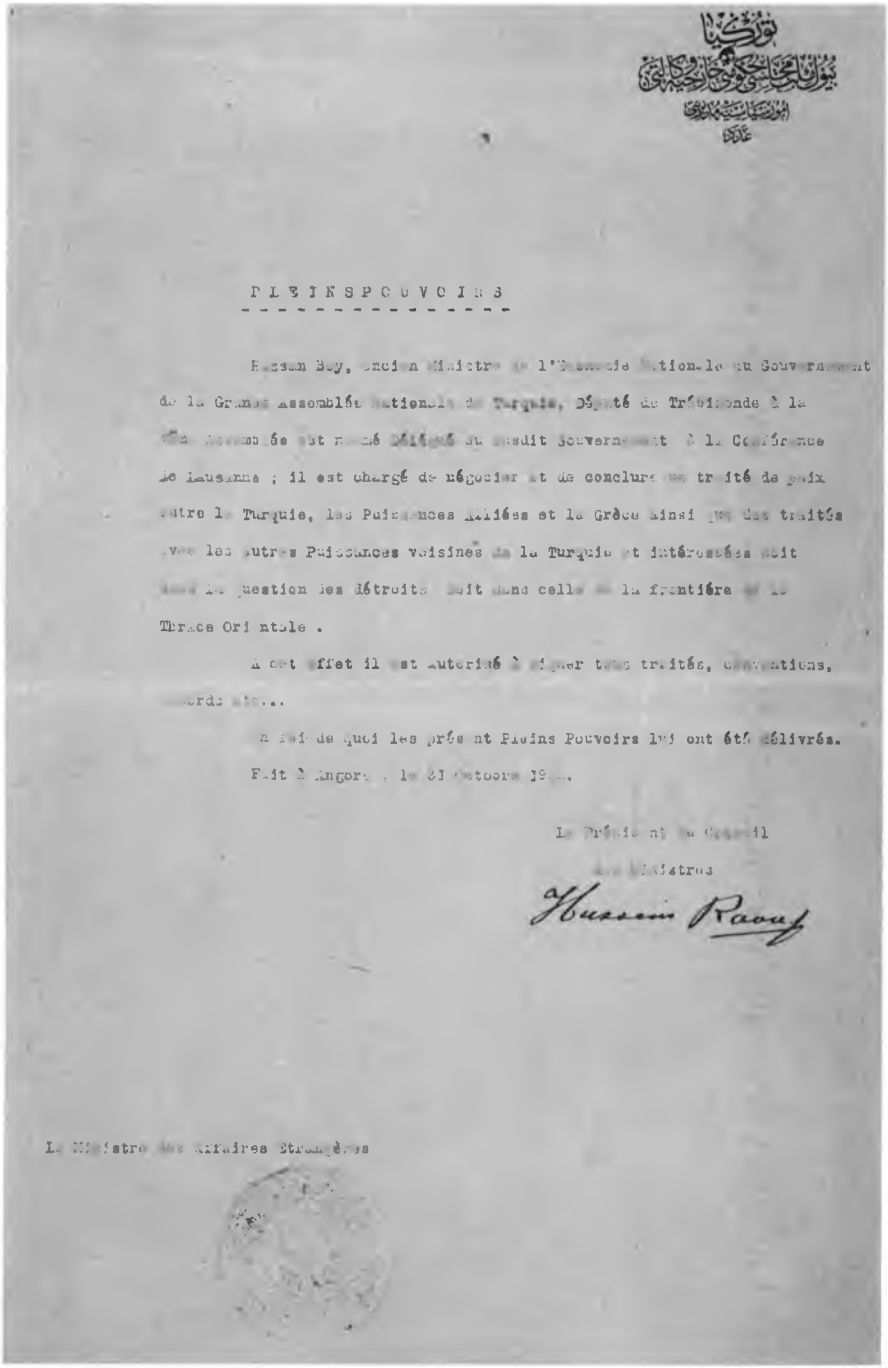
Fait à Angora , le 31 Octobre 19...

Le Président du Conseil
des Ministres
Hussein Raouf

Le Ministre des Affaires Etrangères

5. Lozan'a Giderken Dr. Rıza Nur'a Verilen Yetki Belgesi

"Sağlık Bakanı ve Sinop Mebusu Dr. Rıza Nur Bey, Lozan KonferansındaTBMM Hükümeti delegesi atanmış ve barış antlaşmasını müzakereye ve imzalamaya yetkili kılınmıştır. Ankara, 31.10.1922..."

PLEINS POUVOIRS

Hassan Bey, ancien Ministre de l'Economie Nationale du Gouvernement de la Grande Assemblée Nationale de Turquie, Député de Trébizonde à la dite Assemblée est nommé Délégué du susdit Gouvernement à la Conférence de Lausanne ; il est chargé de négocier et de conclure un traité de paix entre la Turquie, les Puissances Alliées et la Grèce ainsi que des traités avec les autres Puissances voisines de la Turquie et intéressées dans la question les détroits soit dans celle de la frontière de la Thrace Orientale .

A cet effet il est autorisé à signer tous traités, conventions, accords etc...

En foi de quoi les présents Pleins Pouvoirs lui ont été délivrés.

Fait à Angora , le 31 Octobre 19..

Le Président du Conseil
des Ministres

Hussein Rauf

Le Ministre des Affaires Etrangères

6. Lozan'a Giderken Hasan Bey'e Verilen Yetki Belgesi

"İktisat eski Bakanı ve Trabzon Mebusu Hasan Bey (Saka), Lozan Konferansında TBMM Hükümeti delegesi atanmış ve barış antlaşmasını müzakere etmeye ve imzalamaya yetkili kılınmıştır. Ankara, 31.10.1922..."

PLEINS POUVOIRS.

Ismet Pacha, Ministre des Affaires Etrangères du Gouvernement de la Grande Assemblée Nationale de Turquie, Député d'Andrinople à la même Assemblée, est nommé Président de la Délégation du susdit Gouvernement à la Conférence qui se réunira de nouveau à Lausanne; il est chargé de négocier et de conclure un traité de paix entre la Turquie, les Puissances Alliées et la Grèce ainsi que des traités avec les autres Puissances voisines de la Turquie et intéressées soit dans la question des détroits soit dans celle de la frontière de la Thrace Orientale.

A cet effet il est autorisé à signer tous traités, conventions, accords etc....

Fait à Angora le 10 Avril 1923.

Le Président du Conseil des Ministres

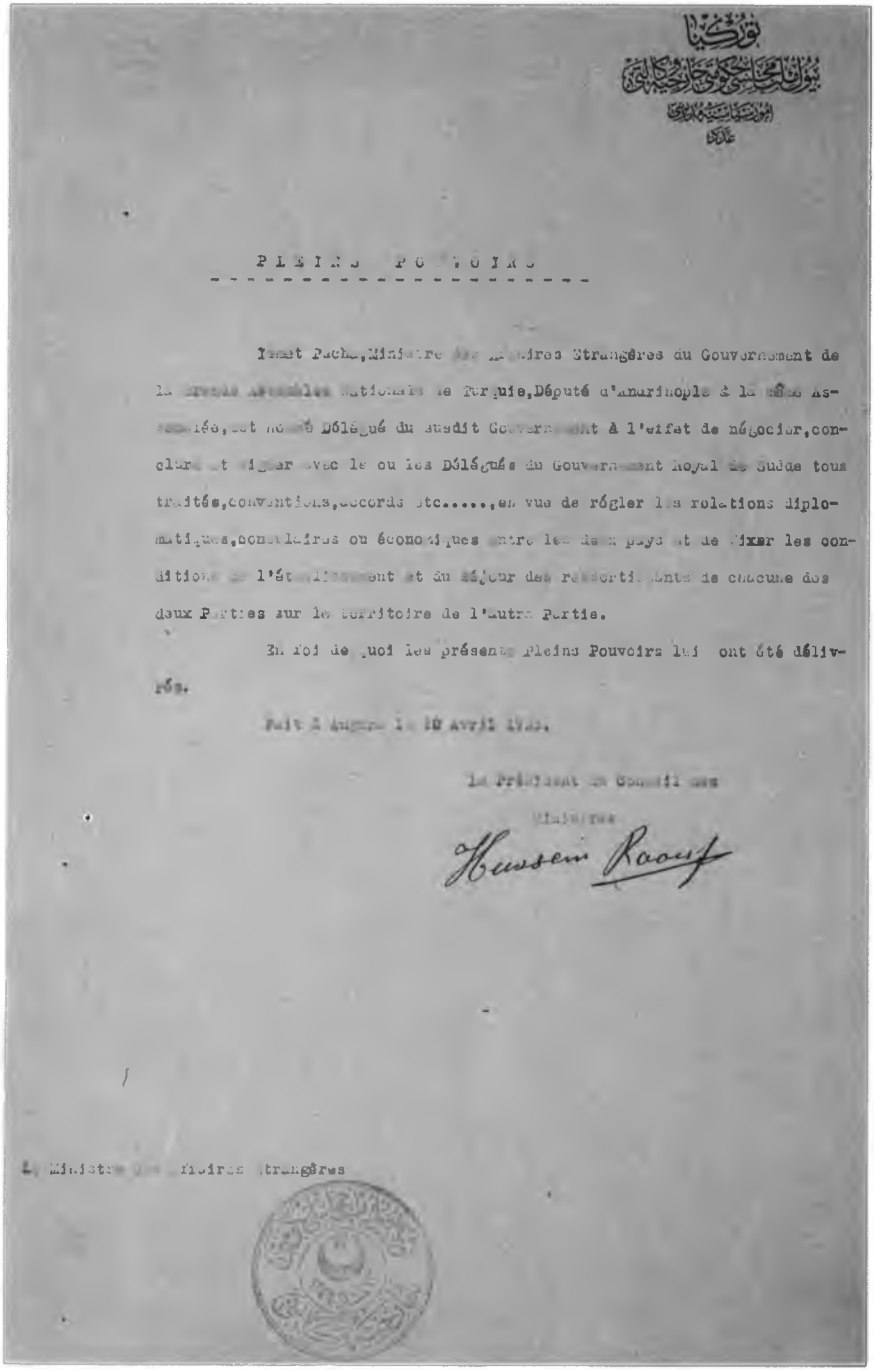
Hussein Raouf

pour le Ministre des Affaires Etrangères
le Sous-Secrétaire d'Etat

Suat

7. İkinci Dönem Lozan Konferansına Giderken İsmet Paşa'ya Verilen Yetki Belgesi

"İsmet Paşa, yeniden toplanan Lozan Konferansında TBMM Hükümeti heyeti başkanlığına atanmış ve barış antlaşmasını müzakere etmeye ve imzalamaya yetkili kılınmıştır. Ankara, 10.4.1923 İmza: Hüseyin Rauf, Suat"

PLEINS POUVOIRS

Ismet Pacha, Ministre des Affaires Etrangères du Gouvernement de la Grande Assemblée Nationale de Turquie, Député d'Amarinople à la même Assemblée, est nommé Délégué du susdit Gouvernement à l'effet de négocier, conclure et signer avec le ou les Délégués du Gouvernement Royal de Suède tous traités, conventions, accords etc....., en vue de régler les relations diplomatiques, consulaires ou économiques entre les deux pays et de fixer les conditions de l'établissement et du séjour des ressortissants de chacune des deux Parties sur le territoire de l'autre Partie.

En foi de quoi les présents Pleins Pouvoirs lui ont été délivrés.

Fait à Angora le 10 Avril 1923.

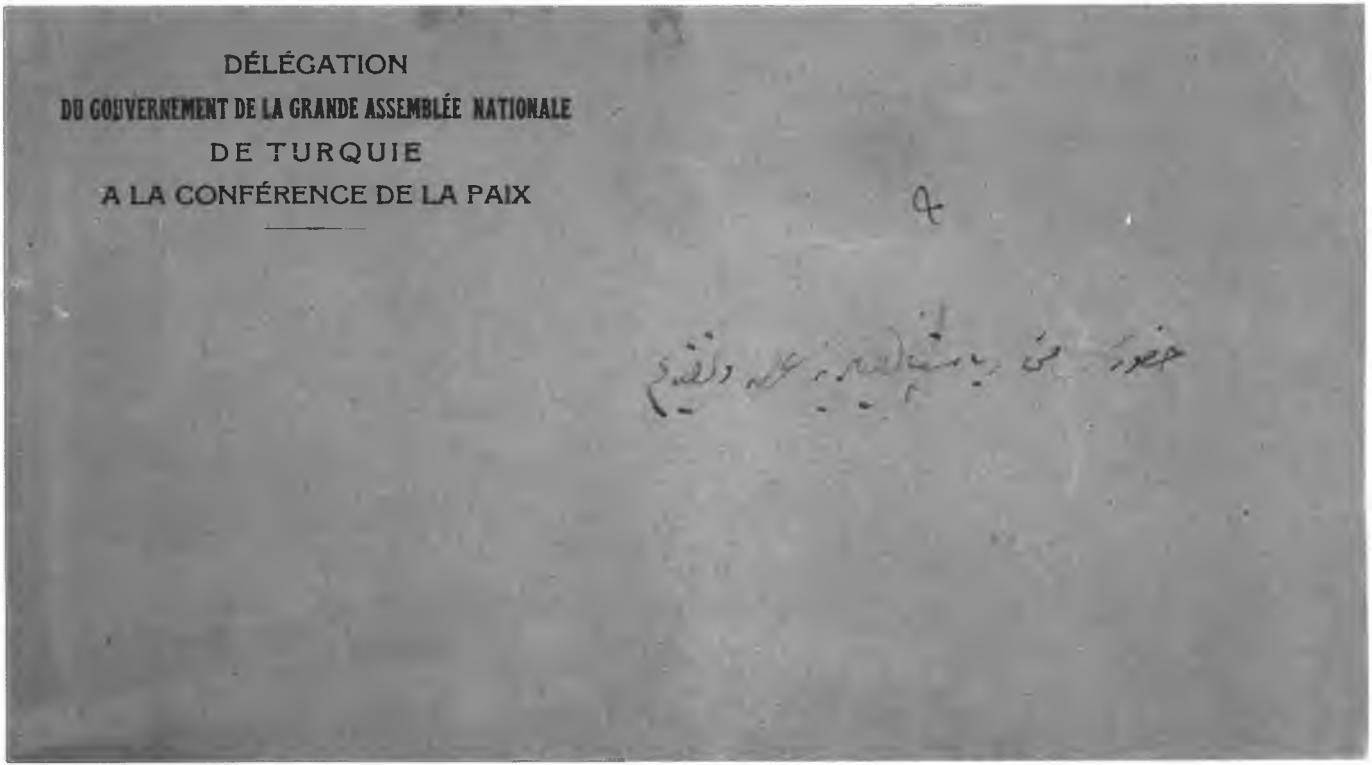
Le Président du Conseil des Ministres

Hussein Raouf

Le Ministre des Affaires Etrangères

8. İsmet Paşa'ya Verilen Bir Başka Yetki Belgesi

"Lozan Konferansında TBMM Hükümeti heyeti başkanı İsmet Paşa, İsveç Hükümetiyle anlaşmalar yapmaya yetkili kılınmıştır. Ankara, 10.4.1923.

9. Lozan Konferansında Türk Heyetinin Kullandığı"Barış Konferansı TBMM Hükümeti Delegasyonu" Başlıklı Zarf Örneği

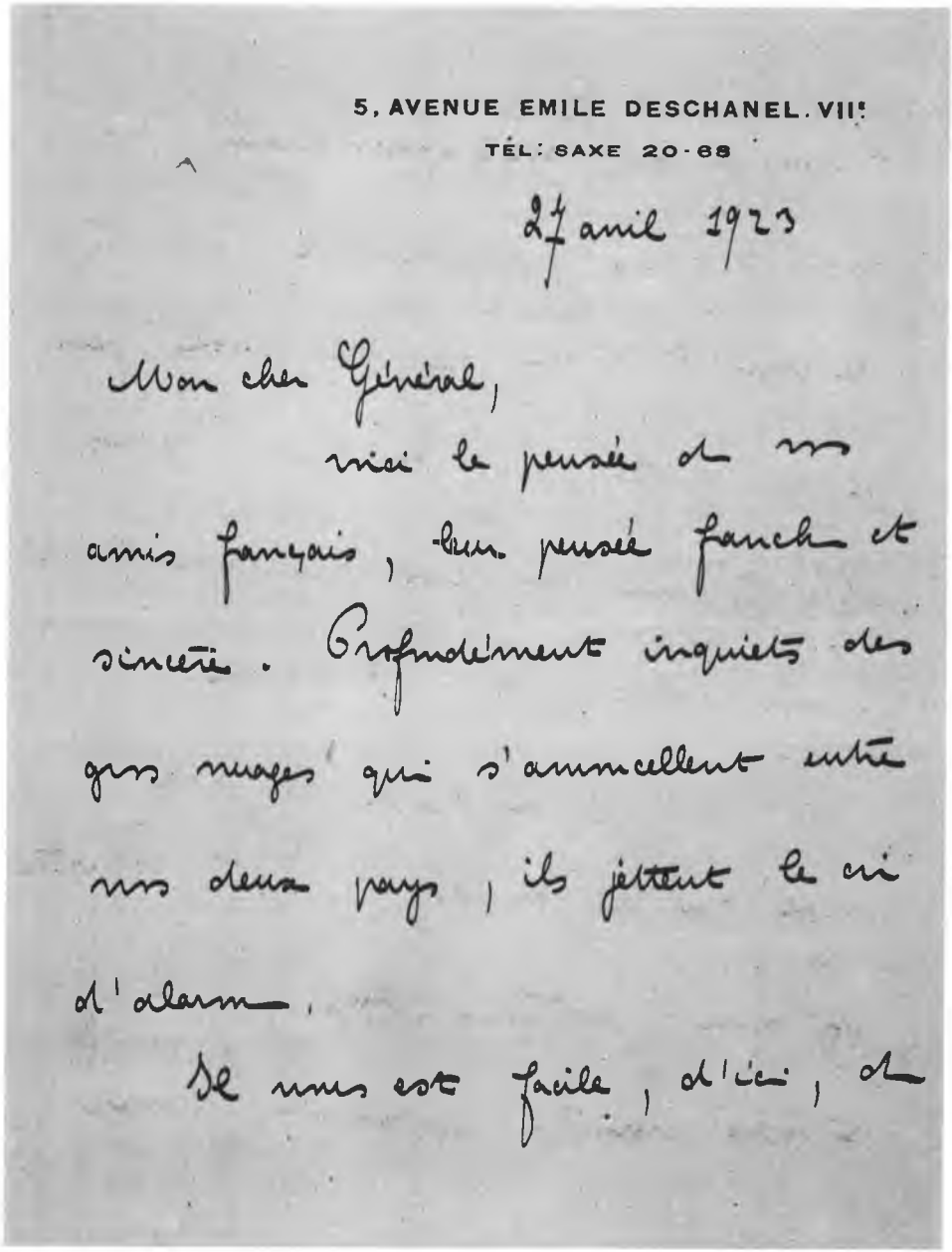
10. İsmet Paşa'dan Başbakanlığa Tel. 1.5.1923, No: 37 (Belge No. 138)

Paşa, Türk gazetelerinden ve özellikle "Tanin" gazetesinden yakınıyor: "Bu taifeye itimad edilemez."

11. Türk Dostu Olarak Bilinen Fransız Gazeteci-Yazar Berthe Gaulis'ten İsmet Paşa'ya Bir Mektubun Zarfı

5, AVENUE EMILE DESCHANEL. VIIe
TÉL: SAXE 20-68

27 avril 1923

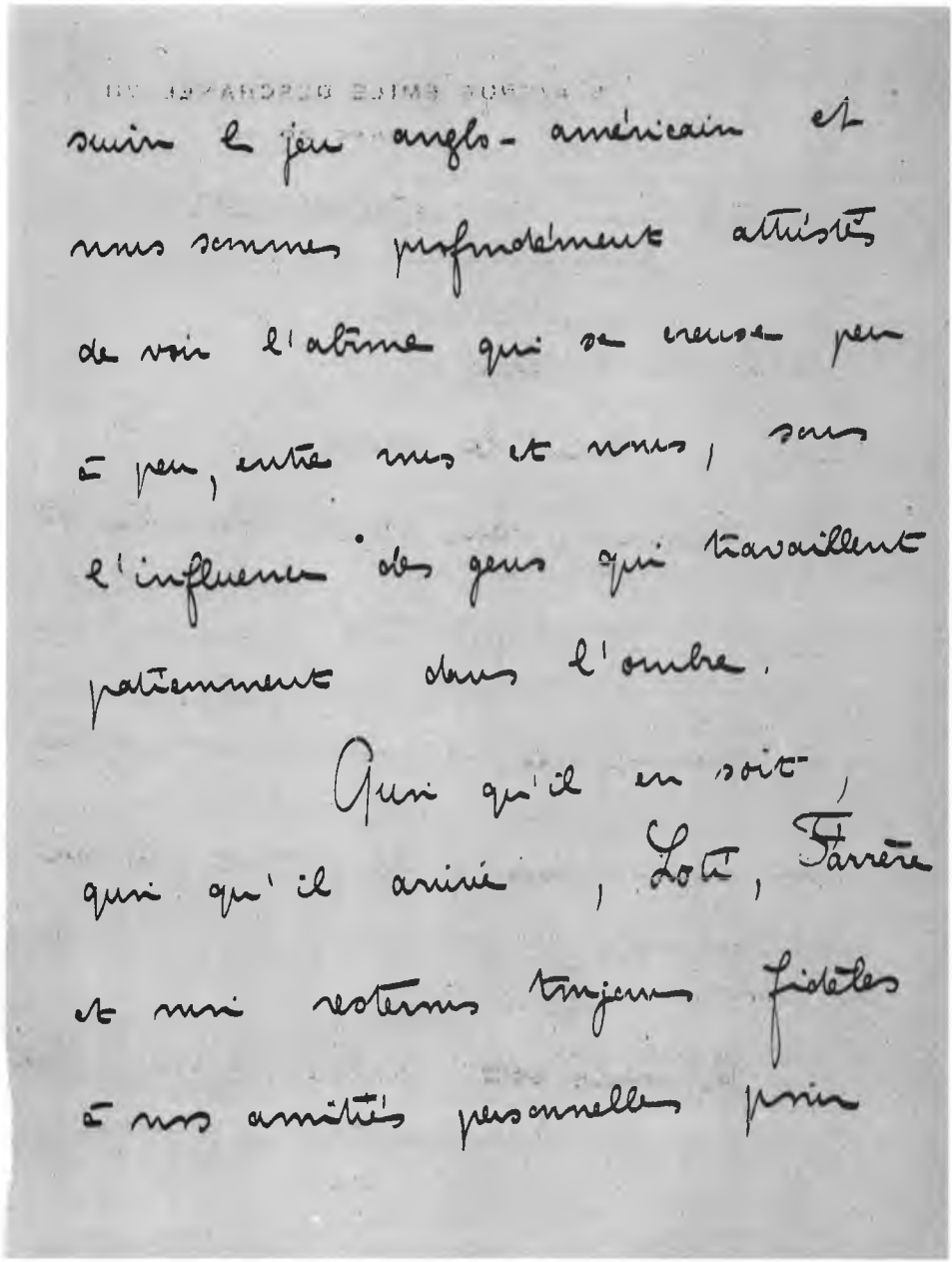
Mon cher Général,

Voici la pensée de nos amis français, leur pensée franche et sincère. Profondément inquiets des gros nuages qui s'amoncellent entre nos deux pays, ils jettent le cri d'alarme.

Il nous est facile, d'ici, de

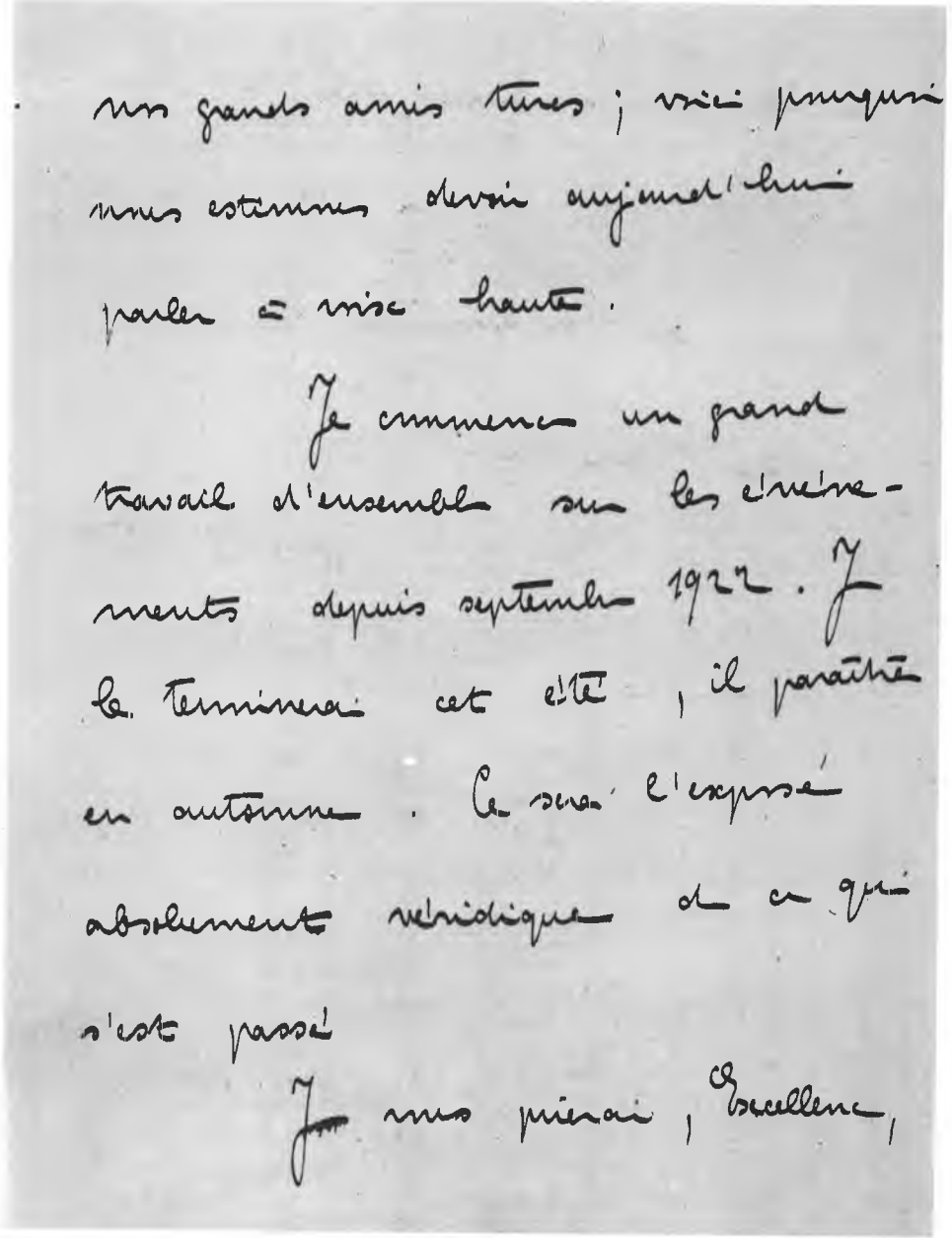
12. Madame Berthe Gaulis'ten İsmet Paşa'ya 27 Nisan 1923 Tarihli Mektubun İlk Sayfası

Dostlarınız, ülkelerimiz arasındaki ilişkilerin bozulacağından pek kaygılıdırlar...

suivi le jeu anglo-américain et
nous sommes profondément attristés
de voir l'abîme qui se creuse peu
à peu, entre nous et vous, sous
l'influence des gens qui travaillent
patiemment dans l'ombre.
Qui qu'il en soit,
qui qu'il arrive, Loti, Farrère
et moi resterons toujours fidèles
à nos amitiés personnelles pour

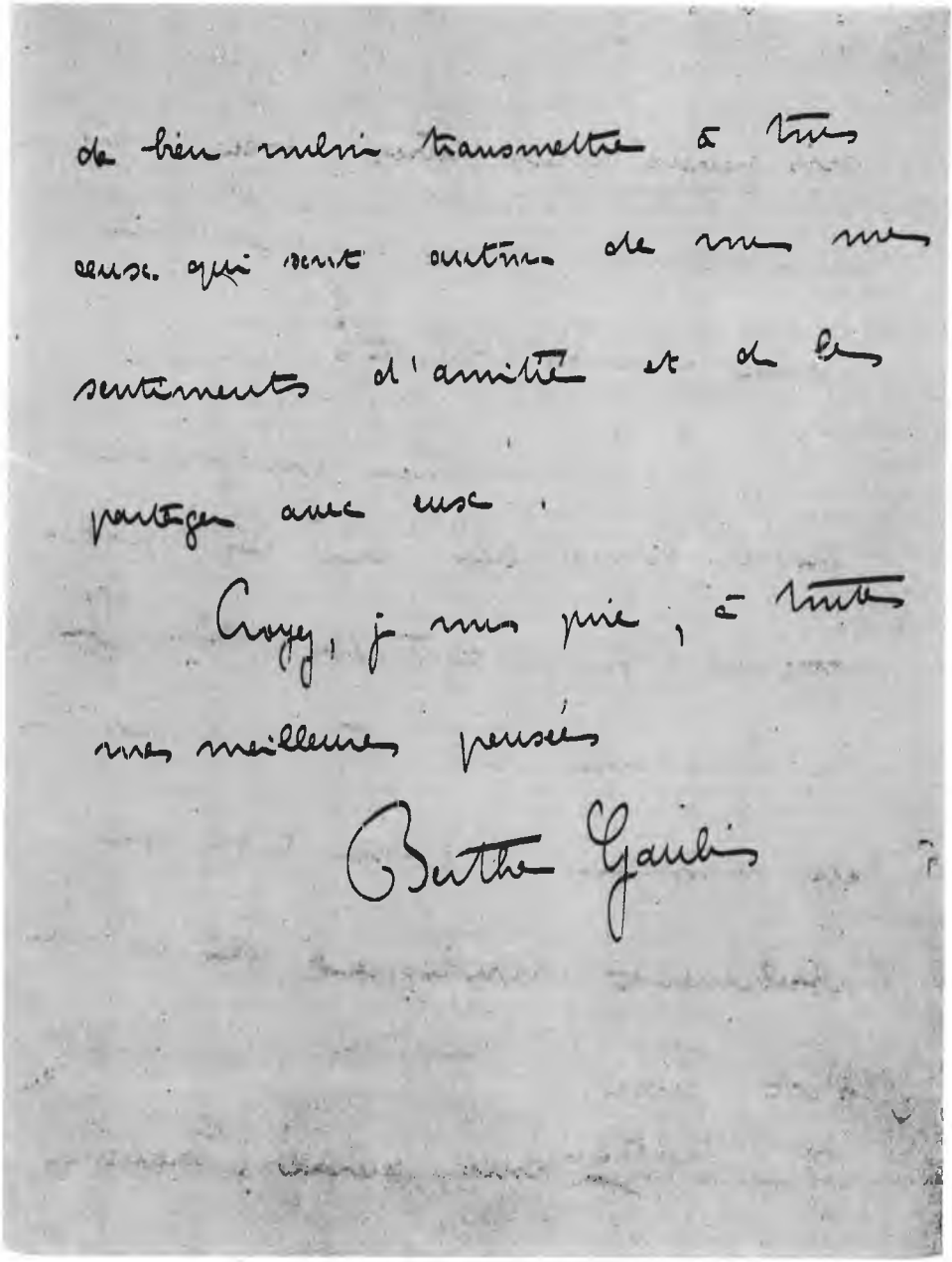
13. Berthe Gaulis'ten İsmet Paşa'ya Mektubun 2. Sayfası

"İngiliz-Amerikan oyunları aramızı açmaya çalışıyor. Ama Pierre Loti, Claude Farrère ve ben yine de sizin dostunuz olarak kalacağız."

14. Berthe Gaulis'ten İsmet Paşa'ya Mektubun 3. Sayfası

"(Türkiye'de) 1922 Eylülünden beri yaşanan olaylar üzerine bir eser hazırlıyorum; bu yaz bitecek ve sonbaharda yayınlanacak."

15. Berthe Gaulis'ten İsmet Paşa'ya Mektubun Son Sayfası

Dostça duygular, selam ve saygılar.

24 Avril 1923

A nos chers amis Turcs.

Dans un moment si critique, nous croyons devoir, chers amis, vous dire toute notre pensée.

Il y a trois faits, chers amis, que vous ne devez pas oublier:

1°- Après Moudros, la France n'est pas intervenue dans vos affaires et n'a déporté personne;

2°- Lorsqu'aucun état ne voulait reconnaitre le gouvernement d'Angora, la France a signé un accord avec vous, vous rendant la Cilicie qu'elle pouvait conserver, quoi qu'en ait dit M. Lloyd George, et en s'attirant ainsi la reprobation des Anglo-Saxons:

3°- Lorsque l'armée grecque [redacted] marchait sur Constantinople, qu'elle aurait prise avec l'assentiment de l'Angleterre, ce sont les troupes françaises qui lui ont interdit l'entrée de votre capitale

Les nécessités de la politique générale n'ont pas permis à la France de réaliser les espérances que vous aviez mises en elle: néanmoins, il serait très injuste de lui en garder rancune, car cette situation est une conséquence de la guerre que vous lui avez faite alors que, dans le passé, elle avait fait la guerre pour vous.

Ce serait une singulière aberration que, par dépit, vous sacrifiiez vos intérêts les plus certains pour tout concéder à l'Angleterre et tout refuser à la France, comme vous le faites aujourd'hui.

De l'Angleterre, vous n'aurez qu'à attendre qu'un asservissement économique, - et probablement politique plus ou moins déguisé L'Exemple de l'Égypte doit vous instruire.

De la France, vous n'avez rien à craindre, et vous devez désirer une collaboration affectueuse comme dans le passé. Le bruit court que vous massez des troupes sur les frontières de Syrie pour nous attaquer: nous nous refusons à croire ce qui serait une folie, car vous réaliseriez ainsi le rêve le plus cher de l'Angleterre: faire battre la France contre vous à la place de la Grèce.

Pensez enfin que si la France évacuait la Syrie, la Société des Nations transférerait son mandat à l'Angleterre. Pensez aussi à ce que serait votre situation si la France évacuait Constantinople en y laissant l'Angleterre: Croyez-vous que vous puissiez y rentrer sans une guerre terrible et dont le sort serait douteux?

Voyez ici un suprême appel à votre bon sens à l'heure où, reniant la sagesse dont vous avez fait preuve si longtemps, vous êtes sur le point de prendre des résolutions irremédiables.

Pierre LOTI
Claude FARRERE
Berthe GAULIS

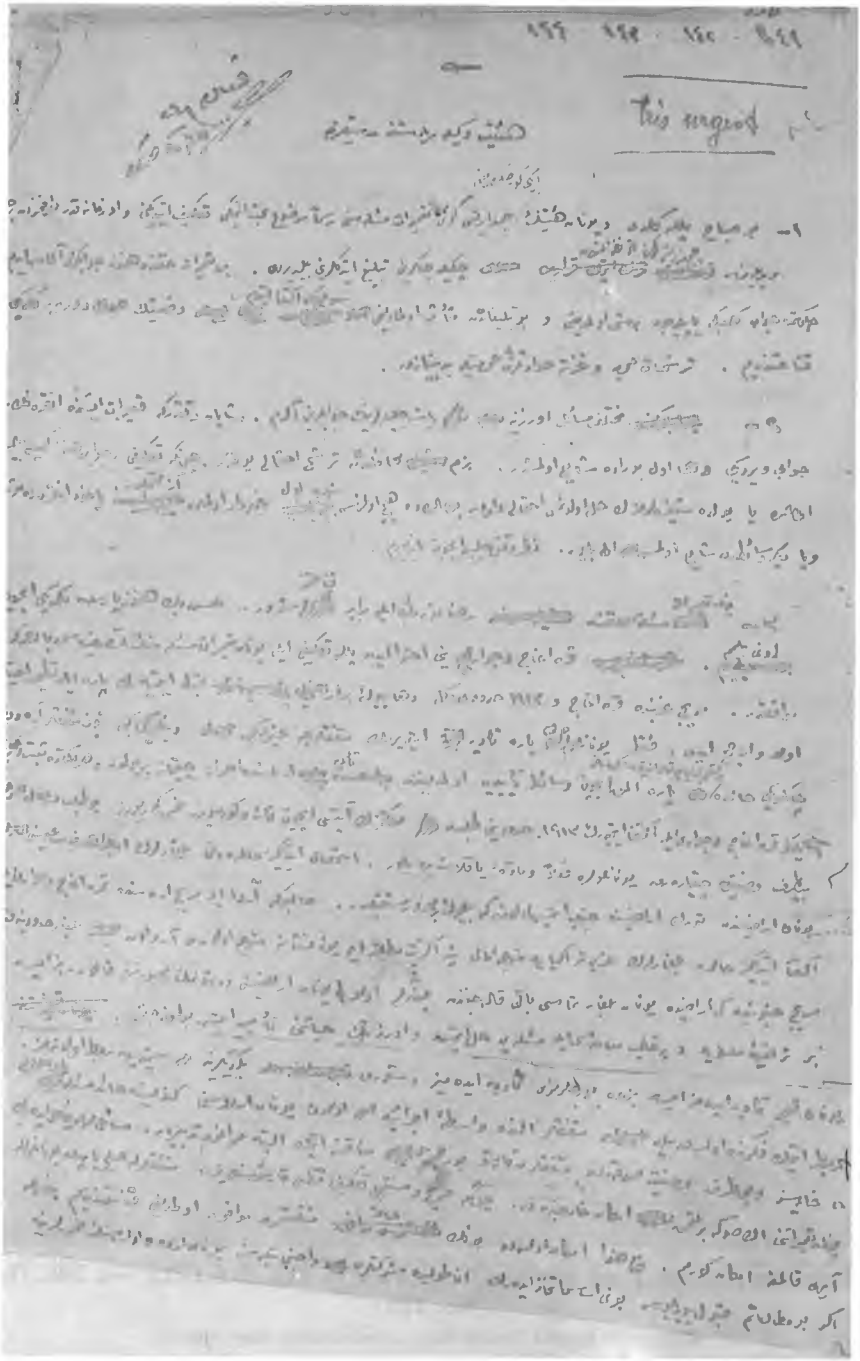
16. Pierre Loti, Calaude Farrère ve Berthe Gaulis'ten "Sevgili Türk Dostlarımıza" Başlıklı Çağrı, 24.4.1923

Fransa, Mondros mütarekesinden beri Türkiye'ye yaptığı bunca iyiliğe rağmen Lozan'da umduğunu bulamamştır. Onarılamaz kararlar arifesinde bulunduğunuz şu günlerde sizin akhselimimize son bir çağrıda bulunuyoruz.

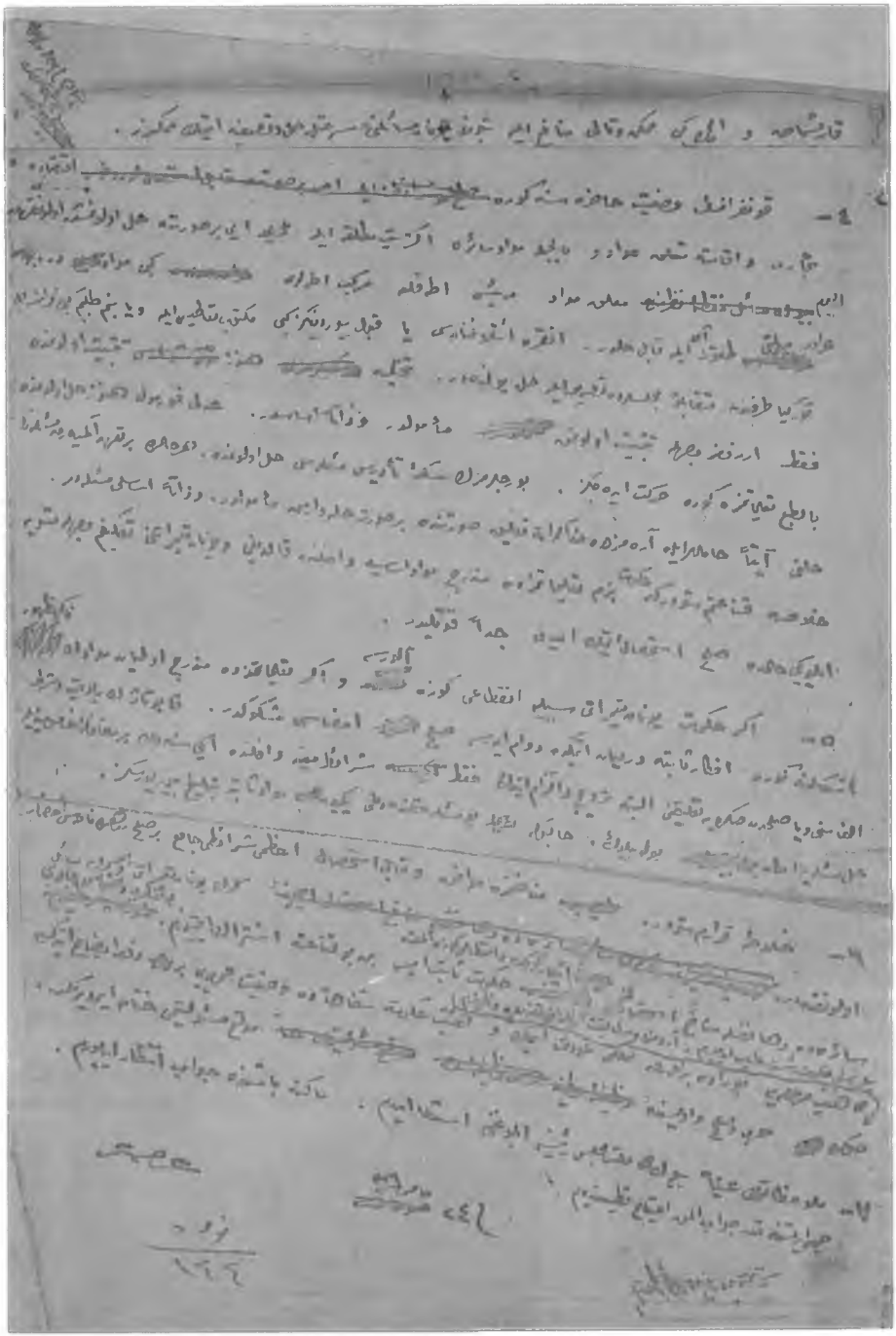
17. Başbakan Hüseyin Rauf Bey'den İsmet Paya'ya Tel. 23.5.1923, No. 140. (Belge No. 278)

Karaağaç'a karşılık Yunan tamirat bedelinden vazgeçmeyiz.

18. İsmet Paşa'dan Başbakanlığa 24.5.1923 tarihli, 141-144 Sayılı Çok Acele Telgrafın İlk Bölümü. (Belge No. 295).

Şifrelerimiz açılıyor, ya da Ankara'dan bilgi sızıyor. Yunan tamiratı yüzünden konferans kesilebilir.

19. İsmet Paşa'dan Başbakanlığa 24.5.1923 tarihli, 141-144 Sayılı Çok Acele Telgrafın Son Bölümü. (Belge No. 295)

Çıkarlarımıza uygun bir bir barış yapıyoruz. Hükümet daha fazlasını isterse memlekete geri dönerim.

20. İsmet Paşa'dan Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya Şifre Tel. 24.5.1923, No. 145. (Belge No. 296)

"Hükümetle aramızda ihtilaf-ı esasi vardır. Mutabakat hasıl olmazsa avdet mecburiyet ve kararındayım... Zat-ı riyasetpenahilerinin bu fevkalade zamanda vaz'iyyet-i umumiyeyi yakından ta'kib buyurmaları müsterhamdır."

21. Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya. Tel. 25.5.1923, No. 155, 156. Çok Acele (Belge No. 301)

Gazi'yle toplandık. Tamirat konusunda fedakarlığımıza karşılık bazı sorunlar lehimize çözümlenmeli.

22. Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya Tel. 25.5.1923, No. 157 (Belge No. 302)

Kanaatimce, asıl önemli olan Yunan tamiratı değil, barışa engel olan büyük sorunların çözümlenmesidir.

23. Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya Tel. 25.5.1923, No. 158 (Belge No. 302)

Ekonomik ve mali sorunlar aleyhimizde halledilinceye kadar İstanbul'un işgal altında kalmasından kaygu duyuyoruz.

24. Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya Tel. 26.5.1923, No. 159 (Belge No. 302)

Müttefikler bizi yıpratmak niyetinde. Tamirat işinde fedakarlığımız barışı kolaylaştırmaz.

25. Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paya'ya Tel. 25.5.1923, No. 161 (Belge No. 302)

"Fedakarlık noktasında israr göstermeyiniz"

26. Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya Tel. 25.5.1923, No. 163 (Belge No. 302)

"Esaslı mesaili halle İ'tilaf Devletlerini da'vet buyurunuz."

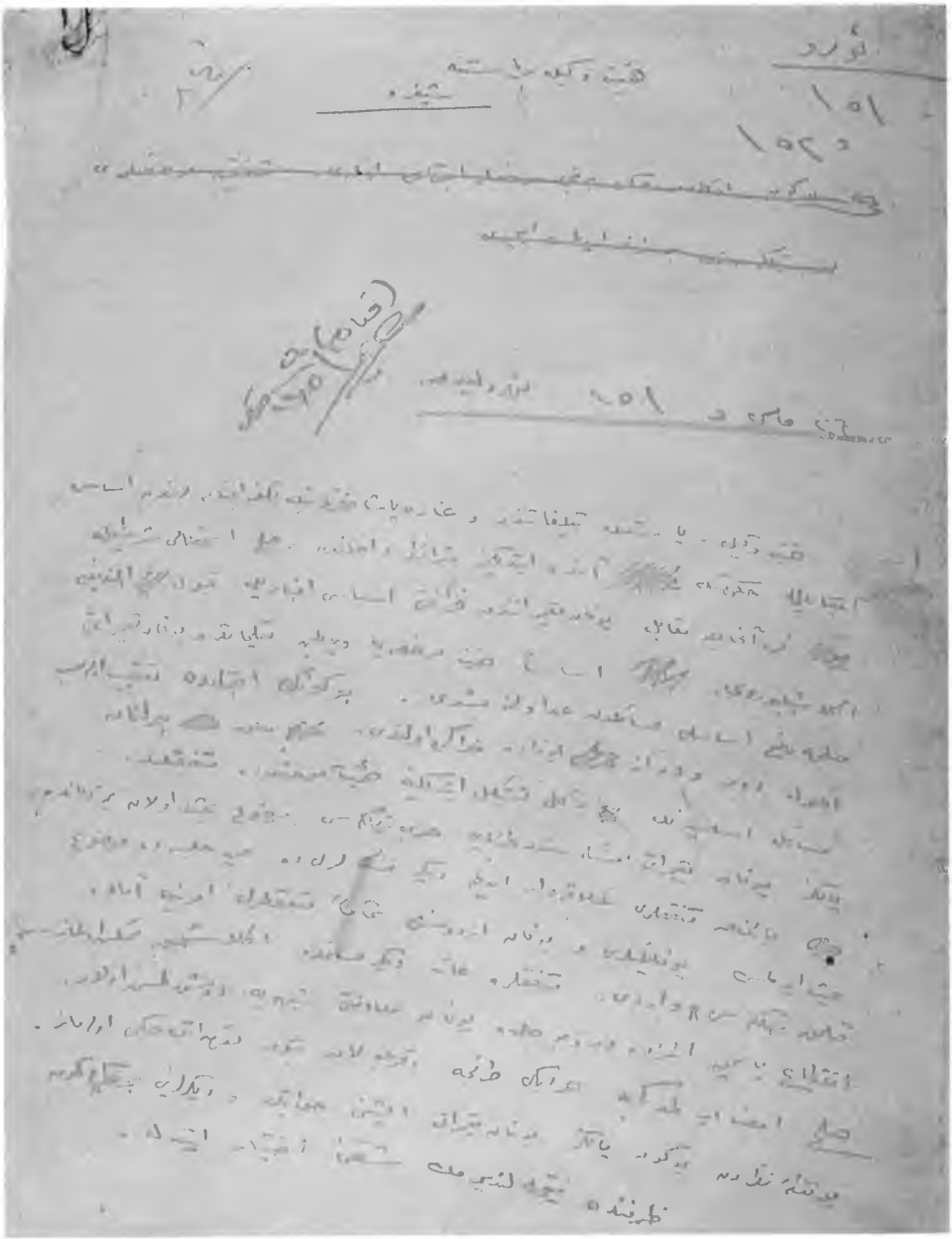
27. İsmet Paşa'dan Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya Tel. 25.5.1923, No. 147 (Belge No. 304)

Montagna, Sivrihisaryan kardeşlerin serbest bırakılması ricasını tekrarlıyor. Bu iş beni küçük düşürüyor. "Arkadaşlarım beni küçük düşürmekte gayr-ı kabil-i teskin bir suretde muamelede musırdırlar. Bu iki Ermeninin serbest bırakılmasını istirham ederim."

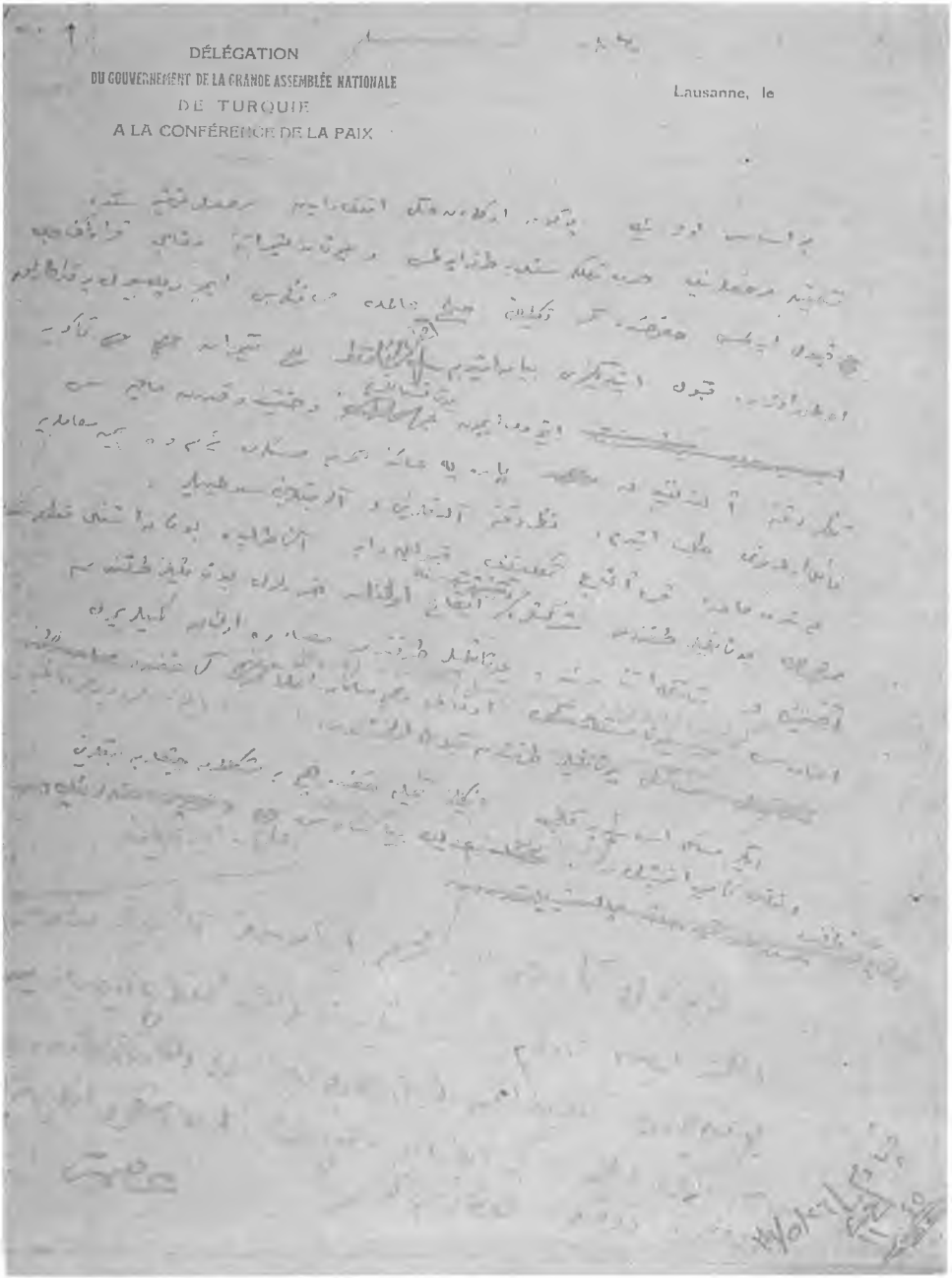
28. H. Rauf Bey'den ve Gazi Mustafa Kemal Paşa'dan İsmet Paşa'ya Tel. No. 164 ve 165. (Belge No. 303 ve 306)

"Tamirat işinde ısrar yoktur... Avdet kararınız doğru değildir. Hükümetle aranızdaki ihtilaf bertaraf edilir."

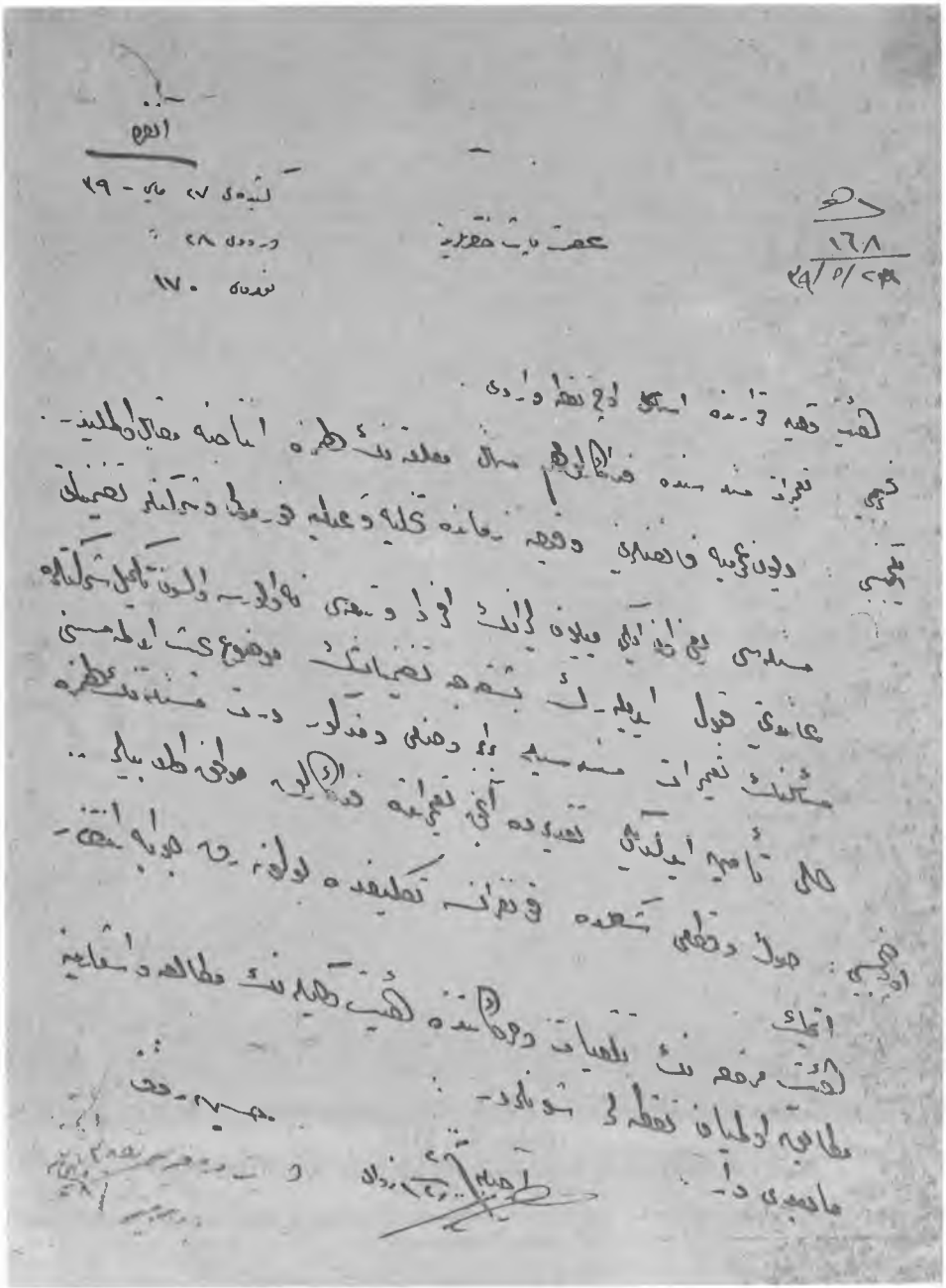
29. İsmet Paşa'dan Başbakanlığa Tel. 26.5.1923, No. 151, 152 (Belge No. 310'un Başı)

Karaağaç'a karşılık Yunan tamiratından vazgeçtiğimizi açıkladım.

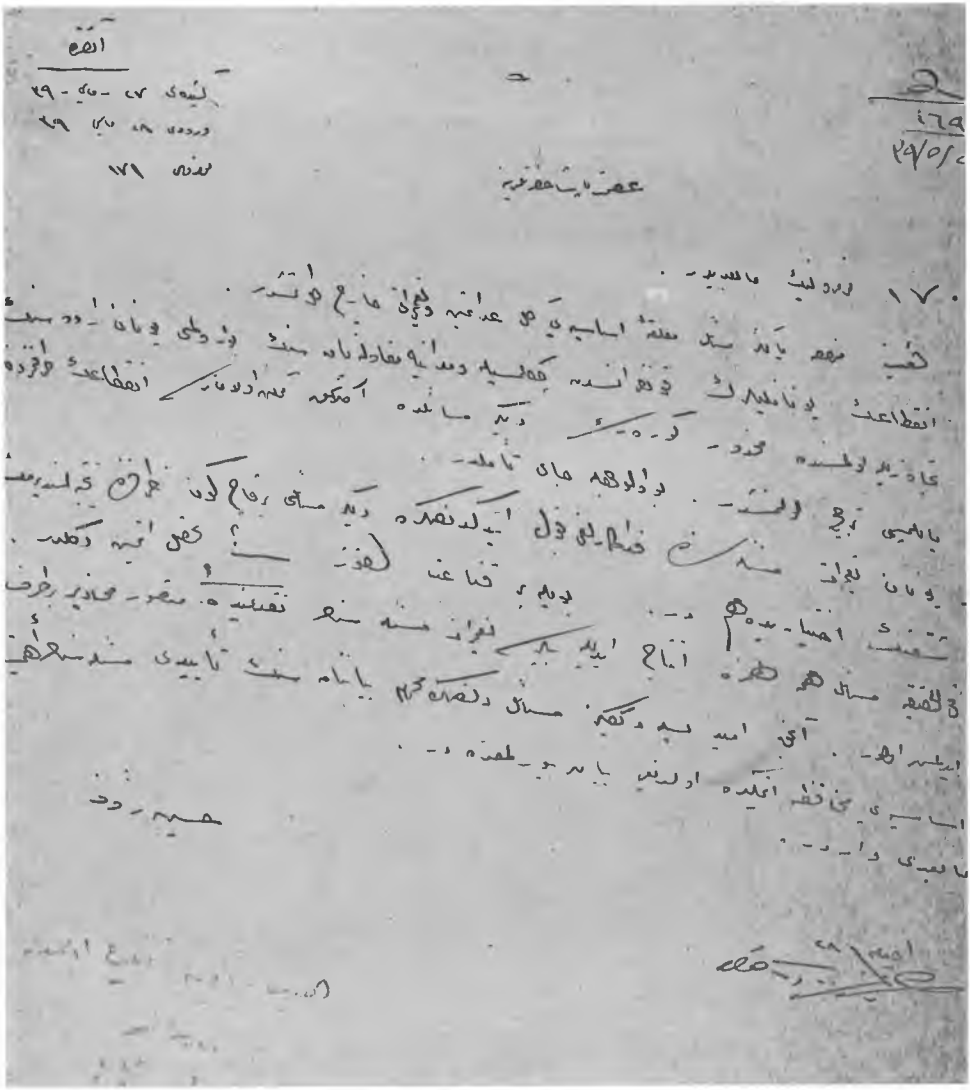
30. İsmet Paşa'dan Başbakanlığa Tel. 26.5.1923 No. 151, 152 (Belge No. 310'un Sanu)

Konferans kesilecekse tamirat yüzünden değil, kuponların ödenmesi yüzünden kesilebilir.

31. Gazi Mustafa Kemal Paşa'dan İsmet Paşa'ya Telgrafın Başı. 27.5.1923. No. 170 (Belge No. 312)

Gazi, bölüm bölüm çekilen telgrafında, Hükümet ile Lozan heyeti arasındaki görüş ayrılıklarını ele alıyor.

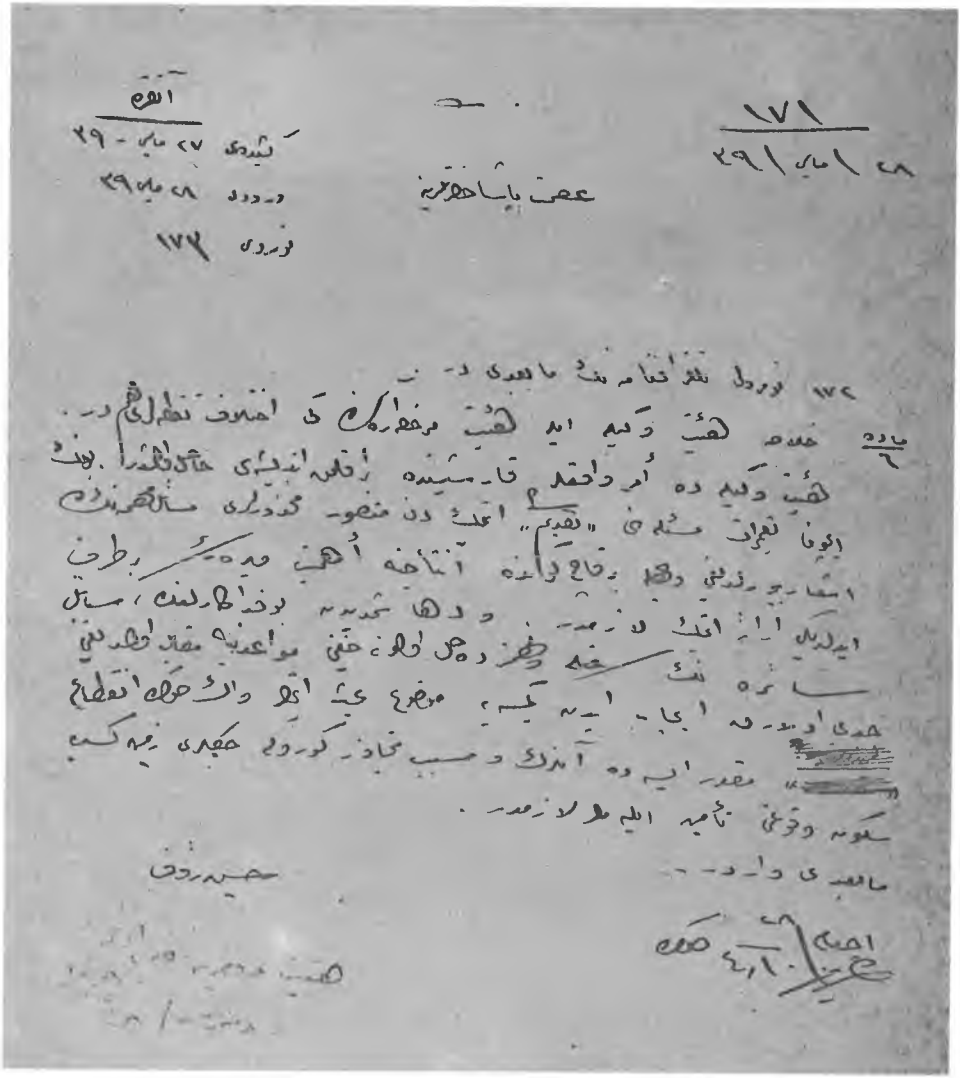
32. Gazi M. Kemal Paşa'dan İsmet Paşa'ya Telgrafın Devamı. 27.5.1923, No. 171 (Belge No. 312)

Gazi, Hükümet'le Lozan heyeti arasındaki görüş ayrılıklarını tahlil ediyor.

33. Gazi M. Kemal Paşa'dan İsmet Paşa'ya Telgrafın Devamı. 27.5.1923. No. 172 (Belge No. 312)

Gazi, "İnkıta olacaksa bunun Yunanlıların tecavüzü ile olması bizi ma'zur vaziyette gösterir idi mütalea-sı vardır." diyor.

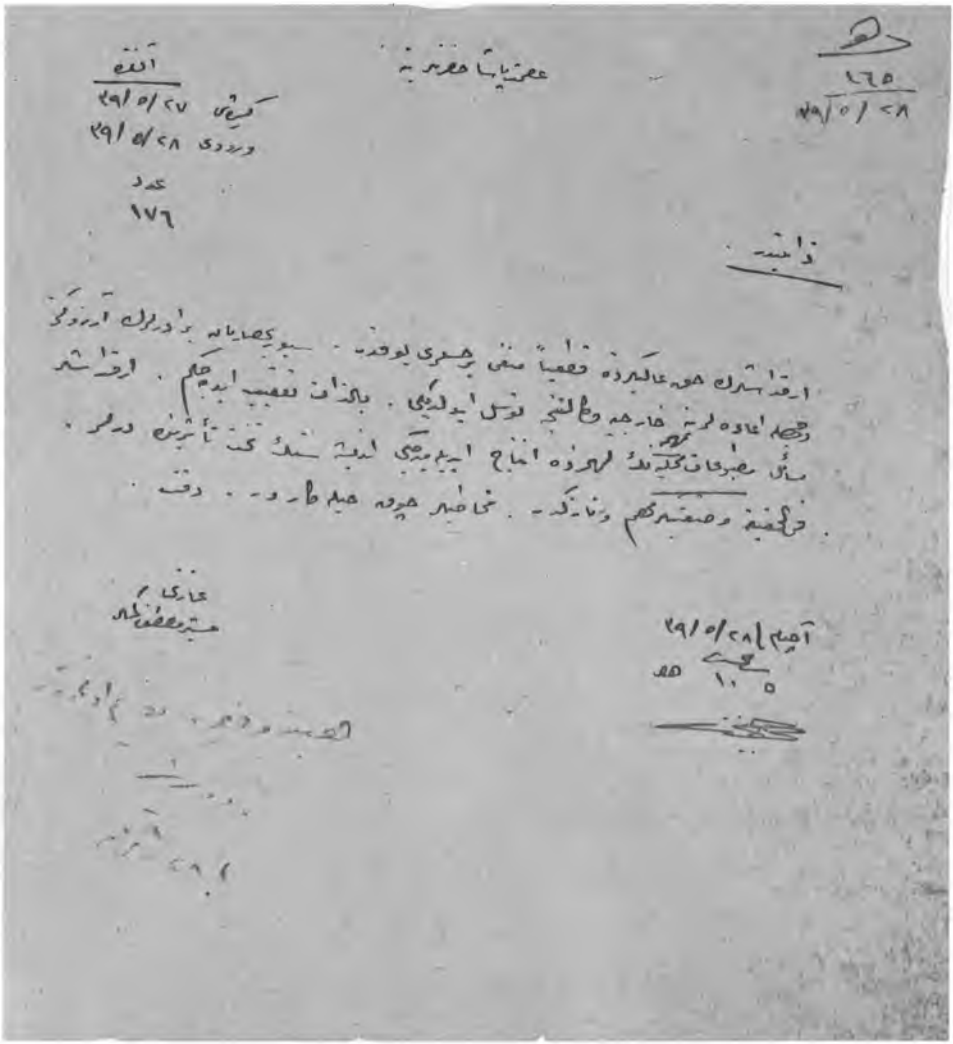
34. Gazi M. Kemal'den İsmet Paşa'ya Telgrafın Devamı. 27.5.1923, No. 173. (Belge No. 312)

Gazi, "Heyet-i Vekile ile Hey'et-i Murahhasa arasındaki ihtilaf noktaları mühimdir. Heyet-i Vekilede emr-i vakiler karşısında bırakılmak endişesi hasıl olmuştur" diyor.

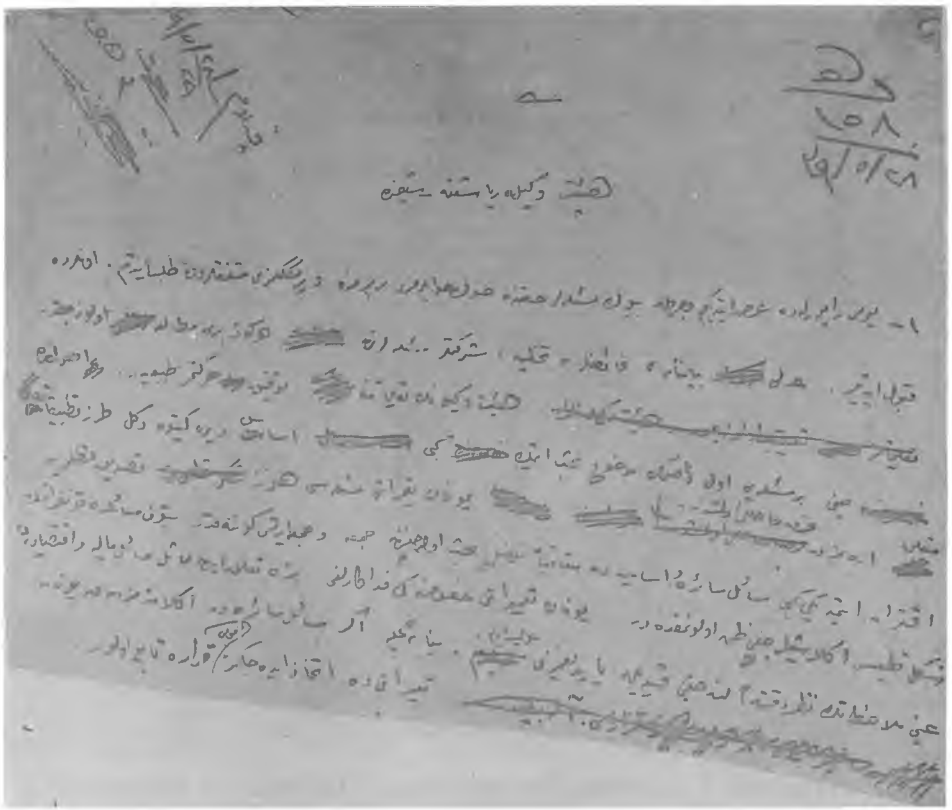
35. Gazi M. Kemal'den İsmet Paşa'ya 27.5.1923 Trihli Telgrafın Sonu ve Rauf Bey-'den Aynı Günlü Telgraf. (Belge No. 312 ve 313)

Ankara'da endişe var. Hükümet, görüşünde ısrarlı.

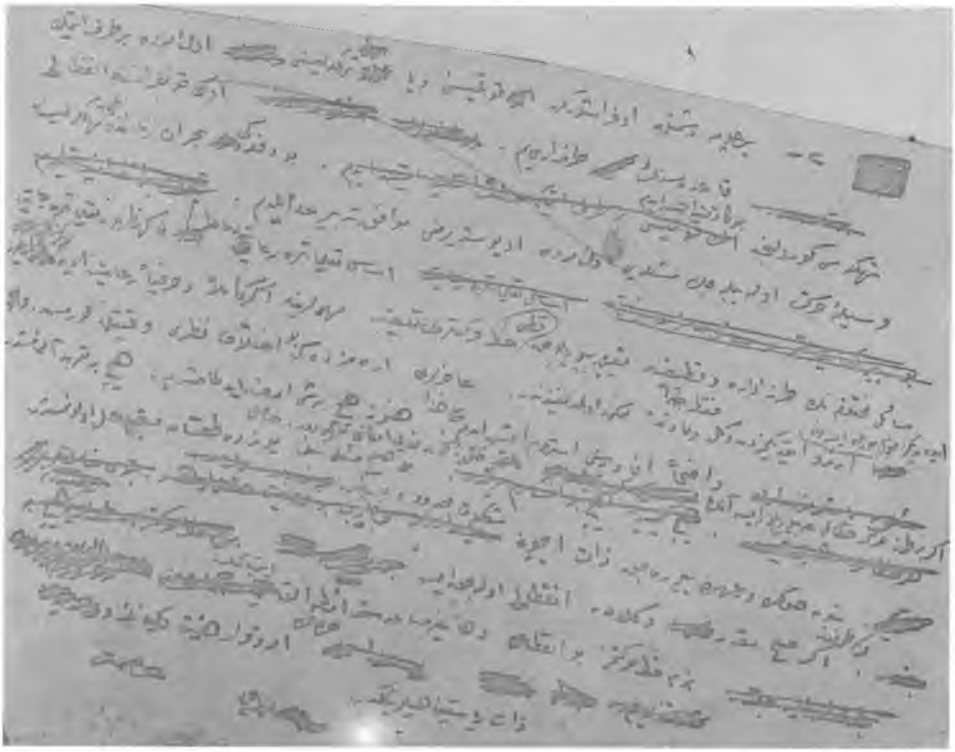
36. Gazi Müşir Mustafa Kemal'den İsmet Paşa'ya Tel. 27.5.1923, No. 176. Zatidir. (Belge No. 314)

"Arkadaşların hakk-ı alinizde kat'iyyen menfi bir hisleri yoktur... Arkadaşlar mesail-i (mühimmenin) lehimizde intac edilemeyeceği endişesinin taht-ı tesirindedirler."

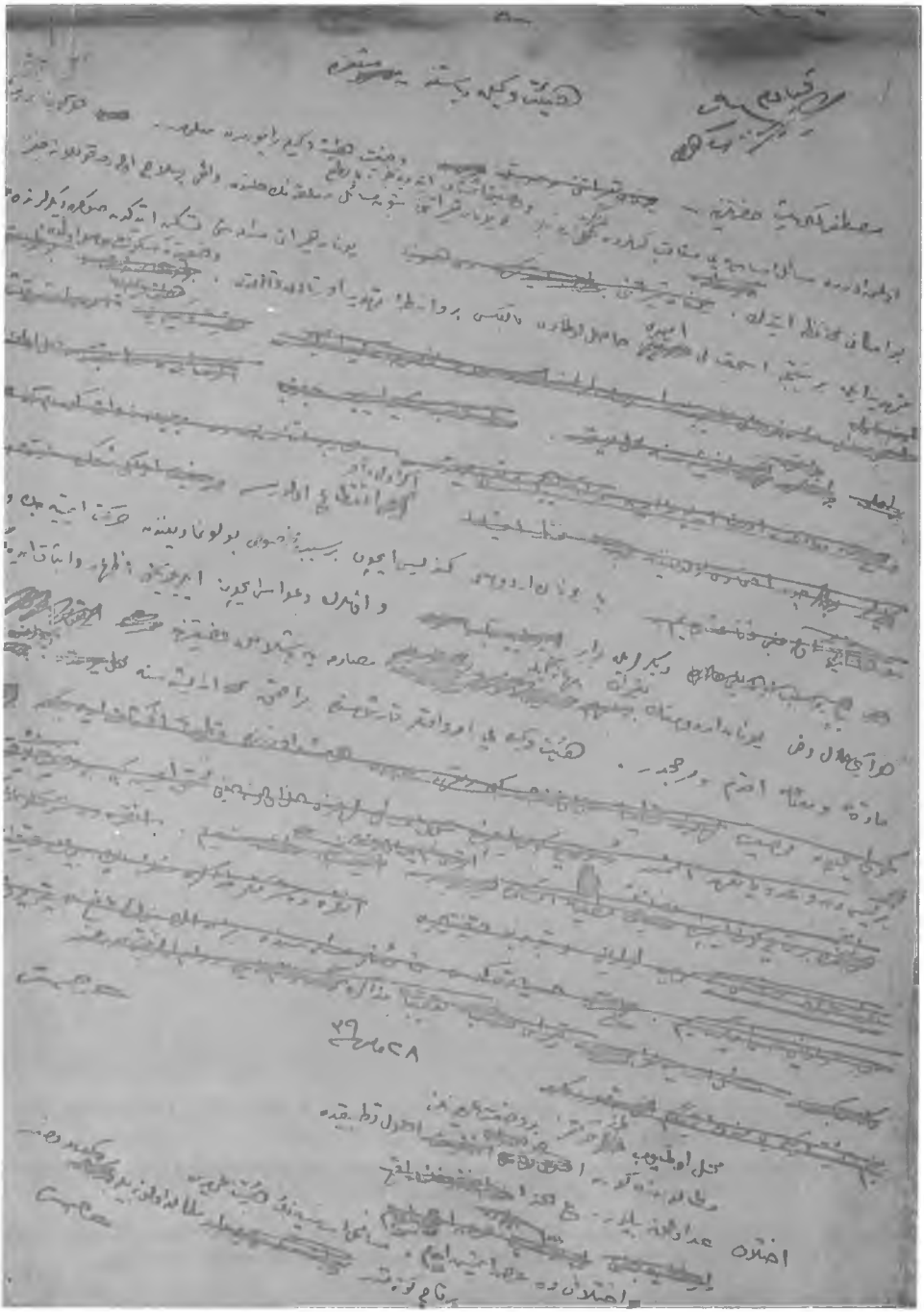
37. İsmet Paşa'dan Başbakanlığa Telgrafın Başı. 28.5.1923, No. 158 (Belge No. 319)

"Bütün meseleler hakkında son cevaplarımızı birbirimize vermekliğimizi Müttefiklerden talep ettim. Onlar da kabul ettiler. Beyanname, faizler, tahliye, şirketler meselelerinden her gün biri mütalea olunacaktır. Heyet-i Vekilinin talimatına tevfik hareketimiz tabiidir."

38. İsmet Paşa'dan Başbakanlığa Telgrafın Sonu. 28.5.1923, No. 158 (Belge No. 319)

"Birçok düşmanla uğraşırken kuvvetlisini veya tehlikelisini evvel emirde bertaraf etmek kaidesinin taraftarıyım... Ma'haza henüz bir şey imza edilmemiştir. Hiçbir taahhüt alınmamıştır. Eğer bu tarz-ı hareketimiz hatalı addolunuyorsa onun telakkiye göre tadili imkanı mevcuttur... Her halde emir ve karar Heyet-i vekilenin ve zat-ı riysetpenahilerinindir."

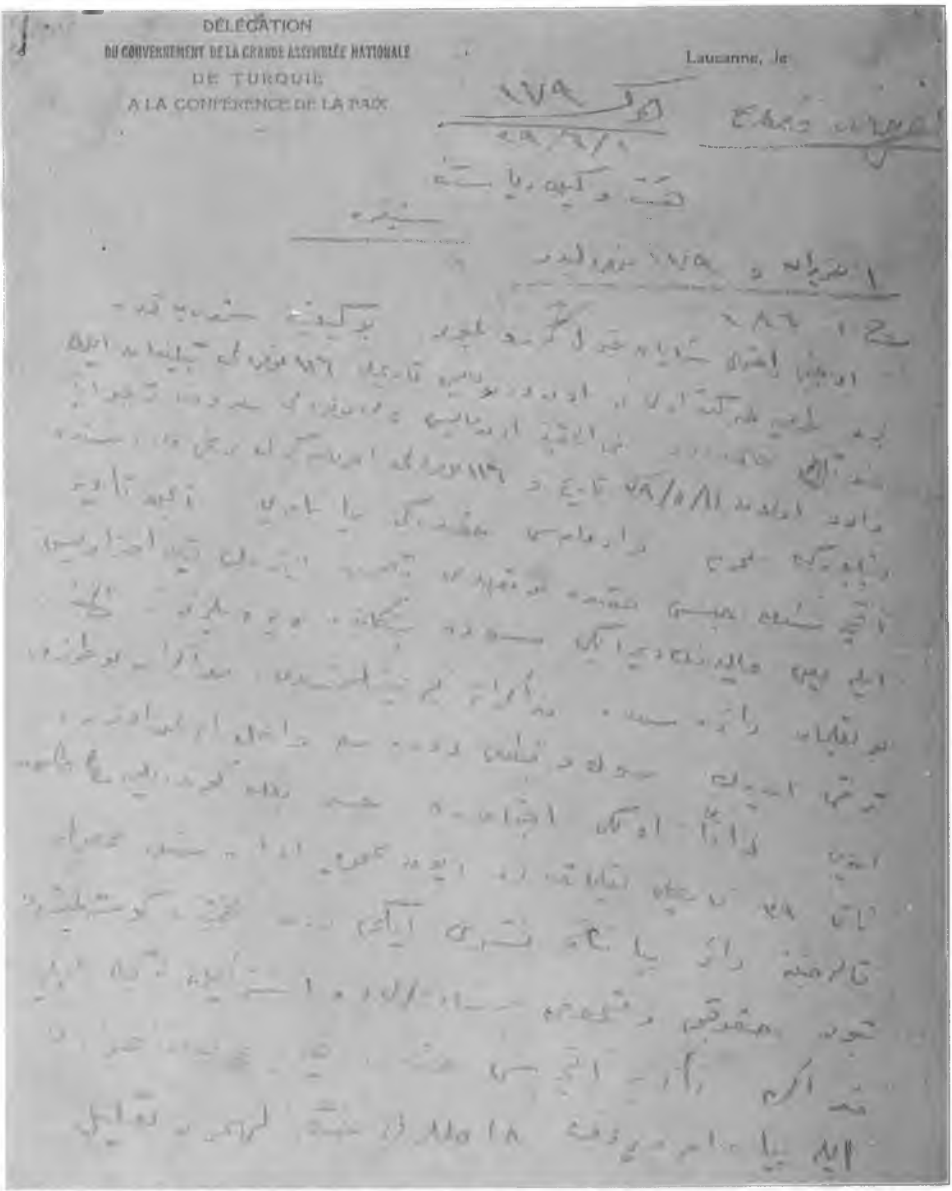
39. İsmet Paşa'dan Mustafa Kemal Paşa'ya Tel. 28.5.1923, No. 160 (Belge No. 320)

Önemli sorunları yakında görüşeceğiz. Yunan tamiratını silah olarak kullanacağız. Olupbitti endişesi yersizdir.

40. Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya Tel. 29.5.1923, No. 180 (Belge No. 322)

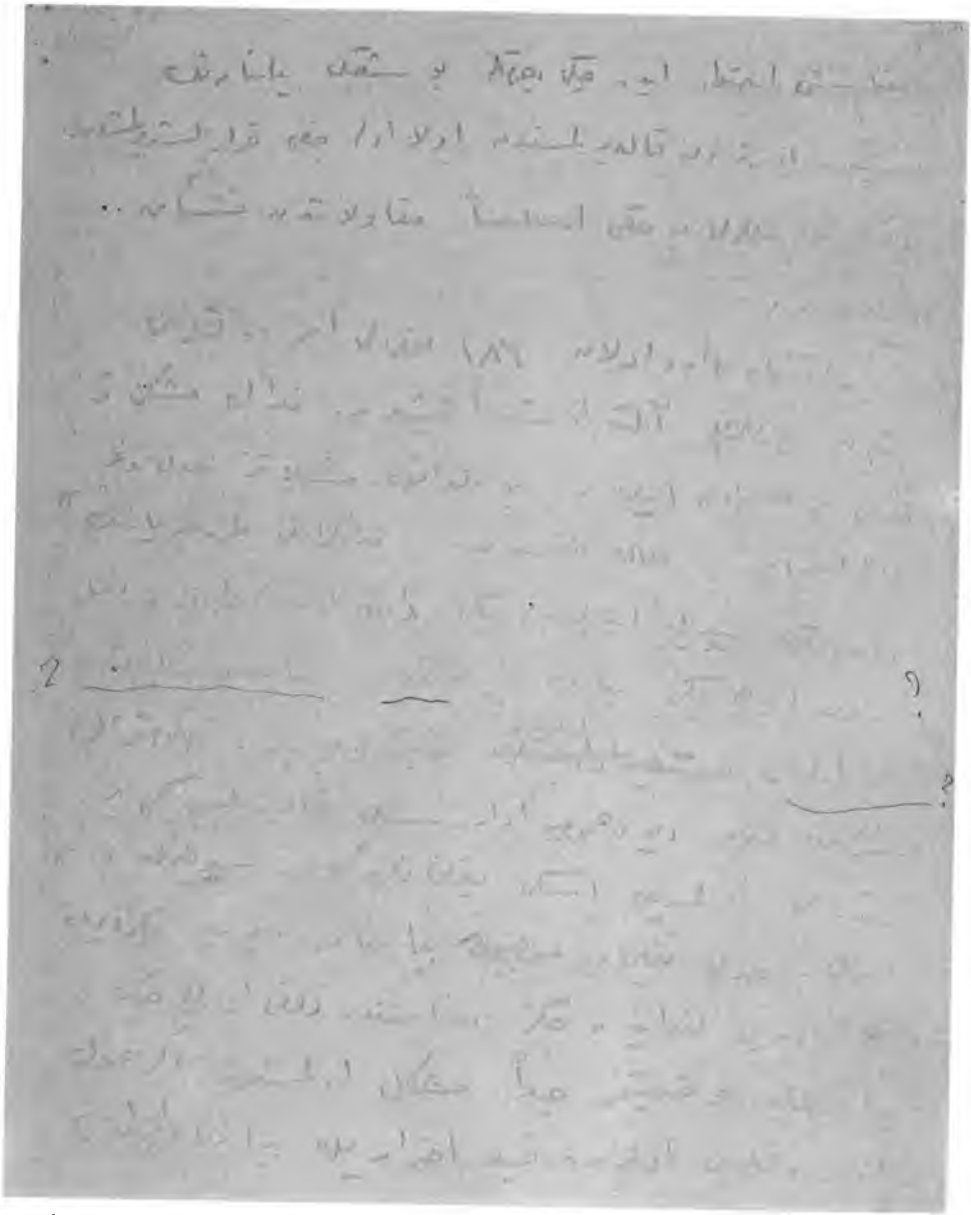
"Telgrafnameleri... mütalea olundu. Mesainizi.... muyyen zaman zarfında muvaffakiyetle intac buyurmanızı temenni eder, neticeye intizar eylediğimizi arz ederim."

DÉLÉGATION
DU GOUVERNEMENT DE LA GRANDE ASSEMBLÉE NATIONALE
DE TURQUIE
A LA CONFÉRENCE DE LA PAIX

Lausanne, le

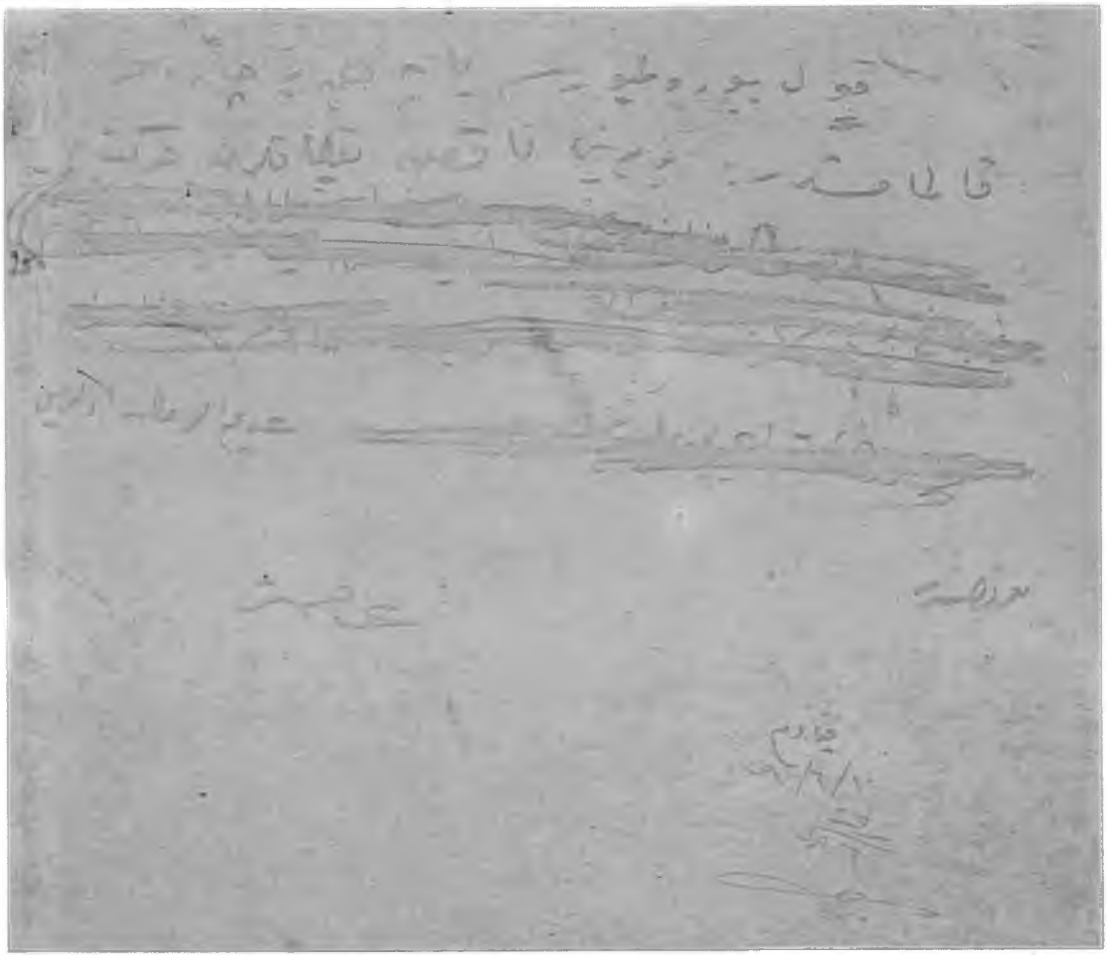
41. İsmet Paşa'dan Başbakanlığa Telgrafın Başı. 1.6.1923, No. 179 (Belge No. 344)

İsmet Paşa, Türk delegasyonu başlıklı kağıda yazılımış telgrafında, Ankara'dan çelişkili yönergeler aldığından yakınıyor. Birbiriyle çelişen talimatlarla hareket edemeyeceğini belirtiyor.

42. İsmet Paşa'dan Başbakanlığa Telgrafın Devamı. 1.6.1923, No. 179 (Belge No. 344)

Hükümetin çelişkili son talimatı üzerine Lozan'da işimiz zorlaşmıştır.

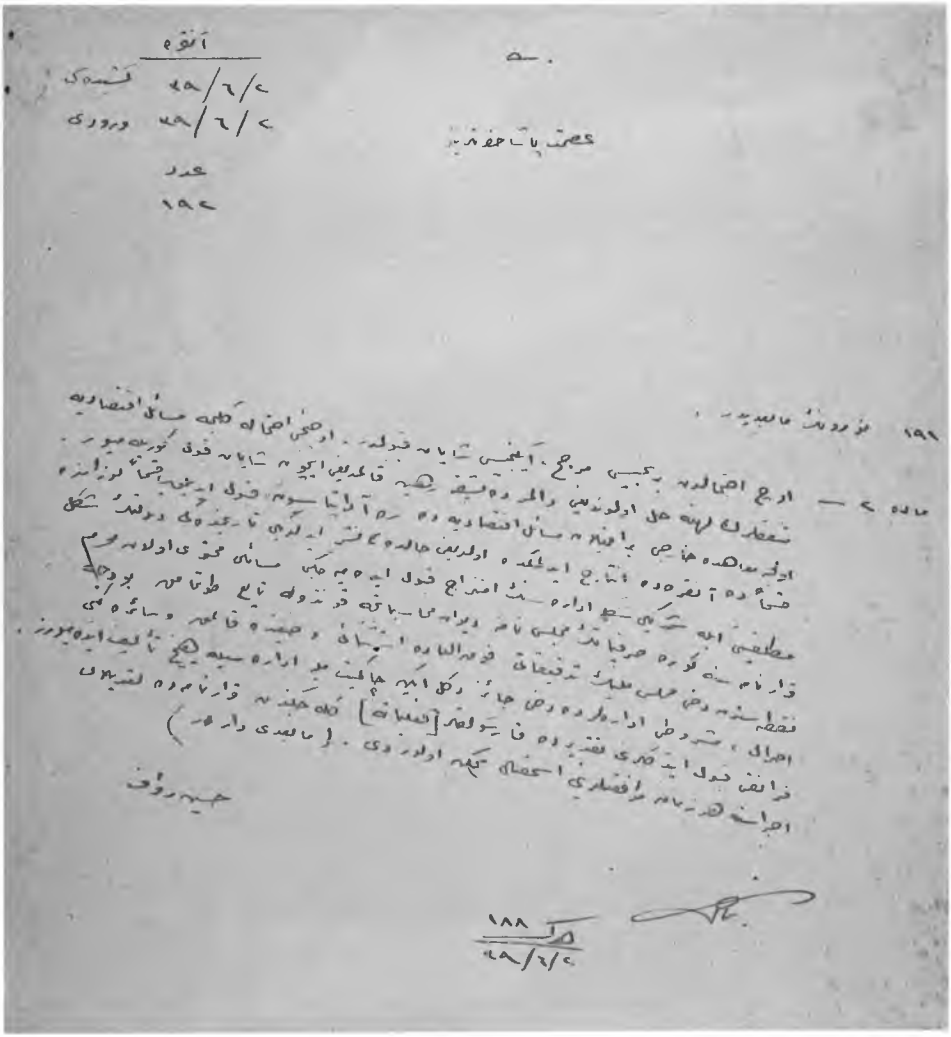
43. İsmet Paşa'dan Başbakanlığa Telgrafın Sonu. 1.6.1923, No. 179 (Belge No. 344)

"Birbirini nakız talimatlarla hareket ademü'l-imkan olduğu ma'ruzdur."

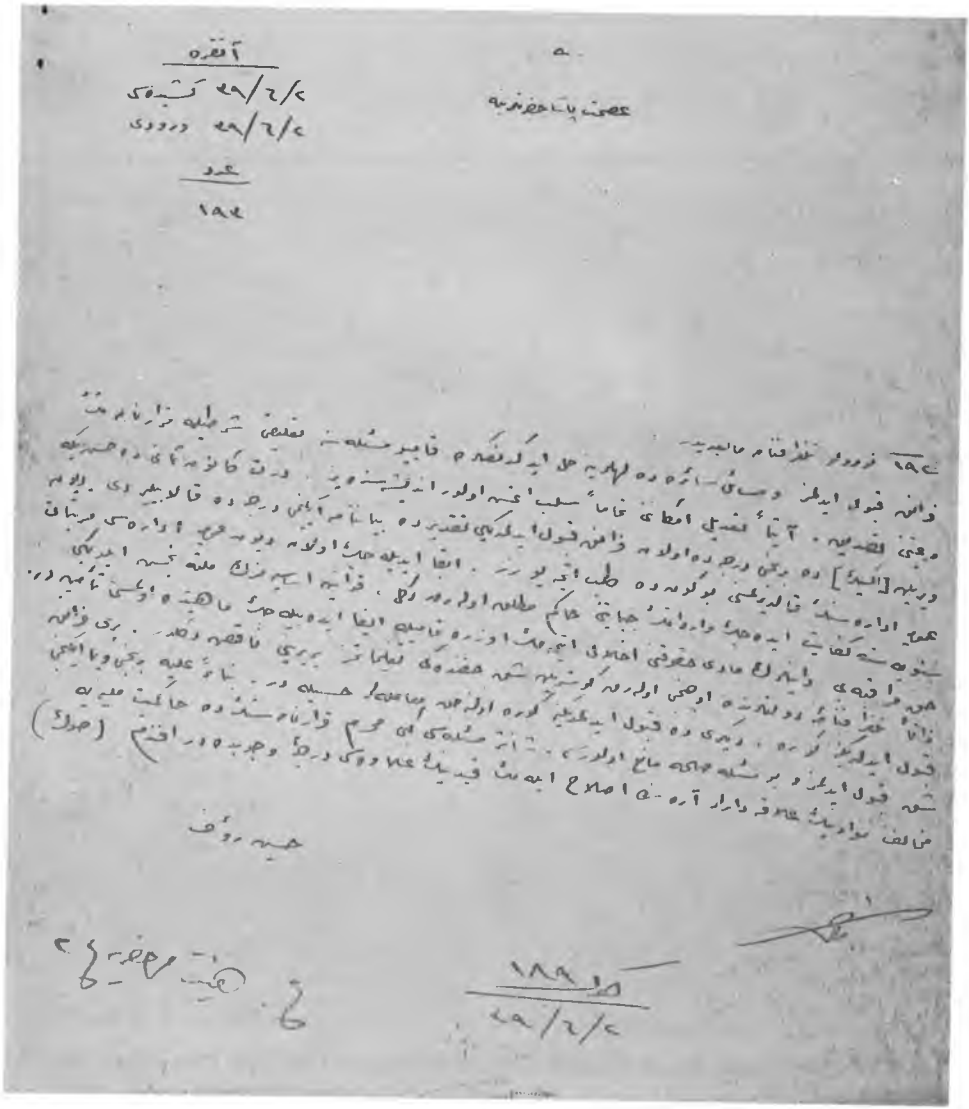
44. Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya Telgrafın Başı. 1.6.1923, No. 191 (Belge No. 347)

Borç faizleri altınla ödenemez. Frankla ödeme sağlanmadıkça Muharrem Kararnamesi yükü altına girilmemeli.

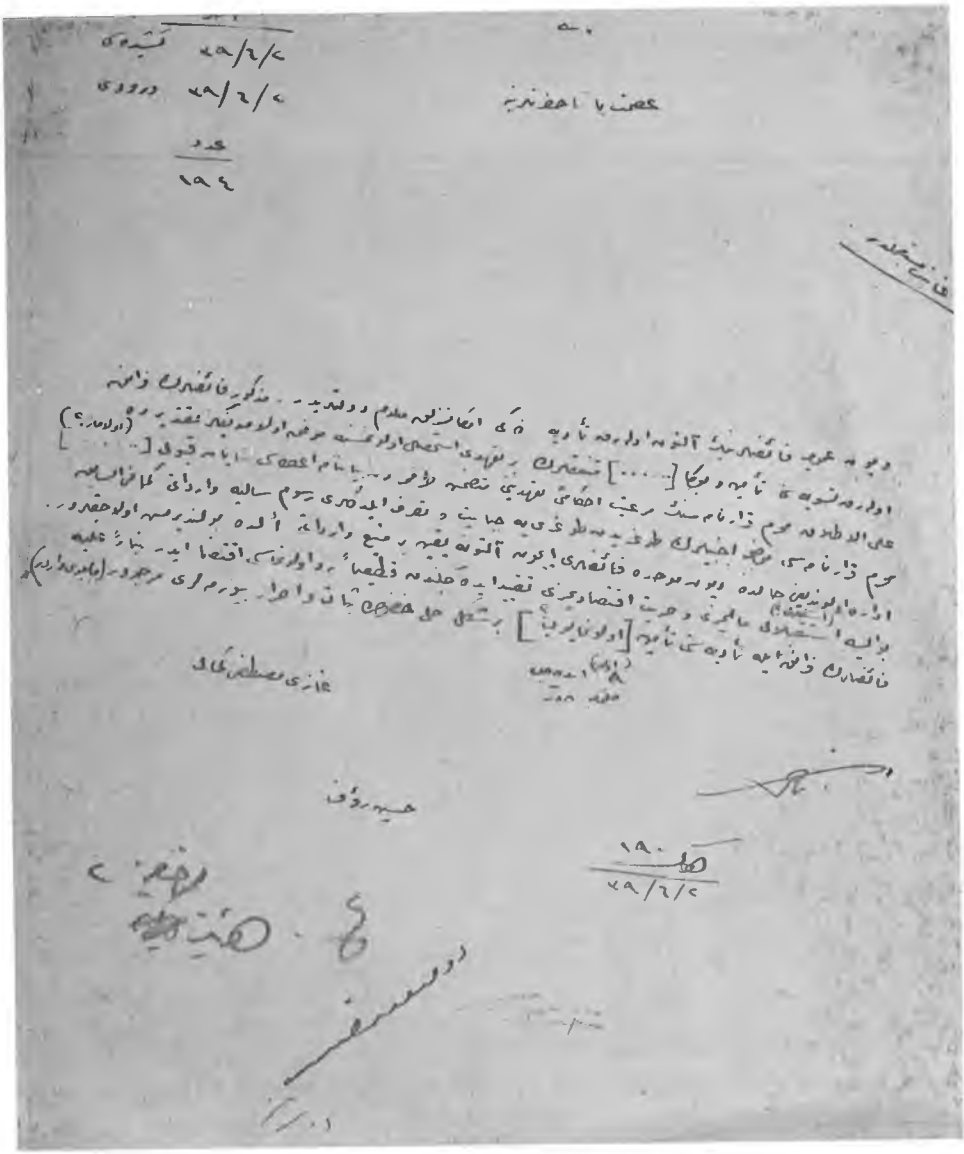
45. H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya Telgrafın Devamı 1.6.1923, No. 192 (Belge No. 347)

Borçların frankla ödenmesi ve ekonomik sorunların çözümü konusunda hükümet görüşü.

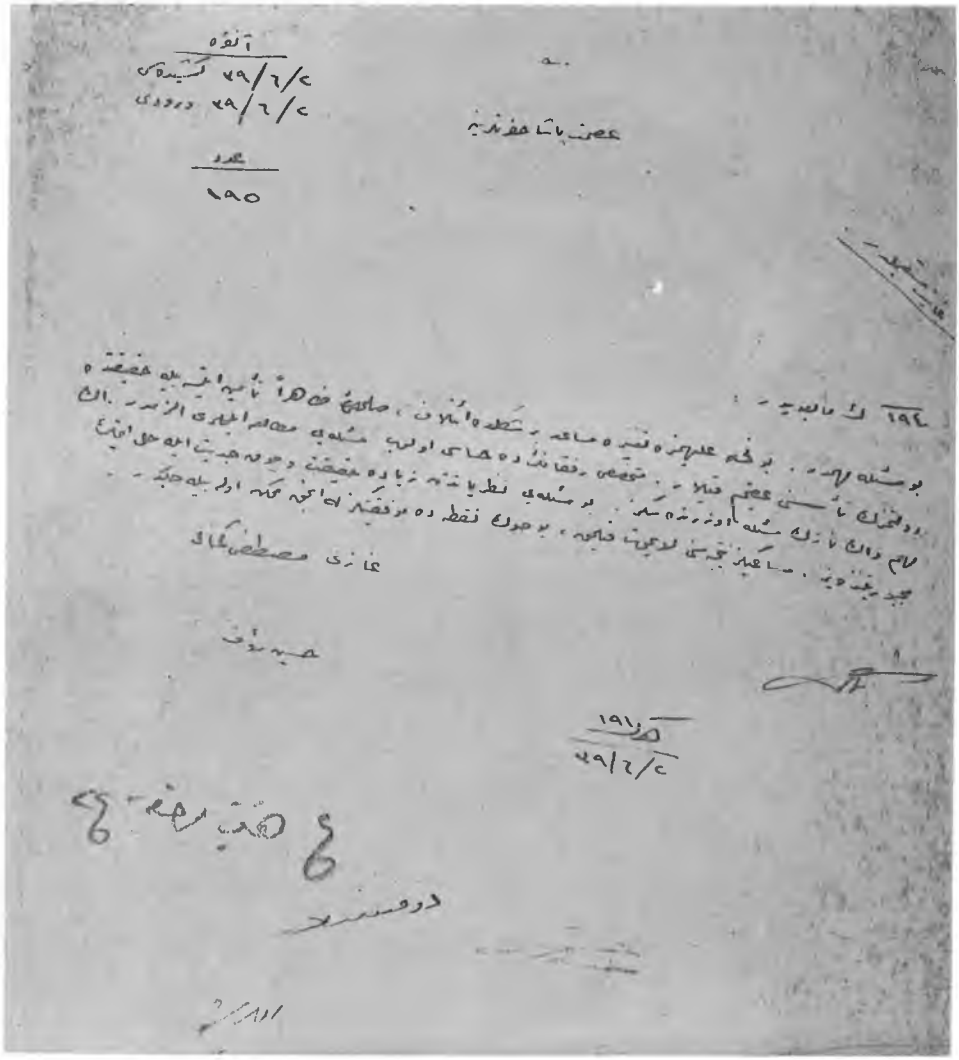
46. H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya Telgrafın Sonu. 1.6.1923, No. 193 (Belge No. 347)

Muharem Kararnamesinin eğemenliğimize aykırı olan maddelerinin değiştirilmesi gerekir.

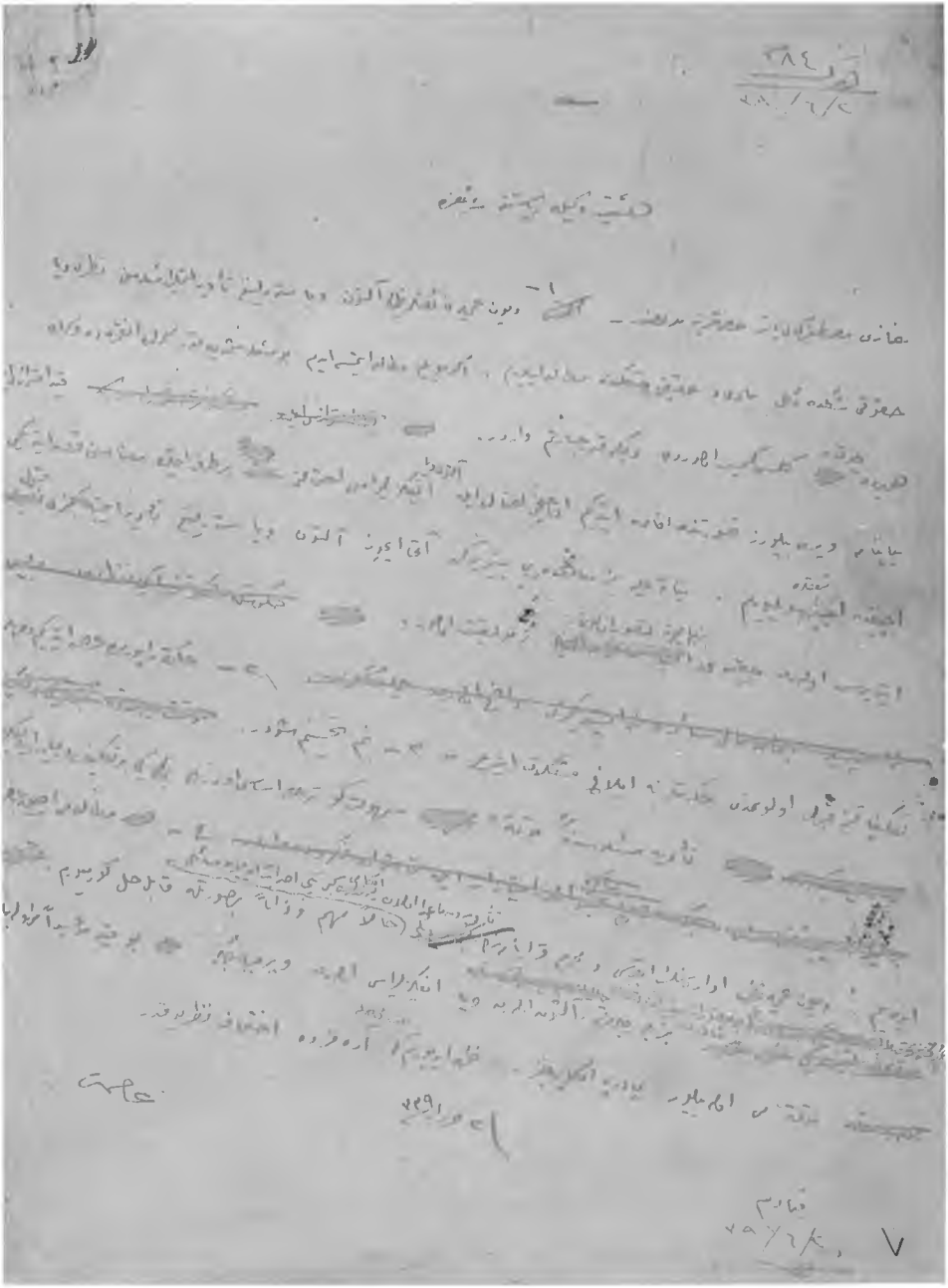
47. Gazi Mustafa Kemal Paşa'dan İsmet Paşa'ya Telgrafın Başı. 2.6.1923 No. 194 (Belge No. 348)

Borç faizlerini altınla ödemek imkansızdır. Israr etmemenizi rica ederim.

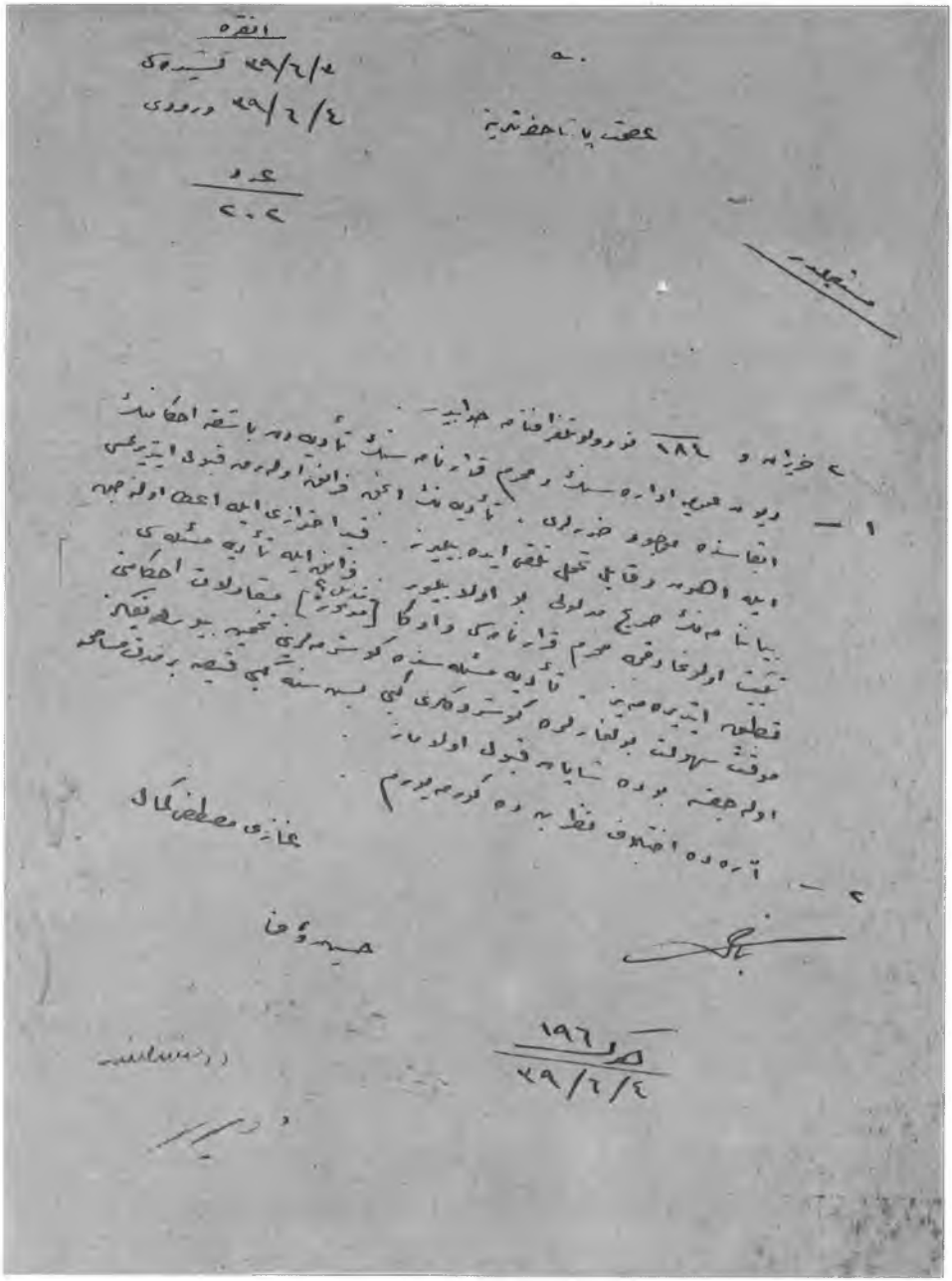
48. Gazi M. Kemal Paşa'dan İsmet Paşa'ya Telgrafm Sonu. 2.6.1923, No. 195 (Belge No. 348)

Borçlar işi önemlidir. "En mühim ve en nazik mesele üzerindesiniz.Mesainiz neticesini la-yemut kılmak, bu son noktada muvafakiyetinizle ancak mümkün olabilecektir."

49. İsmet Paşa'dan Başbakanlığa Tel. 2.6.1923, No. 184 (Belge No. 351)

Borç faizlerini alınla ödeyemeyeceğimizi kabul ettirebilirsek pek büyük başarı olur. "Zannediyorum ki aramızda ihtilaf-ı nazar yoktur."

50. Gazi M. Kemal Paşa'dan İsmet Paşa'ya Tel. 3.6.1923, No. 202 (Belge No. 358)

Borç faizlerinin frankla ödenmesini "ehven ve kabil-i tahammül telakki edebiliriz... Arada ihtilaf-ı nazar ben de görmüyorum"

51. Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya Tel. 3.6.1923, No. 203 (Belge No. 360)

Kuponları ödeme sorununu bir sonuca bağlamak gerek. Şirketler işi Ankara'da görüşülüyor. Portekiz gibi devletlerle Lozan'da görüşmekten kaçınmak gerek.

52. Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya Telgrafın Başı. 7.6.1923, No. 223 (Belge No. 388)

Barış, kuponlar (borçlar) işinin çözümüne ve işgalin sona erdirilmesine bağlıdır.

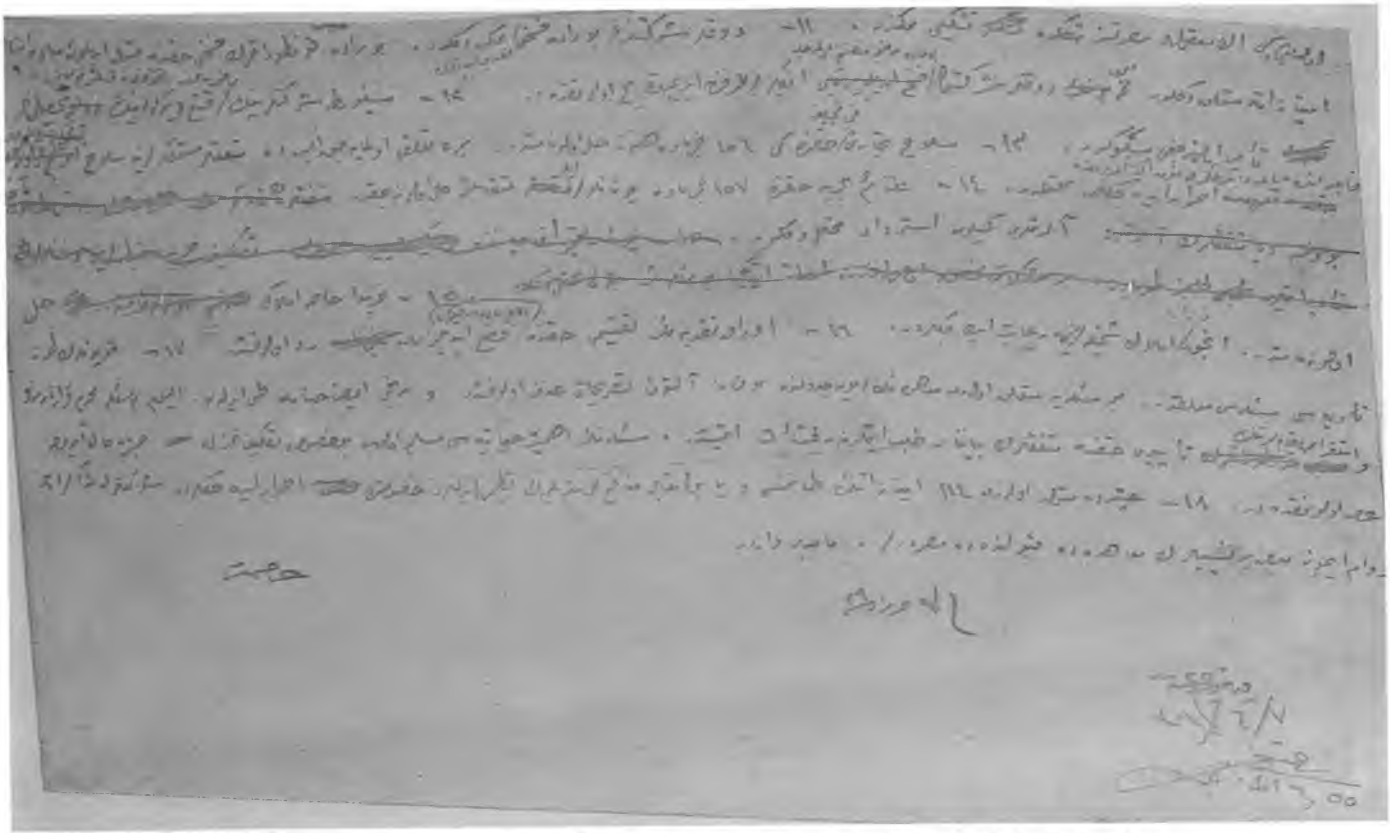
53. Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya Telgrafın Sonu. 7.6.1923, No. 224 (Belge No. 388)

"Kat'i kararımız şudur: Her şeyden evvel Düyun-u Umumiye ve tahliye meselesi nokta-i nazarımıza göre hallolunmalıdar. Netice alınamadığı ve alınmadığı takdirde sulh zaten mümkün olmayacağından neticenin inkıtaa müncer olması tabiidir."

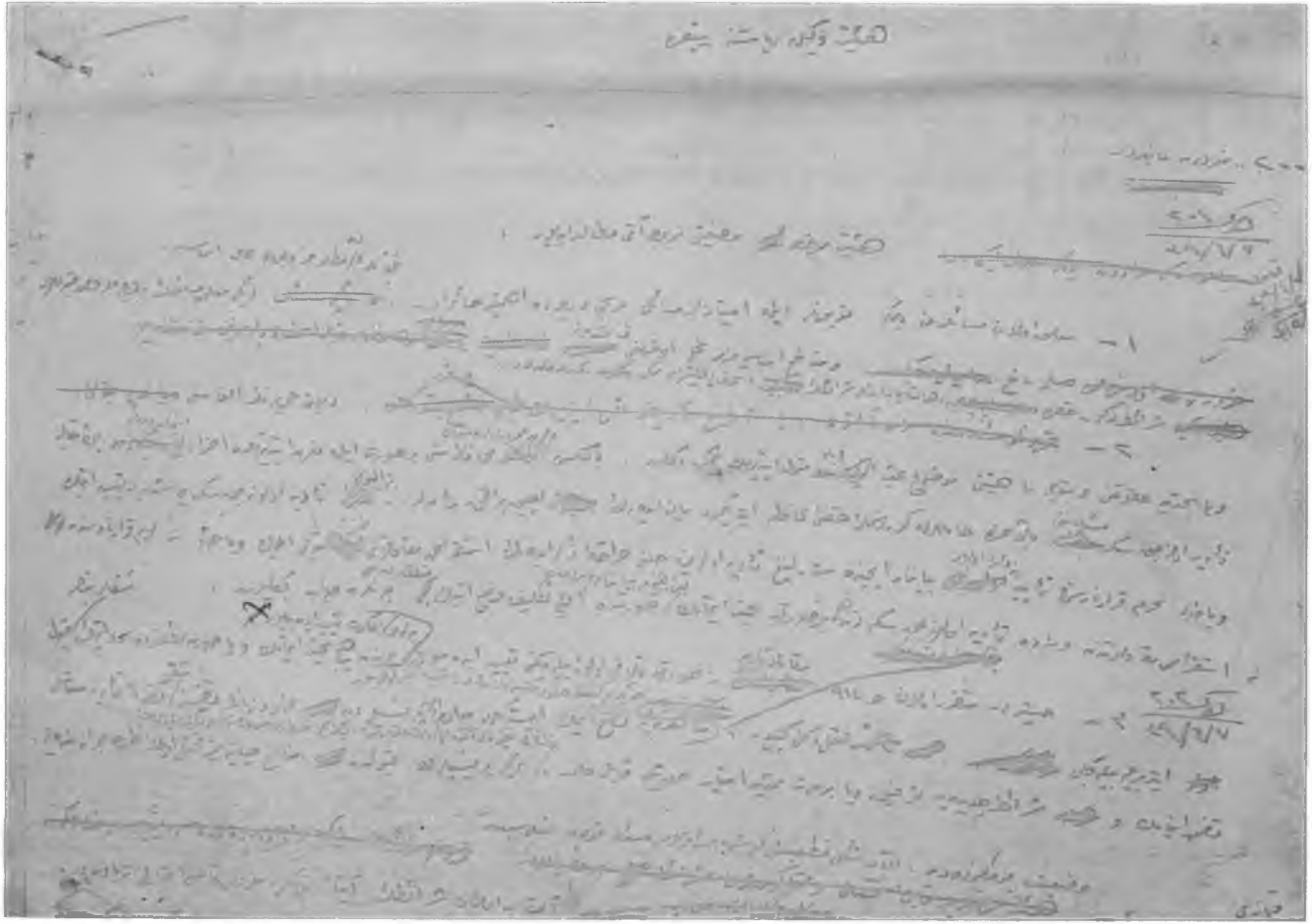
54. İsmet Paşa'dan Başbakanlığa Telgrafın Başı. 7.6.1923, No. 200 (Be lge No. 390)

Askıdaki sorunlar şunlar: Tahliye, Ankara Anlaşması, Musul, Karaağaç Rumları, Ermenilerin ve Rumların geri dönmeleri, Demiryollar, Belçika ve Portekiz'in antlaşmaya katılmaları, kabotaj, ticaret anlaşmasının sürmesi, yabancı orduların götürdüklerinin geri alınması...

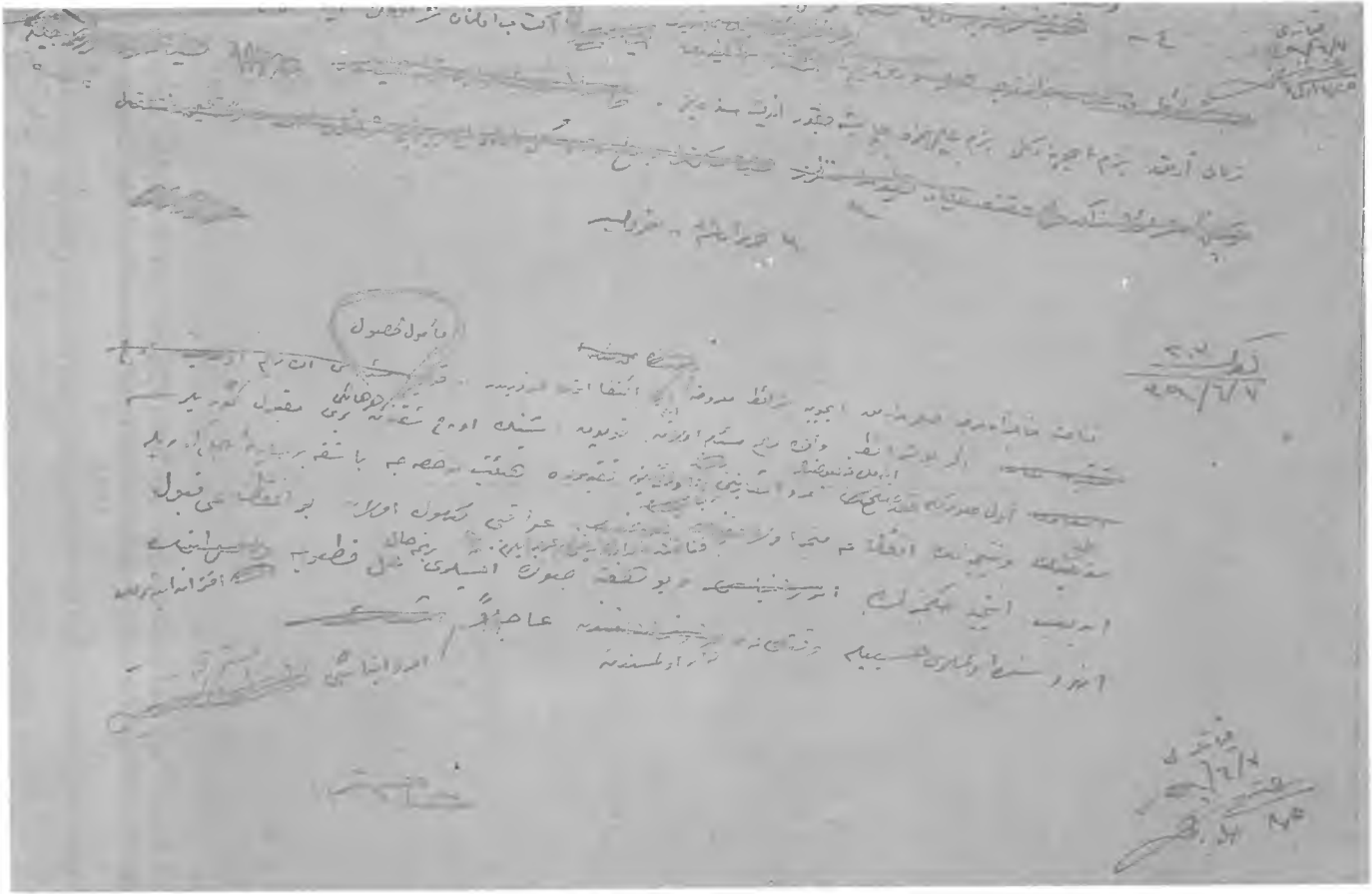
55. İsmet Paşa'dan Başbakanlığa Telgrafın Sonu. 7.6.1923, No. 200 (Belge No. 390)

Askıdaki diğer sorunlar: Hakem mahkemesi kurulması, Doklar şirketi, sigorta şirketleri, silah kaçakçılığı, bahriye ganimeti, Hazine-i Hassa emlaki, nakdi evrakın taksimi, kuponlar, 1914 imtiyazının tanınması...

56. İsmet Paşa'dan Başbakanlığa Telgrafın Başı 7.6.1923, No. 201 (Belge No. 391)

"Muallak olan mesailden yalnız kuponlarla imtiyazlar mesaili birinci derecede ehemmiyeti haizdir...
Diğer muallak mesailin sulha mani... olmadığı kanaatındayız."

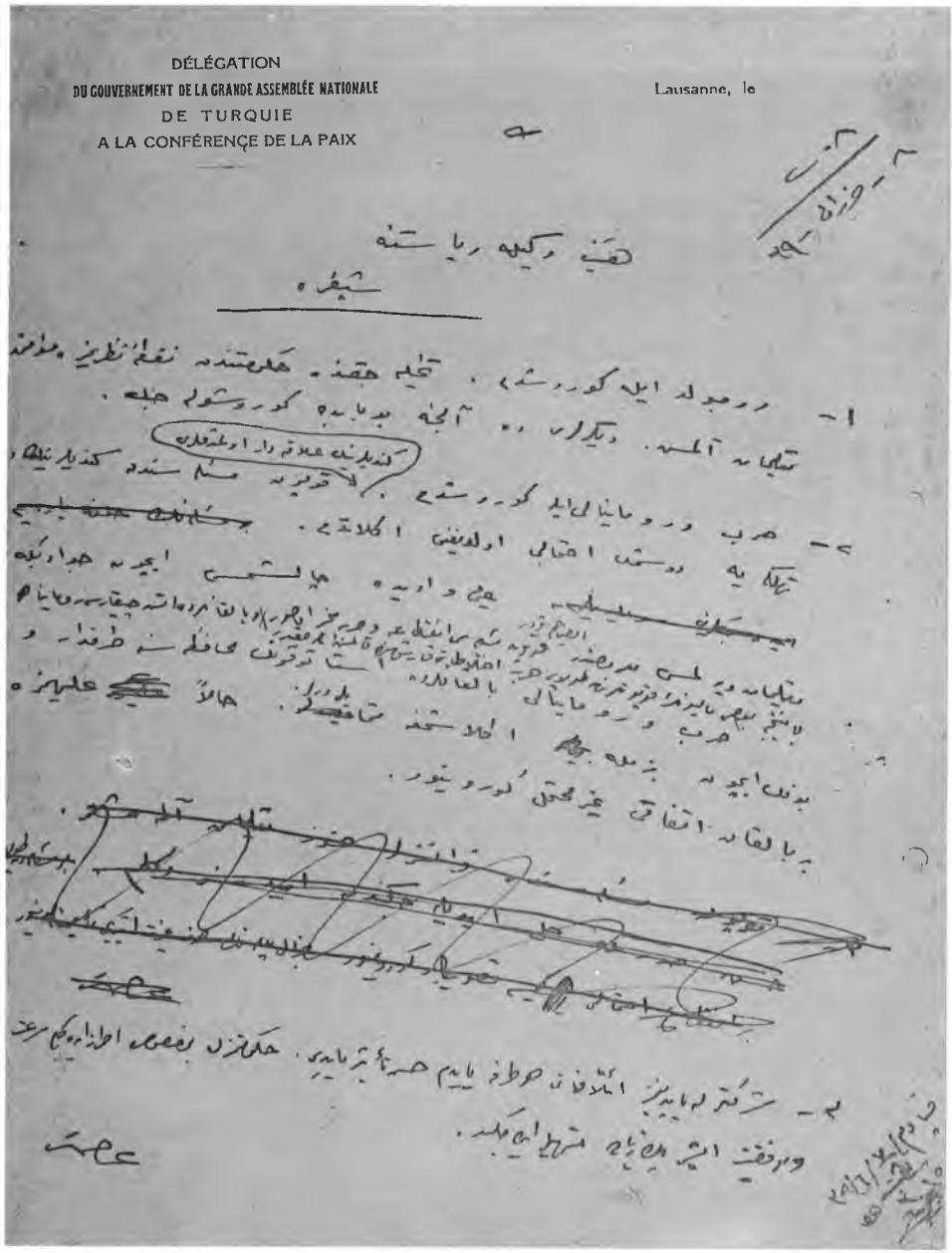

57. İsmet Paşa'dan Başbakanlığa Telgrafın Sonu. 7.6.1923, No. 202, 203 (Belge No. 392. 393)

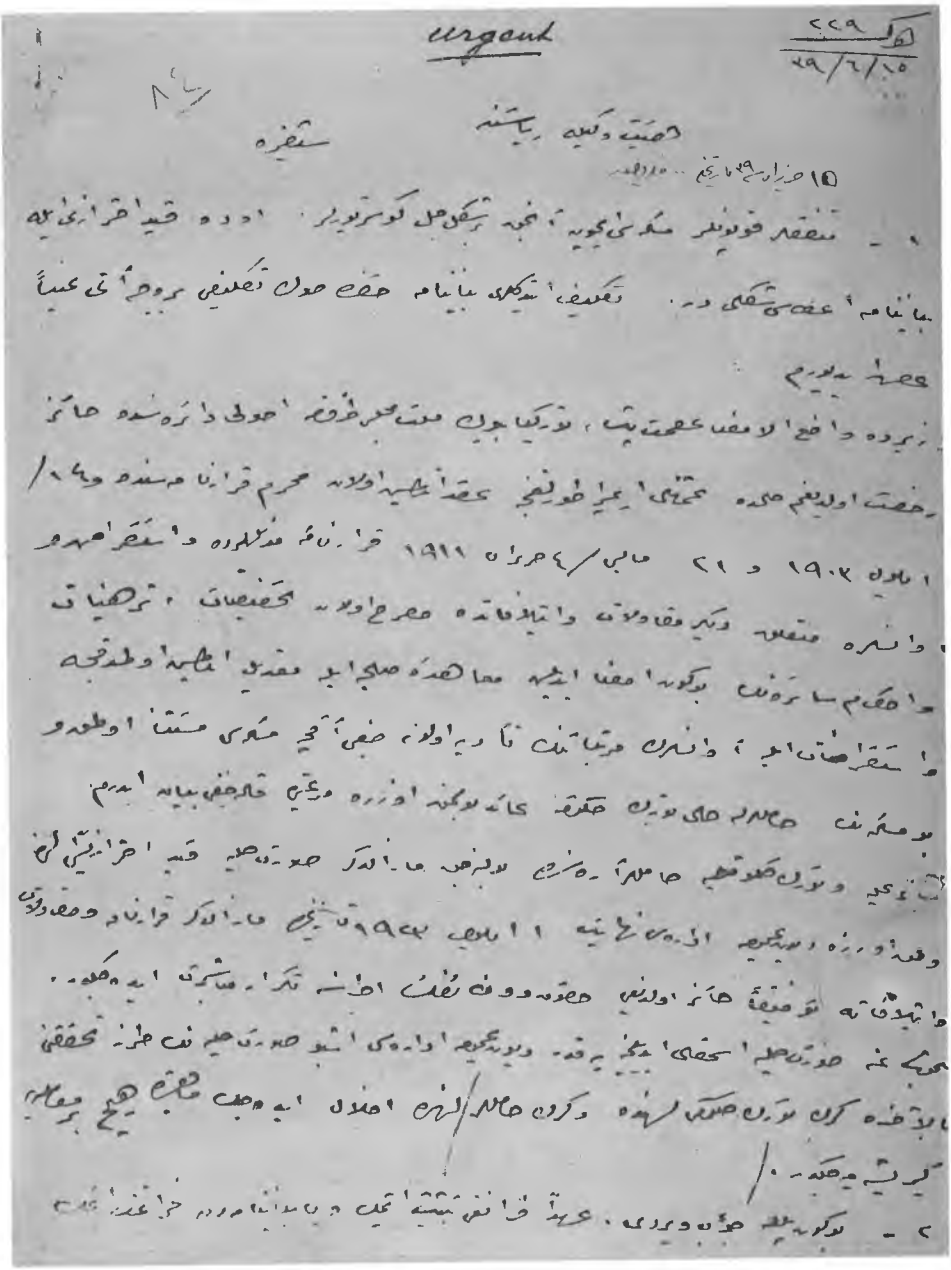
"İktisab olunan şeraitin atiyen tehlikeye maruz kalması ihtimali ziyadedir. Zaman artık bizim için değil. bizim aleyhimize çalışacaktır... Avakıbı meçhul olan inkıtaı kabul edip etmeyeceğimizin... acilen emr u inbası müsterhamdır."

DÉLÉGATION
DU GOUVERNEMENT DE LA GRANDE ASSEMBLÉE NATIONALE
DE TURQUIE
A LA CONFÉRENCE DE LA PAIX

Lausanne, le

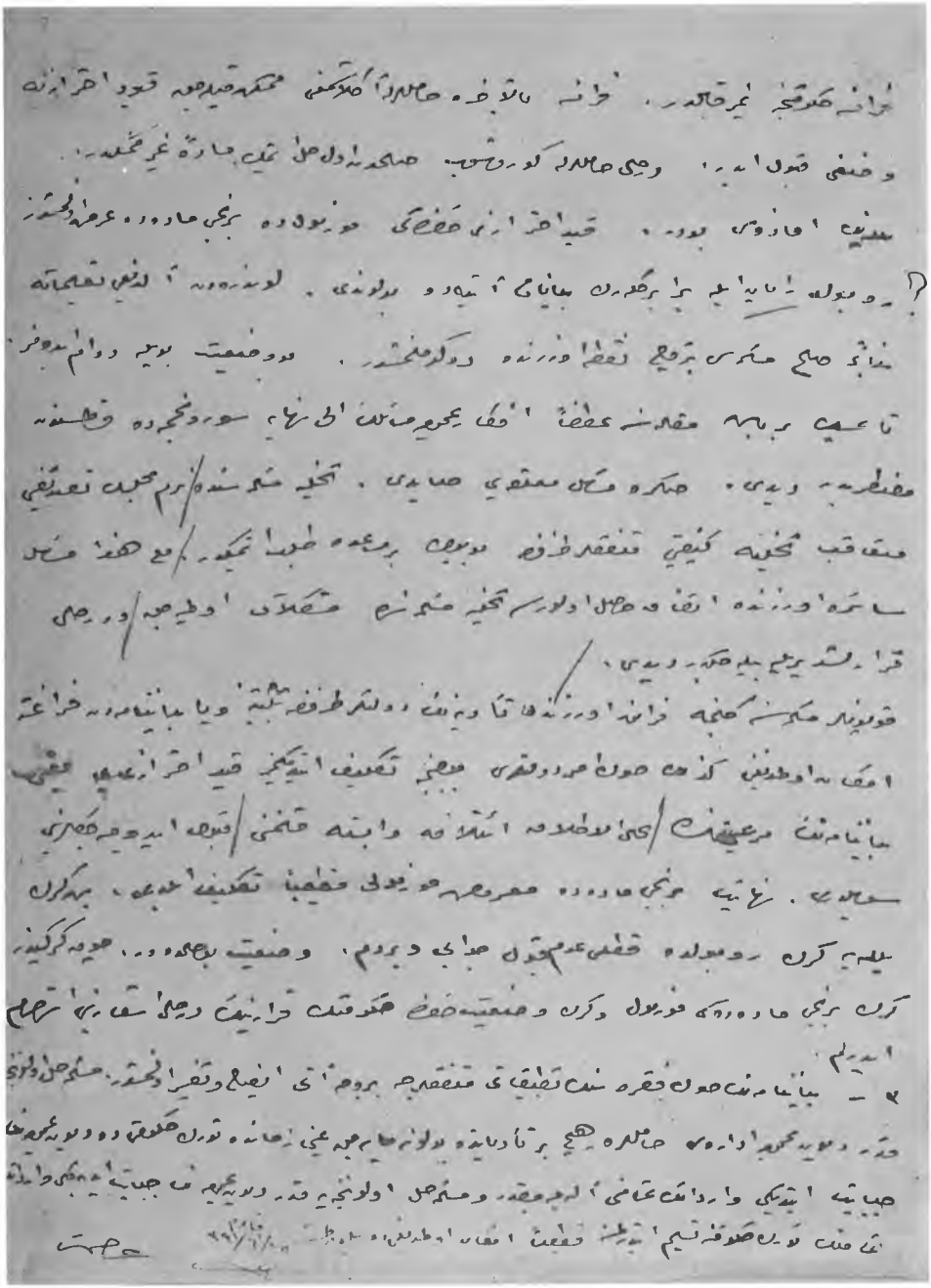

58. İsmet Paşa'dan Başbakanlığa Tel. 8.6.1923, No. 208 (Belge No. 399)
İngiliz, Sırp ve Romen delegeleriyle görüştüm. Şirketlerle anlaşmamızı her tarafa yayıyorum.

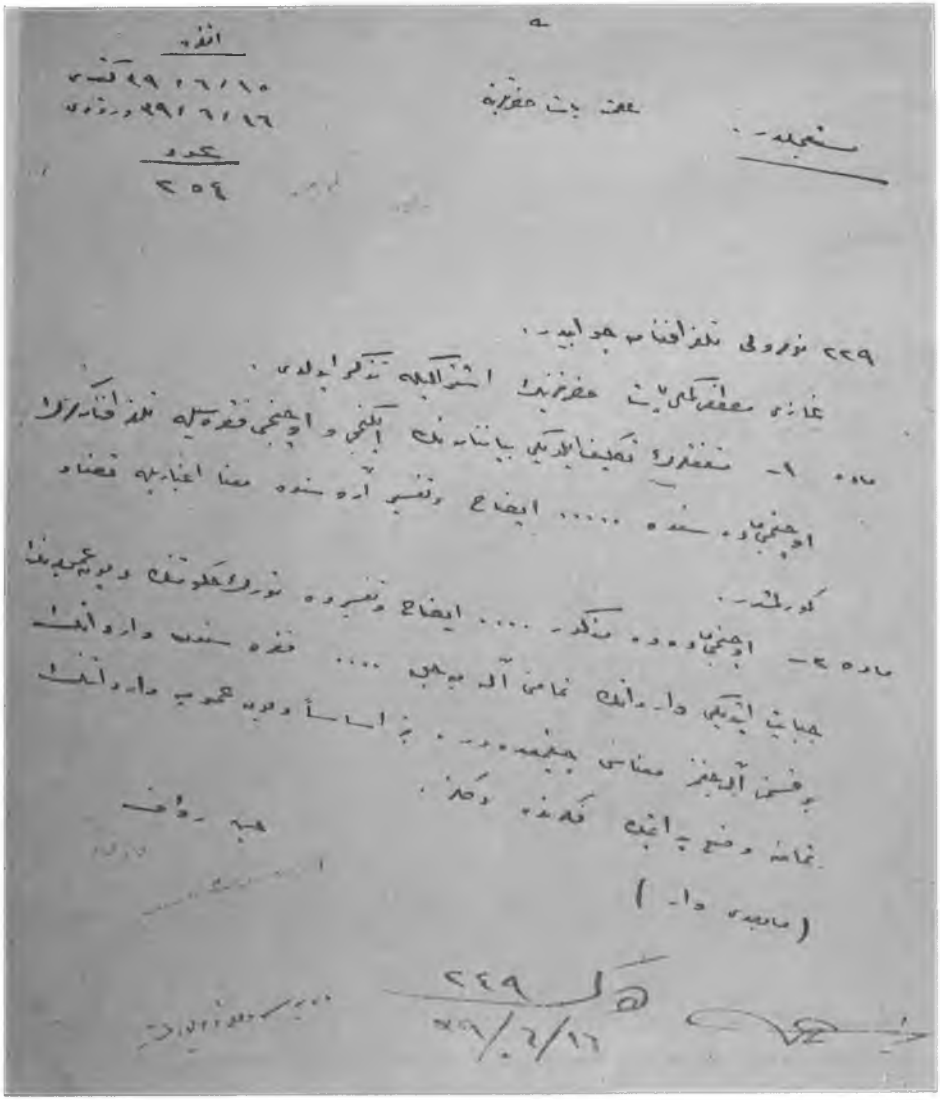
59. İsmet Paşa'dan Başbakanlığa Telgrafm Başı. 14.6.1923, No. 229 (Belge No. 443)

Müttefikler, kuponlar konusunda beyanname öneriyorlar ve frankla ödemeyi kabul etmiyorlar.

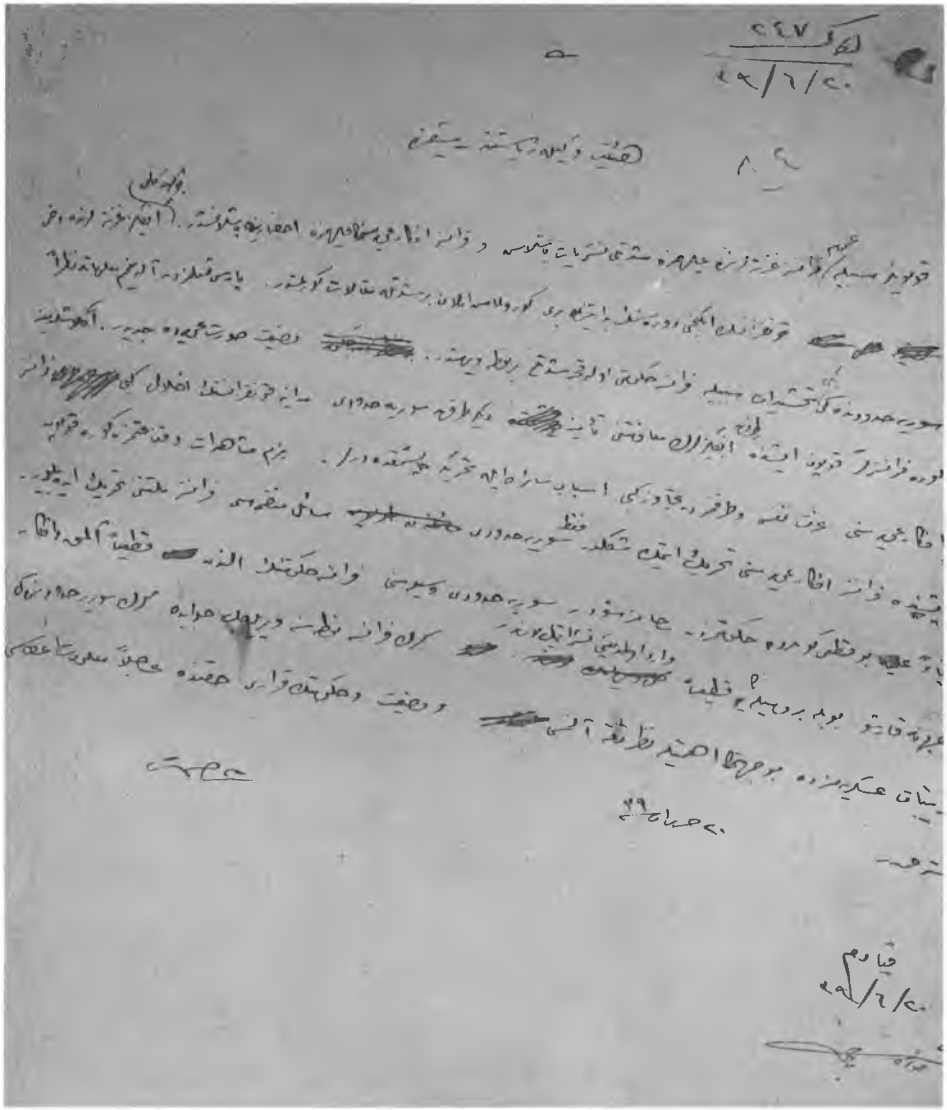
60. İsmet Paşa'dan Başbakanlığa Telgrafın Sonu. 14.6.1923, No. 229 (Belge No. 443)

"Vaziyet... çok gergindir... Hükümetin kararının derhal iş'arını istirham ederim."

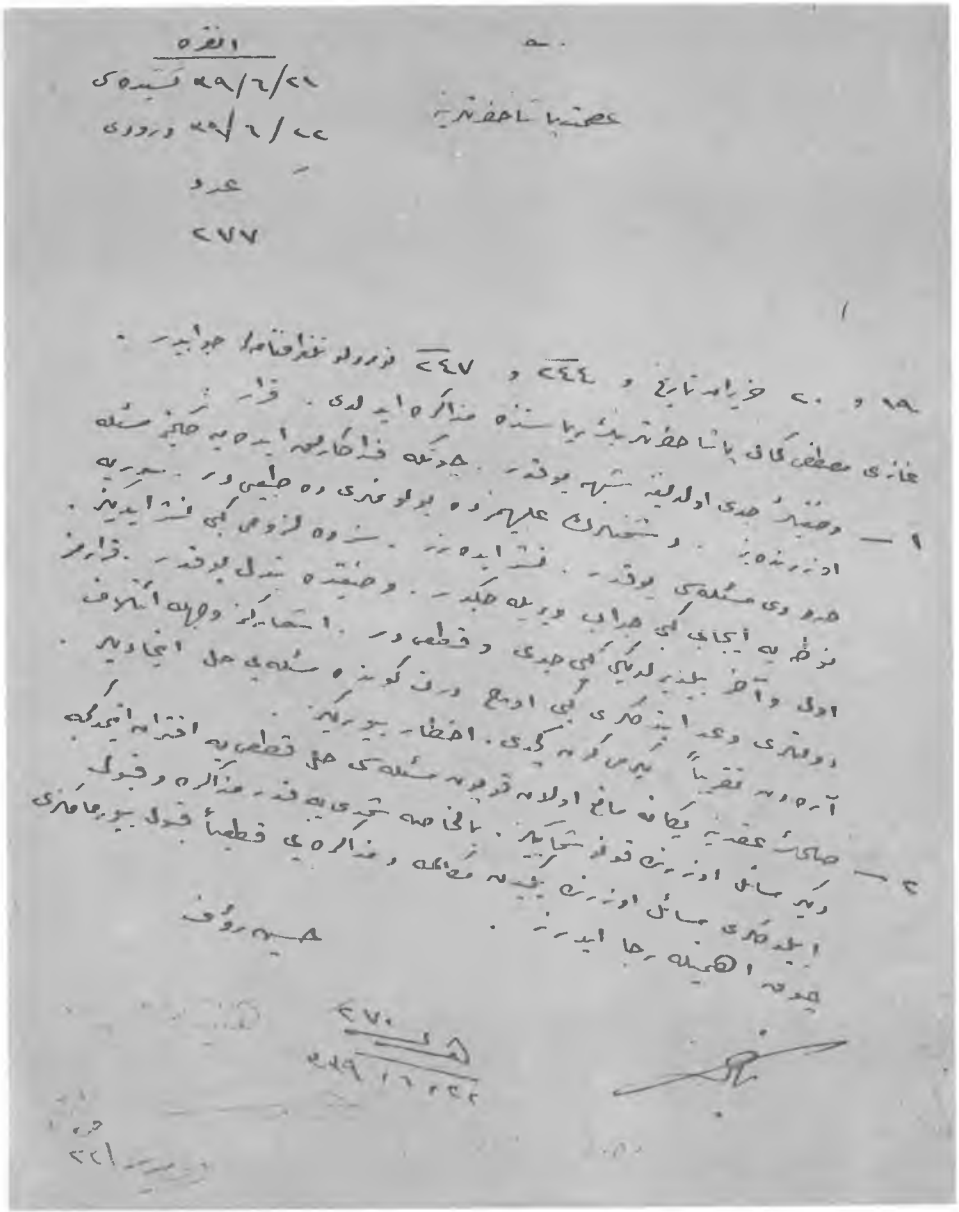
61. Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya Telgrafın Başı. 15.6.1923, No. 254 (Belge No. 444)

Müttefiklerin teklifiyle Düyunu Umumiye üzerindeki anlaşmazlık giderilmiş oluyor.

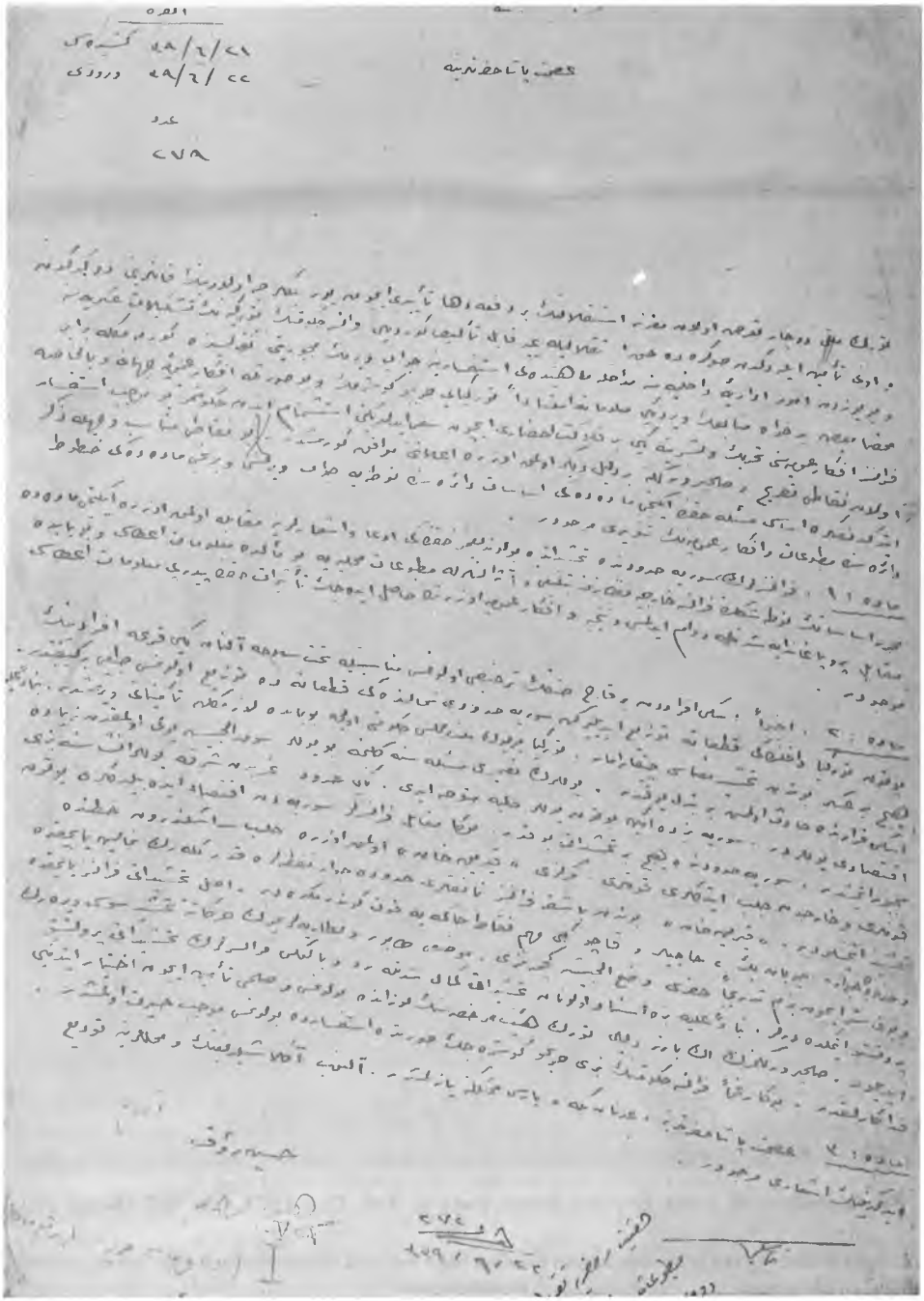
64. İsmet Paşa'dan Başbakanlığa Tel. 20.6.1923, No. 247, (Belge No. 472)

"Kuponlar sebebiyle umum Fransız gazetelerinde aleyhimizde şiddetli neşriyat başlamış... Hükümetimizden ricamız şudur: Suriye hududu vesilesini Fransız Hükümetinin elinden kat'iyyen almak... Hükümetin kararı hakkında acilen malumat itası müsterhamdır."

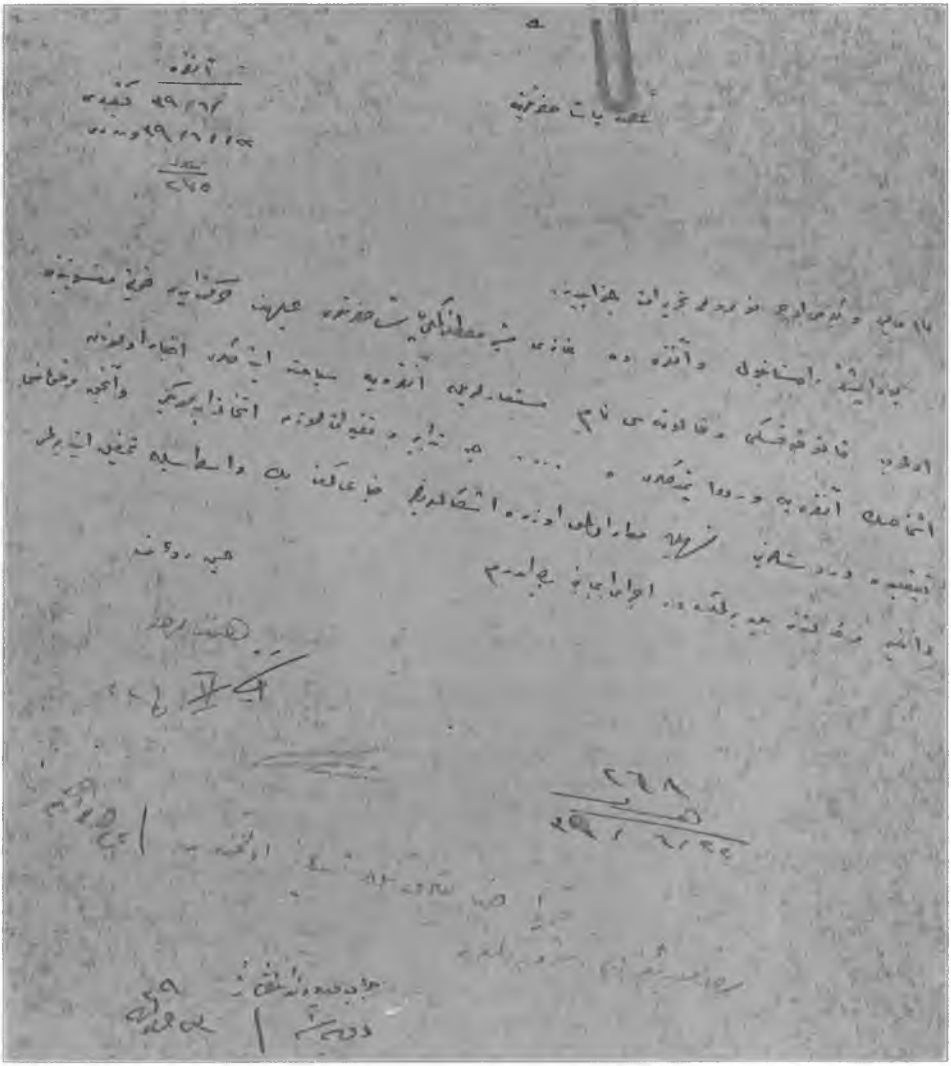
65. Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya Tel. 21.6.1923, No. 277 (Belge No. 475)

"Sulhun akdine yegane mani olan kupon meselesi hall-i kat'iye iktiran etmedikçe diğer mesail üzerinde konuşmayınız."

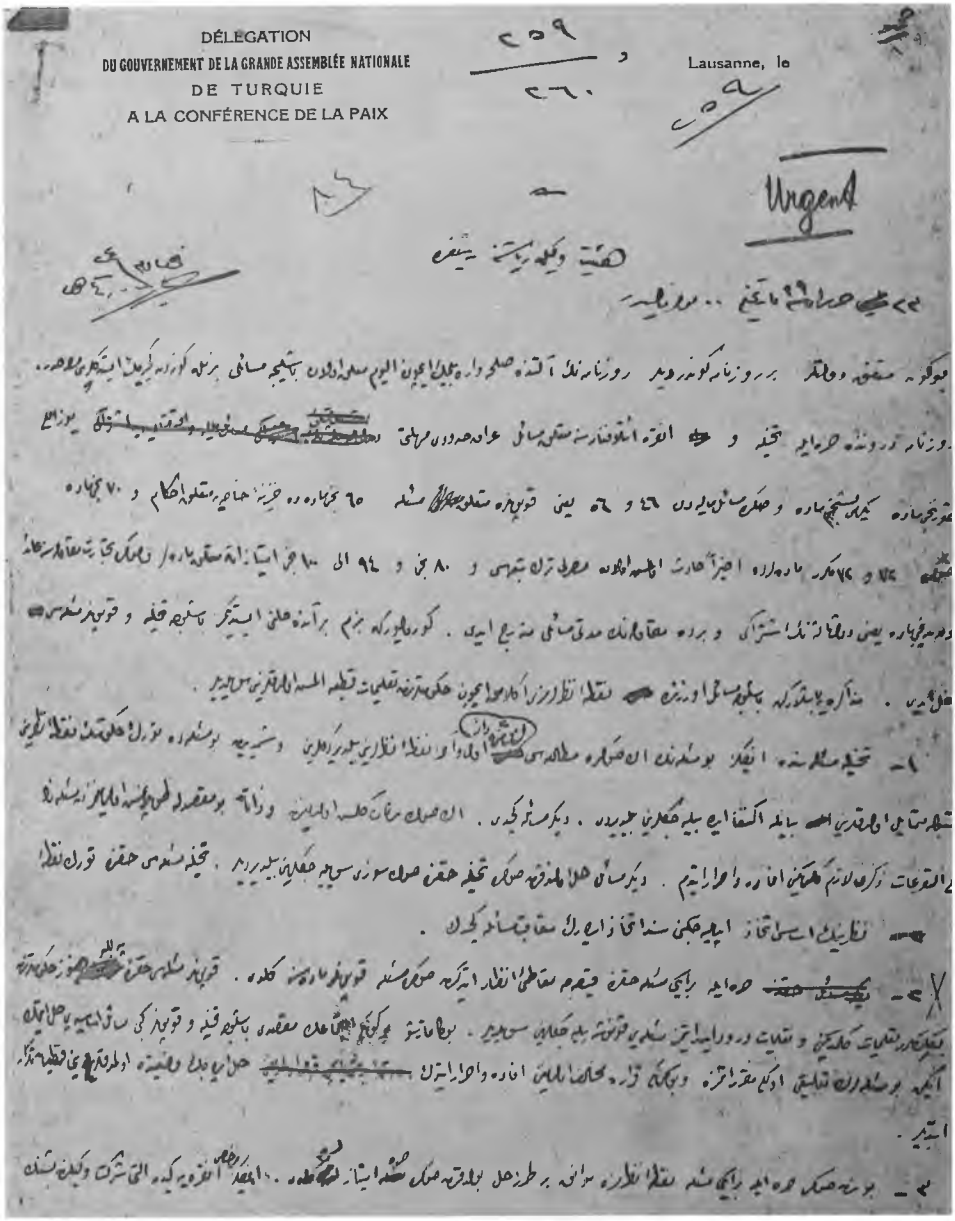
66. Başbakan H. Rauf'dan İsmet Paşa'ya Tel. 21.6.1923, No. 279 (Belge No. 477)

Fransa kamuoyunu Türkiye aleyhine kışkırtmak yanlıştır. Suriye sınırında biz değil Fransa yığınak yapıyor.

67. Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya Tel.. 22.6.1923, No. 275 (Belge No. 483)

Gazi Paşa aleyhindeki komite üyelerinin kimliklerinin bildirilmesini rica ederim.

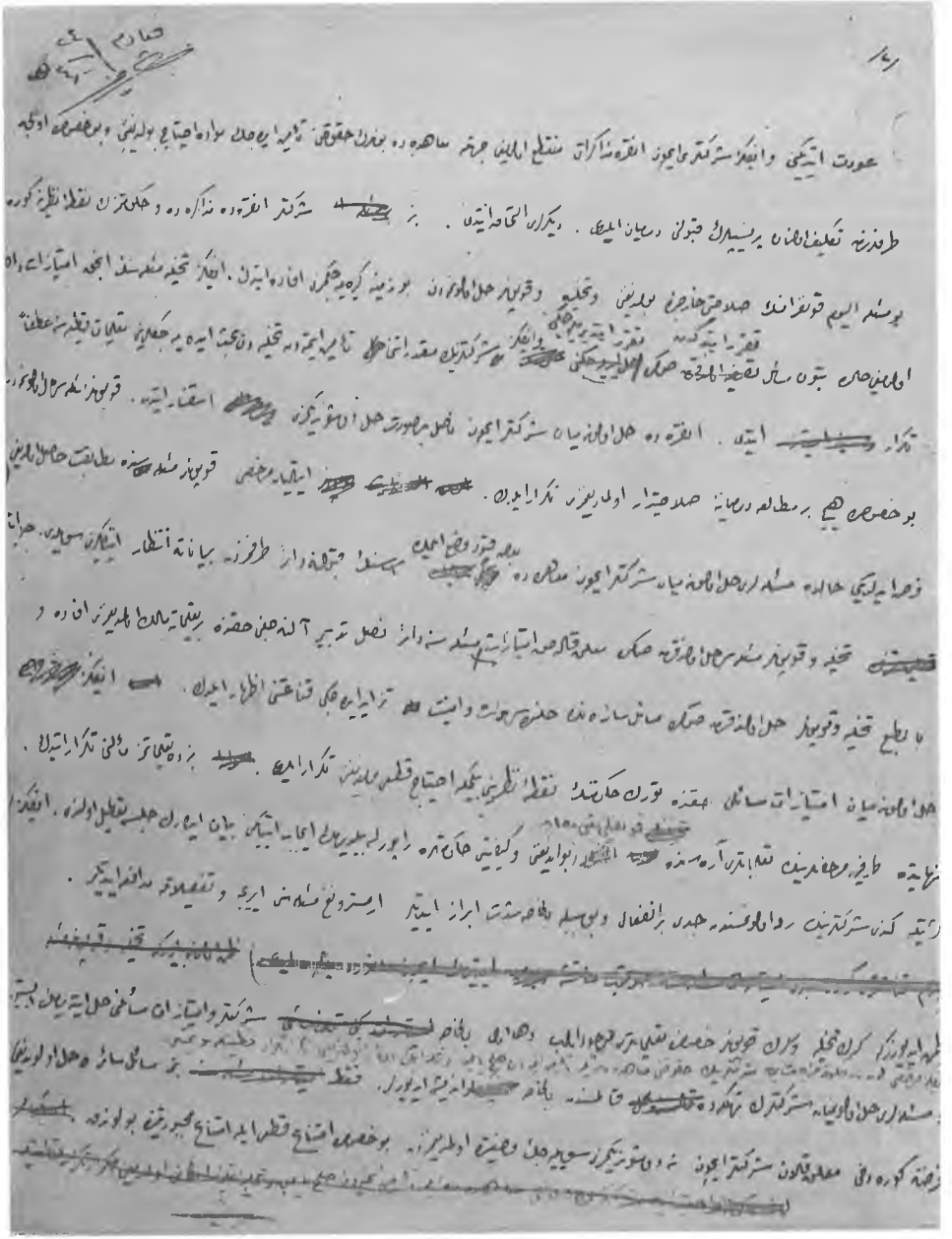

DÉLEGATION
DU GOUVERNEMENT DE LA GRANDE ASSEMBLÉE NATIONALE
DE TURQUIE
A LA CONFÉRENCE DE LA PAIX

Lausanne, le

Urgent

68. İsmet Paşa'dan Başbakanlığa Telgrafın Başı. Acele. 23.6.1923, No. 259 (Belge No. 490)

"Müttefik devletler bir ruzname gönderdiler. Ruznamenin altında sulha varabilmek içün elyevm muallak olan başlıca mesaili bizimle gözden geçirmek istedikleri musarrahtır."

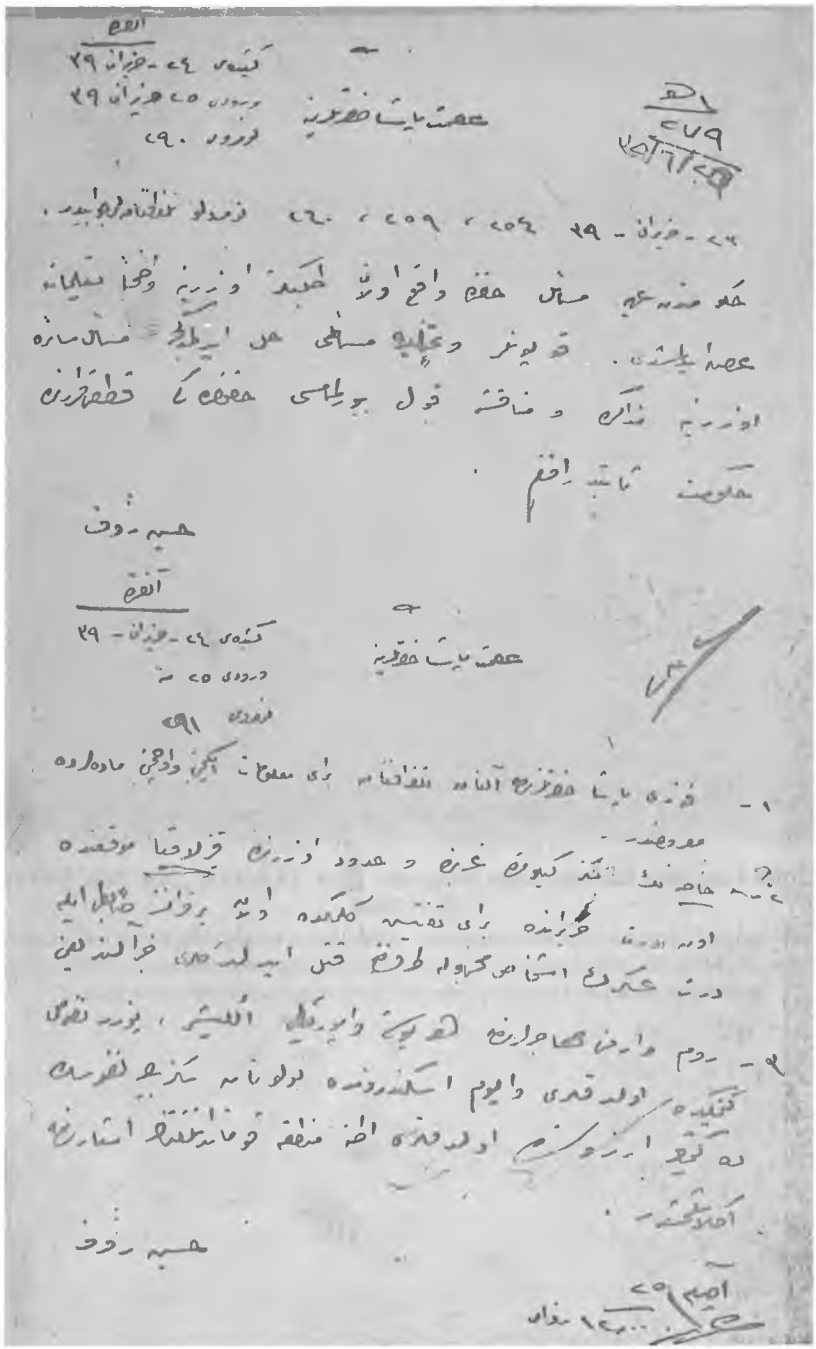
69. İsmet Paşa'dan Başbakanlığa Telgrafın Devamı. 23.6.1923, No. 260 (Belge No. 490)

"İngiliz murahhası.... İngiliz şirketleri içün Ankara müzakeratı münkati olduğu cihetle rmuahededе bunların hukukunu temin edecek mevadde ihtiyaç bulunduğunu... dermeyan etti. Diğerleri iltihak etti."

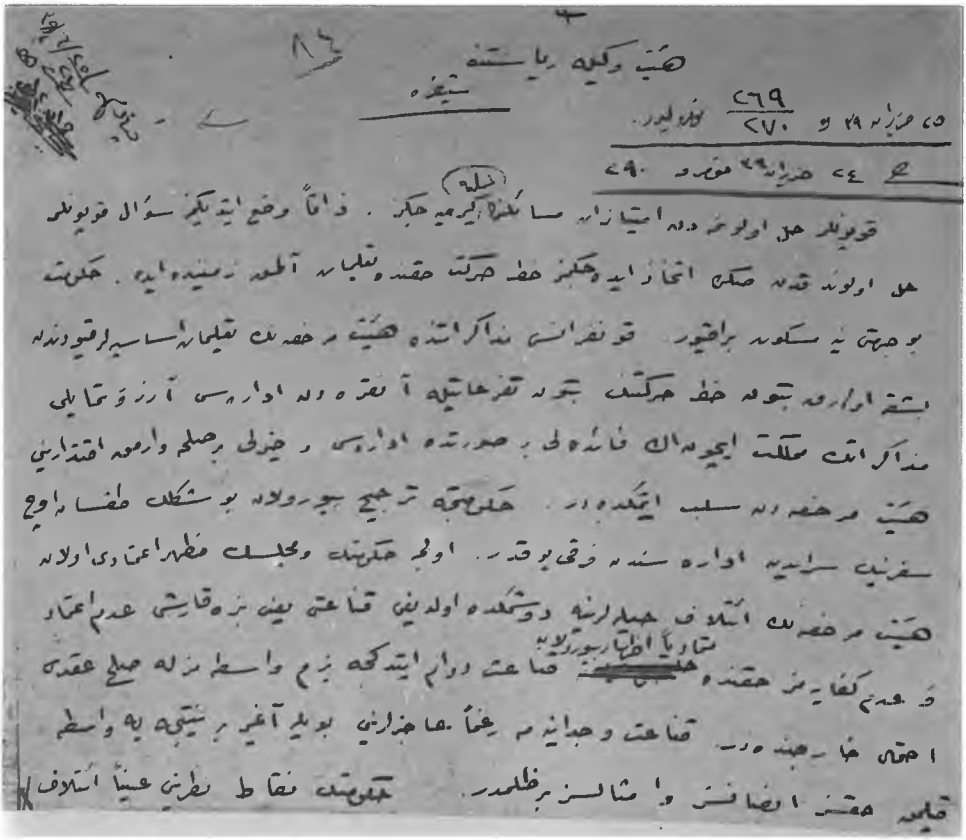
70. İsmet Paşa'dan Başbakanlığa Telgrafın Sonu. 23.6.1923, No. 260 (Belge No. 490)

"Hallolunmayan şirketler mesailini hükümetimiz nasıl halletmeyi düşünüyor?"

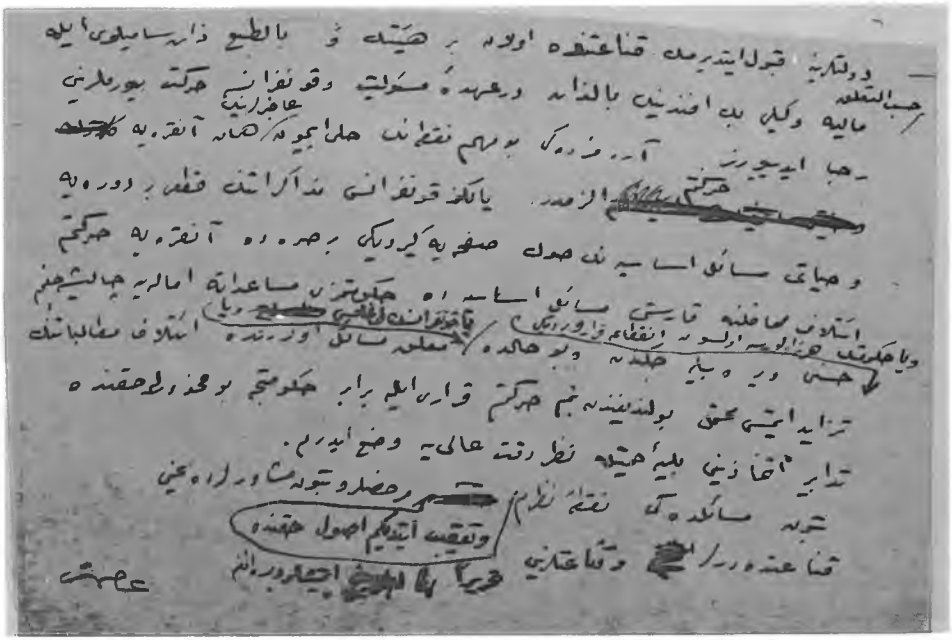
71. Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya Tel. 24.6.1923, No. 290 (Belge No. 497

"Kuponlar ve tahliye mesaili halledilmedikçe mesail-i saire üzerine müzakere ve münakaşa kabul buyurulmaması hakkındaki kat'i kararında Hükümet sabittir Efendim."

72. İsmet Paşa'dan Başbakanlığa Telgrafın Başı. 25.6.1923, No. 269, 270 (Belge No. 506)

"Konferans müzakeratında heyet-i murahhasanın... bütün hatt-ı hareketinin bütün teferruatı ile Ankara'dan idaresi... bir sulha varmak iktidarını heyet-i murahhasadan selbetmektedir. Hükümetçe tercih buyurulan bu şeklin Doksanüç Seferinin Saray'dan idaresinden farkı yoktur."

73. İsmet Paşa'dan Başbakanlığa Telgrafın Sonu. 25.6.1923, No. 269, 270 (Belge No. 506)

"Hükümetin nikatı nazarını aynen İtilaf devletlerine kabul ettirmek kanaatında olan bir heyetin ve bittabi zat-ı samileri ile hasbe't-taalluk Maliye Vekili Beyefendinin bizzat deruhte-i mes'uliyet ve Konferansa hareket buyurmalarını rica ediyoruz. Aramızdaki bu mühim noktanın halli içün acizlerinin Ankara'ya hareketim elzemdir."

74. Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya Tel. 26.6.1923, No. 296 (Belge No. 509)

Emval-i metruke kanunu vatandaşların haklarını korumayı amaçlıyor. Yabancılara uygulanmıyor.

75. Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya Telgrafın Başı 26.6.1923, No. 297 (Belge No. 510)

Telgraflarınız Gazi'nin önünde görüşüldü. Öncelikle tahliye ve kuponlar işinin çözümlenmesini bildirmiştik.

76. Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya Telgrafın Devamı. 26.6.1923, No. 298 (Belge No. 510)

"Hükümet, Heyet-i murahhasanın saha-i faaliyetini tahdid ve salahiyet hareketini işkalden elbette uzaktır."

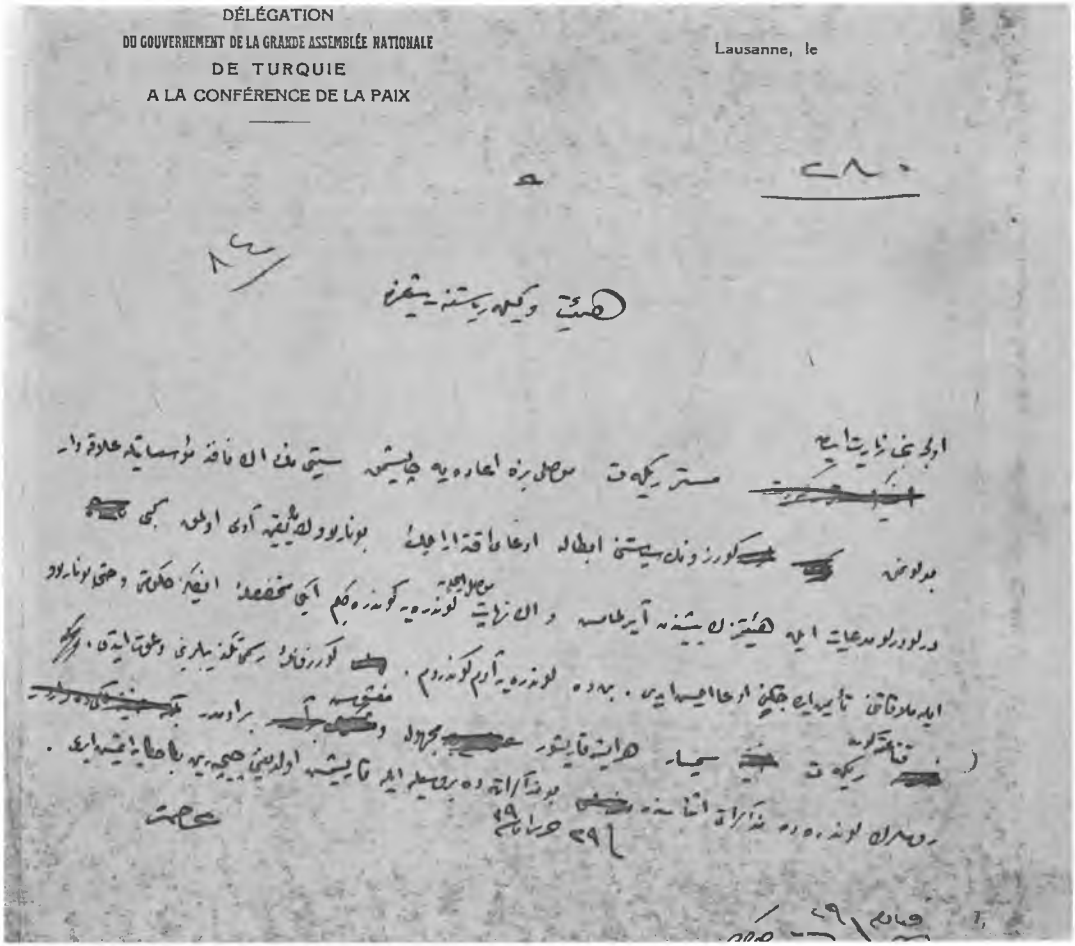
77. Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya Telgrafın Devamı. 26.6.1923, No. 299 (Belge No. 510)

Şirketler ve imtiyazlar konusundaki düşüncelerimizi bir kez daha özetliyoruz.

80. İsmet Paşa'dan Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya Tel. 29.6.1923, No. 279 (Belge No. 528)

İtalyan delegesi Sivrihisaryan kardeşler hakkında bilgi bekliyor.

DÉLÉGATION
DU GOUVERNEMENT DE LA GRANDE ASSEMBLÉE NATIONALE
DE TURQUIE
A LA CONFÉRENCE DE LA PAIX

Lausanne, le

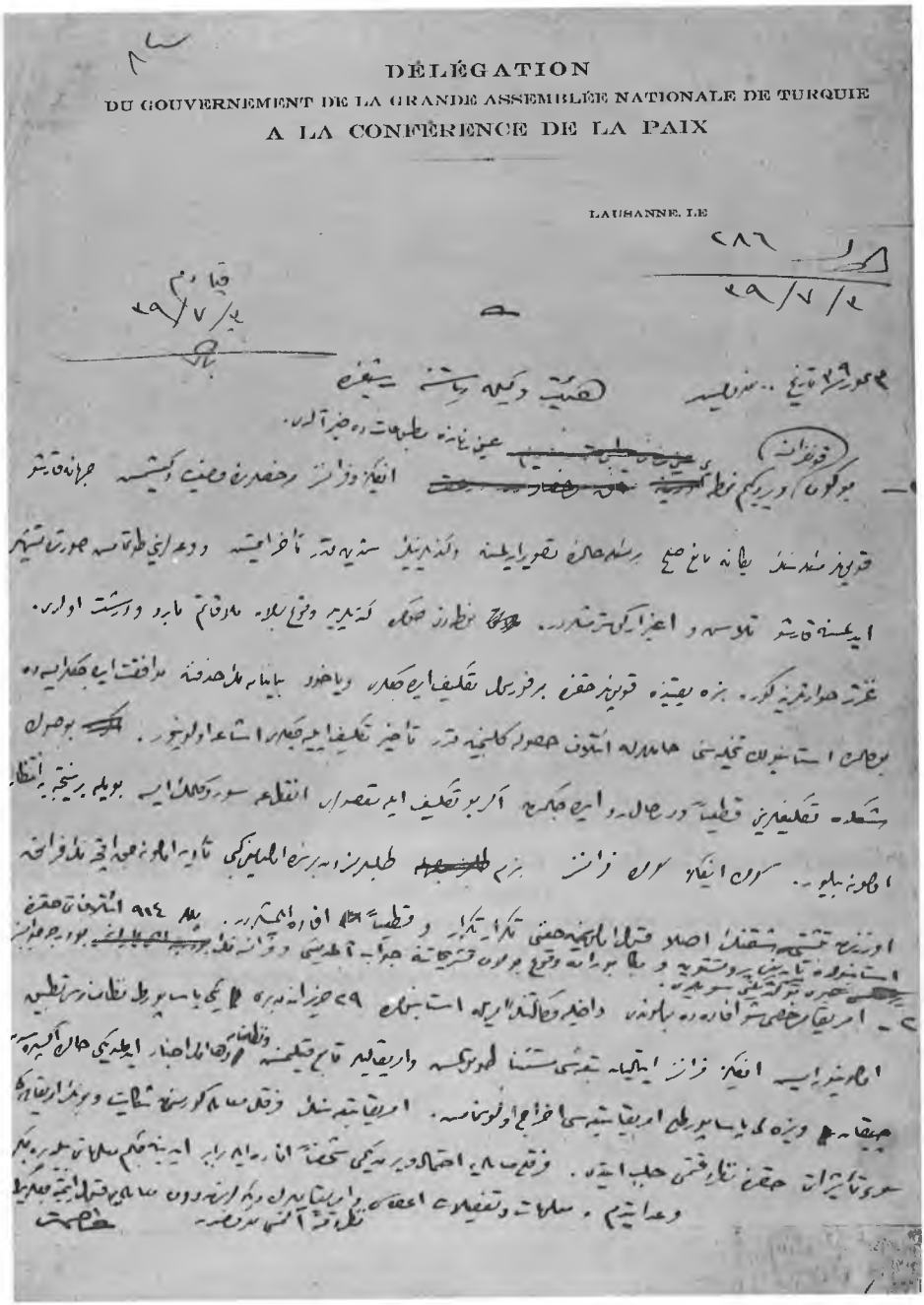
81. İsmet Paşa'dan Başbakanlığa Tel. 29.6.1923, No. 280 (Belge No. 529)

Musul'u bize iadeye çalışmak gibi türlü iddialarla heyetimizin peşinde dolaşmış olan Mr. Riket, "simsar, her işe karışır, meçhul ve mağşuş bir adamdır."

DÈLÈGATION
DU GOUVERNEMENT DE LA GRANDE ASSEMBLÉE NATIONALE DE TURQUIE
A LA CONFÈRENCE DE LA PAIX
LAUSANNE, LE

82. İsmet Paşa'dan Başbakanlığa Tel. 3.7.1923, No. 285, (Belge No. 540)

Kuponları sterlinle ödememeyi Müttefiklere kabul ettiremiyoruz.

DÉLÉGATION

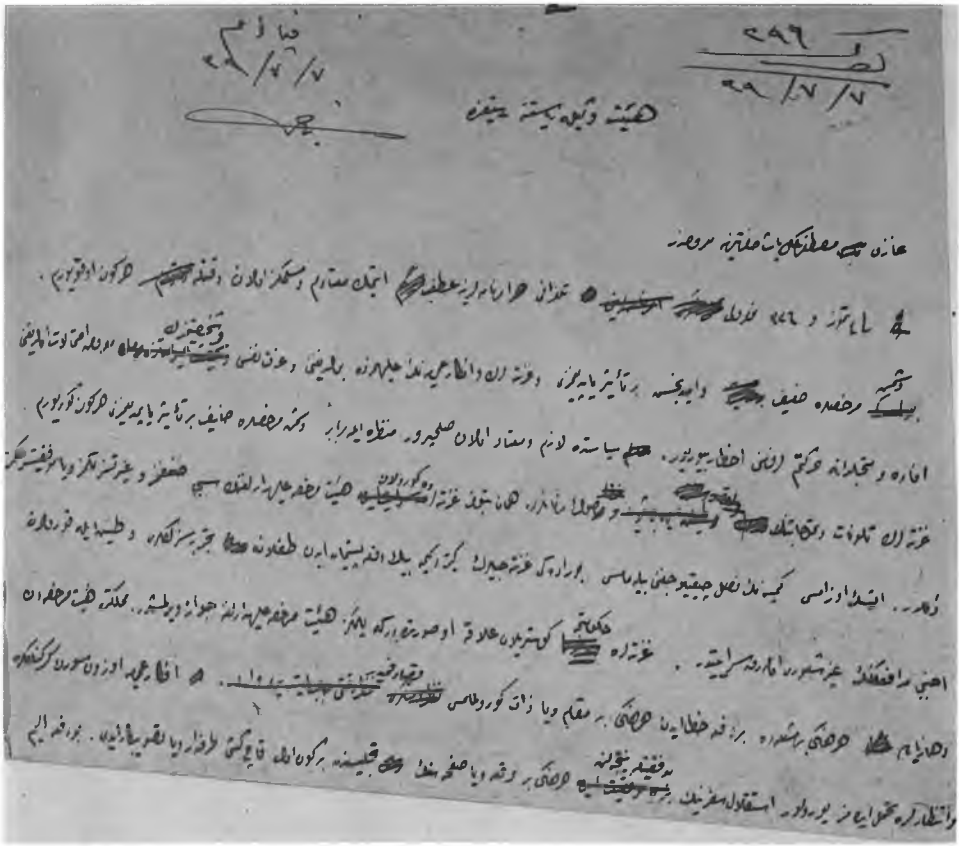
DU GOUVERNEMENT DE LA GRANDE ASSEMBLÉE NATIONALE DE TURQUIE

A LA CONFÉRENCE DE LA PAIX

LAUSANNE, LE

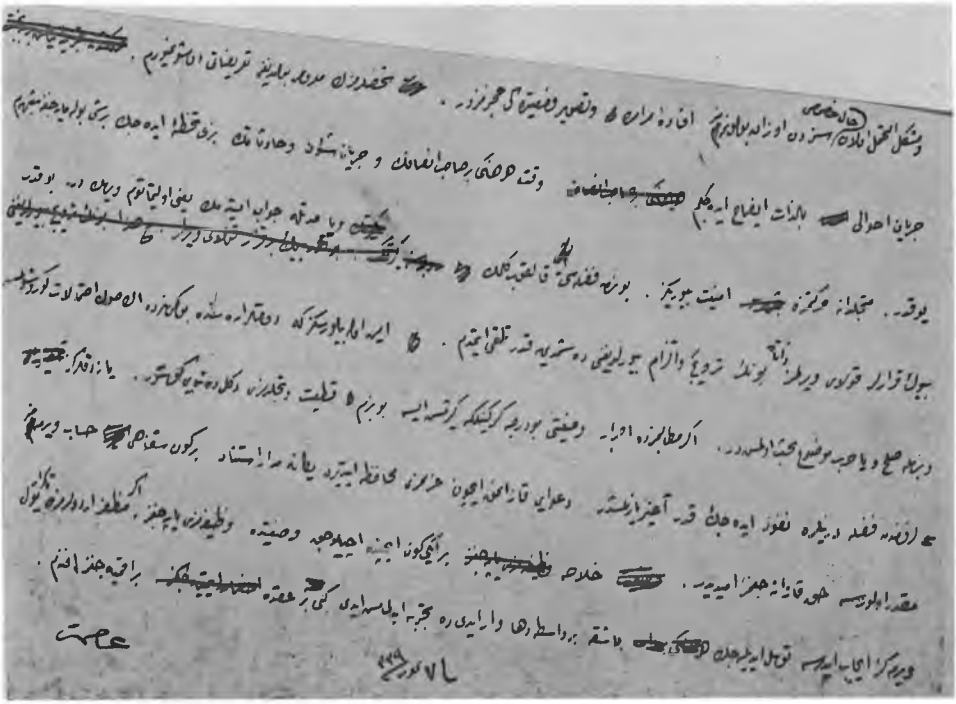
83. İsmet Paşa'dan Başbakanlığa Tel. 3.7.1923, No. 286 (Belge No. 548)

Kuponların barışa tek engel gibi gösterilmesi Müttefikleri telaşlandırdı.

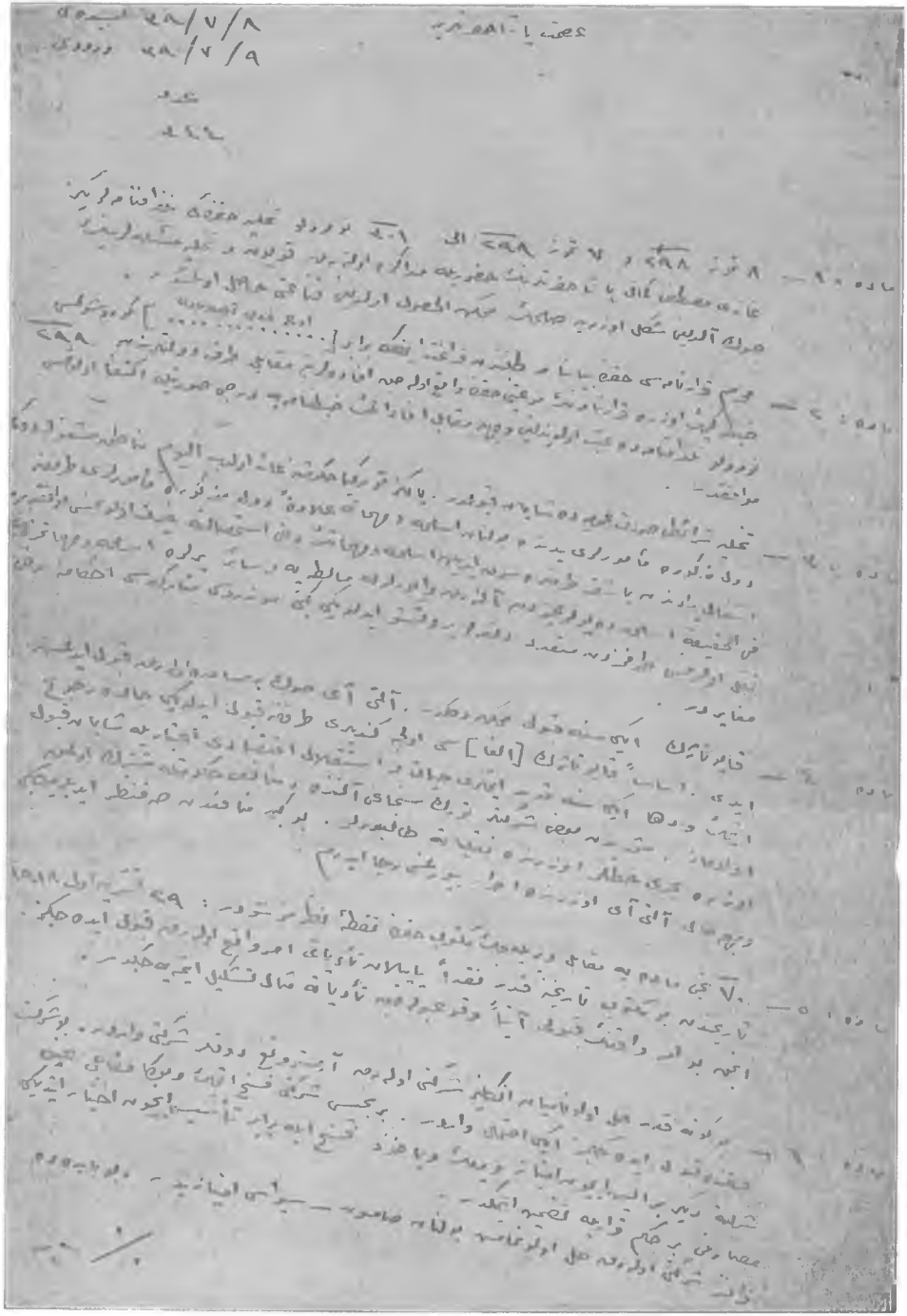
84. İsmet Paşa'dan Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya Telgrafın Başı. 7.7.1923, No. 296 (Belge No. 575)

"Gazetelerde görülen heyet-i murahhasa aleyhtarlığının sebebi za'fımız, gayretsizliğimiz ve muvaffakiyetsizliğimiz değildir... Buradaki gazetecilerin getirdiğime bin def'a pişman eden tıfılane tecrübesizlikleri ve *Tanin* ile kurulan ecnebi müdafi'liğinin sirayetidir."

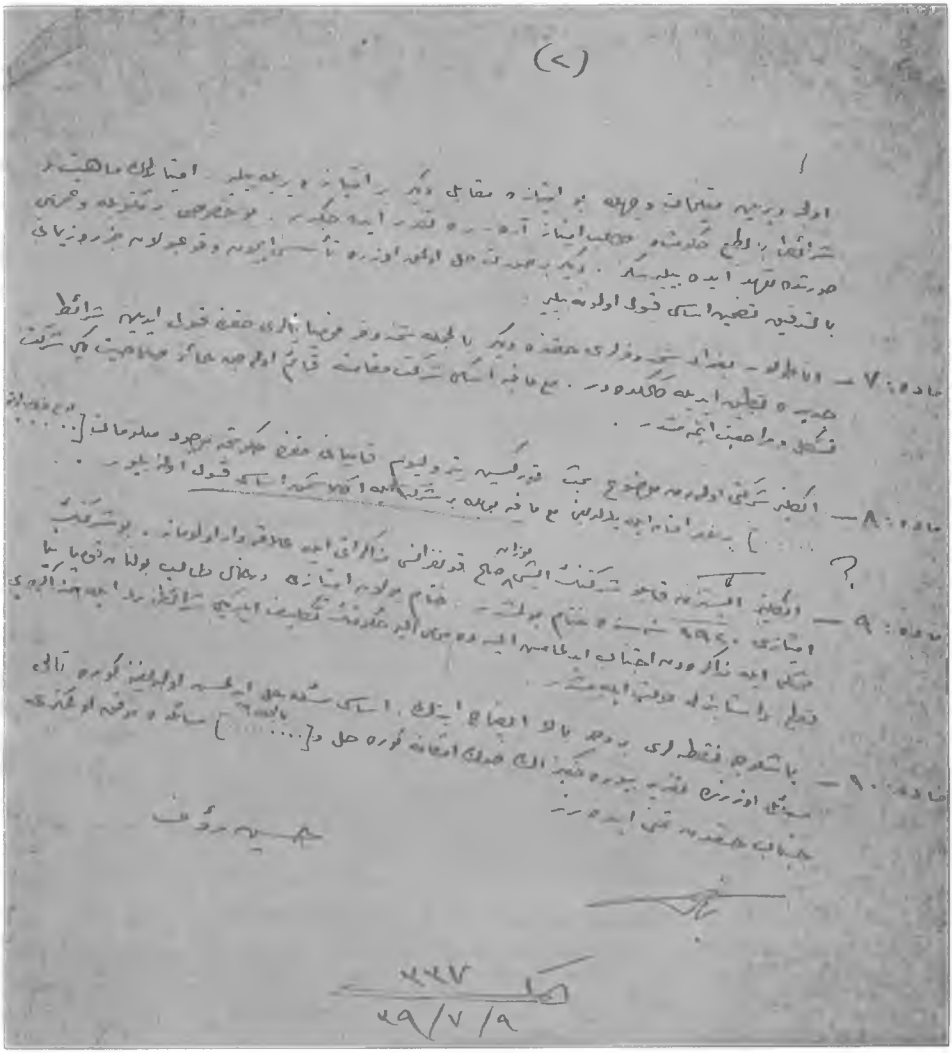
85 İsmet Paşa'dan Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya Telgrafın Sonu. 7.7.1923, No. 296 (Belge No. 575)

"Mütecellidane hareketimize emniyet buyurunuz. Bundan fazlası kalkıp gelmek veya... ültimatom vermektir... Yazdıklarınız lüzumundan fazla derinlere inecek kadar ağır yazılmıştır... Eğer muzaffer ordumuza tekrar yol vermemiz icab ederse tevessül edilecek başka bir vasıta daha var idi de tecrübe edilememiş idi gibi bir uhde bırakmayacağız Efendim."

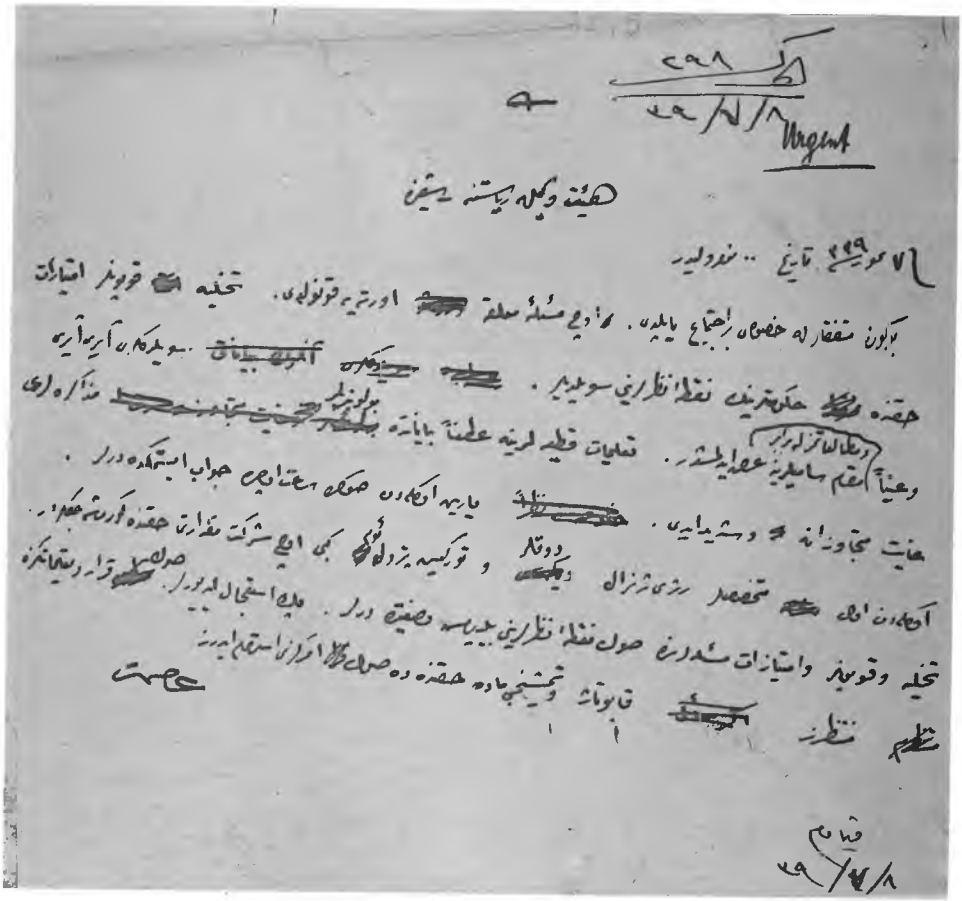
86. Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya Telgrafın Başı. 8.7.1923, No. 344 (Belge No. 580)

"Sulhun mümkünü'l-husul olduğu kanaatı hasıl olmuştur."

87. Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya Telgrafın Sonu. 8.7.1923, No. 344 (Belge No. 580)

"Esas mes'ele halledilmiş olduğuna göre tali mesail üzerinde takdir buyuracağınız en son imkana göre hall ve bilcümle mesailde muvaffak olmanızı Cenab-ı Hak'dan temenni ederiz."

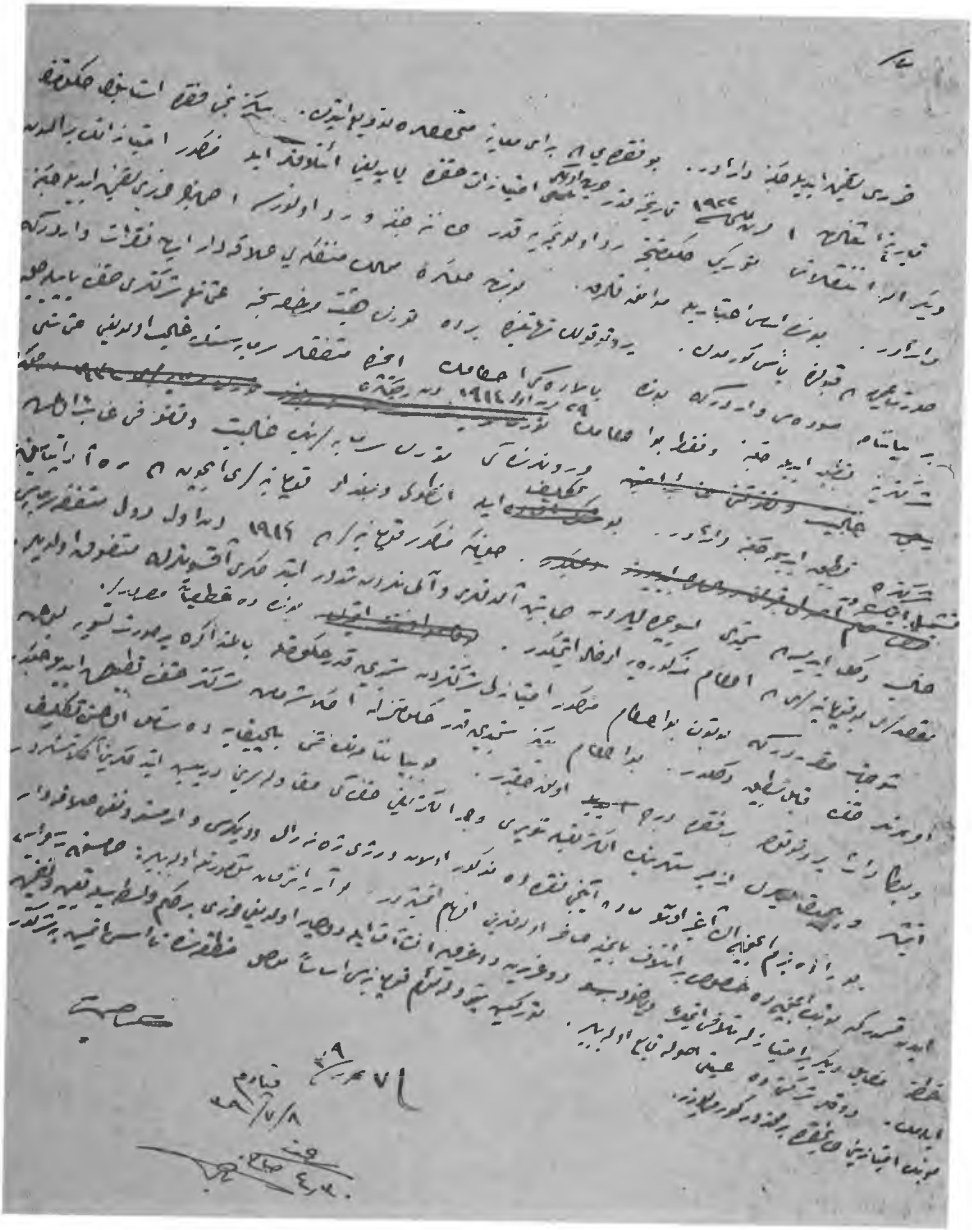
88. İsmet Paşa'dan Başbakanlığa Tel. 8.7.1923, No. 298 (Belge No. 585)

Müttefiklerle kuponlar, tahliye ve imtiyazlar işini görüştük. Görüşme sert geçti. Yarın cevap bekliyorlar. "Son emrinizi istirham ederiz."

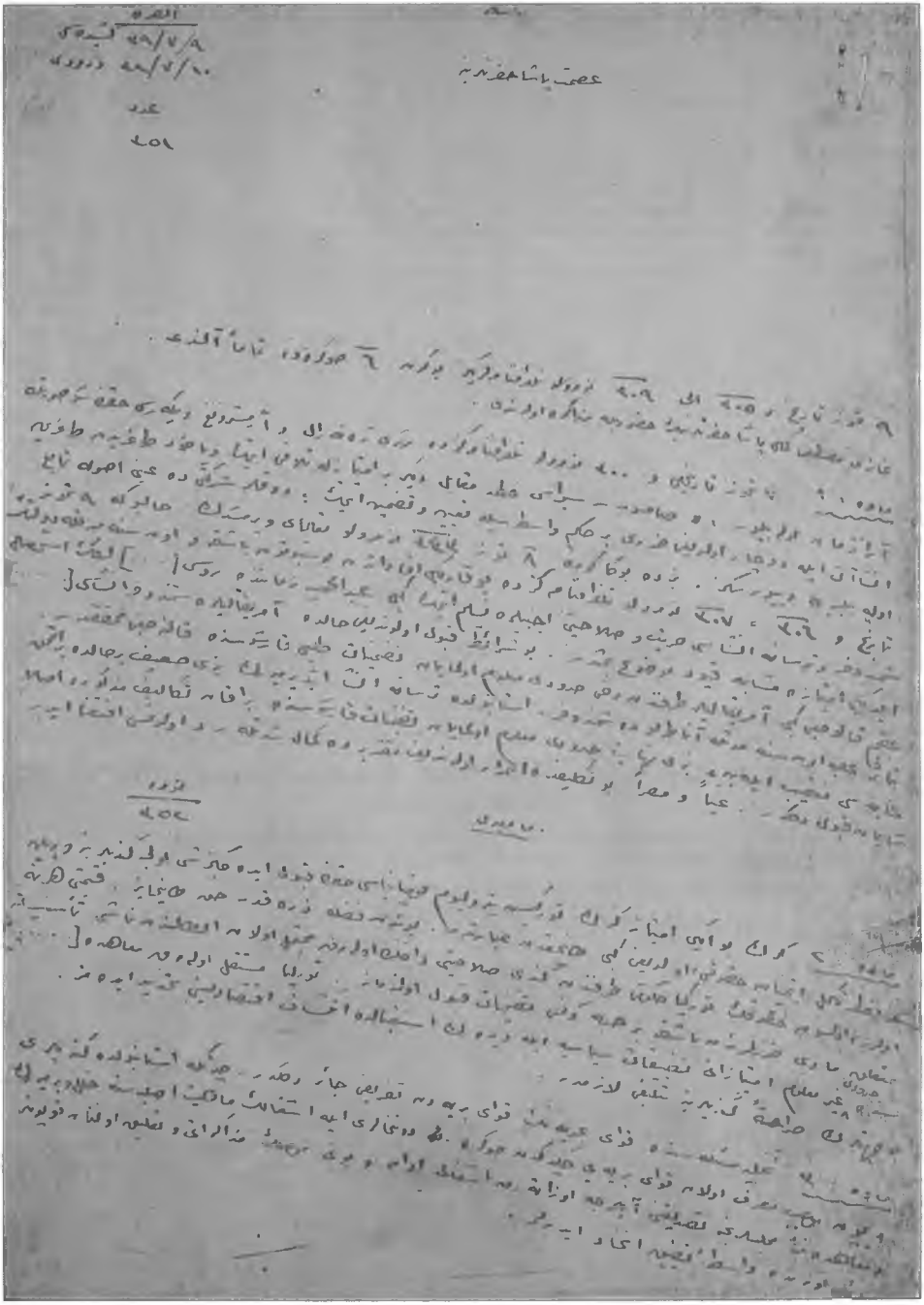
89. İsmet Paşa'dan Başbakanlığa Telgrafın Başı. 8.7.1923, No. 300 (Belge No. 586)

"Müttefikler imtiyaz hakkında tanzim ettikleri protokolü okudular."

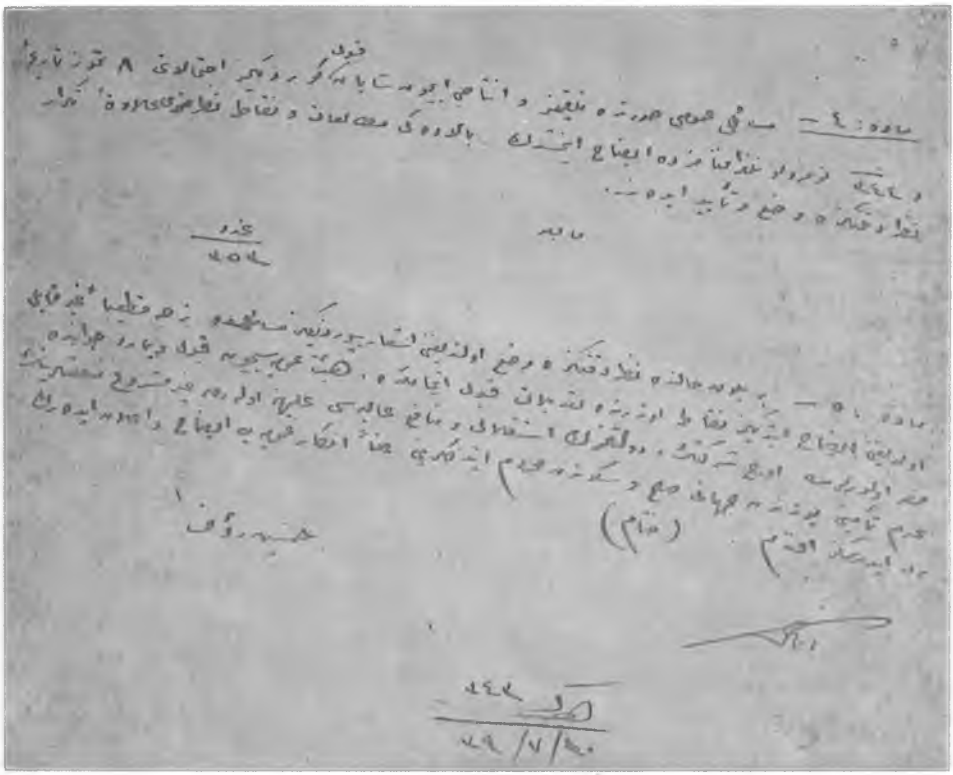
90. İsmet Paşa'dan Başbakanlığa Telgrafın Sonu. 8.7.1923, No. 300 (Belge No. 586)

Müttefikler, hazırladıkları protokol hükümlerinin şimdiye kadar hükümetimizle anlaşamamış şirketlere uygulanacağını belirtiyorlar. Protokolde ağır hükümler de var.

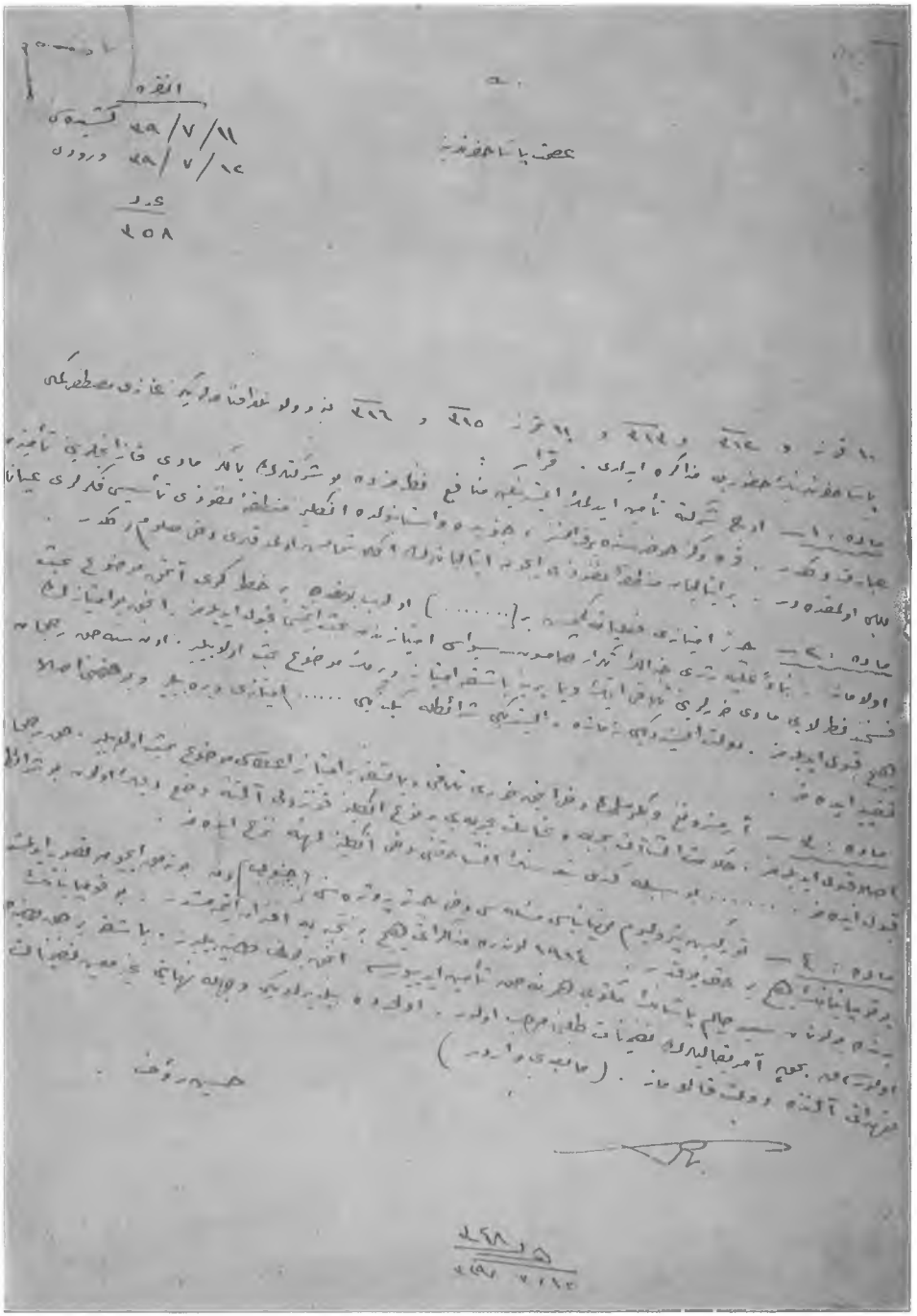
91. Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya Telgrafın Başı, 9.7.1923, No. 351, 352 (Belge No. 592)

İmtiyazlar sorunu Gazi'nun huzuriyle görüşüldü.

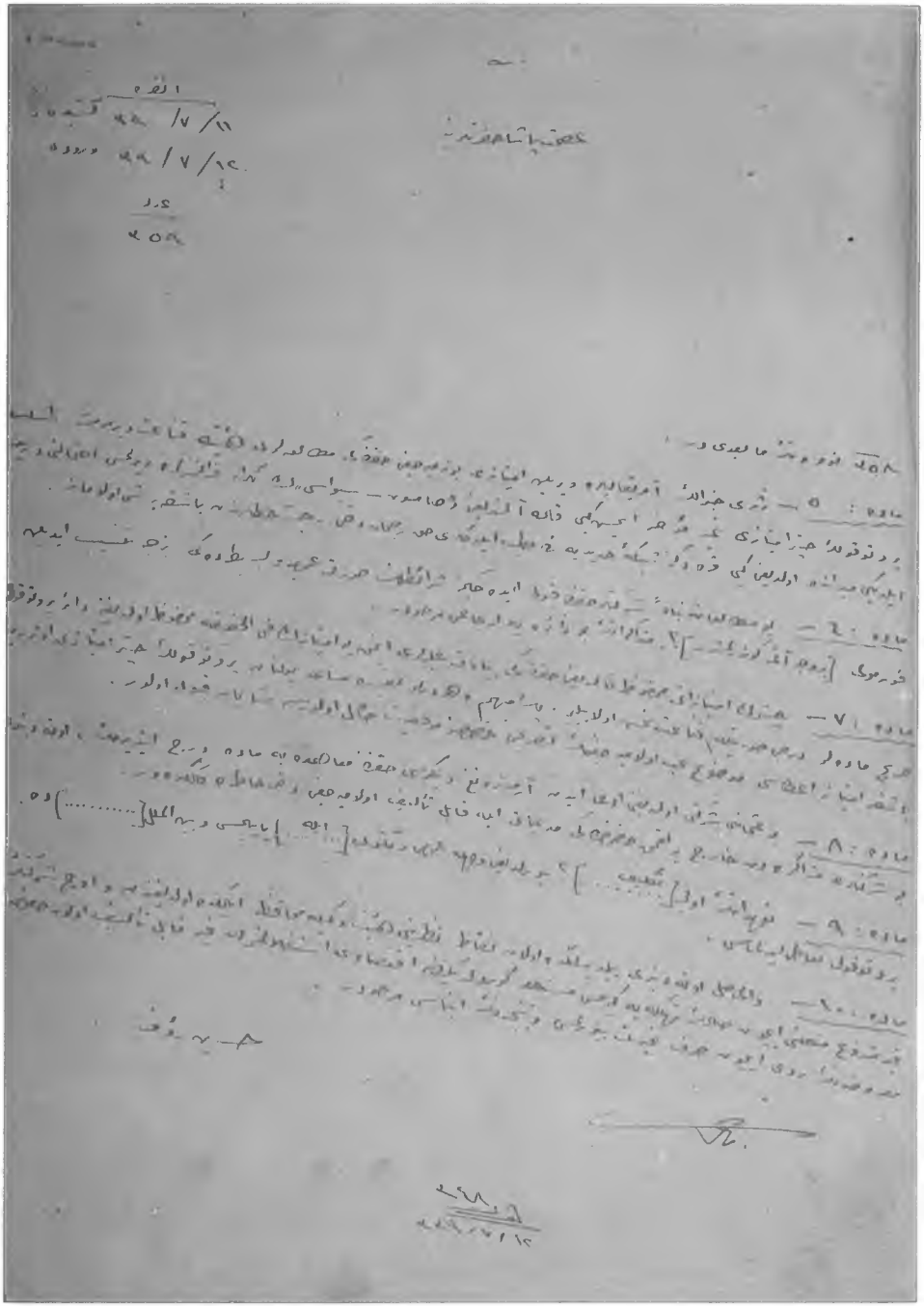
92. Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya Telgrafın Sonu. 9.7.1923, No. 352, 353 (Belge No. 592)

Müttefikler, imtiyazlar konusunda kabul edemeyeceğimiz maddeler üzerinde diretirlerse, "üç şirketin, devletimizin istiklali ve menafi-i aliyesi aleyhine olarak gayr-ı meşru menfaatlarının adem-i te'mini yüzünden cihanı sulh-u sükundan mahrum ettiklerini alenen efkar-ı umumiyeye izah ve i'lan ederek reddedersiniz efendim."

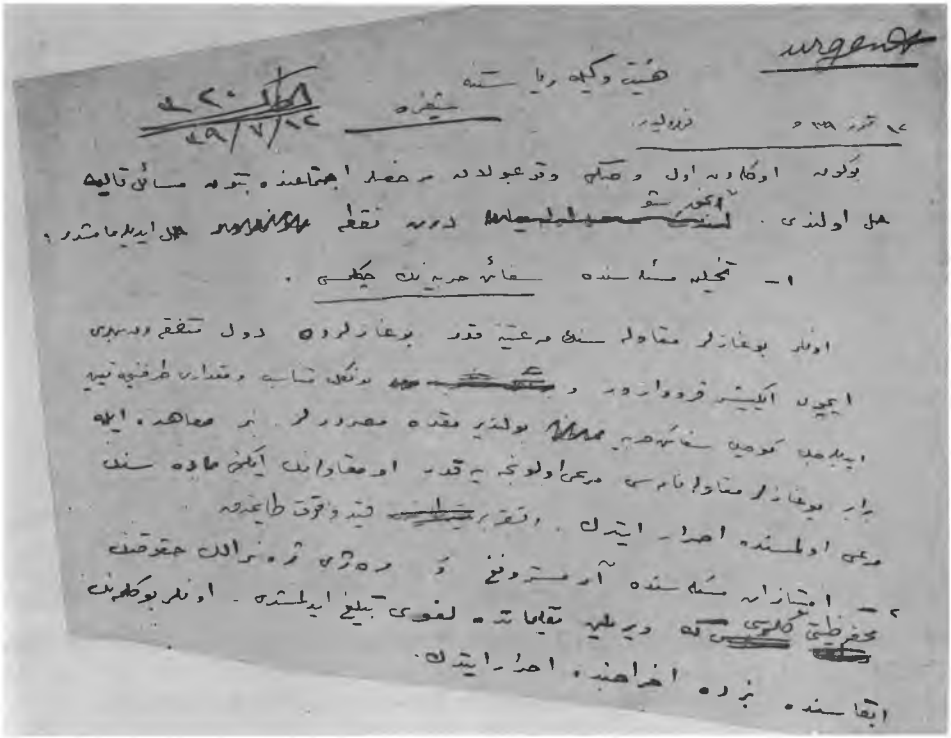
93. Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya Telgrafın Başı. 11.7.1923, No. 358 (Belge No. 606)

İmtiyazlar işi Gazi'nin huzurunda görüşüldü. Müttefikler, Türkiye'de nüfuz bölgeleri kurma amacındadırlar.

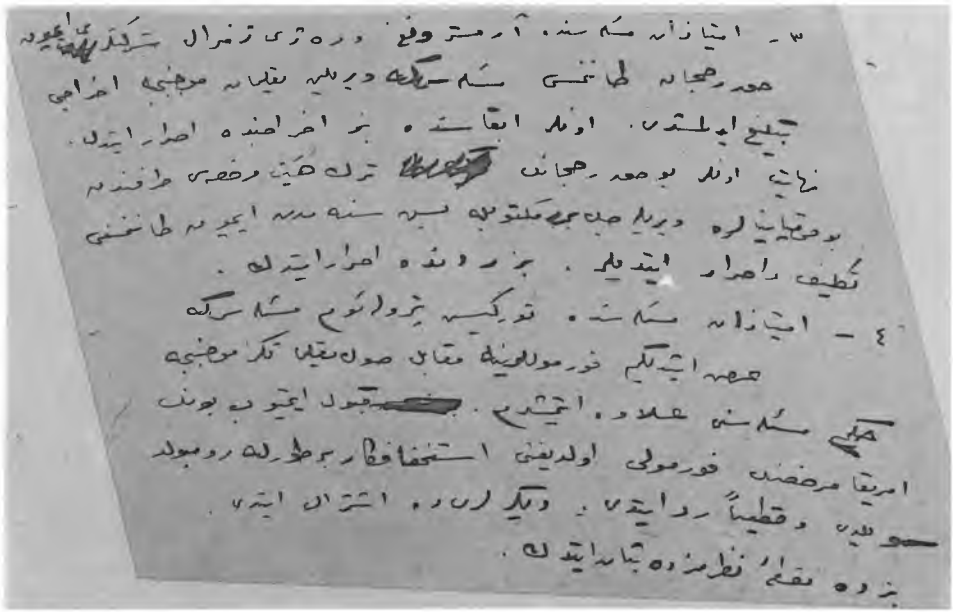
94. Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya Telgrafın Sonu. 11.7.1923, No. 359 (Belge No. 606)

Hükümet, imtiyazlar konusunda görüşünü koruyor. "İktisadi istiklalimizle gayr-ı kabil-i telif olan husu-sat-ı maruzanın reddi içün gayret buyurulması... mercudur."

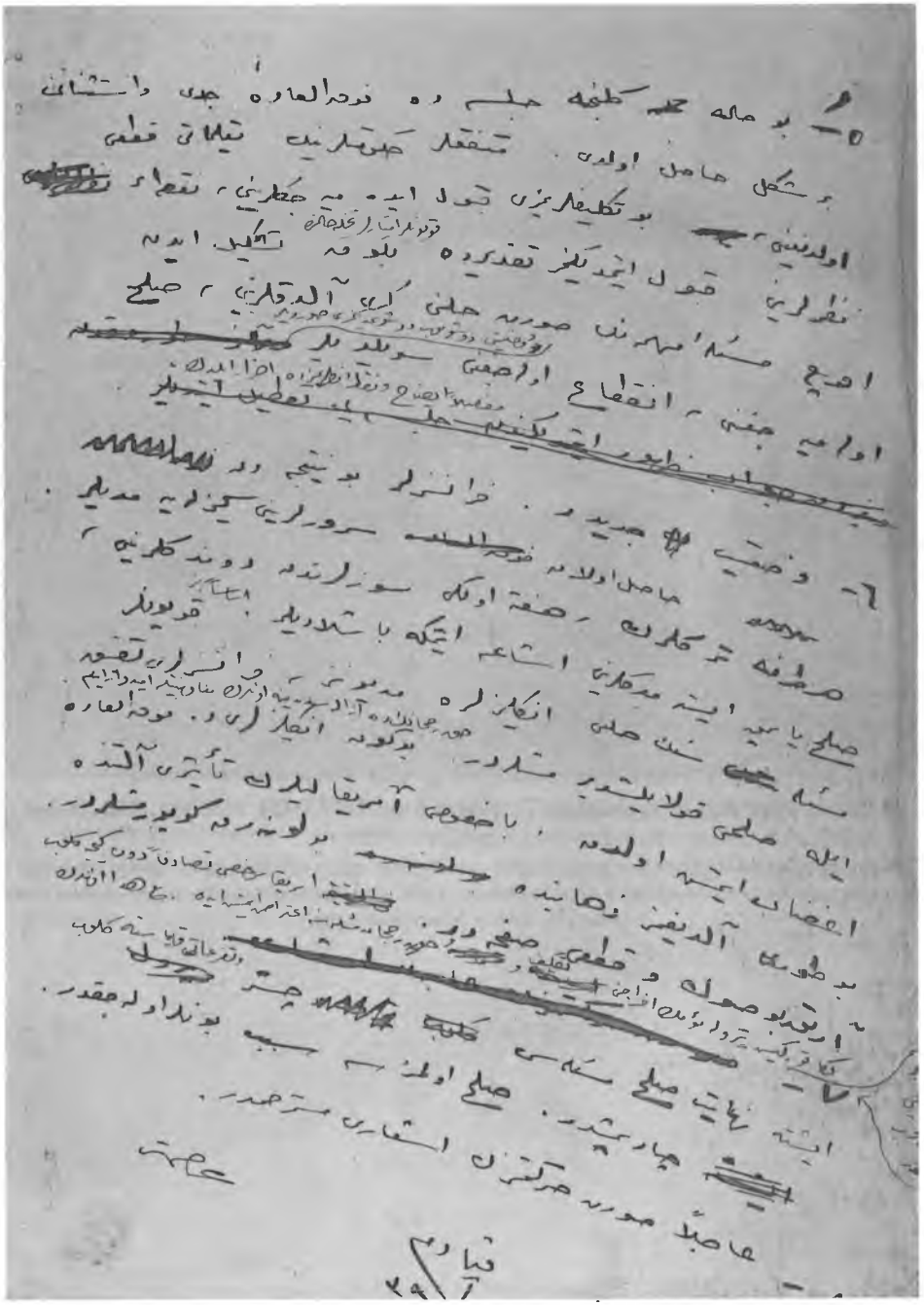
95. İsmet Paşa'dan Başbakanlığa Telgrafın Başı. 12.7.1923, No. 320 (Belge No. 617)

Bütün tali sorunlar çözümlendi. Çözümlenemeyen dört sorun kaldı: Tahliye, imtiyazlar...

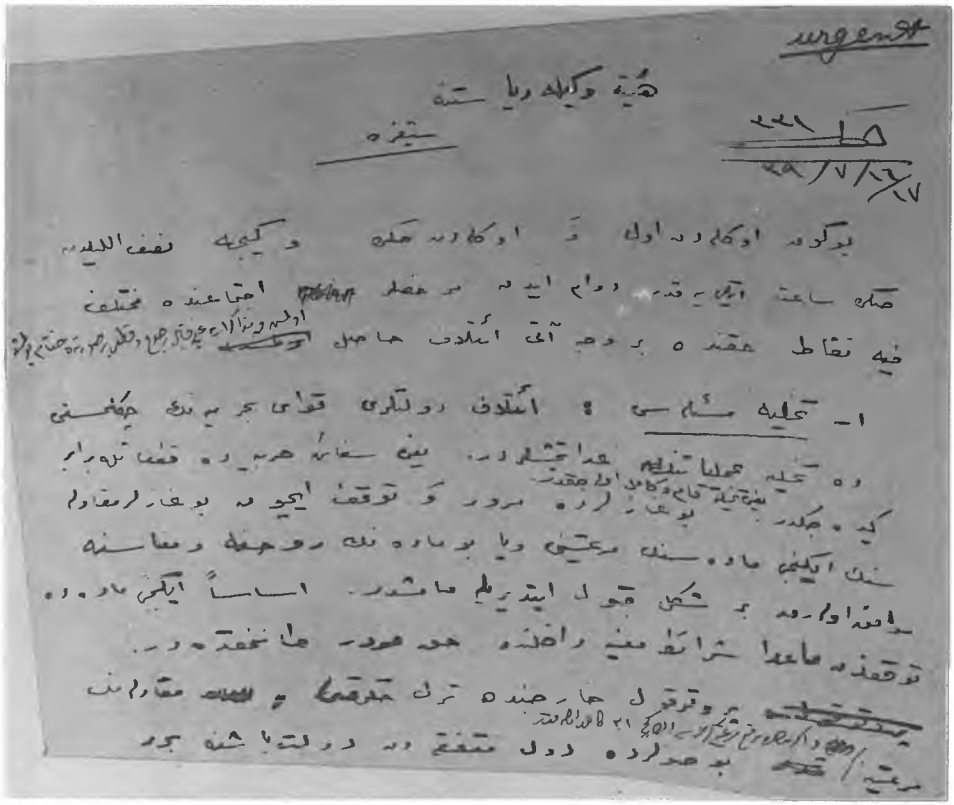
96. İsmet Paşa'dan Başbakanlığa Telgrafın Devamı. 12.7.1923, No. 320 (Belge No. 617)

İmtiyazlar konusunda Müttefikler direniyor. Biz de kendi görüşümüzde sebat ettik.

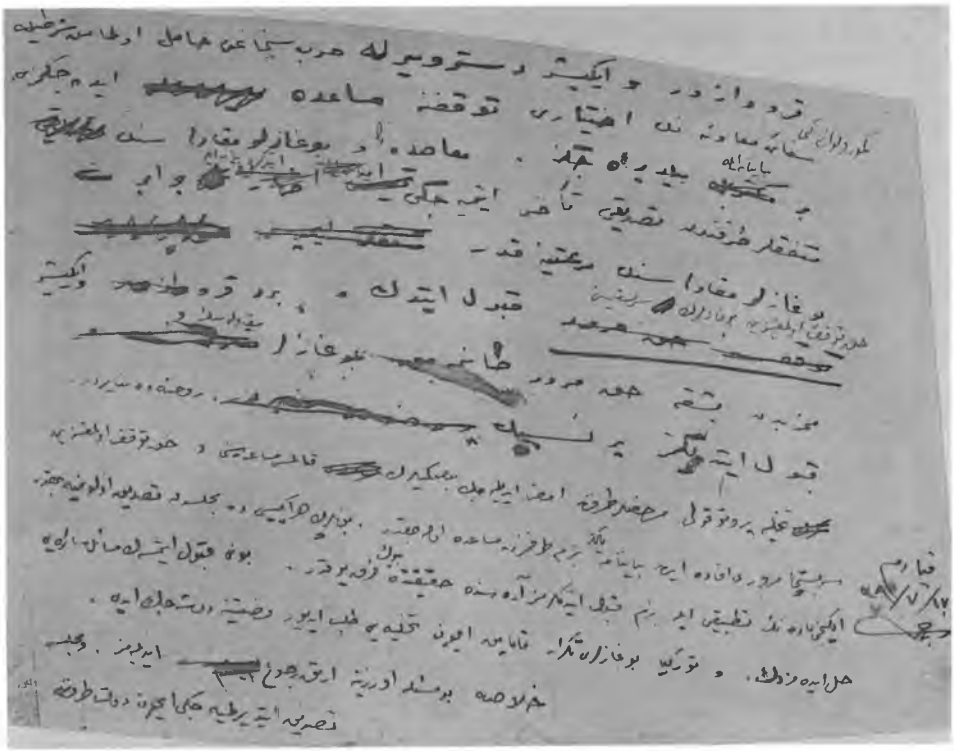
97. İsmet Paşa'dan Başbakanlığa Telgrafm Sonu. 12.7.1923, No. 320 (Belge No. 617)

"Sulh meselesi Chester ve teferruatı kayasına gelip çarpmıştır. Suret-i hareketimizin iş'arı..."

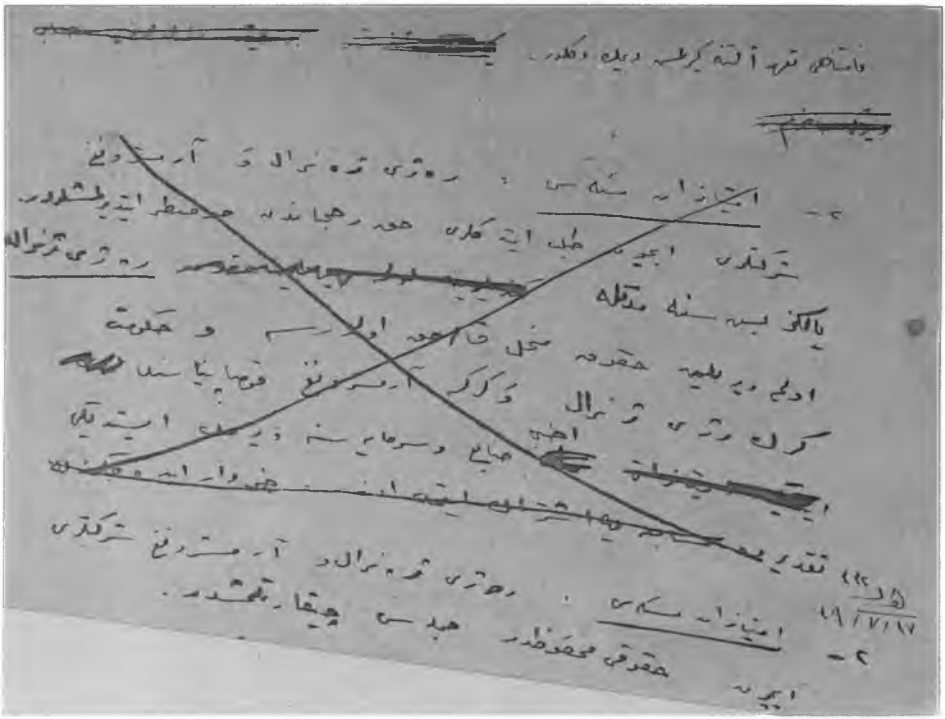
98. İsmet Paşa'dan Başbakanlığa Telgrafın Başı. 16.7.1923, No. 331, 332 (Belge No. 636)

"Bugün öğleden evvel ve öğleden sonra ve gece nısfülleylden sonra saat ikiye kadar devam eden murahhaslar içtimaında muhtelifün-fih nikat hakkında... i'tilaf hasıl olmuş ve müzakerat gayr-ı kabil-i rücu ve kat'i bir surette hitam bulmuştur."

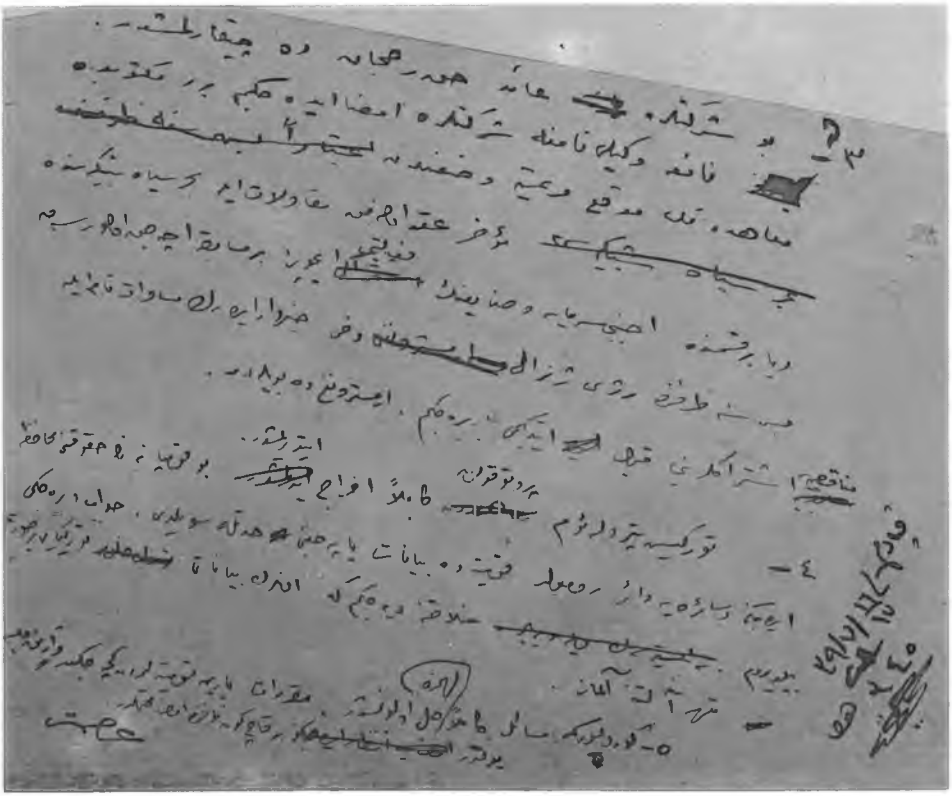
99 İsmet Paşa'dan Başbakanlığa Telgrafın Devamı. 16.7.1923, No. 331, 332 (Belge No. 636)

Tahliye sorununda, kara ve deniz kuvvetlerinin birlikte çekilmeleri yolunda anlaşmaya varıldı.

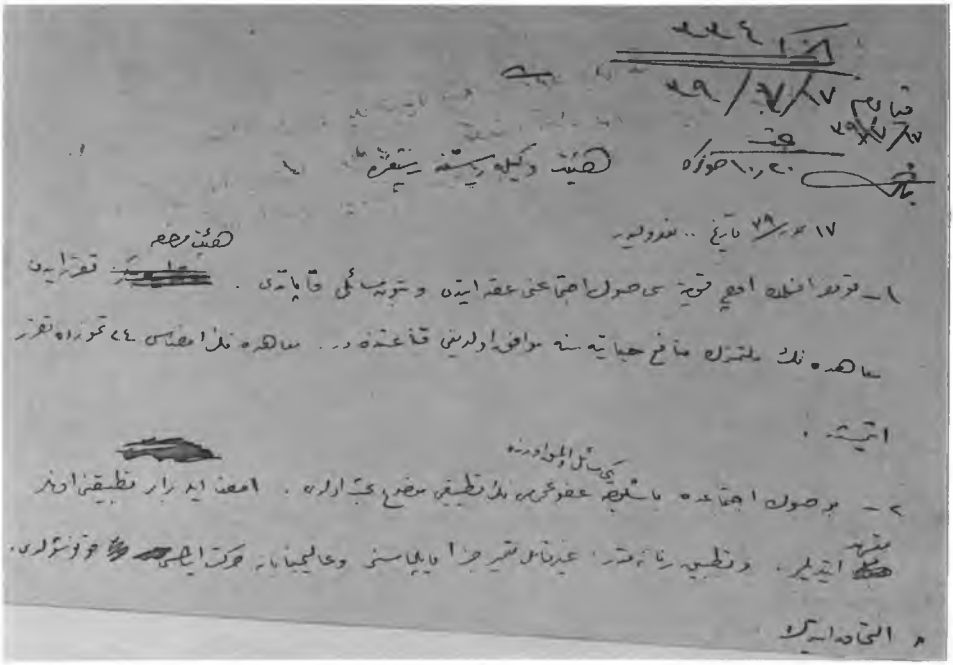
100. İsmet Paşa'dan Başbakanlığa Telgrafın Devamı. 16.7.1923, No. 331, 332 (Belge No. 636)

Reji ve Armstrong şirketleri konusunda da anlaşmaya varıldı.

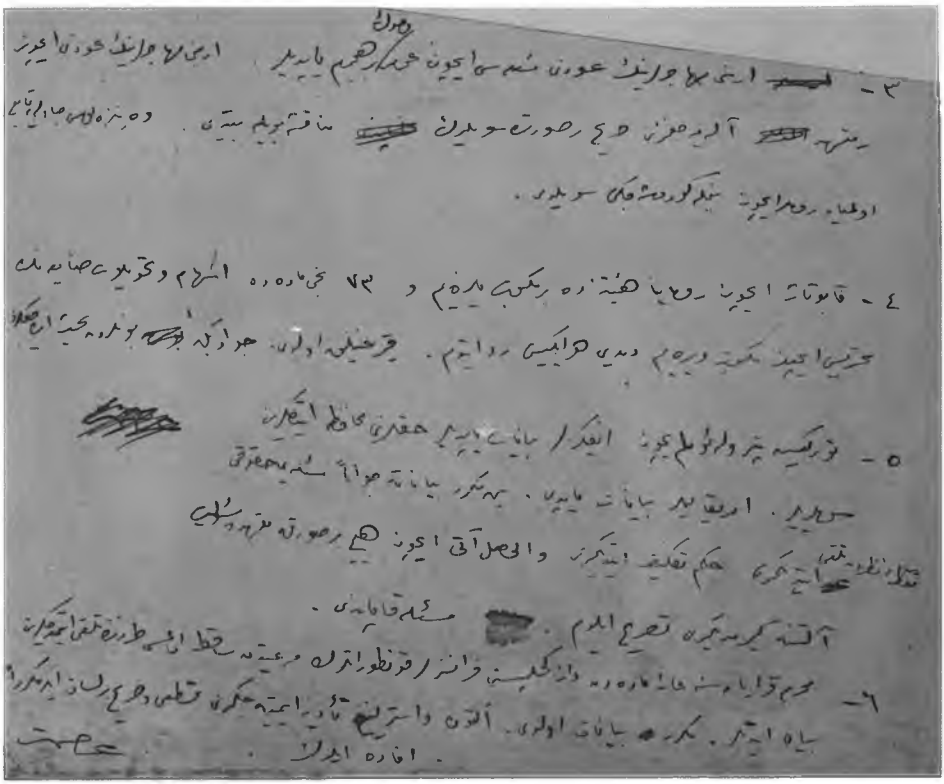
101. İsmet Paşa'dan Başbakanlığa Telgrafın Sonu. 16.7.1923, No. 332 (Belge No. 336)

"Mesail kamilen lehimize hallolunmuştur. Mukarreratı yarın komitelerden geçecektir ve artık celse yoktur. Birkaç gün zarfında imza muhtemeldir."

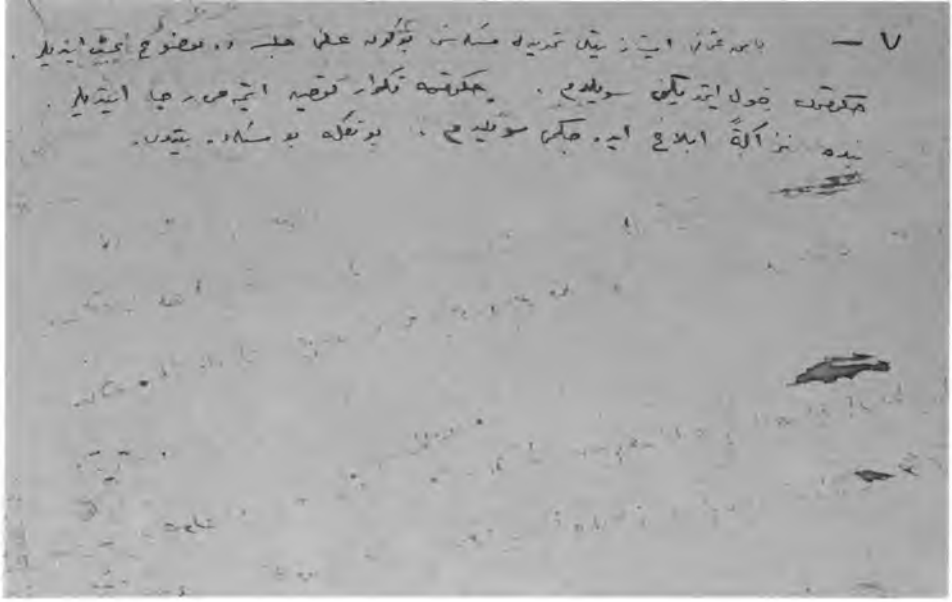
102. İsmet Paşa'dan Başbakanlığa Telgrafm Başı. 17.7.1923, No. 334 (Belge No. 640)

"Konferansın üç komitesi son içtimaını akdetti ve bütün mesaili kapattı... Muahedenin imzası 24 Temmuzda takarrür etmiştir."

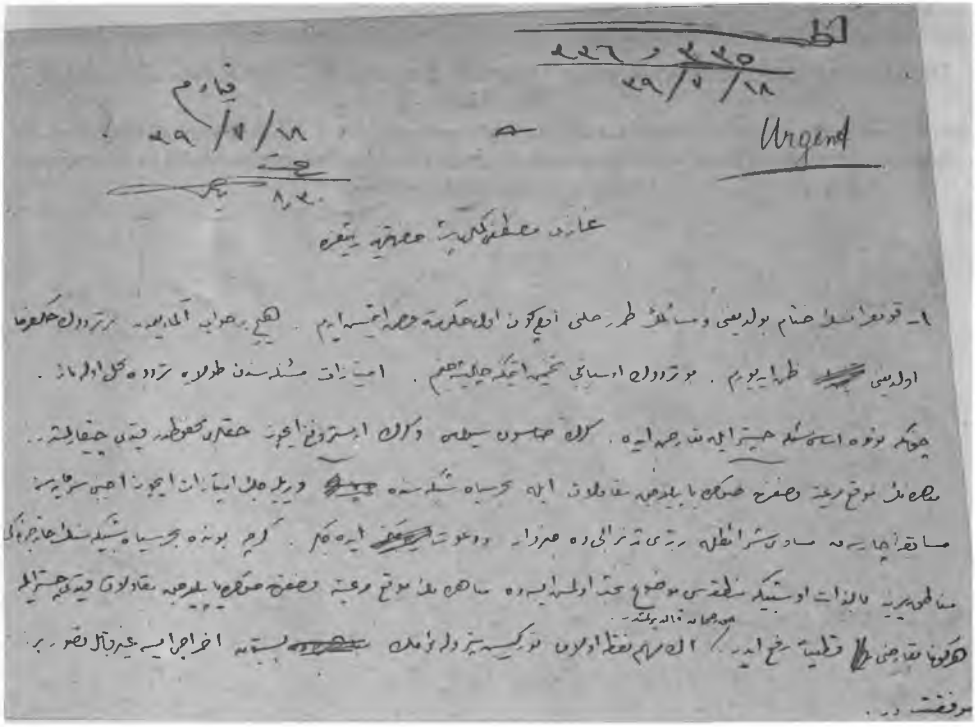
103. İsmet Paşa'dan Başbakanlığa Telgrafm Devamı. 17.7.1923, No. 334 (Belge No. 640)

Son toplantıda Ermenilerin dönüşü ve ayrıca Turkish Petroleum şirketi için bir yükümlülük alamayacaımızı bildirdik. Kabotaj konusunda Romanya ile kırgınlık oldu. Borçları altın ve Sterlin ile ödemeyeceğimizi tekrar kesinlikle belirttim.

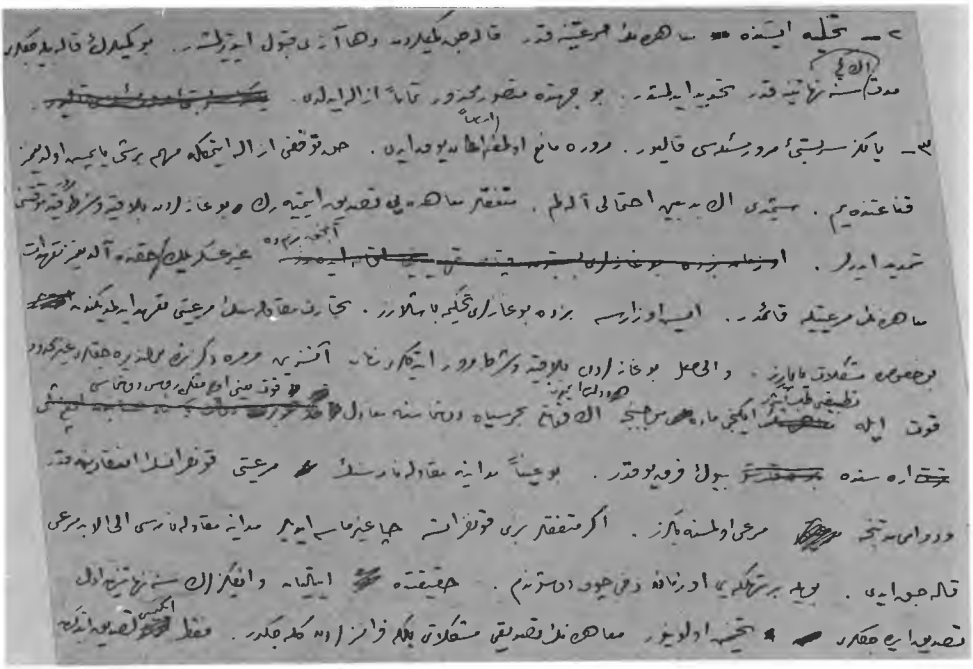
104. İsmet Paşa'dan Başbakanlığa Telgrafın Sonu. 17.7.1923, No. 334 (Belge No. 640)

Osmanlı Bankası imtiyazını hükümete tavsiye etmemi istediler. Nezaketen edeceğimi söyledim.

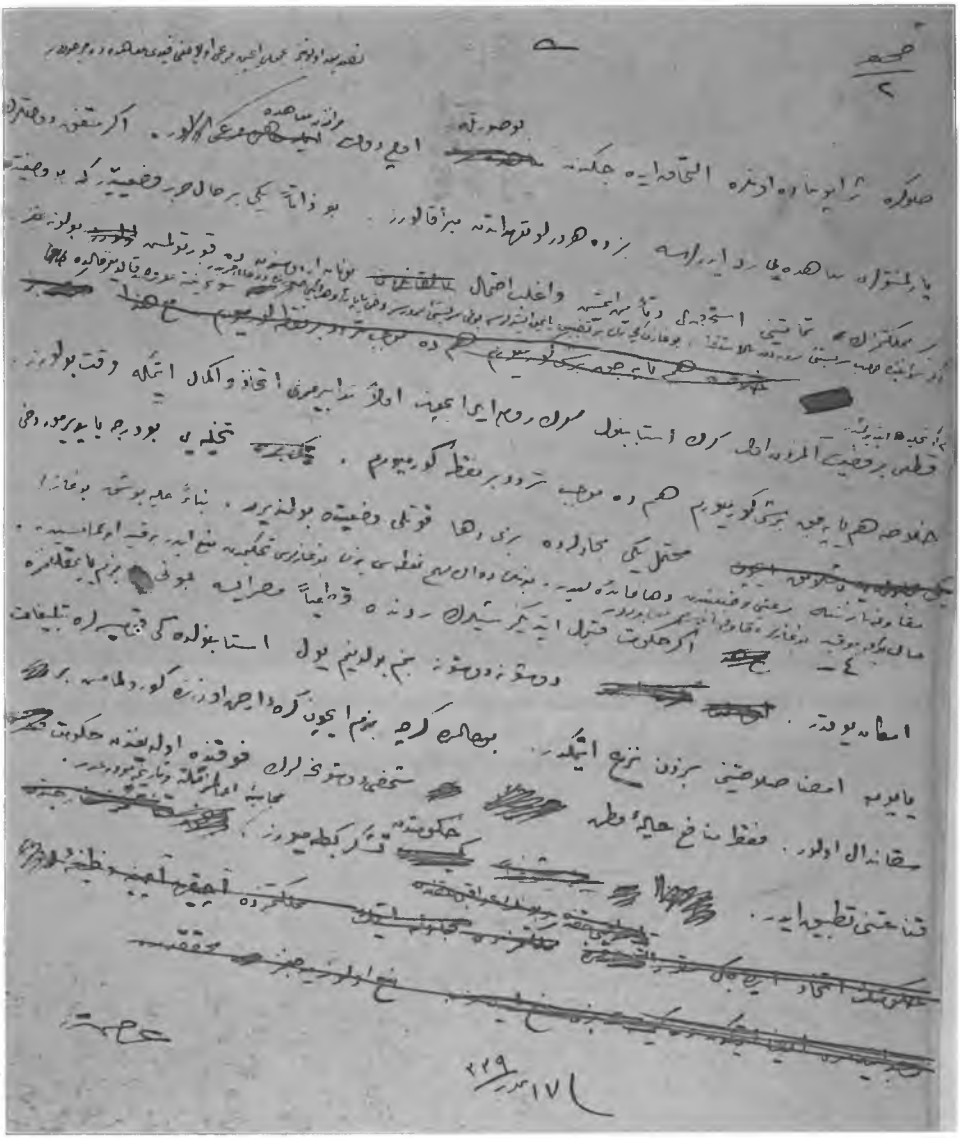
105. İsmet Paşa'dan Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya Telgrafn Başı. 18.7.1923, No. 335, 336 (Belge No. 643)

"Konferansın hitam bulduğunu ve mesailin tarz-ı hallini üç gün önce hükümete arz etmiştim. Hiçbir cevap almadığımdan bir dereddüdün hükümferma olduğunu zannediyorum. Bu tereddüdün esbabını tahmin etmeğe çalışaçağım..."

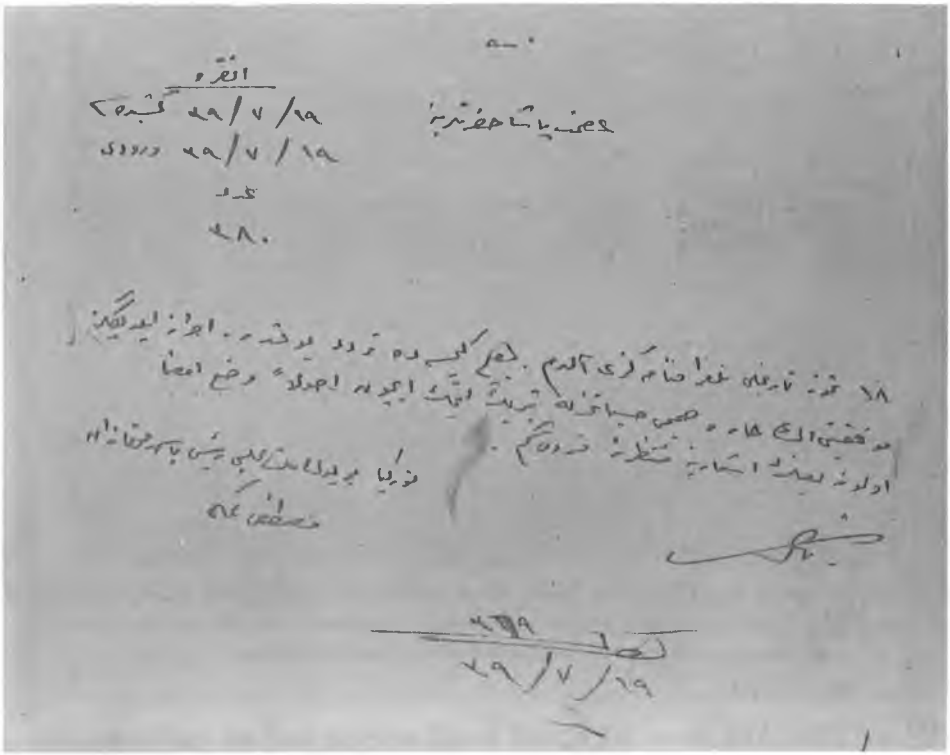
106. İsmet Paşa'dan Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya Telgrafın Devamı. 18.7.1923, No. 335, 336 (Belge No. 643)

İmtiyazlar konusunda bir tereddüt olamaz. Tahliye konusunda da sakıncalar giderildi.

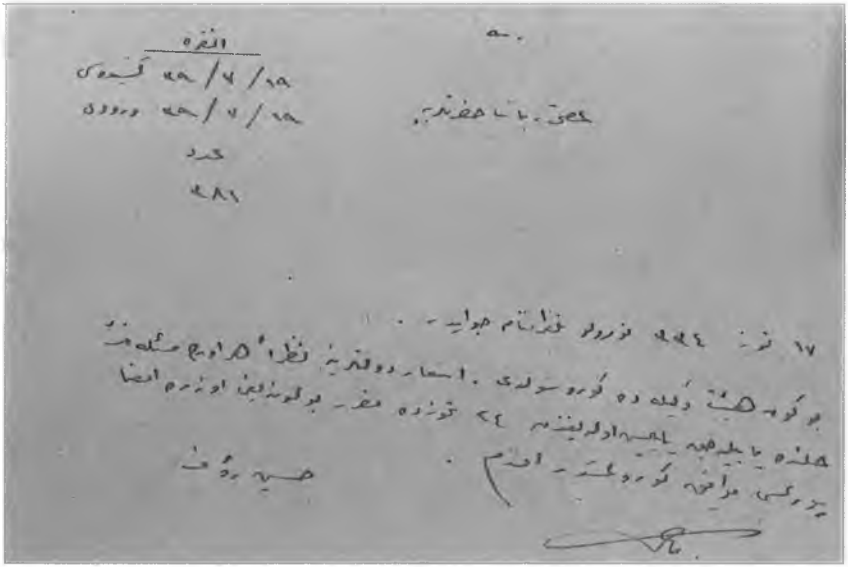
107. İsmet Paşa'dan Mustafa Kemal Paşa'ya Telgrafın Sonu. 18.7.1923, No. 336 (Belge No. 643)

"Eğer hükûmet kabul ettiğimiz şeylerin reddinde kat'iyyen musırr ise bunu bizim yapmaklığımıza imkan yoktur... Hükûmetten teşekkür beklemiyoruz. Muhasebe-i â'malimiz millete ve tarihe mevdu'dur."

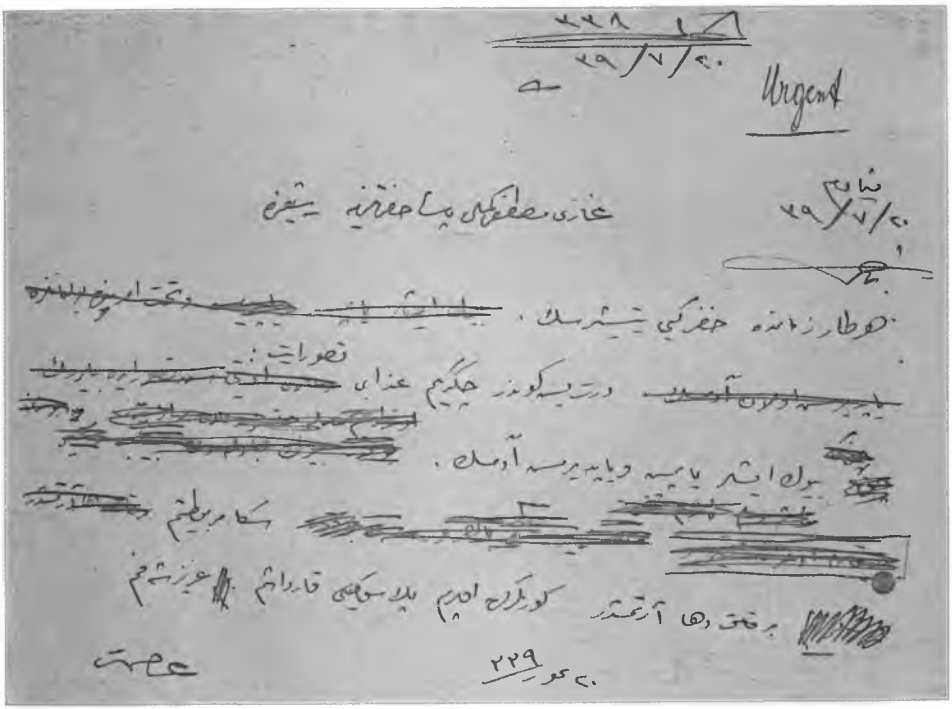
108. Gazi Mustafa Kemal Paşa'dan İsmet Paşa'ya Tel. 19.7.1923, No. 380 (Belge No. 644)

"Hiç kimsede tereddût yoktur. İhraz eylediğiniz muvaffakiyeti en har ve samimi hissiyatımızla tebrik etmek içün usulen vaz'ı imza olunduğunun iş'arına muntazırırz kardeşim."

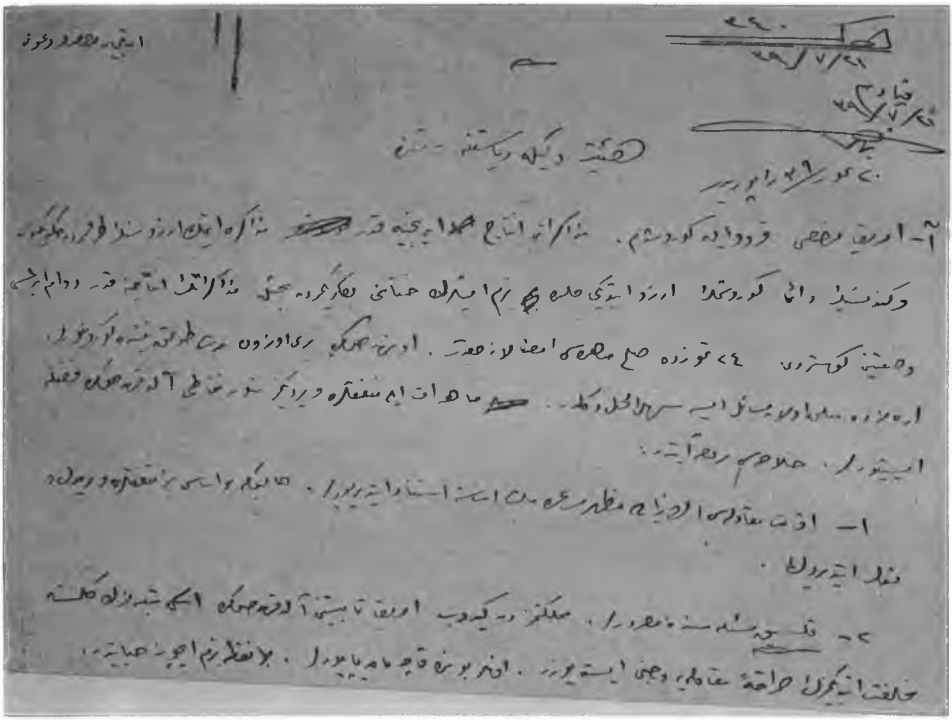
109. Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya Tel. 19.7.1923, No. (Belge No. 645)

"Bugün Heyet'i Vekilede görüşüldü... yapılacak yapılmış olduğundan 24 Temmuzda mukarrer bulunduğu üzere (muahedenin) imza buyurulması muvafık görülmüştür Efendim."

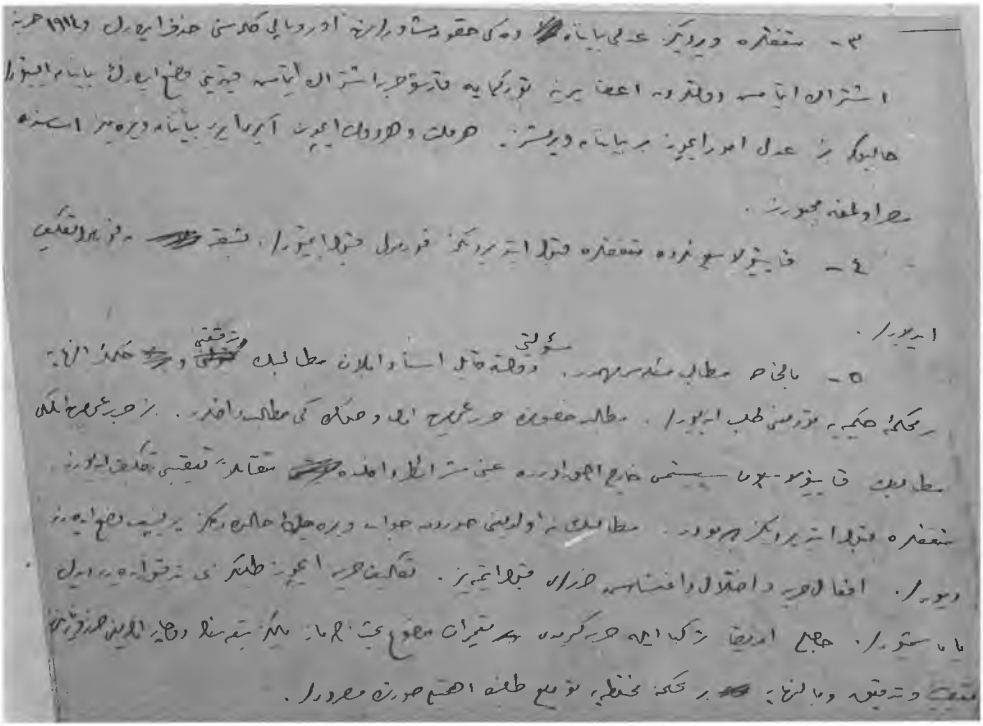
110. İsmet Paşa'dan Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya Tel. Acele. 20.7.1923, No. 338 (Belge No. 647)

"Her dar zamanda hızır gibi yetişirsin. Dört beş gündür çektiğim azabı tasavvur et. Büyük işler yapmış ve yaptırmış adamsın. Sana merbutiyetim bir kat daha artmıştır. Gözlerinden öperim pek sevgili kardeşim, aziz şefim. İSMET"

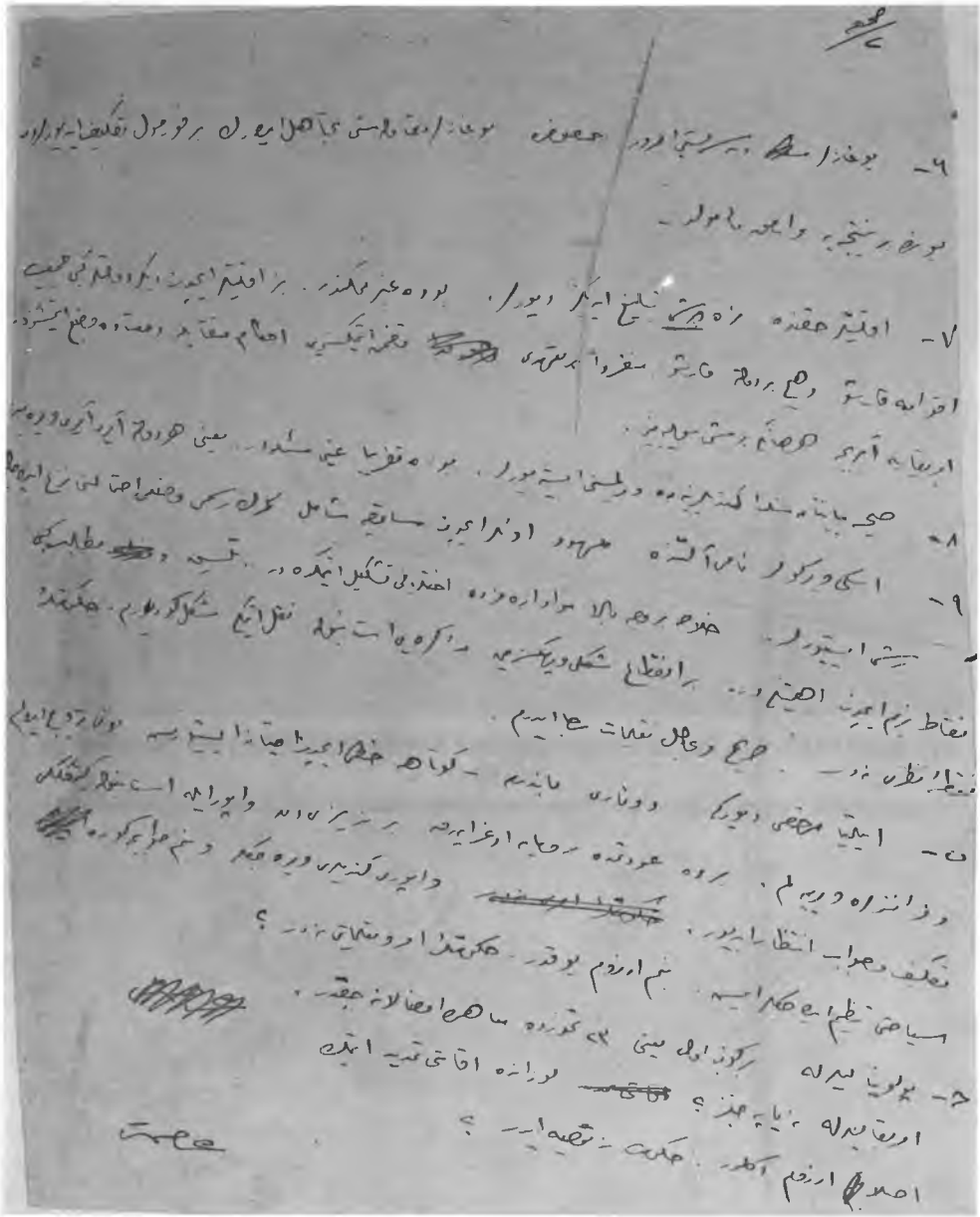
111. İsmet Paşa'dan Başbakanlığa Telgrafın Başı. 21.7.1923, No. 340 (Belge No. 652)

Amerikan delegesi, kendileriyle anlaşma sonuçlanıncaya kadar müzakereye devam etmek, bizi uzun süre Lozan'da tutmak niyetinde.

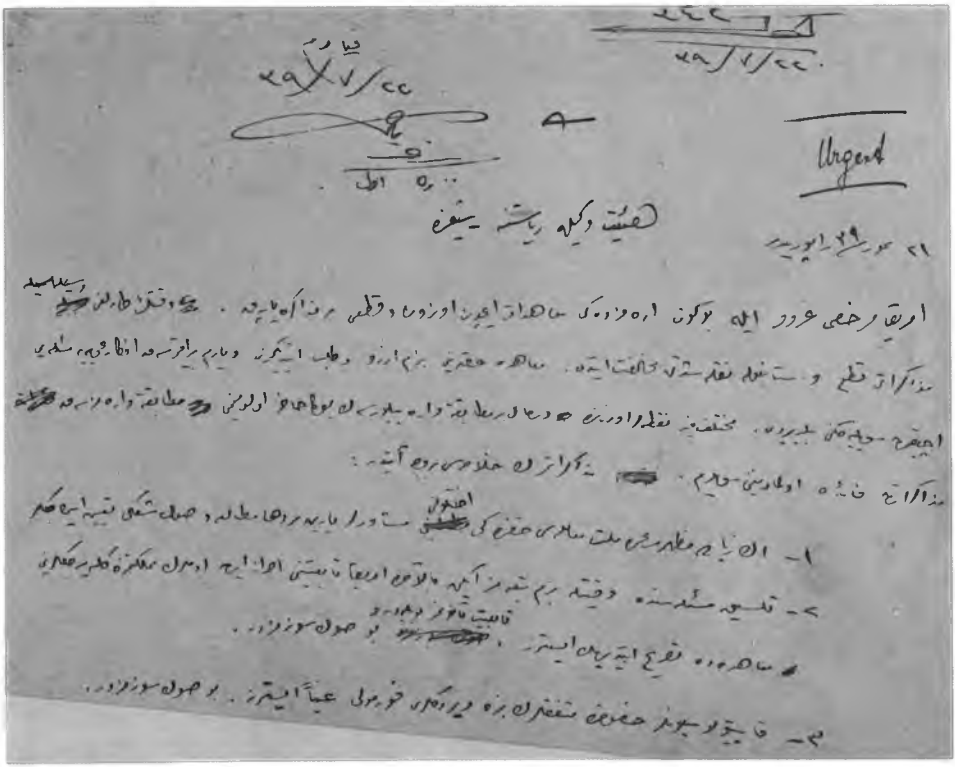
112. İsmet Paşa'dan Başbakanlığa Telgrafın Devamı. 21.7.1923, No. 340. (Belge No, 652)

Amerikalılar, barış antlaşmasıyla Müttefiklere tanıdığımız haklardan daha fazlasını istiyorlar.

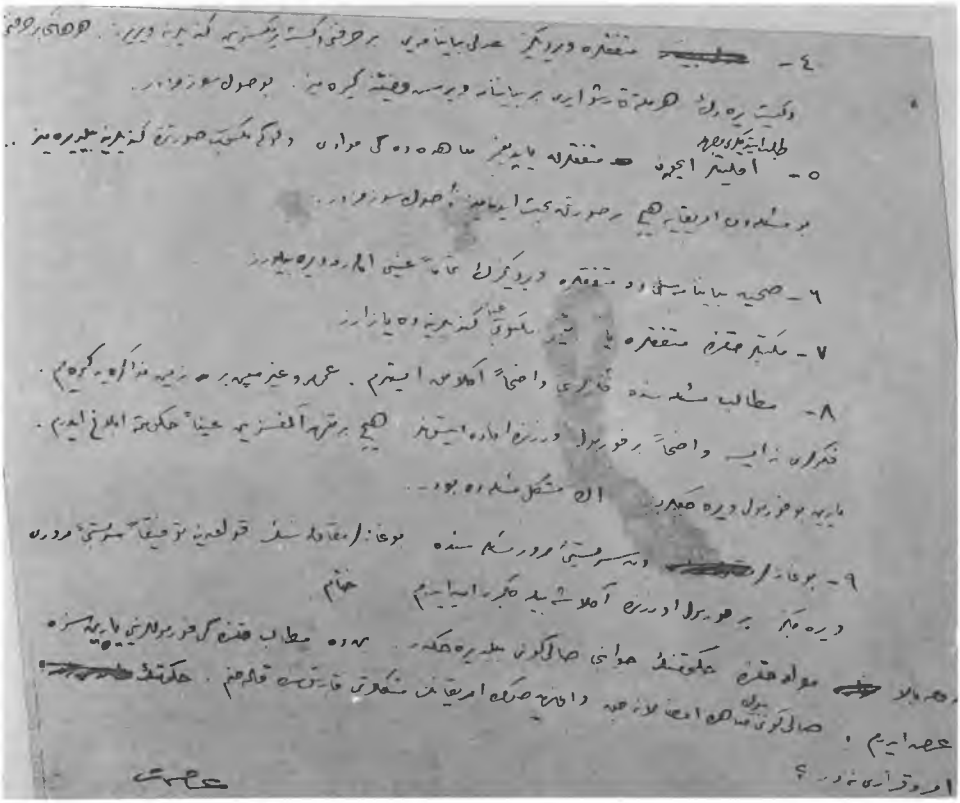
113. İsmet Paşa'dan Başbakanlığa Telgrafın Sonu. 21.7.1923, No. 340 (Belge No. 652)

İtalyan, dönüşte Roma'ya uğramamı söylüyor. Polonya ile 23 Temmuzda antlaşma imzalayacağız.

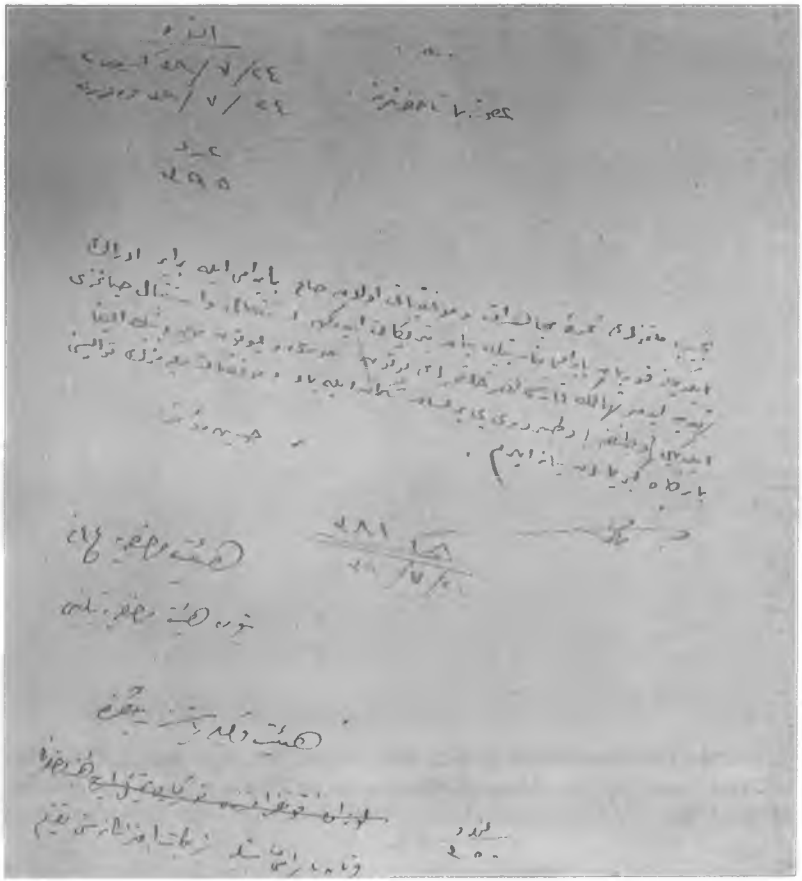
114. İsmet Paşı'dan Başbakanlığa Telgrafın Başı. 22.7.1923, No. 342 (Belge No. 663)

"Amerikan murahhası Grew ile bugün aramızdaki muahedat içün uzun ve kat'i bir müzakere yaptık... Müzakeratı kat' ve İstanbul'a nakle şiddetle muhalefet etti."

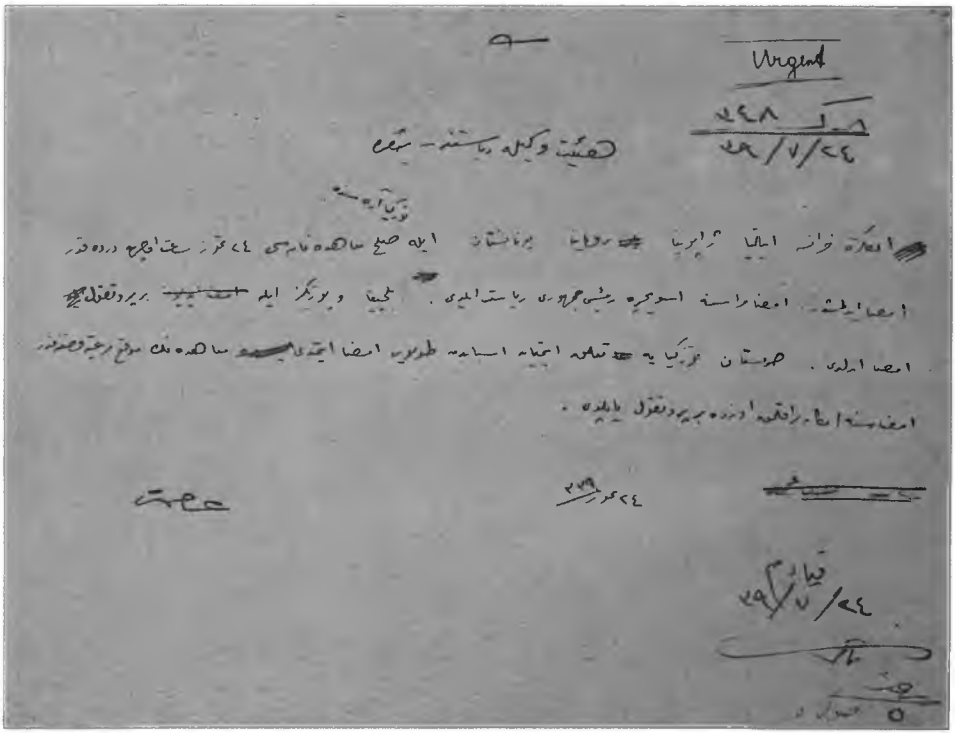
115. İsmet Paşa'dan Başbakanlığa Telgrafın Sonu. 22.7.1923, No.342 (Belge No. 663)

"Salı günü büyük muahede imzalanacak ve ondan sonra Amerika'nın müşkülatı karşısında kalacağım. Hükümetin emir ve kararı nedir?"

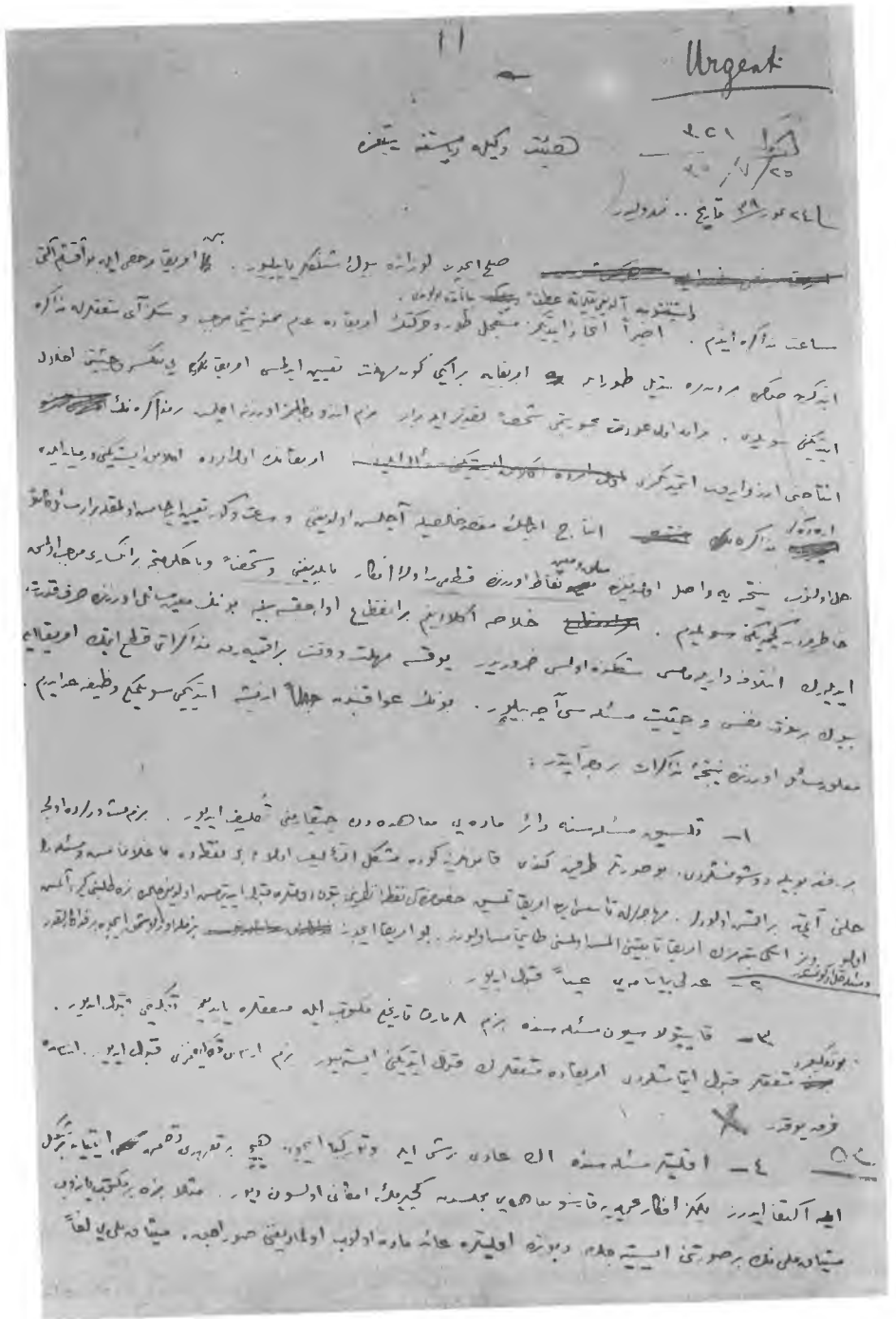
116. Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya Tel. 24.7.1923, No. 395 (Belge No. 670)

"Necib milletimizin semere-i mücahedat ve muvaffakiyatı olan sulh bayramı ile beraber idrak ettiğimiz kurban bayramı münasebetiyle beyan-ı tebrikat eder(im)..."

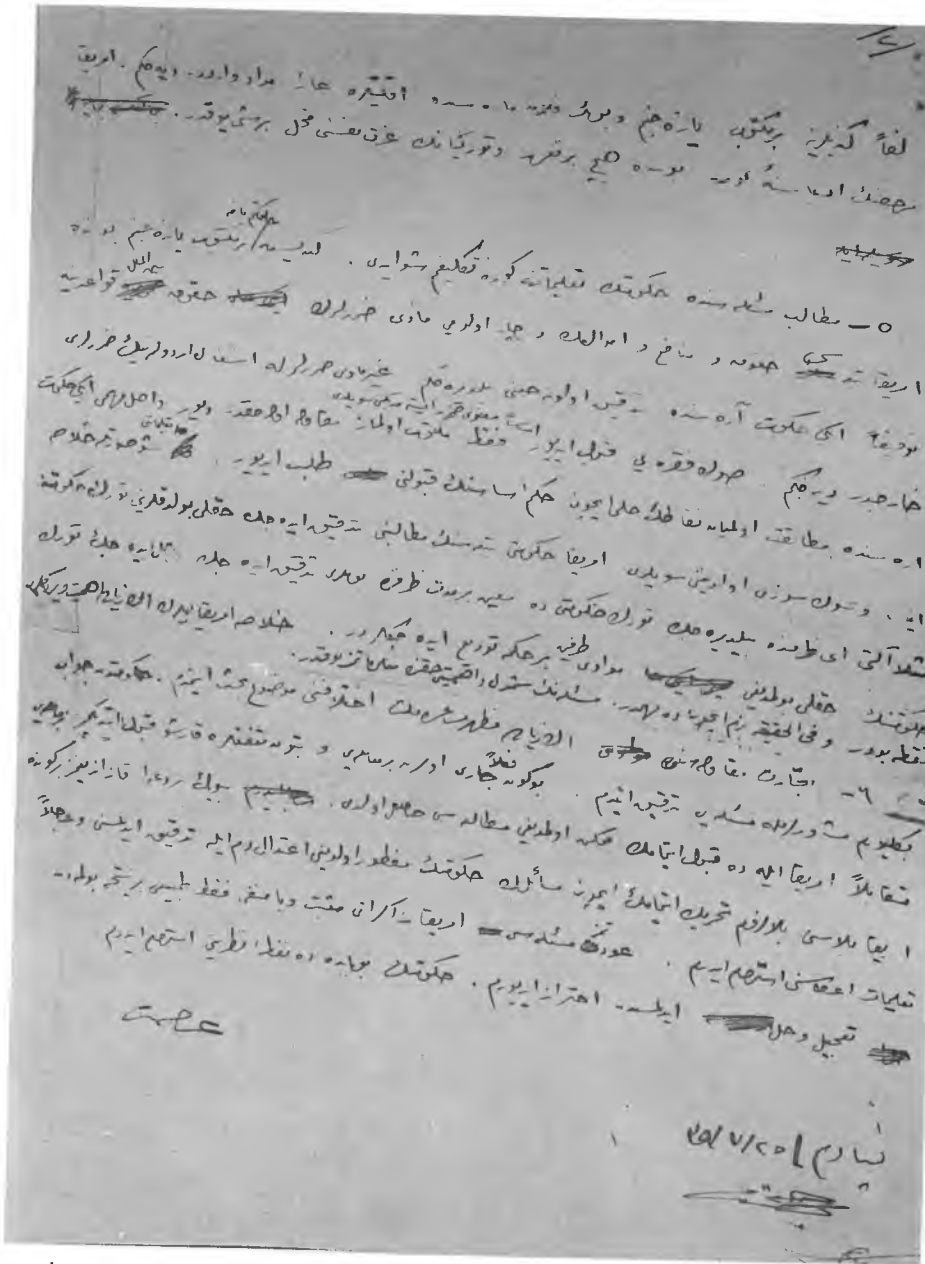
117. İsmet Paşa'dan Başbakanlığa Tel. 24.7.1923, No. 348. Acele (Belge No. 671)

"İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Romanya ve Yunanistan ile Türkiye arasında sulh muahedenamesi 24 Temmuz saat üçten dörde kadar imza edilmiştir. İmza merasimine İsviçre Reis-i Cumhuru riyaset eyledi..."

118. İsmet Paşa'dan Başbakanlığa Telgrafın Başı. 24.7.1923, No. 351 (Belge No. 674)

Lozan'da barış şenlikleri var. Ben Amerikalı ile görüşmeler yaptım.

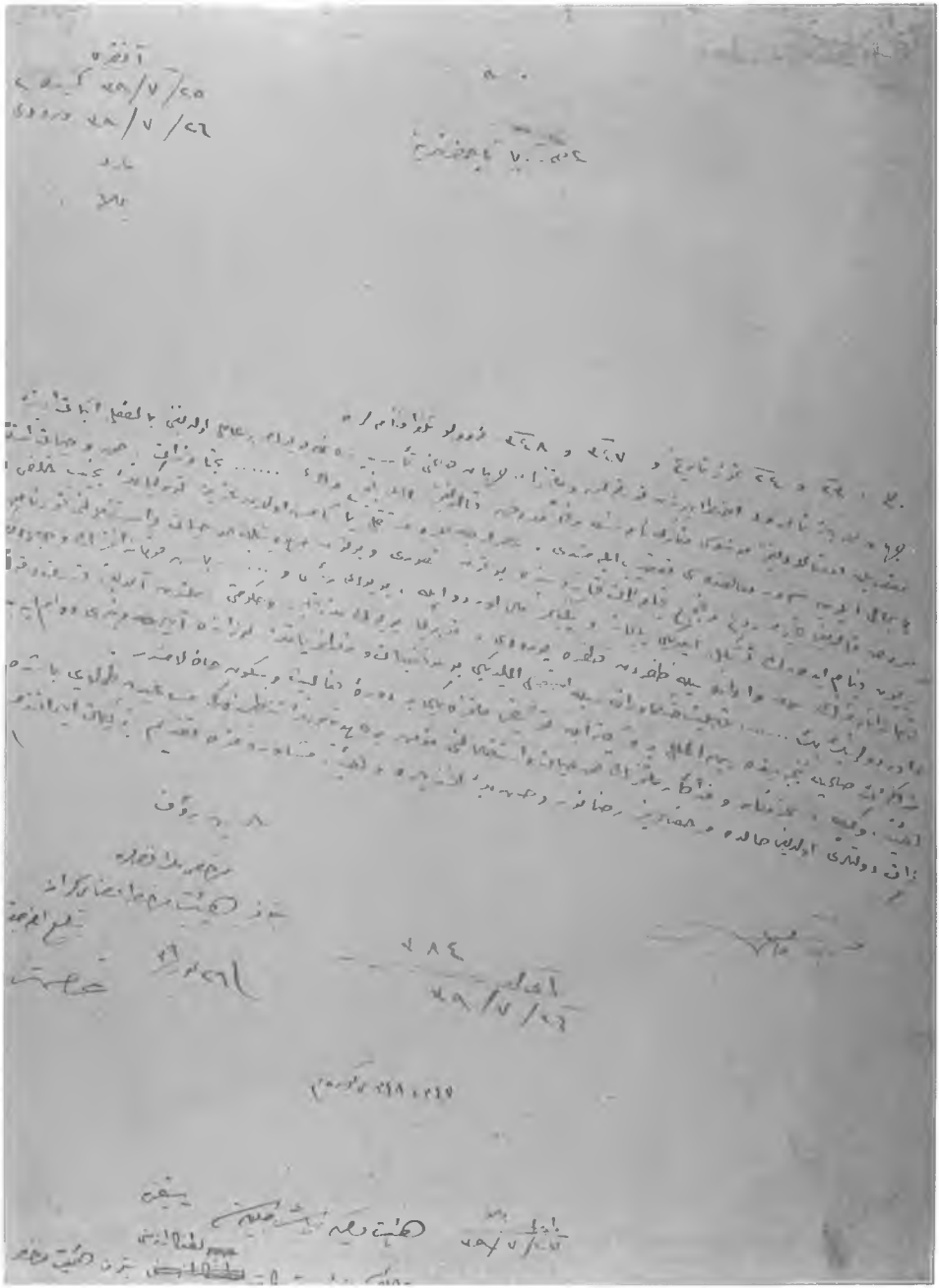
119. İsmet Paşa'dan Başbakanlığa Telgrafm Sonu. 24.7.1923, No. 352, 353 (Belge No. 674)

"Büyük bir dava kazandığımız bir günde Amerika belasını bila lüzum tahrik etmemek içün mesailin itidal-i dem ile tetkiki ve acilen talimat itasını istirham ederim."

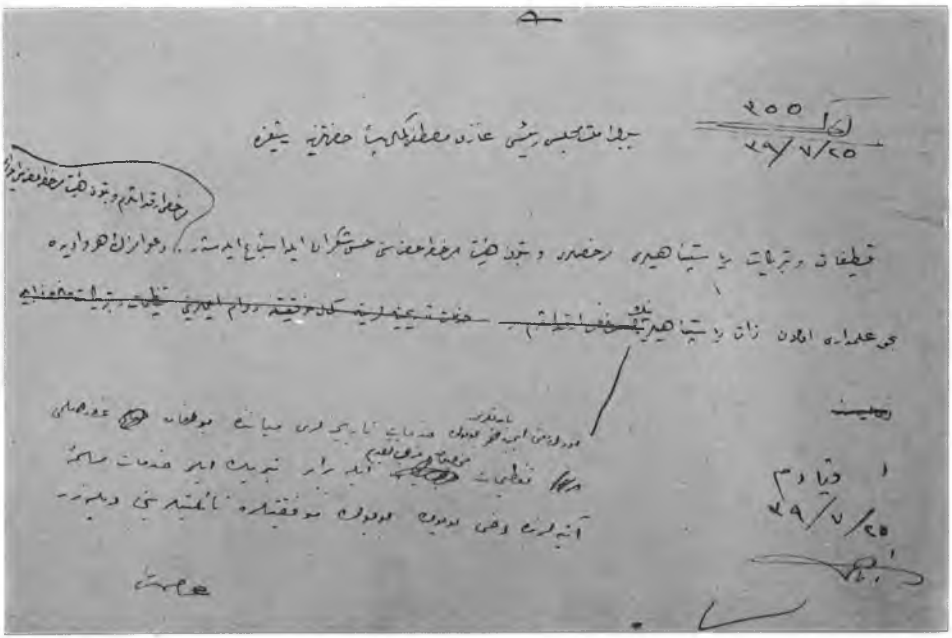
120. Gazi Mustafa Kemal Paşa'dan İsmet Paşa'ya Tel. 25.7.1923, No. 396 Acele. (Belge No. 678)

"Memlekete bir silsile müfid hizmetlerden ibaret olan ömrünüzü bu defa tarihi bir muvaffakiyetle tetvic ettiniz."

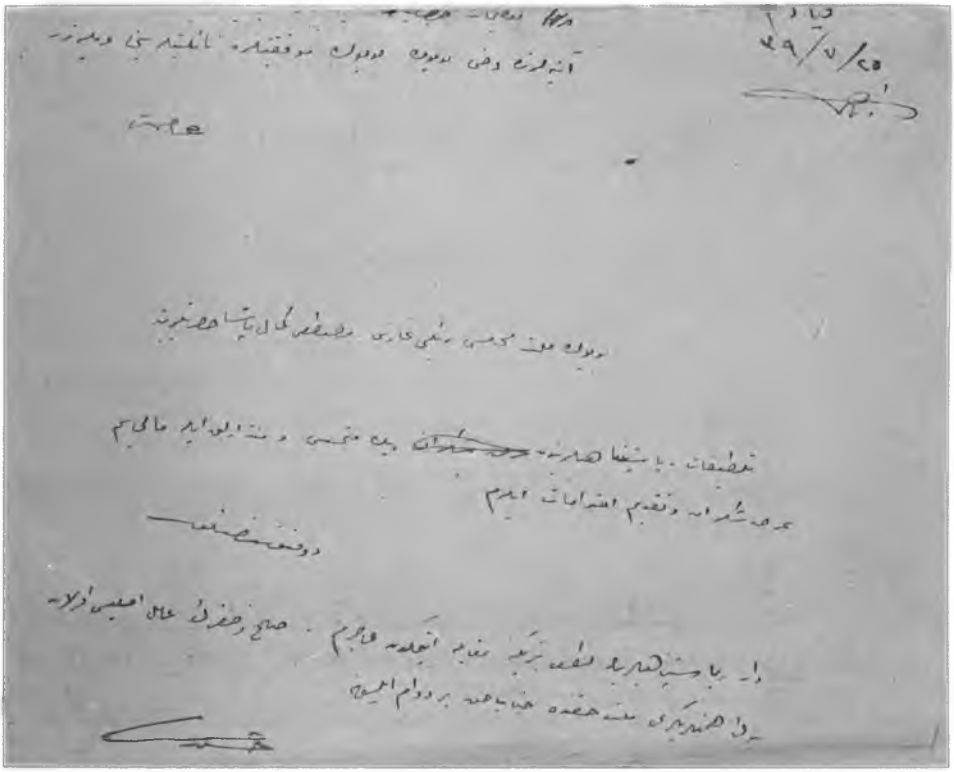
121. Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya Tel. 25.7.1923, (Belge No. 679)

Hükümet, sizi ve arkadaşlarınızı tebrik ediyor.

122. İsmet Paşa'dan Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya Tel. 25.7.1923, No. 355 (Belge No. 680)

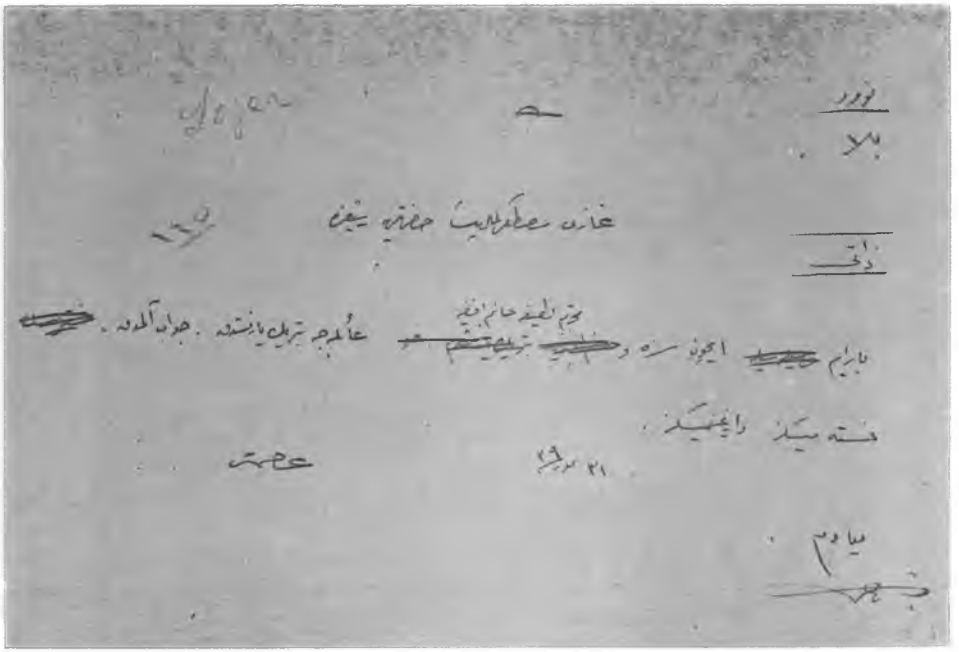
"Taltifat ve tebrikat-ı riyasetpenahileri murahhasları ve bütün hay'et-i murahhasa azasını hiss-i şükran ile işba eylemiştir..."

123. Dr. Rıza Nur ve Hasan Beylerden Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya Tel. 25.7.1923, No. 355 (Belge No. 680)

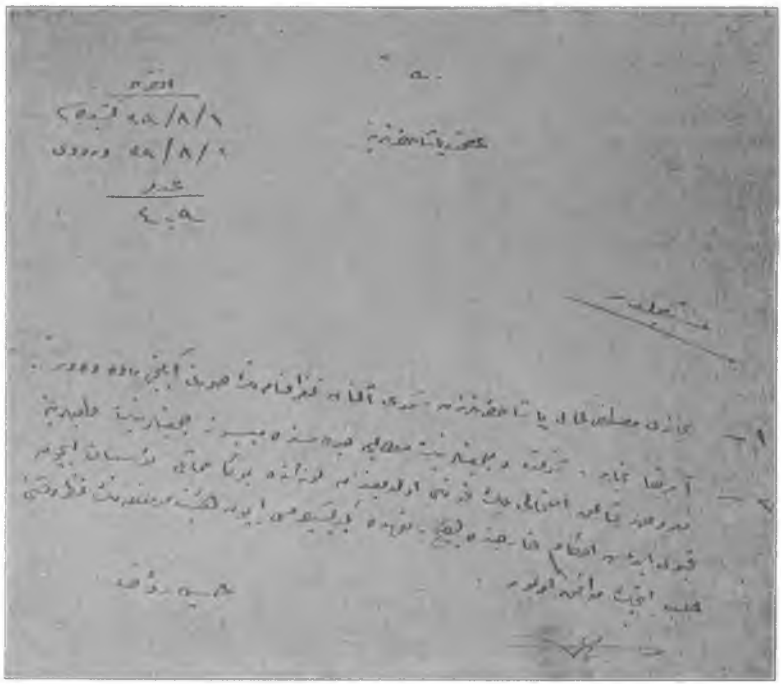
"Taltifat-ı riyasetpenahilerinden pek mütehassis ve minnettarlık ile maliyim. Arz-ı şükran ve takdim-i ihtiramat eylerim. Doktor Rıza Nur."

"Zat-ı riyasetpenahilerinin lutf-i tebrikine mukabele etmekten acizim...HASAN"

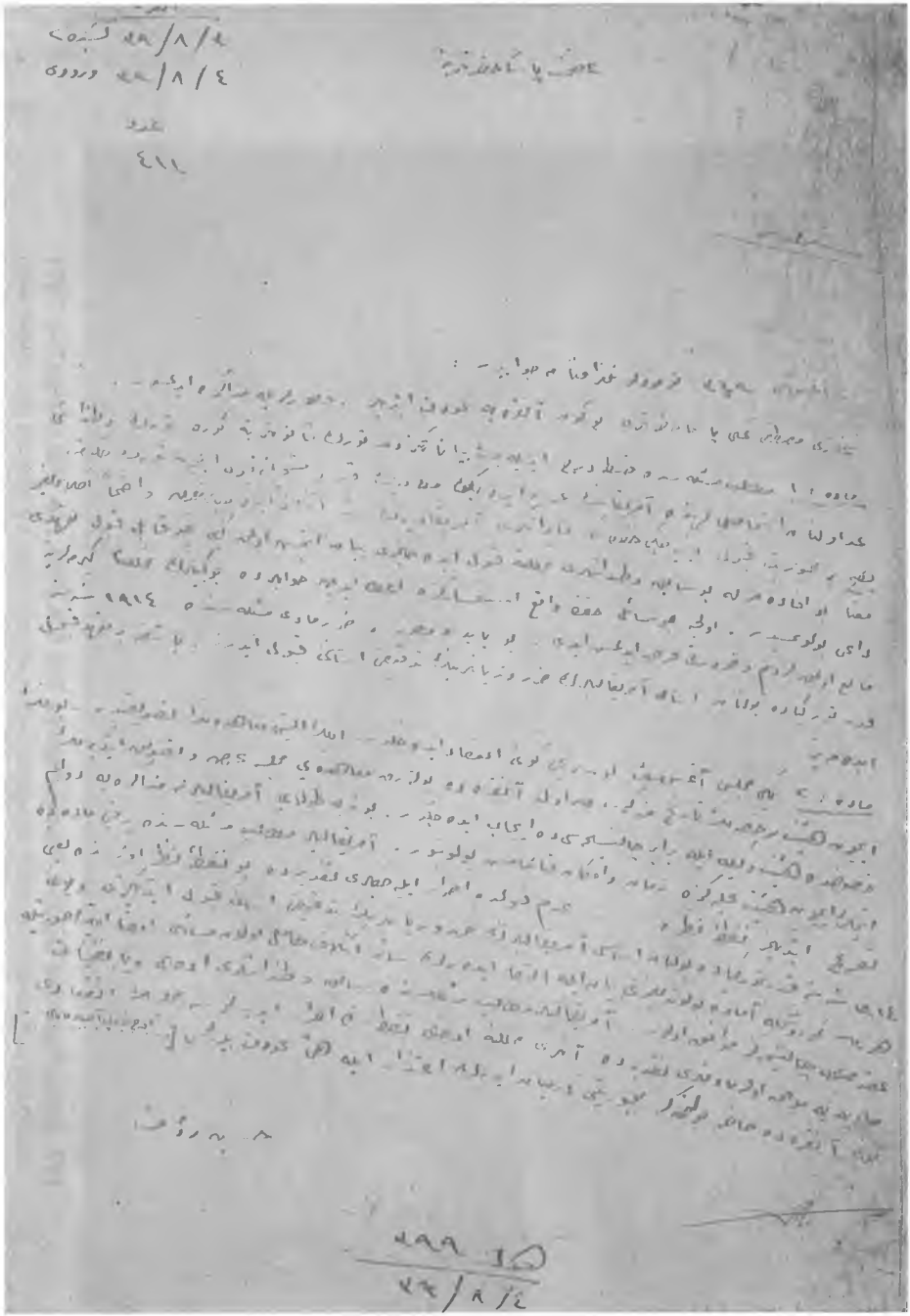
124. İsmet Paşa'dan Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya Tel. 31.7.1923. Zati. (Belge No. 706)

"Bayram için size ve muhterem Latife Hanımefendiye ailece tebrik yazmıştık. Cevap almadık. Hasta mısınız, dargın mısınız?"

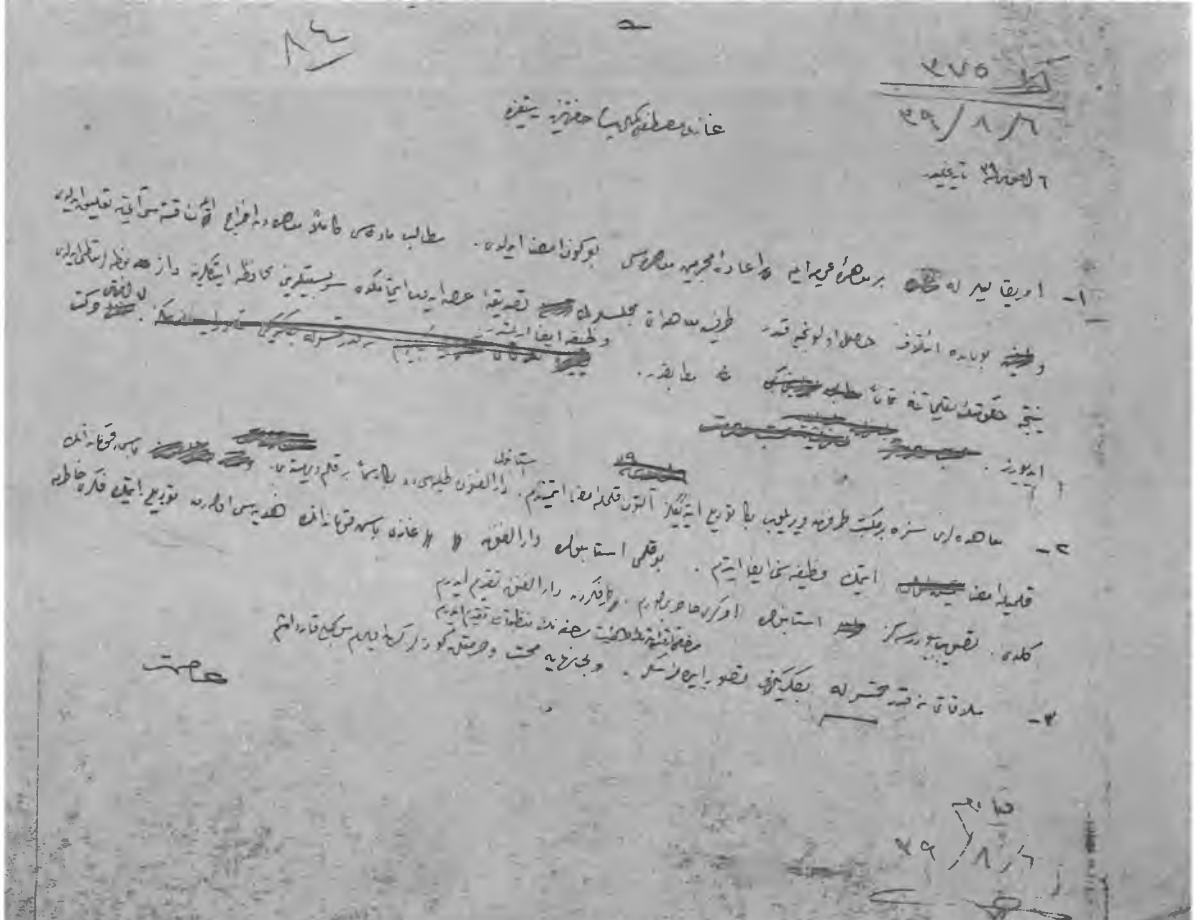
125. Adnan Bey'den İsmet Paşa'ya Tel. 1.8.1923, No. 409 (Belge No. 707)

Gazi'nin telgrafını sunuyorum: "Amerika misyoner cemiyetlerinin taleplerine karşı heyet-i murahhasanın nazar-ı dikkatini celbetmek muvafık olur."

126. Başbakan H. Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya Tel. 3.8.1923, No. 411. (Belge No. 715)

Meclis 11 Ağustos'ta toplanıp Antlaşmayı onaylayacak. Amerikalılarla görüşmeleri bitirip dönmenizi rica ederim.

127. İsmet Paşa'dan Gazi M. Kemal Paşa'ya Tel. 6.8.1923, No. 375 (Belge No. 720)

Amerika ile antlaşmayı imzaladık. 7 Ağustos'ta hareket ediyoruz. Uygun görürseniz altın kalemi sizin adınıza İstanbul Darüfünununa hediye edeceğim.

94. 06. Y. 0152 - 402

№ 1991

ISBN 975-16-0666-1Tk.
ISBN 975-16-0652-7
Fiyatı : 400.000 Lira